Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

BIBLIOTHEK

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNYEI.

III.

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNGEN DES UNG. NATIONALMUSEUMS

III.

III.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

ETHNOGRAPHISCHE SAMMLUNGEN DES UNG. NATIONALMUSEUMS.

III.

BESCHREIBENDER CATALOG

DER ETHNOGRAPHISCHEN SAMMLUNG

LUDWIG BIRÓ'S

AUS DEUTSCH-NEU-GUINEA (ASTROLABE-BAI).

MIT 22 TAFELN UND 245 TEXTABBILDNUGEN IN 73 FIGUREN.

BUDAPEST

KAISERL. UND KÖNIGLICHE HOFBUCHDRUCKEREI VICTOR HORNYÁNSZKY

1901.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNYEI.

III.

BIRÓ LAJOS

NÉMET-ÚJ-GUINEAI (ASTROLABE-ÖBÖL)

NÉPRAJZI GYŰJTÉSEINEK

LEIRÓ JEGYZÉKE.

22 TÁBLÁVAL ÉS 73 ÁBRÁBAN 245 SZÖVEGKÉPPEL.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1901.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Sg 17/1174 Bd 2

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt/Main

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt/Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

ELŐSZÓ.

A «Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Gyűjteményei» című magyarázó jegyzékeink jelen III. füzetében[1] Uj-Guinea német részében a *Vilmos-Császár-Földén* kutató hazánkfiának Biró Lajos-nak második, az *Astrolabe-öböl vidékén* szerzett néprajzi gyűjteményét bocsátjuk közre.

Biró Lajos gyűjteseinek lehetőleg gyors egymásutánban való közlésével főkép azért sietünk, mert ezeknek és a hozzájuk fűződő kutatásoknak színhelye, a ma még ezer természeti titkot rejtő bűvös *Uj-Guinea* iránt az immár több évtizedes általános érdeklődés napjainkban sem csökkent, sőt ellenkezőleg nőttön nő. Mutatja ezt az az eléggé beszédes tény, hogy a Biró Lajos első, *berlinhafeni* néprajzi gyűjtéséről beszámoló magyarázó jegyzékünk megjelenése óta elmult másfél év alatt, a sokfelé szétszórt kisebb-nagyobb fajta ismertetéseken és értekezéseken kívül, magában a német szakirodalomban Uj-Guineáról nem kevesebb mint négy, részben elég terjedelmes könyv és egy pazar kiállítású képgyűjtemény jelent meg.[2]

Szorosabban Astrolabe-öböl természetrajzi és ethnologiai viszonyait e négy mű között Hagen B., valamennyi közül kimagasló könyve tárgyalja; benne a szerzőnek egyetemes természettudományi és orvosi készültsége, tizenöt évi tropikus tartózkodása alatt sem hanyatlott, sőt megedződött megfigyelő képessége, előadó művészetének ritka adománya a legkiválóbb módon érvényesülnek.

Hogy mégis Biró Lajos ugyanezen területről szár-

VORWORT.

Im vorliegenden III. Hefte unseres «Ethnographische Sammlungen des Ungarischen National-Muscums» betitelten Catalogue raisonné's veröffentlichen wir den zweiten Theil der Sammlungen des ungarischen *Neu-Guinea*-Forschers Ludwig Biró, welcher sich auf das *Astrolabe-Gebiet von Kaiser-Wilhelms-Land* erstreckt.

Mit der möglichst raschen Publication der Sammlungen Ludwig Biró's beeilen wir uns hauptsächlich aus dem Grunde, weil das allgemeine Interesse für den Schauplatz der Biró'schen Sammlungen, für das noch tausende von Naturgeheimnissen bergende Wunderland *Neu-Guinea*, und die sich an dasselbe knüpfenden Forschungen nach schon jahrzehntelangem Andauern auch in unseren Tagen ungeschwächt anhält, was mehr, fortwährend mächtig anwächst. Es zeigt hiefür gar gewichtig die Thatsache, dass seit dem Erscheinen des ersten Heftes unseres Catalogue raisonné's, also kaum anderthalb Jahren, von zerstreut erschienenen Berichten und Abhandlungen ganz abgesehen, über Neu-Guinea allein in der deutschen Fachliteratur nicht weniger als vier, zum Theil recht umfangreiche Bücher und ein prachtvoll ausgestattetes Album erschienen sind.[2]

Mit den naturhistorischen und ethnologischen Verhältnissen der Astrolabe-Bai beschäftigt sich unter den angeführten Werken am eingehendsten das hervorragende Werk B. Hagen's, in welchem die universelle naturwissenschaftliche und medicinische Vorbildung, die während eines fünfzehnjährigen Aufenthaltes unter den Tropen nicht geschwächte, sondern im Gegentheil geschärfte vorzügliche Beobachtungsgabe des Verfassers, endlich die seltene Gabe des Vortrages auf das Hervorragendste zur Geltung kommen.

Dass wir nun die Publizierung unserer aus derselben Gegend stammenden Sammlungen auch nach

[1] A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Gyűjteményei: I. füz. Biró Lajos: Németújguineai (berlinhafeni) Gyűjtése. II. füz. Dr. Jankó János: Magyar Typusok. — Ethnographische Sammlungen des Ungarischen Nationalmuseums: Heft I. Ludwig Biró. Sammlungen aus Deutsch-Neu-Guinea (Berlinhafen). Heft II. Dr. Johann Jankó: Magyarische Typen.

[2] Joachim Graf Pfeil: Studien und Beobachtungen aus der Südsee, Braunschweig, 1899. — Dr. Maximilian Krieger: Neu-Guinea, Berlin, Juni 1899. — Dr. B. Hagen: Unter den Papuas etc. Wiesbaden, 1899. — Hans Blum: Neu-Guinea und der Bismarcksarchipel etc. Berlin 1900. — Meyer-Parkinson: Papúa-Album II. Dresden, 1901.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

mazó gyűjteményeinek magyarázó jegyzék alakjában való közlését Hagen B. elsőrangú munkája után is, nemcsak időszerűnek, hanem épen ez idő szerint egyenesen szükségesnek véljük, annak a következő két oka van.

Első okunk az, hogy mivel Hagen B. idegen és helyenként szigorúan tudományos nyelven megírt könyvének a fényes kiállítás miatt ára is nagy, hazai közművelődési intézményeink és a művelt magyar közönség számára jóformán hozzáférhetetlen. Pedig mint a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának tisztviselői és Biró Lajos gyűjteményeinek őrizői, nap-nap után igaz örömmel tapasztaljuk, hogy alig akad művelt magyar ember, ki a távol keleten, élete árán buvárkodó hazánkfiának sorsa, törekvései, gyűjtései és elért tudományos sikerei iránt a legmelegebb érdeklődéssel nem viseltetnék.

Ez érezhető hiányon segítendő, valamint első, úgy ez a füzetünk is első sorban a művelt magyar társadalomnak és közművelődési intézményeinknek szól, a melyek abból az *astrolabe-öbli tamol*-oknak (= emberek, így hívják magukat az idevaló pápuák), ennek a ma is kőkorszakban élő népségnek egyéni és társadalmi élete minden fontosabb mozzanatát teljes mértékben megismerhetik, még pedig a lehető legegyszerűbb módon: Biró Lajos-nak a magyar nemzet kincses házába került ember- és néptani gyűjteménytárgyai sorozatos leirása révén.

Ebbeli törekvésünket főképen az egyes fejezetek és alfejezetek összefoglaló és bevezető sorai szolgálják.

A tisztán szakembereknek szóló, vitatható új kutatási anyagot bőven rejtő részletes leírások a nagy közönségre egyelőre csak annyiban tartoznak, hogy belőlük büszke önérzettel tudomásul vegye: elérkezett immár az az idő, a mikor a magyar néprajzi tudomány az ősi népek ethnologiája terén is többé nemcsak elfogad, hanem a maga szerzeményeiből a művelt nyugot népeinek is juttathat.

Ez egyszersmind az a második ok, mely egyenesen tartozó köteleségünkké teszi, hogy Biró Lajos gyűjtését a külföldi szakkörök számára is hozzáférhető alakban közöljük.

Ámbár Hagen B. és Biró Lajos az általuk megfigyelt ősembert a leíró természettudomány módszerének alkalmazásával majdnem azonos néző pontokból vizsgálják, mi miatt akárhányszor adataik annyira diesem erstrangigen Werke nicht nur zeitgemäss, sondern eben zur Zeit als direct nothwendig erachten, hat folgende zwei Ursachen.

Die erste derselben ist, dass das Buch B. Hagen's in einer uns fremden, an manchen Stellen streng wissenschaftlich gehaltenen Sprache geschrieben, der Preis desselben in Folge der luxuriösen Ausstattung ein hoher ist, wesshalb das Buch für die heimischen Culturinstitute und das gebildete ungarische Publicum sozusagen unzugänglich bleibt. Dabei aber gewahren eben wir Beamte der Ethnographischen Abtheilung des Ungarischen National-Museums, als die Custoden der Biró'schen Sammlungen, Tag für Tag mit heller Freude dass es wohl keinen einzigen gebildeten Ungar gibt, der sich für das Schicksal, die Bestrebungen, Sammlungen und wissenschaftlichen Erfolge des um den Preis seines Lebens im fernsten Osten wirkenden Forschers nicht auf das lebhafteste interessieren würde.

Diesem fühlbaren Mangel abzuhelfen, ist auch dieses Heft — gleichwie unser erstes — in erster Linie für die gebildeten ungarischen Kreise und unsere culturellen Institutionen (ich meine Casino's, Schülerbibliotheken etc.) geschrieben, die aus unseren Catalogues raisonnés durch erläuternde Vorführung der mit den Biró'schen Sammlungen ins Schatzhaus der ungarischen Nation gelangten anthropologisch-ethnologischen Belegstücke ein vollständiges Bild des gesammten individuellen und socialen Lebens des noch heute im Steinzeitalter lebenden Völkchens der *Tamol* (= Mensch, so heissen sich die Bogadji-Papua's), erhalten.

Diesem unserem Bestreben möchten wir durch die zusammenfassenden und einleitenden Zeilen der einzelnen Capitel und Subcapitel gerecht werden.

Die rein den Fachleuten dienenden, neues, wohl auch anfechtbares Materiale in Fülle bergenden Special-Beschreibungen gehören einstweilen nur insoferne vor das grosse ungarische Lesepublicum, als dieses daraus mit einer Art Selbstbewusstsein zu ersehen vermag, dass nunmehr der Zeitpunkt angebrochen ist, da es der ungarischen ethnographischen Wissenschaft gegönnt ist, auch auf dem Gebiete der Ethnographie der primitiven Völker von den Culturvölkern des europäischen Westens nicht nur immer und immer wieder zu empfangen, sondern ihnen auch aus Eigenem mitzutheilen.

Es ist dies zugleich der zweite Grund, wesshalb es uns zur Pflicht wurde, die Biró'schen Sammlungen in einer auch den ausländischen gelehrten Kreisen zugänglichen Form zu publizieren.

Trotzdem nämlich beide, sowohl B. Hagen, als auch L. Biró, den von ihnen beobachteten primitiven Menschen mit Anlegung der naturhistorischen Forschungsmethode nach ganz identischen Gesichtspunkten erforschen, was ihre Angaben mehr als einmal derart gleichartig macht, als ob sie dieselben verabredet hätten, bietet uns doch L. Biró auch dann, wenn er sich bloss

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

egybevágók, mintha azokat közös megállapodással szűrték volna le, Biró Lajos olyankor is, a mikor az *Uj-Guinea* földjén előtte járt kutatók adatait egyszerűen megerősíti, avagy tudományos biztosságig viszi, mindig szolgál egy-egy finomabb vonással, mely miatt megfigyelései még ezekben az esetekben is rendkívül becsesek. Elvégre ő valamennyi elődjénél hosszabb ideig, — ma-holnap hatodik esztendeje — türi a földkerekség legalattomosabb éghajlatát. Nyelvészeti és ezzel kapcsolatban néplélektani anyagkészlete úgyszólván páratlan gazdagságú s ezen adatainak értékét növeli az, hogy nyelvészeti anyagát nem szótárszerűleg, hanem mindig tárgyhoz kötve gyűjtötte, a mi csak az által vált lehetségessé, hogy a vidéken divó sokféle nyelvjárás egyikétmásikát, legjobban mindenesetre a *bogágyi*-it és *bongui*-t alaposan birja. Hozzájárul, hogy Biró L. minden idejét és munkaerejét tanulmányainak szentelhette, míg pl. Hagen B., miként azt könyvének több helyén hol nyiltan, hol leplezetten maga is elpanaszolja, csak a terhes gyarmatorvosi szolgálatból fenmaradó szabad idejét fordíthatta kutatásaira.

Biró Lajos-nak sok esetben felfedezés számba menő részlet-észlelései az egyes tárgyak leírásaiban foglaltatnak, melyek a tudományos küldföld számára a magyart kisérő német szöveg révén válnak hozzáférhetőkké.

A jelen füzet beosztására meg kell jegyeznem, hogy a lehetőleg szűkre szabott általános bevezetések olykép vannak megszerkesztve, hogy a könyvből kivágva s az illető kiállított tárgycsoport mellé kitéve, a múzeumi vezetőkönyvecskéket idővel fölöslegessé tegyék. Szövegüket ott, a hol csak szerit ejthettem, szintén Biró eredeti kéziratából merítettem és csak abban az esetben az irodalomból, ha nála idevágó anyag nem akadt. Ilyenkor is, valamint az egész könyvön végig Biró L. eredeti adatait macskakörmök közt idézem.

Az egyes fejezetek egymásutánja nagyjában ugyanaz, melyet I. füzetünkben is követtünk. A «Táncz, Zeneszerszámok, Vallás» fejezetet azért hagytam a könyv végére, mert meglehetős terjedelme miatt külön fejezetben kellett tárgyalnom, ámde ekkor, ezek lévén a primitiv ember művelődésének legmagasabb termékei, feltétlenül a könyv végére valók.

A mi a tárgyak elnevezéseit illeti, maga Biró L. a jegyzeteihez csatolt előleges megjegyzésekben, állí-

darauf beschränkt, die Angaben der vor ihm in *Neu-Guinea* gewesenen Forscher einfach zu bestärken oder der wissenschaftlichen Evidenz entgegen zu führen, jedesmal irgend einen feineren Zug, der seine Beobachtungen auch in diesen Fällen ausserordentlich werthvoll macht. Es ist dies eigentlich gar nicht zu verwundern, da ja L. Biró länger als alle seine Vorgänger — schon an die sechs Jahre — dem tückischen Klima Neu-Guinea's trotzt. Sein linguistisches und aus diesem ausschälbares völkerpsychologisches Materiale ist ungemein reich und steigert es den Werth seiner diesbezüglichen Daten, dass er das sprachliche Materiale nicht lexikalisch, sondern im Zusammenhange mit den durch die betreffenden Namen bezeichneten Ethnographica's sammelte, was nur dadurch ermöglicht wurde, dass er mehrere der gebräuchlichen Dialecte, am besten wahrscheinlich die von *Bogadji* und *Bongu* gründlich kennt. Ausserdem war es L. Biró gegönnt, seine gesamte Zeit und Arbeitskraft den Studien zu widmen, wohingegen eben B. Hagen, wie er dies an mehreren Stellen seines Buches bald offen, bald andeutungsweise ausspricht, nur die nach dem anstrengenden Dienste eines Colonial-Arztes verbleibende Musse der wissenschaftlichen Thätigkeit opfern konnte.

Die des öfteren durchwegs neuen Special-Beobachtungen L. Biró's sind zumeist in den Beschreibungen der einzelnen Objecte enthalten und sind es hauptsächlich diese, die wir durch den deutschen Begleittext dem nicht ungarischen Fachpublicum zugänglich machen wollten.

Auf die Eintheilung dieses Heftes zu sprechen kommend, muss ich bemerken, dass die thunlichst knapp gehaltenen allgemeinen Einleitungen unter anderem auch dazu berufen sind, aus dem Buche ausgeschnitten und im Museum neben die ausgestellten Objecte gestellt, mit der Zeit einen besonderen Führer durch das Museum überflüssig zu machen. Den Text dieser Einleitungen habe ich, so oft es nur angieng, gleichfalls den Biró'schen Original-Notizen entnommen und nur in dem Falle der Literatur, wenn sich bei Biró kein einschlägiges Materiale vorfand. Den Biró'schen Originaltext habe ich — wie übrigens das ganze Buch hindurch — durchwegs unter Gänsefüsschen angeführt.

Die Reihenfolge der einzelnen Capitel ist im Grossen und Ganzen dieselbe, die wir im I. Hefte befolgt haben. Das Capitel «Tanz, Musikinstrumente, Religion» stellte ich desshalb an das Ende des Buches, weil es ziemlich umfangreich wurde, also selbständig behandelt werden musste. Einmal für sich bearbeitet, gehörte es aber, da es die höchsten Producte der Cultur des primitiven Menschen behandelt, zweifelsohne an das Ende des Buches.

Was die Benennungen der Gegenstände anbetrifft, giebt L. Biró in seinen den Notizen beigefügten Vorbemerkungen, das Gesagte durch ein ecla-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

tásait egy csattanós példával megvilágítva, a következőket mondja:

«Minden benszülött névhez következetesen hozzáteszem a falu nevét, melynek a nyelvén az a szó van. Tapasztalásból tudom, hogy ez mennyire szükséges; épen a Neu-Guinea Compagnie hivatalos közlönyében (Nachrichten von Kaiser Wilhelmsland) jelentek meg és jelennek meg adatok, sokszor benszülött nevekkel tarkázva, míg itt a helyszinén sem tudok nyomára jutni az ilyen neveknek, vagy a nevek után a megfelelő tárgyaknak, mihelyt nincs ott a falu neve, hanem csak akár ha így van is jelezve «Stephansortnál», «Bogágyi környékén» vagy csak «az Astrolabe-bayben». Az egyetlen ember, kinek az adatai *itt* használhatók, dr. Finsch, mert mindig pontosan odaírja a falu nevét. Itt egyelőre nem lehet általánosítani, még csak olyan kis területen is, mint az Astrolabe-bay, csupán azokban a dolgokban, a mikről a részletek is ismeretesek. A széttagoltság, egyelőre csakis a nyelvről szólva, annyira megy itt, hogy nemcsak minden falunak van külön nyelve, hanem még egyetlen faluban is vannak ugyanazon tárgyra külön szavak. Például itt Bogágyi egyik részében (Lalu) *ungaszari* az *asszony* neve, a másik részében (Garenai) *durungali*. A garenai-i sohase mond *ungaszari*-t, mert ő «nem lalutamol» és viszont. Így vannak a tárgyakkal is. Ott van pl. a hajkötőnek használt csinos csipkeszalag, a *kharara* (l. hajkötők 14,799—802 lelt. sz.), minden legénynek kapós: hogy rimánkodtak sokszor nekem, hogy adjam oda egy tánczmulatságra! Anyaga nem ritkaság, mindenik tudja a fonása módját. Azt tetszik hinni, csinálnak maguknak? Ha mondtam nekik, azt felelték, hogy hát hiszen azt erima-tamolok csinálják! Tiltva nincs, de úgy látszik, becsületes tamol nem teszi.»

Vitatkozásoknak a jelen füzetben még az elsőnél is kisebb mértékben adtunk helyet. A hol egyik-másik részletkérdésben maga Bíró L. kél síkra, pl. dr. Preuss Tivadar ornamentum-magyarázatai ellen, ott ezeket a passzusokat megjegyzés nélkül közöljük.

Az Astrolabe-öböl vidékének kissé megnagyobbított térképvázlatát, közönségünk tájékoztatására Krieger-ből (lásd i. h. 124. l.) vettük át.

Az azonossági számadatok és az ú. n. meghatározó táblák tisztán a múzeologusnak szólnak. Utóbbiak arra

tantes Beispiel beleuchtend, folgende Meinung ab: «Jeder einheimischen Benennung füge ich consequent den Namen des Dorfes bei, dessen Sprache das betreffende Wort angehört. Ich weiss aus Erfahrung, wie nothwendig dies thut, erschienen ja doch eben im Amtsblatte der Neu-Guinea-Compagnie, in den «Nachrichten über Kaiser-Wilhelms-Land» und erscheinen noch immer Daten, die mit einheimischen Benennungen vollgespickt sind, wobei es mir aber mehr als einmal nicht gelingt, diesen Benennungen hier auf die Spur zu kommen oder nach denselben die damit bezeichneten Objecte zu erhalten, sobald die Ortsangabe nicht eine ganz genaue, sondern mehr-weniger allgemeine ist, wie z. B. «bei Stephansort», «in der Umgebung von Bogadji», oder wohl gar «Astrolabe-Bay». Der einzige Forscher, dessen Angaben *hier* draussen brauchbar sind, ist Dr. Finsch, der jedesmal den Namen des betreffenden Dorfes angiebt. Für jetzt darf man hier nirgends generalisieren, nicht einmal auf einem so kleinen Gebiete, wie es die Astrolabe-Bay ist, höchstens dann, wenn alle Einzelheiten bekannt sein werden. Die Zersplitterung, vorläufig sei dies nur für die Sprache bemerkt, geht so weit, dass nicht nur jedes einzelne Dorf eine besondere Sprache spricht, sondern auch in einem und demselben Dorfe für einen Gegenstand mehrere Benennungen gebräuchlich sind. So heisst z. B. hier im Lalu benannten Theildorfe von Bogadji *Frau = ungasari*, im Theildorfe Garenai aber = *durungali*. Der Garenai-Tamol sagt nie *ungasari*, weil er «kein Lalu-Tamol ist» und umgekehrt. Ebenso steht es um die Ethnographica. Die *kharara* genannten, als Haarband benützten hübschen Spitzenbändchen (siehe: Haarbänder Invent. Nr. 14,799—802) z. B. sind für die Bursche ein viel beneideter Gegenstand. Wie oft baten sie mich flehentlich, ich möchte ihnen dieselben für eine einzige Tanzunterhaltung überlassen! Dabei ist das Materiale hiezu überall bekannt, auch versteht Jedermann solche zu flechten Da sollte man doch glauben, die Bursche könnten sich solche Dinge selber anfertigen? Wenn ich sie deswegen zur Rede stellte, gab man mir zur Antwort: «Das machen die Erima-Tamol nicht!» Verboten ist es eben nicht, doch scheint mir, was ein ehrlicher Tamol sein will, thut es doch nicht.»

Polemischen Anwandlungen haben wir in diesem Hefte noch weniger Platz gegeben als im ersten. Wo im einen oder dem anderen Detail Ludwig Bíró selber die Streitfrage aufstellt, wie z. B. bei den durch Dr. Theodor Preuss versuchten Ornament-Erklärungen, haben wir den betreffenden Passus ohne jede weitere Zuthat wiedergegeben.

Die etwas vergrösserte Kartenskizze des Astrolabe-Gebietes ist behufs Orientierung unseres Laienpublikums aus Krieger übernommen (s. a. a. O. Pag. 124).

Die Identitäts-Angaben und die sogenannten «Bestimmungstabellen» sind für den Museologen bestimmt.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

valók, hogy újabb szerzések alkalmával a másodpéldányokat gyorsan és könnyű szerrel megállapíthassuk.

Tartozom végül felemlíteni, hogy a lelőhelyek pontos ellenőrzése és az erre a vidékre jellemző ethnographikák megállapítása czéljából a M. N. Múzeum igazgatósága Berlinbe küldött, a hol az 1899. év nyarán áttanulmányoztam a Museum für Völkerkunde idevágó egész anyagát. E munkámban dr. Bastian Adolf-nak a múzeum nagynevű igazgatójának távollétében dr. Luschan Bódog, a déli tengeri osztály igazgatósegédje, valamint osztályának tisztviselői, de különösen dr. Preuss Tivadar valóban felejthetetlen módon támogattak.

A német fordítást magam végeztem, az autographált fényképek osztályunkban készültek, a rajzokat Nécsey István festőművész készítette.

Budapest, 1901. június hó 1-én.

Dr. Semayer Vilibáld,
m. n. múz. segédőr.

Letztere dienen dazu, um bei Neuankäufen die Duplicate möglichst leicht und rasch bestimmen zu können.

Endlich muss ich erwähnen, dass ich behufs genauer Controle der Fundorte und Bestimmung der für diese Gegend charakteristischen Ethnographica von Seite der Direction des Ungarischen National-Museums nach Berlin entsendet wurde, wo ich im Sommer 1899 das damalige gesammte einschlägige Materiale des Museums für Völkerkunde studierte. Bei meiner Arbeit standen mir, in Abwesenheit des Directors Herrn Geheimrath Prof Dr. Adolf Bastian, der Directorial-Assistent Herr Prof. Dr. Felix v. Luschan, als Leiter der Südsee-Abtheilung, und die Herrn Beamten seiner Abtheilung, allen voran Dr. Theodor Preuss auf wahrhaft unvergessliche Weise zur Seite.

Die deutsche Übersetzung besorgte Unterfertigter, die Lichtbilder zu den Autographien sind in der Abtheilung hergestellt worden, die Zeichnungen hat Herr Maler Stephan Nécsey angefertigt.

Budapest, am 1. Juni 1901.

Dr. Willibald Semayer,
Custos-Adjunct am Ung. Nat.-Museum.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

BEVEZETES.

Az Astrolabe-öböl földrajzi és néprajzi vázlata.

Az Astrolabe-öböl, Biró Lajos második gyűjtési területe Vilmos-Császár-Földjének közepére, a déli szélesség 5° 10′—5° 35′ és a Greenw.-től számított keleti hosszúság 135° 30′—135° 50′ közé esik. Határai[1] északnyugaton a *Kusserow-fok,* délkeleten a *Rigny-fok.* Nevét felfedezőjének, Dumont d'Urville franczia hajóskapitánynak «*Astrolabe*» nevű korvettájától nyerte, ki 1827-ben járt elsőnek ezen a vidéken.

Forgalmi szempontból óriási hátránya, hogy egyetlen biztos kikötőjében, az öböl déli részén fekvő *Konstantinhafenben* egyidejűleg alig néhány nagyobb tengeri hajó fér el, az *Erimahafen* mellett kikutatott kikötő pedig az előtte fölhalmozódott korallzátonyok miatt nagyobb hajók számára teljesen hozzáférhetetlen. Különösen az északnyugoti monszunok idejében a kikötés az *Astrolabe*-öböl egész partvonalán mindvégig majdnem lehetetlen.

A mi a forgalom szempontjából hátrányos, az ethnographusra nézve előnyös. Hogy az Astrolabe-öböl vidékének ethnographiai föltárása napjainkra maradt, tisztára annak köszönhető, hogy az óriási sziget ezen része ennyire el volt zárva.

A kb. 50 kilométernyi hosszú partvonal mentén haladva, az eddigelé alig néhány kilométernyi szélességben ismeretes partszegély nagyjában a következő függőleges és vízszintes tagosulást mutatja.

A terület északi fele a parti síkság rendes képét tárja elénk. Változatosabb csak attól kezdve lesz a tájék,

[1] Krieger: *Neu-Guinea,* 124. és következő lapokon.

EINLEITUNG.

Geographisch-ethnographische Skizze der Astrolabe-Bai.

Die Astrolabe-Bai, das zweite Sammelfeld Ludwig Biró's, fällt ungefähr in die Mitte von Kaiser-Wilhelms-Land, unter südl. Br. 5° 10′—5° 35′ und östl. Länge 135° 30′—135° 50′ v. Greenw. Die Grenzen derselben sind[1] im Nordwesten *Kap Kusserow,* im Südosten *Kap Rigny.* Ihren Namen erhielt sie durch den Entdecker, dem französischen Schiffskapitän Dumont d'Urville, der sie bei seinem im Jahre 1827 gemachten ersten Besuche nach seiner Corvette «*Astrolabe*» benannte.

Vom Standpunkte des Verkehres aus besitzt die Astrolabe-Bai den riesigen Nachtheil, dass in dem einzigen sicheren Hafen derselben, in dem am südlichen Theile der Bai liegenden *Konstantinhafen,* zu gleicher Zeit bloss einige grössere Seeschiffe Raum finden und die bei *Erimahafen* aufgefundene Landungsstelle der vor derselben angehäuften Korallenklippen wegen für grössere Fahrzeuge überhaupt unzugänglich ist. Besonders zur Zeit der nordwestlichen Monsune hält es überaus schwer, entlang der ganzen *Astrolabe*-Küste wo immer vor Anker zu gehen.

Was nun vom Standpunkte des Verkehres aus nachtheilig war, gereichte den Ethnographen zum Vortheil. Dass die volkskundliche Erschliessung der Astrolabe-Gegend auf unsere Tage verblieb, ist einzig der Abgeschlossenheit dieses Theiles der Rieseninsel zu verdanken.

Geht man die ungefähr 50 Kilometer lange Küstenlinie entlang, so zeigt der bis jetzt in einer Breite von nur wenigen Kilometern bekannte Küstenstreifen im Grossen folgende verticale und horizontale Gliederung.

Die nördliche Hälfte des Gebietes zeigt das gewöhnliche Bild einer Küsten-Ebene. Abwechselungsreicher gestaltet sich die Gegend erst, nachdem südlich von der Insel *Bili-Bili* etwa 3—4 Kilometer vom Dorfe

[1] Krieger: Neu-Guinea Pag. 124 et sequ.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

a mikor *Bili-bili*-szigettől délre, *Gorima* falutól 3—4 kilométernyire a *Gogol* folyam szakad a tengerbe. Ez a folyam közlekedési szempontból azért fontos, mert valamennyi kisérlet, hogy Német-Uj-Guinea belsejébe behatoljanak, a Gogol mentén indult el, minek az is kedvez, hogy az átlag 50 m. széles 1—2 m. mély folyam ismert részei alföldi és nem hegyi folyam természetűek.

A Gogoltól délre a 20—30 m. széles és 1 méter mély *Jori* folyam hármas torkolatáig az ú. n. *Gorima*-vidék terül el, melyet a hasonló nevű falutól neveztek el. Az itt lakó benszülötteket néhol Gorima-népek elnevezése alatt említik. A tenger felől, különösen nagyobb távolságból nézve, a partvidéknek ez a része a barátságosnak kedvesnek benyomását kelti, a mi azonban csak látszat, mert közvetlenül a parti fövenysáv mögött hosszú, széles darabon áthatolhatatlan ingoványos őserdő terül el, melyben a benszülöttek is csak nagynehezen igazodnak el. A Gorima-síkság ép azért gyér népességű. A vidéket még egy harmadik folyó is öntözi, a Gogolba torkoló *Elisabeth* folyó, a benszülöttek nyelvén (Lauterbach szerint) *Nahura* vagy *Nuru,* melynek szélességét ugyancsak ő 50—100 méterre becsüli.

A Gorima-síkságtól délre a *Minjim*-folyamig terjedő *Bogágyi* vidéke terül el. Bogágyi nevét hol *Bogadjim*-nak hol *Bogadsi*-nak stb. írják. Miután Biró Lajos alapos nyelvismerete folytán helyes nyelvérzéke feltétlenül megbízható, még a német szövegben is az általa használt *Bogágyi* szónak hangtanilag leginkább megfelelő *Bogadji*-t tartjuk meg, melyet különben Krieger is állandóan használ. *Bogágyi* vidéke termékenysége és aránylag egészséges éghajlata miatt a német gyarmatosítási törekvések középpontja. A vidék főhelye *Stephansort* egyszersmind a Német Birodalom déli tengeri birtokainak és a védelme alá tartozó területeinek közigazgatási középpontja. Azt a helyet, a hol ma kormányzósági épületek emelkednek, a benszülöttek nyelvén *Karegulan*-nak hívták.

A Bogágyi vidékét délfelé határoló *Minjim*-folyam mögött a *Male*-vidék következik. Parti része mocsaras, befelé mindinkább hegyes. Ültetvények berendezésére ez a vidék is rendkívül alkalmas. A Minjim-folyamról mely torkolatánál vagy 200 méter széles megjegyzendő hogy miután forrásához közel a közte és a *Ramu*-(Ottilia) folyam között emelkedő vízválasztó nagyon keskeny, Vilmos-Császár-Földjének ezen legnagyobb, területünknél jóval északabbra torkoló folyama, a Minjim folyam forrásvidéke felől közelíthető meg a legkönnyebben.

Gorima der *Gogol*-Strom sich ins Meer ergossen. Dieser Fluss ist vom Standpunkte des Verkehrs aus desshalb von Wichtigkeit, weil bislang alle Versuche, in das Innere von Deutsch-Neu-Guinea einzudringen, den Gogol entlang geschahen, was besonders dadurch erleichtert wird, dass die bislang bekannten Abschnitte des durchschnittlich 50 Meter breiten und 1—2 m. tiefen Stromes durchwegs den Charakter eines Flusses der Ebene und nicht den eines Gebirgsflusses aufweisen.

Südlich vom Gogol, bis zur dreifachen Mündung des 20—30 m. breiten und 1 m. tiefen *Jori*-Stromes erstreckt sich die nach dem gleichnamigen Dorfe benannte *Gorima*-Gegend. Die hier ansässigen Eingeborenen werden manchmal als Gorimaleute angeführt. Vom Meere aus, besonders aus grösserer Entfernung gesehen, macht dieser Theil der Küste einen freundlichen und lieblichen Eindruck. Es ist dies jedoch blosser Schein, denn unmittelbar hinter dem sandigen Küstenstriche breitet sich der sumpfige Urwald aus, in dem sich selbst die Engeborenen nur mit Mühe zurechtfinden. Die Gorima-Ebene besitzt eben desshalb eine nur spärliche Bevölkerung. Diese Gegend wird noch von einem dritten Flusse, dem in den Gogol-Strom mündenden *Elisabeth*-Fluss benetzt, welcher nach Lauterbach von den Eingeborenen *Nahura* oder *Nuru* genannt wird und dessen Breite, gleichfalls er, auf 50—100 M. schätzt.

Südlich von der Gorima-Ebene breitet sich die bis zum *Minjim*-Strome erstreckende *Bogadji*-Gegend aus. Bogadji wird bald *Bogadjim,* bald wieder *Bogadschi* u. s. w. geschrieben. Nachdem das richtige Sprachgefühl Ludwig Biró's in Folge seiner gründlichen Sprachkenntnisse unbedingt Vertrauen verdient, werde ich mich auch im deutschen Texte der Form *Bogadji* bedienen, die der durch ihn gebrauchten magyarischen Form *Bogágyi*, die übrigens auch von Krieger ganz allgemein verwendet wird, am besten entspricht, Die *Bogadji*-Gegend ist ihres verhältnissmässig gesunden Klimas und ihrer Fruchtbarkeit wegen der Mittelpunkt der deutschen Colonisations-Bestrebungen. Der Hauptort der Gegend und zugleich der Sitz der administrativen Organe des deutschen Schutzgebietes ist *Stephansort.* Die Stelle, wo sich heute die Regierungsgebäude befinden, hiess in der Sprache der Eingeborenen *Karegulan.*

Hinter dem die Bogadji-Gegend von Süden her abschliessenden *Minjim*-Strome folgt die *Male*-Gegend. Der Küstentheil ist sumpfig, nach innen zu wird die Gegend gebirgiger. Über den an seiner Mündung ungefähr 200 M. breiten Minjim sei bemerkt, dass in Folge des Umstandes, dass die nahe zu seiner Quelle sich erhebende Wasserscheide zwischen diesem und dem *Ramu*(-Ottilien)-Strome überaus schmal ist, dieser grösste Fluss von Kaiser-Wilhelms-Land, der sich nördlich von unserem Gebiete ins Meer ergiesst, von der Quellgegend des Minjim aus am leichtesten angenähert werden kann.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Következik végül Astrolabe-vidékének legdélibb része a parkszerű *Korrendu-Bongu* vidék, mely Biró L. jegyzeteiben *Maragum-partvidék* név alatt is szerepel. Ezen a tájékon a partig nyuló hegység a 600 méter magas *Konstantin*-hegygyel záródik. Kikötője *Konstantinhafen*, a hol 1884. október 17-én Finsch a német lobogót kitűzte. Következik néhány apróbb folyamtorkolat s végül a *Kabenau* (Gabina) folyóé, a tulajdonképeni Bongu vidék.

A partnak néhány apróbb kiszökelése után az Astrolabe-öböl vidékének déli határához, az erdő borította *Rigny-fokhoz* érkezünk el.

A *Rigny-foktól* dél felé következő *Maclay*-partvidéket úgy sajátságos földrajzi alakulása, valamint néprajzi jellegénél fogva inkább *Huon*-öböl vidékéhez számítják, azonban éppen Biró Lajos idevaló gyűjtéséből az tünik ki, hogy ethnographiai tekintetben legalább is vegyes terület, sőt az Astrolabe-öböl környékének akárhány ethnographikuma egyenesen itt készül.

Már ebből is látszik, hogy Biró Lajos ezen astrolabe-öbli gyűjtése az imént vázolt földnél valamivel nagyobb területről való, a mi gyűjtőhelyeinek puszta felsorolásából is kitünik. Gyűjteménytárgyai t. i. a következő helyekre valók: *Ziár* szigete (a térképeken rendesen Thiár-nak van írva, a mikor a lágy *th* angolosan ejtendő), *Graget* szigete, mely kettő a *Kusserow-fok*-tól északra esik; *Bili-Bili* szigete, *Friedrich-Wilhelmshafen*, *Kaszkar* falu, a *Hansemann*-hegységben, *Gorima parti falu*, *Maraga-Garena*, *Erima parti* és *Erima hegyi falu*, az *Örtzen*-hegység lejtőjén épült *Balaj* és *Bavag* falvak, *Bogágyi*, *Stephansort*, a *Minjim* folyó partján fekvő *Jimjam* és *Venge* falvak, a Konstantinhegy lejtőjén fekvő egyesült *Uom* és *Male* falu, *Bongu*. Gyűjtésében sok az olyan tárgy is, mely a benszülöttek bemondása szerint a *Rháj*-vidékről, azaz a *Maclay*-partról származott el hozzájok, valamint az olyanok, melyek a belső területek ismeretlen hegyi falvaiból kerültek a partvidékre.

Fölmerül itt az a kérdés, mi jogosít fel arra, hogy az Astrolabe-vidékét ethnologiai tekintetben zárt egységnek vehessük.

A felelet a legújabb kutatások és különösen Hagen B. és Biró Lajos tapasztalatai szerint az, hogy ez a föltevés is ez idő szerint nagyon kétes értékű, sőt, hogy a mi esetünkben erre nézve egyedüli jogczímünk az, hogy a jelen kötetben leirandó tárgyak az Astrolabe-öbölben gyűjtettek.

Német-Uj Guineának három ú. n. ethnologiai kerü-

Folgt endlich der südlichste Theil des Astrolabe-Gebietes, die parkähnliche *Korrendu-Bongu*-Gegend, die in den Notizen Biró's unter der Benennung *Maragum*-Küste vorkommt. In dieser Gegend schliesst das Gebirge mit dem 600 M. hohen, zweimal an das Ufer herantretenden *Konstantinberge* ab. Die Landungsstelle der Gegend ist *Konstantinhafen*, wo am 17. Oktober 1884 Dr. Otto Finsch die deutsche Flagge hisste. Folgen die Mündungen einiger kleineren Bäche, endlich die des *Kabenau*-(Gabina-)Flusses, die eigentliche Bongu-Gegend.

Nach einigen weiteren Vorsprüngen der Küste gelangen wir zu der südlichen Grenze der Astrolabe-Gegend, dem waldbedeckten *Kap Rigny*.

Die von *Kap Rigny* südwärts liegende *Maclay*-Küste wird sowohl der eigenthümlichen geographischen Formation, als auch ihres ethnographischen Charakters wegen mehr zur Gegend des *Huon*-Golfes gerechnet, doch geht eben aus dieser jetzigen Sammlung Ludwig Biró's hervor, dass dieselbe in ethnographischer Beziehung zumindest ein Mischgebiet darstellt, da mehr als ein für die Astrolabe-Gegend charakteristisches Ethnographicum direct hier angefertigt wird.

Schon hieraus ist ersichtlich, dass die vorliegende Astrolabe-Collection Ludwig Biró's sich auf ein grösseres als das soeben beschriebene Gebiet erstreckt sich, was aus einer einfachen Aufzählung seiner Fundstellen allsogleich ergiebt. Die Herkunftsorte seiner gesammelten Objecte sind: die Insel *Thiar* (*th* = gelindes englisches *th*, oder magyarisches *z*); die Insel *Graget*, die beide nördlich vom *Kap Kusserow* liegen; das Dorf *Kasskar* im *Hansemann*-Gebirge, die Insel *Bili-Bili*, *Friedrich-Wilhelmshafen*, das Küstendorf *Gorima*, *Maraga—Garena*, *Küsten-* und *Bergdorf Erima*, die am Abhange des *Oertzen*-Gebirges liegenden Dörfer *Balaj* und *Bawag*, *Bogadji*, *Stephansort*, die am Ufer des *Minjim*-Flusses liegenden Dörfer *Jimjam* und *Wenge*, das am Abhange des Konstantinberges liegende vereinigte Dorf *Uom* und *Male*, endlich *Bongu*. Doch befinden sich in der Collection auch viele Gegenstände, die nach Angabe der Eingeborenen aus der *Rhaj*-Gegend, d. i. von der *Maclay*-Küste her zu ihnen gelangten und auch solche die aus im Inneren liegenden unbekannten Bergdörfern ihren Weg an die Küste fanden.

Es taucht hier die Frage auf, was uns eigentlich dazu berechtigt, die Astrolabe-Gegend als ein in ethnologischer Hinsicht geschlossenes Gebiet hinzustellen.

Die Antwort hierauf ist nach den neueren Forschungen und den Erfahrungen B. Hagen's und Ludwig Biró's die, dass eine derartige Annahme, derzeit wenigstens, zweifelhaften Werth besitzt, ja der einzige Rechtstitel der ist, dass die im Vorliegenden zu beschreibenden Objecte in der Astrolabe-Gegend gesammelt wurden.

Die Auftheilung Deutsch-Neu-Guinea's in drei ethnologische Districte rührt bekanntlich von Dr. Otto

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

letre való fölosztása tudvalevőleg Finsch Ottó dr.-tól származik.[1] Szerinte az egész Astrolabe-öböl az első déli és keleti ethnologiai kerületbe esik, mely a *Mitra* sziklától a *Croisille* fokig tart, s melyre «bizonyos kar-

Finsch her.[1] Nach ihm zerfällt die ganze Astrolabe-Gegend in die erste, südliche und östliche Provinz, die sich vom *Mitra*-Fels bis Kap *Croisille* erstreckt und für die er folgende Charakteristika aufstellt: «Besondere Form und Verzierung gewisser Armbänder und Brustschmuck;

Az Astrolabe-öböl térképvázlata. — Kartenskizze der Astrolabe-Bai.

kötők és melldíszek jellemző alakja és diszítése, a bambuszfésük, és a kutyafogak gyakori használata, a sárgára festett növényi rostokból készült sajátságos fonatok, különösen a fejtakarók (tapa- és szőrsapkák), a sok fafaragás (fejvánkosok), a külön fajtájú pajzsok,

Haarkämme von Bambu; häufige Verwendung von Hundezähnen; eigenthümliche Flechtarbeiten aus gelbgefärbter Pflanzenfaser, besondere eigenthümliche Kopfbedeckung (Tapa- und Haarmützen), viel Holzschnitzerei (Kopfruhebänke); besondere Art Schilde; wenig Nasen-

[1] Lásd első katalógusunk IX. lapját.

[1] Siehe unseren ersten Catalog, pag. IX.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

a gyér orrdísz, a széles és részben igen művésziesen vésett teknősbéka héjából készült karpereczek jellemzők».

Finsch felosztása tehát úgy az egyes használati tárgyak, valamint az egyező diszítési módnak egy-egy ethnologiai területen belül való előfordulásán alapult.

Finsch-nek ez az első ethnologiai kerülete azonban, miként határpontjai is mutatják, a tőle kifejezetten ide számított *Long* és *Rook* szigetek, valamint *Uj-Pomeránia* nyugoti partjának kivételével, az Astrolabe-öböl vidékének egész területén kívül, *Huon-Golf* vidékét is magában foglalja, mely utóbbit azóta Preuss K. T. dr. választotta el az Astrolabe-öböltől, még pedig ornamentikai alapon.

Preuss K. Tivadar dr. t. i. ornamentikai alapon[1] igyekezett Vilmos-Császár-Földjét felosztani s ez értelemben öt «*művészi*» kerületet különböztet meg. Ezek Finschhafen, Astrolabe-öböl, az Északi part, a Ramu folyó és az Auguszta folyó vidéke. Mint mondja: «el lehetünk készülve, hogy vannak olyan alakok is, a melyek kerületünk keleti és nyugoti határain túl is előfordulnak, s hogy ez a többi művészeti kerületünknél is többé-kevésbbé így van», valamint alább: «a művészi kerületekkel az illető kerület nyelve sem halad párhuzamosan.» De annál inkább vallja azt: «hogy míg az egy-egy kerületbe tartozó (használati) tárgyak sokszorosan másik kerületben is előfordulnak, a plasztikus és vonalas ábrázolások nagy ritkán térnek el (a vidéken divó) általános typustól s mindenkor az illető diszítő mód csekély számú fejlődési sorozatain belül mozognak».

Hagen B. és Biró Lajos úgy Finsch, valamint Preuss felosztásával szemben arra az álláspontra helyezkednek, hogy valamennyi efféle fölosztás, ha nem is egészen jogosulatlan, de, legalább ez idő szerint, korai.

Az astrolabe-öbli nyilak tárgyalásánál Hagen B.[2] többek között így nyilatkozik: «Ilyen módon előfordulhat, hogy egyik-másik faluban olyan nyilak is akadnak, a melyekről a nyílalakok földrajzi osztályozása alkalmával kitünik, hogy nem erre az illető vidékre valók.

zier; breite, zum Theil sehr kunstvoll gravierte Armbänder aus Schildpat».

Die Auftheilung Finsch's erfolgte also auf Grund des Vorkommens sowohl der Gebrauchsgegenstände, als auch der Ornamentierung innerhalb eines sogenannten ethnologischen Gebietes.

Dieses erste ethnologische Gebiet Finsch's erstreckt sich jedoch, wie dies auch seine Grenzpunkte angeben, mit Ausnahme der von Finsch ausgesprochen hieher gerechneten *Long* und *Rook* Inseln, ferner den westlichen Küsten von *Neu-Pommern* nicht nur auf das ganze Gebiet der Astrolabe-Bai, sondern auch auf die Gegend des *Huon-Golfes*. Diese letztere ist seither von Dr. Th. Preuss auf ornamentaler Basis von der Astrolabe-Bai getrennt worden.

Dr. K. Theodor Preuss[1] versucht nämlich auf ornamentaler Grundlage in Kaiser-Wilhelms-Land fünf «*Kunstdistricte*» zu unterscheiden. Es sind dies: Finschhafen, Astrolabe-Bai, Nordküste, Ramu-Gebiet und Augusten-Fluss. Er bemerkt zwar: «Indessen muss man dann, wie erwähnt, in den Kauf nehmen, dass manche vorkommende Formen sich erheblich über die Ost- und Westgrenze unseres Bezirkes ausdehnen. Das ist aber auch, mehr oder weniger, bei den anderen Kunstdistricten der Fall», und weiter unten: «Die Sprache unseres Bezirkes geht den künstlerischen Darstellungen, wie wir sahen, in ihrer Ausdehnung nicht parallel». Doch bleibt er dann umso fester dabei: «Solche localen Unterschiede finden sich häufig in einer einheitlichen ethnographischen Provinz, wenigstens in Kaiser-Wilhelms-Land, während die plastischen und linearen Darstellungen sehr selten den gewöhnlichen Typus verleugnen, resp. ausserhalb der wenigen Entwickelungsreihen der Ornamente stehen».

B. Hagen und Ludwig Biró stellen sich sowohl der Auftheilung Finsch's, als auch der von Preuss gegenüber auf den Standpunkt, dass derartige Auftheilungen, wenn auch nicht ganz ungerechtfertigt, doch zur Zeit verfrüht sind.

Hagen B.[2] spricht sich unter anderem bei der Verhandlung der Pfeile aus der Astrolabe-Gegend wie folgt aus: «Auf diese Weise kann es kommen, dass man in einem Dorfe oft Pfeile findet, die nach der geographischen Vertheilung der Pfeilformen gar nicht dahin gehören. Für mich hat es gar nichts Erstaunliches, wenn man an der Astrolabe-Bucht oder Humboldt-Bai Pfeilformen findet von einem Typus, der sonst nur im südlichen Theil Neu-Guinea's vorzukommen pflegt. Aus diesem Grunde erhellt aber auch dass Missliche, die Pfeiltypen geographisch eintheilen oder sichten zu wollen».

In gleicher Weise drückt er sich auch an anderen Stellen seines Werkes aus. Am energischesten verwahrt

[1] Dr. Karl Th. Preuss: Künstlerische Darstellungen aus dem deutsch holländischen Grenzgebiet in Neu-Guinea. Intern. Arch. f. Ethnogr. Bd. XII., Heft V., Pag. 163. et sequ.

[2] Id. h. 176. lap.

[2] L. c. pag. 176.

Én semmiképen sem csudálkoznék, ha az Astrolabe- vagy a Humboldt-öbölben olyan nyílat látok, melyek különben csak Uj-Guinea déli részére jellemzők. Éppen ez okból a nyíltypusok földrajzi osztályozása is könnyen tévutakra vezet».

Hasonló értelemben könyvének más helyén is szól. Leghatározottabban mégis Biró Lajos tagadja az efféle ethnographiai vagy stylkerületek fölállításának jogosultságát, miért is erről szóló fejtegetéseit egész terjedelmükben ideigtatjuk:

«Azt hiszem, hogy e beosztás (Preuss-é) nagyot fog változni, éppen azon az alapon, melyen most Preuss beosztotta. Bele fog szólani egy olyan körülmény, a mit otthon a gyűjteményekben felhalmozott anyag tanulmányozója nem láthat, csak a gyűjtő itt a helyszinén. A gyűjtött anyag tanulmányozója természetesen abból indul ki, hogy az az ethnologiai tárgy ott is készült, a hol beszerezték. Pedig nem, sőt legnagyobb része nagy vándorutat tesz, míg oda jut; és éppen a szebb, művésziesebb, tehát ornamentikai szempontokból mértékadó darabok vándorolnak legjobban. Támolék folyton csereberélik, illetőleg adják-veszik minden eszközüket, fegyverüket, ékszereiket, mihelyt haszonnal adhatnak túl rajta. Erre rá is vannak utalva, mert senki se készíti maga a szükségleteihez tartozó tárgyakat, hanem többnyire veszi. Majd minden tárgynak megvan a maga külön készítési helye s az sokszor csak egy falura szorítkozik. Még a mindennapi szükséglethez való eszközök se készülnek helyben vagy a közel vidéken, hanem sokszor valamely jelentékeny távolságra fekvő helyen, hol annak mintegy ipartelepe, gyára van; az ilyennek a származási helyét már a consummens vidéken is alig lehet kipuhatolni, mert rendesen csak azt a népet vagy falut tudják megjelölni, a melyiknek a közvetitésével hozzájuk jut. Például idézem az ívekről, az orrtűről, az ágyékkötőről, a melltáskáról, a dárdákról, a nyílakról s a fatálakról írt megjegyzéseimet. Ezeknél a Rhájvidékre (Maclay-part), a jabang támolokra (hegylakó támolok a sziget belsejéből) és a Ruó és Karkar szigetekre való hivatkozást csak úgy értelmezem, hogy ezek útján kerül hozzájuk, de nem ott készül szükségképen. Mikor a tárgyak készítési helyét nyomoztam, igen sokszor utaltak Bilibilire, s ha ott kerestem tovább, ott ismét más vidékre hivatkoztak. Nem akadálya, sőt éppen előnye a forgalomban levő tárgyaknak, ha nem újak, a régibb mindig becsesebb

sich jedoch Ludwig Biró gegen die Berechtigung zur Aufstellung derartiger ethnographischer oder Stylprovinzen, wesshalb wir denn auch seine hierüber gegebenen Erörterungen in ihrer ganzen Ausdehnung wiedergeben:

«Ich (Biró) glaube, dass diese Eintheilung (die von Dr. Preuss) sich eben auf der von Dr. Preuss angenommenen Basis noch stark ändern wird. Es wird nämlich ein Umstand hineinspielen, den derjenige, der das in den Sammlungen aufgespeicherte Materiale zuhause studiert, nicht bemerken kann, sondern nur der an Ort und Stelle verweilende Forscher. Ersterer geht natürlich davon aus, dass man die betreffenden ethnologischen Objecte dort anfertigte, wo dieselben aufgesammelt wurden. Dies ist jedoch durchaus nicht der Fall, was mehr, der weitaus grössere Theil hat eine recht lange Wanderung zurückgelegt, bevor er an die Sammelstelle gelangte und eben die schöneren, kunstvolleren, also vom ornamentalen Gesichtspunkte aus maassgebenden Stücke wandern am meisten herum. Bei den Tamol ist es gang und gäbe Sitte, ihre Geräthschaften, Waffen, Schmuckgegenstände, sobald sich hiezu eine vortheilhafte Gelegenheit bietet, fortwährend zu vertauschen oder zu verkaufen. Eigentlich sind sie hierauf direct angewiesen, da niemand die für den eigenen Gebrauch dienenden Geräthschaften selber anfertigt, sondern zumeist kauft. Es hat nämlich beinahe jeder Gegenstand seinen eigenen Anfertigungsort, der sich oft auf ein einziges Dorf beschränkt. Sogar die dem tagtäglichen Gebrauche dienenden Geräthschaften werden nicht am Orte selber oder in der nächsten Umgebung angefertigt, sondern gar oft an einem in ziemlicher Entfernung gelegenen Orte, wo derselbe sozusagen gewerbe-, wenn nicht gar fabriksmässig angefertigt wird. Bei derlei Objecten lässt sich die Herkunft schon am consummierenden Orte recht schwer einholen, da man dort zumeist nur dasjenige Volk oder Dorf zu bezeichnen vermag, durch dessen Vermittelung die Objecte dahin gelangen. Als Belege hiefür mögen meine späteren Bemerkungen über die Bögen, die Nasen-Nadeln, die Lendenschurze, die Brusttäschchen, die Speere, die Pfeile und die Holzgeschirre dienen. Die dort vorkommenden Berufungen auf die Rhaj-Gegend (Maclay-küste), auf die Jabang-Tamol (bergbewohnende Tamol aus dem Inneren der Insel) die Inseln Ruo und Karkar kann ich nur so erklären, dass die betreffenden Objecte durch die Vermittelung dieser Ortschaften nach der Astrolabe-Bai gelangten, ohne dass sie nothwendigerweise auch dort angefertigt werden müssten. Wie oft verwies man mich beim Fahnden nach dem Erzeugungsorte gewisser Gegenstände nach die Insel Bilibili. Suchte ich dann dort weiter fort, so verwies man mich wieder auf eine andere Gegend. Dabei ist es den im Umlauf befindlichen Objecten nicht von Schaden wenn sie nicht neu sind, da die schon gebrauchten älteren Objecte stets wertvoller sind und höher im Preise stehen. So kauft man auch in Bilibili selbst die dort angefertigten

előttük. Még a Bilibiliben készült főzőedényekből is szivesebben veszik a már használatban levőket ott Bilibiliben is.»

«Hogy a tárgyak készítési helyének kutatása milyen távoli vidékekre vezet, arra például a 27,786. sz. (madáralakú) *borbat-tabir* nevű étkező tálat említem fel, mely az Admirálitás-szigetekről került Astrolabe-öbölbe. Nehezíti az egyes iparczikkek valódi készítési helyének kikutatását az is, hogy sokszor megszünik valami ok miatt az ipar, mely különben is legtöbbször nem egy egész vidékre, hanem valamely falura, sőt itt is néhány családra vagy ügyesebb emberre szorítkozik. Vagy háboruság és betegség miatt feloszlik az egész falu, ellenben a készített tárgyak forgalomban vannak. Például említem fel az Astrolabe-öbölből küldött Balaj falubeli edényeket, (lelt. 27,796—27.799., 29.989. sz.), melyek most már egy megszünt ipar képviselői.»

«Ezek szerint az ornamentikai alapon való beosztás ethnographiai vidékekre csak akkor lesz pontos, ha az illető vidékre vonatkozó tárgyak közül kiveszszük azokat, a mik általánosan elterjedtek, tehát az egész ethnographiai területre mértékadók s csupán azokból állítjuk össze az ornamentikailag jellemzőt, a mik magának a vidéknek a produktumai. Ez azonban rendkívül nehéz feladat. A tárgyaimhoz mellékelt jegyzetekben mindig gondosan igyekeztem kipuhatolni a tárgyak készítési helyét, még pedig az Astrolabe-öböl központjára egészen véve jobbadán negativ eredménynyel, t. i. azzal, hogy az Astrolabe-öböl a tamol iparczikkekre nézve nem produkáló központ, hanem kereskedelmi közvetítő.»[1]

Biró ebben a czitátumban is minden szavával csak azt mondja, hogy a stylkerületekre való fölosztás, különösen, ha ethnologiai fölosztás czélzatával történnék, ma még legalább is — korai.

[1] Miután Hagen B. majdnem ugyanezeket mondja, megjegyzem, hogy Biró Lajos-nak az a levele, melyből ezt a részt ideigtattam, cseretárgyak bevásárlása czéljából tett útjából, Szingapur 1897. április hó 10-éről van keltezve.

Kochgeschirre viel lieber, wenn dieselben schon im Gebrauche gestanden haben.

Auf wie entfernte Gegenden man beim Forschen nach dem Ursprungsorte einzelner Gegenstände verwiesen wird, zeigt ungemein lebhaft die *Borbat-Tabir* genannte, einen Vogel darstellende Speiseschüssel mit der Inv.-Nr. 27,786, welche von den Admiralitäts-Inseln nach der Astrolabe-Bai gelangte. Die Auffindung des wirklichen Erzeugungsortes der einzelnen Industrie-Artikel wird auch dadurch erschwert, dass aus irgend einem Grunde der betreffende gewerbliche Betrieb plötzlich aufhört, umsomehr als sich derselbe zumeist nicht auf eine ganze Gegend, sondern bloss auf ein Dorf und auch in diesem nur auf einige Familien oder geschicktere Männer beschränkt. So ein Dorf löst sich nun durch Krieg oder infolge einer Krankheit auf, die dort verfertigten Gegenstände verbleiben aber noch lange im Verkehre. Als Beispiel hiefür möchte ich die aus dem Dorfe Balaj geschickten Geschirre erwähnen (Inv.-Nr. 27.796—99, 29.989), welche Vertreter eines schon aufgelassenen Gewerbezweiges sind.»

«Dem Gesagten zufolge kann eine auf ornamentaler Basis beruhende Eintheilung in ethnographische Provinzen nur dann eine genaue sein, wenn man aus allen auf eine Provinz bezüglichen Objecten diejenigen auswählt, die allgemein verbreitet, also für das betreffende ganze ethnographische Gebiet maassgebend sind und bloss das in ornamentaler Hinsicht Charakteristische jener Gegenstände berücksichtigt, die ein Product der betreffenden Gegend bilden, was freilich eine überaus schwierige Arbeit ist. In meinen Notizen zu den einzelnen Objecten war ich denn immerzu bestrebt, den Ort aufzuspüren, wo die betreffenden Gegenstände angefertigt werden und zwar für das Centrum der Astrolabe-Bai im Grossen und Ganzen mit einem negativen Resultate, dem, dass die Astrolabe-Bai für tamolische gewerbliche Erzeugnisse kein producierender Mittelpunkt, sondern eigentlich nur ein Stapelplatz für alle diese Waaren ist.»[1]

Nun! Ich glaube, in dem Angeführten betont Ludwig Biró mit jedem Worte, dass eine Eintheilung in Stylbezirke, besonders wenn sie zum Zwecke einer allgemeinen ethnologischen Auftheilung vorgenommen wird, heute wenigstens als verfrüht zu betrachten ist.

[1] Nachdem B. Hagen beinahe wortgetreu dasselbe bemerkt, bemerke ich, dass der Brief Ludwig Biró's, welchem ich die angeführte Stelle entnahm, vom 19. April 1897 datiert ist.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

A GYŰJTEMÉNY LEÍRÁSA.

I. CSOPORT.

Anthropologiai tárgyak.

Területünk lakosságát Hagen B.[1] a számbavehető eddigi nézetek egybevetésével embertanilag a következően jellemzi: «Valamennyire közös ismertető jel kevés van. A legállandóbbak egyike a *termet*. A pápuák t. i. rendesen szálas, ínas termetűek, arányos testalkatúak. A férfiak közepes termetmagassága 1620 mm., a nőké 1540 mm. Szintén meglehetősen állandó jellegük a kiválóan hosszú fej (dolichokephalia), kivételesen azonban kerekfejűség (brachykephalia) is észlelhető. Többé-kevésbbé közös tulajdonságaik még a terjedelmes nagy száj, a hosszú keskeny szemrés, valamint az ú. n. mongolredő hiánya.»

Valamennyi fölsoroltnál fontosabb és szembeötlőbb az egész testre kiterjedő sűrű, göndör szőrzet, mely miatt a pápuákat sokáig a négerekhez hasonlították, s mely a polyneziaiaktól és a malájoktól is erősen megkülönbözteti. Szőrük természetes szine fekete-barna, ritkábban szőke. Szőke hajzatot egyébként a pápuáknál elég gyakran láthatni, csakhogy ezt a mészszel való festés okozza.

A pápuák testszine a barnának valamennyi árnyalatát mutatja, természetes mivoltában ritkán látható, mert a pápua festetlenül ki nem teszi lábát a házából.

Magának az Astrolabe-öbölnek benszülöttjeiről Hagen B. a következőket mondja: «Uj-Guinea szigetének állat- és növényvilágának tárgyalásánál fölismert az a tendentiája, hogy lokális variatiókat termeljen, már a priori arra enged következtetnünk, hogy ez a törekvése népességére nézve is fennáll,» — a mit a kutatás is igazol. Így Astro-

[1] I. h. 157. lap.

BESCHREIBUNG DER SAMMLUNG.

I. GRUPPE.

Anthropologische Objecte.

Die Bewohner des deutschen Schutzgebietes charakterisiert B. Hagen[1] mit Zugrundelegung bisheriger Mittheilungen folgendermaassen: «Gemeinsame, allen zukommende Merkmale finden sich bei den Bewohnern unseres Schutzgebietes nur sehr wenige; eines der besten ist die Körpergrösse. Die Papuas sind schlanke, sehnige, wohlproportionierte Gestalten von etwa 1620 mm. im Durchschnitt, die Frauen 1540. Ein gemeinsamer Zug ist ferner die oft ganz hervorragende Langköpfigkeit (Dolichokephalie). Kurzköpfigkeit (Brachykephalie) kommt aber als Ausnahme vor. Sodann ein oft erschreckend geräumiger Mund, nebst schmaler langer Augenspalte, für welche das Fehlen der sogenannten Mongolenfalte charakteristisch ist.»

Das hervorstechendste Merkmal jedoch, wodurch sie sofort auffallen, ist der starke, sehr krause Haarwuchs am ganzen Körper, welcher ihnen den Ruf der Negerähnlichkeit eingetragen hat — und wodurch sie sich sofort von den Polynesiern und Malayen unterscheiden.

Die natürliche Farbe des Haares ist «schwarzbraun, seltener blond». Blonde Kopfhaare kann man bei den Papuas oft beobachten, jedoch wird dies durch das Bemalen mit Kalk verursacht.

Die Hautfarbe der Papua zeigt alle Nuancen des Braun, doch ist die natürliche Farbe selten ersichtlich, da der Papua unbemalenen Körpers nie die Hütte verlässt.

Speciell über die Bewohner des Astrolabe-Gebietes besagt B. Hagen Folgendes: «Die ausserordentliche Tendenz dieser Insel zu Localvariationen auf botanischem und zoologischem Gebiet, lässt dies a priori auch hinsichtlich der menschlichen Bewohner vermuthen» — was denn die Forschung auch bestätigt. So wohnt in der Astrolabe-Bucht in den Dörfern von Bogadjim ein mittelgrosses, hageres, langköpfiges Volk mit ziemlich

[1] L. c. pag. 157.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

labe-öbölben a Bogágyi-falvak népe (Bogágyi t. i. több majdnem teljesen különálló falurészből áll) közepes termetű, szikár testű, hosszúfejű, rövid- és keskenyarczú. Jellemző reájuk még a többé-kevésbbé hajlott, néha madárcsőr módjára kiugró orr. Ezek a bogágyiak *tamol*-nak (= ember) nevezik magukat és a délkeleti vidék lakóitól, a szimbang-finschhafeni és huon-öbli bennszülöttektől *(jabim)* élesen elütnek.

A délkeletre fekvő Finschhafen lakossága, melyhez ezúttal semmi közünk se volna, ismét két typusra oszlik: a nyurga, arányos testalkotású, dolichokephal és gyengén leptoprosop parti typusra, továbbá az alacsony termetű, kerekfejűségre hajló, hegyi typusra, Schellong ú. n. *kai* népére, melyre az orangutánéra emlékeztető pofadudorok (a rágóizmok és a fültőmirigy megduzzadása) jellemzők. Ez utóbbit azért említem föl, mert Lauterbach dr. szerint az Astrolabe-öböl belső vidékein, a honnan a következőben leirandó tárgyaink jókora része származik, ugyanezzel a fajjal találkozunk, és mert Biró Lajos a tamoltarisznya tartalmának fölsorolásánál a testfestéshez szükséges vörös földnél a *kai* nép száján élő következő hagyományt említi: «A kik Finschhafenben ismerősök, azt beszélik, hogy az ottani hegyi *kai* nép az év bizonyos napjain messze ellátogat a sziget belsejébe, a Vörös-tó környékére, a hol olyankor vásár van. Ott vörös annak a tónak vize is, a föld is mindenütt. A *kai* nép elbeszélése szerint ott törpe emberek laknak, csak akkorák, mint egy gyermek. Ez a vidék a *kai*-ek falujától 14 napi járásra van befelé. Azt hallottam, hogy egy európai[1] el is indult volna a *kai*-ekkel, de hat napi járóföldnyi út után visszatért, mert minden czipője úgy szétszakadt, hogy nem tudott tovább menni!» Hátha Biró értesülése valóság és Uj-Guinea belsejében tényleg új, eddigelé nem ismert «pygmaeusok» élnek?! Tekintve Uj-Guinea belsejének szegényes vegetatióját, valamint tetemes magasságát, a pygmaeus fajták előfordulásának föltételei meg vannak adva.

Biró Lajos astrolabe-öbli gyüjtésében öt tárgy van, melyek a tamol embertanát megvilágítják: két fénykép és három koponya.

a) Fényképek.

1. (Lelt. sz. 31.186.) Fiatal legények fényképe Graget szigetéről. «Legény különben csak három van köztük,

[1] Valószinüleg Zöller Hugó.

kurzen und schmalen Gesichtern, in denen eine lange, meist mehr oder minder gebogene, manchmal vogelschnabelartig vorspringende Nase sitzt. Sie selber heissen sich tamol = Mensch und unterscheiden sich von den Bewohnern der südöstlichen Gegend, den Eingeborenen von Simbang-Finschhafen und Huongolf (den *Jabim*-leuten) überaus scharf.»

Die Bewohner des von unserem Gebiete südöstlich liedenden Finschhafen, die uns für diesmal nichts angehen würden, zerfallen wieder in zwei Typen: in den schlanken, regelmässig gebauten, dolichokephalen und schwach leptoprosopen Küsten-Typus, ferner in den niedrigen, zur Kurzköpfigkeit neigenden Berg-Typus; das sogenannte «*Kai*»-Volk Schellongs, für welches noch zwei an die Backentaschen des Orang-Utan erinnernde Backenwülste (Anschwellungen der Kaumuskel und der Nackendrüse) charakteristisch sind. Letzteres erwähne ich bloss deshalb, da man nach Dr. Lauterbach in den inneren Gegenden der Astrolabe-Bai, von wo ja ein grosser Theil der in diesem Buche zu beschreibenden Gegenstände herrührt, gleichfalls auf diese Leute stösst und Ludwig Biró bei Gelegenheit der Aufzählung des Inhaltes eines Tragbeutels die zur Körperbemalung verwendete rothe Erde vorführend, folgende im Munde der *Kai*-Leute noch heute lebende Tradition erwähnt: «In Finschhafen bekannte Leute erzählen, dass Angehörige des dortigen Bergvolkes der *Kai* an gewissen Tagen des Jahres sich weit in das Innere der Insel hineinbegeben, und zwar bis zur Gegend des Rothen Sees, wo um diese Zeit ein Markt stattfindet. Dort ist alles roth, das Wasser des Sees und auch die Erde. Nach der Erzählung der *Kai*-Leute wohnen dort zwerghafte Menschen, so gross wie ein Kind. Diese Gegend liegt 14 Tagereisen vom Dorfe der *Kai*-Leute nach einwärts. Auch hörte ich, dass ein Europäer,[1] der mit den *Kai*'s mitgehen wollte, nach einer Reise von 6 Tagereisen umkehrte, da alle seine Schuhe derart zerrissen, dass er nicht mehr gehen konnte.» Vielleicht beruht diese Mittheilung Biró's auf Wahrheit und lebt im Inneren Neu-Guineas wirklich ein neuer Pygmäen-Stamm? Bei der ärmlichen Vegetation des Inneren von Neu-Guinea und der beträchtlichen Höhe der Gegend wären ja die Bedingnisse für das Vorkommen von Pygmäen-Stämmen so ziemlich vorhanden.

In der Astrolabe-Sammlung L. Biró's befinden sich fünf einschlägige Objecte, geeignet die Anthropologie der Tamol zu beleuchten: zwei Photographien und drei Schädel.

a) Photographien.

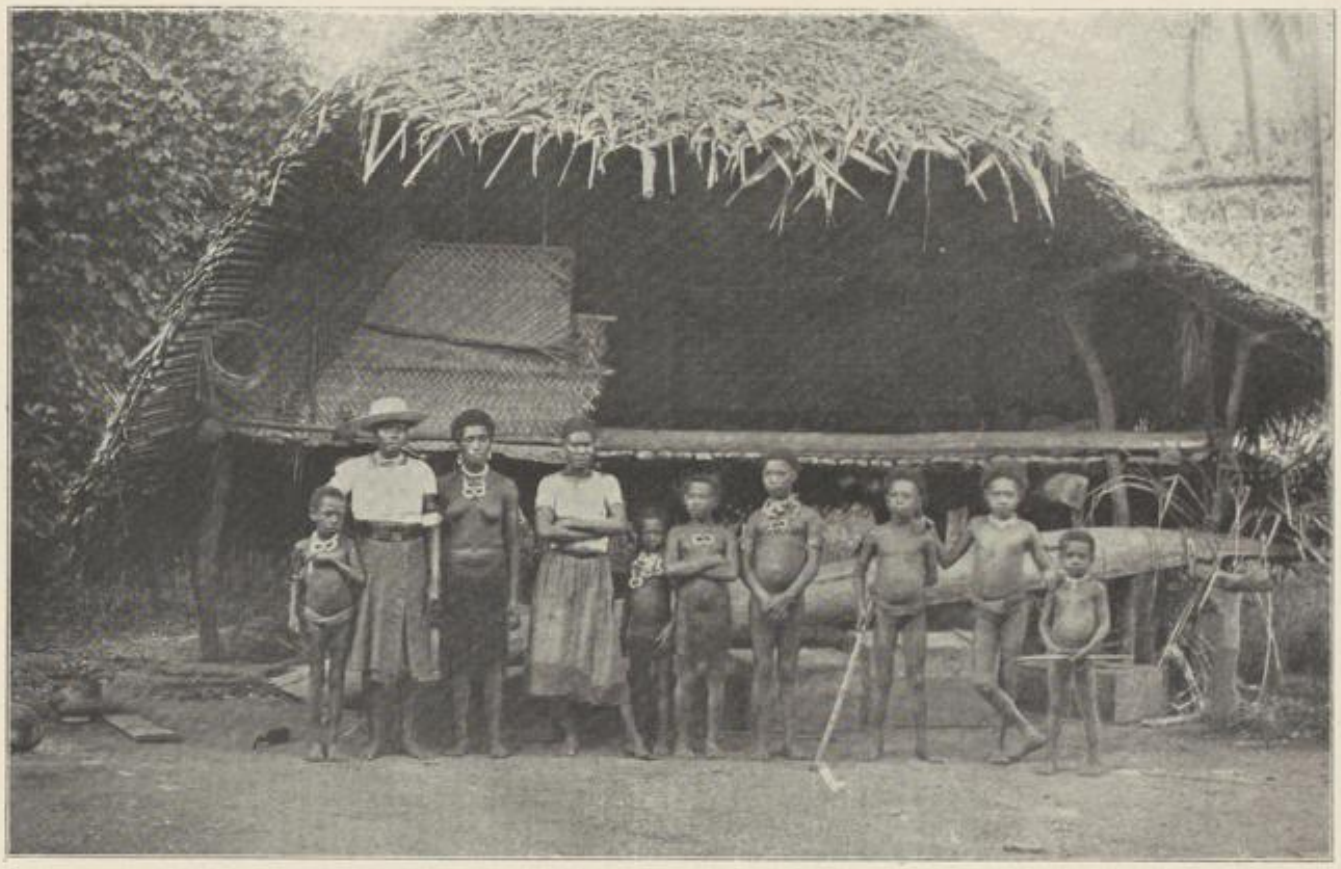
1. (Inv.-Nr. 31.186.) Junge Bursche von der Insel Graget. «Bursche sind eigentlich nur drei darunter, denn

[1] Wahrscheinlich ist Hugo Zöller gemeint.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Fiatal legények Graget szigetéről. — Junge Bursche von der Insel Graget.

Asszonyok és gyermekek Graget szigetéről. — Frauen und Kinder von der Insel Graget.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

mert kettő még többé-kevésbbé gyermek.» Anthropologiai tekintetben eléggé jól mutatják Hagen B. astrolabeöbli typusát, a serdülő testen a rendesnél is jobban feltünő nyulánk, de arányos termetet, a göndör boglyos hajat, a keskeny arczot. A szájrés már ezeknél sem valami kicsi, az orr valódi alakja így fényképről csak bajosan állapítható meg.

2. (Lelt. sz. 31.187.) Asszonyok és gyermekek Graget szigetéről: «Ujguineai asszony vagy leány egyhamar meg nem áll a fényképező készülék előtt, mert fél a megigézéstől; ellenben, ha mi közülünk való nő is van vele, akkor nem tart semmitől. Azért került a csoportozatba az első pillantásra is megkülönböztethető két új-mecklenburgi munkásnő. Azt a pár kis leányt a többi fiú közül első tekintetre megkülönbözteti a ruházat.» Hagen B. leírásának ezek sem mondanak ellent. Fejlődéstanilag érdekesek a sor közepén álló serdült leányok.

b) ***Koponyák.***

3. (Lelt. sz. 27.901.) Hazája: *Bongu*. Neve: *gategyimbire* (Bongu), *támo*gate (Bogágyi). Származásáról Biró a következőket mondja: «A tamol temetése után mintegy félesztendő mulva ünnepségek közt felássák a sírját, kiveszik a halott koponyáját és megtisztítják. A metsző, és szemfogakat kihúzzák s az alsó állkapocscsal együtt gondosan megőrzik. — Megőrzik magát a koponyát is de később, a kegyelet lohadtával, ezt akár el is adják.»

«Ezeket az adatokat nem benszülöttektől tudom, hanem európaiaktól, éppen azért nem lehet tudni, mennyi benne a valóság, mennyi a nem való. Magamnak nem volt alkalmam ilyent látni, sem a tamolokat nem tudtam felőle nyilatkozásra bírni.»

A koponya leírását a következőkben adjuk: Hiányzik az állkapocs, a jobboldali halántékcsont járomkinyulásának néhány grammnyi darabkája, a jobboldali első zápfog, a baloldali második előzápfog és az első őrlőfog. Megtartási állapota — a mennyiben ez a csontszövet keménységétől függ — kitünő, szine sárga, egyes barna foltokkal. Alapi része sötétbarna szinű, úgy látszik, a füstnek, pornak ez volt leginkább kitéve. Korát illetőleg — a mennyire ez a rendes jelekből megitélhető — fiatal, de teljesen kifejlődött férfi koponyája. A fogmedrek épek, benőtt egy sincs köztük.

A hibás koponya súlya 487·5 g., térfogata a Schmidtféle modulussal kiszámítva 1653 cm.³ (submikrocran), alakja

zwei sind noch mehr-weniger Knaben.» In anthropologischer Hinsicht zeigen sie den Astrolabe-Typus B. Hagen's ziemlich genau: den bei ihrer Jugend ausser-gewöhnlich schlanken Körper, das krause Haar, das schmale Antlitz. Die Mundöffnung ist auch bei ihnen nicht allzuklein. Die wirkliche Form der Nase lässt sich aus Photographien nur schwer beurtheilen.

2. (Inv.-Nr. 31.187.) Frauen und Kinder von der Insel Graget. «Eine Neu-Guinea-Frau oder Mädchen lässt sich nur mit grosser Mühe vor die Camera bringen, da sie sich vor Verzauberung fürchten; stellt sich jedoch eine unserer Frauen unter sie, so fürchten sie nichts. Die beiden auf unserem Bilde auf den ersten Blick abstechenden Arbeiterinnen aus Neu-Mecklenburg gelangten aus diesem Zwecke in die Gruppe. Die kleinen Mädchen sind von den Knaben leicht zu unterscheiden.» Den Angaben B. Hagen's widerspricht auch dieses Bild nicht. Besonders die in der Mitte der Reihe stehenden halberwachsenen Mädchen sind interessant.

b) ***Schädel.***

3. (Inv.-Nr. 27.901.) Sammelort: *Bongu*. Benennung: *gatedjimbire* (Bongu) *tamogate* (Bogadji). Über die Herkunft des Schädels gibt Ludwig Biró Folgendes an: «Ungefähr ein halbes Jahr nach dem Begräbnisse des Tamol wird das Grab unter gewissen Feierlichkeiten wieder aufgegraben, der Schädel des Verstorbenen herausgenommen und gereinigt Die Schneide- und Augenzähne werden ausgezogen und sammt dem Unterkiefer sorgsam aufbewahrt. Anfangs hütet man auch den Schädel, späterhin jedoch schwindet die Pietät, und steht man nicht an, denselben zu verkaufen.»

«Diese Daten rühren nicht von Eingeborenen, sondern von Europäern her, weshalb man nicht wissen kann, wie viel davon wahr, wie viel unwahr ist. Ich selber hatte keine Gelegenheit, derartiges zu sehen, noch gelang es mir, die Tamol hierüber zu einer Mittheilung zu bewegen».

Die Beschreibung des Schädels geben wir im Folgenden: Es fehlt der Unterkiefer, ein einige Gramm wiegendes Stückchen des Jochfortsatzes des rechten Schläfenbeines, der rechtsseitige erste Molar, der linksseitige zweite Prämolar und der erste Molar. Der Erhaltungszustand, insoferne er von der Härte des Knochengewebes abhängt, ein ausgezeichneter. Farbe gelb, mit einzelnen braunen Flecken. Die Basis von dunkelbrauner Farbe. Es scheint, diese war dem Rauche und Staube am meisten ausgesetzt. Was das Alter anbetrifft, so lässt sich aus den gewöhnlichen Zeichen urtheilen, dass wir es mit dem Schädel eines jungen, doch vollständig entwickelten Mannes zu thun haben. Die Zahngruben sind wohlerhalten, keine einzige zugewachsen.

Gewicht des fehlerhaften Schädels 487·5 g., Volum

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

szerint ortho-brachykephal (H. Sz. j. 84, H. M. j. 74). Arczélszöge 91°, tehát hyperorthognath. Vízszintes kerülete 473, median kerülete 477 cm. A varratok gyengén kifejlődve, valamennyi ép. Mindkét oldalon két erős félkörű halántékvonal. Erős torus occipitalis. A felső arczkoponya magas (M. Sz. j. 56·2, dolicho- vagy lepto-prosopia). A szemüregek magasak. Jelző 88. Hypsikonchia. Ha a járomívek nem hiányoznának, phaenozyg volna. Habár az orrcsontok alsó fele le van törve, látnivaló, hogy elég éles szögben állottak. Orrtövis, úgyszintén a proc. alveolaris sup. gyengén kialakulva.

4. (Lelt. sz. 16.081.) Hazája: *Bogágyi* (Biró sajátkezű felírásával: benszülötté). A bogágyii ház bemutatásánál felsorolandó házdíszek, illetőleg lakomai emlékek közül való. Biró erről a koponyáról a következőket írja: «A házak eresze alatt megőrzött többi lakomai emlékek közé néha embercsontok is keverednek. A borzadva néző látogatónak pedig mosolyogva magyarázza a tamol, vagy éppen a felesége: «tamol bole!» «jó ember volt!»

Hát kell ennél kézzelfoghatóbb bizonyság, hogy e szörnyeteg vadak emberevők?! S annyira megátalkodott kannibálok, hogy röhögő pofával bizonykodnak: jó izű volt!

Pedig szegény tamolék ártatlanul keverednének a kannibálság hirébe. Emlékek ezek is (ez a koponya is), becsületesen meghalt, meggyászolt rokonok emlékei, miket a jámborok photographia helyett őriznek, a dicséretet pedig nem az izére mondják, hanem hogy becsületes, jó tamol módjára élt. Épen csak, hogy nincs szekrényük, a hol a kegyeletes maradványokat külön elhelyezzék. Csont az is, hát oda kerül a többi csont közé. Hanem ha az ember meghittebb barátságba lép velök, egy bizalmasabb órában előhoznak a kunyhó valamelyik rejtettebb zugából egy gondosan levelekbe takart csomagot, abból megmutatják legféltettebben őrzött kincsüket: a megboldogult állcsontját és előfogait. A koponyát, kevés rábeszélés után, odaadják egy baltáért, de nincs a világnak az a kincse, a miért odaadnák a fogakat és az állcsontot. Mert hiszen azzal kezébe adnák boldogságukat és életüket, s a mikor neki tetszik, akkor ronthatná meg őket az ördöngös «ruhás ember», a «*gara-tamol.*»

Leiró jellegei a következők: Szintén fiatal, de teljesen kifejlődött férfi koponyája. Valamennyi varrat ép, kevéssé fogazott. Hiányzik az állkapocs, mind a négy

mit dem Schmidt'schen Modulus berechnet 1653 cm³ (submikrocran). Der Form nach ein Ortho-Brachykephalus (H. L. I. 84, L. H. I. 74). Profilwinkel 91° (hyperorthognath). Wagrechter Umfang 473 mm, Median-Umfang 477 cm. Die Nähte schwach entwickelt, alle offen. Beiderseitig zwei starke halbkreisförmige Linien. Ein starker Gaumenwulst. Oberer Gesichtsschädel hoch, H. B. J. 56·2 (Dolicho- oder Leptoprosopie). Die Orbitae hoch. Orb. I. 88 (Hypsikonchia). Wenn die Jochbögen nicht fehlen würden, wäre der Schädel wahrscheinlich phaenozyg. Obgleich die untere Hälfte der Nasenbeine abgebrochen ist, lässt sich doch ersehen, dass dieselben zueinander einen genügend scharfen Winkel bildeten. Der Nasenstachel, ebenso auch der proc. alveol. sup. schwach ausgebildet.

4. (Inv.-Nr. 16,081). Sammelort *Bogadji* (mit der eigenhändigen magyarischen Aufschrift Biró's: von einem Eingeborenen). Gehört zu den bei der Vorführung des Hauses auf Bogadji des Näheren zu erwähnenden Giebelzierden beziehentlich Erinnerungsgegenständen an gehabte Festmahle. Biró schreibt über diesen Schädel: «Es kommt vor, dass unter die im balkonartigen Vorsprunge des Hauses aufbewahrten Erinnerungsgegenstände an ihre Festmahle auch Menschenknochen gelangen. Der Tamol oder gar seine Gattin pflegt dem dies mit Schaudern wahrnehmenden Europäer lächelnd zu bemerken: «Tamol bole», «war ein guter Mensch!»

Braucht es noch handgreiflichere Beweise dafür, dass diese Ungeheuer Menschenfresser, ja derart eingefleischte Kannibalen sind, dass sie grinsenden Gesichtes beteuern: «war guter Mensch», was natürlich so viel heisst: er war wohlschmeckend.

Und doch würden die armen Tamols unschuldigerweise in den Ruf der Menschenfresserei gerathen. Es sind dies nämlich nichts weiter als Erinnerungsgegenstände an ihre in Ehren dahingegangenen und tief betrauerten Verwandten, die von den Angehörigen anstatt der Photographien aufbewahrt werden. Das Lob, das sie ihnen zollen, gilt durchaus nicht dem Wohlgeschmacke ihres Fleisches, sondern heisst so viel, dass sie nach Art ehrlicher braver Tamols lebten. Schränke, in denen sie die wert gehaltenen Überreste aufbewahren könnten, haben sie freilich nicht und so gelangen auch diese Knochen unter die anderen. Gewinnt man jedoch ihre Freundschaft, so bringen sie in einer vertraulichen Stunde aus einem versteckten Winkel der Hütte ein sorgfältig in Blätter eingelegtes Paket hervor, und entnehmen demselben ihren am meisten geschätzten Schatz, — den Unterkiefer und die Schneidezähne des Verblichenen. Den Schädel selber geben sie nach kurzem Überreden um ein Beil ganz ruhig hin, doch giebt es keinen Schatz auf der Welt, um den sie den Unterkiefer und die Schneidezähne hingeben würden. Damit würden sie sich ihres Glückes, ja ihres Lebens begeben, und wäre es für den Teufelsmenschen, den «gekleideten Mann», den *Gara-Tamol* ein Leichtes, sie wann immer zu verderben.

metszőfog, a jobb szemfog, a négy hátsó őrlőfog. A meglévő fogak épek, kevéssé kopottak. A jobb járomcsont hibás, a bal járomcsont a felső állkapocscsont nagy részével egészen le van törve. Megtartási állapota jó. Szine a bázison, az arcz és nyakszirt táján piszkos fehér, mintha macerálva volna, a halántéki és a fali regiókban, melyek még reászáradt bőrmaradékokkal vannak borítva, füstös szinű. A koponyának ez a sokszinűsége itt is, valamint a megelőző koponyánál talán azzal magyarázható, hogy bázisával a szabad ég, boltozatával pedig a kunyhó belseje felé fordulva feküdt. Mostani súlya 512 gr. A megmaradt három fog, tekintve a koponya fiatalságát, meglehetősen kopott. Az alveolus mind ép, benőtt nincs, ez egyezik Bíró fönti adatával, hogy a metsző- és szemfogakat a kiásás után kihúzzák.

Alakja szerint a koponya chamae-mesokephal (H Sz J. 76·3, H. M. J. 68·3). Capacitása Schmidt ismert képlete szerint kiszámítva 1553 m³ (mikrocran). Vízszintes kerülete 490 mm., median kerülete 471 mm. Gyengén asymmetrikus, harántkerülete 298 mm. Mindkét linea temp. erősen, a varratok, különösen a koszorúvarrat, gyengén kifejlődve, a lambdapont fölött cm²-nyi ékelt csont, több kisebb a jobboldali sutura lambd. mentén és az asterion táján. Meglehetősen erős nyakszirtdudor. A karcznyulványok aránylag gyengén vannak kifejlődve, a kemény szájpadlás középvonalán gyenge torus pal. A felső arczkoponya magas (M. Sz. = arcz-jelző 57·1 = dolicho- vagy leptoprosopia). A szemüregek alacsonyak, 80·0 (chamaekonchia). Phaenozyg, arczszöge 83°, tehát orthognath; az orrcsontok elég éles szögben állók, gazdája, úgy látszik, aquilin orrú volt (az ú. n. pápua-semitaorr). Az orrtövis gyengén kifejlődve, az állcsontnyulvány gyenge. Erős fossa canina-k. A fogüregek falai kidomborodók.

5. (Lelt. sz. 16.082.) Hazája: Stephansort. A régi munkástemetőből való, mely közös temetője volt a melanéziai, kinai és maláj munkásoknak, azért akármelyik fajhoz tartozó ember koponyája lehetett. Valamennyi metsző-, szem- és mellső zápfog a Bíró-tól föntebb említett módon post mortem kihúzva — s ez jogosít fel arra, hogy a koponyát melanéziainak tartsuk. Férfi koponyája. Erősen ki van lugozva, a bázison jobban, mint a boltozaton. Az előbbi kettőtől első pillantásra főleg a benyomott lapos orrcsontok miatt különbözik. Erős kilugozottsága miatt rendkívül könnyű, súlya 356 gr. Varrások mind épek, gyengén fogazottak.

Die beschreibenden Charaktere des Schädels sind: Gleichfalls der Schädel eines jungen, jedoch vollkommen entwickelten Mannes. Alle Nähte offen, wenig gezahnt. Es fehlen: der Unterkiefer, alle vier Schneidezähne, der rechte Augenzahn, die vier hinteren Mahlzähne. Die vorhandenen Zähne gesund, wenig abgenützt. Das rechte Jochbein ein wenig fehlerhaft, das linke Jochbein sammt einem grossen Theile des Oberkiefers ganz abgebrochen. Erhaltungszustand gut. Die Farbe an der Basis, dem Gesicht- und Occipitaltheil schmutzig weiss, als ob der Schädel macerirt wäre. Die Schläfen- und Parietalzonen, die noch mit aufgetrockneten Hautresten bedeckt sind, von rauchiger Farbe. Diese Vielfarbigkeit des Schädels, wird wohl bei diesem und auch dem vorigen Schädel damit zu erklären sein, dass dieselben mit der Basis gegen das Freie, mit der gewölbten Hälfte aber gegen das Innere der Hütte zu gekehrt lagen. Jetziges Gewicht 512 g. Die gebliebenen drei Zähne sind, in Hinsicht auf die Jugend des Schädels, genug stark abgewetzt. Die Alveolen alle offen, was mit obiger Angabe Bíró's, dass die Schneide- und Augenzähne nach der Exhumirung herausgezogen werden, vollständig übereinstimmt.

Der Form nach ist der Schädel chamae-mesokephal (L. B. I. 76·3, L. H. I. 68·3). Capacität nach Schmidt's Formel berechnet 1553 cm³ (mikrocran). Horizontaler Umfang 490 mm., medianer Umfang 471 mm. Schwach asymmetrisch. Median-Umfang 298 mm. Beide lineae temp. stark entwickelt. Die Nähte und besonders die Kranznaht schwach gezahnt. Ein cm. über dem Lambda-Punkte ein Zwickelbein von der Grösse eines cm², mehrere noch kleinere in der sut. lambdoidea und der Asterion-Gegend. Occipital-Wulst ziemlich stark entwickelt. Griffelfortsätze verhältnismässig schwach; in der Medianlinie des harten Gaumens ein schwacher Gaumen-Wulst. Der obere Gesichtsschädel hoch (H. B. I. 57·1, Dolicho- oder Leptoprosopie). Orbitae niedrig, 80·0 (Chamaekonchie), Phaenozygie, Gesichtswinkel 83° (orthognath). Die Nasenbeine stehen zu einander im spitzen Winkel (aquiline Nase). Der Papua besass also wahrscheinlich die von hier häufig erwähnte semitische Nase. Der Nasenstachel schwach entwickelt. Der Kinnfortsatz schwach. Starke fossae caninae. Die Wände der Alveolen stark hervorragend.

5. (Inv.-Nr. 16.082.) Sammelort: Stephansort. «Aus dem alten gemeinsamen Arbeiter-Friedhofe der melanesischen, chinesischen und malayschen Arbeiter. Könnte also ebenso gut auch einer dieser letzteren Rassen angehören. Jedoch fehlen die Schneide-, Augen- und die vorderen Mahlzähne, die nach obiger Angabe Bíró's post mortem ausgezogen scheinen, was einigermaassen dazu berechtigt, den Schädel für melanesisch zu halten. Jedenfalls ein Männerschädel. Stark ausgelaugt, an der Basis stärker als an der Decke. Unterscheidet sich von den beiden ersteren besonders durch die eingedrückten,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Alakja szerint chamae-hyperdolichokephal (H. Sz. j. 68·9, H. M. j. 57·4). Kiszámított térfogata körülbelül 1316 cm³, tehát extrem nannokrania esetével van dolgunk. Arczélszöge 85° (orthognathia). Vízszintes kerülete mindazonáltal 492 mm., teljes median kerülete is elég nagy, 462 mm. Inion ennél is erősen kifejlődött, torus nélkül. A felső arczkoponya keskeny (dolichoprosopia). Phaenozyg. Szemüregjelző 85 (hypsikonchia). Orrjelző extrem leptorrhin (J 39). Az orrcsontok egymásba laposodnak. Orrtövis és proc. alveolaris sup. gyengén kialakulva.

flachen Nasenknochen. Das Gewicht ist infolge der starken Ausgelaugtheit äusserst gering, 356 g. Die Nähte alle offen, schwach gezähnt.

Der Form nach ein Chamae-Hyperdolichokephalus (L. B. I. 68·9, L. H. I. 57·4). Berechnetes Volum ungefähr 1316 cm³ (extrem nannokran), Profilwinkel 85° (Orthognath), Horizontaler Umfang 492 mm. Median-Umfang 462. Inion-Gegend stark entwickelt. Torus fehlt. Oberer Gesichtsschädel schmal (Dolichoprosopie), Phaenozygie. Orbital-Index 85 (Hypsikonchie). Nasal-Index: Extreme Leptorrhinie (I. 39). Die Nasenbeine übergehen flach ineinander. Nasenstachel und Proc. alveolaris sup. schwach entwickelt.

A három koponya mérési számai.

Méretek nemei	27.901.	16.081.	16.082.
	számú koponya		
Koponya legn. hossza . .	175 m/m	158 m/m	176 m/m
» » szélessége .	134 »	133 »	124 »
» » magassága .	120 »	118 »	113 »
» median kerülete	471 »	463 »	462 »
» vízszintes »	490 »	473 »	492 »
» haránt »	298 »	302 »	287 »
Arczkoponya magassága .	61 »	63 »	68 »
» szélessége .	124 »	112 »	128 »
Virchow-féle arczszélesség	95 »	94 »	93 »
Arczhosszúság	101 »	87 »	86 »
Legkisebb homlokszélesség	97 »	93 »	87 »
Szemüreg magassága . .	32 »	31 »	30 »
» szélessége . .	40 »	35 »	35 »
Orr magassága	46 »	50 »	54 »
» szélessége	27 »	37 »	21 »
Szájpad hosszúsága . . .	57 »	50 »	46 »
» szélessége . . .	38 »	37 »	40 »
Arczélszög (Ranke szerint)	83°	91°	85°

Maasstabelle der drei Schädel.

Maasse	Inventar-Nummer		
	27.901	16.081	16.082
Gehirnschädel: gr. Länge.	175 m/m	158 m/m	176 m/m
» » Breite .	134 »	133 »	124 »
» » Höhe .	120 »	118 »	113 »
» Median-Umfang	471 »	463 »	462 »
» Horizontal- »	490 »	473 »	492 »
» Quer- »	298 »	302 »	287 »
Gesichtsschädel: Höhe . .	61 »	63 »	68 »
» Breite .	124 »	112 »	128 »
Virchow'sche Gesichtsbreite	95 »	94 »	93 »
Gesichtslänge	101 »	87 »	86 »
Kleinste Stirnbreite . . .	97 »	93 »	87 »
Orbital-Höhe	32 »	31 »	30 »
» -Breite	40 »	35 »	35 »
Nasen-Höhe	46 »	50 »	54 »
» -Breite	27 »	37 »	21 »
Gaumen-Länge	57 »	50 »	46 »
» -Breite.	38 »	37 »	40 »
Profilwinkel (nach Ranke).	83°	91°	85°

Jelzőszámok.

	27.901.	16.081.	16.082.
	számú koponya		
Hosszúság-, szélesség-jelző	76·3	84·—	68·9
Hosszúság-, magasság-jelző	68·3	74·—	57·4
Felsőarcz-jelző	57·1	56·2	53·—
Szemüreg-jelző	80·0	88·—	85·—
Orr-jelző	58·0	75·—	39·—
Szájpadlás-jelző	82·6	74·—	87·—

Indices.

	Inventar-Nummer		
	27.901	16.081	16.082
Längen-Breiten-Index . .	76·3	84 —	68·9
Längen-Höhen- » . .	68·3	74·—	57·4
Obergesichts- » . .	57·1	56·2	53·—
Orbital- » . .	80·0	88 —	85·—
Nasen- » . .	58·0	75·—	39·—
Gaumen- » . .	82·6	74·—	87·—

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

16082. lelt. sz.

16081. lelt. sz.

27901. lelt. sz.

Koponyák.

Schädel.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Összehasonlításoktól ez idő szerint, az esetek csekély száma miatt, eltekintünk, s arra a Fenichel Sámuel-féle új-guineai koponya-gyüjtemény tárgyalásánál kerítjük a sort.

Mellékleteink közül az I. tábla az 1. és a 2. számú fényképeket ábrázolja, a II. tábla a 3—5. számú koponyákat.

Von Vergleichungen wollen wir derzeit umsomehr absehen als die Zahl der gemessenen Schädel zu gering ist, und wir hierauf bei der Verhandlung der aus Neu-Guinea stammenden Schädelsammlung Samuel Fenichel's zurückkommen werden.

Die Beilagen führen vor: Taf. I die Photographien 1 und 2, Taf. II die Schädel Nr. 3—5.

II. CSOPORT.

Ethnographiai tárgyak.

I. Építkezés.

Astrolabe-öböl pápúa lakossága körülkeritett falvakban él. Falvaik kicsinyek, a házak száma 10—20, egy-egy házra számított 2—5, tehát 40—80 lakóval. Ennél nagyobb falu, mint pl. *Bogágyi,* hol Biró Lajos is huzamos időt töltött, s melynek lakosságát Zöller 1891-ben kerek számban 500-ra becsülte, kevés akad. Az egyes házak elrendezésére jellemző, hogy azokat nem utcza-sorba, hanem 3—4 kisebb-nagyobb tér köré épitik, mely körülépitett terek megannyi különálló falvakként szerepelnek. Ez a különállás néha annyira éles, hogy az egyes falurészekben más-más tájszólás divik.

A mi az egyes házak külső és belső berendezését illeti, Krieger szerint Astrolabe-öböl ebben a tekintetben is átmeneti jellegü, a mennyiben úgy a partvidéken, valamint a belső hegységekben a jellegzetes czölöpös épitmények mellett, sőt néhol túlnyomó számban a puszta földre rakott kunyhókat is találunk. *Bogágyi*-ban és vidékén csakis ilyeneket épitenek, a minek okát Hagen B. abban leli, hogy a földre rakott házak az ezen a vidéken elég gyakori földrengések ellen ellentállóbak, mint a czölöpházak. Astrolabe-öbölben egyébként öt különálló házfajtát ismerünk.

Első fajtájuk a fák koronájába épitett ház, melyet Kunze hittérítő az öböllel szemben fekvő Graget (nála Karkar) szigetről említ. Egy vagy több egymás mellett álló fa 10—15 méter magas koronájába épitik, még pedig szorosan a rendes földre épitett kunyhóik módjára. A házaknak ez a fajtája nem lakóház, hanem őrhely, esetleg vérbosszú szülte háborúságaikban rejtek-, illetőleg menedékhely. Az ilyen házakba háncsból készült kötélhágcsón közlekednek.

A házak második alakja a lakóház, mely mindenkor és mindenütt családi tulajdon. Szerkezetére nézve czölöpös vagy nem czölöpös. — A czölöpös házat

II. GRUPPE.

Ethnographische Objecte.

I. Bauart.

Die Papua-Bevölkerung der Astrolabe-Bai wohnt in umhegten Dörfern. Dieselben sind klein, die Anzahl der Häuser beträgt 10—20; auf ein Haus 2—5 Bewohner gerechnet, zählt also ein Dorf ungefähr 40—80 Bewohner. Grössere Dörfer, wie z. B. *Bogadji,* wo auch Ludwig Biró längere Zeit hindurch wohnte, und dessen Einwohner Zöller (1891) auf rund 500 schätzte, finden sich nur wenige. Für die Anordnung der einzelnen Häuser ist es charakteristisch, dass man dieselben nicht in Strassen, sondern um 3—4 kleinere oder grössere Plätze anlegt, die wieder als besondere Theildörfer gelten. Diese Sonderständigkeit ist oft derart scharf ausgeprägt, dass in den einzelnen Theildörfern sogar besondere Dialecte gesprochen werden.

Was die äussere und innere Einrichtung der Häuser anbelangt, so weist die Astrolabe-Bai nach Krieger auch in dieser Hinsicht einen Übergangscharakter auf, indem sich sowohl an der Küste wie auch im inneren Berglande neben den charakteristichen Pfahlbauten, hie und da sogar in überwiegender Anzahl, auf die blosse Erde gelegte Hütten vorfinden. In *Bogadji* und Umgebung finden sich bloss letztere, was B. Hagen damit erklärt, dass die auf den Erdboden gelegten Häuser den in dieser Gegend häufigen Erdbeben besseren Widerstand leisten als die auf Pfähle errichteten Hütten. In der Astrolabe-Bai sind uns übrigens fünf sonderständige Haustypen bekannt.

Den ersten bilden die Baumhäuser, die Missionär Kunze von der in der Bai gelegenen, in ethnographischer Hinsicht hieher gehörigen Insel Karkar (Graget) erwähnt. Dieselben werden in der Krone eines oder mehrerer nebeneinander stehender Bäume in einer Höhe von ungefähr 10—15 m. errichtet und zwar ganz nach Art der auf die Erde gelegten Hütten. Es sind dies jedoch keine Wohnungen, sondern sie dienen als Warten oder bei den infolge der Blutfehde entstandenen ewigen Kriegen der Eingebornen als Unterschlupf. Der Verkehr mit der Aussenwelt wird vermittels Strickleitern bewerkstelligt.

Die zweite Häuserform stellen die gewöhnlichen Wohnhütten dar, die überall Privateigentum bilden und entweder Pfahlbauten oder keine solchen sind. Die

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Finsch[1] következőleg vázolja: «A falvak házai elég nagyok, szilárdak és czölöpökön nyugszanak. Az ajtó fölött, valamint a kétoldalt messze kihajló tetőszárnyak balkonféle kiszökelést (Biró szavával élve, ereszt) födnek.» Építkezési anyagul, mint az képeinkből is kitünik, kizárólagosan fát és különféle rotan- és háncszsinegeket használnak. Ez utóbbiak pótolják a szegeket és csavarokat. Az ilyen fatákolmányok épp ezért elég szilárdak s egy-egy erősebb földrengésnek is ellenállanak. Szerkezetüket minden leírásnál jobban fényképeink mutatják. A tető főtámasztója egy a középen álló, néha faragott oszlop. A tető rácsozatát bambuszból vagy a nibung-pálma fájából faragott léczekből rójják össze. Zsuppozásra a nípa- és szágópálma sürűen egymásba font leveleit használják, megesik azonban, hogy a tetőt csak egymásra rakott pandanus-levelekből vagy füből készítik. A házból gyékényfonással elzárható ajtó vezet a szabadba. A lakóházak mellett épülő külön konyhát Biró L. említi föl először. A lakóházak belsejében deszkákból összerótt lóczafélén kivül más bútorzat nincsen. A kunyhó külső, falazatlan oromzatát a lakomáikról fönmaradt koponyákkal (megannyi emlékkel), továbbá puhafából szabadon faragott és befestett áliatszobrocskákkal díszítik. Kizárólagosan Astrolabe-öbölre jellegzőknek a lakóházak elé alkalmazott étkező-asztalkák mondhatók.

A házak harmadik fajtája: a férfiak, ill. az összes férfinemen levők gyülekező háza, mely kivétel nélkül közvagyon. Van olyan falu is, hol minden egyes atyafiság külön-külön gyülekezőházat épit. Ezekben őrzik az elhunytak koponyáit, a fegyvereket, az öreg-pajzsokat és a jelződobokat, a tánczszerszámokat és a tánczaikhoz való ékszert. «A gyülekező egyszersmind a falu vendégfogadója és nagyobb ünnepségek alkalmával van rá eset, hogy a sok vendégtől vendéglátóék maguk egészen kiszorulnak.» Bonguban és több más helyen az ifjaknak külön gyülekezőik (ghelaguntal) vannak.

A házak negyedik typusa, az «*aza*»-, vagy «*ai*»-ház, a szent ház, mely régente egyetlen faluból sem hiányzott.

Saját őseiknek a pápúáknál általánosan dívó szertartásos tiszteletének (ősök kultusza), valamint a serdülő ifjúság avatási (körülmetélési) ünnepségének, úgyszinte vallásos tánczaiknak régebben ez volt egyedüli színhelye, a miért is a nőknek még csak megközeliteniök sem volt szabad.

Ujabban azonban — még pedig európai befolyástól menten — az azaházakat többé-kevésbbé elhanyagolják,

Pfahlbauten charakterisiert Finsch[1] auf folgende Weise: «Die Häuser .... sind gross, sehr gut gebaut und ruhen auf Pfählen. Vor der Thür ist ein breiter, von dem seitlich weit herabhängenden Dach mit gedeckter Vorplatz.» Als Baumateriale dienen, wie dies auch aus unseren Bildern hervorgeht ausschliesslich Holz, ferner verschiedene Rotang- und Bastschnüre, welche letztere die Nägel und Schrauben vertreten. Derartige Holzbauten sind eben dieses letzteren Umstandes wegen genügend fest, um auch stärkeren Erdbeben widerstehen zu können. Das Gefüge derselben erklären unsere beigegebenen Lichtbilder besser als eine lange Beschreibung. Die Hauptstütze des Daches ist eine in der Mitte der Hütte stehende, manchmal schön geschnitzte Säule. Der Dachrost wird aus Bambus oder aus dem Holze der Nibungpalme geschnitzten Latten hergestellt. Zum Decken benützt man gleichfalls die dicht ineinander geflochtenen Blätter der Nipa- oder Sagopalme, doch kommt es vor, dass das Dach bloss aus übereinander gelegten Pandanus-Blättern oder Gras besteht. Aus dem Hause führt eine mit einer Matte verschliessbare Thüre ins Freie. Neben den Wohnhäusern errichtete besondere Küchen erwähnt L. Biró als erster. Im Inneren der Häuser finden sich ausser einigen aus Brettern zusammengefügten Pritschen keinerlei anderweitige Möbel. Der Giebel, eigentlich die leere Giebelwand, wird mit aufgehängten Holzschnitzereien und Andenken an Mahlzeiten verziert. Für die Astrolabe-Bai charakteristisch sind noch die vor den Häusern stehenden niederen Speisetischchen.

Als dritte Art von Häusern sind die Männerhäuser, d. i. die Versammlungshäuser der Verheirateten, beziehentlich der gesammten männlichen Bewohner zu betrachten. Es giebt Dörfer, wo jede Sippe ihr eigenes Versammlungshaus besitzt. In diesen Versammlungshäusern werden die Schädel der Verstorbenen, die Waffen, die grossen Schilde und Signaltrommeln, ferner die Tanzgeräthe und der Tanzschmuck aufbewahrt. «Das Versammlungshaus ist zugleich die allgemeine Herberge, wo man die Gäste unterbringt. Dabei kann es vorkommen, dass bei derartigen Anlässen die Gastgeber selber aus dem Hause verdrängt werden.» In Bongu, wie übrigens auch anderwärts, bestehen für die Jünglinge besondere Versammlungshäuser (ghelagun).

Der vierte Haustypus, das «*Asa*» oder «*Ai*», d. i. heilige Haus, fehlte ehedem aus keinem einzigen Dorfe. Das Asahaus als solches war zu jener Zeit die alleinige Stätte des von den Papuas eifrig gepflegten Ahnenkultus, der Initiationsfeier der männlichen Jugend, ferner der Schauplatz der religiösen Tänze, dem nur nahe zu kommen, den Frauen strengstens verboten war.

In neuerer Zeit scheint man jedoch — und zwar ohne unter europäischem Einflusse zu stehen — die Asa-Häuser mehr oder weniger zu vernachlässigen, so

[1] Dr. O. Finsch: Samoafahrten. Pag. 101.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

igy magában Bogágyiban is Hagen B. és Biró L. ottani tartózkodása idejében nagyon züllött állapotban leledzett. Sőt, úgy látszik, hogy idővel ott is, mint egyebütt már a legtöbb helyen, a «férfiak gyülekező háza» lép az azaház örökébe.

Powell után Finsch [1] a házaknak ezen a vidéken divó ötödik alakjakép az ú. n. «méhkas-házat» említi. A tulajdonképeni Astrolabe-öbölből azonban ilyent azóta senki sem említett.

Az astrolabe-öbli házról mondottakat Biró L. idevágó gyüjteményéből 3 fényképpel, egy csomó (egy szám alá foglalt) oromdíszül is szolgáló tamol lakomaemlékkel és összesen 13 db. hasonló czélú faragott állatalakkal illusztrálhatjuk.

auch in Bogadji, wo sich dasselbe zur Zeit der Anwesenheit B. Hagen's und L. Biró's in sehr verwahrlostem Zustande befand. Ja es scheint sogar, dass mit der Zeit auch hier, wie anderwärts schon an den meisten Orten, das Männerhaus das Erbe des Asahauses antritt.

Nach Powell erwähnt Finsch [1] als fünfte in dieser Gegend vorkommende Häuserform das sog. «Bienenkorb-Haus». Aus der eigentlichen Astrolabe-Bai wurde jedoch selbes seither von niemand gemeldet.

Das über das Haus der Astrolabe-Bai Gesagte können wir aus der einschlägigen Sammlung L. Biró's durch drei Photographien, eine grössere Anzahl als Giebelzierden verwendete (unter einer Inventarnummer angeführte), zugleich als Erinnerungsstücke dienende Mahlzeitreste und endlich durch 13 Stück gleichfalls als Giebelzierden verwendete Thier-Schnitzwerke illustrieren.

1. ábra. Részlet Ziár faluból. — Fig. 1. Parthie aus dem Dorfe Thiar.

1. Fényképek.

7. (Lelt. sz. 31.190. F. 3054/1900.)[2] Részlet Ziár faluból.

A házak egy nagyobb tér köré csoportosulnak, mindannyian czölöpösök. Az egyik ház oromzata nyitott, a másiké ferdén álló sövényfallal a napsugarak ellen befödve. Ez utóbbi alatt jól kivehető a ház belsejébe szolgáló lejtő (1. ábra).

[1] Finsch O. dr.: Ethnol. Erfahr. und Belegst. 56. lap.

[2] F. 3054/1900. itt is, valamint a következőkben külön fényképleltári számunk.

1. Photographieen.

7. (Inv.-Nr. 31.190. F. 3054/1900.[2]) Partie aus dem Dorfe Thiar *(th* = gelind. engl. *th)*.

Die Häuser sind um einen grösseren Dorfplatz gruppiert Alles Pfahlbauten. Der Giebeltheil des einen offen, der eines anderen mit einer schief angelehnten Flechtwand gegen die Sonnenstrahlen geschützt. Unter letzterem die in das Innere des Hauses führende Lehne gut sichtbar. (Fig. 1.)

[1] Dr. O. Finsch: Ethnol. Erfahr. und Belegst. S. 56.

[2] F. 3054/1900 ist hier wie im Folgenden die bezügliche Nummer unseres Photographien-Inventars.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

8. (Lelt. sz. 31.190. F. 3055/1900.) Epülőfélben levő gyűlésház Graget szigetén. Czölöpös építmény. Különösen az elég nagyszabású épület belső vázának gerendázatát mutatja a fénykép után készült 2. ábra.

8. (Inv.-Nr. 31.190. F. 3055/1900.) Im Bau begriffenes Männerhaus auf der Insel Graget. Gleichfalls ein Pfahlbau. Zeigt besonders gut die Structur des Hauses, besser gesagt des auf Pfählen ruhenden Dachgerüstes. Fig. 2 nach der Original-Photographie.

2. ábra. Épülőfélben levő gyülésház Graget szigetén. — Fig. 2. Im Bau begriffenes Versammlungshaus auf der Insel Graget.

9. (Leltári sz. 31.192. F. 3056—1900.) — Tamol konyha Graget szigetén. E képhez Bíró L. a következőket írja: «Ez a graget-szigeti tamol konyha gazdag emberé. A nagyúri jelleg elsőben is a külön konyha-épületben nyilvánul. Amúgy egyszerű tákolmánynak látszik, a mit pár ember a kőbaltával is összeüthet pár nap alatt, de mégse teheti meg mindenki, mert támoléknál is az a szokás, hogy valamely újonnan felállított építmény felavatására meg kell vendégelni a falut. Pedig ehhez legalább is kell pár disznó, egész

3. ábra. Tamol konyha Graget szigetén. — Fig. 3. Tamol-Küche von der Insel Graget.

9. (Invent.-Nr. 31.192. F. 3056—1900.) — Tamol-Küche auf der Insel Graget. Zu diesem Bilde schreibt L. Bíró das Folgende: «Vorliegende Tamol-Küche von der Insel Graget gehört einem reichen Manne. Der Reichthum tritt vor allem in dem Vorhandensein einer besonderen Küche zu Tage. Scheint für den ersten Blick ein hinfälliges Machwerk zu sein, das sich ein jeder Papua mit einigen Schlägen seiner Steinaxt zusammenfügen kann. Dem ist jedoch nicht so, denn auch bei den Tamols ist es Sitte, bei der Einweihung eines neuen Bauwerkes die ganze Gemeinde bewirthen zu müssen. Dazu bedarf es aber wenigstens

vagyon. A támolok ugyanis még többet adnak arra, mit mond a világ, mint minálunk.»

«Képünkön a tűz tulajdonképen a konyha előtt lobog, ott a hol három, nyilásával a földre borított törött fazék, egyenesen tartja a negyediket, egyenesen állót, melyben a *táró*[1] fő.» (3. ábra.)

Az avatási lakoma a falu népének kötelességszerűen azért jár ki, mert az építkezés egész ideje alatt valamennyien segédkeznek.

2. Oromdíszek.

Kétfélék, vagy tamoléknak e czélra használt lakoma-emlékei, vagy művészileg kifaragott állatalakok.

a) Oromdíszül használt lakoma-emlékek.

«Tán koczkáztatás tőlem — mondja Biró — hogy e csontdarabokat, csigákat, kagylókat, az ethnographiai tárgyak közé sorozom. De nem tehetek másként, mert ezek támolék kunyhóinak annyira jellemző díszítései, hogy el nem hagyhatom».

«Az egész Vilmos-császár-földi partvidéken, itt épp úgy mint Berlinhafennél a holland határ felé s messze keletre a Huon-Golfig mindenütt divatos a lakoma maradványainak a megőrzése. Néha pórázra akasztva csüngnek a ház elejéről, mint Czinyágyiban a kazuártojások, vagy az eresz alatt kívül és belül hosszában elnyujtóztatott rudon mint a disznóállcsontok, kutyakoponyák stb. Ehhez járulnak a parti lakosoknál kisebb-nagyobb csigák és kagylók héjai, a nagy Monitor-gyík vagy egy-egy fiatal krokodil koponyája, halkoponyákkal és gerinczdarabokkal vegyest, a hegyi lakóknál a törpe kénguru koponyájával vagy óriáskígyó tekercsbe csavart gerinczével tarkítva. A lakomából megmaradt húsczafatokat még elsőben az apró patkányok rágcsálják le, azután a falánk svábbogarak szépen letisztítják és a kunyhó minden nyilásán tóduló füst conserválja. Csak vadászati trofeák, elmult jó falatok emlékei, nem sokat ad rájok a tamol s könnyen megválik tőlük.

[1] Támolék mindennapos főeledelének, a colocasia esculenta nevű növénynek tőkéje.

einiger Schweine — also eines ganzen Vermögens. Die hiesigen Tamols legen nämlich noch mehr Werth auf das, was wird die Welt dazu sagen, als wie bei uns zu Hause.»

«Auf dem Bilde flackert das Feuer eigentlich vor der eigentlichen Küche, wo vier mit der Öffnung nach unten gekehrte, zerbrochene Kochtöpfe, den vierten, in welchem *Taro*[1] kocht, aufrecht halten.» (Fig. 3.)

Das Recht an dem Einweihungsmahle theilzunehmen steht den Dorfbewohnern schon deswegen zu, weil sie an der Förderung des Baues seinerzeit alle mitgeholfen haben.

2. Giebelzierden.

Es giebt zweierlei Formen derselben. Entweder die zu diesem Zwecke benützten Überreste grösserer Festmahle oder künstlich geschnitzte Thierfiguren.

a) Als Giebelzierden verwendete Festmahl-Überreste.

«Es wird mir vielleicht als Wagnis angerechnet werden, — bemerkt L. Biró — dass ich diese Knochenstücke, Schnecken, Muscheln unter meine Ethnographica einreihte. Doch bin ich dazu mehr-minder gezwungen, weil dieselben als Zierden der Eingebornen-Behausungen derart charakteristisch sind, dass ich sie unmöglich bei Seite lassen konnte.»

«Das Aufbewahren der Überreste grösserer Mahlzeiten ist der ganzen Küste von Kaiser-Wilhelms-Land entlang im Gebrauch. Hier ebenso wie bei Berlinhafen gegen die holländische Grenze zu, oder weit nach Osten bis zum Huon-Golfe. Manchmal hängen dieselben am Giebeltheil des Hauses von einer Stange herunter, wie in Tsinjadji die Kasuar-Eier, während die Schweinekiefer und Hundeschädel innerhalb und ausserhalb des Dachvorsprunges auf langgestreckten Brettern liegen. Hiezu kommen noch bei den Küstenbewohnern die Schalen von grösseren und kleineren Schnecken und Muscheln, die Schädel der grossen Warn-Eidechse oder jungen Krokodilen, verschiedener Fische sammt grösseren Stücken des Rückgrates, bei Bergbewohnern in gleich bunter Reihe die Schädel des Zwerg-Kängurus das in eine Rolle eingeschlagene Gerippe einer Riesenschlange etc. Die den vom Mahle gebliebenen Knochen anhaftenden Fleischtheile werden zuerst von den kleinen Ratten abgenagt, welches Geschäft sodann von Schaaren gefrässiger Küchenschaben zur Gänze besorgt wird. Endlich übernimmt der aus allen Fugen der Hütte ausströmende Rauch die Conservierung. Als reine Jagdtrophaeen, Erinnerungen an gehabte gute Mahlzeiten

[1] Ein Hauptnahrungsmittel der Tamol. Wurzelstock der Colocasia esculenta genannten Pflanze.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

El ugyan nem ajándékozza, mert a tamol elvből nem ajándékoz soha semmit, s éppen nem európainak».

10 *a—e.* (Lelt. sz. 16.080 *a—e.*) Lakoma-emlékek. Hazájok: Czinyágyi, Bogágyi, Uom stb. Négy köteg, háncsra fűzött csontos halkoponya (4. á.: 1.), melyek közül egyik-másik köteg utólag vörösre van bemázolva, két kutyakoponya (4. á.: 2.), az egyik eredeti vörös vonaldíszszel, sertés állkapcsa (4. á.: 5.), nautilus héja (4. á.: 4.), kazuár tojása (4. á.: 3.).

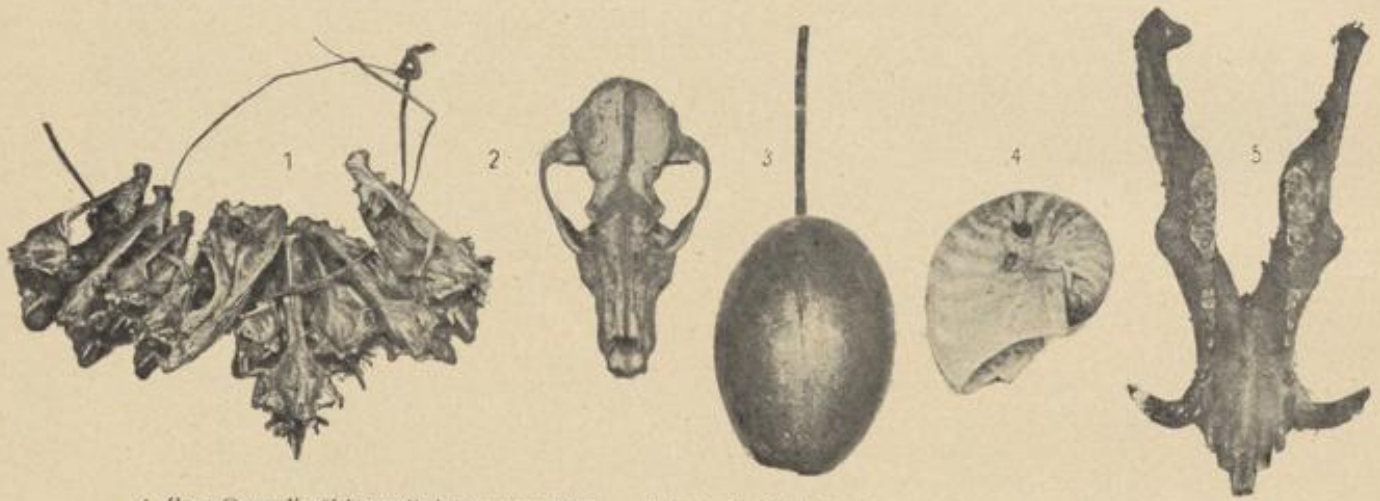
A kazuártojás héjáról Biró a következőket mondja: «Hazája: Czinyágyi. Neve: *khejra-uti* (Czinyágyi), *kari-tanel* (Bogágyi), *gyokol-tuol* (Uom). Mindkét végén betörve és háncsra fűzve. Hogy már ez is valamelyik czinyágyi-i kunyhó szarufáját diszítette, a tojásnak megfakult, szürkés-zöldes szine mutatja».

hält der Tamol nicht allzuviel auf den Besitz dieser Dinge und überlässt sie ohne viel Zureden. Vom Verschenken ist jedoch keine Rede, da der Tamol nie etwas schenkt, am wenigsten aber einem Weissen.

10 *a—e.* (Inv.-Nr. 16.080 *a—e.*) Festmahl-Überreste. Sammelort: Tsinjadji, Bogadji, Uom etc. Vier Bündel auf Rindenstreifen gereihte Schädel von Knochenfischen, von denen einige nachträglich roth bemalen wurden. Zwei Hundeschädel, der eine mit origineller rother Strichverzierung. Der Unterkiefer eines Schweines. Eine Nautilusschale und ein Kasuarei. (Fig. 4.: 1—5.)

Zum Casuar-Ei bemerkt Biró Folgendes: «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *khejra-uti* (Tsinjadji), *kari-tanel* (Bogadji), *djokol-tuol* (Uom). An beiden Enden eingedrückt und an eine Bastschnur befestigt.

Dass dieses Stück schon die Dachstütze einer Hütte in Tsinjadji zierte, zeigt die verblichene (grau-grüne) Farbe desselben.»

4. ábra. Oromdiszül használt lakoma-emlékek. — Fig. 4. Als Giebelzierden verwendete Festmahl-Überreste.

Hogy a házdíszek közé néha emberkoponyák és más emberi csontok is kerülnek, már a gyűjteményben lévő koponyák tárgyalásánál jegyeztük meg.

Dass unter diese Giebelzierden auch Menschenschädel und andere menschliche Knochen unterlaufen, wurde bei der Vorführung der in der Sammlung befindlichen Menschenschädel erwähnt.

b) Faragott oromdiszek.

Kivétel nélkül faragott állatalakok. Néhány később tárgyalandó hasonló mívű árboczdíszszel együtt az astrolabe-öbli szobrászati alkotások valóságos remekei. A realistikus hatást majd mindig festéssel is igyekszenek emelni.

11. (Lelt. sz. 27.779.) Intő-(Varanus-)gyík szobrocskája. Hazája: Bogágyi. Neve: *gumbulán* (Bogágyi). «*Bomningreng* = Bom nevű bogágyibeli benszülött munkája. Vörös faágon pihenő gyíkot ábrázol. Az állat zöldes szinű, fehér pettyekkel. A festék könnyen eltörlődik, mert csak vízzel kevert mészpor *(ká)*; a festék zöldes szine valami

b) Geschnitzte Giebelzierden.

Die ohne Ausnahme geschnitzten Thiergestalten sind mit einigen ähnlichen, später vorzuführenden Giebelzierden wahre Prachtexemplare der Astrolabe-Bai Kunst. Den realistischen Effect versucht man beinahe immer mit Farben zu heben.

11. (Inv.-Nr. 27.779.) Waranus-Eidechse. Sammelort: Bogadji. Benennung: *gumbulan* (Bogadji). «*Bomningreng* = Arbeit des Eingeborenen Namens Bom. Das Schnitzwerk stellt eine auf einem roth bemalenen Holzaste liegende, grau-grünlich mit hellen Punkten gefärbte Waranus-Eidechse vor. Die Farbe lässt sich leicht abwischen, da sie bloss aus mit Wasser verdünntem Kalkbrei *(ka)* besteht. Die grüne Farbe giebt

Bilibiliből került növénylevélből való. Az itteniek csak azt ismételték folytonosan, hogy onnan való, később megtudtam, hogy a növényt *ká-tol*-nak hívják». Hossza: 122·5 cm. (5. á.: 1.).

12. (Lelt. sz. 29.979.) Intő-(Varanus-)gyík szobrocskája. Az állat faágra lapul. Eredete, neve mint föntinél. Hossza: 51 cm. (5. á.: 4.).

13. (Lelt. sz. 29.980.) Mint az előbbeniek. Valamennyi között a legvaskosabb. Hossza: 92·5 cm. (5. á.: 2.)

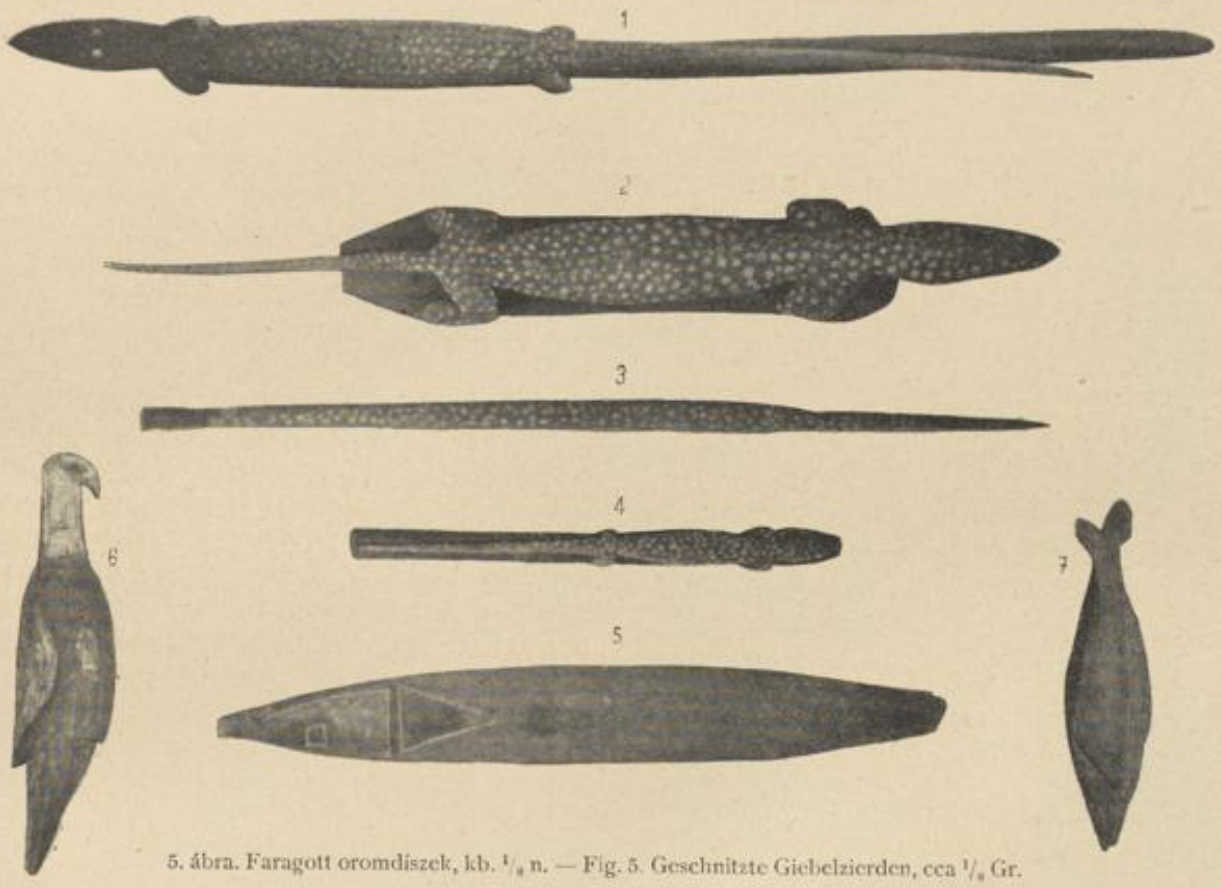
14. (Lelt. sz. 27.777.) Tengeri hal. Hazája: Bogágyi.

ein aus Bilibili stammendes Pflanzenblatt ab. Die hiesigen Eingeborenen wiederholten bloss, dass diese Blattart von dorther stammt. Später erfuhr ich, dass die Pflanze *ka-tol* heisst.» Länge: 122·5 cm. (Fig. 5 : 1)

12. (Inv.-Nr. 29.979.) Waranus-Eidechse. Auf einem Stamme dahingestreckt. Sammelort, Benennung wie oben. Länge: 51 cm. (Fig. 5.: 4)

13. (Inv.-Nr. 29.980.) Waranus-Eidechse. Grösstes, massigstes Stück. Länge: 92·5 cm. (Fig. 5.: 2.)

14. (Inv.-Nr. 27.777.) Seefisch. Sammelort: Bogadji. Benennung: *ssagu* (Bogadji). Gleich den Vorigen von

5. ábra. Faragott oromdíszek, kb. 1/8 n. — Fig. 5. Geschnitzte Giebelzierden, cca 1/8 Gr.

Neve: *szágu* (Bogágyi). Előbbiekkel egy kéz munkája. Hogy faragója nem minta után dolgozott, abból látszik, hogy kifelejtette szemét és megfordította a kopoltyúnyilást. Hossza: 95 cm. (5. á.: 3.).

15—16. (Lelt. sz. 27.772. és 27.773.) «Papagályalakok. Hazájok: Bogágyi és Bongu. Nevök: *Erenkorn* (Bongu). Az ifjak gyülekezőházát díszítették. A fenti név nem a madár neve (tudakoltam!), hanem a bogágyibeli «*ningreng*» (csinál, farag stb.) változata. Vörös, fehér és feketére bemázolva.» Hosszuk: 19 és 20 cm. (27.772. 5. á.: 6.)

17. (Lelt. sz. 27.774.) Madár alakja. Hazája: Astrolabe-öböl? Égetett díszítéssel. Hossza: 20 cm.

18—20. (Lelt. sz. 27.775., 27.776., 27.780.) Halak.

derselben Hand geschnitzt. Dass der Künstler nicht nach einem Modelle arbeitete, ist daraus ersichtlich, dass er die Augen ganz vergass und die Kiemenöffnung verkehrt darstellte. Länge: 95 cm. (Fig. 5.: 3.)

15—16. (Inv.-Nr. 27.772 und 27.773.) «Papageien. Sammelort: Bogadji und Bongu. Benennung: *Erenkorn*. Zierten das dortige Jünglingshaus. Die Benennung bezieht sich nicht auf den Vogel (nach welchem ich mich erkundigte), sondern ist eine Variante des in Bogadji gebräuchlichen «*ningreng*» (verfertigt, schnitzt etc.). Roth, weiss, schwarz angestrichen.» Längen: 19 und 20 cm. (27.772. Fig. 5.: 6.)

17. (Inv.-Nr. 27.774.) Vogel. Sammelort: Astrolabe-Bai? Mit eingebrannter Verzierung. Länge: 20 cm.

18—20. (Inv.-Nr. 27.775, 27.776 und 27.780.) —

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Hazájok: Bongu. Nevük: *ghajb* (Bongu); *ghé* (Bogágyi); = általában hal. Bonguban egyik *ghelagun tál* (ifjak háza) gerendáját diszítették. A 27.780. számúnak háta kékre bemázolva, a laterális szervek irányában vörös sávoly. Hosszuk a lelt. számok sorrendjében: 16, 18 és 20 cm. (A 27.775. lásd 5. ábra 7.)

21. (Lelt. sz. 27.781.). Halalak. Hazája: Bogágyi. Neve: mint fent. Festés nyomaival. Hossza: 73 cm. (5. ábra: 5.)

II. Ékszer és ruházat.

Az astrolabe-öbli tamolok, különösen a férfiak, ősi néphez illően, testüket nagy gonddal ápolják és diszítik. A testékítés legkezdetlegesebb foka, a kiverés (tatuálás), ezen a vidéken nem divatos; e helyett testüket, miután olajjal jól bedörzsölték, egészében vörösre befestik. A hajat a *kumu* nevű fekete festékkel mázolják be. A test bemázolásához szükséges vörös földfestéket a belső hegyes vidékről szerzik be, melynek lakóival e czélból valóságos cserekereskedést üznek. A mi az ékszerekkel való, tulajdonképeni testékítést illeti, mondhatni, hogy különösen a módosabbak testük egyetlen részét sem hagyják diszítetlenül. Biró L. idevágó gazdag gyűjtésében (több mint 100 drb.) az ékszerek következő főfajtáit találjuk: fejdiszek és hajkötők, melyeket többnyire csak ünnepélyes alkalmakkor, tánczhoz, lakomához öltenek magukra, tolldiszek, fésük, illetőleg hajborzolók, orr- és fülbevalók, karkötők és karkötődiszek, nyak-, mell- és övdiszek stb.

Az ékszereknek ezen nagy száma mellett a valóságos ruházat szegényes. A férfiaké a *mel* nevű lágyékkötő, mely a majomkenyérfa kő- vagy fasulykokkal kikészített háncsából, az ú. n. tápából készül. Ugyanebből az anyagból valók még a mindkét nemtől közösen használt nagy kendőfélék (Biró tamolpaplanoknak hivja), melyekbe esős időben avagy lázas állapotban burkolódznak.

A nők ruházata az egész szigetségen mindenfelé használatos fű- vagy rostszoknya, mely két, egy hátul és egy elől lelógó lebenyből áll és melyet oldalt, a csipőn kötnek meg.

A fiúgyermekek 7—8 éves korukig meztelenek, attól kezdve a felnőttekéhez hasonló lágyékkötőben járnak. A kis leányok az első fűszoknyát akkor kapják, mikor járni kezdenek.

Fische. Sammelort: Bongu. Benennung: *ghajb* (Bongu); *ghe* (Bogadji) allgemein = Fisch. Zierten in Bongu den Balken des einen Jünglingshauses *(ghelagun-tal)*. Nr. 27.780 am Rücken blau bemalen, in der Richtung der Lateral-Organe ein rother Streifen. Länge: in der Reihenfolge der Inv.-Nr. 16, 18 und 20 cm. (27.775. Fig. 5.: 7.)

21. (Inv.-Nr. 27.771.) Fisch. Sammelort: Bogadji. Benennung wie oben. Mit Spuren früherer Bemalung. Länge: 73 cm. (Fig. 5.: 5.)

II. Schmuck und Kleidung.

Die Tamol der Astrolabe-Bai, besonders die Männer, verwenden gleich den meisten primitiven Völkern auf die Pflege und den Schmuck ihres Körpers grosse Sorgfalt. Die unterste Stufe der Körperverzierung, das Tätowiren ist in dieser Gegend unbekannt, statt dessen wird der ganze Körper, nachdem er mit Öl tüchtig eingerieben, in seiner ganzen Ausdehnung roth bemalen. Das Haar wird mit der *kumu* benannten Farbe schwarz gefärbt. Die zur Körperbemalung nothwendige rothe Farbe beschafft man auf dem Wege des Tauschhandels von den Bergbewohnern. Was den eigentlichen Schmuck anbetrifft, lässt sich kühnlich sagen, dass die Papuas, besonders die wohlhabenderen, keinen einzigen Theil ihres Körpers unverziert lassen. In der einschlägigen, überaus reichhaltigen Collection Ludwig Biró's (zusammen über 100 Stück) finden sich folgende Hauptgattungen des Schmuckes: Kopfzierden und Haarbinden, die meist nur bei feierlichen Gelegenheiten, zum Tanze, zu Gastereien gebraucht werden, Federnschmucke, Kämme, beziehentlich Haarkräusler, Nasen- und Ohrgehänge, Zahnschmuck-Armbänder und der dazugehörige Armbandschmuck, endlich Nacken-, Brust- und Ohrschmuck etc.

Bei dieser grossen Anzahl der Schmuckstücke ist die eigentliche Kleidung ärmlich. Die der Männer besteht aus dem *mel* genannten Lendenschurze, der aus dem bearbeiteten Baste der Affenbrotbäume, der sog. *tapa* zubereitet wird. Aus demselben Stoffe bestehen auch die von beiden Geschlechtern benützten grossen Decken, in die sie sich bei starkem Regen oder im Schüttelfrost hüllen.

Die Frauenkleidung besteht auch hier wie auf der ganzen Insel aus Gras- oder Bastschürzen, die aus einem hinten und einem vorne herabhängenden Flügel bestehen und seitwärts über den Hüften gebunden werden.

Die Knaben laufen bis zum Alter von 7—8 Jahren nackt herum, und erhalten von da an den betreffenden Stücken der Alten gleichende Lendengürtel. Die kleinen Mädchen erhalten ihre ersten Grasröckchen, sobald sie zu laufen beginnen.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

A. Ékszer.

a) Testfestés.

22. (Lelt. sz. 27.913.) Olajkenő levélcsomó. Hazája: Bogágyi. Neve: *bisi* vagy *bisi máfumbó* (Bogágyi). «Csomó száraz levél, háncscsal összecsavarva. A vállon függő kis táskában *(kágun)* van a helye, de sokszor a karkötőbe tűzve hordják. Az ünnepségekhez való festőd-

A. Schmuck.

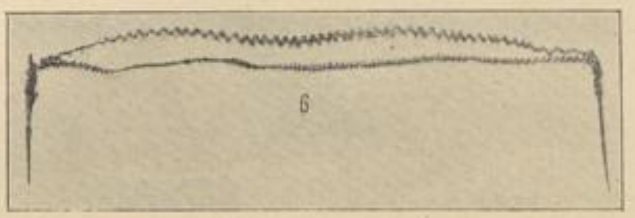
a) Körperbemalung.

22. (Inv.-Nr. 27.913.) Blätterbüschel zum Einölen. Sammelort: Bogadji. Benennung: *bischi* oder *bischi mafumbo* (Bogadji). «Ein Büschel dürre Blätter mit einer Wiede zusammengebunden. Wird für gewöhnlich in der von der Schulter herniederhängenden kleinen Tasche

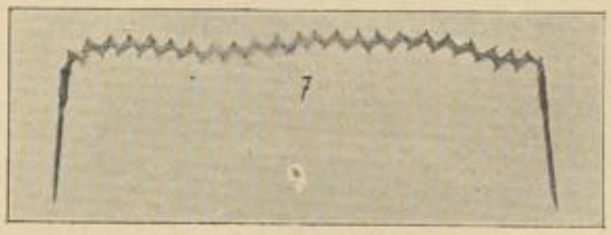

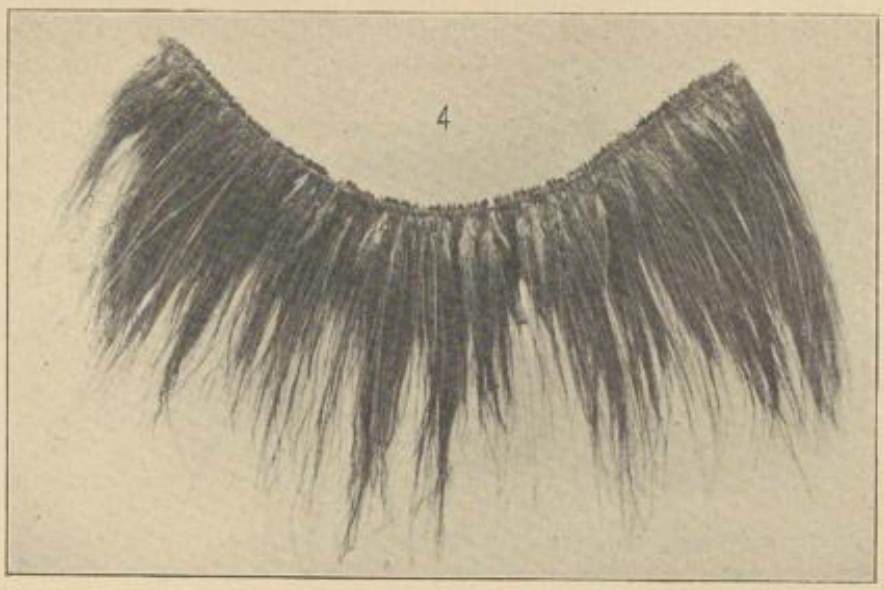

6. ábra. Fejdísz. — Fig. 6. Kopfschmuck.

zésnél van szerepe, s akkor még frissen van szakasztva. Az olajtartó rendes bambusztok, melyből erre csurgatják az olajat s vele kenik el a testén.» (6. á.: 1.)

23. (Lelt. sz. 27.016.) Veres földfesték. Hazája: Bogágyi. Neve: *home* (Bogágyi); *boma* (Czinyágyi és Erima). «Tamol arczpor, mert a hogy európai hölgyeink igyekszenek fehér bőrüket még fehérebbé tenni, épp úgy készteti a tamol hölgyet is vele született szépérzéke, hogy vörösbarna testét még vörösebbé tegye. Rendesen a tarisznyában hordják. Lásd föntebb a lágyékkötő-festéket.»

b) Szagosítók.

Az egész testet diszítő tárgyak közé sorolandó egyszerű levélcsomók, melyek nem színükkel, szép alakjukkal, hanem illatukkal gyönyörködtetik gazdájukat.

24. (Lelt. sz. 27.914.) Hazája: Bongu. Neve: *rámbis* (Bongu); *bisi*, vagy *bisi-máfumbó* (Bogágyi). «Rendesen a felső karkötőbe tűzik, de alulról, hogy lefelé lógjon. Az elhasználtakat bedugják a táskába a többi kaczat közé. Tánczmulatságkor, vagy ha látogatóba mennek, újat tesznek fel. Egész testüket, minden eszközüket úgy áthatja ez a szag, hogy sokszor már néhány lépésről megérzik a pápua-szag, a mi egyébiránt éppen nem kellemetlen.» (6. á.: 2.)

«Még kedveltebb szagosító szerük a bazsalikom-fű *rungumcsi* (Bogágyi), *muri* (Bongu), melyet kunyhóik körül, vagy nagyban az ültetvényekben termesztenek. Ettől olyan szagosak, hogy akárhányszor magukra csalják a lepkéket, a min a tamolok jót mulatnak. Nagyra becsülik még a kölni vizet is, ha t. i. egykönnyen hozzájuthatnak.»

c) Fejdísz.

1. Bundás homlokdíszek.

«Valószinűleg a foltos repülőkutya (Phalanger maculatus Geoffr.) mintegy 3 ujjnyi, fekete szinű, prémes felével kifelé fordított gereznaszalagja. Két végén zsinór a mivel hátul összekötik.

25—28. (Lelt. sz. 14.727., 14.728., 14.729. és 29.970.) Előbbi négy darab hazájául csak Vilmos-Császár-Földje

(kagun) getragen, öfters jedoch auch in das obere Armband gesteckt. Dasselbe gehört zum Einölen vor den Festlichkeiten, natürlich ist es dann noch frisch. Der Ölbehälter besteht aus Bambus, aus dem das Öl ausgeträufelt und mit vorliegendem Büschel auf den Körper gestrichen wird.» (Fig. 6: 1.)

23. (Inv.-Nr. 27.016.) Rothe Erdfarbe. Sammelort: Bogadji. Benennung: *home* (Bogadji); *boma* (Tsinjadji und Erima). «Eigentlich der Puder der hiesigen Tamol-Frauen, die ihr angebornes Schönheitsgefühl dazu drängt, die rothbraune Körperfarbe noch röther zu machen, gleichwie unsere Damen die Weisse des Teints zu erhöhen bestrebt sind. Wird zumeist in den Taschen aufbewahrt. Siehe das oben über den Farbstoff der Lendenschurze Gesagte.»

b) Parfüme.

Zu den als Schmuck des Gesammtkörpers zu betrachtenden Schmuckgegenständen gehören noch einfache Blätterbüschel, die den Eigenthümer nicht durch ihre Farbe oder schöne Form, sondern durch ihren Geruch entzücken.

24. (Inv.-Nr. 27.914.) Sammelort: Bongu. Benennungen: *rambisch* (Bongu); *bischi* oder *bischi-mafumbo* (Bogadji). «Wird zumeist in das Armband des Oberarmes gesteckt und zwar von unten, damit es hinunterhänge. Die eingetrockneten Stücke steckt man in die Tragbeutel unter den anderen Krims-Krams. Geht man zum Tanze oder zu Besuche, so steckt man neues auf und durchdringt dieser Geruch alles, was der Papua sein eigen nennt, derartig, dass man ihn schon aus der Entfernung einiger Schritte spürt, was übrigens nicht unangenehm ist.» (Fig. 6: 2.)

«Ein noch beliebteres Parfüm ist das Basilicumkraut *rungumtschi* (Bogadji), *muri* (Bongu), das die Tamol um ihre Hütten herum, in ihren Pflanzungen jedoch auch im Grossen anbauen. Hievon haftet ihnen dann ein so starker Geruch an, dass sie die Schmetterlinge an sich locken, woran sich die Papuas weidlich ergötzen. Kölner Wasser, wenn sie solches erhalten können, erfreut sich bei ihnen gleichfalls der grössten Werthschätzung.»

c) Kopfschmuck.

1. Stirnzierden aus Fellen.

«Mit der schwarzen Rauhseite nach aussen gekehrte, drei Finger breite Fellbänder vom fliegenden Hunde (Phalanger maculatus Geoffr.). An beiden Enden Schnüre, mit denen dieselben rückwärts zusammengebunden werden.

25—28. (Inv.-Nr. 14.727, 14.728, 14.729 und 29.970.) Als Sammelort der vier ersten ist bloss Kaiser-Wilhelms-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

van mondva, a minthogy viselete tényleg az egész területre jellemző. A 29.970. lelt. számú hazája: Bogágyi; neve: *cselegatebanga* (Bogágyi). A zsinór neve *raunga*. Az állatot, melyet Bogágyiban *csele*-nek hívtak, s mely erdőben fákon él, ottlétem ideje alatt nem tudtam megszerezni.

Ez az igénytelen fejdísz *tabu*, mert az ászá-ünnep egyik főaktusánál, a *vagam ló*-nál (*ló* = táncz) szerepel; ennélfogva nőnek és gyermeknek látnia nem szabad. Természetes, hogy ezeket a tilos tárgyakat csak akkor nem szabad meglátni, ha már készek; a nyers anyag látása nem tilalmas.» (A 29.970. l. 6. á.: 2.)

Land angegeben, für dessen Gesammtgebiet sie charakteristisch sind. Inv.-Nr. 29.970 hat zum Sammelorte: Bogadji. Benennung: *tschelegatebanga* (Bogadji). Die Schnur heisst *raunga*. Das Thier selber, das in Bogadji *tschele* heisst, und im Walde auf Bäumen lebt, konnte ich während meines ganzen dortigen Aufenthaltes nicht erwerben.

Dieser unscheinbare Kopfschmuck ist *tabu*, da er bei einem Hauptacte des Assa-Festes, bei dem *vagam-lo* (*lo* = Tanz) vorkommt; Frauen und Kinder dürfen also denselben nicht zu Gesicht bekommen. Übrigens dürfen diese verbotenen Gegenstände nur dann nicht gesehen werden, wenn sie schon fertig sind; der Anblick der Rohstoffe ist nicht verboten.» (29.970. Fig. 6: 2.)

2. Csipkés hajkötő.

a) Bételdió rostjából készült hajkötők.

«Hamarjában mesterséges csipkének lehetne nézni, pedig előállításában édes-kevés a mesterség. Ha a tamol rostos héjából kifejtette a zöld bételdiót, melyet kevés bételborssal és mészporral összerágva élvez, a zöld héjat előbb alul-felül, majd a közepén rágja össze, hogy a külső zöld buroktól megtisztítsa. Ezzel kész a csipke, csak a rostokat kell még egyenletesen széthuzgálnia. Ekkor homorú oldalával kifelé fordítja, elől a haj tövénél keresztben kifeszíti s megvan a csinos hajkötő.»

29—30. (Lelt. sz. 14.731., 16.038.) Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *czeráj* (Czinyágyi); *szaurem csau* (Bogágyi). A *czeráj* név nem külön neve a bételcsipkének, csak a növényt jelenti.

«Hogy mennyire nem sokat ad a tamol a szavak határozott és mindig egyenlő kiejtésére, arra jó példa ez a név, melyet még ugyanaz a tamol se mindig egyformán ejt ki. Nem mernék rá vállalkozni, hogy megmondjam, melyik a helyes orthographiája ennek a szónak, melyet *ceráj, coráj, curáj, — szeráj, szoráj, szuráj, — zeráj, zoráj, zuráj, — csoráj* és *csuráj*, továbbá *cerái, corái* stb. stb. (valamennyi szónál a végén *áj* helyett *ái*) változatokban eleget hallottam a czinyágyibeliektől.

Bogágyiból eddig csak *szurem, surem, csurem, tyurem, zurem*, és *szureu* stb. (végig *eu* véggel) jegyeztem fel; de ezzel a variánsok még bizonyára nincsenek kimerítve.

A *száu* (persze ezt is *csáu-, tyáu-, záu*-val variálják) a bételdió rostját jelenti, a miből a csipke készül. Épp

2. Spitzen-Haarbänder.

a) Aus Betelnuss-Fasern verfertigte Haarbänder.

«Man könnte es in der Eile für künstliche Spitzen ansehen, trotzdem bei der Anfertigung der Natur nur ganz wenig nachgeholfen werden muss. Hat nämlich der Tamol die grüne Betelnuss aus ihrer faserigen Hülle ausgelesen, die Nuss selber mit etwas Betelpfeffer und Kalkpulver vermengt als Betelbissen verwendet, so beginnt er die grüne Schale erst oben und unten, sodann in der Mitte zu zerbeissen. Damit ist das Spitzenband denn auch fertig, man braucht nur die Fasern schön gleichmässig voneinander zu ziehen. Hierauf kehrt der Tamol das Band mit der concaven Seite nach aussen, spannt dasselbe vorne an der Haargrenze aus und das hübsche Haarband ist fertig.

29—30. (Inv.-Nr. 14.731, 16.038.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *tseraj* (Tsinjadji), *surem-tschau* (Bogadji). Das *tseraj* ist nicht eine besondere Benennung für die Betelspitzen, sondern bedeutet bloss = Pflanze.

«Wie wenig der Tamol auf die genaue immer gleichmässige Aussprache der Worte giebt, dafür ist dieses Wort, welches sogar ein und derselbe Tamol nicht immer gleichmässig ausspricht, der beste Beweis. Ich möchte es daher gar nicht unternehmen, die richtige Orthographie dieses Wortes festzustellen, da ich von den Tsinjadji-Leuten folgende Varianten hörte: *tseraj, tsoraj, tsuraj — seraj, soraj, suraj — theraj, thoraj, thuraj* (*th* = englisches *th*), — *tschoraj* und *tschuraj*, ferner *tseraj, tsuraj* u. s. w. (der Reihe nach alle Varianten am Ende statt *aj* = *ai*.

Aus Bogadji zeichnete ich bislang nur folgende Worte auf: *surem, schurem, tschurem, tjurem, thurem* (*th* engl.), *Szureu* u. s. w. (am Ende immer mit *eu*), womit dasselbe jedoch wahrscheinlich nicht erschöpft ist.

Sau (welches natürlich auch mit *tschau, tjau, thau (th* = engl. *th)* variirt wird, bedeutet die Betelfaser, aus welcher die Spitze bereitet wird. Ebenso wird

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

így lesz *mángi-csáu* a kókuszdió fiatal korában húsos, éretten rostos külső héja.» (14.731. 6. ábra 10.)

β) Vékony háncsból font csipkés hajkötők.

«Bátran mondható, hogy ez a hajékszer az erimai és czinyágyi-i lakosok jellemző ékszere. Bogágyiéknál sohasem láttam, kivéve, mikor tánczmulatságra tőlem kölcsönözték. A mint egy tamol fején látom, ráfogom, hogy erima-tamol és nem is csalatkozom.»

31. (Lelt. sz. 29.930.) Hazája: Erima parti falu; neve: *kharara* (Erima); *ghobun rer* (Bogágyi).

«E csipkének ugyanaz a neve, a mi a vitorlának, erimai nyelven éppen úgy, mint a bogágyiak nyelvén; termeszetesen azért, mert éppen abból az anyagból készítik.»

32–35. (Lelt. sz. 14.799., 14.800., 14.801., 14.802.) Hazája: Czinágyi. Neve: *khorárá* (Czinágyi).

«Vékony háncsból font csipkék. Nőtlen ifjak és fiatal házas férfiak viselik. A háncs neve: *kagyuge* vagy *kagyigi*, ezért a hajkötő nevét is sokszor mondják *kagyigi-khárárá*-nak. (Itt is, valamint Erimában és Bogágyiban a *kharara* szó hajóvitorlát is jelent.) A csipke végén levő tű neve *kumida*.» (14.499. 6. á.: 7., 14.800. 6. á.: 8.)

36. (Lelt. sz. 16.056.) Hazája: Czinyágyi. Neve: *esszibari* (Czinágyi). Mint alakja is mutatja, rögtönzött hajkötő.

3. Tolldíszek.

Kazuár-, papagály- vagy kakastollakból készült tollbokréták. Paradicsommadártoll-bokréta ebben a gyűjtésben nincs, ámbár a vidéken elég gyakori. Részint forgók, részint fésűalakú többszörös hajtűk segélyével hajba dugva viselik.

37—38. (Lelt. sz. 14.988, 14.989.) Kazuártoll-díszek. Hazájuk: Czinyágyi. Nevök: *khejra-kurubu* (Czinyágyi), *khári-sumsum* (Bogágyi), *gyuga* (Bongu). «Párhuzamosan haladó fonott zsinegek közé kazuártollak vannak fűzve. A két végén levő zsinórvég arra mutat, hogy övre vagy nyakba kötve viselhették. De az én czinyágyii tamoljaim azon erősködtek, hogy arra nem jó, hanem mutatták, hogy összehengerítve és bambuszfésűvel áttűzve erősítik

daraus *mangi-tschau*, die äussere Hülle der Kokusnuss, die bei der jungen Pflanze fleischig, bei der reifen faserig ist.» (14.731. s Fig. 6: 10.)

β) Aus dünnen Wieden geflochtene Haarbänder.

«Ich möchte behaupten, dass dieser Haarschmuck der am meisten charakteristische Schmuck der Bewohner von Erima und Tsinjadji ist, während ich ihn bei den Bogadji Leuten nie sah, ausgenommen einen Fall, als sie sich diesen Schmuck zu einem Tanzfeste bei mir ausliehen. Gestern sah ich ihn auf dem Kopfe eines Tamol, und folgerte, dass er ein Erima-Tamol sei, was er denn auch bejahte.»

31. (Inv.-Nr. 29.930.) Sammelort: Küstendorf Erima. Benennung: *kharara* (Erima), *ghobun-rer* (Bogadji). «Dass das Spitzenband sowohl in Erima wie in Bogadji dieselbe Benennung wie das Segel führt, kommt natürlich davon, dass beide aus demselben Materiale angefertigt werden.»

32—35. (Inv.-Nr. 14.799, 14.800, 14.801, 14.802.) Tsinjadji; Benennung: *kharara* (Tsinjadji). «Aus dünnen gespaltenen Wieden geflochtenes, spitzenähnliches Haarband, mit welchem man das Haar vorne in die Höhe drückt. Dasselbe wird von Burschen oder jungverheirateten Männern getragen. Die gespaltenen Wieden, aus denen das Ganze geflochten wird, heissen: *kadjuge* oder *kadjigi*, weshalb man auch das Haarband selber des öfteren *kadjigi kharara* heisst. (Bei den Tsinjadji-Leuten heisst auch das Schiffsegel *kharara*.) Bei Nr. 14.799 an beiden Enden des *kharara* je eine Nadel *(kumida)*.» (14.799. Fig. 6: 7., 14.800. Fig. 6: 8.)

36. (Inv.-Nr. 16 056.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *essibari* (Tsinjadji). Wie auch die Form zeigt, ein improvisiertes Armband.

3. Federschmuck.

Aus Kasuar-, Papagei- oder Hahnenfedern verfertigte Federbusche. Federn der Paradiesvögel kommen in vorliegender Sammlung nicht vor, doch gehen sie — obgleich seltener — auch dieser Gegend nicht ab. Dieselben werden theils vermittels Aigretten, theils vermittels kammartigen Haarnadeln an das Haar befestigt getragen.

37—38. (Invent.-Nr. 14.988—14.989.) Kasuarfeder-Schmuck. Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *khejra-kurubu* (Tsinjadji), *khari-schumschum* (Bogadji), *djuga* (Bongu). «Zwischen zwei miteinander parallel verlaufenden Schnüren sind Kasuarfedern aneinandergereiht. Die beiden Schnurenden würden darauf hinweisen, dass er als Gürtel oder Nackenschmuck getragen wurden. Meine Tsinadji-Tamols versicherten mich jedoch, dass dem nicht so, sondern der Schmuck zusammengerollt, mit dem Kamme durchstochen und so ins Haar gesteckt

a hajba s a táncz közben «*duem egiu*» (mint a paradicsommadár tolla) bókol szépen előre, hátra.» (14.889. 6. á.: 4.)

39—41. (Lelt. sz. 16.057., 16.058., 16.059.) Kakastoll-díszek. Hazájok: Vilmos-Császár-Föld; a 16.059. számué: Venge falu. (16.057. 6. á.: 5.)

42. (Lelt. sz. 27.806.) Kazuártollból készült tollbokréta. Hazája: Bogágyi falu. Neve: *tongá* (bogágyii nyelven). «Kazuártoll (*kári-sumsum*) és fehér kakastoll (*lálá*) háncscsal (*jávány-csil*) ötágú fésűformára összekötve; utóbbi egy pálmafaj levéléből (*kongyirim-bángá*) készül. Tamolék leírása szerint a *kongyirim* olyan, mint a szágópálma. (*bángá* = levél).»

43. (Lelt. sz. 29.990.) Csomóba kötött kazuártollak. Bokrétához való anyag.

4. Bokréta nélkül való forgók.

Összesen két darab.

44. (Lelt. sz. 14.706.) Hazája: Erima. Paradicsommadár-tollbokrétának forgója.

45. (Lelt. sz. 14.807.) Hazája: Czinyágyi. Neve: *kudumugu* (Czinyágyi). (6. á.: 8)

5. Hajtűk.

A bundás homlok-, valamint a csipkés hajkötők leszorítására valók.

46. (Lelt. sz. 27.877.) Hazája: Bongu. Neve: *gaszemgocsiu* (Bongu), *imba-tál gocsoró* (Bogágyi). «Bongui készítmény s ott nagyban divatos, míg más tamoléknál ritka; így a Bonguval sürűn érintkező bogágyiak és bilibilieknél is; a mi van náluk belőle, ők is Bonguból kapják.»

«20—40 cm. hosszú keskeny bambuszszilánk, hegye felől szabadon hagyva, azon túl szines háncscsal körülcsavarva, közbe-közbe egy szál fehér vagy szines kakastoll (*tue-mujegu*, Bogágyi, apró tollak a nyak tövén és farkánál), néhol egy-két apró *gyárá*-csiga. Végén bételdió (*náu*) rostjából (*bú*) álló koszorú, közepén egy *gyárá*-csiga vagy európaiaktól szerzett inggomb.»

«A szines háncsok közül a vörösszinű Karkar (Dampier) szigetről kerül a forgalomba (neve *kari* vagy *geri*);

wird, wo er während des Tanzes «*duem egiu*» (wie die Feder des Paradiesvogels) schön nach vorne und hinten nickt.» (14.989. Fig. 6: 4.)

39—41. (Inv.-Nr. 16.057, 16.058, 16.059.) Hahnenfeder-Schmuck. Sammelort: Kaiser-Wilhelms-Land, der von Nr. 16.059 das Dorf Wenge. (16.058. Fig. 6: 5.)

42. (Inv.-Nr. 27.806.) Federbusch aus Kasuarfedern. Sammelort: Bogadji. Benennung: *tonga* (Bogadji). «Besteht aus Kasuarfedern (*kari-schumschum*) und weissen Hahnenfedern (*lala*), die mit gespaltenen Wieden (*javang-tschil*) gebunden sind. Letztere werden aus den Blattrippen einer Palmengattung (*kondjirim-banga*) verfertigt. Nach der Beschreibung der Tamol dürfte diese *kondjirim*-Palme die Sago-Palme sein (*banga* = Blatt). Wird als Strauss in das Haar gesteckt.»

43. (Inv.-Nr. 29.990.) In ein Bündel gebundene Kasuar-Federn. Materiale zu einem Federschmuck.

4. Aigretten ohne Federbusch.

Zusammen zwei Stück.

44. (Inv.-Nr. 14.706.) Sammelort: Erima. Zu einem Paradisea-Federschmuck gehörig.

45. (Inv.-Nr. 14.807.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *kudu-mugu* (Tsinjadji). Zwei starke lange Federkiele aus dem Flügel des Kasuars, an der Basis einfach zusammengebunden. (Fig. 6: 8.)

5. Haarnadeln.

Dienen zum Niederstecken des Stirnschmuckes aus Fell und der geflochtenen Haarbänder.

46. (Inv.-Nr. 27.877.) Sammelort: Bongu. Benennung: *gassem-gotschiu* (Bongu), *imba-tal gotschoro* (Bogadji). «In Bongu verfertigt und dort stark im Gebrauche, während sie bei den anderweitigen Tamol selten vorkommen, so auch in den mit Bongu im regen Verkehre stehenden Dörfern Bogadji und Bilibili. Die dort vorkommenden Exemplare stammen gleichfalls aus Bongu.»

«Die Nadel besteht aus 20—40 cm. langen schmalen Bambusstäbchen, die an der Spitze frei stehend, oberhalb derselben mit färbigen Rindenstreifen umwunden sind. Dazwischen sind weisse oder färbige Hahnenfedern (*tue-mujegu* (Bogadji), kleine Federn vom Halsende und vom Schweife), hie und da ein paar kleine *djara*-Schnecken. An der Spitze ein aus dem Bast (*bu*) der Betelnuss (*nau*) verfertigter Kranz, in der Mitte eine *djara*-Schnecke oder ein von Europäern erworbener Hemdknopf.»

«Von den verschiedenfärbigen Rindenstreifen kommen die rothen von der Insel Karkar (Dampier) in den Verkehr (dieselben heissen *kari* oder *geri*); die goldgelben (*kuk*, Bongu; *tal*, Bogadji) entstammen den um-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

az aranysárga *(kuk*, Bongu; *tál*, Bogágyi) a környékbeli erdőkből való; a fényes fekete fonalat *(lu*, Bongu; *jelum*, Bogágyi) a jabangtamoloktól szerzik be.» (6. ábra 9.)

E díszes hajtűkkel ellentétben az egyszerűt a bonguiak *gaszem-gosogeráj*-nak nevezik.

6. Fésűalakú bokrétatartók, illetőleg hajborzolók.

Mint már Finsch is találóan megjegyzi, alakjukra nézve fésük ugyan, rendeltetésük szerint azonban a föntebb tárgyalt tollas hajtűkkel egyetemben inkább bokrétatartók, illetőleg hajborzolók. Biró L. is ugyanezeket mondja: «A fésű itt mellékes, a fő, hogy a bokrétát (a szagosfűből való bokrétát érti) reá megerősíthessék. Fésű-szerepet csak annyiban játszik, hogy a tamol, ha tükör kerül a kezébe, ezzel borzolja haját még borzasztóbbá».

Hogy bármikor kéznél legyen, hajba dugják, de nem a konty tájékán, hanem a homlokon, párosával és vízszintesen a fülek fölött hordják. Az európai kontyos fésűktől, melyekhez alakra nézve legközelebb állanak, még abban is különböznek, hogy a nők nagy ritkán jutnak birtokukba, míg a férfiak általánosan viselik.

Anyagukra nézve valamely vastagabb bambusz szárából hasítják, olyképen, hogy egy faragatlan, vagy néha díszes, a csomó fölötti fogó részből és egy alsó, emennél 5—6-szorta nagyobb, 8—20 szilánkra osztott fésűfogas részből áll.

A fésűk fogórésze néha szépen faragott és szines papagálytollakkal van diszítve.

Miután alkalmazásukból folyólag még a pápuák göndör hajából is kicsúsznának, a fönt 27.877. lelt. sz. alatt leírt szines hajtűkkel erősen leszorítják.

Alakjuk szerint gyűjtésünk 41 darabja öt névleg, de nem lelőhely szerint különböző csoportba osztható.

a) Fogójuk tömör, egyenes metszésű.

47—49. (Lelt. sz. 14.448., 14.458., 14.459.) Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *áráku* (Erima és Czinyágyi), *gátebrán* (Bogágyi), *gatidur* (Uom), (foga = *gátidur-ge;* feje = *gatidur-csugou*). A 14.459. számú még az eredeti szagosító fűvel (III. tábla 2. ábra).

50., 51. (Lelt. sz. 14.764., 14.765.). Hazájok: Uom falu a Konstantinhegyen. Nevök: *gátidur* (Uom). Uom

liegenden Wäldern; die glänzend schwarzen Fäden (*lu*, Bongu; *jelum*, Bogadji) werden von den Jabang-Tamol eingetauscht. (Fig. 6: 9.)

«Im Gegensatze zu diesen Prachtstücken heissen die einfachen Haarnadeln in Bongu *gassem-goschogeraj*.

6. Kammartige Federbuschhälter, bezw. Haarkräusler.

Wie schon Finsch treffend erwähnt, zwar der Form nach Kämme, jedoch sind es in Wirklichkeit sammt den oben beschriebenen, mit Federn besteckten Haarnadeln eher Federbuschhälter, bezw. Haarkräusler. Dasselbe besagt auch Ludwig Biró. «Der Kamm ist hier die Nebensache, die Hauptsache, dass man den Busch (er versteht einen Busch wohlriechender Blätter) darauf befestigen könne. Die Rolle von Kämmen spielen sie bloss dann, wenn einem Papua ein solcher in die Hand geräth und er damit sein Haar noch fürchterlicher aufkräuselt.»

Damit das Instrument als solches wann immer bei der Hand sei, wird selbes in das Haar gesteckt, jedoch nicht am Scheitel, sondern ober der Stirne, paarweise, wagrecht, je einer gegen die Ohren zu. Von den europäischen Steckkämmen, denen sie der Form nach ganz nahe stehen, unterscheiden sie sich auch dadurch, dass Frauen nur ganz selten in den Besitz derselben gelangen, während sie von den Männern ganz allgemein getragen werden.

Was das Materiale derselben anbetrifft, werden sie aus einem dickeren Bambus-Stamme geschnitten, derart, dass sie aus einem ober dem Knoten stehenden Griffe und einem 5 - 6mal grösseren unter den Knoten fallenden gezähnten (8—20 Zähne) Theile bestehen.

Der Grifftheil der Kämme ist manchmal schön geschnitzt und mit buntfärbigen Papagei-Federn verziert. Da die Kämme auch aus dem krausen Haare der Papuas herausfallen würden, werden sie mit der oben unter Inv.-Nr. 27.877 beschriebenen Haarnadel befestigt.

Ihrer Form nach gehören die 41 Stück unserer Collection in fünf, den Benennungen, jedoch nicht den Fundorten nach verschiedene Gruppen.

a) Griffstück massiv, geradlinig.

47 – 49. (Inv.-Nr. 14.448, 14.458, 14.459.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *araku* (Erima und Tsinjadji), *gatebran* (Bogadji), *gatidur* (Uom). Der Zahn: *gatidur-ge*, das Griffstück: *gatidur-tschugou)*. Inv.-Nr. 14.459 mit dem ursprünglichen wohlriechenden Kraute. (Taf. III, Fig. 2.)

50., 51. (Inv.-Nr. 14.764, 14.765.) Sammelort: Dorf Uom am Konstantinberge. Benennung: *gatidur* (Uom). Im Dorfe Uom bedient man sich derselben Kämme

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

faluban ép olyan fésűk vannak, mint Bogágyiban, nevök eltérő: *gátidur,* a fésű foga *gátidur-ge* vagy csak *ge.*

52—54. (Lelt. sz. 14.767 - 69.) Hazája: Bogágyi. Nevök: *kulon* vagy *gátebrán kulonga* (Bogágyi). Egészen egyszerűek. Fejöket csupán a bambusz vastag bütyke képezi. *Kulon* tulajdonképen annak a sallangos levelű szagos növénynek a neve, a mivel e fésűk feldiszítve vannak (a 14.767. sz. lásd III. tábla 1. ábra).

55. (Lelt. sz. 14.777.) Hazája: Bogágyi. Neve: *kári sumsum gátebrán* (Bogágyi). «Egyszerű bambuszfésű végére sodrott fonállal kötött kazuártoll-bokréta. Az ötágú fésű fogai aránylag hosszuak, hogy elviselhessék a bokréta terhét. A nyelvészeket a grammatikai szabály levezetése czéljából figyelmeztetem, hogy a fenti három szóból álló név csakis ebben a sorrendben van jól mondva; először véletlenségből mondtam *gátebrán kári-sumsum* nevet, később párszor készakarva, de támolék mindig kiigazították a helyes sorrendbe. A szavak úgy következnek, mint a magyarban: *kazuár-toll-fésű*» (l. III. tábla 15. ábra).

56. (Lelt. sz. 29.928.) Hazája: Bongu. Neve: *gateaszen biogoriu* (Bongu). «Egyszerű papagálytollas fésű» minden diszítés és faragás nélkül, hétköznapi viseletre. Rendes diszítése egy szagos növény levele: *kogorin* (Bongu), (Bogágyiban ennek a neve: *kulon*), néha *khabráj-bisanga* (papagályfarktoll). Hogy a szagos levél elszáradva le ne tőredezzék, a tamol időnként vizzel megnedvesíti, a régibb leveleket nem dobja le róla, hanem mellé tűzi az újat.»

57. (Lelt. sz. 29.985.) Hazája: Venge. Neve: *gátidur* (uombeli név).

β) Fogójuk áttört, egyenes metszésű.

58 - 61. (Lelt. sz. 14.411., 14.455., 14.474. és 29.929.) Hazájok: Bongu. Nevök: *gáteászen biogoriu* (Bongu); *gátebrán gorágurunt* vagy *koragurun* v. *goragurunga.* «Áttört művű, domború metszésekkel diszített fésűk. A 29.929. számút az öreg Jágó-tól, Miclucho Maclay barátjától szereztem meg. A *kháb*ráj-tollak már lekoptak a hosszas viselésben, mégse cserélte fel újjal; ez a Jágó conservativ hajlamairól tesz tanuságot; hogy azonban a modern találmányok elől sem zárkózik el, azt mutatja a *lala* (a toll) tövére csavart «*lavalava*» (európai ruhaszövet neve).» A 14.455. sz. lásd III. tábla, 3. ábra, a 29.929. sz. III. tábla, 4. ábra.

wie in Bogadji. Nur die Benennungen sind verschieden: *gatidur;* der Zahn: *gatidur-ge* oder bloss *ge.*

52—54. (Inv.-Nr. 14.767—69.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *kulon* oder *gatebran-kulonga* (Bogadji). Ganz einfach. Der Griff wird durch den dicken Knoten des Bambus-Stückes gebildet. *Kulon* ist eigentlich der Name der wohlriechenden Pflanze mit den zerfaserten Blättern, mit welchen der Kamm verziert ist. (14.767 siehe Taf. III, Fig. 1.)

55. (Inv.-Nr. 14.777.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *kari schumschum gatebran* (Bogadji). «An das Kopfstück eines einfachen Kammes, mit gedrehtem Faden, ein Kasuar-Federbusch angebunden. Die Zähne des fünfzackigen Kammes verhältnissmässig lang, damit sie die Last des Federbusches ertragen. Die Sprachforscher möchte ich behufs Ableitung der grammatikalischen Regel aufmerksam machen, dass obige drei Worte nur in dieser Reihenfolge gut nebeneinandergestellt sind. Anfangs sagte ich einmal aus Zufall, später ein paarmal mit Fleiss: *gatebran kari-schumschum.* Die Tamol besserten mich aber jedesmal aus, und setzten die Worte in die richtige Wortfolge, welche die gleiche ist, wie im magyarischen: *Kasuar-Federbusch-Kamm.*» (Siehe Taf. III, Fig. 15.)

56. (Inv.-Nr. 29.928.) Sammelort: Bongu. Benennung: *gateassen biogoriu* (Bongu). Einfacher, mit Papagei-Federn geschmückter, nicht ornamentierter Kamm für den Alltagsgebrauch. Der gewöhnliche Schmuck besteht einfach aus einem wohlriechenden Pflanzenblatte *kogorin* (Bongu), *kulon* (Bogadji); und nur seltener aus den Schwanzfedern von Papageien *(khabraj-bischanga* = Papagei-Schwanzfeder). Damit das wohlriechende Blatt beim Abtrocknen nicht abfalle, pflegen es die Tamol von Zeit zu Zeit mit Wasser zu benetzen. Die älteren Blätter werden nicht abgenommen, sondern die neuen daneben gesteckt.»

57. (Inv.-Nr. 29.985.) Sammelort: Wenge. Benennung: *gat-idur* (Uom).

β) Mit durchbrochenem Griffe, gerade geschnitten.

58—61. (Inv.-Nr. 14.411, 14.455, 14.474 und 29.929.) Sammelort: Bongu. — Benennung: *gateassen-biogoriu* (Bongu); *gatebran goragurunt* oder *koragurun,* oder *goragurunga* (Bogadji). «Grosse Kämme mit durchbrochenem, mit erhaben geschnitztem Ornamente verziertem Griffe. Nr. 29.929 erwarb ich von dem alten Jago, dem Freunde Miklucho-Maclay's. Obwohl die *khabraj*-Federn vom langen Gebrauche schon ganz abgetragen waren, vertauschte er dieselben dennoch nicht mit neuen, ein Beweis der conservativen Neigungen des alten Herrn. Dass auch die modernen Erfindungen an ihm nicht ganz spurlos vorübergeschritten, zeigt das um die Feder *(lala)* gewickelte Stückchen «*lavalava*» (europäisches Gewebe).» (Nr. 14.455 siehe Taf. III, Fig. 3; Nr. 29.929 Taf. III, Fig. 4.)

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

γ) Fogójuk tömör, fecskefarkalakúan bemetszve.

62—64. (Lelt. sz 14.414., 14.415., 14.434.) Hazájok: Erima. Nevök: lásd 49. A mint az erimai nevekből kitetszik, a benszülöttek alak szerint nem tesznek különbséget. Ezek is ugyanolyan nevűek mint az egyenesen metszett fejűek. A 14.415. sz. lásd III. tábla, 10. ábra.

65—69. (Lelt. sz. 14.445., 14.446., 14.447., 14.449., 14.450.) Hazájok: Erima. Nevöket ld. 49. A 14.446-on a disznólábnyom diszítés (14.446., 14.449. és 14.450. ld. III. tábla 5., 6. és 11. ábra).

70—73. (Lelt. sz. 14.453., 14.454., 14.456., 14.457.) Hazájok: Erima. Nevöket lásd 49. A 14.456. sz. erős zsinórral reákötött kazuártollal diszítve (lásd III. tábla, 9. ábra). A 14.457. számú Dallmannhafeninek van befrva.

74. (Lelt. sz. 14.766.) Hazája: Uom falu a Konstantinhegyen Neve: *gatidur* (Uom). Metszett feje: *gatidur csogou* vagy *csugou (csugou = gatebran bigorat)* (Bogágyi).

75—78. (Lelt. sz. 14.770., 14.771., 14.772., 14.773.) Hazája: Bogágyi. Neve: *bágimbari* vagy *gatebran bágimbári.* Vörösre festve. A 14.770. számnál a bemetszés közt kauriszem, mely háncszsinórral van a fésű fogához kötve. A 14.773. számnál a fogak közé dugott vörös papagálytollal *(gerie gyunguli)* diszítve.

79. (Lelt. sz. 27.874.) Hazája: Bongu. Neve: *gateaszen bipotu* (Bongu), *gatebran bigorat* (Bogágyi), *toak* (Maragum). «Bonguban a fésű neve általában *gateaszen;* a fésű részei: foga = *gateaszen-gé* (ad normam: *aralgé* = nyílvessző); a fésű feje = *gateaszen bivogolu.* Zsinórral megerősített Cypraeával diszítve» (lásd III. tábla, 7. ábra).

80. (Lelt. sz. 27.875.) Hazája: Bongu. Neve: *khabráj-gáteászen* (Bongu), *girie-szárá gátebrán* (Bogágyi). «Előkelők fésűje. A fésű maga a rendes diszített fejű alak *(gáteászen bipotu),* fogai közé szorítva számos apró bokréta, mik közül legtöbb a *khabráj* (Bogágyiban *girie),* a nőstény *Eclectus pectoralis* papagály tolla, s csupán egyetlen szál a *keegyi* (Bogágyiban *kiágy) Cacatua Triton* farkából s e mellett néhány szines kakastoll *(túszágámá).* Kiválik közülök a kedvelt fehér kakastollforgó *(lálá),* tövén aranysárga háncsba *(kuk)* kötve.»

Az ilyen fésű Bonguban az éltesebb *(támó-bilee)* és tekintélyesebb *(támo-kováj* = nagy) férfiak viseletéhez tartozik, ifjabbakat nem illet meg. Rendesen a fül mögött hátulról vagy oldalt előrefelé tűzik be, már a kinek kettő

γ) Griff massiv, schwalbenschwanzförmig geschnitten.

62—64. (Inv.-Nr. 14414, 14,415, 14.434.) Sammelort: Erima. Name s. 49. Wie aus den dort angeführten Namen hervorgeht, machen die Eingebornen keinen Unterschied zwischen diesen und den Kämmen mit den geradlinig geschnitzten Köpfen. (Nr. 14.415 siehe Taf. III, Fig. 10.)

65—69. (Inv.-Nr. 14.445, 14.446, 14.447, 14,449, 14.450.) Sammelort: Erima. Name s. 49. An Inv.-Nr. 14.446 das Schweinespur-Ornament. (Nr. 14.446, 14.449 und 14.450 siehe Taf. III, Fig. 5, 6 und 11.)

70—73. (Inv.-Nr. 14.453, 14.454, 14.456, 14.457.) Sammelort: Erima. Name s. 49. Nr. 15.456 mit einem vermittels starker Bindschnur angeknüpften Kasuar-Federbusch verziert (s. Taf. III, Fig. 9). Bei Nr. 14.457 ist als ursprünglicher Herkunftsort Dallmannhafen angegeben.

74. (Inv.-Nr. 14,766.) Sammelort: Uom, am Konstantinberge. Name: *gatidur* (Uom). Der geschnittene Kopf: *gatidur tschogou* oder *tschugou (tschugou = gatebran bigorat* (Bogadji).

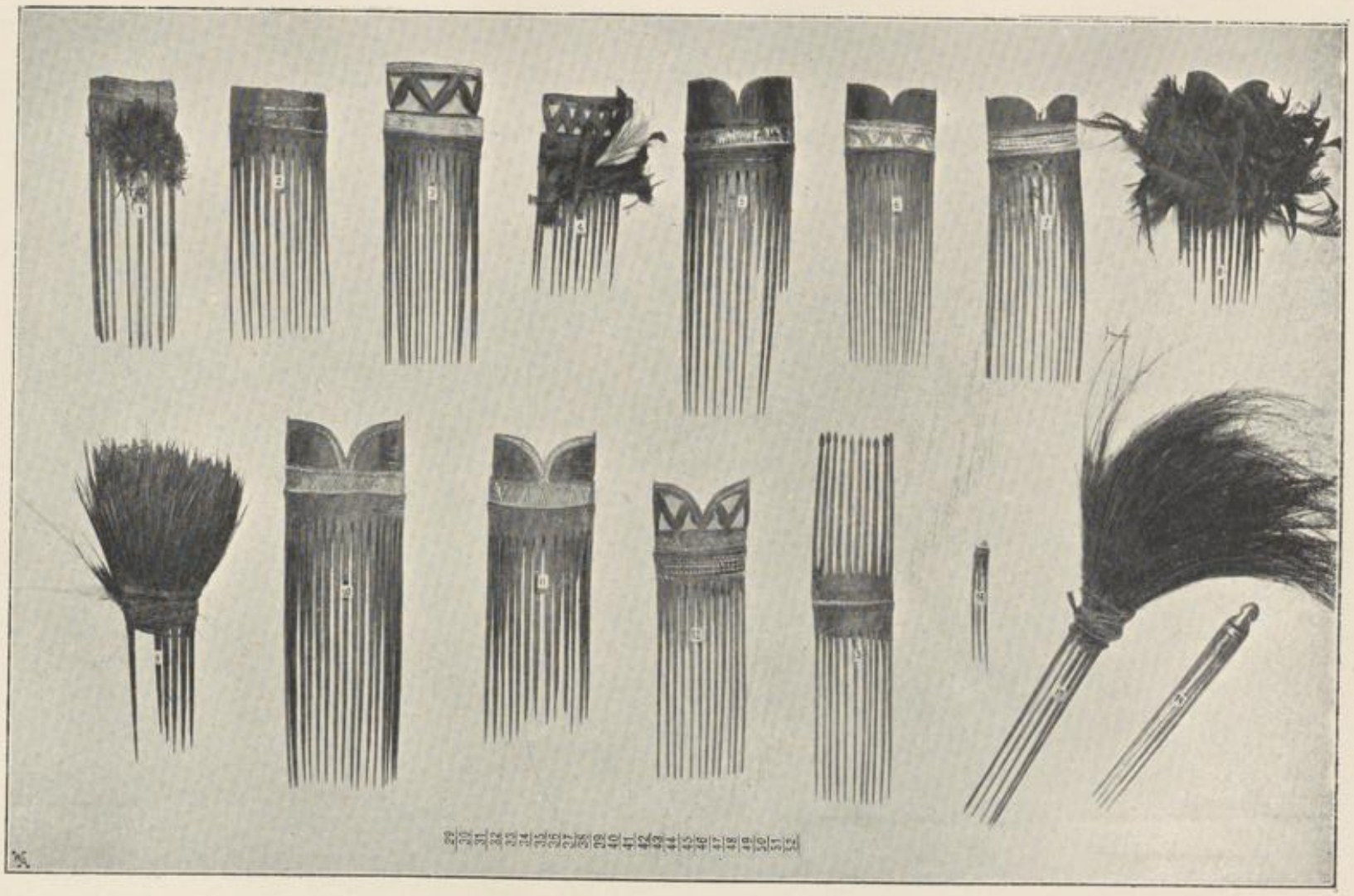
75—78. (Inv.-Nr. 14.770, 14.771, 14.772, 14.773.) Sammelort: Bogadji. Name: *bagimbari* oder *gatibran bagimbari.* Roth bemalen. Bei Nr. 14.770 zwischen den beiden Einschnitten ein Kauri-Solitär, mit Bast an die Zahnreihe angebunden. Nr. 14.773 mit einer zwischen die Zähne gesteckten Papagei-Feder *(gerie djunguli)* verziert.

79. (Inv.-Nr. 27.874.) Sammelort: Bongu. Benennung: *gateassen bipotu* (Bongu), *gatebran bigorat* (Bogadji), *toak* (Maragun). «In Bogadji heisst der Kamm im Allgemeinen *gateassen;* die Theile des Kammes: der Zahn = *gateassen-ge* (ad normam: *aralge* = Pfeil; der Griff des Kammes = *gateassen bivogolu.* Durch eine mit einer Schnur befestigte Cypraea verziert.» (Siehe Taf. III, Fig. 7.)

80. (Inv.-Nr. 27.875.) Sammelort: Bongu. Benennung: *khabraj-gateassen* (Bongu), *girie-ssara-gatebran* (Bogadji). «Der Kamm selber zeigt die gewöhnliche Form mit dem verzierten Kopfe *(gateassen bipotu),* zwischen die Zähne eingesteckt viele kleine Sträusschen, davon die meisten aus Federn des *khabraj* (in Bogadji *girie),* d. i. des Weibchens der Papagei-Art *Eclectus pectoralis* und nur eine einzige Feder aus dem Schweife des *Keedji* (in Bogadji *Kiadj*) d. i. der Sp. *Cacatua Triton.* Nebenan einige färbige Hahnenfedern, *(tu-ssagama).* Besonders abstechend ist die Aigrette *(lala)* aus den beliebten weissen Hahnenfedern die mit schönem goldelben Baste *(kuk)* zusammengebunden sind.»

Derartige Kämme gehören in Bongu zur Tracht der bejahrten *(tamo-bilee)* und ansehnlichen (*tamo-kowaj* = gross) Männer. Jüngeren Leuten stehen sie nicht zu. Zumeist stecken sie dieselben von hinten zu über das Ohr, oder von vorne an den Schläfen. Wer ihrer zwei

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Fésű alakú bokrétatartók. — Kammförmige Federbuschhälter.

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

van, egyszerre mindenik felől. A tollak tövére és a fésű fogaira tapadt feketeség nem piszok, hanem a hajra gazdagon olajjal mázolt *kumu* (fekete festék) (l. III. tábla, 8. ábra).

81. (Lelt. sz. 29.986.) Hazája: Bongu. Lásd 27.874.

δ) *Fogójuk áttörve, fecskefarkalakúan bemetszve.*

82. (Lelt. sz. 14.763.) Hazája: Uom. Neve: *gátidur* (Uom). Olyan, mint a bogágyibeliek.

83—84. (Lelt. sz. 14.775., 14.776.) Hazájok: Bogágyi. Neve: *gatebrán bigorát* (Bogágyi). A 14.776. fűvel és cypraea csigával diszítve. (17.775. ld. III. tábla, 12. ábra.)

η) *Különálló alakok.*

85. (Lelt. sz. 14.460.) Nyeles bambuszfejű. Hazája: Bongu. A nyeles bambuszfej az északnyugotibb vidékekre jellemző.

86. (Lelt. sz. 16.060.) Gyermekfésű. Hazája: Bogágyi. Neve: *gátebrán ángruknielle*, a mi szóról szóra: gyermek fésűje. Természetesen fiúgyermeké volt (lásd III. tábla, 16. ábra).

87. (Lelt. sz. 27.876.) Hazája: Astrolabe-öböl. Bambuszból, négyfogú. A fejrészen kétoldalt bemetszéssel. Diszítés nélkül (lásd III. tábla, 14. ábra).

88. (Lelt. sz. 27.873.) Kettős fésű. Hazája: Bongu. Neve: *gáteászen szamor* (Bongu), *gátátu szamor* (Bongu), *csáu-gátebrán* (Bogágyi). «Kettős fésűnek látszik, de még sem egészen az, mert lapátos végű fogas részét nem tűzik a hajba (látszik is rajta, mert nincs megkopva egy cseppet se); a felső fogak közé csak a szagos füveket és tollbokrétákat szorítják be.»

«Csinos kifejezés e fésű bogágyibeli neve: *csáu* vagy *csó* (= virág), mert ez azt mutatja, hogy a virágra való vonatkozás a szépség fogalmát jelzi» (l. III. tábla, 13. ábra).

7. Fülbevalók.

A fülek diszítése az Astrolabe-öbölben általános divat. A szegényebb tamol egy-egy virágszállal, tarka levéllel vagy kuszkuszbőr darabkájával is beéri, a jobbmódú korallpálczikát, összehajtott kazuártollat, a gazdagabbja a legtöbbször forró vízben meggörbített díszes faragású teknősbéka-fülbevalóval díszeleg.

Biró gyűjteményében négy fajta fülbevaló van képviselve.

hat, steckt beide auf einmal an. Das schwarze Zeug am unteren Ende der Federn und den Zähnen ist nicht Schmutz, sondern reichlich auf das Haar geschmierte schwarze Farbe *(kumuk)*. (S. Taf. III, Fig. 8).

81. (Inv.-Nr. 29.986.) Sammelort: Bongu. S. Nr. 27.874.

δ) *Griff durchbrochen, schwalbenschwanzförmig eingekerbt.*

82. (Inv.-Nr. 14.763) Sammelort: Uom. Benennung: *gatidur* (Uom). Ganz wie die aus Bogadji.

83—84. (Inv.-Nr. 14.775, 14.776.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *bigorat* (Bogadji). Nr. 14.776 ist mit Gras und einer Cyprea-Schnecke verziert. (Nr. 14.775 siehe Taf. III, Fig. 12.)

η) *Alleinstehende Formen.*

85. (Inv.-Nr. 14.460.) Bambuskamm, Griff mit Stiel. Sammelort: Bongu. Diese Art von Kämmen ist für die nordwestlich gelegenen Gegenden charakteristisch.

86. (Inv.-Nr. 16.060.) Kinderkamm. Sammelort: Bogadji. Benennung: *gatebran angruknielle,* wortgetreu: Kamm für Kinder. Gehörte natürlich einem Knaben. (Siehe Taf. III, Fig. 16.)

87. (Inv.-Nr. 27.876.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Aus Bambus, vier Zähne. Am Griffe beiderseitig Einschnitte. Ohne Ornament. (Siehe Taf. III, Fig. 14.)

88. (Inv.-Nr. 27.873.) Doppelkamm. Sammelort: Bongu. Benennung: *gateassen ssamor, gatatu ssamor* (Bongu), *tschau-gatebran* (Bogadji). «Scheint ein Doppelkamm zu sein, ist es jedoch nicht ganz, den die Zähne mit den Schaufeln an der Spitze pflegt man nicht in das Haar zu stecken, was auch ersichtlich ist, denn sie sind vollkommen unabgenützt. Diese oberen Zähne gehören bloss dazu, um wohlriechende Gräser und Federbüsche zwischen dieselben zu stecken.»

«Hübsch ist noch die Bogadjier Benennung dieses Kammes mit dem Worte *tschau* oder *tscho* (= Blume), welche darauf hinweist, dass die Beziehung auf eine Blume den Begriff des Schönen giebt.» (Siehe Taf. III, Fig. 13.)

7. Ohrschmuck.

Das Schmücken der Ohren ist in der ganzen Astrolabe-Bai verbreitet. Der arme Tamol begnügt sich mit einer Blume, einer Feder oder einem Stückchen Cuscus-Fell. Wohlhabendere tragen ein Korallenstückchen oder eine zusammengebogene Kasuarfeder in den Ohren. Die Reichen endlich tragen zumeist in siedendem Wasser gekrümmte, reich gravierte Schildpatt-Ohrgehänge.

In der Sammlung Biró's finden sich drei Gattungen Ohrschmucke vertreten.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

a) Korall-fülbevaló.

89. (Lelt. sz. 26.931.) Hazája: Bogágyi. Neve: *dábgállá-sarghun* (Bogágyi). «Ágas koráll egyszerű darabja *(sarghun* = mindenféle koráll neve, még a korallpadé is). Ezt a darabkát öreg tamol viselte füle hasitékjába *(dabgalla-ka-gazi)* szúrva Az ember kifúrja a fülét = *tamo dabgalla ramunum.*» (Ld. 7. ábra 1.)

b) Kazuártoll-fülbevaló.

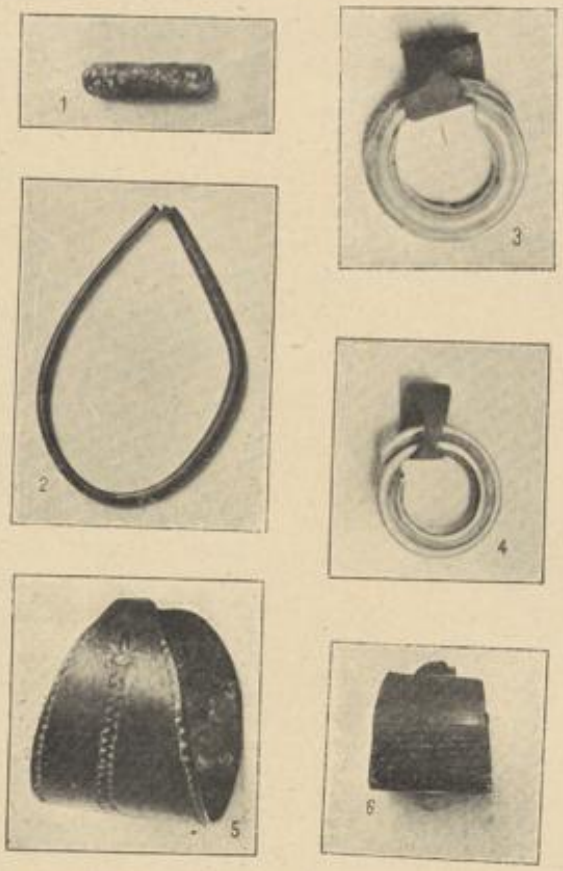
90. (Lelt. sz. 14.464.) Hazája: Astrolabe-öböl. Krieger szerint a kazuár evezőtolla két végének egymásbadugásából készült ilyen alakú fülbevalók a Felső-Auguszta folyó (i. h. 144. lap) és a *Fly* folyam partját lakó benszülöttekre jellemző. (L. 7. ábra 2.)

c) Teknősbékahéj-fülbevalók.

91—92. (Lelt. sz. 14.710 és 14.711.) Hazája: Astrolabe-öböl. Két kicsi diszitetlen teknősbéka-fülbevaló, rajtuk lógó trochus-karikákkal. (L. 7. ábra 3. és 4.)

93. (Lelt. sz. 14.466.) Hazája: Astrolabe-öböl. Nagyobb fajta. Egyszerű, fehér földdel bedörzsölt vonaldíszszel. (7. á. 5.)

94. (Lelt. sz. 14.467.) Hazája: Astrolabe-öböl. Diszítése félbemaradt. (L. 7. ábra 6.)

7. ábra. Fülbevalók. — Fig. 7. Ohrschmuck.

a) Korallen-Ohrschmuck.

89. (Inv.-Nr. 29.931.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *dabgalla-ssarghun* (Bogadji). «Korallenstückchen (*ssarghun* = Benennung für alles, was Koralle heisst, auch für eine Korallenbank). Das vorliegende Stück trug ein bejahrter Tamol in den Ohrenspalt gesteckt *(dabgalla-ka-gasi). Tamo dabgalla ramunum* = der Mensch durchbohrt sich das Ohr.» (S. Fig. 7 1.)

b) Ohrgehänge aus dem Kiele einer Kasuarfeder.

90. (Inv.-Nr. 14.464.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Nach Krieger ist dieser aus den Schwungfedern des Kasuar durch Ineinanderstecken der beiden Enden verfertigte Ohrschmuck für die Eingeborenen am Oberen Augusta-Flusse und die Uferbewohner des *Fly*-Stromes charakteristisch (a. a. O., P. 144). S. Fig. 7 2.

c) Schildpatt-Ohrgehänge.

91—92. (Inv.-Nr. 14.710 u. 14.711.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Zwei kleine, unverzierte Schildpatt-Ohrgehänge mit daran hängenden Trochus-Ringen. (Fig. 7 3 und 4.)

93. (Inv.-Nr. 14.466.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Grösser als das vorige Stück. Mit einfachen, weiss eingeriebenen Strichornamenten. (Fig. 7 5.)

94. (Inv.-Nr. 14.467.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Die Verzierung unvollendet. (Fig. 7 6.)

8. Orrdísz.

«Az orr diszítése a tamoloknál kiváló ékesség, de azért nincsen olyan állandóan elterjedve, hogy azt lehessen gondolni, minden férfi orrválasztékja át volna furva ilyen ékesség számára.

A szegényebb, esetleg kevésbbé hiú tamol hétköznapra fából faragott orrtűvel is megelégszik; de ezt csak meghitt barátjai körében viseli. Egyik-másik szégyelve dugdosta előlem. Pár tamol orrában egy kisebb tengeri rák (*czinyam*, Bogágyi; *gyuganam*, Bongu) tüskés lábát láttam. Van olyan is, a ki orrában gyürű nagyságú

8. Nasenschmuck.

«Die Verzierung der Nase gehört bei den Tamol zum vornehmen Tone, ist jedoch nicht so allgemein verbreitet, dass die Nasenscheidewand eines jeden Tamol zur Aufnahme dieses Schmuckstückes durchbohrt wäre.

Eventuell weniger eitle Tamol's begnügen sich für gewöhnlich mit einer durch die Nasenscheidewand gesteckten Holznadel, tragen diese jedoch bloss im engeren Freundeskreise. Ich sah oft, wie sie der eine oder der andere vor mir verschämt versteckte. In den Nasen einiger Tamol sah ich den stacheligen Fuss eines kleinen Seekrebses (*tsinjam*, Bogadji; *tjuganam*, Bongu). Auch giebt es solche, die in der Nase einen fingerring-

apró gyöngyfüzér-karikát visel, *mana-kolilei* (Bogágyi), többnyire fehér és kék gyöngyökből. A tehetősebbek kagylóból *(jatane,* Bogágyi) csiszolt orrpálczikát, továbbá kagyló- vagy Nautilus-héjból készült orrdíszt, valóságos orronfüggőt viselnek.»

95. (Lelt. sz. 27.920.) Orrdiszítő szeg. Hazája: Bogágyi, Bongu stb. Neve: *ngaszari managaszim* = nők orrékszere (Bogágyi). «*Lo kuna kunamero, ngaszari managyigimo* = mikor dalolnak, tánczolnak, az asszony az orrába tűzi. Ezt az ékszert, mely a Tridacna-kagyló *(jatane,* Bogágyi) héjából van köszörülve, különben férfiak is viselik, s ekkor elnevezései: *managaszim* (Bogágyi), *gemum* (Bongu), *gyemea* (Erima), *gimu (gemu)* (Czinyágyi).» 8. á. 1.

96. (Lelt. sz. 14.987.) Orronfüggő. Hazája: Bogágyi és Erima. Neve: *mana-pambenga* (Bogágyi), *szálu* (Erima). «A tamolok előtt a legbecsesebb és legértékesebb ékszerek egyike, melytől egykönnyen meg nem válnak s melyet, mint már Finsch is jelzi, a gyöngykagyló héjából köszörülnek, avagy, mint jelen példányt, a Nautilus színjátszó héjából kifaragják.»

«Készítési helyéül a bogágyiak Bilibilit mondják; meglehet, hogy ezek megint más valahonnan szállítják.» L. 8. á. 2.

8. ábra. Orr- és fogdíszek.
Fig. 8. Nasen- und Zahnschmuck.

9. Fogápolás és fogdísz.

Tamolék a fogak tisztántartására elég gondot fordítanak, s e czélra a *táó* nevű fogport használják, melyet bambusztokokban tartanak. Biró megfigyelése, hogy tánczközben még a fogsort is diszítik, új, pedig a jelen gyűjtemény egyik darabja ezt letagadhatatlanul bizonyítja.

97. (Lelt. sz. 30.007.) Fogpor. Hazája: Bogágyi. Neve: *tuál* (Bogágyi). Barna szinű földes anyag, timsós izű. A 29,910. számú fogportartóból való. Fog- és szájfájáskor szájukat és fogukat mossák vele. Bilibili támolék hozzák valahonnan.

98. (Lelt. sz. 29,910.) «Fogportartó bambuszból. Hazája: Bilibili. Neve: *táó-aure* (Bilibili), *tuál-imbá* (Bogágyi). A fogpor neve Bilibiliben *táó,* a bambusznak *aure.* (Neve össze nem tévesztendő az erimabeli *aure* névvel,

grossen Perlenschnur-Ring (*mana-kolilei*, Bogadji) tragen, der zumeist aus weissen und blauen Perlen besteht. Die Wohlhabenderen endlich tragen aus der Schale der dicken Tridacna-Muschel *(jatane,* Bogadji) geschliffene weisse Nadelstäbchen, ferner einen aus Muscheln und Nautilus-Schale verfertigten eigenartigen Nasenschmuck, die ich Nasengehänge nennen will.

95. (Inv.-Nr. 27.920.) Nasenstäbchen. Sammelort: Bogadji, Bongu u. s. w. Benennung: *ugassari managassim* = Weiber-Nasenschmuck (Bogadji) «*Lo kuna kunamero ugassari manadjigimo,* = wenn singen und tanzen, Frauen in die Nase stecken.» Dieses Schmuckstück, das aus der Schale der Tridacua-Muschel *(jatane)* zugeschliffen ist, wird übrigens auch von Männern getragen und dann sind die Benennungen hiefür: *managassin* (Bogadji), *gemum* (Bongu), *djemea* (Erima), *gimu, gemu* (Tsinjadji). S. Fig. 8 1

96 (Inv.-Nr. 14.987.) Nasengehänge. Sammelort: Bogadji und Erima. Benennung: *mana-pambenga* (Bogadji), *salu* (Erima). — «Einen der am meisten geschätzten und wertvollsten Schmuckgegenstände, den sie nur nach vieler Mühe ablassen und wie schon Finsch bemerkt, aus der Schale der Perlenmuschel zuschleifen, oder wie das vorliegende Exemplar aus der farbenspielenden Schichte der Nautilusschale ausschneiden.»

«Als Anfertigungsort bezeichneten mir die Bogadji-Leute Bilibili; möglich, dass diese es wieder von anderswoher beziehen.» F. 8 2.

9. Zahnpflege und Zahnschmuck.

Die Tamol verwenden auf die Reinlichkeit der Zähne ziemliche Sorgfalt und gebrauchen zu diesem Zwecke das *tao* genannte Zahnpulver, das sie in Bambusbehältern mit sich führen. Eine neue Beobachtung ist, dass sie zum Tanze sogar die Zähne schmücken, was doch durch vorliegendes Beleg-Stück der Sammlung bekräftigt wird.

97. (Inv.-Nr. 30.007.) Zahnpulver. Sammelort: Bogadji. Benennung: *tual* (Bogadji). Nach Alaun schmeckende braune Erde aus dem Bambusbehälter Nr. 29.910. Wenn die Tamol Zahn- oder Mundweh haben, waschen sie sich mit diesem den Mund aus. Wird von den Bilibili-Leuten in Verkehr gesetzt.

98. (Inv.-Nr. 29.910.) «Zahnpulverdose aus Bambus. Sammelort: Bilibili. Benennung: *tao-aure* (Bilibili), *tual-imba* (Bogadji). Das Zahnpulver allein heisst in Bilibili *tao,* Bambus *aure.* (Diese Benennung ist nicht zu verwechseln mit dem Erimaer Worte *aure*, das dort Tragbeutel bedeutet; *gun* in Bogadji.) Die Bilibili-Leute

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

mely itt a tarisznyának a neve; *gun,* Bogágyiban.) A bilibiliek jól ismerik e hasonló idegen szót» (lásd 9. ábra 1. diszített részét 10. ábra 1.)

99—100. (Lelt. sz. 14.692. és 14.693.) Fogportartók. Hazájok: Dorf szigete. Belsejük épen olyan szinű mint előbbié, s így valószinű, hogy ezek is ugyanarra a czélra szolgáltak. A 14.692. számú remek diszítésű régi példány (lásd 9. á. 2. diszítését 10. á. 2.),a 14.693-as új, felső keretdiszítésén kezükkel összefogódzó emberalakok (lásd 9. á. 3. diszítését 10. á. 3.).

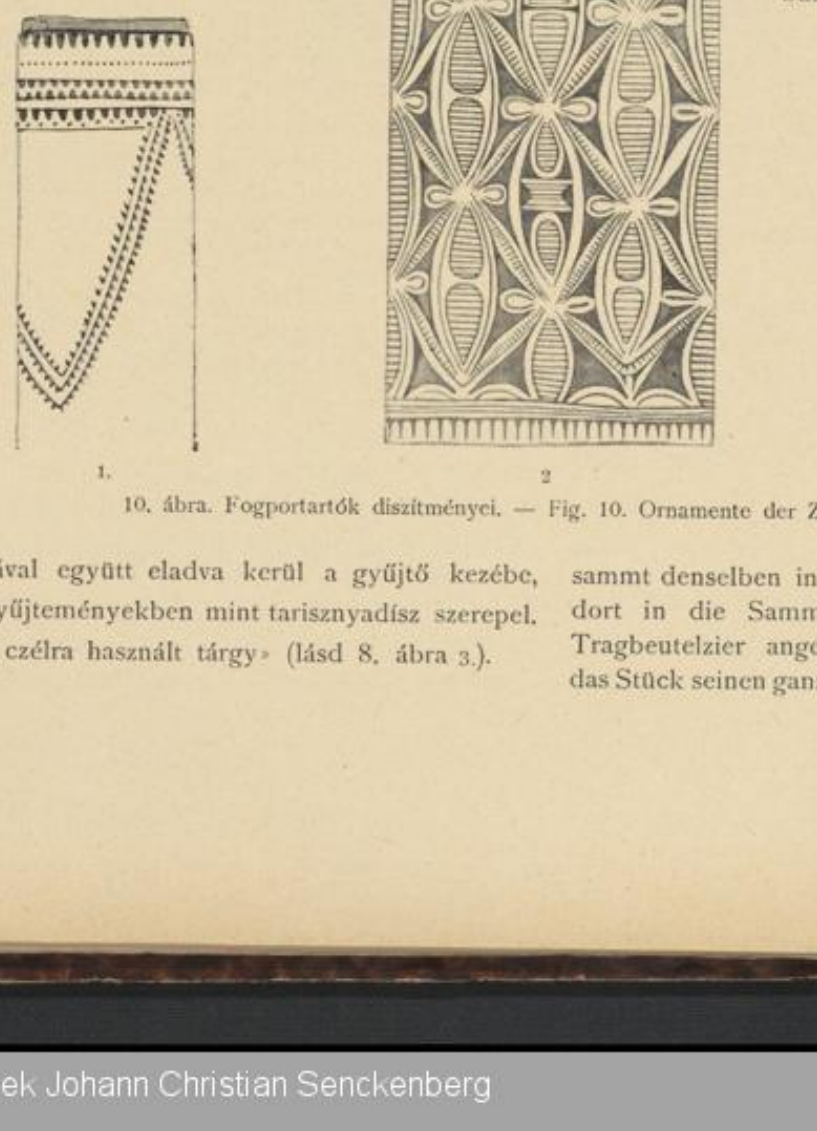

9. ábra. Fogportartók bambuszból.
Fig. 9. Kalkbehälter aus Bambus.

101. (Lelt. sz. 16.037.) «Fogdísz. Hazája: Czinyágyi. Neve: *khoábéi* (Czinyágyi), *koámben* (Bogágyi). «Darabka kagylóhéj közepén (ez a kagyló a tulajdonképeni *khoábéi*, Czinyágyi; *koámbén*, Bogágyi) gyöngyös zsinóron *(kileloj* Czinyágyiban, *kolilei* Bogágyiban) pár kutyafog *(mámámá* Czinyágyiban, *kherhgálá* Bogágyiban) csüng; az apró gyöngysor már európai befolyást mutat.

Tánczközben a *kagyló hátsó, domború részénél* a fonalat *fogai közé szoritja.* Ezt nem tudva, valami függőnek lehetne nézni.

Mint sok más ilyenféle apróságot, a tarisznyára kötve hordják magukkal s a tarisznyával együtt eladva kerül a gyűjtő kezébe, miért is az gyűjteményekben mint tarisznyadísz szerepel. Pedig külön czélra használt tárgy» (lásd 8. ábra 3.).

10. ábra. Fogportartók diszítményei. — Fig. 10. Ornamente der Zahnpulverdosen.

kennen dieses ähnliche Fremdwort ganz gut.» (Siehe Fig. 9, 1. Ornam. Fig. 10, 1.)

99—100. (Inv. Nr. 14.692 und 14.693.) Sammelort: Insel Dorf. Im Inneren die Farbe des Zahnpulvers zeigend — alsó wahrscheinlich demselben Zwecke dienend, wie der vorige. 14.692 ein prachtvoll verziertes altes Exemplar. (S. Fig. 9, 2. Ornament Fig. 10, 2.) 14.693 neu, an der oberen Randverzierung mit den ausgestreckten Händen einander berührende Menschenfiguren. (S. Fig. 9, 3. Ornament Fig. 10, 3.)

101. (Inv.-Nr. 16.037.) «Zahnschmuck. Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *khoabei* (Tsinjadji), *koamben* (Bogadji). In der Mitte eines Muschelstückchens (diese Muschel ist das eigentliche *khoabei*, Tsinjadji, *koamben,* Bogadji) hängen an einer Perlenschnur *(kileloj,* Tsinjadji, *kolilei,* Bogadji) einige Hundezähne *(mamama,* Tsinjadji, *kherhgala* Bogadji). Die kleine Perlenschnur zeigt europäischen Einfluss.

Das Schmuckstück wird nun während des Tanzes an der *convexen Rückseite der Muschel zwischen die Zähne* gepresst und festgehalten. Wer dies nicht weiss, könnte es für irgend ein Anhängsel halten. — Wie so viele andere Kleinigkeiten, tragen die Tamol auch derlei Stücke an die Tragbeutel angebunden mit sich und gelangen selbe sammt denselben in die Hände des Sammlers und von dort in die Sammlungen, wo sie wohl zumeist als Tragbeutelzier angesprochen werden dürften, obwohl das Stück seinen ganz besonderen Zweck hat» (s. Fig. 8, 3.).

10. Ovdísz.

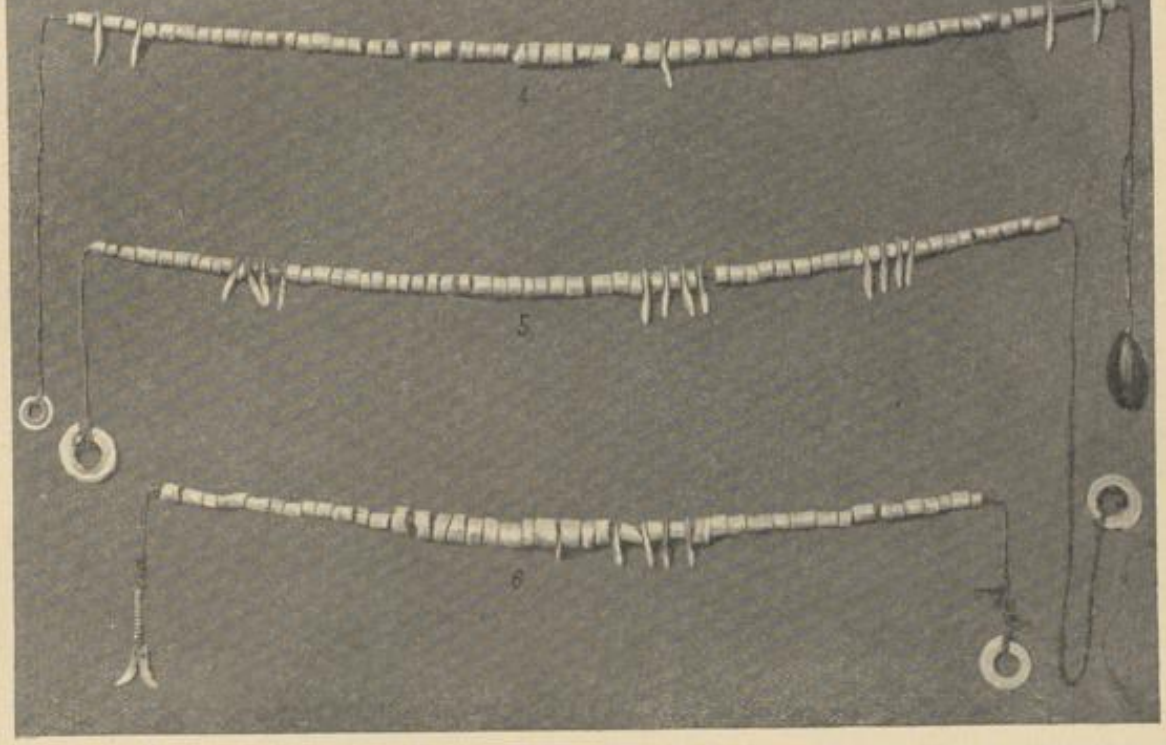
«Septaria-kagylóból. Csupán férfiak viselik a tapából készült lágyékkötők fölött, elől. Az Asztrolabe-öböl faluiban előfordul ugyan, de általános állításuk szerint, mindannyian Bilibiliből kapják. Nagy drágaságnak tartják, szóba se állanak, ha arról van szó, hogy adják el.»

«Bilibiliben végre sikerült három darabra szert tennem, olyan cseretárgyakért, a miket erre a czélra tartogattam meglepetésül: 10 cm. széles gyaluvasakért.»

10. Gürtelschmuck.

«Wird bloss von Männern vorn, ober dem Lendenschurze getragen. Kommen zwar auch in den Küstendörfern der Astrolabe-Bai vor, stammen jedoch nach allgemeiner Behauptung aus Bilibili. Dabei gelten sie als grosse Kostbarkeiten und stehen die Eingeborenen gar nicht Rede, wenn man sich nach dem Preise dieser Gürtelzierden erkundigt.»

«Endlich gelang es mir in Bilibili selber, drei Stücke zu erhalten und zwar für Tauschgegenstände, die ich für diesen Zweck als Überraschung vorbehielt: für 10 cm. breite Hobeleisen.»

11. ábra. Övdíszek. — Fig. 11. Gürtelschmuck.

102—104. (Lelt. sz. 27.804., 27.805., 29.984.) Hazájok: Bilibili sziget. Nevök: *oguog* (Bogágyi).

Fɪxsch-nél[1] «*gogu* von Bogadji» név alatt van felemlítve és Taf. XIV (6), Fig. 5. szeptaria-kagylóból készült övdísz elnevezés alatt lerajzolva. Ebből az *ogu* nevet helyre kell igazítanom, a mennyiben e nevet sokszori hallás után *oguog*-nak ismerem.

A 27.804. egy dentalium-darabbal és egy kanariummaggal díszítve. (Lásd 11. ábra 4.)

A 27.805-nél a trochus-karikák helyett függője gyanánt két kutyafog, fölötte a Bogágyiban *gidzsgidzs*

[1] Ethnolog. Erfahr. und Belegst. aus der Südsee, 111. (249.) lap, XIV. (6) tábla, 5. ábra.

102—104. (Inv.-Nr. 27.804, 27.805, 29.984.) Sammelort: Insel Bilibili. Benennung: *oguog* (Bogadji).

Bei Fɪxsch[1] sind sie unter der Benennung «*gogu* von Bogadji» erwähnt und Taf. XIV (6), Fig. 5 unter der Benennung: Gürtelschmuck aus Septarien-Muscheln abgezeichnet. Die Bezeichnung *gogu* möchte ich zurechtstellen, da ich diese Benennung vom oftmaligen Hören aus für «*oguog*» kenne.

Inv.-Nr. 27.804 ist mit einem Dentaliumstück und einer Kanarium-Frucht geziert. (Siehe Fig. 11, 4.)

Bei Inv.-Nr. 27.805 als Anhängsel statt der Trochus-Ringe zwei Hundezähne und darüber das abge-

[1] Ethnolog. Erfahr. und Belegst. aus der Südsee. Pag. 111 (249), Taf. XV (6), Fig. 5.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

néven ismert mag volt. Szárán pár szál fehér gyöngy az európai kultura befolyását jelzi. (11. ábra 6.)

A 29.984-nél «közben néhány nagy fehér és kékes gyöngy. Finsch (idézett helyen) megemlíti, hogy e füzér neve «*Popok*»; ezt a nevet is helyreigazítom «*Pokpok*»-ra, a hogy az a Graget szigetbeliek kiejtik, egyúttal megemlítem, hogy a gragetiek a *pókpok*-nevet a nagyszemű üvegöngyökgyre ruházták át.» (L. 11. ábra 5.)

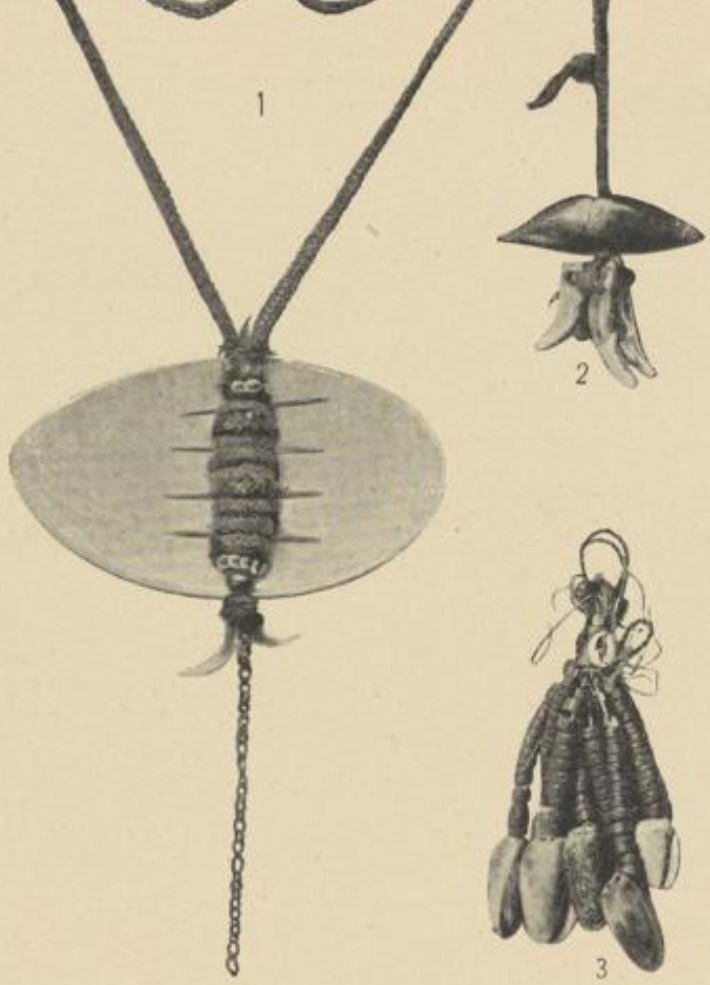
in Bogadji unter der Benennung *gidschgidsch* bekannte Samenkorn. (Fig. 11, 6.)

Bei 29.984 «an der Schnur aufgereiht einige grosse weisse und blaue Perlen. Finsch erwähnt (a. a. O.), dass diese Schnur «*Popok*» heisst, was ich gleichfalls auf «*Pokpok*» rectifizieren muss, wie es von den Bewohnern der Insel Graget ausgesprochen wird, zugleich bemerkend, dass letztere mit der Benennung *pokpok* die grossen Glasperlen belegten.» (Fig. 11, 5.)

11. Melldísz.

A melldíszek ezen a vidéken általánosan ismeretesek. Biróazonban mindössze a következőkben leírandó remek darabot küldte, melyhez hasonlót Finsch[1] Hatzfeldhafenból hadi melldísznek ír le.

105. (Lelt. sz. 14.712.) Hazája: Astrolabe-öböl, a hová az északnyugati vidékről kerülhetett Biró Lajos idevaló gyűjtésébe. Áll pedig egy nagy cymbium-kagyló köröskörül lecsiszolt átlyukasztott feléből. Az átlyukasztásba finom fonású akasztó van megerősítve, melynek segélyével nyakon hordható. — A hurkos hordózsinór folytatásaképp fent egy kék üveggyöngygyel kezdődő s alant vörös üveggyöngygyel záródó hengeres fonadék következik. A hengeres alkotmány a cymbium kagyló homorú belső lapjának hosszában fut végig s a következő rétegekből áll. A kék gyöngy alatt egy nasszacsiga-gyürű, erre egy emberhajgyürű, majd aranysárga fonadék (a mely a díszhajtűnél *kuk* [Bongu], *tál* [Bogágyi] nevet viselt). Ezt követi egy a Karkar-szigetekről származó *kari* vagy *geri* vörös fonadék, mely egy fatűvel van átszúrva. A leírt gyürűk a nassa-gyürű kivé-

12. ábra. Melldísz. — Fig. 12. Brustschmuck.

11. Brustschmuck.

Brustschmucke sind in dieser Gegend allgemein bekannt. L. Biró schickte jedoch bloss das im Folgenden zu beschreibende Prachtstück, wie ein solches Finsch[1] aus Hatzfeldhafen als Kampfbrustschmuck beschreibt.

105. (Inv.-Nr. 14.712.) Sammelort: Astrolabe-Bai, wohin es von der nordwestlichen Gegend in die Astrolabe-Collection L. Biró's gelangte. Der Schmuck besteht aus der abgeschliffenen durchlochten Hälfte einer grossen Cymbium-Muschel. In das Bohrloch ist eine fein geflochtene Hängschnur befestigt, die um den Nacken getragen wird. Als Verlängerung dieser Tragschnur folgt ein oben mit einer blauen Perle beginnendes und unten mit einer rothen abschliessendes cylinderförmiges Flechtwerk, das der Länge der inneren Seite der Cymbium-Muschel entlang läuft und aus folgenden Schichten besteht. Unter der blauen Perle ein Ring von Nassa-Schnecken, sodann einer aus Menschenhaaren, diesem folgt ein Geflecht aus dem bei der Haarnadel *kuk* (Bongu), *tal* (Bogadji) benannten goldgelben Wieden. Hierauf folgt das von der Insel Karkar herrührende *kari* oder *geri* genannte rothe Geflecht, das mit einer Holznadel durchstochen ist. Mit Ausnahme des Nassa-Ringes wechseln nun diese Ringe in derselben Reihenfolge

[1] Ethnol. Atlas zu Samoafahrten, 19. lap, XVIII. tábla.

[1] Ethnol. Atlas zu Samoafahrten. Pag. 19. Taf. XVIII.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

telével hasonló egymásutánban négyszer következnek egymásra. — A befejező carneolvörös gyöngyön egy darabka európai szövettel burkolt, hegyeikkel szétálló két kutyafog lóg, ezeken ismét a háncskarikákból font 15 cm-nyi láncz, melyen a nyomokból ítélve eredetileg tolldarabka lóghatott. (Lásd 12. á. 1)

Ide sorolom még a következő két darabot:

106. (Lelt. sz. 16.055.) Kis függő. Hazája: Czinyágyi. Nevei: *ginyiginyi-utu* = mag, *máma-ma* = a fog, *fáfá* = a fonal (Czinágyi), *kuszugu-szigeneia* = a mag, *gauna-ma* a fog, *fávoa* = a fonal (Erima). (L. 12. á. 2.)

107. (Lelt. sz. 27.919.) Hazája: Bogágyi. Neve: *tábál-bu* (Bogágyi).

Csörgő függő, a tarisznyára *(khágun)* akasztva viselik, de mellre is alkalmazható. Rövid fonalak végén apró oliva-csigák (*tabál*, Bogágyi), a fonal szárán gyöngyként felfűzött halcsigolyák *(ghégoretánu* = *(ghé*, hal; *gore*, hát; *tánu*, csont). (Lásd 12. á. 3.)

12. Kar- és lábdísz.

A kardísz egyik nemnél sem hiányzik. Különösen a finom rotangszijacsokból és a keskeny, alig milliméternyi széles háncsfajtákból a finomabb európai szalmakalapok mintájára font rostos karkötők nélkül eleven tamol nem látható. A férfiak a felső kar vastag izmán, avagy a csuklón viselik. A felső karon viselt karkötő azonban — s ez összes fajtáira áll — nemcsak dísz, hanem zsebet is pótol. E mögé dugják csontkésüket, csont-evőeszközeiket, dohányukat, e mögé a jószagú Basilicum leveles ágát *(rungumcsi*, Bogágyi), a piros és sárga pulykaorr (Polygonum sp.) virágát *(szagana,* Bogágyi; *kauko*, Czinyágyi), a tarka Dracaena-levelet *(turigi*, Czinyágyi) s az orvosi szernek is használt gyömbér-féle növények *(mormor,* Bogágyi; *eszenábú,* Czinyágyi) leveleit.

A lábdísz ritkább, mindössze néhány fajta karkötőt hordanak néha a térd alatt is.

A) Kardíszek.

a) ***Rotangfonatosak.***

108. (Lelt. sz. 14.809.) Hazája: Czinyágyi. Neve: *gyaka* (Czinágyi).

Négy szál rotangszíjacsból font karkötő. Több más

viermal aufeinander ab. An der abschliessenden Carneolrothen Perle zwei mit den Spitzen auseinander stehende, an der Basis in einen Stückchen europäisches Zeug gewickelte Hundezähne, von welchen ein aus äusserst feinen Rotangstreifchen geflochtenes 15 cm. langes Kettchen herabhängt, von welchem, den Spuren nach geurtheilt, ursprünglich eine Feder herabhieng. (Fig. 12, 1.)

Auch die folgenden zwei Stückchen möchte ich hier anreihen.

106. (Inv.-Nr. 16.055.) Kleine Bommel. Sammelort: Tsinjadji. Benennungen: *ginji-ginji-utu* = Same; *mamama* = Zahn, *fafa* = Faden (Tsinjadji). *Kusugu-ssigeneia* = Same, *gauna-ma* = Zahn; *fawoa* = Faden (Erima). (S. Fig. 12, 2.)

107. (Inv.-Nr. 27.919.) Rasselnde Bommel, von einem Tragbeutel. Sammelort: Bogadji. Benennung: *tabal-bu* (Bogadji). Wird an den Tragbeutel *(khagun)* hängend getragen. Kurze Fäden, mit darauf gehängten Oliva-Schnecken (*tabal*, Bogadji). An den Fäden gleich Perlen aufgereihte Fisch-Wirbeln *(ghegoretanu* = *ghe* = Fisch; *gore* = Rücken, *tanu* = Knochen). (S. Fig. 12, 3.)

12. Arm- und Fusschmuck.

Der Armschmuck ist bei beiden Geschlechtern gleich im Gebrauche. Besonders ohne die aus feingespaltenen Rotangstreifen und schmalen, kaum ein Millimeter breiten Wieden, nach Art der europäischen Hüte geflochtenen Armbänder lässt sich ein Tamol nirgends sehen. Die Männer tragen die Armbänder um den dicken Oberarmmuskel oder um das Handgelenk. Um den Oberarm getragene Armbänder — und dies gilt für alle Gattungen derselben — dienen jedoch nicht bloss als Zierde, sondern vertreten zugleich die Rolle einer Tasche. Die Tamol stecken nämlich hinter diese Armbänder ihre Knochenmesser, knöchernen Essgeräthe, ihren Tabak etc. Ferner Blattzweige des wohlriechenden Basilicum-Krautes (*rungumtschi,* Bogadji), die Blumen des rothen und gelben Knöterichs (Polygonum sp.) (*ssagana,* Bogadji; *kauko,* Tsinjadji), die bunten Dracaena-Blätter (*turigi,* Tsinjadji) und die auch als Arzneimittel verwendeten Blätter einer Ingwer-Art *(mormor,* Bogadji; *essenabu,* Tsinjadji).

Fusschmuck ist seltener und beschränkt sich darauf, dass einige Arten von Armbändern manchmal unter dem Knie getragen werden.

A) Armschmuck.

a) ***Rotanggeflechte.***

108. (Inv.-Nr. 14.809.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *djaka* (Tsinjadji). Aus vier feingespaltenen Rotangstreifen geflochtenes, einfaches Armband. Wird mit anderen, mehr verzierten Armbändern zusammen ge-

díszesebb karkötővel együtt hordják, szegényebbek, munkára menők is. (Lásd 13. á. 1.)

*b) **Rostfonatosak.***

109. (Lelt. sz. 14.808.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *szaia* (Czinyágyi), *szaue* (Bogágyi). A keskenyebbek közül való. Nevét magyarázni nem tudom, de feltünt, hogy annak a kis háncskarikának, mely a nyíl végét a nádba erősíti, úgy Czinyágyiban, mint Bonguban szintén ugyanaz a neve.» (Lásd 13. á. 2.)

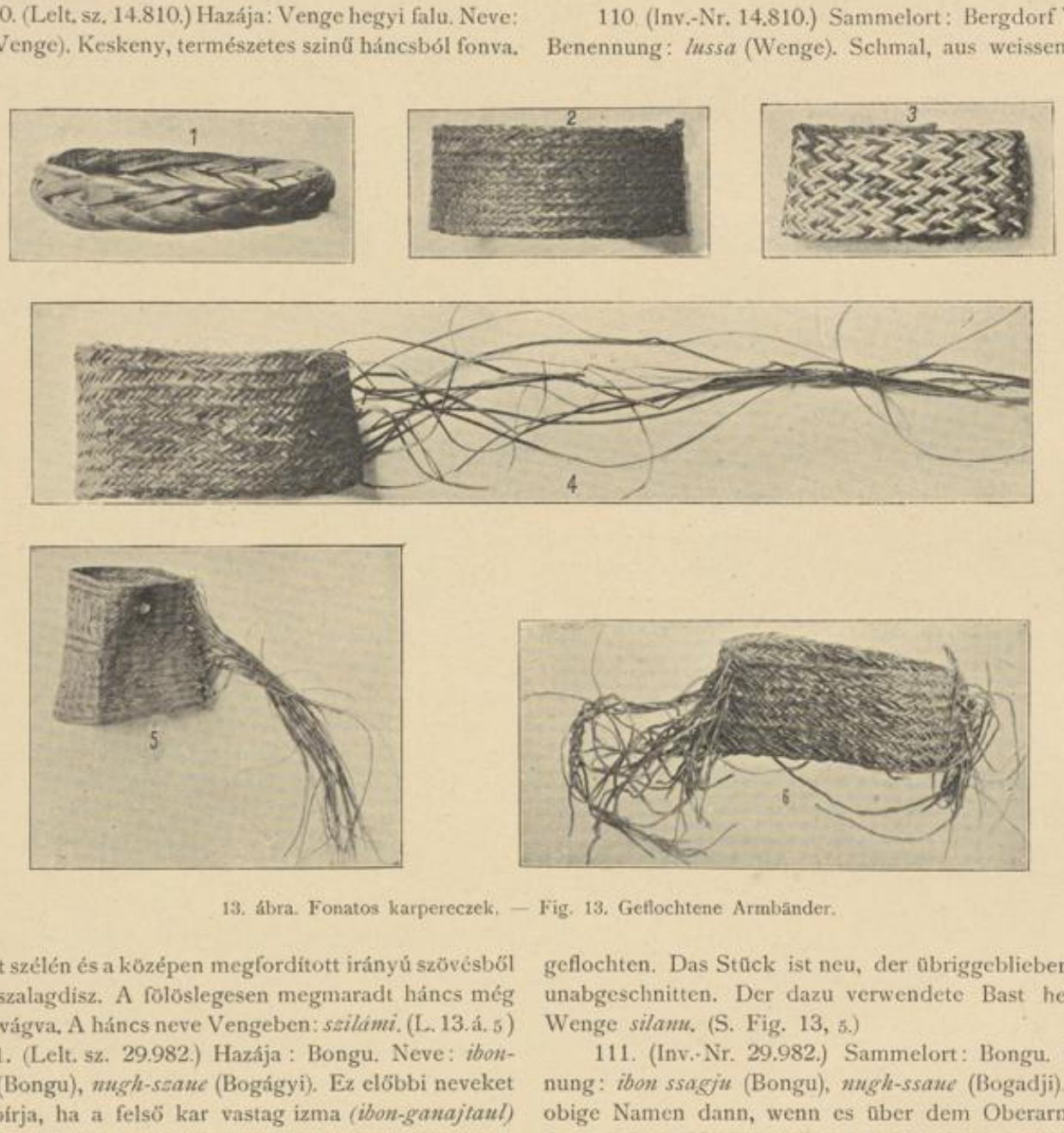
110. (Lelt. sz. 14.810.) Hazája: Venge hegyi falu. Neve: *lusza* (Venge). Keskeny, természetes szinű háncsból fonva.

tragen, ärmere und an die Arbeit gehende Leute tragen es auch für sich. (Siehe Fig. 13, 1.)

*b) **Fasergeflechte.***

109. (Inv.-Nr. 14.808.) Sammelort: Tsinadji. Benennung: *ssaia* (Tsinjadji), *ssaue* (Bogadji). Aus feineren Wieden verfertigt. Der kleine Reifen, mit welchem die Pfeilspitze in das Rohr befestigt wird, heisst gleichfalls *ssaia* (Tsinjadji) oder *ssaue* (Bogadji).» (S. Fig. 13, 2.)

110. (Inv.-Nr. 14.810.) Sammelort: Bergdorf Wenge. Benennung: *lussa* (Wenge). Schmal, aus weissem Baste

13. ábra. Fonatos karpereczek. — Fig. 13. Geflochtene Armbänder.

Mindkét szélén és a középen megfordított irányú szövésből előálló szalagdisz. A fölöslegesen megmaradt háncs még le sincs vágva. A háncs neve Vengeben: *szilámi*. (L. 13. á. 5.)

111. (Lelt. sz. 29.982.) Hazája: Bongu. Neve: *ibon-szagju* (Bongu), *nugh-szaue* (Bogágyi). Ez előbbi neveket akkor bírja, ha a felső kar vastag izma *(ibon-ganajtaul)* fölött viselik. Munkában lévő darab *(getento czájunum* = nincs megcsinálva). Ha ezt a fajta karkötőt térd alatt viselik, *csámba-szagju* (Bongu), *szinga-szaue* (Bogágyi) a neve. (Lásd 13. á 4.)

112. (Lelt. sz. 14.811.) Hazája: Bongu. Neve: *szaue*. Bogágyiból származik. Egyik oldalt egy sor gyaram-csigával van beszegve.

geflochten. Das Stück ist neu, der übriggebliebene Bast unabgeschnitten. Der dazu verwendete Bast heisst in Wenge *silanu*. (S. Fig. 13, 5.)

111. (Inv.-Nr. 29.982.) Sammelort: Bongu. Benennung: *ibon ssagju* (Bongu), *nugh-ssaue* (Bogadji). Trägt obige Namen dann, wenn es über dem Oberarme, auf den dicken Muskeln *(ibon-ganajtaul)* getragen wird. Trägt man es ober dem Knie, so wird es *tschamba-ssagju* (Bongu) und *ssinga-ssaue* (Bogadji) benannt. (S. Fig. 13, 4.)

112. (Inv.-Nr. 14.811.) Sammelort: Bongu. Benennung: *ssaue* (Bogadji). An der einen Seite mit einer Reihe Djaram-Schnecken gesäumt.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

c) Léggyökérfonatosak.

113—115. (Lelt. sz. 14.475., 14.476. és 29.983.) Hazájok: Bilibili-sziget. Nevök: *jelum* (Bogágyi). «Keskeny karkötők, a felső karon viselik. Gyökérből fonják. Végeik sallangokként nyulnak ki. Sokszor a *száue* (háncsból font karkötő) fölé húzzák.» A 14.476. sz. csak meg van kezdve, lásd ezt 13. á. 6.

«Hegyi lakosok készítik s jobbára náluk divatos. A parti lakosoknál kevés van.»

d) Lebenyes karkötők.

Az Astrolabe-vidék bennszülöttjeinél is láthatni, de mint maguk is megvallják, nem itt készítik, a mit arról is látni, hogy sokszor megfordítva viselik, lebenyeivel

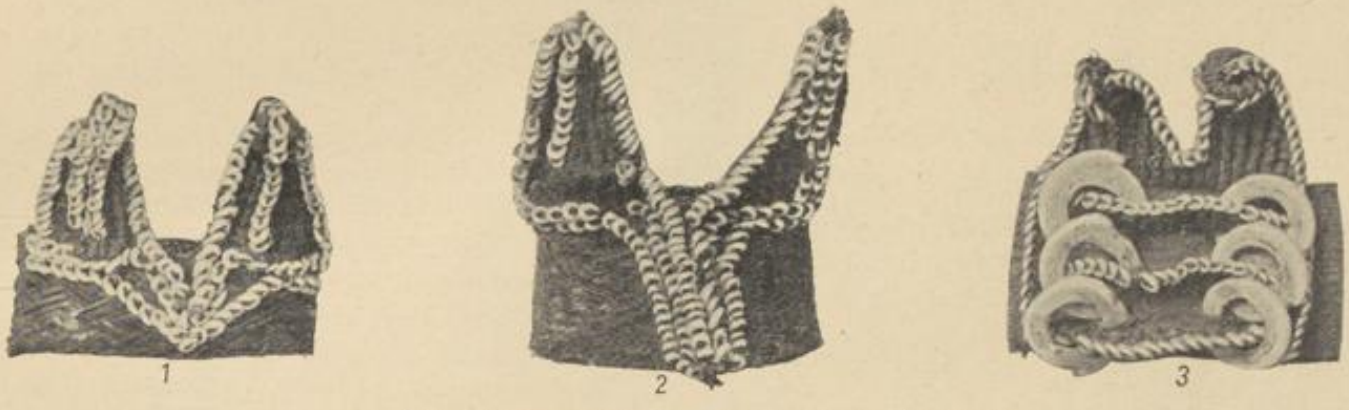
c) Luftwurzel-Geflechte.

113—115. (Inv.-Nr. 14.475, 14.476 und 29.983.) Sammelort: Insel Bilibili. Benennung: *jelum* (Bogadji). — «Schmale, aus Wurzeln geflochtene Armbänder, die am Oberarme getragen werden. Die Enden gleichen einer Quaste. Man pflegt sie auch über das *ssaue* genannte, aus Flechtwieden verfertigte Armband zu ziehen. — Inv.-Nr. 14.476, bloss angefangen, s. Fig. 13, 6.

«Wird von den Bergbewohnern verfertigt und steht zumeist bei diesen im Gebrauche. Bei den Küstenbewohnern finden sich wenige.»

d) Lappige Armbänder.

Sind auch bei den Eingeborenen der Astrolabe-Bai zu sehen. Dieselben gestehen aber, dass diese Art Armbänder nicht hier verfertigt werden, was man schon

14. ábra. Lebenyes karkötők. — Fig. 14. Lappige Armbänder.

lefelé, a hogy azt a huongolfi bennszülött, a *jabim,* sohasem hordja és nevetségesnek tartja. A parti lakosságnál csak előfordul, de nem a hegyi lakosoknál *(jabang tamol)*, mert azok sokkal szegényebbek, mintsem ilyen drágaságot megfizetni tudnának. Czinyágyiban pl. csak egyetlen tamol büszkélkedhetett vele.

A hozzávaló vörös háncs Kárkár (Dampierre) szigetről kerül az Astrolabe-bai falvaiba. Mint kereskedelmi czikk neve: *allag*. A conus-karikákat Bilibiliben köszörülik.

116. (Lelt. sz. 14.642.) Hazája: Bilibili. Neve: *bán-csula* (Bogágyi); *csuala* (Marega-Garena). A bennszülöttek előtt nagy becsben áll. (Lásd 14. á. 1.)

117—118. (Lelt. sz. 14.780. és 28.775.) Hazájok: Astrolabe-öböl. Nevök: *ban-dabor (ban* = kar) vagy rövidebben: *dabor* (Bogágyi), *bonto-szabalia* (Czinyágyi). «Szimbáng huongolfi faluból toborzott munkástól vettem, ki *szauem*nek (Szimbang falubeli néven) nevezte.» (14.780. l. 14. á. 2.)

daraus ersehen kann, dass sie dieselben oft verkehrt, mit den Flügeln nach unten gerichtet, anlegen, was die *jabim* (die Eingeborenen vom Huongolfe) nie thun und für lächerlich halten. Bei den Küstenbewohnern kommen sie also noch vor, nicht aber bei den Bergbewohnern *(jabang-tamol)*, da diese viel zu arm sind, als dass sie solche Kostbarkeiten zu zahlen im Stande wären. Die dazu verwendete rothe Rotangrinde gelangt von der Insel Karkar (Dampier) in die Dörfer der Astrolabe-Bai und zwar als Handelsartikel (unter der Benennung *allag)*. Die Conus-Scheibchen werden in Bilibili geschliffen.

116. (Inv.-Nr. 14.642.) Sammelort: Bilibili. Benennung: *ban-tschula* (Bogadji), *tschuala* (Marega-Garena). Wird von den Eingeborenen hoch geschätzt. (Fig. 14, 1.)

117—118. (Inv.-Nr. 14.780 und 27.785.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennungen: *ban-dabor* (Bogadji), *bontosabalia* (Tsinjadji), *ssanem* (Simbang, bei Finschhafen). «Ich kaufte dasselbe von einem aus Simbang geworbenen Arbeiter, jedoch kann man selbe auch bei den Eingeborenen der Astrolabe-Bai sehen.» (14 780 s. Fig. 14, 2.)

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

119. (Lelt. sz. 27.784.) Hazája: Bogágyi. Neve: *bancsula* (Bogágyi), *buala* (Marega-Garena). Remek szép darab. Felül csigával beszegve, elől a kötésben két sor conus-karika *(csula)*. (Lásd 14. á. 3.)

119. (Inv.-Nr. 27.784.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *ban-tschula* (Bogadji), *huala* (Marega-Garena). Prachtvolles Stück. Oben mit Schnecken besäumt. Vorne am Knoten einige Conus-Ringe *(tschula)*. (Siehe Fig. 14, 3.)

B) Csuklóra való karkötők, azaz karpereczek.

a) Rostfonatos.

120. (Lelt. sz. 29.981.) Hazája: Bongu. Neve: *ibonaguszagju* vagy *ibonszagju*, vagy csak *szagju* (Bongu); *bang-agu-szaue* vagy *bang-szaue*, vagy csak *szaue* (Bogágyi). Vörös és fehér háncsból van fonva, a kézcsuklón *(ibon-agu)* viselik. (Lásd 13. á. 3.)

Már alakjuknál fogva, de eredeti jelző czéduláik szerint is ide valók még a következő darabok, melyekről Biró bővebb adatokat nem küldött:

b) Vadkanagyaras.

121. (Lelt. sz. 14.535.) Hazája: Astrolabe-öböl. Remek szép darab. A tulajdonképeni karperecz két vadkanagyar egymásbadugásából támad, melyről Nassávalbeszegett, végükön csigával diszített fonadékok lógnak. (L. 15. á.)

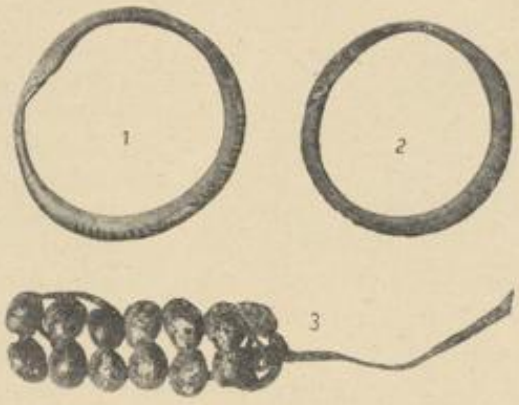

15. ábra. Vadkanagyaras karkötő. $^1/_2$ n.
Fig. 15. Eberhauer-Armband. $^1/_2$ Gr.

c) Csigás.

122. (Lelt. sz. 27.807.) Hazája: Bogágyi. Fekete *kauri*-féle csigák, melyek a nyilásuk táján fúrt lyukakon át, két sorban, európai (?) bőrszíjacsra vannak fűzve. (16 á. 3.)

122—125. (Lelt. sz. 14.464., 14.473., 14.474.) Trochus-karpereczek. Hazájok: Vilmos-Császár-Földje. Tulajdonképeni hazájok a Huon-öböl vidéke. Azonban teljesség okából és miután Finsch (Ethn. Erf. und Belegst. aus der Südsee (348. [134.] lap és a Taf. *a* [Taf. XVII]) tanuságtétele szerint ezen a vidéken is előfordulnak, itt említjük meg. (14.464. l. 16. á. 1., 14.473. 16. á 2.)

16. ábra. Csigás karpereczek. $^1/_2$ n.
Fig. 16. Schnecken-Armbänder. $^1/_2$ Gr.

d) Teknősbékahéj-karpereczek.

Forró vízben görbített, remek faragású, 12—15 cm. magas karpereczek. Tisztára huongolfi termékek, de mivel, egybehangzó régebbi adatok szerint, azelőtt Astro-

B) Armbänder für die Gelenke, also echte Armbänder.

a) Aus Fasergeflecht.

120. (Inv.-Nr. 29.981.) Sammelort: Bongu. Benennung: *ibonagu-ssagju* oder *ibonssagju*, auch bloss *ssagju* (Bongu); *bang-agu-ssaue* oder *bang-ssaue*, auch bloss *ssaue* (Bogadji). Aus rothen und weissen Fasern geflochten, und an dem Handgelenk *(ibon-agu)* getragen. (F. 13, 3.)

Schon vermöge ihrer Form, aber auch ihren Originaletiketten nach gehören noch die folgenden Formen hieher, über welche aber Biró keine näheren Daten mittheilt.

b) Eberhauer-Armband.

121. (Inv.-Nr. 14.535.) Sammelort: Astrolabe-Bai. In seiner Art ein Meisterwerk. Das eigentliche Armband besteht aus zwei ineinandergesteckten Eberhauern, von welchem mit Nassa verzierte Geflechte herabhängen, an denen Schnecken bommeln. (Fig. 15.)

c) Aus Schnecken.

122. (Inv.-Nr. 27.807.) Sammelort: Bogadji. Schwarze, *kauri*-ähnliche Schnecken, die an der Mundöffnung ge-bohrte Löcher, an zwei europäisch scheinenden Riemchen hängen. (Fig. 16, 3.)

123—125. (Inv.-Nr. 14.464, 14.473, 14.474.) Trochus-Armbänder. Sammelort: Kaiser-Wilhelms-Land. Ihre eigentliche Heimat scheint die Umgebung des Huon-Golfes zu sein und seien sie hier nur der Vollständigkeit wegen erwähnt, da sie nach dem Zeugnisse Finsch's (Ethn. Erf. u. Belegst. aus der Südsee, Pag. 348 [134], Taf. *a* [Taf. XVII]) auch in dieser Gegend vorkommen (14.464: F. 16, 1., 14.473: 16, 2)

d) Schildpatt-Armbänder.

Im siedenden Wasser gekrümmte, reich gravierte, 12—15 cm. hohe Armbänder. Erzeugnisse der Gegend des Huon-Golfes, da sie jedoch nach den einstimmigen

néven ismert mag volt. Szárán pár szál fehér gyöngy az európai kultura befolyását jelzi. (11. ábra 6.)

A 29.984-nél «közben néhány nagy fehér és kékes gyöngy. Finsch (idézett helyen) megemlíti, hogy e füzér neve «*Popok*»; ezt a nevet is helyreigazítom «*Pokpok*»-ra, a hogy az a Graget szigetbeliek kiejtik, egyúttal megemlítem, hogy a gragetiek a *pókpok*-nevet a nagyszemű üvegöngyökgyre ruházták át.» (L. 11. ábra 5.)

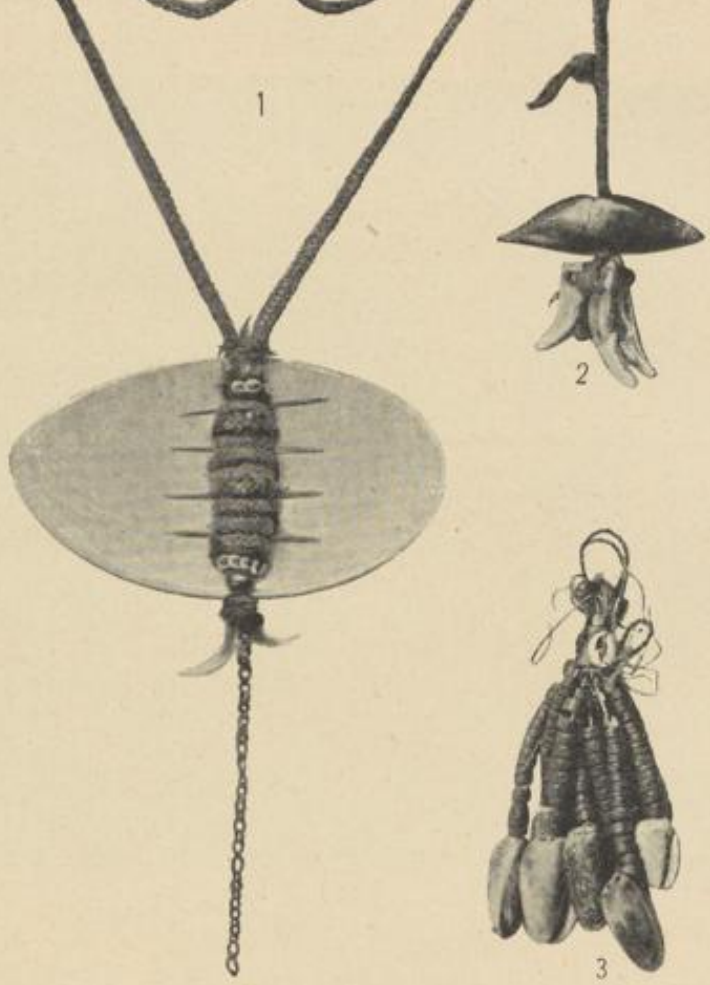
in Bogadji unter der Benennung *gidschgidsch* bekannte Samenkorn. (Fig. 11, 6.)

Bei 29.984 «an der Schnur aufgereiht einige grosse weisse und blaue Perlen. Finsch erwähnt (a. a. O.), dass diese Schnur «*Popok*» heisst, was ich gleichfalls auf «*Pokpok*» rectifizieren muss, wie es von den Bewohnern der Insel Graget ausgesprochen wird, zugleich bemerkend, dass letztere mit der Benennung *pokpok* die grossen Glasperlen belegten.» (Fig. 11, 5.)

11. Melldísz.

A melldíszek ezen a vidéken általánosan ismeretesek. Biróazonban mindössze a következőkben leírandó remek darabot küldte, melyhez hasonlót Finsch[1] Hatzfeldhafenból hadi melldísznek ír le.

105. (Lelt. sz. 14.712.) Hazája: Astrolabe-öböl, a hová az északnyugati vidékről kerülhetett Biró Lajos idevaló gyűjtésébe. Áll pedig egy nagy cymbium-kagyló köröskörül lecsiszolt átlyukasztott feléből. Az átlyukasztásba finom fonású akasztó van megerősítve, melynek segélyével nyakon hordható. — A hurkos hordózsinór folytatásaképp fent egy kék üveggyöngygyel kezdődő s alant vörös üveggyöngygyel záródó hengeres fonadék következik. A hengeres alkotmány a cymbium kagyló homorú belső lapjának hosszában fut végig s a következő rétegekből áll. A kék gyöngy alatt egy nasszacsiga-gyürű, erre egy emberhajgyürű, majd aranysárga fonadék (a mely a díszhajtűnél *kuk* [Bongu], *tál* [Bogágyi] nevet viselt). Ezt követi egy a Karkar-szigetekről származó *kari* vagy *geri* vörös fonadék, mely egy fatűvel van átszúrva. A leírt gyürűk a nassa-gyürű kivé-

12. ábra. Melldísz. — Fig. 12. Brustschmuck.

11. Brustschmuck.

Brustschmucke sind in dieser Gegend allgemein bekannt. L. Biró schickte jedoch bloss das im Folgenden zu beschreibende Prachtstück, wie ein solches Finsch[1] aus Hatzfeldhafen als Kampfbrustschmuck beschreibt.

105. (Inv.-Nr. 14.712.) Sammelort: Astrolabe-Bai, wohin es von der nordwestlichen Gegend in die Astrolabe-Collection L. Biró's gelangte. Der Schmuck besteht aus der abgeschliffenen durchlochten Hälfte einer grossen Cymbium-Muschel. In das Bohrloch ist eine fein geflochtene Hängschnur befestigt, die um den Nacken getragen wird. Als Verlängerung dieser Tragschnur folgt ein oben mit einer blauen Perle beginnendes und unten mit einer rothen abschliessendes cylinderförmiges Flechtwerk, das der Länge der inneren Seite der Cymbium-Muschel entlang läuft und aus folgenden Schichten besteht. Unter der blauen Perle ein Ring von Nassa-Schnecken, sodann einer aus Menschenhaaren, diesem folgt ein Geflecht aus dem bei der Haarnadel *kuk* (Bongu), *tal* (Bogadji) benannten goldgelben Wieden. Hierauf folgt das von der Insel Karkar herrührende *kari* oder *geri* genannte rothe Geflecht, das mit einer Holznadel durchstochen ist. Mit Ausnahme des Nassa-Ringes wechseln nun diese Ringe in derselben Reihenfolge

[1] Ethnol. Atlas zu Samoafahrten, 19. lap, XVIII. tábla.

[1] Ethnol. Atlas zu Samoafahrten. Pag. 19. Taf. XVIII.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

119. (Lelt. sz. 27.784.) Hazája: Bogágyi. Neve: *bancsula* (Bogágyi), *buala* (Marega-Garena). Remek szép darab. Felül csigával beszegve, elől a kötésben két sor conus-karika *(csula)*. (Lásd 14. á. 3.)

119. (Inv.-Nr. 27.784.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *ban-tschula* (Bogadji), *huala* (Marega-Garena). Prachtvolles Stück. Oben mit Schnecken besäumt. Vorne am Knoten einige Conus-Ringe *(tschula)*. (Siehe Fig. 14, 3.)

B) Csuklóra való karkötők, azaz karpereczek.

a) Rostfonatos.

120. (Lelt. sz. 29.981.) Hazája: Bongu. Neve: *ibonaguszagju* vagy *ibonszagju*, vagy csak *szagju* (Bongu); *bang-agu-szaue* vagy *bang-szaue*, vagy csak *szaue* (Bogágyi). Vörös és fehér háncsból van fonva, a kézcsuklón *(ibon-agu)* viselik. (Lásd 13. á. 3.)

Már alakjuknál fogva, de eredeti jelző czéduláik szerint is ide valók még a következő darabok, melyekről Biró bővebb adatokat nem küldött:

b) Vadkanagyaras.

121. (Lelt. sz. 14.535.) Hazája: Astrolabe-öböl. Remek szép darab. A tulajdonképeni karperecz két vadkanagyar egymásbadugásából támad, melyről Nassávalbeszegett, végükön csigával diszített fonadékok lógnak. (L. 15. á.)

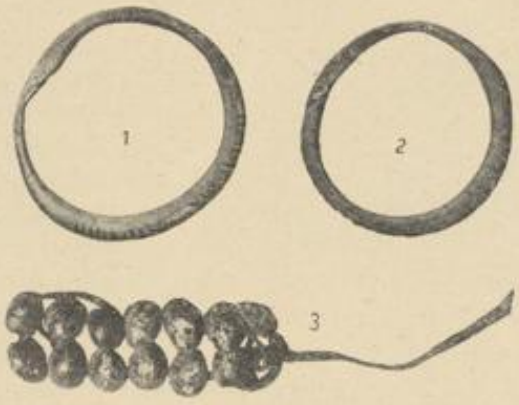

15. ábra. Vadkanagyaras karkötő. $^1/_2$ n.
Fig. 15. Eberhauer-Armband. $^1/_2$ Gr.

c) Csigás.

122. (Lelt. sz. 27.807.) Hazája: Bogágyi. Fekete *kauri*-féle csigák, melyek a nyilásuk táján fúrt lyukakon át, két sorban, európai (?) bőrszíjacsra vannak fűzve. (16 á. 3.)

122—125. (Lelt. sz. 14.464., 14.473., 14.474.) Trochus-karpereczek. Hazájok: Vilmos-Császár-Földje. Tulajdonképeni hazájok a Huon-öböl vidéke. Azonban teljesség okából és miután Finsch (Ethn. Erf. und Belegst. aus der Südsee (348. [134.] lap és a Taf. *a* [Taf. XVII]) tanuságtétele szerint ezen a vidéken is előfordulnak, itt említjük meg. (14.464. l. 16. á. 1., 14.473. 16. á 2.)

16. ábra. Csigás karpereczek. $^1/_2$ n.
Fig. 16. Schnecken-Armbänder. $^1/_2$ Gr.

d) Teknősbékahéj-karpereczek.

Forró vízben görbített, remek faragású, 12—15 cm. magas karpereczek. Tisztára huongolfi termékek, de mivel, egybehangzó régebbi adatok szerint, azelőtt Astro-

B) Armbänder für die Gelenke, also echte Armbänder.

a) Aus Fasergeflecht.

120. (Inv.-Nr. 29.981.) Sammelort: Bongu. Benennung: *ibonagu-ssagju* oder *ibonssagju*, auch bloss *ssagju* (Bongu); *bang-agu-ssaue* oder *bang-ssaue*, auch bloss *ssaue* (Bogadji). Aus rothen und weissen Fasern geflochten, und an dem Handgelenk *(ibon-agu)* getragen. (F. 13, 3.)

Schon vermöge ihrer Form, aber auch ihren Originaletiketten nach gehören noch die folgenden Formen hieher, über welche aber Biró keine näheren Daten mittheilt.

b) Eberhauer-Armband.

121. (Inv.-Nr. 14.535.) Sammelort: Astrolabe-Bai. In seiner Art ein Meisterwerk. Das eigentliche Armband besteht aus zwei ineinandergesteckten Eberhauern, von welchem mit Nassa verzierte Geflechte herabhängen, an denen Schnecken bommeln. (Fig. 15.)

c) Aus Schnecken.

122. (Inv.-Nr. 27.807.) Sammelort: Bogadji. Schwarze, *kauri*-ähnliche Schnecken, die an der Mundöffnung ge-bohrte Löcher, an zwei europäisch scheinenden Riemchen hängen. (Fig. 16, 3.)

123—125. (Inv.-Nr. 14.464, 14.473, 14.474.) Trochus-Armbänder. Sammelort: Kaiser-Wilhelms-Land. Ihre eigentliche Heimat scheint die Umgebung des Huon-Golfes zu sein und seien sie hier nur der Vollständigkeit wegen erwähnt, da sie nach dem Zeugnisse Finsch's (Ethn. Erf. u. Belegst. aus der Südsee, Pag. 348 [134], Taf. *a* [Taf. XVII]) auch in dieser Gegend vorkommen (14.464: F. 16, 1., 14.473: 16, 2)

d) Schildpatt-Armbänder.

Im siedenden Wasser gekrümmte, reich gravierte, 12—15 cm. hohe Armbänder. Erzeugnisse der Gegend des Huon-Golfes, da sie jedoch nach den einstimmigen

labe-öbölben is gyakoriabbak voltak, az innen hozzánk került darabok rajzait itt tartom közlendőknek.

126—128. (Lelt. sz. 14.461., 14.462., 14.463.) Hazája: Astrolabe-öböl. Csere útján ide került darabok. (14.461. lásd 17. á. 2., 14.462 lásd 17. á. 1., 14.463. lásd 17. á. 3.)

Angaben der Autoren, wenigstens früher, auch in der Astrolabe-Bai überaus zahlreich sein mussten, möchten wir die aus diesem Gebiete zu uns gelangten Stücke einstweilen wenigstens im Bilde vorführen.

126—128. (Inv.-Nr. 14.461, 14.462, 14.463.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Im Tauschwege in diese Gegend gelangte Stücke. (14.461 s. F. 17, 2, 14.463 s. F. 17, 1, 14.463 s. F. 17, 3.)

17. ábra. Teknősbékahéj-karpereczek. 3/4 n. — Fig. 17. Schildpatt-Armbänder. 3/4 Gr.

Végül felemlítendő még egy

e) Karkötő-dísz.

129—130. (Lelt. sz. 14066., 14067.) Hazája: Czinyágyi és Venge. Neve: *piriri* (Bogágyi- és Czinágyiban), *pirrin* (Venge faluban). «A fentebbi nevek csak magának a legyező-levelű pálmának nevei, a miből fonva van. A fonásnak magának külön neve nincs. (A *piriri*-nevet sokszor *firiri*-kiejtésben hallom; Vengében a *pirrin*-szóban úgy megnyomják az *r*-hangot, hogy 3—4 *r*-rel lehetne igazán visszaadni.)»

18. ábra. Karkötődísz. — Fig. 18. Armbandschmuck.

«A legények és fiatal házas férfiak viselik a bal vagy mindkét karon viselt karkötő mögé tűzve, de rendesen csak ünnepélyes alkalomkor, pl. tánczkor vagy disznótorban, ha más faluba látogatóba mennek, vagy hoz-

Endlich gehören noch hieher die Armband-Zierden.

e) Armband-Zierde.

129—130. (Inv.-Nr. 16 066 u. 16.067.) Sammelort: Die Dörfer Tsinadji und Wenge. Benennung: *piriri* (Bogadji und Tsinadji), *pirrin* (Wenge). «Obige Namen sind die Benennungen für die Blätter der Fächerpalme, aus denen die Armzierde geflochten ist. Das Flechtwerk selber führt keinen besonderen Namen. Das Wort *piriri* höre ich oft in der Form *firiri;* in Wenge wird in dem Worte *pirrin* der *r*-Laut derart stark betont, dass man ihn eigentlich mit 3—4 *r* bezeichnen müsste.»

«Wird von Burschen und jung verheirateten Männern getragen und zwar hinter die am linken oder an beiden Armen getragenen Armbänder gesteckt, zumeist jedoch bloss bei feierlichen Anlässen, z. B. bei ihren Tänzen, beim Schweineschlachten, bei Gelegenheit ihrer in fremde Dörfer gemachten Besuche, oder beim Em-

zájuk kedves vendég jön. Néha pirosra vagy sárgára festik.»

«Ha kibontunk egy ágat, a megtörve maradt levél szalag után könnyen észrevehetjük és utána csinálhatjuk a fonást. Három ágból fonják. Olyan egyszerű fonás, hogy ha egy ív papiros hosszából ujjnyi széles sávot vágunk s azt három egyenlő széles ágra hasítjuk, mindjárt utána csinálhatjuk, mert jóformán csak két fogás ismétlődik rajta.»

«Ime a fonás, a papircsíkon próbálva:»

«A három ágra metszett csikot a bal kéz hüvelyke és középujja tartja. Most jön az első fogás: a középső ágot oldalt ferdén lehajtjuk, mindegy, akármelyik oldalra: A második fogás: a mögötte levő ágat ráhajtjuk, hogy épen a megtört ág tompaszögű csúcsán menjen az éle keresztül. Ezután ugyanez a két fogás ismétlődik folytonosan, de az ellenkező oldalra.»

A fonásnak ez a módja különben nálunk odahaza is ismeretes. Legalább nagyon jól emlékszem, hogy gyerekkoromban Szilágymegyében mi is csináltunk ilyesformát. Tavaszkor «megkeltettük» a fűzfa ágát, a hogy sípnak szokás, alul meghagytunk egy jó arasznyit nyélnek, rajta felül a háncsot négy ágra hasítottuk s a lapos szíjacsot úgy hajtogattuk egymásra, sorban a két-két szembelevőt, hogy húzómuzsikaformán kinyujtható láncznemű fonadékot adott s a nyél folytatásaként szivós ostor lett belőle. Félelmetes fegyver volt ez a pandur-kommiszárust játszó erősebb fiú kezében, de a gyengébb «rablók» annál élethívebben adták a menekülő szegénylegényt. Most papirosból utána próbálom, s íme még sikerül, úgy, a hogy. Összehasonlítva a kétféle fonást, azt látom a legszembetűnőbb különbségnek, hogy a mi négyágú fonásunk ötszögű ostort ad, támolék háromágú fonása négyszegletest. Alapjában véve a kettő annyira hasonló, hogy ilyenszerű fonással foglalkozónak természetesen rá kell jönni az egyikről a másikra, mihelyt egy ággal többet vagy kevesebbet vesz.»

«Hogy itt a pápuák ugyanolyan fonást-kötést csinálnak, mint a milyen nálunk is ismeretes, vagy legalább ahhoz hasonlót, az bizonyára nem meglepő. A kötés és fonás annyira őseredeti foglalkozás, fogásai annyira egyszerűek és természetesek, hogy a különböző népeknek egymástól függetlenül is rá kellett jönniök, eleinte az egyszerűbbekre, azokról aztán a mesterségesebbekre. Az embernek a figyelmét ráviszi erre maga a terme-

pfang liebwerter Gäste. Oft werden diese Armzierden roth oder gelb bemalen.»

«Löst man einen Strang auf und versucht den Brüchen des Bandes folgend das Flechtwerk zu studieren, so lässt sich das Geflecht leicht nachahmen. Dasselbe wird aus drei Bändern geflochten, und zwar auf ganz einfache Weise. Man braucht dazu bloss aus einem Bogen Papier der Länge nach einen ein Finger breiten Streifen zu schneiden, denselben auf drei gleich breite dünnere Streifen zu zerschlitzen und das ganze, so ziemlich mit zwei sich wiederholenden Handgriffen, nachzuahmen.»

«Man versucht das Nachflechten mit den drei Papierstreifen auf folgende Weise. Der dreimal geschlitzte Streifen wird zwischen Daumen und Mittelfinger der linken Hand gehalten. Jetzt kommt der erste Handgriff. Der mittlere Zweig wird seitwärts schief eingeknickt, einerlei ob nach rechts, oder nach links. Zweiter Griff: der dahinter befindliche Zweig wird daraufgedrückt, so dass die Kante desselben eben durch die stumpfwinkelige Spitze des geknickten Zweiges hindurchgehe. Von hieran werden diese beiden Handgriffe continuirlich bald nach der einen, bald nach der anderen Seite hin fortgesetzt.»

«Diese Art zu flechten ist auch in Ungarn bekannt. Ich kann mich nämlich sehr gut erinnern, dass wir in meinen Kinderjahren auch zuhause im Comitate Szilágy ähnliche Dinge anfertigten. Im Frühjahr wurden die Weidenzweige «angesprochen» abgezogen, dabei jedoch unten ein spannenlanges Stück Holz freigelassen. Hierauf wurde die Rinde auf vier Riemchen zerschlitzt und die flachen Riemchen derart übereinander gesteckt, immer die beiden gegenüber liegenden aufeinander, so dass sich ein ziehharmonikaartiges, ausziehbares, kettenartiges Geflecht ergab, das in Fortsetzung des Stiels als Peitsche gebraucht wurde. Es war dies in der Hand des den Panduren-Commissär spielenden stärkeren Knaben eine gefürchtete Waffe, vor welcher die schwächeren Knaben, die Räuber, das Fluchtergreifen umso lebensgetreuer spielten. Zwischen unseren Geisseln und denen der Papua ist, wie ich sehe, bloss der Unterschied, dass diese aus vier Riemchen geflochtene fünfkantig war, während letztere aus drei Riemchen geflochtene vierkantig ist. Im Grunde genommen gleichen sich die beiden derart, dass man bei der Beschäftigung mit derartigen Flechtereien von selber daraufkommen musste.»

«Dass die Papuas hier Geflechte anfertigen, die auch bei uns zuhause bekannt sind, oder wenigstens ähnliche, ist keineswegs überraschend. Flechten und Weben sind ja uralte Beschäftigungen, und die Handgriffe derselben derart einfach und natürlich, dass die einzelnen Völker auch von selber daraufkommen mussten, erst auf die einfacheren, sodann auch auf die complizierteren. Die Aufmerksamkeit des Menschen wird hierauf durch die Natur selber wachgerufen, da es hier in

szet, mert itt Uj-Guineában — s bizonyára más trópusi vidéken is — annyi a szívós háncs, levél, futónövényszár, hogy Európából származó kötelet, fonalat jóformán csak azért használunk, mert épen készen van kéznél, nem kell érte menni 20—30 lépésnyire a legközelebbi bokorhoz.» (Mindkettőt és egy Biró L. készítette papirosutánzatot lásd 18. ábra 1—3.)

B. Tulajdonképeni ruházat.

a) Férfiak lágyékkötői.

Nyerssziníi v. vörösre mázolt, átlag 5 m. hosszú, 25 cm. széles kéregszövetből (tápából) készült szalagok, melyeket a férfiak egyesével vagy néha többet egymásra a lágyék köré csavarnak. «Ha fel akarják venni, a keskeny végét valami fához kötik s maguk a széles végére mennek, ott lovagolva ülnek rá, majd a lábuk közt áthúzzák, s ha a *mel-áre*, azaz a lágyékkötő mellső része rendben van, addig forognak, míg az egész rájuk csavarodik.»

«Ha fel van öltve, az öltözetdarabon a következő helyeket különböztetik meg: a csipő körül csavart rész = *meltigimo;* ennek elől lefüggő széles vége s az a rész, mely a lábak közt a nemző részeket takarja = *mel-are;* hátul a farfedő rész = *mel bi rhandimo.*»

Készítési módja szerint — mint Biró-t bogágyi-i szakértője kitanította — nagy különség van az astrolabeöbli és rhajvidéki (Maclay-parti) *mel*-ek közt, s ezt akárki mindjárt megláthatja, mert: «Bogágyi mel tanu mingreng, Rháj-mel mening mingreng» = Bogágyiban a melt fával csinálják (kalapálják laposra), Rhájban pedig kővel. A vad gara-tamo (t. i. a fehér ember) persze még ezt se tudja.

Miután a vidéken kétféle majomkenyérfa tenyészik, a *báli-* és a *kobol*-fajta, mely előbbinek a nevét a *mel*-lel együtt *báli-mel*-alakban is használják, *kobol-mel*-formára is lehetett következtetni. Ezt a *kobol-mel* szót azonban Biró sohasem hallotta, vagy mert a kobol majomkenyérfa fajtából tápát nem készítenek, vagy mert az tis a *bali-mel* neve alatt van forgalomban.

«Bonguban a vásárlásnál épen jelenlevő Maragumtamol szerint náluk *babine-malu* a *bali-mel* neve. Épen a kezemben levén M. Maclay bongui szójegyzéke, ráolvastam, hogy nincs igaza, mert Maragumban *darwan* a kenyérfa neve. Maclay felírta nekem ide, ő pedig igazat mond! A vad ember mosolyogva adta meg a

Neu-Guinea — und gewiss auch in anderen tropischen Gegenden — soviel ineinander verschlungene Blätter, Stämme und Lianen giebt, dass man die aus Europa stammenden Stricke und Fäden eben nur darum benützt, weil sie bei der Hand sind und man sich um dieselben nicht 20—30 Schritte bis zum nächsten Busche zu bemühen braucht.» (Beide Stücke und eine durch L. Biró angefertigte Nachahmung aus Papier s. Fig. 18, 1—3.)

B. Eigentliche Kleidung.

a) Lendenschürzen der Männer.

Aus rohfärbigem oder rothem Rindenstoffe (Tapa) angefertigte, durchschnittlich 5 m. lange und 25 cm. breite Streifen, die von den Männern, oft auch zu mehreren um die Lenden geschlungen werden. Will der Tamol das Kleid anziehen, so bindet er das schmale Ende an einen Baum, begiebt sich mit dem breiten Ende so weit als möglich vom Baume weg, setzt sich dort reitend darauf, zieht es durch die Füsse durch und ist dann der *mel-are,* d. i. der vordere Theil des Lendenschurtzes in Ordnung, so dreht er sich so lange, bis das ganze Stück aufgewickelt ist.»

«Hat er das Kleid an, so unterscheidet er an demselben folgende Stellen: Der um die Hüften gewundene Theil = *meltigimo;* das vorne herabhängende breite Ende und der vorne zwischen den Füssen befindliche, die Genitalien bedeckende Theil = *mel-are;* rückwärts der den Hintertheil bedeckende Theil = *mel bi rhandimo.*»

Nach der Art der Anfertigung besteht — wie der Fachmann L. Biró's in Bogadji diesen aufklärte — ein grosser Unterschied zwischen den *mel*'s der Astrolabe-Bai und denjenigen der Rhaj-Gegend (Maclay-Küste), was ja jedermann sogleich sehen kann, da: «Bogadji-mel tanu mingreng, Rhaj-mel mening mingreng». In Bogadji verfertigt (klopft) man das *mel* mit Holz, in Rhaj mit einem Stein. Der wilde gara-tamo (nämlich der weisse Mann) kennt freilich nicht einmal diesen Unterschied.

Da es ferner in dieser Gegend zweierlei Affenbrotbäume giebt, nämlich die *bali-* und die *kobol*-Art, und man den Namen der ersteren in der Form *bali-mel* auch mit *mel* zusammen braucht, so liess sich auch auf eine Form *kobol-mel* schliessen, die Biró jedoch nie zu Ohren kam. Entweder wird aber aus dem *kobol*-Affenbrotbaum keine Tapa verfertigt, oder befindet sich auch diese unter der Benennung *bali-mel* im Verkehre.

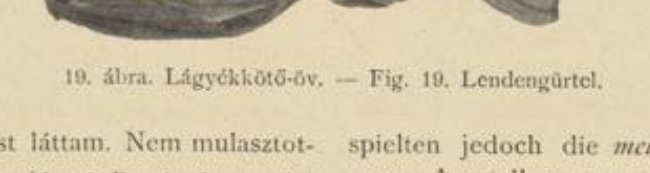
«Nach den Mittheilungen eines beim Kaufe eben anwesenden Maragum-Tamol heisst der *bali-mel* bei ihnen *babine-malu.* Da ich nun eben das Bonguer Wortverzeichniss von M. Maclay bei mir hatte, erklärte ich ihm, dass er nicht die Wahrheit sage, da der Brotbaum in Maragum *darwan* heisse. Maclay hat es mir aufge-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

felvilágosítást, hogy Maclay se hazudik, ő se, mert a mit Bonguban úgy mondanak: *bali*, azt Maragumban úgy mondják: *babine*, a mit pedig Bonguban *kobol*-nak mondanak, azt Maragumban *daruan*-nak mondják, mert Bongu és Maragum: «*angyam csegi*» = külön nyelvet beszél.»

A *mel*-nek felosztásáról Bíró még a következő fontos részleteket jelenti, csak kár, hogy az egyes fajtákat megszereznie nem sikerült.

«A szomszéd *Uong* és *Male* egyesült falukban, melyek Bogágyi és Bongu közt a Konstantinhegy gerinczén fekszenek, részt vettem egyik jelenetén a *vagam*-ünnepnek, mely többszöri megszakítással pár hétig tart. A résztvevő ujonczoknak ajándékokat osztottak ki. A *bilinráró* rúdjára (bambuszrúd, két fiatal fához kötve) voltak kiaggatva a tamol-drágaságok: tarisznyák, bennök *csorop*-ok, (többnyire búgófák) fésük, kakastollas bokréták *(lálá)*, piros és sárga háncscsal körülcsavart pálczák, a mivel az ünnepség végén a forró tárót villázták fel *(imbá-tálgocsoró)*, gyömbérlevél *(léi-bucsi)*, s egyikben a drága dentalium-gyöngyös övláncz *(oguog)*. De főszerepet vittek a *mel*-darabok, mikből itt valódi kiállítást láttam. Nem mulasztottam el egy szintén néző szerepet játszó Bogágyi-tamollal együtt sorban megvizsgálni, a ki a következő fajokat különböztette meg:

19. ábra. Lágyékkötő-öv. — Fig. 19. Lendengürtel.

1. *Mel-csmarek*, a mely valamennyi közt a legszebb volt. Széles, fehér alapra vörössel nyomott. Rhájbelinek mondták.

2. *Mel-bundá*, vörös; anyagát itt nem különböztethettem meg. Szintén Rhájból való volt.

3. *Javang-mel*, olyan, mint az előbbi. Ez is Rhájból.

4. *Dau-mel*, keskeny, csíkos. Ez már Uongban készült.

5. *Wagia-mel*, keskeny, vörös. Szintén uongi.

6. *Báli-mel*. Ott épen Bilibiliből való volt, de mindenütt készítik.

7. *Karuong-mel*. Ezt különösen a bilibiliek készítik; másutt kevésbbé.»

131. (Lelt. sz. 16.065.) Hazája: Czinágyi Neve: *male* (Czinágyi); *mál* (Erima), *mel* (Bogágyi), *mol* (Uom falu) (Lásd 19. ábra.)

132. (Lelt. sz. 29.972.) Hazája: Bongu Neve: *bali*-

schrieben und der lügt nicht! Der gute Wilde gab mir lächelnd die Aufklärung, dass weder Maclay, noch er lügen, denn was in Bongu: *bali* heisst, nennt man in Maragum: *babine*, und das, was hier *kobol* genannt wird, in Maragum *daruan*, denn Bongu und Maragum «*andiam tschegi*» = sprechen eine verschiedene Sprache.»

Über die Classification der *mel*'s theilt L. Bíró noch folgende interessante Details mit, leider gelang es ihm nicht, die einzelnen Stücke für die Sammlung zu erwerben.

«In den vereinigten Nachbardörfern *Uong* und *Male*, die zwischen Bogadji und Bongu auf dem Rücken des Konstantinberges liegen, nahm ich an einer Scene des mit mehreren Unterbrechungen einige Wochen andauernden *wagam*-Festes theil, wo an die theilnehmenden Neulinge Geschenke vertheilt wurden. Die Kostbarkeiten wurden auf die *bilinraro*-Stange (eine an zwei junge Bäume gebundene Stange) aufgehängt. Es gab da Tragbeutel mit in dieselben gelegten *tschorop*'s (zumeist Schwirrhölzern), Haarkämme, Federbüsche aus Hahnenfedern *(lala)*, mit rothem und gelbem Baste umwickelte Stäbchen, mit welchen bei dem die Festlichkeit beschliessenden Mahle der heisse Taro gegabelt wurde *(imba-talgotschoro)*; Ingwerblätter *(leibutschi)*, in dem einen endlich die mit den theueren Dentalium-Perlen verzierte Gürtelkette *(oguog)*. Die Hauptrolle spielten jedoch die *mel*-Stücke, von denen hier eine ganze Ausstellung zu sehen war. Ich versäumte dabei nicht, mit einem gleichfalls die Rolle eines Zuschauers spielenden Bogadji-Tamol dieselben der Reihe nach zu besichtigen, der mir folgende Sorten bezeichnete:

1. *Mel-tschmarek;* das schönste Stück, mit auf weissen Grund gedrucktem rothen Muster. Wurde als aus der Rhaj-Gegend herrührend bezeichnet.

2. *Mel-bunda*, roth; das Materiale zeigte keine auffallende Verschiedenheit. Stammte gleichfalls aus der Rhaj-Gegend.

3 *Javang-mel*. Wie die vorigen. Rhaj-Gegend.

4. *Dau-mel*, schmal, gestreift. Wurde in Uom verfertigt.

5. *Wagia-mel*, schmal, roth. Gleichfalls Uomer Herkunft.

6. *Bali-mel*. Das hiesige stammte zufällig aus Bilibili, wird jedoch überall verfertigt.

7. *Karuong-mel*. Wird besonders in Bilibili verfertigt. Anderswo seltener.»

131. (Inv.-Nr. 16.065.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *male* (Tsinjadji), *mal* (Erima), *mel* (Bogadji) und *mol* (Uom). (Siehe Fig. 19.

132. (Inv.-Nr. 29.972.) Sammelort: Bongu. Benen-

mel (Bongu és Bogágyi), *babine malu* (Maragum). «Keskeny, vörösre mázolt hosszú lágyékkötő. Ez a fajta a legközönségesebb az Astrolabe-öbölben. Az általános leírásnál elmondott adatokat ehhez a darabhoz sikerült beszereznem.»

133. (Lelt. sz. 29.973.) Hazája: Bongu. Neve: *vagia mel* (Bongu és Bogágyi). «Bongui készítmény. Nevét anyagától kapta, *vagia tamu* = vagia-fa.»

Itt említjük a tápák vörösre mázolásához szükséges föld-festéket is, melyből Biró szintén küldött egy darabot.

134. (Lelt. sz. 29.991.) «Lágyékkötő-festék. Hazája: Bogágyi. Neve: *vagia-bomé-gát.* Bogágyi-tamol tarisznyájában találtam ezt a darabka büdös mészkőformát. *(Bome* = általában minden festék, kivált a földesek.) A szót egymagában a vörös földre és vörös festékre használják; a *gát* (fehér) jelző egyszerűen: fehér, földes festékre módosítja a név jelentését.»

«Tamolék magyarázata szerint az erdőből hozzák, aztán megégetik s a *melt* dörgölik be vele.»

b) Rost- és fűszoknyák.

«A tamol nők általános viselete, s az egyetlen darab rajtuk, mely ruhának tekinthető. Úgy kötik fel, hogy a középen maradt hézag *(ká)* a bal csipőre essék, kötőzsinórja pedig a jobb csipőre. Némelyiknél az eleje, másiknál a hátulja van rövidebbre nyírva. Járásközben kaczkiásan imbolyog a rövid alja, egyik lépésnél a horgas inak felé, másiknál kifelé, a mit tamolék is olyan jellemzőnek tekintenek, hogy ha nőt akarnak mimikával jelezni, ezt a himbáló mozgását mutogatják. A szoknya himbálásának a neve Bogágyiban: *kadingimó (szebe kadingimó* = a szoknya himbálózik).»

«A leánygyermekek csak addig járnak mezítelenül, míg járni megtanultak, azután mindjárt kis szoknyácskát kapnak, mely legfölebb a czomb közepéig ér; serdülő leányoknál a fiatal asszonykorig térdig esik le. A kor előhaladtával a szoknya is hosszabbodik, öreg asszonyoknál majdnem bokáig.»

«Bogágyiban e ruháknak az általános neve *szebin* (sokszor *csebin-* és *zebin*-nek hallom), a növényről, a melyből készítik. A 16.063. (l. 21. ábra) sz. a. mellékelek egy készülőfélben levő szoknyát, mely után az egésznek a készítése módját meg lehet magyarázni. Látszik rajta, hogy legelsőben a hosszú, töretlen rostnak *(szebin-*

nung: *bali-mel* (Bongu und Bogadji), *babine-malu* (Maragum). «Schmaler, roth bemalener, langer Lendenschurz von der Art, wie sie in der Astrolabe-Bai am häufigsten vorkommen und zum Werktags-Kleide gehören.»

133. (Inv.-Nr. 29.973.) Sammelort: Bongu. Benennung: *wagia-mel* (Bongu und Bogadji). «Bonguer Erzeugniss. Erhielt den Namen vom Materiale, aus dem es verfertigt wurde: *wagia-tamu* = Wagia-Holz.»

Hier finde noch die zum Bemalen der Tapa benöthigte rothe Erdfarbe Erwähnung, von der Biró gleichfalls ein kleines Stückchen einsandte.

134. (Inv.-Nr. 29.991.) Lendenschurz-Farbe. Sammelort: Bogadji. Benennung: *wagia-bome-gat.* «Das vorliegende Stückchen Stinkkalk fand ich im Tragbeutel eines Tamol. *(Bome* für alle Farbstoffe, besonders erdige.) Das Wort wird an und für sich für rothe Erde und auch für rothe Farbe gebraucht; *gat* (weiss) ist das Attribut, welches die Bedeutung dieses Wortes auf weisse, erdige Farbe modificiert.»

«Den Erklärungen der Tamol zufolge holen sie selbe aus dem Walde, sodann wird sie gebrannt und der *mel* damit eingerieben.»

b) Faser- und Grasröckchen.

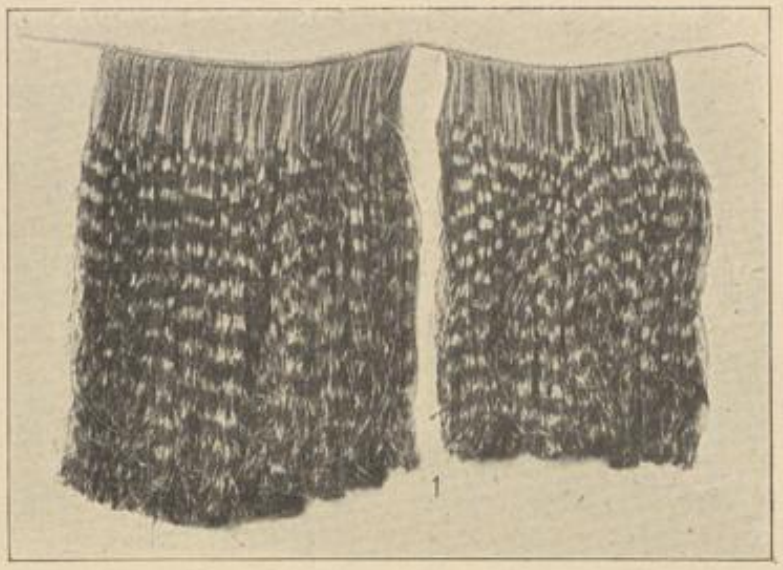
«Die allgemeine Tracht der Tamol-Weiber und ihr einziges Kleidungsstück, das man als wirkliche Kleidung betrachten kann. Dasselbe wird derart umgebunden, dass die in der Mitte befindliche Lücke *(ka)* auf die linke Hüfte, die Schnur zum Binden auf die rechte Hüfte falle. Bei manchen ist der vordere, bei anderen der hintere Theil kürzer gestutzt. Beim Gehen pflegt das Ganze hin und her zu pendeln, bei einem Schritte gegen die Kniekehle zu, beim nächsten nach auswärts, was auch die Tamol für derart charakteristisch halten, dass sie, wenn sie eine Frau mimisch bezeichen wollen, diese rythmische Bewegung nachahmen. Das Hin- und Herpendeln des Rockes heisst in Bogadji *kadingimo* (*ssebe kadingimo* = der Rock pendelt hin und her).»

«Die kleinen Mädchen bleiben nur so lange nackt, bis sie das Gehen erlernt haben, worauf sie sogleich ein kleines Röckchen erhalten, das höchstens bis zur Mitte des Schenkels reicht. Bei den heranwachsenden Mädchen reicht dasselbe, solange sie unverheiratet sind, bis an die Knie. Mit dem Vorschreiten des Alters verlängert sich auch der Rock, so dass er bei ganz alten Weibern beinahe bis an die Knöchel streift.»

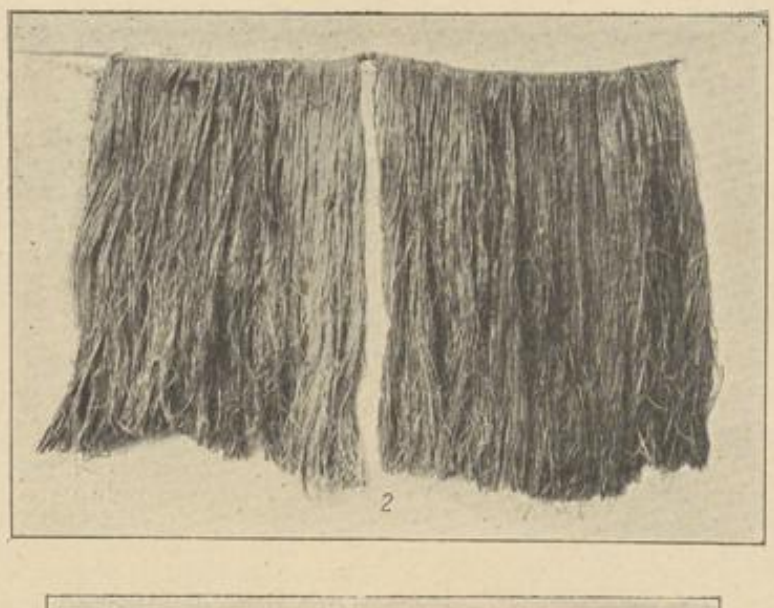
«In Bogadji ist der Name für dieses Kleidungsstück ganz allgemein *ssebin* (oft *tschebin* und *thebin (th* = engl. lindes *th),* welche Benennung von der Pflanze kommt, aus der sie verfertigt wird. Unter Nr. 16.063 (s. Fig. 21) füge ich einen in Arbeit befindlichen Rock bei, an dem sich die Art der Herstellung ganz gut erklären lässt. An demselben wird nämlich ersichtlich, dass man vor

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

bángá, minden száraz vagy zöld levél neve *bángá)* a közepén csomót köt. Ennek egyik oldalán kezdődik az első munka, a mi csak abból áll, hogy a rostokat kifésüli és a tövükön apró pamatokká fonja, három ágra, mint a hogy a magyar lányok fonják a hajukat. A lefüggő rojt neve ezután is mindig *bángá* marad, de a fonadék neve *csiltongó* (hallottam *tengó* és *tingó* kiejtésben is). — *Csil* a neve általában a futónövény szárának, liánnak és kötőfonalnak. Ugyancsak *csiltongó* a korcznak, a kötőzsinórnak a neve, tehát minden fonadéknak. — Azután felbontja a csomót és megfonja a megfelelő tulsó végét, s ha elegendő számút készített, azokat egy kettősen fogott, sodrott fonalra fűzi. A korczrafűzés mintája nem különbözik a Vengéből (hegyi falu) s a (tengerparti) Bogágyiból származó daraboknál. Ha a szoknya eleje vagy hátulja készen van, a korczon hézag *(ká)* marad a csipőnek, melynek fedetlenül kell maradnia. Másik részén az eddigi munka folytatódik.»

1

2

3

20. abra. Rost- és füszoknyák. — Fig. 20. Faser- und Grasröckchen.

«Az özvegyek és gyászolók szoknyája *(szebingát* Bogágyi; *csekánde*, Venge), 16.062. sz. a. (ld. 20.: 2. ábra), festetlen marad. A rendesre a férjes asszonyok és hajadonok vörös *(leng)*, fekete *(tulu)* vagy sárga *(merieng)* sávokat

allem in der Mitte der langen, ungebrochenen Fasern *(ssebin-banga;* so heissen alle trockenen und je nachdem auch die grünen Blätter) einen Knoten bindet, an dessen einer Seite nun die erste Arbeit beginnt. Diese besteht darin, dass die Frau die Fasern auskämmt und an der Basis in kleine Zöpfe flicht, und zwar aus drei Strähnen, wie die ungarischen Mädchen ihre Haarzöpfe. Die Benennung für die herabhängende Faser bleibt auch jetzt noch immer *banga*, das Geflecht heisst jedoch schon *tschil-tongo* (hörte es auch in der Aussprache *tengo* und *tingo*). *Tschil* ist, wie schon öfters bemerkt wurde, der Name für die Stengel der Schlingpflanzen, Lianen und aller Bindfäden. Ebenso heisst auch eine Schlinge *tschil-tongo*, und auch eine Schnur zum Binden, mit einem Worte alle Geflechte. — Hierauf löst die Frau den Knoten auf, und flicht das entsprechende andere Ende, um diese sodann, wenn sie schon genug derselben geflochten, auf eine doppelt gedrehte Schnur aufzureihen. Die Art und Weise dieses Aufreihens ist bei den Stücken aus Wenge ganz dieselbe wie bei den Stücken, die aus dem an der Meeresküste liegenden Bogadji herrühren. Ist das Vorder- oder das Hintertheil des Röckchens fertig, so wird für die Hüfte, die unbedeckt bleiben muss, eine Lücke *(ka)* gelassen. An dem anderen Theile wird die bisherige Arbeit fortgesetzt.»

festenek rá. A festett szoknyát a bogágyi tamolasszonyok általában *tumun*-nak hívják. Hallottam olyan megkülönböztetést is egy öreg asszonytól, hogy a festetlen *szebingát,* a festett pedig *szebin gojtonu.*»

«Czinyágyiban láttam, a mint a Barkó felesége épen egy új szoknyát festett, természetesen a kunyhó előtt a földre kuporodva, ölében a munkában levő ruha. Mellette egy száraz banánalevélben a *kunda* nevű berzsenyszinű és kinézésű fa forgácsolt háncsa, mely talán meg volt már előbb főzve. Ebből vett egy csipetnyit jobb keze mutatóujja és hüvelyke közé, s hozzáfogva a szoknya pár pamatját, morzsolgatta ujjai közt, hogy a festék a rostokat jól átjárja. Ezt a festőszert *idikhu* néven mutatták be. Hogy nem valami messze földről került drága szer, láthattam abból, hogy könnyen ráállottak a vásárra, szivesen adtak el belőle. Hazafelé jövet az én tamol kisérőim folyvást azzal vigasztaltak, ha idikhu-keresni küldtem őket: «*Biró fojgáte idikhu oonáó*» (Majd lát Biró idikhut!), mig végre a hegyek közűl a síkra jöve, az erimai őserdőben egy vastag (legalább 10 cm. átmérőjű) kúszó növény tövét jelölték meg, a mit aztán haza is hoztam. Kár, hogy a leveles ág elromlott s most egyelőre a növény fel nem ismerhető. Kitünő festőanyag, mert a vele megfestett rost soha meg nem fakul.»

21. ábra. Munkában lévő rostkötény.
Fig. 21. Angefangene Faserschürze.

«Sokan az itt levő európaiak közül tudni vélik, hogy a szoknya sávjainak jelentőségük van: a menstruatiók számát jelölik. De ebben nem lehet semmi való, mert egészen fiatal leányokon, kik még alig léphettek a megfelelő korba, látok sok sávú szoknyát és többgyermekes asszonyokon kevés sávosat. A 16.064. lelt. sz. szoknyácskát 10 éven alóli leányka viselte, mégis sávos.»

«A gyermek-leányok szoknyájának a neve *merieng;* más anyagból van, másforma a korczkötése, a rojtok töve sincs befonva. Neve valószinűleg a növényt jelenti,

«Der Rock der Wittwen und Trauernden (*ssebin-gat*, Bogadji; *tschekande*, Wenge), Nr. 16.062 (siehe Fig. 20: 2), bleibt ungefärbt. Der gewöhnliche wird bei verheiratheten Frauen und Jungfrauen ganz einerlei mit rothen *(leng)*, schwarzen *(tulu)* oder gelben *(merieng)* Streifen bemalen. Einen derartig verzierten Rock heissen die Tamol-Frauen von Bogadji im allgemeinen *tumun*. Von einer alten Frau hörte ich auch folgende Unterscheidung: der unbemalene heisst *ssebingat*, der bemalene *ssebin gojtonu.*»

«In Tsinjadji sah ich, wie die Frau des Barkó gerade einen neuen Rock bemalte. Sie hockte dabei natürlich vor der Hütte, auf dem blossen Fussboden, das in Arbeit befindliche Kleid im Schosse haltend. Daneben standen in einem trockenen Bananenblatte die Kliebspäne eines dem Blauholz ähnlichen, *kunda* genannten Holzes, das möglich früher schon gesotten wurde. Von diesem nahm sie nun ein Bischen zwischen Zeigefinger und Daumen der rechten Hand, ergriff sodann einige Fasern des Rockes, und wirbelte dieselben mit den Fingern hin und her, damit der Farbstoff die Fasern gut durchdringe. Den Farbstoff als solchen zeigte man mir unter der Benennung *idikhu*. Dass er nicht aus irgend einem fremden Lande herbeigeholt sein konnte, war daraus zu ersehen, dass man sich in den Verkauf sehr leicht einliess. Beim Nachhausegehen vertrösteten mich meine Eingeborenen, wenn ich sie idikhu suchen schickte, jedesmal damit: «*Biró fojgate idikhu oonao*» (Biró wird schon sehen idikhu), bis wir dann endlich von den Berger. herabkommend auf der Ebene anlangten, wo sie mir im Urwalde von Erima den Stamm einer dicken (wenigstens 10 cm. im Durchmesser haltenden) Schlingpflanze zeigten, die ich denn auch nach Hause mitnahm. Schade, dass ich die Pflanze der fehlenden Blätter wegen nicht bestimmen konnte. Dass es ein ausgezeichneter Farbstoff ist, beweist dass die damit gefärbte Faser nie abschiesst.»

«Viele der hier anwesenden Europäer glauben zu wissen, dass den Streifen der Basträcke eine Bedeutung zukomme und selbe die Anzahl der gehabten Menstruationen bedeuten. Es kann dies umsoweniger wahr sein, als ich an ganz jungen Mädchen, die noch kaum das betreffende Alter erreicht haben können, Röcke mit

melyből készítik, mert habár — mint fentebb megjegyeztem — a *tumun* sárga sávját is így nevezik, ez a szó nem a *sárga* szín neve, mert azt a Bogágyi-tamol *meli* szóval fejezi ki.»

«A tamol asszony semmi árért el nem adja szoknyáját, ha már egyszer viselte, mert fél a megigézéstől. Gyermekleányokat bizonyosan nem érhet ilyen veszedelem, mert azokét minden rábeszélés nélkül meg lehet szerezni.»

135—138. (Lelt. sz. 16.061., 16.062., 16 083., 27.937.) Hazájok: Venge falu, az Oertzen-hegység előhegyein. Nevök: *szebin* (Bogágyi), *szebe* (Czinágyi), *hebbe* (Erima), *kunda* (Venge). Közönséges viseletre valók. 16.061. ld. 20.: 1., a 16.062. sz. nyersrostú gyászszoknyát ld. 20.: 2. á.

139. (Lelt. sz. 16.063.) Hazája: Bogágyi. Neve: *szebin-bángá* (Bogágyi). *Bángá* = levél, mindenféle zöld vagy száraz növénylevél (Bogágyi), készülőfélben (l. 21. ábra).

140. (Lelt. sz. 16.064.) Hazája: Bogágyi. Neve: *merieng* (Bogágyi). Gyermekleány szoknyája (l. 20.: 3, ábra).

141—144. (Lelt. sz. 14.685., 14.886., 27.848., 29.937.) Hazájok: Astrolabe-öböl. Női és leányszoknyákra való nyers anyag.

145—146. (Lelt. sz. 16.083., 16.084.) Festékkéreg. Hazája: Erima. Neve: *kunda*. Ezzel festik vörösre a női szoknyák szálait.

c) *Tapa-paplanok.*

Ugyanazoknak a fáknak háncsából készülnek, mint a lágyékkötők. Ezeknél szélesebbek és hosszában be vannak hajtva. A mi használatukat illeti, valóságos paplanok. «Lázbetegségtől (*juor* vagy *jorison*, Bogágyi; *taura*, Erima és Czinyágyi) a bennszülöttek is szenvednek, sokkal többet, mintsem gondolnók, s ilyenkor szükség van meleg takaróra.» Részben szegélydíszesek.

147—148. (Lelt. sz. 27.839., 27.840.) Hazájok: Bongu-ból valók, de rhajbeli készítmény. Nevök: *mel-csmarek* (Bogágyi és Bongu).

A 27.839. számú 1 m. hosszú, 85 cm. széles. Kettősen behajtva. Széldiszén az apró pontok barna szinűek,

recht vielen und an Frauen, die mehrere Kinder haben, solche mit ganz wenig Streifen sehe. Das Röckchen Inv.-Nr. 16.064 trug ein Mädchen unter 10 Jahren und doch hat es Streifen.»

«Die Röckchen der kleinen Mädchen heissen *merieng;* dieselben sind aus anderem Materiale verfertigt, auch die Schnur ist eine andere, und sind die einzelnen Fasern an der Basis nicht eingeflochten. Die Benennung mag wahrscheinlich die Pflanze bedeuten, aus der die Röckchen hergestellt werden, denn obgleich — wie ich oben bemerkte — man auch den gelben Streifen des *tumun* mit demselben Namen belegt, ist dieses Wort dennoch nicht gleichbedeutend für gelbe Farbe, da diese der Bogadji-Tamol mit dem Worte *meli* benennt.»

«Hat eine Tamol-Frau den Rock schon getragen, so verkauft sie ihn um keinen Preis der Welt mehr, da sie sich vor Verzauberung fürchtet. Mädchen, scheint es, können hievon nicht betroffen werden, da man ihre Röckchen ohne grosse Mühe erhält.»

135—138. (Inv.-Nr. 16.061, 16.062, 16,083, 27.937.) Sammelort: Dorf Wenge, an den Vorbergen des Oertzen-Gebirges. Benennung: *ssebin* (Bogadji), *ssebe* (Tsinadji), *hebbe* (Erima), *kunda* (Wenge). Gewöhnliche Umgangstracht. 16.061 siehe Fig. 20: 1, das ungefärbte Trauerröckchen 16.062 siehe Fig. 20: 2.

139. (Inv.-Nr. 16.063.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *ssebin-banga* (Bogadji). *Banga* = Blatt, Name für alle grünen oder trockenen Blätter (Bogadji). In Arbeit befindliches Stück (siehe Fig. 21).

140. (Inv.-Nr. 16.064.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *merieng* (Bogadji). Mädchenröckchen (s. Fig. 20: 3).

141—144. (Inv.-Nr. 14.685, 14.886, 27.848 u. 29 937.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Rohmateriale zu Frauen- und Mädchenröckchen.

145—146. (Inv.-Nr. 16.083, 16.084.) Farbrinde. Sammelort: Erima. Benennung: *kunda*. Dient zum Rothfärben der rothen Streifen an den Frauenröcken.

c) *Tapa-Decken.*

Werden aus der Rinde derselben Affenbrotbäume verfertigt wie die Lendenschurze. Sie sind jedoch breiter und der Länge nach zusammengelegt. Was die Verwendung anbelangt, sind es wirkliche Schutzdecken. «Am Fieber (*juor* oder *jorison,* Bogadji; *taura,* Erima und Tsinadji) leiden auch die Eingeborenen, und zwar viel mehr als man glauben sollte, und dann haben sie auch warme Decken nöthig.»

147—148. (Inv.-Nr. 27.839, 27.840.) Sammelort: Bongu, jedoch wird als Herkunftsort die Rhaj-Gegend angegeben. Benennung: *mel-tschmarek* (Bogadji und Bongu).

Nr. 27.839 ist 1 m. lang, 85 cm. breit. Doppelt zusammengelegtes Stück. An der Randverzierung desselben sind die Punkte braun, die Kreislinien und die

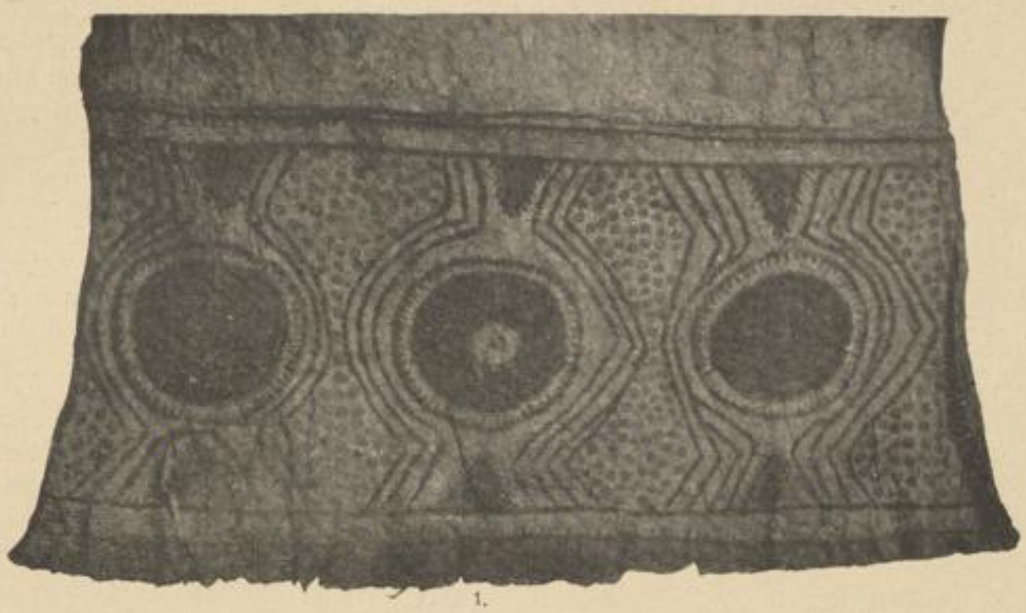
míg a körfoltok és az ezeket körülvevő vonalak vörös színűek. A diszítmény szélein lévő körülpontozott háromszögek fűrészes vagy csipkés szélű lomblevelekre emlékeztetnek. A diszítés 45 cm. széles (l. 22.: 1. ábra).

A 27.840. számú 1 m. hosszú, 80 cm. széles egyszerű. Diszítése 18 cm. széles. Alakúl pedig két, vörös vonalakból és fogakat jelölő fekete pontokból álló, keretsáv közt futó zeg-zug-szalagból és fogas szélű, rhombos-lomblevelekből (l. 22.: 2. ábra).

149. (Lelt. sz. 27.841.) Hazája: Bongu. Neve: *mel-bundá* (Bogágyi). «Természetes színében, 1 méter széles, 1 m. hosszú, kettős (hosszában behajtva, különben 2 m.

sie umgebenden Linien roth. Die an den Rändern des Ornamentes befindlichen, mit Punkten umgebenen Dreiecke erinnern an Laubblätter mit gezähntem oder gezacktem Rande. Das Ornament ist 45 cm. breit (s. Fig. 22: 1).

Nr. 27.840 ist 1 m. lang, 80 cm. breit. Einfach. Das Ornament ist 18 cm. breit und besteht selbes aus

1.

2.

22. ábra. Tapa-paplanok. — Fig. 22. Tapa-Decken.

zwei Randstreifen, durch rothe Striche und Zähne darstellende schwarze Punkte gebildet und wischen diesen, aus einem Zickzack-Bande mit hängenden, gezackt geränderten, rhombischen Laubblättern (siehe Fig. 22: 2).

149. (Inv.-Nr. 27.841.) Sammelort: Bongu. Benennung: *mel-bunda* (Bogadji). «Naturfärbig. 1 m. lang, 1 m. breit, doppelt zusammengelegt, sonst hätte es eine Länge von 2 m. In Bongu erworben, stammt jedoch gleich-

hosszú volna). Szintén Bonguban vettem, de ez is rhájbeli. Nevét nem tudom értelmezni.»

150. (Lelt. sz. 29.974.) Hazája: Bongu, de rhájbeli készítmény. Neve: *daumel* (Bogágyi), festetlen. A *dautanu* (Bogágyi) kérgéből készül.

151—152. (Lelt. sz 29.975., 29.976.) Hazájok: Bongu, de Rhájban készültek. Nevök: *czisz-jamela* (Bogágyi). A 29.975. sz. 60—68 cm. széles, 2 m. hosszú, kettős. A 29.975. sz. 175 cm. hosszú, 60 cm. széles. Szintén kettős. Nevöket a fáról *(czis-tanu)* kapták, melyből készültek.

153. (Lelt. sz. 29.977.) Hazája: Bongu, de rhájbeli készítmény. Neve: *karuong mel* (Bogágyi). Szintén természetes színben, a fáról egy darabban lehúzva. Nagyságát illetőleg így kettősen is 64—75 cm. széles s e mellett $2^1/_2$ m. hosszú.

IV. A mindennapi élet tárgyai.

Ez alatt a czím alatt a mindennapi élet tárgyait mutatjuk be. Előbb azonban részben Hagen B. szabatos rövidségű leírása (i. h. 244. és következő lapokon), részben Biró idevágó adatai alapján vessünk egy pillantást a bogágyi-i támol hétköznapi életére. «A bennszülöttek hétköznapi élete meglehetősen egyhangú. Szürkületkor mindenki fölkel. A nappal kora reggeli óráit társaságban töltik, férfiak, nők, gyermekek vegyest, a mikor is a tengerpartra ülnek ki s a fölkelő nap sugaraiban sütkéreznek. Ritkábban a férfiak ilyenkor halászatra indulnak.»

«Nyolcz óra tájban az asszonyok, Biró szavával élve «csakúgy hamarjában» megfőzik a táró- vagy jamgumókból, halakból, kagylókból, csigákból, kövér hernyókból s más effélékből álló reggelit, melynek elköltése után 10—11 óra között mindkét nembeliek a mezei munkához fognak. A keményebb, megerőltetőbb munkát: az erdőirtást, a talaj feltörését, az ültetvények körülkerítését mindenkor a férfi végzi, kivételt csak a termés hazaszállításánál látunk, mikor a nő a teher alatt görnyedezik, míg a férfi, fegyverét használatra készen, könnyű léptekkel követi. Csakhogy ez a viselkedése a nő biztonsága okából történik».

«A napi munka végeztével — írja Biró L. Graget szigetéről — este felé, az ebéd idejére, ismét együvé kerülnek. A főzést persze hamarább megkezdik. Az asszony

falls aus der Rhaj-Gegend. Die Benennung kann ich mir nicht erklären.»

150. (Inv.-Nr. 29.974.) Sammelort: Bongu (Rhaj-Erzeugniss). Benennung: *dau-mel* (Bogadji). Roh, unbemalen. Wird aus der Rinde des *dau-tamu* (Bogadji) verfertigt.

151—152. (Inv.-Nr. 29.975, 29.976.) Sammelort: Bongu (Rhaj-Erzeugniss). Benennung: *ciss-jamela* (Bogadji). — Nr. 29.975 ist 2 m. lang, 60—68 cm. breit. Doppelt. — Nr. 29.976 ist 175 cm. lang, 60 cm. breit. Gleichfalls doppelt. Die Benennung von dem Baume *(ciss-tanu)*, aus dem er angefertigt wurde.

153. (Inv.-Nr. 29.977.) Sammelort: Bongu (Rhaj-Erzeugniss). Benennung: *karuong-mel* (Bogadji). Gleichfalls naturfärbig. Vom Baume in einem Stück abgezogen. Trotzdem sie zusammengelegt, dennoch $2^1/_2$ m. lang und 64—75 cm breit.

IV. Alltägliche Gebrauchsgegenstände.

Unter dieser Bezeichnung werden wir die Gebrauchsgegenstände des alltäglichen Lebens vorführen. Zuvor ist es jedoch angezeigt, zum Theil an der Hand der in klassischer Kürze gefassten Schilderung B. Hagen's, zum Theil einschlägiger Angaben L. Biró's, einen Blick auf das alltägliche Leben und Treiben der Bogadji-Tamol zu werfen. «Das häusliche Leben spielt sich ziemlich einförmig ab. Bei Tagesgrauen steht man auf und verbringt die ersten Tagesstunden in Gesellschaft — Männer, Weiber und Kinder — am Strand, wo man sich den Leib wohlig von der aufgehenden Sonne bescheinen lässt. Manchmal gehen auch die Männer vor Tagesgrauen schon zum Fischen.»

«Um acht Uhr etwa geht die Frau zum Kochen und bereitet, nach Biró «nur so in Eile», für die Familie Taro- oder Jamknollen mit Fischen, Muscheln, Schnecken oder fetten Maden und Raupen und dergleichen. Hernach so gegen 10—11 Uhr gehen beide Geschlechter ins Feld. Der Mann verrichtet die schwere Arbeit, als da ist Roden des Waldes, Umbrechen des Bodens, Umzäunung der Pflanzung, mit alleiniger Ausnahme des Nachhausetragens der Feldfrüchte, wobei die Frau sich unter der Last krümmt, während der leichten Schrittes nebenhergehende Mann nur seine Waffen trägt. Es geschieht dies jedoch nur, damit er die Frau jeden Augenblick vertheidigen könne.»

«Nach Beendigung des Tageswerkes — schreibt L. Biró von der Insel Graget — vereinigt sich die Familie nur zur Hauptmahlzeit, d. i. Abends wieder. Mit dem Kochen wird natürlich früher begonnen. Die Frauen und Kinder essen auch jetzt zu Hause, da sie für die Schweine und Hunde kochen müssen. Das

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

és a gyermekek most is otthon esznek, mert nekik főzni kell a disznók és a kutyák számára is. A férfiak étkezéséhez valót közös helyre hordják; minden faluban van t. i. több csoport, mely együtt étkezik. Ha épen nem került valami nagyobb friss zsákmány, nagyobb hal, krokodil, vaddisznó, akkor mindenik küld egy-egy darab füstölt kutyahúst vagy disznóhúst. Idegen nem igen jő abba a kellemetlen helyzetbe, hogy «megvetéssel utasítsa vissza ez utálatos ételeket», őt egyszerűen meg sem hívják, vagy legfölebb tárót adnak neki, hogy főzze meg, a hogy neki tetszik. Már ahhoz is hosszabb ismeretség kell, hogy az idegennek legalább az ő ebédjük végeztével hozzon valamelyik egy darabot, — kegyes leereszkedéssel. Nemcsak a legnagyobb megtiszteltetés, hanem mintegy szövetséges jóbarát számba megy már az, a kit támolék az ebédkor maguk közé felvesznek s a legelső tálból kínálják meg. Az ilyen barátnak külön neve is van: *teszák* (talán magyarosan: koma). Különben az idegen előítéleteit respektálják, neki külön edényben, vagy épen az ő saját főzőedényében főznek».

«Vacsora után kiki *szirit* rág, dohányozik, ritkábban s csak ünnepségeik alkalmával az éltesebb férfiak körében a *kiál*-pohár (kává) is kering, melynek inkább bódító, semmint részegítő élvezetétől csakhamar álomba merülnek».

A mindennapi élet holmijának magyarázó felsorolását a melltáskákkal s a tarisznyákkal kezdjük meg. Ezeket azon a jogon, hogy melltáska és tarisznya nélkül a jóravaló tamol ki nem jár, félig-meddig a ruházathoz számíthattuk volna, rendeltetésük szerint azonban mégis inkább idevalók. Követik ezeket a kosarak és az ezekkel egyenlő rendeltetésű lopótök-tartók. Szintén ilyen átmeneti jellegű házi eszközök az ezen a vidéken különösség számba menő vánkosfák. Majd sorra veszszük a kezdetleges földmívelés, a halászat, a hajózás, a vadászat eszközeit s ezek kapcsán a szerszámok szerszámát: kőbaltáikat, végül a sütés-főzés, szirirágás, dohányzás és a kiál-ivás szerszámait és edényeit.

1. Melltáskák.

«Az Astrolabe-öbölben mindenütt divatosak, de jobbára csak az idősebb férfiak viselik. Abból, hogy csupa régibb darabokat láttam, újat nem, valamint hogy rendkívül becsesek és drágák, azt következtetem, hogy itt

zum Mahle der Männer nothwendige Materiale wird an einen der gemeinsamen Kochplätze gebracht; es bestehen nämlich in jedem Dorfe mehrere Gruppen, die sich gemeinsam verköstigen. Traf sich zufällig keine frische Jagdbeute, etwa ein grösserer Fisch, ein Krokodil, ein Wildschwein oder dergleichen, so schickt jeder Theilnehmer sein Stückchen geräuchertes Hunde- oder Schweinefleisch. Der Fremde kommt zumeist schon deswegen nicht in die unangenehme Lage, «alle ihre ekligen Speisen mit Widerwillen von sich weisen zu müssen», da man zum Mithalten ganz einfach niemanden einladet, höchstens reicht man ihm etwas Taro, damit er sich denselben nach Belieben gar mache. Auch dazu bedarf es schon einer längeren Bekanntschaft, dass sich einer dazu herablässt, nach Beendigung ihres Mahles, dem Fremden vom eigenen Mahle irgend ein Stückchen zu überbringen. Die grösste Ehrerweisung, ja mehr, das Zeichen eines geschlossenen Freundschaftsbundes ist aber, wenn die Tamol jemanden in die Tischrunde aufnehmen und beim Mahle aus der ersten Schüssel zu nehmen heissen. Für einen solchen Gastfreund haben sie eine eigene Benennung = *tessak* (etwa dem magyarischen *koma* = Gevatter entsprechend). Übrigens werden die Vorurtheile des Fremden überall gehörig respectiert; man kocht für ihn in einem besonderen, womöglich seinem eigenen Kochgeschirre.»

«Nach dem Abendmahle wird *ssiri* gekaut und geraucht. Seltener, nur bei ihren Festlichkeiten, kreist unter den älteren Männern wohl auch der *Kiai*-Becher (kawa), von dessen mehr betäubender als berauschender Wirkung dann alsbald jedermann zur Ruhe geht.»

Bei der erläuternden Aufzählung der Gebrauchsgegenstände des täglichen Lebens beginnen wir mit den Brusttäschchen und Tragbeuteln, die wir, da sich der Tamol ohne dieselben nie auf die Gasse begiebt, füglich auch zum Costüme hätten rechnen können, ihrer Bestimmung nach jedoch hieher gehören. Diesen folgen die Körbe und die zum gleichen Zwecke dienenden Behälter aus Flaschenkürbissen. Gleichfalls Übergangs-Charakter besitzen noch die in dieser Gegend bloss als Rarität geltenden Schlafstützen (Nackenschemel). Sodann nehmen wir der Reihe nach die vorhandenen Ackerbau-, Fischerei-, Schiffahrt- und Jagdgeräthe vor; nach diesen das Werkzeug der Werkzeuge, die Steinbeile, endlich die Geschirre und Geräthe zum Kochen, zum Betelkauen, Tabakrauchen und Kialtrinken.

1. Brusttäschchen.

«In der Astrolabe-Bai überall gebräuchlich, doch werden sie zumeist nur von den älteren Männern getragen. Daraus, dass ich bloss ältere Stücke sah, nie neuere, wie auch, dass sie ausserordentlich werthge-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nem készítik, hanem hogy a parti forgalom útján az észak-nyugoti partvidékről kerülnek ide. A hegyi falukban még értékesebbek». Zsinórra kötve, nyakon viselik s a kisebbfajta válltarisznyákhoz hasonlóan a tamol apróságainak, különösen az amuletteknek s más efféle becsesebb jószágoknak eltartására valók.

schätzt und theuer sind, folgere ich, dass sie nicht hier verfertigt werden, sondern im Wege des Küstenhandels von den nordwestlichen Küstengegenden aus hiehergelangten. In den Bergdörfern sind sie noch mehr werthgeschätzt.» Man trägt sie an einer geflochtenen Schnur um den Hals gehängt und dienen sie den Tamol gleichwie die kleineren Tragbeutel zum Bergen ihrer Habseligkeiten, besonders von Amuletten und anderen werthvolleren Dingen.

a) Disziteltenek.

154—157. (Lelt. sz. 27.851, 29.932., 29 933 , 29.938.) «Hazájok: Bongu. Nevök: *aregyambi* (Bongu). Egyszerű, a válltarisznyák *(gun)* mintájára készült darabok. Az *aregyambi* név etymologiájához megjegyezhetem, hogy *are* elől, mellfelől (hátul = *gore*). A szó többi részét nem tudom elemezni. Hosszuságuk és szélességük 8—10 cméter közt variál.»

«A 27.851. lelt. számú a lecsüngő sallangok végére kötött különféle csigákkal, két régi, jelenleg forgalomban nem lévő üveggyöngygyel, egy lapos ólomkarikával és egy esernyőbojtra való makkal van diszítve.» (Lásd 23.: 1. ábra.)

29.932. Fentinél kisebb, egyetlen kék üveggyöngygyel.

29.933. éz 29.938. Diszítetlen darabok.

23. ábra. Melltáskák, kb. 1/2 n., — Fig 23. Brusttäschchen, cca 1/2 Gr.

a) Unverzierte.

154—157. (Inv.-Nr. 27.851, 29.932, 29.933, 29.938.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *aredjambi* (Bongu). Einfache, nach Art der Tragbeutel *(gun)* verfertigte Stücke. Zur Etymologie von *aredjambi* weiss ich: *are* = vorne (hinten = *gore*); den zweiten Theil des Wortes verstehe ich nicht. Länge und Breite dieser Täschchen variieren zwischen 8—10 cm.»

«Bei Nr. 27.851 sind die herabhängenden Fransen durch darangebundene Schnecken, zwei alte, jetzt nicht mehr im Verkehre befindliche Glasperlen, ein flaches Bleiringelchen und eine Holzeichel, wie solche umsponnen zu Regenschirmquasten verwendet werden, verziert» (siehe Fig. 23: 1).

29.932 ist kleiner als die vorigen. Zier zwei blaue Glasperlen.

29.933 und 29.938 gänzlich unverzierte Stücke.

b) Coyx-maggal díszesek.

158—159. (Lelt. sz. 14.645. és 29.978.) «Hazájok: Bongu. Nevök: *aregyambi* vagy *arigyem* (Bongu), *ombuto* (Bogágyi); *bonto* (Czinyágyi). A tamolok előtt különösen becses darabok. A coyx-mag nevei: *gyábiu* (Bongu), *csungu* (Bogágyi), *tunigi* (Czinyágyi és Erima). A coyxot ezen a vidéken dísznövényül termesztik, de elvadultan is találtam. A diszítésre használt, középen ketté vágott coyx-magvak, nyitott részükkel lefelé 6—10-es sorban, dülénydedes mezőkben vannak elhelyezve.»

A 29.978. számút lásd 23.: 2. ábra.

b) Brusttäschchen mit Coyx-Zier.

158—159. (Inv.-Nr. 14.645 u. 29.978.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *aredjambi* oder *aridjem* (Bongu); *ombuto* (Bogadji), *bonto* (Tsinjadji). Für die Tamol besonders werthvolle Stücke. Benennungen der Coyx-Frucht: *djabin* (Bongu), *tschungu* (Bogadji), *tunigi* (Tsinjadji und Erima). Die Coyx-Pflanze wird hier als Zierpflanze angebaut, jedoch fand ich dieselbe auch verwildert. Die als Zierden verwendeten, in der Mitte entzweigeschnittenen Coyx-Samen sind mit den offenen Seiten abwärts stehend, in aus 6—10 Reihen bestehenden rhomboedrischen Feldern angeordnet.»

Nr. 29.978 s. Fig. 23: 2.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

2. Tarisznyák.

«Támolék nélkülözhetetlen fölszerelési tárgya. Sodrott rostfonálból kötik. Rendeltetésük az egyes tarisznyafajták következő felsorolásából is kitünik.

a) Férfi-tarisznya. Ha kisebb, úgy nyakba, ha nagyobb, a bal vállon hordják. Ha a tamol kimegy, ebben czipeli minden holmiját.

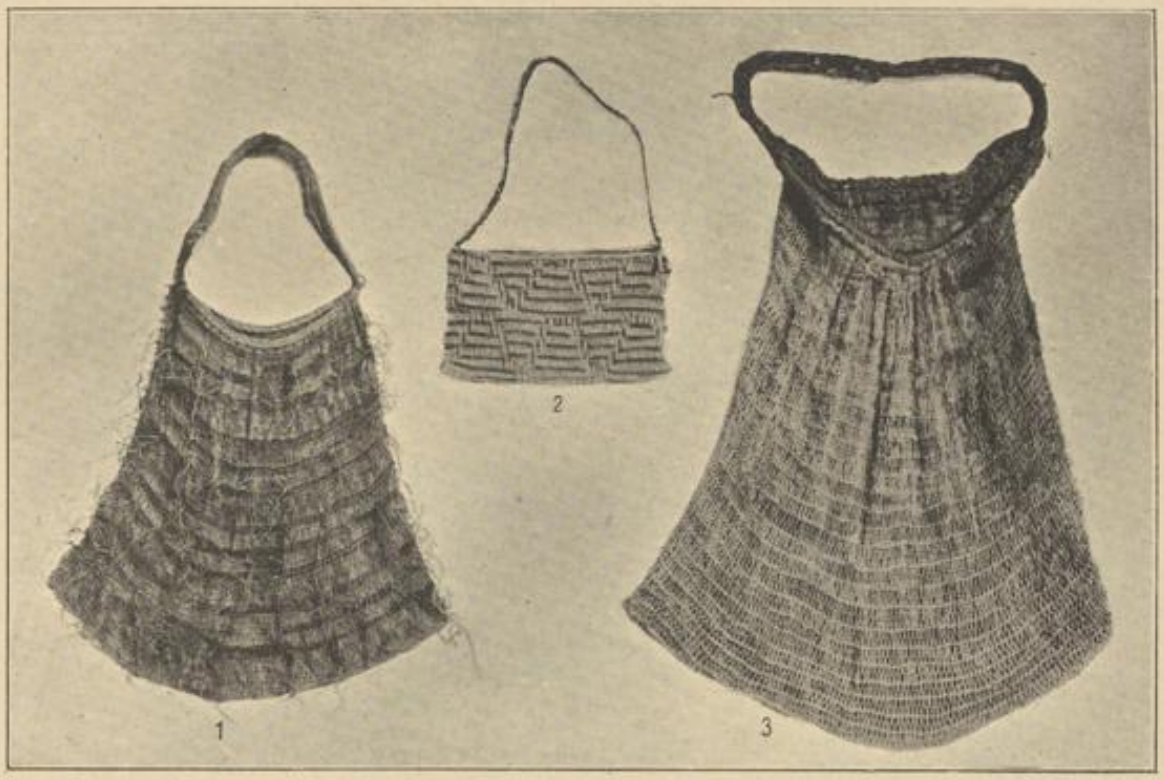
b) Asszony-tarisznya, melyet a nők egyesével vagy kettesével fejükre akasztva hordanak. Ha csak egyet visz, úgy a hordózsinórt homlokára illeszti, ha azonban egy asszony kettőt is czipel, pl. az egyikben a föld termé-

2. Tragbeutel.

«Ein unentbehrlicher Ausrüstungsgegenstand des Tamol. Dieselben werden aus gedrehtem Faserzwirn genetzt. Die Bestimmung dieser Tragbeutel geht aus folgender Aufzählung der einzelnen Sorten hervor:

a) Tragbeutel für Männer, die wenn sie kleiner sind, im Nacken, wenn sie grösser sind, auf der linken Schulter getragen werden. Geht der Tamol aus, so pflegt er darin seine Habseligkeiten mitzuschleppen.

b) Tragbeutel für Frauen, die zu eins oder zu zweit mit dem Kopfe getragen werden. Trägt die Frau nur einen, so schlingt sie das Tragband um die Stirne

23. ábra. Tarisznyák. — Fig. 23. Tragbeutel.

keit, a másikban a gyermekét, akkor a mellsőnek hordózsinórját a fej tarkótájára erősíti.

c) Pajzs-tarisznyák. Kötésükhöz semmiféle kötő- vagy horgolótűt nem használnak, hanem vagy hasított levelekre vagy Czinyágyiban arasznyi hosszú, hengeres pálczikára fonják a szemeket».

A részletes tárgyalás végén a támolék tarisznyáiból szedett apróságokat soroljuk fel.

a) Férfi tarisznyák.

160—162. (Lelt. sz. 14.812, 27.850, 29.939.) Hazájok: Uom. Nevök: *gun* (Uom), *kagun* (Bogágyi), *aure*

schleppt sie aber zwei, vielleicht in dem einen die Feldfrüchte, in dem anderen ihr Kind, so befestigt sie das Tragband des vorne hängenden am Hinterhaupte.

c) Tragbeutel für die Schilde. Zum Flechten der Tragbeutel werden keinerlei Strick- oder Häkelnadeln verwendet, sondern man flicht dieselben entweder auf gespaltene Blätter, oder wie in Tsinjadji auf spannenlange, cylindrische Stäbchen.

Am Ende der speciellen Beschreibungen ist der Inhalt einiger solcher Tragbeutel angeführt.

a) Tragbeutel für Männer.

160–162. (Inv.-Nr. 14.812, 27.850, 29.939.) Sammelort: Uom. Benennungen: *gun* (Uom), *kagun* (Bo-

(Czinyágyi). Egyszerűbb, kisebbfajta tarisznyák, a szokott kötéssel. Uomi készítmény.

A 14.812. számú elől három kékesbarna sávval van díszítve. A negyedik sáv is meg van kezdve. Hossza: 23 cm., szélessége 14 cm.

A 27.850. számú elülső oldalán zöld szinű, festett díszszel (lásd 23. 2. ábra).

A 29.939. lelt. sz. neve *Rhaj-gun* (Bongu és Bogágyi), mert Rháj-vidéki (Maclay-parti). Felső széle a többitől kissé eltérően van fonva.

b) Asszonyi tarisznyák.

163—170. (Lelt. sz. 27.848., 29.940—29.945. és 29.971.) Hazájuk: Bongu. Nevük: *gun* vagy *nangeli gun* (Bongu); *gun* vagy *n'gaszari-gun* (Bogágyi), *aure* (Czinyágyi). A nagyobbak terhek, a kisebbek a gyermekek szállítására valók. A kötéshez használt növényi rost anyaga szerint ezekből is többfélét különböztetnek meg.

Így a 27.848., 27.849. és 29.971. sz. darabok nevei még *ghobun-gun* (Bongu *ghobun* = csónak); *belagun* (Bogágyi). A kisebbek közül valók, megannyi finom készítmény. A 29.971. sz. egyik sallangján egyetlen kék szinű üvegkarika. A 29.445. sz. egy vörös és egy zöld stráffal s néhány belefont kauri-csigával. A 27.848. sz. sárga, vörös, zöld mustrázott rojtokkal (l. 23.: 1. ábra). Lelt. sz. 29.440—29.442. Bonguí készítmények. Bogágyi-i neve: *vagia-gun.*

A 29.943. és 29.944. lelt. sz. Bongui készítmény. Neve: *javangun* vagy *jabangun* (Bogágyi). A többinél erősebb, vastagabb, durvább zsinegből. (A *javan* valami növény, a miből a fonál készül, ezért nincsen semmi köze a *jaban*tamol (hegyi lakos) szóval (l. 23.: 3. ábra).

c) Pajzs-tarisznyák.

Ezekről a pajzsok tárgyalásánál lesz szó.

d) Munkában lévő tarisznyák.

171—173. (Lelt. sz. 27.853., 29.935., 29.936.) Hazájok: Bongu. «Azt hiszem, hogy e három darabból hozzáértő teljesen tisztában van a tamoltarisznyák kötése módjával. Már fentebb megjegyeztem, hogy a bongui *nangeli* (asszony) semmiféle kötő- vagy horgolótűt nem használ a tarisznyák kötéséhez, hanem a sodrott fonál végét kipederve tűzi be; épen azért, hogy ne legyen dolga

gadji), *aure* (Tsinjadji). Einfache, kleinere Tragbeutel auf die gewöhnliche Art geflochten. Uomer Erzeugniss.

Nr. 14.812 vorne mit drei blaubraunen Streifen verziert. Auch ein vierter Streifen ist angefangen. — Länge 23 cm., Breite 14 cm.

Nr. 27.850, an der vorderen Seite ein grünes Flechtmuster (siehe Fig. 23: 2.).

Nr. 29.939. Benennung: *Rhaj-gun* (Bongu und Bogadji). Von der Rhaj-Gegend (Maclay-Küste) herstammend. Der obere Rand etwas abweichend von den übrigen geflochten.

b) Tragbeutel für Frauen.

163—170. (Inv.-Nr. 27.848, 29.940—29.945 und 29.971.) Sammelort: Bongu. Benennungen: *gun* oder *nangeli gun* (Bongu), *gun* oder *n'gassari gun* (Bogadji), *aure* (Tsinjadji). In den grösseren werden Lasten getragen, die kleineren gehören zum Tragen der Kinder. Nach dem Materiale der zum Flechten verwendeten Pflanzenfaser unterscheidet man mehrere Arten derselben. So heissen

Nr. 27.848, 27.849 und 29.971 noch *ghobun-gun* (Bongu *ghobun* = Kahn); *bela-gun* (Bogadji). Die vorliegenden Stücke gehören zu den kleineren, und sind es der Reihe nach feinere Erzeugnisse. Bei 29.971 an dem einen Fransenstrang ein blauer Glasring. Bei Nr. 29.445 ein rother und ein grüner Streifen und einige eingeflochtene Kauri-Schnecken. Nr. 27.848 mit gelb, roth und grün gemusterten Fransen (siehe Fig. 23: 1.). 29.440—29.442. Bonguer Erzeugnis. Benennung: *vagia-gun* (Bogadji).

Inv.-Nr. 29.943, 29.944. Bonguer Erzeugnis. Benennung: *javangun* oder *jabangun* (Bogadji). Aus gröberen und stärkeren Fasern als die anderen geflochten. Auch *javan* ist der Name irgend einer Pflanze, aus welcher die Faser bereitet wird und hat das Wort nichts mit *Jaban*tamol (d. i. Bergtamol) zu thun (siehe Fig. 23: 3.).

c) Tragbeutel für Schilde.

Siehe oben bei Verhandlung der Schilde.

d) In Arbeit stehende Tragbeutel.

171—173. (Inv.-Nr. 27.853, 29.935 und 29.936.) Sammelort: Bongu. «Ich glaube, dass aus vorliegenden drei Stücken ein Sachverständiger mit der Art und Weise, wie die Tragbeutel geflochten werden, vollkommen im Klaren sein wird. Ich bemerkte schon oben, dass sich die *nangeli* (Frau) von Bongu zum Flechten der Tragbeutel keinerlei Strick- oder Häkelnadel bedient, sondern das Ende der Flechtfaser durch Drehen

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nagyon hosszú fonállal, a minek az áthúzgálása időpazarlás volna, a fonalat időnként megnyujtja».

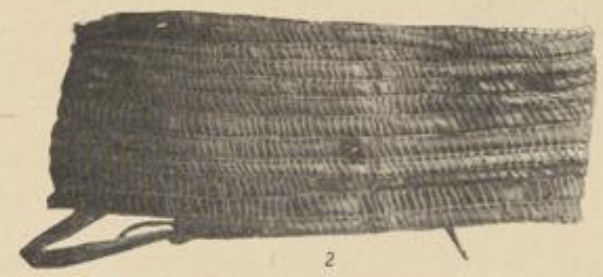
«Czinyágyiban csak annyiban fonják másként a tarisznyát, hogy ott nem levélre fonták a szemeket, hanem arasznyi hosszú, hengeres rudacskára, (*eszibari,* Czinyágyi), a mit odább toltak, ha megtelt szemekkel. Az illető czinyágyi asszony a fonál nevére *ije* szót mondott, s mikor a fonalat ráhúzta, ezt így magyarázta: *járumó*».

«*Eszibari* nem mesterszó, a Czinyágyiak ezt fejezik ki vele: forgács, ágdarab, szárazlevél s más efféle növénytörmelék (Bogágyiban = *cinyi*).» 27.853. l. 24.: 1. ábra, 29.835. lásd 24.: 2. ábra.

3. Apróságok tamolék tarisznyáiból.

«Tamolék tarisznyáiban azért szeretek kaparászni, mert mindig akad bennök valami érdekes apróság, leginkább toilette-czikkek, fűszeres orvosi gyökerek, elfogyasztott gyümölcsök magvai stb. Természetes, nincs mindegyik tarisznyában mindaz benne, a mit itt listába szedek, egyikben ez, másikban más».

1

2

24. ábra. Munkában lévő tarisznyák.
Fig. 24. In Arbeit befindliche Tragbeutel.

«Többek közt találtam már a tarisznyákban egy-két éles üvegcserepet, valami sörös üvegből, mely nem egyéb, mint a tamol beretvája és hajnyiró ollója. Ennek neve: *jálinga* (Bogágyi), *kulum* (Czinyágyi). A vörös földfestéket már a ruházatnál említettem. A tarisznyákban tartják még az evőkanalakat, kokuszhéjpoharakat, bambusztartókat, néha az európaiaktól beszerzett tükröt *onu* (Czinyágyi és Bogágyi), *doro* (Erima).»

Azokat, a melyek ezek közül meghatározott czélú használati tárgyak, az illető helyen tárgyaljuk, a többit e helyt egyszerűen fölsoroljuk.

174. (Lelt. sz. 29.992.) Hazája: Astrolabe-öböl Neve: *kokoár* (Bogágyi). «Valami gyümölcs, összeszáradva, talán valami pálmaféléé. Tamolom héjából borsszemnyi darabot tört le s mutatta, hogy úgy rágják. Kóstoltam is,

zwischen den Fingern zuspitzt. Eben deswegen pflegt sie auch, um nicht mit einem allzu langen Faden arbeiten zu müssen, den Faden von Zeit zu Zeit anzustückeln.»

«In Tsinjadji werden die Tragbeutel insoferne anders geflochten, als die einzelnen Maschen nicht auf gespaltene Blätter, sondern über ein spannenlanges cylindrisches Stäbchen (*essibari,* Tsinjadji) gelegt werden, das sie, wenn es voll geworden, weiterschiebt. Die so arbeitende Tsinjadji-er Frau benannte mir den Faden: *ije,* und hiess das Durchziehen des Fadens: *jarumo.*»

«*Essibari* ist kein terminus technicus, denn die Leute von Tsinjadji drücken damit folgende Begriffe aus: Span, Zweig, trockenes Blatt und anderweitige Pflanzenabfälle (in Bogadji = *tsinji*).» 27.853 s. Figur 24: 1. 29.935 siehe Fig. 24: 2.

3. Kleinigkeiten aus den Tragbeuteln der Tamol.

«Ich pflege in den Tragbeuteln der Tamol deswegen gerne herumzukrabbeln, weil sich in denselben immer irgend eine interessante Kleinigkeit findet. Zumeist sind es Toilette-Artikel, würzige oder medicinale Wurzeln, die Kerne von verzehrten Früchten u. s. w. Natürlich finden sich alle diese Dinge nicht in einem und demselben Tragbeutel, sondern im einen dies, im anderen jenes.»

«Unter anderem fand ich in den Tragbeuteln auch 1—2 Glassplitter aus irgend einer Bierflasche, die von den Tamol als Rasiermesser und als Scheere zum Haarschneiden verwendet werden. Man benannte sie mir *jalinga* (Bogadji) und *kulum* (Tsinjadji). Der rothen Erdfarbe ist schon bei der Kleidung Erwähnung geschehen. In den Tragbeuteln werden noch die Esslöffel, Kokusschalen, Bambusbehälter, zuweilen auch ein von Europäern erhandelter Spiegel, *onu* (Tsinjadji und Bongu), *doro* (Erima) aufbewahrt.»

Auf die irgend einem bestimmten Zwecke dienenden Gebrauchsgegenstände kommen wir an dem betreffenden Orte zu sprechen, die anderen seien hier bloss angeführt.

174. (Inv.-Nr. 29·992.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *kokoar* (Bogadji). «Eingetrocknete Frucht irgend einer Palmgattung. Der Tamol brach ein Stückchen der Rinde ab und zeigte mir, wie man es zerbeisst. Ich kostete davon und fand, dass sie einen

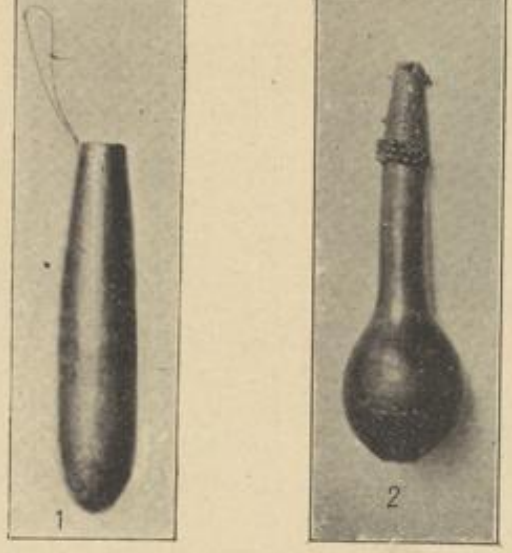
Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nagyon gyenge íze van. Nem tudom, mire jó, tán orvosság».

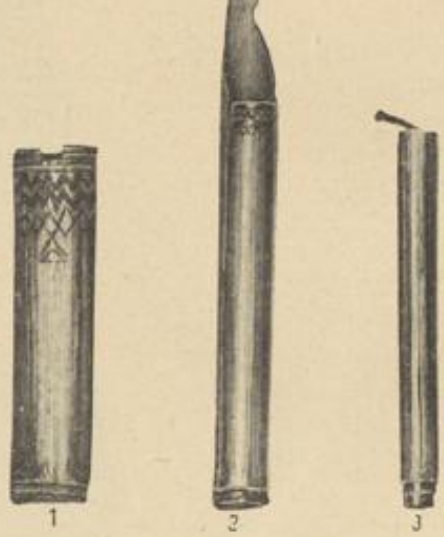
175. (Lelt. sz. 29,993.) Hazája: Astrolabe-öböl Neve: *monding* (Bogágyi). «Valami fűszeres gumó, alkalmasint gyömbérféle. Ha jól emlékszem az ízére, azonos a czinyágyibeliek *gedári*-jával. Sokszor frissen, sokszor száradva találom a tarisznyákban. Orvosságnak használják. E czélból összerágják s prüsszentő szájmozdulattal szétpermetezik mellükön, vagy egyik a másiknak a tagjain, a mitől a beteg azt a benyomást kelti, mintha fürészporba mártogatták volna. A szigetségből ide került munkások is épen így használják, ha láz előjeleit érzik».

äusserst schwach aromatischen Geschmack besass. Was es eigentlich sein soll, weiss ich nicht, vielleicht irgend eine Arznei.»

175. (Inv.-Nr. 29.993.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *monding* (Bogadji). «Irgend ein gewürziger Knollen, anscheinend irgend einer Ingwerart. Wenn ich mich des Geschmackes gut erinnere, ist sie identisch mit dem *gedari* der Tsinjadji-Leute. Ich finde sie bald frisch, bald getrocken in den Tragbeuteln der Leute. Man gebraucht sie als Medicin und besteht die Art des Gebrauches darin, dass man die Wurzel in den Mund nimmt, zerbeisst und sich das ganze mit einer niesenden Gesichtsbewegung auf die Brust spritzt, oder aber man bespritzt damit einander gegenseitig die Glieder, wovon dann die Kranken so aussehen, als ob man sie in Sägespäne getaucht hätte. Wird auch durch die vom

25. ábra. Kabaktartók. — Fig. 25. Flaschenkürbis-Behälter.

26. ábra. Bambusztokok. — Fig. 26. Bambusbehälter.

176. (Lelt. sz. 31.185.) «Hazája: Astrolabe-öböl. Neve: *kangar* (Bogágyi), Canarium sp. magva. (Burseraceae, Canarium polyphyllum). K. Schumann[1] szerint csak ez az egyetlen faj fordul itt elő. Továbbá azt írja róla, hogy a benszülöttek állítólag eszik a magvát s a héjából *kri-kri*-féle perczegtetőt csinálnak. — Épen ez az!»

177. (Lelt. sz. 29.999.) «Hazája: Astrolabe-öböl. Neve: *kavauma* (Bogágyi), valami gyömbérféle rügye. Nem vadon terem, hanem az ültetvényekben *(váu)* termelik.»

178. (Lelt. sz. 30.000.) «Hazája: Astrolabe-öböl. Neve: *csil-gé* (Bogágyi) = lián-mag, tökmagforma, oldalt

[1] K. Schumann: Flora von Kaiser-Wilhelmsland 1889. p. 63.

benachbarten Archipel hier weilenden Arbeiter bei den ersten Anzeichen von Fieber auf dieselbe Weise angewendet.»

176. (Inv.-Nr. 31.185.) «Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *kangar* (Bogadji). Frucht einer Canarium sp. (Burseraceae: Canarium polyphyllum). Nach Schumann[1] kommt hier bloss diese einzige Species vor. Gleichfalls er schreibt darüber, dass die Eingebornen angeblich den inneren Kern essen und aus der harten Schale ein dem einstigen *Kri-kri* ähnliches Musikinstrument verfertigen, was durchaus zutrifft.»

177. (Inv.-Nr. 29.999.) «Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *kavauma* (Bogadji). Knospe irgend einer Ingwerspecies. Wächst nicht wild, sondern wird in den Pflanzungen *(wau)* angebaut.»

178. (Inv.-Nr. 30.000.) «Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *tschil-ge* (Bogadji) = Lianen-Same, einem

[1] K. Schumann: Flora von Kaiser-Wilhelmsland 1889, p. 63.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

csipkés. Vékonyhéjú, utálatos avas, olajos ízű, de friss korában jó lehet. Szerelemgerjesztő, leányoknak adják.»

179. (Lelt. sz. 30.001.) «Hazája: Astrolabe-öböl. Neve: *subuma-gé* (Bogágyi), fa magva, ha az ember fogai közé veszi, kőnek tetszik. Ez is valami bájszer; a magyarázat szerint: «*mening tuterász, ungaszari ujerász*» (kővel megtörik, leányok eszik).»

Az afféle apróságokat, a mik a tarisznyából kihullanának, a következőkben leirandó kabak- és bambusztokokban tartják.

a) Kabaktartók.

180—181. (Lelt. sz. 14.793—14.794.) Hazájok: Astrolabe-öböl. Nevök: *ulo* (Erima és Czinyágyi), *ulol* (Bogágyi és Jimjám). Különféle apróságok, tollak stb. megőrzésére valók. Ilyenkor a nyílásukat csomó száraz levéllel tömik be. Rendesen fonálra vagy háncsra kötve csüngenek a kunyhó gerendáiról. A becsesebb tollakat, pl. a paradicsommadarakét stb. nem kobakban, hanem bambusztartókban őrzik.

14.793. lelt. sz. hossza: 39 cm. (lásd 25.: 1. ábra).

14.794. lelt. sz. hossza: 31 cm.

182. (Lelt. sz. 27.907.) Hazája: Astrolabe-öböl. Régi darab. Feneke be volt törve, de valami szurokfélével kitatarozták. Nyakának felső, 9 cm. széles sávja szurokba ragasztott abrusz-maggal diszítve. Valószinűleg Huon-golf vidékéről származott be. Magassága 30 cm. (lásd 25.: 2. ábra).

183. (Lelt. sz. 27.909.) Lopótök, kifuratlan. Hossza: 38 cm.

Kürbiskerne ähnlich, an den Seiten gezackt. Dünnschalig, mit einem abscheulichen, an ranziges Öl erinnernden Geschmacke, kann jedoch im frischen Zustande recht wohlschmeckend sein. Wird den Mädchen als Aphrodisiacum gegeben.»

179. (Inv.-Nr. 30.001.) «Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *schubuma-ge* (Bogadji). Irgend eine Frucht, die sich zwischen die Zähne genommen als Stein anfühlt. Auch dies ist irgend ein Liebeszauber; nach der Erklärung: «*mening tuterass, ungassari ujeras*» (mit Stein zerschlagen, Mädchen essen es).»

Solche Kleinigkeiter, die aus den Tragbeuteln herausfallen würden, pflegt man in Flaschenkürbissen und Bambusbehältern zu halten.

a) Kürbisbehälter.

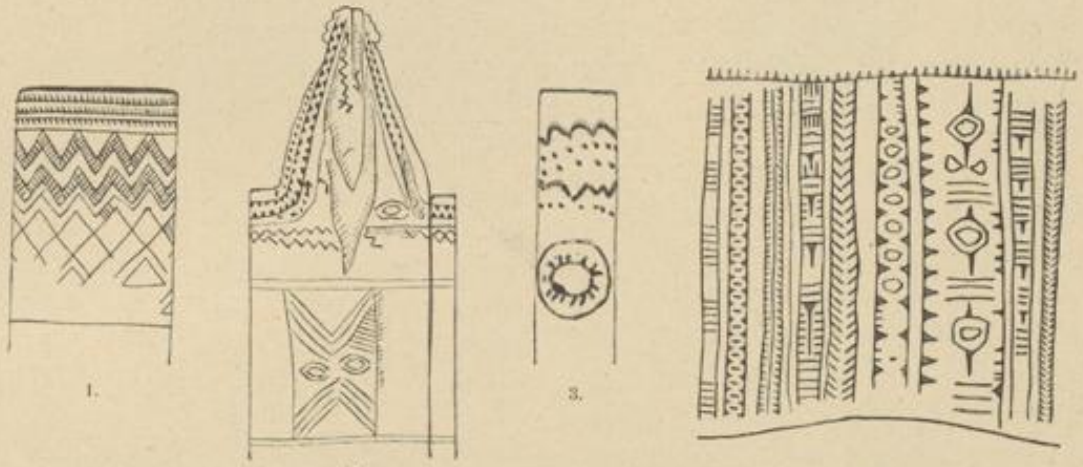
180—181. (Inv.-Nr. 14.793—94.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennungen: *ulo* (Erima und Tsinjadji), *ulol* (Bogadji und Jimjam). Dienen zum Aufbewahren verschiedener Kleinigkeiten, Federn u. s. w. Die Öffnung pflegt man mit dürren Blättern zu verstopfen. Hängen zumeist an Fäden oder an Bastschnüre gebunden von den Balken der Hütten herab. Die werthvolleren Sachen, z. B. die Federn von Paradies-Vögeln etc. pflegt man jedoch nicht in Kürbisbehältern aufzubewahren, sondern in den Bambusbüchsen, die oben bei Aufzählung des Inhaltes der Tragbeutel vorgeführt wurden.

Nr. 14.793. Länge: 39 cm. (siehe Fig. 25: 1.).

Nr. 14.794. Länge: 31 cm.

182. (Inv.-Nr. 27.907.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Altes Stück. Der Boden war eingedrückt, wurde jedoch mit irgend einer Pechart verklebt. Am Halse ein 9 cm. breiter Streifen gleichfalls mit Pech belegt, in das rothe Abrus-Bohnen geklebt wurden. Stammt wahrscheinlich aus der Huon-Golf-Gegend. Höhe 30 cm. (Siehe Fig. 25: 2.).

183. (Inv.-Nr. 29.909.) Flaschenkürbiss, ungebohrt. Höhe 18 cm.

27. ábra. Bambusztokok diszítései. — Fig. 27. Ornamente von Bambusbehältern.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

b) Bambusztokok.

184—190. (Lelt. sz. 14 716., 14.786., 14.787. 14.790—14.792, 29.967.) Hazájok: Venge és Bogágyi. Nevök: *imbá* (Bogágyi), *borea* (Czinyágyi). «Vastagabb vagy vékonyabb bambusznáddarabok, fenekök a nád bütyke, nyílásuknál egy vagy két fül, szájuk körül több-kevesebb vésett vagy karczolt diszítés. Dugójuk többnyire egy csomó száraz levél.»

«A tarisznyákban rendesen több ilyen bambusztok található, ezekben tartja a tamol törékeny apróságait, festékjét, a szagos vagy fűszeres gyökereket, mik az ő parfümjei és orvosságai. Bátran meg lehet kóstolni, a tamol sohase hord magával mérges szert.»

«A bambusztartók részeinek nevei Bogágyiban: a diszítés neve: *ningreng;* feneke: *busu (imbá-busu);* nyílása: *medabu (imba-medabu);* füle, akár egyes, akár kettős: *imba mekhalan tonu.*»

Alakilag három csoportba oszthatók. Az elsőbe tartozók vastagabbak, belül vörösek. Ilyenek a 29.967. és a 14.791. (l. 26.: 1. ábra). Utóbbi szegélydíszes (lásd 27.: 1. ábra). A második csoportba tartozó 14 787. sz. füles (l. 26.: 2. ábra) Hátlapján rajzos (l. 27.: 2. ábra). A harmadik csoportba tartozik a 14.790., mely Vengéből származik, vékonyabb. Nyílása füvel van bedugva. Belsejében néhány gyökeret, egy kis darabka areka-diót és egy hegyes, madárcsontból készült tűt találtam (lásd 26.: 3. ábra).

Ilyenek még 14.716., 14.786. Ez égetett diszítéssel (14.716-ét l. 27.: 3. ábra). 14.792. Régi darab. Belseje vörös szinű. (Rajzát l. 27.: 4. ábra.)

4. Kosarak.

Ugyanarra valók mint a tarisznyák, de rendesen csak a férfiak használják, míg a nőknek tarisznyákkal kell beérniök. Gyűjteményünkben három darab van, két levélfonatos és egy rotangfonatos.

191. (Lelt. sz. 14.852.) Hazája: Czinyágyi. Neve: *gyurul gamo* (Czinyágyi). Pálmalevelekből font s valami liánafélével megdrótozott példány. Hossza: 0·75 m. Magassága: 0·20 m. (l. 28.: 1. ábra).

192. (Lelt. sz. 14.644.) Hazája: Bogágyi. Neve:

b) Bambusbehälter.

184—190. (Inv.-Nr. 14.716, 14.786, 14.787, 14.790—14.792, 29.977.) Sammelort: Wenge und Bogadji. Benennungen: *imba* (Bogadji), *borea* (Tsinjadji). «Bald dickere, bald dünnere Bambusrohrstücke, der Boden wird durch den Knoten des Rohres gebildet. An der Öffnung befinden sich ein, auch zwei Henkel und zumeist ist der Mundrand mit gravierten oder geritzten Zeichnungen verziert. Als Stöpsel dienen gewöhnlich dürre Blätter.»

«In den Tragbeuteln befinden sich zumeist mehrere dieser Bambusbehälter, in denen die Tamol ihre zerbrechlichen Kleinigkeiten aufbewahren, sodann ihre Farbstoffe, die wohlriechenden und gewürzigen Kräuter und Wurzeln, die ihnen als Parfume und Arznei dienen. Man kann alles ohne Furcht kosten, denn die Tamol tragen nie Giftiges bei sich.»

«Die Namen der einzelnen Theile sind in Bogadji: die Verzierung: *ningreng;* der Boden: *buschu (imba-buschu);* die Öffnung: *medabu (imba medabu);* der Henkel, ob nun einer oder zwei vorhanden sind: *imba mekhalan tonu.*»

Der Form nach lassen sich vorliegende Bambusbehälter in drei Kategorien eintheilen. Die zur ersten gehörenden sind inwendig roth. Solche sind 29.967 und 14 791 (siehe Fig. 26: 1.). Letzterer hat eine Randverzierung (siehe Fig. 27: 1.). Der zur zweiten Kategorie gehörende Nr. 14.787 (s. Fig. 26: 2.) hat einen Henkel, dessen Rückseite eingekratzte Zeichnungen zeigt (siehe Fig. 27: 2.). Die dritte Kategorie, wohin auch Nr. 14.790 gehört (siehe Fig. 26: 3.), deren Exemplare aus Wenge stammen, sind kleineren Calibers, die Öffnungen mit Gras zugestopft. Im Inneren fand ich einige Wurzeln, ein kleines Stückchen einer Areka-Nuss und eine aus einem spitzen Vogelknochen verfertigte Nadel.

Hieher gehören noch Inv.-Nr. 14.716 (s. Fig. 27: 3.), 14.786 mit Brandverzierung. Inv.-Nr. 14.792 altes Stück. Das Innere gleichfalls roth (s. Fig. 27: 4).

4. Körbe.

Dienen demselben Zwecke, wie die Tragbeutel, werden jedoch für gewöhnlich nur von den Männern benützt, während sich die Frauen mit den Tragbeuteln begnügen müssen. In unserer Sammlung befinden sich drei Stück, wovon zwei aus Blättern, eines aus Rotang geflochten ist.

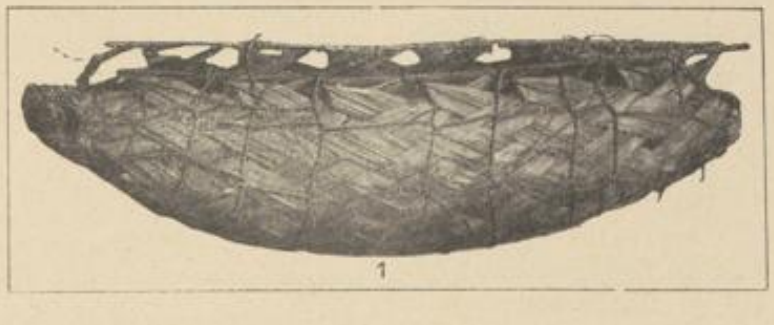
191. (Inv.-Nr. 14.852.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *adjurul gamo* (Tsinjadji). Aus Palmblättern geflochten und mit einer Liane nach Art zerbrochener Töpfe zusammengebunden. Länge 0·75 m. Höhe 0·20 m. (siehe Fig. 28: 1)

192. (Inv.-Nr. 14.644.) Sammelort: Bogadji. Benen-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

gumba. Kókuszpálma leveleiből *(mángi bángá)* szép mustrázatra fonva. Hossza: 0·25 m. Magassága 0·17 m. (Lásd 28.: 2. ábra.)

193. (Leltári szám 27.903.) Hazája: Bogágyi. Neve: *keru* (ejtsd *kéru*, Bogágyi). Kókuszdió alakúra font fületlen rostangkosár, melyet háncszsinegre fűzve akasztanak fel a kunyhóban (l. 28.: 3. ábra).

1

2

3

28. ábra. Kosarak. — Fig. 28. Körbe.

5. Faragott kókuszcsésze.

Szintén nem Astrolabe-öbli készítmény. Gyártási középpontja a Tami-szigeteken és a Huon-Golf vidékén keresendő. Miután azonban az Astrolabe-öbölből került a gyűjteménybe, itt tartjuk közlendőnek.

194. (Lelt. sz. 27.793.) Hazája: Bogágyi. Neve: *mángi gambang kuru* (Bogágyi). Biró a rendkívül dús ornamentum elemzését mellőzve, a következőket írja róla: «Tamolék legszebb műtárgyai majd mind az *assa*-ünneppel vannak kapcsolatban, erre tartanak fenn minden luxust. Ilyen műtárgy állítólag e csésze is, feltünően

nung: *gumba*. Aus den Blättern der Kokuspalme *(mangi banga)* geflochten. Das Flechtmuster überaus zart. Länge 0·25 m. Höhe 0·17 m. (siehe Fig. 28: 2.).

193. (Inventar-Nr. 27.903.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *keru* (ausgesprochen *keeru*, Bogadji). Rotangkorb, die Form einer Kokusnuss nachahmend, ohne Henkel, pflegt in den Hütten auf eine Bastschnur gehängt zu werden (siehe Fig. 28: 3.).

5. Geschnitzte Kokusschale.

Gleichfalls kein Erzeugnis der Astrolabe-Bai. Die Erzeugungsmittelpunkte desselben sind auf den Tami-Inseln und in der Gegend des Huon-Golfes zu suchen. Nachdem es jedoch von der Astrolabe-Bai in die Sammlung gerieth, hielten wir es für nothwendig, dasselbe hier zu publizieren.

194. (Inv.-Nr. 27.793.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *mangi gambang kuru* (Bogadji). Biró schreibt dazu Folgendes: «Die schönsten Kunstgegenstände der Tamol stehen beinahe alle mit dem *Assa*-Feste im Zusammenhang. Was von Luxus zeugt, wird alles auf dieses Fest aufgehoben. Ein solches Prachtstück ist (angeblich) auch diese aus einer auffallend grossen und

29. ábra. Faragott kokuszcsésze lefejtett faragása.
Fig. 29. Abgerollte Ornament der geschnitzten Kokusschale.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nagy és szabályos növésű kókuszhéjból faragva, olyan gondosan és szépen metszve, a milyen igazán ritkaság az Astrolabe-baiben.»

«Régi műtárgy lehet, a mit támolék is kiemeltek, mondván: *momá ningreng!* (nagyapó csinálta!). Aszá-ünnepkor disznóhúst *(beldamu)* és kutyahúst *(baundamu)* evett belőle az öreg, abban a boldog időben, mikor még sok volt a disznó és kevés a tamol!»

«Talán nem is tűnik szembe, azért nem árt megjegyezni, hogy a csésze belseje tisztára van súrolva. Ezt a tamol minden evőeszközénél megteszi, hogy valaki az ott maradt ételmorzsák útján meg ne babonázza.» (Fölfejtett rajzát lásd 29. ábra.)

6. Vánkosfák.

Hagen B. említi, hogy «az Astrolabe-öbli tamolok nem használnak afféle vánkosfát, mint a délibb vidékek lakói, hanem egyszerűen a háló-lóczáik fejéhez alkalmazott keresztfákra, avagy valamely hengeres fadarabra hajtják le fejüket.»

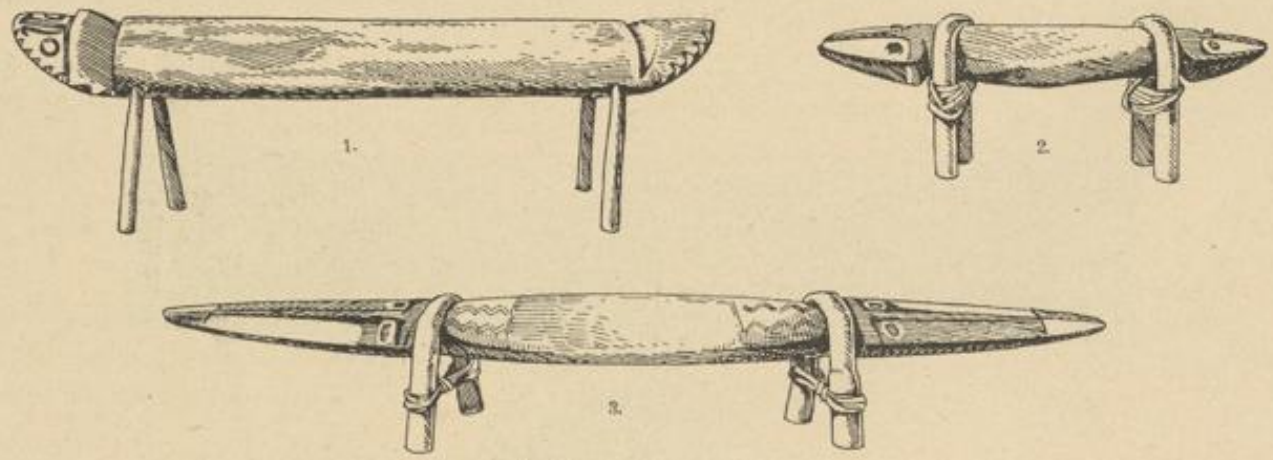
regelmässig gewachsenen Kokusnuss geschnitzte Speiseschale, die so sorgfältig und künstlich geschnitzt ist, wie kaum ein anderer in der Astrolabe-Bai vorkommender Gegenstand.»

«Es muss ein altes Kunsterzeugniss sein, was auch die Tamol hervorhoben, da sie das Stück als *moma ningreng!* (Grossvater gemacht!) bezeichneten. Der Alte ass beim Assa-Fest aus dieser Schale Schweinefleisch *(beldamu)* und Hundefleisch *(baundamu)*, aber das war in der guten alten Zeit, als der Schweine noch viele und der Tamol wenige waren!»[1]

«Da es vielleicht gar nicht auffallen würde, bemerke ich, dass das Innere der Schale rein gescheuert ist, was der Tamol mit jedem aus der Hand gegebenen Essgeräthe vornimmt, damit man ihn nicht durch die haften gebliebenen Speiseüberreste verzaubern könne.» (Das abgerollte Ornament siehe Fig. 29.)

6. Nackenstützen (Schlafschemel).

Auch B. Hagen erwähnt, dass die Tamol der Astrolabe-Bai keine solchen Nackenstützen besitzen, wie die Bewohner der südlichen Gegend, sondern für gewöhnlich auf dem Querholze ihrer mattenbedeckten Schlafpritsche schlafen oder sich ein gewöhnliches Rundholz unter den Nacken schieben.

30. ábra. Vánkosfák. — Fig. 30. Nackenstützen.

Biró Lajos mégis küldött három darabot, melyekről ezeket mondja: «Az Astrolábe-öböl bennszülöttjeinél ritkán láthatni, nem úgy mint Berlinhafen táján, a hol még látogatóba is hordják. Itt rendesen vastag bambusz vagy kerek sima gerenda a közös párna. A jualtamolok (Bongu és Bogágyi lakói) bemondása szerint, a jabatamolok készítménye, ők csak mint különösséget őrzik.»

Ludwig Biró schickte jedoch auch von hier drei solche Nackenstützen, über die er Folgendes schreibt: «Man sieht sie bei den Eingebornen der Astrolabe-Bai nur selten, nicht so wie in der Gegend von Berlinhafen, wo man dieselben auch dann mit sich führt, wenn man Besuche macht Hier ist das gemeinsame Ruhekissen zumeist ein dickes Bambusrohr oder ein anderer runder, glatter Balken. Nach Angabe der Jualtamol (die Bewohner

[1] Anspielung auf ein in Ungarn jedem Gebildeten geläufiges Citat aus Madách's: Tragoedie des Menschen. «Eskimo zu Adam: Es giebt zu viele Eskimo und all' zu wenig Robben.»

195. (Lelt. sz. 27.770.) Hazája: Bongu. Neve: *gategolol*. Puha bélfából faragott hengeres fadarab. Egyik végén mélyítve vésett, feketére festett arcz. Másik végén egyszerű bevágás. Négy lába a puha fába egyszerűen be van illesztve. Hossza 65 cm. Magassága 20 cm. (Lásd 30.: 1 ábra.)

196—197. (Lelt. sz. 27.768. és 27.769.) Hazájok: Bogágyi. Nevök: *kalika*. Előbbitől mindkettő abban különbözik, hogy a vánkosfa lábait, a hajlítás helyén felényire bemetszett, hüvelyknyi vastag rotanggúzsok *bu* (Bogágyi) alkotják, melyek a valószinűleg kétfejű gyíkot ábrázoló, kemény fájú vánkosfa fejrésze mögött következő bevágásra vannak ráhajtva és a vánkosfa teste alatt erősen összekötözve. Mindkét darab, úgy látszik könnyebb értékesítés czéljából, vörösre, az arczok pofatájékai fehérre vannak bemázolva. A 27.768 sz. hossza 40 cm., magassága 15 cm. (l. 30.: 2. ábra). A 27.769. sz. hossza 83 cm. magassága 13 cm. (lásd 30.: 3. ábra.)

5. A földművelés és a hozzávaló munkaeszközök.

Az Astrolabe-öböl tamolsága kiválóan földmíves nép. Erről már Miklucho Maclay, a hírneves orosz kutató értesít, ki ezen a vidéken hosszabb időt töltött, s azt is megfigyelte, hogy a földbirtok, illetőleg a föld növedéke bizonyos falvak, esetleg egyes családok tulajdonát képezi. Ültetvényeiket azonban nem a családi birtokon, hanem évről-évre más-más, a családok közössége által kijelölt, szűzi területen helyezik el. Az irtás munkáját kizárólag a férfiak végzik. A nagyobb fákat tűzzel pusztítják, a kisebbeket kőbaltáikkal vágják le. A nők és gyermekek csak a gyengébb ágak eltakarításánál segédkeznek. A talaj feltöréséhez a niebung-pálma fájából készült ásó-alakú szerszámokat használnak. A feltört rögöket az asszonyok és gyermekek újjaik között addig morzsolgatják, míg ültetvényük gondozott kert benyomását kelti. Legfőbb termékeik, a *táró* (Colocasia antiquorum) és a *jam* (Dioscorea többféle speciese). Ezeknek gumói tamolék legfontosabb tápláléka Előbbi különösen az esős évszakban virul, utóbbit, a hegyek lejtőin s a száraz évszakban tenyésztik.

Tenyésztik még a *batatá*-t, (Ipomoea batatas), a

von Bongu und Bogadji) ein Erzeugnis der Labangtamol, das sie nur als Rarität aufbewahren.

195. (Inv.-Nr. 27.770.) Sammelort: Bongu. Benennung: *gategolol* (Bongu). Aus weichem Markholze verfertigtes Stück cylindrischen Holzes. Am einen Ende ein vertieft geschnitztes, mit schwarzer Farbe ausgefülltes Gesichtornament. Am anderen Ende des Koptholzes bloss ein einfacher Einschnitt. Die vier Füsse in das weiche Holz einfach eingesteckt. Länge: 65 cm. Höhe: 20 cm. (Siehe Fig. 30: 1.)

196—197. (Inv.-Nr. 27.768. und 27.769.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *kalika*. Vom vorigen unterscheiden sich beide Stücke dadurch, dass die Füsse durch daumendicke, an der Beugestelle eingekerbte Rotangstäbe *bu* (Bogadji) gebildet werden. Diese Rotangstäbe sind um die eigentliche, wohl eine zweiköpfige Eidechse darstellende, aus hartem Holze geschnitzte Kopfbank in eine hinter den beiderseitigen Köpfen eingeschnitzte Kerbung gelegt und unter dem Bauche des Kopfholzes stark zusammengebunden. Beide Stücke, wie es scheint, behufs leichterer Verwertung roth, die Wangengegenden der Gesichter weiss bemalen. Nr. 27.768. Länge: 40 cm., Höhe: 15 cm. (siehe Fig. 30: 2). Nr. 27.769. Länge: 83 cm., Höhe 13 cm. (siehe Fig. 30: 3).

5. Der Ackerbau und die dazu gehörigen Geräthe.

Die Astrolabe-Tamol sind hervorragende Ackerbauer. Hierüber berichtet schon der russische Forscher, Miklucho-Maclay, der in diesen Gegenden längere Zeit zubrachte, und gleichfalls er bemerkt, dass der Grundbesitz, beziehentlich die Erzeugnisse gewisser Landstriche irgend einem Dorfe, eventuell einer Familie eigentümlich zugehören. Die Pflanzungen werden jedoch nicht auf dem Familienbesitze, sondern von Jahr zu Jahr auf einem anderen, durch eine Versammlung der Familien von Fall zu Fall bezeichneten, jungfräulichen Gebiete angelegt. Das Roden wird ausschliesslich durch Männer besorgt. An die grösseren Bäume legt man Feuer an, die kleineren werden mit der Steinaxt abgehauen. Die Frauen und Kinder helfen bloss bei dem Wegräumen der swächeren Äste. Das Aufbrechen des Bodens geschieht vermittels der aus dem harten Holze der Niebungpalme geschnitzten, ruderähnlichen Harke. Die losgerissenen Schollen werden von Frauen und Kindern zwischen den Fingern klein zerkrümmelt, wodurch die Parzellen der einzelnen Familien den Eindruck eines gut gepflegten Gartens gewinnen. Die Haupterzeugnisse sind *Taro* (Colocasia antiquorum) und *Yam* (mehrere Dioscorea sp.), deren Knollen die wichtigsten Nahrungsmittel der Tamol bilden. Erstere Frucht gedeiht besonders in der Regenzeit, letztere wird zur Trockenzeit an den Berghalden gebaut.

Man pflanzt noch die *Batate* (Ipomoea batatas),

tengerit, a kókuszpálmát, melynek termése tejnedvével, olajtartalmú húsával szolgál, a szágó-pálmát, melyből szágót készítenek, babot, tök- és uborkaféléket, pizángot, a papaját, egynémely paprika- és gyömbérfajokat, a betel- vagy pináng-pálmát és a sziri-borsot (Piper betle). A kava-gyökeret szolgáltató növény, a piper methysticum, vadon terem. A dohány, a szigetség legbelső vidékein ősrégi időktől fogva otthonos.

A tamol költői lélek, s ezért virágok és jó illatú növények termeléséről sem feledkezik meg. Igás házi állatja nincsen. Kutyákat, sertéseket és tyúkokat, nem épen nagy számban, húsuk miatt szokták tenyészteni.[1]

Egyedüli földmívelési eszközük az

Á s ó.

Biró említi, hogy eleinte a Finsch-től fegyverekként fölemlített tánczkardokat nézte ásóknak. Tényleg látott egy Graget-tamolt, a mint egy ilyennel ásta a földet, a mint hogy egyébként többszörösen előfordul, hogy egy és ugyanazt a darabot ásónak, fegyvernek, tánczbotnak egyaránt használják.

198—199. (Lelt. sz. 16.085, 16.092.) Hazájok: Uom falu a Konstantin-hegyen. Nevök: *getáte* vagy *g'táte* (Uom és Bogágyi). «Lapátvégű, diszitetlen pálmafaeszköz. Ezzel nagyolják fel az ültetvénynek letarolt erdő földjét. Kőbaltával vannak faragva, a mi a faragásnyomokból látszik.»

«Bogágyiban szintén *getáte* a neve, a nyelének *bállá* (vagy *getáte-bállá*), ásó lapjának *getátelüvi*. Utóbbi szó a neve mindenféle tüskének, a nyíl, dárda, kés stb. hegyének, itt bizonyosan arra vonatkozik, hogy a földet szurkálják (ássák) fel vele.»

31. ábra. Ásó.
Fig. 31. Harke.

A 16.085 sz. hossza 109 cm.; a 16.092 sz. hossza 89 cm. (l. 31. ábra).

Mais, Kokuspalmen, deren Frucht Milchsaft und öliges Fleisch liefert, die Sagopalme, Fisolen, Kürbisse und Gurken, Pisang, Papaja, einige Paprika- und Ingwergattungen, die Betel- oder Pinangpalme, Siripfeffer (Piper betle). Die Pflanze, welche die Kial-(Kawa-)Wurzel liefert (Piper methysticum) wächst wild. Der Tabak ist auch in den innersten Gegenden seit urdenklichen Zeiten heimisch.

Unsere Tamol sind jedoch auch poetisch veranlagt und vergessen nicht, Blumen und wohlriechende Blattpflanzen anzubauen. Zur Arbeit verwendete Hausthiere haben sie nicht, Hunde, Schweine und Hühner pflegen sie nur in geringer Zahl wegen ihres Fleisches zu züchten.[1]

Das einzige Ackerbaugeräth ist die

H a r k e.

Biró erwähnt, dass er «anfänglich, im Gegentheile zu Finsch, die bei diesem als Waffen erwähnten Tanzkeulen als Harken ansah, worin er dadurch bestärkt wurde, dass er einen Graget-Tamol sah, der den Boden de facto mit einer solchen bearbeitete. Übrigens mag es ja mehr als einmal vorkommen, dass man ein und dasselbe Stück als Harke, Waffe und Tanzkeule benützt.

198—199. (Inv.-Nr. 16.085 und 16.092.). Sammelort: das Dorf Uom am Konstantinberge. Benennung: *getate* oder *g'tate* (Uom und Bogadji). «Schaufelförmiges, unverziertes Geräth aus Palmenholz, mit welchem der Boden aufgerissen wird. Beide Stücke sind mit Steinäxten geschnitzt, was aus den Schlagmarken hervorgeht. Diese Harken heissen auch in Bogadji *getate;* der Stiel *balla* (oder *getate-balla*), die schaufelförmige Erweiterung *getate-lüwi*. Letzteres Wort bedeutet allerlei Dornen und Spitzen, ganz einerlei, ob an Pfeilen, Speeren Messern u. s. w. Hier hat es wahrscheinlich darauf Bezug, dass man damit beim Autharken in die Erde sticht.»

Nr. 16.085. Länge: 109 cm.; Nr. 16.092. Länge: 89 cm. (s. Fig. 31).

6. A halászat és szerszámai.

Vidékünk bennszülöttjeinél a kutatók majdnem egybehangzó értesítései szerint a halászat nem elsőrendű táplálkozási forrás, sőt bizonyos fokig csak fér-

[1] Hagen B. után. J. h. 195. és 196. lapon.

6. Fischerei und dazugehörige Geräthe.

Bei den Eingebornen unserer Küste ist die Fischerei nach den beinahe einstimmigen Berichten der Forscher keine Nahrungsquelle erster Ordnung, ja bis zu einem gewissen Grade es bloss ein männlicher Zeitvertreib.

[1] Nach B. Hagen A. a. O. Pag. 195. u. 196.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

fias időtöltés. Nem is valami ügyes halászok, s a mi kevés halat szigonnyal meg nyillal elejtenek, a tengerparton mindenfelé gyakori apró rákocskákkal együtt, inkább csemegének tekintik, melyből legtöbbször csak a férfiaknak jut. Kivételt a bogágyibeliek tesznek, kik a halászódárdával rendkívül ügyesen bánnak; a kézrekerített halat azonban nem maguk fogyasztják el, hanem nyilt tüzön megfüstölik, két deszka közé szorítják és cseretárgyakul használják. Legfőbb halászati eszközeik a dárda és az íjjból lőtt halászó nyíl, melyeket nappali és éjjeli halászaton egyaránt használnak. Újabban sorra megtudtuk, hogy a halászat egyéb nemeit is ismerik. Így Finsch dr. a rekesztő halászat legfontosabb szerszámát, az ősrégi vejszét már a Friedrich-Wilhelmshafen első körülhajózásánál észlelte. A Finschhafen első térképén pedig czégéket jelez, melyek azonban a leírás szerint, szintén vejszék lehettek. Zöller a hegyi patakokba alkalmazott czégékről tesz említést, s ezek szerinte annyira mesterséges szerkezetűek voltak, hogy európai vízépítőmérnök sem építhetett volna különbet. Ugyancsak ő írja, hogy azokban a nagyobb folyamokban, melyek a legnagyobb szárazság idején sem apadnak ki, a pápua halászok a vizbe épített háromlábú állványokra kuporodnak le s onnan szúrják a halakat. Ismerik még a dugával való halászást, mikor a patakok vizét mesterségesen levezetik, a levezető árkot bedugják s a halakat emelő hálóval kimerítik. Divatos a halak mérgezése is, mi körül Hagen B. észrevette, hogy halétetőül egy fának összezúzott leveleit (valószinűleg a malayoktól is használt tubaleveleket) használják. Ha ezeket az elzárt vízbe dobják, az apróbb halak azonnal megbódulnak s a víz felszinén úszva támolék prédájává lesznek. Vannak továbbá rotanból és bambuszból készült különféle alakú vesszővarsáik. Biró Lajos még egy *agye* nevű nagy hálót emleget, mely azonban nem volt eladó. Ugyancsak ő küldött egy merítő szákot, egy ollós hálót, valamint egy fényképet, mely ennek a hálónak használatát mutatja, több halászó nyilat és dárdát, végül egy rákfogó kosár mintáját.

Astrolabe-öböl halászatának nemleges jellemzője, hogy a horgos halászat, mely az ujguineai partokon egyébként eléggé ki van fejlődve, az Astrolabe-öbölből teljesen hiányzani látszik.

Dabei sind sie durchaus keine geschickten Fischer und pflegen sie die wenigen Fische, die sie mit Speeren und Pfeilen erlegen, sammt den an der Küste überall häufigen kleinen Krebsen mehr als Delicatesse zu betrachten, die zumeist nur den Männern zukommen. Eine Ausnahme bilden vielleicht bloss die Bogadji-Leute, die mit dem Fischspeer überaus geschickt umzugehen verstehen, die gefangenen Fische jedoch nicht selber verspeisen, sondern am offenen Feuer räuchern, zwischen zwei Brettchen legen und als Tauschartikel verwenden. Ihre hauptsächlichsten Fischgeräthe sind der Fischspeer und die mit dem Bogen abgeschossenen Pfeile, die sowohl bei Tage als auch zur nächtlichen Fischerei verwendet werden. In neuerer Zeit sind übrigens der Reihe nach Daten bekannt geworden, die auch für das Vorkommen anderer Gattungen der Fischerei sprechen. So beobachtete Finsch das unter der Benennung Fischzaun bekannte uralte Fischergeräth schon bei der ersten Einfahrt in den Friedrich-Wilhemshafen. Auf der ersten Karte von Finschhafen gibt er Wehren an, die jedoch nach der Beschreibung gleichfalls Fischzäune gewesen sein dürften. Zöller erwähnt in den Bergbächen angewendete Wehren, die ihm zufolge derartig künstlich construiert waren, dass sie auch europäische Ingenieure nicht besser hätten anlegen können. Ebenfalls er beschreibt, dass die Papua in den grösseren Flüssen, die auch zur Zeit der trockenen Jahreszeit Wasser führen, in dieses auf drei Pfählen ruhende Plattformen bauen, sich auf dieselben niederkauern und so auf die Fische stechen. Sodann ist ihnen noch das Fischen mit der Schleusse bekannt, wobei das Wasser der Bäche künstlich abgeleitet, der Ableitungs-Graben zugeschlossen und die darin gebliebenen Fische mit dem Hebnetze ausgehoben werden. Auch das Vergiften der Fische steht im Gebrauche, und zwar verwenden sie, wie B. Hagen bemerkt, als Fischgift die zerschlagenen Blätter einer Baumart, wahrscheinlich die auch von den Malayen hiezu benützten Tubablätter. Wirft man diese in das abgesperrte Wasser, so werden die kleineren Fische sogleich betäubt und auf der Oberfläche des Wassers schwimmend die Beute der Tamol. Ferner besitzen die Tamol noch aus Rotan und Bambus geflochtene, verschiedenartig geformte Zaunreusen. Ludwig Biró erwähnt noch ein grosses Netz Namens *adje*, dessen er jedoch nicht habhaft werden konnte, ferner schickte er ein kleines Hebnetz, ein Scheer-Netz mit einer Photographie, das den Gebrauch dieses Netzes zeigt mehrere, Fischpfeile und Speere, endlich das Modell einer Krebsreuse etc.

Ein negatives Charakteristikum der Astrolabe-Fischerei ist, dass die Angel-Fischerei, die doch an den Küsten von Neu-Guinea sonst ziemlich entwickelt ist, hier gänzlich zu fehlen scheint.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

a) Fénykép.

200. (Leltári sz. 34.186. Fkp. 3859/901.) Bongui olló-hálóval halászó Bismarck-szigetségi munkások (lásd IV. tábla).

b) Hálók.

201. (Lelt. sz. 27.852.) Merítőszák. Hazája: Bongu. Neve: *agye* (Bongu), *gabian* (Bogágyi). «Elliptikus abroncsfára = *gabangala* (Bogágyi) feszített 42 cm. hosszátmérőjű merítőszák. Asszonyok halásznak vele a patakban vagy a tengerszélen a korallpadok közt. A legnagyobb ilyen nemű hálónak az átmérője is alig üti meg az 1 métert. Halászkifejezések: *ja-baszegaj* = vízbe meríti; *gabanganto* = halászik (Bogágyi)» (l. 32. ábra).

202. (Lelt. sz. 27.854.) Ollóháló. Hazája: Bongu. Neve: *gamag* (Bongu), *rah* (Bogágyi). «Egyenként 2 m. hosszú, egymást keresztező bambuszrúdakra *(rah-szaszange*, Bogágyi; *szeszángi*, Bongu) tarisznyákból összetoldozott-foldozott háló van kötve, melynek végéhez káta módjára egy ép tarisznya *(gun*, Bogágyi) van erősítve, hogy az apró hal oda beszoruljon. Ennek a kátának halász elnevezése Bogágyiban *ráh-munyu* (a háló szájürege). A háló végénél a két bambusz keresztezi egymást s itt háncscsal lazán össze vannak kötve *(ráh-csiltongó*, Bogágyi). A két rudat a szög és hálótáska közt szétpeczkeli egy keresztfa *ráh-gamrhe* (Bogágyi), *szaváj* (Bongu).»

32. ábra. Merítőszák. — Fig. 32. Hebnetz.

«Ezt a hálót rendesen csak egy férfi kezeli, a patakok torkolata táján, a félig sós, vagy feljebb az édes vízben. Tengerben nem használják, mert ott a tiszta vízben minden hal idejében meglátja.»

«A háló kezelési módját a IV. táblán közölt 34.186. számú fényképünkön láthatni, melyen tulajdonképen nem bennszülöttek (legalább nem uj-guineaiak) halásznak vele, hanem a Bismarck-szigetségből való bennszülött munkások, kik azt szivesen kölcsönzik ki a bennszülöttektől, mert ez a háló náluk is divatos s kezeléséhez jól értenek.»

c) Halászó nyilak.

«A *juál-tamolnak* (tengerparton lakónak, megkülönböztetésül a hegyi lakótól: *jabatámol*: Erima és Czinyá-

a) Photographie.

200. (Inv.-Nr. 34.186. Ph. 3859/901.) Mit Bonguer Scheeren-Netzen fischende Bismarck-Insulaner (siehe Tafel IV.

b) Netze.

201. (Inv.-Nr. 27.852.) Hebnetz (Hamen). Sammelort: Bongu. Benennung: *adje* (Bongu), *gabian* (Bogadji).

«Das Netz ist auf einen elliptischen, in der grossen Achse 42 cm. messenden Reifen *(gabangala*, Bogadji) gespannt und hängt nach der Mitte zu taschenförmig herab. Zumeist fischen die Frauen damit und zwar in den Bächen oder zwischen den Korallenbänken. Der Durchmesser derartiger Netze, auch der grössten beträgt höchstens bis 1 m. Fachausdrücke: *ja-bassegaj* = sie taucht es unter Wasser; *gabanganto* = sie fischt (Bogadji). Siehe Fig. 32.

202. (Inv.-Nr. 27.854. Scheerennetz. Sammelort: Bongu. Benennung: *gamag* (Bongu), *rah* (Bogadji). «Das aus alten Tragbeuteln zusammengestoppelte Netz ist an zwei, einzeln 2 m. lange, über einander gekreuzte Bambusstangen *(rah-sassange*, Bogadji; *sessangi*, Bongu) befestigt. An das innere Ende des Netzes ist, nach Art eines Wadensackes eine abgenützte, jedoch unverletzte Tasche *(gun)* angebunden, in welche die kleinen Fische flüchten sollen. Der Fachausdruck für diese Tasche ist: *rah-munju* (Netz-Mund, Bogadji). An der Kreuzungsstelle sind die beiden Bambusstangen mit Bast lose zusammengebunden *(rah-tschiltongo*, Bogadji). Die gekreuzten Scheerenstangen sind zwischen dem Winkel und dem Sacke durch ein Querholz *(rah-gamrhe*, Bogadji; *ssawaj*, Bongu) gestützt.»

«Diese Art von Netzen wird zumeist durch einen Mann gehandhabt, und damit an den Bachmündungen, im Brackwasser oder weiter oben im Süsswasser gefischt. Zum Seefischfange kann es deshalb nicht verwendet werden, da es dort in dem klaren Wasser von den Fischen sogleich erblickt würde.»

«Die Handhabung des Netzes ist auf der Taf. IV mitgetheilten Photographie Nr. 34.186 ersichtlich, auf welcher jedoch nicht Eingeborne (wenigstens nicht solche von Neu-Guinea) damit fischen, sondern aus dem Bismarck-Archipel herübergebrachte Arbeiter, die sich diese Art von Netzen, mit denen sie äusserst geschickt umzugehen verstehen, von den hiesigen Eingeborenen ausgeliehen haben.»

c) Fischpfeile.

«Der Fischpfeil ist das unzertrennliche Geräth des *jual-tamol* (die Küstenbewohner zum Unterschiede von

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Halászat ollóhálóval Bonguban. — Fischen mit dem Scheerennetz in Bongu.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

gyi) vagy *jamban(g)támolnak* (Bogágyi kiejtésben) elválhatatlan fegyvere a rendes ijjból lőtt halászó nyíl. Ezért náluk nagyobb számban is látható, míg a hegyi tamolnál ritkábban és csak alkalmilag. Utóbbiak nem is igen készítik, hanem a parti lakóktól veszik, kik mélyebben is megláthatják a halat a tenger sima vizében Ennek megfelelőleg halászó nyilaik is hosszabbak, 170—175 cm.-nyiek, mihez képest az alig 30 cm. hosszú, ágas, többnyire 4—5 ágú nyílvég aránytalanul rövidnek látszik.»

1. 2.
33. ábra.
Halászó nyilak.
Fig. 33.
Fischpfeile.

203—207. (Lelt. sz. 14.923—26. és 30.068.) Hazájok: Astrolabe-öböl. Nevök: *gyárenga* vagy *gulumba-gyáruá* (Bogágyiban); *guredu-gáráu* (Erimában); *guredu-nyává-gáráu* (Czinyágyiban.)

«Bogágyi és Czinyágyi nyelven alkalmilag többször említem a nyílvessző részeit, ezeket most az erimaiak nyelvén mutatom be.»

«A 4—5 ágú villafa neve *guredu;* vesszeje *turu* vagy *guredu-turu; má* a hegye; *gou* (has) a közepe. A villafát 1—4 háncsból fonott gyürű *(gyágá)* tartja össze, s a legfelső gyürű táján betömött száraz levél *(eszigalá)* vagy kókuszrost *(ágyuru-mugyá)* feszíti széjjel. A villát nem fonott kötéssel, hanem spirálisan rácsavart háncscsal *(málu dageta)* erősítik meg a nyíl másik fórészébe, a nádvesszőbe *(ángili),* melyen még a nád bütykének *(angili-tongó)* és a bütykök közt a nád szárának *(ángili-turu)* adtak az erimaiak külön nevet.»

«A 14.924. számú rövidebb halászó nyíl, a milyen jobbára a hegyi lakos czinyágyibelicknél, de a partlakóknál is tálálható. A 14.925. számú szintén ilyen halászó nyíl, a mit csak azért jegyzek meg külön, mert a nádat összefoglaló primitivebb háncsfonalat a czinyágyiak *fáfá-golobá,* az erimaiak pedig *hebbe* névvel jelölték meg. Ezzel a szóval nevezték meg a szoknyát is. Ebből kitetszik, hogy tulajdonképen az anyagot jelenti, a miből mindkettő készült. 14.926. sz. A megelőző 14.924 és 14.925. sz.-nál látjuk, hogy a halászó nyíl rövidebb-rövidebb lesz, míg rövidsége annyira feltünő lesz, hogy külön névre érdemes, legalább körülírt külön névre. Ezt tünteti fel a 14.926 számú nyíl, melyet Erima-tamolék *guredu-gáráu ángili*

den Bergbewohnern: *jabatamol* in Erima und Bogadji) oder *jamban(g)tamol* (in der Aussprache von Bogadji). Eben deswegen ist es bei diesen auch in grösserer Anzahl zu finden als bei den Bergtamol, bei denen man sie nur gelegentlich zu Gesichte bekommt. Letztere pflegen dieselben überhaupt nicht zu verfertigen, sondern erhandeln sie von den Küstenbewohnern. Letztere erblicken den Fisch im klaren Meerwasser aus grösserer Tiefe und sind dementsprechend auch ihre Fischpfeile viel länger, 170—175 cm. — Der eigentliche Gabeltheil ist im Vergleiche hiezu unverhältnissmässig kurz = 30 cm. und zumeist 4—5 zinkig.»

203—207. (Invent.-Nr. 14.923—26, 30.068.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *djarenga* oder *gulumba-djarua* (Bogadji); *guredu-garau* (Erima); *guredu-njawa-garau* (Tsinadji).

«In der Sprache der Bogadji- und Tsinjadji-Eingebornen erwähne ich die einzelnen Theile der Fischpfeile schon des öfteren, wesshalb ich dieselben hier bloss in der Sprache der Eingebornen von Tsinjadji mittheile.»

«Die aus 4—5 Holz-Zinken bestehende Gabel als solche heisst *guredu;* der obere Theil je einer Zinke *turu* oder *guredu-turu;* die Spitze der Zinke *ma;* der Mitteltheil *gou* (Bauch). Die Gabel wird durch 1—4 aus Bast geflochtenen Ringen *(djaga)* zusammengehalten, und durch in der Gegend des obersten Ringes eingestopfte dürre Blätter *(essigala)* oder Kokusfasern *(adjurumudja)* auseinandergehalten. An den anderen Haupttheil des Pfeiles, an das Rohr *(angili)* wird der Pfeil nicht durch ein Geflecht, sondern durch spiralig gewundenen Bast *(malu dageta)* befestigt. An dem Rohre unterschieden die Bewohner von Erima noch folgende Theile: die Knoten *(angili-tongo)* und die zwischen den Knoten liegenden Theile (Internodien) = *angili-turu.*»

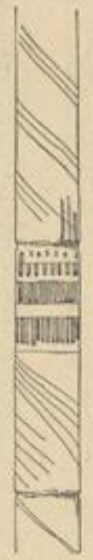
«Nr. 14.924 ein kürzerer Fischpfeil, wie er zumeist bei den bergbewohnenden Tsinjadji-Leuten, jedoch auch bei den Küstenbewohnern vorkommt. Nr. 14.925 ein ganz ähnlicher Fischpfeil, den ich nur deshalb erwähne, da die primitiven Bastschnüre, die das Rohr umfassen, von den Tsinjadji-Leuten *fafa-goloba,* von den Erima-Bewohnern *hebbe* genannt wurden. Mit demselben Worte benannten sie aber auch die Baströcke der Weiber, woraus hervorgeht, dass dieses Wort das Materiale bedeutet, aus dem beide hergestellt wurden. Zu 14.926. Schon bei den vorhergehenden Nr. 14.924 um 14.925 war ersichtlich, dass die Fischpfeile immer kürzer und kürzer werden, bis die Kürze derart auffällig wird, dass sie einen besonderen Namen, wenigstens eine besondere Umschreibung verdient. Diese erhellt nun aus der Be-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

tutu = rövidebb nádszárú halászó nyílnak mutattak be. A 30.068. sz. rotangszalaggal van átfonva.»

14.923. Vége 40 cm.; vesszeje: 128 cm. (l 33.: 1. ábra)
14.924. » 23 » » 128 »
14.925. » 25 » » 107 »
14.926. » 27 » » 92·5 »
30.068. » 44 » » 91 »

208. (Lelt. sz. 30.070.) Hazája: Bogágyi. Neve: *gulumba-gyáráu* (Bogágyi), *gureb-garabu* (Gorima), *szágháu* (Bongu nyelven). «Ötágú halászó nyíl. A közepén álló rövidebb ágnak kölön neve van: *gyarenga-fámó* (a nyíl embere (? oszlopa), a körülte levő négy ág neve: *gyarengá-galábéi.* Az e közé dugott levélcsomó neve: *cinyi* (ez a neve a faforgácsnak, levél és ágtörmeléknek, apró növényhulladéknak). A háncsgyürű = *tátál.* A nyíl ágainak a tövét *ruó* szóval jelölték meg; ezt a *tatál-béi* háncs erősíti a nádba, hogy ezt lövéskor szét ne repessze. A nád repedései = *parapara.* A nád részeit már leírtam másutt, itt csak annyit teszek hozzá, hogy az a kis gödrös mélyedés a nádbütyöknél, a nád rügyének a helye = *gácsum.*»

34. ábra. Halászó nyíl tulajdonjele. Fig. 34. Eigentumsmarke von einem Fischpfeile.

«Bonguban a nyíl neve: *szághau;* a nyíl ágai = *szághau-ge* (Bogágyiban: *galabéi);* a közibe dugott levél = *ouju* (Bogágyiban *cinyi); pombu* = a felső háncsgyürű, *szágiu* az alsó háncsgyürű, mindkét név a háncs anyagja után. A nád neve = *gurin* (tulajdonképen «*nyél*» a jelentése és nem nád!).»

Vége: 33 cm.; vesszeje: 111 cm.

209. (Lelt. sz. 14.941.) Hazája: Czinyágyi. Neve: *czeráj-geráu* Czinyágyiban; *gulumbá-gyáruá* Bogágyiban. «Hosszú nád *(jáligi)* végébe *fáfá* fonálkötéssel bekötve a négy pálmahegytől *(czeraj)* összeállított halászó nyíl (Czinyágyibeli nevek).»

«A *czeráj* szó a fa német jelenti, mivel a nyílhegy bételpálmából készült.»

Vége: 25 cm.; vesszeje: 135 cm.

Vesszejének legfelső ízén tulajdonjelféle rajz (lásd 34. ábra).

Lásd ugyanezeket a nyílak meghatározó tábláján 48. csoport alatt is.

210. (Lelt. sz. 27.761.) Mint fenti, de kötései psychida-báb szövetéből valók. Vége: 41 cm.; vesszeje: 100·5 cm. Lásd 33.: 2. ábra és nyilak meghatározó táblája 49. csoport.

nennung vorliegenden Pfeiles Nr. 14.926, den die Erima-Tamol als «*guredu-garau angili tutu* = Fischpfeil mit kurzem Rohre» vorstellten. Nr. 30.068 ist mit Rotang umsponnen.»

14.923. Zinken: 40 cm.; Schaft: 128 cm. (s. Fig. 33: 1)
14.924. » 23 » » 128 »
14.925. » 25 » » 107 »
14.926. » 27 » » 92·5 »
30.068. » 44 » » 91 »

208. (Inv.-Nr. 30.070.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *gulumba-djarau* (Bogadji), *gureb-garabu* (Gorima), *ssaghau* (Bongu). «Fünfgabeliger Fischpfeil. Die Benennungen der einzelnen Theile desselben sind: der mittlere, kürzere Zweig führt einen besonderen Namen: *djarenga-tamo* (der Mann im Pfeile (? die Säule); die vier um diesen herum stehenden Zweige heissen: *djarenga-galabei.* Die zwischen dieselben hineingesteckten Blätter: *tsinji* (so heissen Holzspäne, Blätter, altes Gezweig, kleinere Blätterabfälle). Der Bastring heisst *tatal.* Den Ursprungsort der einzelnen Zweige des Pfeiles nannte man mir mit dem Worte *ruo,* und wird derselbe mit dem *tatal-bei* genannten Geflechte desshalb umwunden, damit beim Schliessen das Rohr nicht zerspringe. Die Sprünge des Rohres = *parapara.* Die Theile des Rohres habe ich schon oben beschrieben, hier will ich bloss hinzufügen, dass die zwei kleinen Narben am Rohrknoten, d. i. die Narbenstellen der Knospen, *gatschum* benannt sind.»

«In Bongu heisst der Pfeil *ssaghau*; die Zweige *ssaghau-ge.* In Bogadji *galabei,* das zwischen dieselben gesteckte Blatt *ouju* (in Bogadji *tsinji);* der obere Bastring *pombu,* der untere *sagin,* beide nach dem Materiale des Bastes. Das Rohr heisst *gurin* (eigentlich bedeutet dasselbe «*Stiel*» und nicht *Rohr*!)»

Zinken: 33 cm; Schaft: 111 cm.

209. (Inv.-Nr. 14.941.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *tseraj-gerau* (Tsinjadji), *gulumba djarua* (Bogadji). «Der aus vier Palmenspitzen *(tseraj)* bestehende eigentliche Speertheil ist mit *fafa*-Geflecht an ein langes Rohrstück *(jaligi)* befestigt.»

«Das Wort *tseraj,* (gleich den anderen hier angegebenen aus Tsinadji stammend) bezeichnet die Holzsorte, nämlich das Holz der Betelpalme.»

Zinken: 25 cm.; Schaft: 135 cm.

Am obersten Internodium des Schaftes eine Eigentumsmarke (s. Fig. 34). Siehe über diese noch Pfeil-Bestimmungs-Tabelle Gruppe 48.

210. (Inv.-Nr. 27.761.) Wie die obigen; anstatt des Geflechtes Hülsen aus dem Gespinnste von Psychiden-Puppen. Zinken: 41 cm.; Schaft: 100·6 cm. Siehe Pfeil-Bestimmungs-Tabelle Gruppe 49 und Fig. 33: 2.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

211—213 (Lelt. sz. 27.829., 30.016., 30.035.) Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *borea szavara* (Czinyágyi). «Hevenyészett szerszámok. A patakban halásznak velök. Épen egy fiatal angolnát hoztak, melyet egy tamol egy ilyennel ölt meg.»

«Az angolna neve Czinyágyiban *aurousza* Bogágyiban pedig *kabanczari.*»

211—213. (Inv.-Nr. 27.829, 30.016, 30.035.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *Borea ssawara* (Tsinjadji). «In der Eile gefertigte Geräthe. Man fischt mit denselben im Bache, und brachte man soeben einen Aal, den ein Tamol damit getödtet hatte.»

«Der Aal heisst in Tsinjadji *auroussa,* in Bogadji *kabantsari.*

7. Rákászó szerszámok.

214. (Lelt. sz. 14.781.) Rákfogó kosár mintája. Hazája: Erima (parti falu). Neve: *kaszuge* (Erima). «Folyók torkolatánál rakják a vízbe, s egy nagyocska rákfajt *(gaue,* Erima és Czinyágyi) fognak vele.»

«A kosár neve Erimában *kaszuge* (a Czinyágyiaknál: *kagyug*), a rúdja: *kudina* (mindkét faluban); a kosár öble: *ugou* (= has, mindkettőben); a hatszögű (✱) hézag, a hol a rák a vesszők közt bemászik: Erimában: *haula* (= hát) Czinyágyiban = *ma-gyugu* (száj-lyukja)»

«Használati módját egy Erima-támol így adja elő: *gaua haula logojau* (a rák a lyukon bebúvik), *ugou belenyaue* (az üregben marad), *tamol taue* (az ember kiveszi), *gaua pitidinyaue* (a rákot megfőzi), *tamol nyaue* (megeszi).»

«Czinyágyiban ugyanezt így mondják: *gaua magyugu gojaue, ugou belenyaoe, tamol taue, gaue fitibonyoe, tamol nyaue*» (lásd 35. ábra).

35. ábra. Rákfogó kosár mintája.
Fig. 35. Modell einer Krebsreuse.

215. (Lelt. sz. 14.922.) Rákászó nyíl. Hazája: Erima parti falu. Neve: *hanyagyi-garau* (Erimai), *kitu-garau* (Czinyágyi). «Hevenyészett halászónyílnak látszik; majdnem $1^1/_2$ méter hosszú nád végébe *hebbe* rosttal (Erimai neve; Czinyágyiban *fafa-goloba*) 8—9 hegyes, a kókuszpálma melléklevelének a főeréből faragott pálczika (lásd *kumida)* bekötve. Még ezek se egyenlő hosszúk.»

«Patakok sekély tócsáiban az apró rákokat szorítják vele a fenékhez.» Vége: 12 cm.; vesszeje: 144 cm.

7. Der Krebsfang.

214. (Invent.-Nr. 14.781.) Krebsreuse. Sammelort: Küstendorf Erima. Benennung: *kassuge* (Erima).

«Diese Art Reusen legt man an den Flussmündungen ins Wasser und pflegt man mit denselben eine grössere Krebsart *(gaue,* Erima und Tsinjadji) zu fangen.»

«Die Reuse selbst heisst in Erima *kassuge* (bei den Eingebornen von Tsinjadji: *kadjug);* der Stiel: *kudina* (in beiden Dörfern); die Höhlung der Reuse: *ugoá* (= Bauch, in beiden Dörfern); die sechseckige (✱) Öffnung, wo die Krebse zwischen den Hölzern hineinkriechen: *haula* (= Rücken, in Erima); und *madjugu* (= Mundöffnung, in Tsinjadji).»

«Das Verfahren schilderte mir ein Erima-Tamol wie folgt: *gaua haula logojau* (der Krebs schlüpft beim Loch hinein), *ugou belenjaue* (verbleibt im Bauche), *tamol taue* (dann nimmt man sie heraus), *gaua pitidin jaue* (kocht die Krebse), *tamol njaue* (und isst sie).»

«In Tsinjadji drückt man denselben Satz folgendermassen aus: *gaua madjugu gojaue, ngou belenjaoe, tamol taue, gaue, fitibonjoe, tamol njaue.*» (S. Fig. 35.)

215. (Inv.-Nr. 14.922.) Pfeil zum Krebsfang. Sammelort: Küstendorf Erima. Benennung: *hanjadji-garau* (Erima), *kitu-garau* (Tsinadji). «Gleicht einem in Eile angefertigtem Fischpfeile; beinahe $1^1/_2$ m. lang, mit *hebbe*-Faser (Erima). Benennung in Tsinjadji: *fafa-goloba.* 8—9 spitze aus den Hauptadern der Nebenblätter der Kokuspalme geschnitzt. (S. *kumida.*) Auch diese sind nicht ganz gleich.»

«Man fängt damit kleine Krebse, die man damit zu Boden drückt.» Zinken: 12 cm.; Schaft: 144 cm.

8. Vadászat.

A vadászatnak Hagen B. szerint következő fajtáit ismerik. A kéngurut, a többi különféle erszényest s az itt honos tyúkfajokat csak alkalomadtán ejtik el. Rendszeres vadászatokat csak krokodilusokra és disznókra tartanak. Előbbit meglesik, ha a szárazról a vízbe tér

8. Jagd.

Nach B. Hagen sind den Eingebornen folgende Sorten der Jagd bekannt. »Känguru's, Beutelthiere, Hühner werden nur gelegentlich erlegt, und regelmässige Jagden nur auf Krokodile und Schweine gehalten. Erstere werden dann gespeert, wenn sie sich vom Land nach dem Meere zurückkehren. Wenn das Thier nicht gleich todt ist, so

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

vissza, megrohanják és dárdáikkal leszurják. Ha az első döfések nem halálosak, az emberek rádobják magukat az állatra, miközben a farkcsapások és a harapások előtt ügyesen kitérnek s a dárdával addig-addig szurkálják, míg végül halva marad.

Disznóvadászathoz körülfogják a száraz fűséget és több ponton meggyujtják. Erre a bátrabbak a tüzes körbe ugranak és bambuszkéses nyilaikkal lövöldözik a megrettent állatokat. Néha embernyi magasságnyi gödröket is ásnak, a melyekbe a sertések éjjel beleesnek. Vadászati fegyverük az íjj és a nyíl. Ez egyszersmind a hadi fegyverzetük is, miért is részletes tárgyalásukra ott kerül a sor.

9. Hajózás és kereskedelem.

Az Astrolabe-öböl bennszülöttjei szomszédjaikhoz képest rossz hajósoknak és hajóépítőknek mondhatók, ámbár az a tény, hogy a hajók majd minden egyes, bármi kicsiny részére külön mesterszavuk van, a hajózás régi eredetére és korábbi fejlettségére mutat.

Kivételkép csak a Bilibili- és Ziár-szigetiek említendők, mely két sziget kikötőiben hajók nagy számmal láthatók, míg az újguineai szárazulat parti falvaiban a hajókészlet a legtöbbször néhány rozzant lélekvesztőre szorítkozik.

Hajózási alkalmatosságaik két csoportba oszthatók, egyszerű csónakokra és egyensúlyozott, illetőleg vendéghajós ladikokra, melyeket a következőkben röviden hajóknak nevezünk.

Közülök a csónakok 5—6 méter hosszúak, egyetlen darab fatörzsből vájtak s rendkívül könnyen fölbillennek. Ezt azonban a bennök ülők föl sem veszik, mert a mint kifordultak, a csónakot közös erővel fölállítják s a vizet nagyjából kimerítve, vígan tovább eveznek. Csónakjaik a legtöbbször diszítetlenek. Ritkában orruk, faruk faragásban végződik.

Hajóik maláj-polyneziai typusúak. Főbb alkotórészeik az ezeknél is egyetlen törzsből faragott hajótest, az ehhez két, néha három — körülbelül négy méternyi — merev rúddal reáerősített, tömör fájú egyensúlyozó, az ú. n. vendéghajó és a pálmalevelekből font vitorla. Nagyobb hajóik két-, sőt három-vitorlások. A hajótest megnagyobbítása czéljából fahéncscsal és rotangkötelekkel deszkákat erősítenek az oldalaira. Hogy pedig az így nyert nagyobb felületet vízmentessé tegyék, a héza-

werfen sich die Leute auf dasselbe und halten es am Schwanze fest, indem sie den Schlägen und den Bissen sehr geschickt auszuweichen verstehen, bis ihm ein geschickter Speerstoss das Lebenslicht ausbläst.

Zur Schweinejagd umzingelt man die ausgetrocknete Savane und zündet sie an mehreren Stellen an. Eine Anzahl Behender und Beherzter springt dann in den Feuerkreis hinein, und schiessen die entsetzten Thiere mit den hiezu gehörigen Pfeilen, deren Spitzen Bambusmessern gleichen nieder. Oft gräbt man auch mannshohe Gruben, in welche die Schweine des Nachts hineinfallen.

Als Jagdwaffen werden Bogen und Pfeil gebraucht, die jedoch zugleich auch als Kriegswaffen dienen und dort eingehend vorgeführt werden.

9. Schiffahrt und Handel.

Die Eingebornen der Astrolabe-Bai können im Vergleiche zu ihren Nachbarn als ein in der Schiffahrt und Schiffsbaukunst schlecht bewandertes Völkchen angesprochen werden, obwohl das Factum, dass sie für die kleinsten Theile ihrer Schiffe besondere Fachausdrücke besitzen, darauf hinweist, dass die Schiffahrt auch bei ihnen alter Herkunft ist und in früheren Zeiten wohl entwickelter war als jetzt.

Als Ausnahme hievon sind die Eingebornen der Inseln Bilibili und Thiar zu erwähnen, in deren Häfen ihre Schiffe in grösserer Anzahl zu sehen sind, während sich in den Küstendörfern des Festlandes der ganze Schiffpark zumeist auf einige längst ausgemusterte Seelenränker beschränkt.

Die Fahrzeuge der Tamol können in zwei Gruppen eingetheilt werden. In einfache Kähne und solche, die mit Balancirstangen, sog. Auslegern versehen sind und die wir im Folgenden der Kürze wegen einfach als Schiffe benennen werden.

Die einfachen Kähne sind 5—6 Meter lang, aus einem einzigen Baumstamme gehöhlt und kippen unendlich leicht um. Die darinnen Sitzenden kümmert das nur wenig, denn sobald sie ins Wasser gefallen sind, stellen sie den Kahn wieder aufrecht, schöpfen das eingeronnene Wasser aus und paddeln ruhig weiter. Diese Kähne sind zumeist unverziert. Seltener endigen die Schiffsschnäbel in Verzierungen.

Die unsererseits Schiffe genannten Fahrzeuge entsprechen dem malayisch-polynesischen Typus. Die hauptsächlichsten Bestandtheile derselben sind der gleichfalls aus einem Stamme gewonnene Schiffskörper, der hieran mit zwei, manchmal drei ungefähr vier Meter langen Stangen befestigte aus einem massiven Stück Holz bestehende Ausleger und endlich das aus Palmenblättern geflochtene Segel, deren grössere Schiffe auch mehrere führen.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

gokat gyantába mártott faforgácscsal tömik be. Hajóik legnagyobb fajtájánál, annál is, melyet alább bővebben mutatunk be, néha a vendéghajó rúdjai fölé ácsolt, pálmalevelekkel fedett árú-lerakodót, előtte pedig törött agyagedényből hevenyészett tűzhelyet is találunk.

Míg szerkezetüket illetőleg az egyes vidékek szerint alig különböznek, diszítésüket tekintve annál nagyobb a változatosság.

Az Astrolabe-öbölben készültek — egyezően a vidék általános jellegével — átalában véve diszítetlenek, festetlenek. Már a délkeleti vidékekről való kereskedelmi hajók, melyek az Astrolab vizekben is elég gyakran láthatók, sokkal díszesebbek. Ezeknél a fedélzet ritkán hiányzik, azonkívül úgy ennek deszkái, valamint a hajótest oldalai tarka szinekkel ki vannak festve; a hajó orra és fara faragott ékítésű, még a mozgatható vitorla sem marad diszítetlenül, mert ezt is kazuártollakkal vagy faragásokkal csinosítják. Az árboczfák hegyére díszül Nautilushéjat akasztanak, az árboczokra és kötelekre akasztott sallangok ellenben nem csupán dísznek valók, mert ezek mozgásáról ítélik meg a szél irányát, erősségét stb.

«Szélcsendkor fütyöléssel vagy csigakürthanggal csalogatják a szelet. Ez a babona az európai hajósoknál is megvan. Azok is füttyengetve csalják a szelet.»

Evezőik dohánylevél alakúak s a szerint, a mint a férfiak, nők vagy gyermekek kezelik, különböző nagyságúak. Ritka kivétellel faragott halalakokkal vannak diszítve.

«Horgonyt az Astrolabe-öbölben sehol sem használnak. Ilyent csak a halfogó kosarak lekötésére készítenek ágas fából, mikhez követ kötöznek Ezeknek a neve Bogágyiban is, Bonguban is *nyangir*.»

A hajózás révén a kereskedelemről is kell szólanunk. Láttuk már a megelőzőkben és a továbbiakból is ki fog tünni, hogy a mint azt Biró L. ismételten hangsúlyozza az újguineai pápuák használati tárgyaikat a legtöbbször nem maguk készitik, hanem a legprimitivebb cserekereskedés útján tárgyat tárgyért adva úgy szerzik be, hol közelebbi, hol távolabbi vidékek lakóitól. A cserekereskedésnek ezt a fajtáját, noha elég tetemes, természeténél fogva mégis csak az képes megfigyelni, ki mint Biró L. és Hagen B. éveket töltött a vidéken és tervszerűen foglalkozott a pápuák kulturális vagyonának fölgyűjtésével. Innen van azután, hogy a régebbi ethnographiai művekben csakis a Bilibili- és Ziár-szigetieket említik

Behufs Vergrösserung des Schiffskörpers werden an denselben beiderseits vermittels Bastschnüren und Rotangstricken Bretter befestigt. Um nun die derartig gewonnene Oberfläche auch wasserdicht zu machen, werden die gebliebenen Lücken mit in Harz getauchten Holzspänen zugestopft. Bei den ganz grossen Schiffen, auch bei demjenigen, das wir unten eingehender schildern werden, befindet sich ein mit Palmenblättern beschattetes Verdeck.

Während sich die Schiffe der Construction nach in den einzelnen Gegenden nur wenig von einander unterscheiden, ist dies bezüglich der Verzierungen im grösseren Maasse der Fall. Die in der Astrolabe-Gegend angefertigten sind in Übereinstimmung mit dem allgemeinen Charakter der Gegend zumeist unverziert, dagegen die aus den südöstlichen Gegenden herstammenden, die auch in der Astrolabe-Gegend häufig zu sehen sind, zumeist stark verziert. Bei diesen fehlt das Verdeck nur selten und werden sowohl die Bretter dieses letzteren, wie auch die Seiten des Schiffskörpers in bunten Farben bemalt. Selbst die beweglichen Schiffssegel bleiben nicht unverziert, da auch diese mit Kasuarfedern oder Schnitzereien verziert werden. An die Spitze des Mastes hängt man als Zierden Nautilus-Schalen auf. Nicht nur als Zierden, sondern zugleich als Angeber der Windrichtung und der Windstärke dienen an die Masten und das Tauwerk gehängte Wimpel.

«Wenn Windstille herrscht, lockt man den Wind mit Pfeifen oder durch Blasen der Schneckenhörner, ganz wie die europäischen Matrosen.»

Die Ruder haben Tabakblätterform und sind, je nachdem sie von den Männern, Frauen oder Kindern gehandhabt werden, von verschiedener Grösse.

«Anker stehen in der Astrolabe-Bai nirgends im Gebrauche. Solche werden bloss zum Festbinden der Fischkörbe verfertigt, und zwar aus mit Steinen beschwerten Ästen. Dieselben heissen in Bogadji, wie in Bongu ganz gleicherweise *njangir*.»

Im Zusammenhange mit der Schiffahrt haben wir auch über den Handel der Gegend einiges zu bemerken. Wir sahen schon aus dem Vorhergehenden, und wird es auch im Folgenden ersichtlich werden, dass, wie dies L. Biró mehrfach betont, die Papua Neu-Guinea's ihre gesammten Gebrauchsgegenstände nur ganz selten anfertigen, sondern dieselben auf dem Wege des primitivsten Tauschhandels Stück für Stück erwerben und zwar bald von den Bewohnern der näher, bald von denjenigen der entfernter liegender Gegenden. Diese Art des Tauschhandels wird, obwohl derselbe seiner Natur nach ganz namhaft ist, nur von denjenigen Forschern beobachtet, die wie L. Biró und B. Hagen jahrelang unter ihnen wohnten und beim Sammeln des Kulturgeräthes planmässig zu Werke giengen. Davon kommt es sodann, dass in den älteren Werken bloss die Be-

kereskedők gyanánt. Közülök az előbbiek különösen edényeikkel járják be nemcsak az Astrolabe partvidéket, hanem az ettől északnyugotra és délkeletre eső partvidékeket is.

A hol az egyes tárgyaknál Biró megtudta, hogy honnan kerülnek forgalomba, ez a részletes tárgyalás folyamán mindenütt külön ki van emelve.

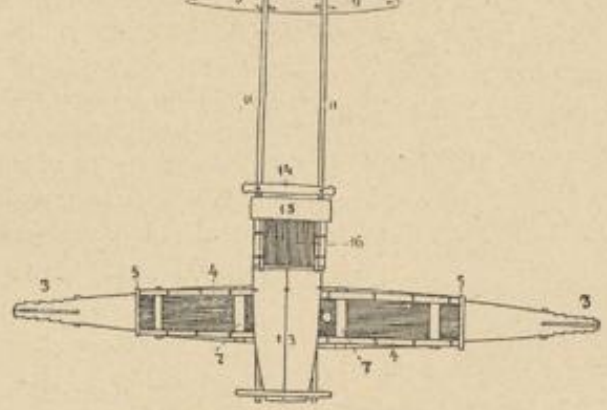
wohner von Bilibili und Thiar als Handelsleute erwähnt werden. Erstere befahren behufs Verwertung ihrer Thongefässen nicht nur die Astrolabe-Bai, sondern auch die davon nordwestlich und südöstlich gelegenen Küstengegenden.

Wo Biró bei einzelnen Gegenständen erfahren konnte, von woher dieselben in den Verkehr kommen, ist dies in der Detailbeschreibung überall betont.

a) Vitorlás hajók mintái.

216—222. (Lelt. sz. 16.072—16.078.) Hazájok: Bogágyi, de Szimbáng faluból (Finschhafen) való munkás munkája. Nevök: (egyvitorlás) = *ghobun* (Bogágyi), *uan-la* vagy *uan (wan)* (Szimbáng Finschhafennél).

«Figyelemmel voltam reá, hogy a minták pontosak legyenek, hisz a hajókon lényeges sok olyan apróság, a mi könnyen kikerüli a figyelmet; hogy többet ne említsek, pl. a kötelek megkötésének a módja. Ezt is bizonyos megszokott módon kell a hajósnak megkötni, mert veszély idején végzetes lehet minden szempillantás, a mit a hajósnak az előtte ismeretlen bogozások kioldásával kellene elvesztegetni.»

36. ábra. Vitorlás hajó alaprajza.
Fig. 36. Grundriss eines Segelschiffes.

«A hajózáshoz, és különösen a vitorlázáshoz nem sokat értvén, a vizi járművek tanulmányozásában, csak annyira akarok menni, a mennyire mennem szabad: a bennszülöttek azon szavainak gyűjtésébe, a melyekkel hajóik egyes részeit megnevezik»

«Most még minden idegen befolyástól mentesek, úgy hajójuk építésében, mint elnevezéseikben. Épen azért érdemes vele bővebben foglalkozni.»

«Egyelőre arra szorítkozom, hogy e mintákon bemutassam Bogágyi tamolék hajózási mesterszavait, nemkülönben a Finschhafenbeli Szimbang faluét. Bogágyiba való hajómintám nincs ugyan, de bátran vehetem mintának a Bogágyi hajókra a szimbangiakat, mert dr. Finsch szerint, ki a vizi járművek megítélésében is bizonyára teljesen megbízható, ugyanazonos typus után épült hajókat látott Finschhafentől Karkar (Dampier) szigetig;

a) Modelle von Segelschiffen.

216—222. (Inv.-Nr. 16.072—16.078.) Sammelort: Bogadji, jedoch die Arbeit von Arbeitern aus dem Dorfe Simbang (Finschhafen). Benennung (eines solchen Segelschiffes): *ghobun* (Bogadji), *uan-la* oder *uan (wan)* Simbang bei Finschhafen.

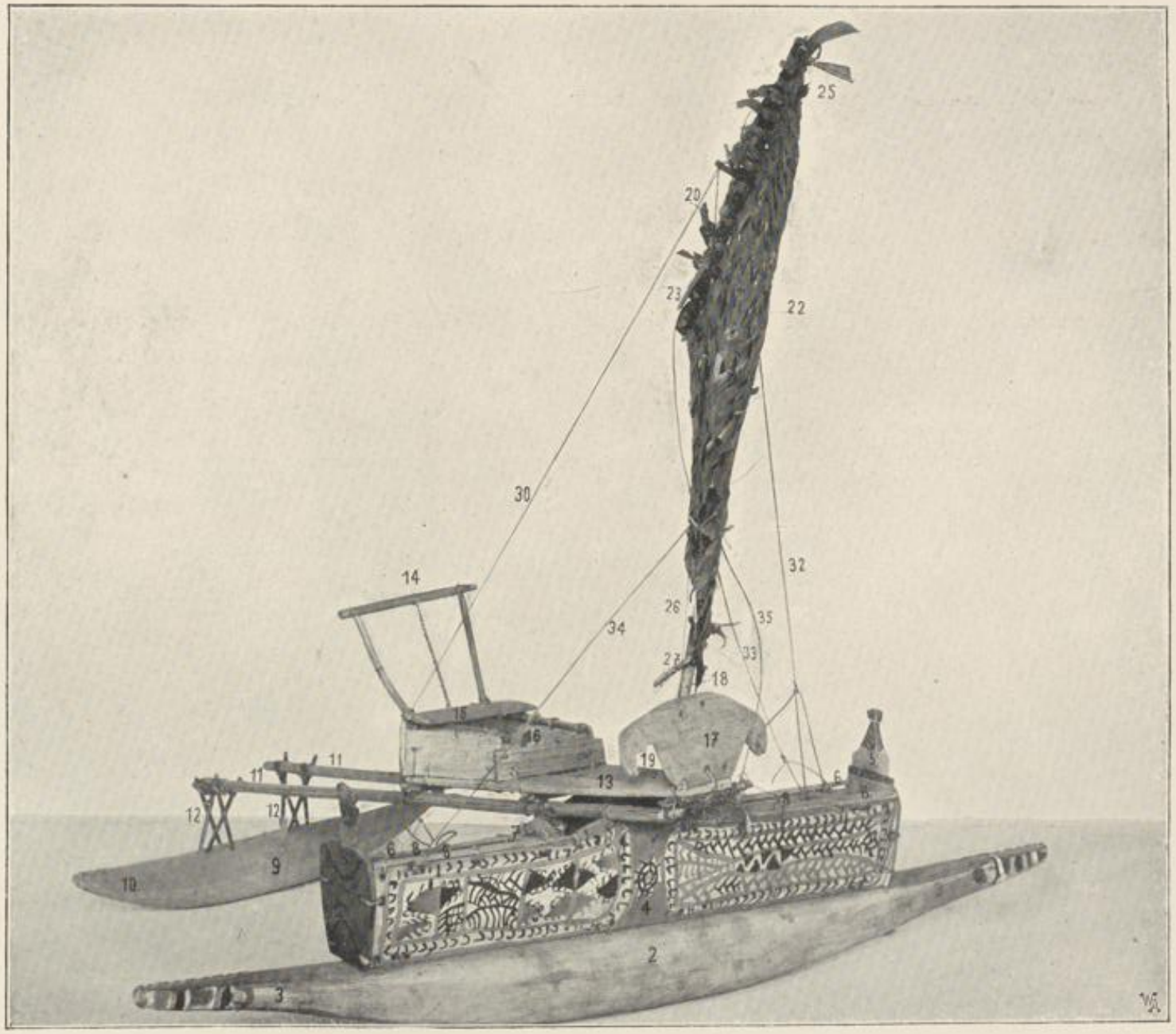
«Ich war bemüht, die Leute bei der Anfertigung der Modelle zur Pünktlichkeit zu veranlassen. Giebt es ja doch auf den Schiffen eine Menge von wichtigen Kleinigkeiten, die der Aufmerksamkeit nur allzu leicht entgehen, so, um nicht weit zu gehen, die Art, wie man die Stricke zu knoten pflegt, was immer auf eine ganz bestimmte Weise geschieht, da in Zeiten der Gefahr jede mit dem Lösen der auf ungewohnte Weise geschürzten Knoten versäumte Minute für den Schiffer verhängnissvoll werden könnte.»

«In der Schiffahrt und besonders in der Handhabung der Segel bin ich übrigens alles eher, denn ein Sachverständiger und will ich mich bloss auf die Notirung der durch die Eingeborenen zur Benennung der einzelnen Schiffstheile verwendeten Worte verlegen.»

«Zur Zeit entrathen sie noch alles fremden Einflusses, sowohl in der Bauart, als auch in der Benennung ihrer Schiffe, und ist es schon deshalb der Mühe werth, sich mit denselben zu beschäftigen.»

«Einstweilen beschränke ich mich darauf, an diesen Modellen, die bei der Schifferei verwendeten termini technici der Tamol aus Bogadji, ferner der Jabim aus Simbang bei Finschhafen zu demonstriren. Ein direct aus Bogadji stammendes Schiffsmodell konnte ich bislang nicht erhalten. Übrigens kann ich die Simbanger Modelle ganz getrost zur Demonstration derjenigen von Bogadji verwenden, da auch nach Dr. Finsch, der in der Beurtheilung der Wasserfahrzeuge wohl vollkommen verlässlich sein dürfte, die Schiffe von Finschhafen bis Karkar (Dampier) nach demselben Typus gebaut wer-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Vitorlás hajó mintája — Modell eines Segelschiffes.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

mely területnek nyugati végébe esik az Astrolabe-öböl is Bogágyival»

«Minden félreértés kikerülése végett a 16.075. sz. mintán minden egyes kis részt (a leltár készítésénél változatlanul meghagyott) számokkal jelöltem meg, néhány közönségesen ismert részen kívül. Kiegészítésül végül megtudakoltam a vitorla és kötélzetének német tengerészneveit is, miket a «Möve» német hadihajó főmatrózától (neve Welk) megtudakoltam, ki az Ali (Faraguet) szigeten kapott nyílsebek gyógyítása végett maradt a telepen.»

16.072. sz. Egy vitorlás, két rudas. A vitorlán bojtok és egy vörös festékkel reá mázolt csillag.

16.073. sz. Két vitorlás, három rudas, emeletes fedélzettel.

16.074. sz. Egy vitorlás, két rudas.

16.075. sz. Egy vitorlás, két rudas, karfáján kettős madáralak, (lásd V. tábla, alaprajzát 36. ábra).

16.078. sz. Egy vitorlás, karfáján kettős madáralak.

Tamol kifejezések a hajózáshoz, Bogágyiból:

evez: *oijogó;*
kormányoz: *kunyirrhó;*
triton csigakürtöt fujni: *toru puah; bul pua* (Bongu);
a szél feszíti a vitorlát: *jágoboszu rer digu;*
a hajó halad: *ghobun gururó;*
a hajó orra a széltől bemerül: *jágoboszá rhombiteganto;*
vizet kimerni a hajóból: *ja mormán ji jarungam* (Bongu);
a hajó felfordul: *ghobun jámafurdántó*
a hajó elmerül: *ghobun tootó = (totó);*
a tamol (az ember) meghal: *támol mojrhó;*
tengerbe fulad: *jaujogó támojó.*

den. Die Astrolabe-Bai mit Bogadji fällt aber in das westliche Ende dieses Gebietes.»

«Um allen Irrthümern vorzubeugen, habe ich ausser einigen allgemein bekannten Theilen an dem einen der Modelle (Nr. 16.075) jeden einzelnen kleinen Theil mit (auch bei der Bearbeitung dieses Cataloges unverändert belassenen) Nummern bezeichnet. Als Ergänzung füge ich endlich die deutschen Seemannsnamen der Segel und der Takelage bei, die mir Obermatrose Welk vom deutschen Kriegsschiffe «Möve» mittheilte, der zur Heilung seiner auf der Insel Ali (Faraguet) erhaltenen Pfeilwunden in der Colonie zurückblieb.

Inv.-Nr. 16.072. Ein Segel, zwei Stangen. Am Segel Quasten und eine mit rother Farbe aufgemalene Sternfigur.

Inv.-Nr. 16.073. Zwei Segel, drei Stangen, ober dem Verdeck ein Stockwerk.

Inv.-Nr. 16.074. Ein Segel, zwei Stangen.

Inv.-Nr. 16.075. Ein Segel, zwei Stangen. Die Lehne eine doppelte Vogelfigur (siehe Tafel V. Den Grundriss Fig. 36).

Inv.-Nr. 16.078. Ein Segel, die vordere Lehne eine doppelte Vogelfigur.

Fachausdrücke der Tamol'schen Fischer aus Bogadji.

rudern: *oijogo;*
steuern: *kunjirrho,*
Tritonhörner blasen: *toru puah;* in Bongu: *bul puah;*
der Wind bläht das Segel: *jagobossu rer digu;*
das Schiff treibt: *ghobun gururo;*
der Schiffsschnabel taucht vor dem Winde unter: *jagobossa rhombiteganto;*
Wasser aus dem Schiffe schöpfen: *ja morman;* in Bongu: *ji jarungam;*
das Schiff kippt um: *ghobun jamafurdanto;*
das Schiff geht unter: *ghobun tootoh (— toto);*
der Tamol (der Mensch) stirbt: *tamol mojhro;*
der Tamol ertrinkt im Meere: *jaujogo tamojo.*

b) A hajók fölszerelési tárgyai.

1. Vitorla.

223. (Lelt. sz. 27.900.) «Hazája: Bongu. Neve: *ghobun-rar* (Bongu), *ghobun-rer* (Bogágyi). Anyaga *gerenga-bagri* (*gerenga* = a növény, *bagri* = levél), a mit *dauj-csel* (*dauj* = háncs) keresztfonása tart egybe. Egy más vitorla, melyet láttam, gerenga-bagri helyett *dubusen-bagri*-ból volt készítve).»

«A vitorlarészek Bonguí nevei: felső rúdja = *csuj-*

b) Ausrüstungsgegenstände der Schiffe.

1. Segel.

223. (Inv.-Nr. 27.900.) Sammelort: Bongu. Benennung: *ghobun-rar* (Bongu), *ghobun-rer* (Bogadji). «Das Materiale des Segels heisst *gerenga-bagri* (*gererga* = Pflanze, *bagri* = Blatt). Dasselbe wird durch ein quer durchgeflochtenes *dauj-tschel* (*dauj* = Bast) zusammengehalten. Ein anderes Segel, das ich sah, war anstatt aus *gerenga-bagri* aus *dubuschen-bagri* verfertigt.»

«Die Bonguer Benennungen der einzelnen Segeltheile: die obere Stange = *tschujnam;* das daran be-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Hajózási műszavak.

(Lásd az V. táblát és a 36. ábrát, melyekben a számok a jelen táblázat folyószámaival egyeznek.)

Folyó szám	Első eredeti száma a mintákon	Hajórészek.	Neveik: Bogágyiban	Neveik: Bonguban	Neveik: Szimbangban
1	—	Az egész vitorlás neve	*ghobun*	*ghobun bururo gavalili* (a nagy kereskedő hajóké) *ghobun balate* (a kisebb halászati csónakoké)	*uang* v. *uang-la*
2	—	Vízben úszó része	*ghobun ani*	*ghobun agu*	*uanganu*
3	—	A hajó orra	*mana*	*aulol*	*dísim*
		A hajó fara	*mana*	*namera*	*dísim*
4	—	A felső (festett) oldallapok	*ghobun-ghabau*	*ghobun-khabau* és *raua*	. . . .[1]
5	15	A felső, keritett rész akármelyik véglapja	*dedema*	*ghobun szaura*	—
6	16	Ennek felső szegélykerete	*lausz* vagy *ghabau-do*	*khabau-do*	—
7	17	Evező-padok	*aubangyer*	*baul* vagy *nau bavalage*	—
8	—	A 6. és 7. számú részeket összefoglaló háncskötés	*csil-nugh*	*csel*	—
9	14	A vendéghajó vagy egyensúlyozó	*szamang* vagy *ghobun-szamang*	*szaman*	*sáp*
10	14a	Egyensúlyozó akármelyik vége	*szamang-min*	—	—
11	12	» rúdjai	*kingyd, ghobun-kingyd*	*kiangya*	*kió*
12	13	Czövecsek (a rúd és egyensúlyozó összefoglalására)	*szamangha-meli*	*batuló*	*matu*
13	—	Felső ülő- és rakodóhely	*gydr*	*balagé*	—
14	10	Korlát az egyensúlyozó felől	*átdtá*	*szamana gambor tut*	*jakanu*
15	11	Ülőpad	*gydr*	—	*jaun*
16	—	Elkerített rakodóhely	*meligi* vagy *meligi-tál* (*tál* = ház)	—	—
17	9	Külső korlát	*gelgel*	*atanó gambor tut*	—
18	—	Árbocz	*párrá* v. *ghobun-párrá*	*ra-rengal*	*jamo*
19	—	» töve	*párrá-turu*	—	—
20	—	» csúcsa	*párrá-gdte* (*gdte* = fej)	—	—
21	—	» villája	*rer-gir*	*papah* (*p'pah*)	—
22	—	Vitorla	*rer*	*rár*	*rer*
23	2	» felső rúdja	*rer-ghámeli*	*csujnám* vagy *bugyera*	*a*
24	20	» -rúd belső vége (vitorlaszeglet)	*rer-gáte*	—	—
25	19	» » külső vége (»)	*rer-busu*	—	—
26	1	» alsó rúdja	*rer-ghámeli*	—	*avanga*
27	21	» » » villája	*rer-gálá*	—	—
28	18	» » » külső vége (vitorlaszeglet)	*rer-busu*	—	—
29	—	» -kötelek (általában)	*bú; ghobun-bú*	*khobun-bu*	*lepo*
30	3	Kötél az árbocz végéről	*számáng-bú* v. *bú-nugh*	—	—
31	4	» » » »	*gir* vagy *bú-nugh*	—	—
32	5	» » » »	*párráre-bú*	—	—
33	6	» a vitorla felső szegletéről	*domá*	—	—
34	7	» a vitorláról, a kormány felől	*lángá-csil*	*kelangale*	—
35	8	» a hajó orra felől	*lángá-csil*	*kelangale*	—
36	—	Evező	*oijó*	*kulumua* { *boré* = nagy / *kenene* = kicsi	*i* / *i*
37	—	» nyele	*oijó-koren*	—	*a*
38	—	» nyél vége (többnyire faragással)	*oijó-gate*	—	—
39	—	» lapátja	*oijó*	—	*i*
40	—	A csónak repedéseibe tömött iszkába-moha	—	*gyaver*	—
41	—	Kötéltekercs a vitorla rúdján	—	*csáva*	—
42	—	Nautilushéj az árbocz végén	*bubuj*	*teteba*	—
43	—	Tüzhelynek használt törött edény	—	*bieramau*	—
44	—	Árboczokra, kötelekre akasztott sallangok	*mormor*	*gyir* és *boam*	—

[1] Szimbangi nevet csak keveset jegyezhettem fel, mert úgy látom, itt létük alatt nagyon sokat elfelejtettek anyanyelvükből, s a hányat kérdeztem az egyes hajórészekre vonatkozólag, annyi nevet mondtak. A fentebbi néhány nevet mindnyájan és mindannyiszor egyféleképen mondták, tehát azok helyes voltában nincs kétségem.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Schifferei-Fachausdrücke.

(Vergleiche Tafel V und Figur 36, auf welchen die Zahlen mit den laufenden Nummern dieser Tabelle correspondieren.)

Laufende Nr.	Brandt's Nr. der einzelnen Modell-Theile.	Schiffstheile	Benennung in Bogadji	Benennung in Bongu	Benennung in Simbang
1	—	Name des ganzen Segelschiffes	*ghobun*	*ghobun bururo gawalili* (für die grossen Handelsschiffe) *ghobun balate* (für die kleinen Fischerboote)	*uang* o. *uang la*
2	—	Der im Wasser schwimmende Theil	*ghobun ani*	*ghobun agu*	*uanganu*
3	—	..... Schiffs- { Vordertheil	*mana*	*aulol*	*disim*
		Hintertheil	*mana*	*namera*	*disim*
4	—	Obere (bemalene) Seitenplanken	*ghobun-ghabau*	*ghobun-khabau* und *raua*	.... [1]
5	15	Hintere oder vordere geschnitzte Planke	*dedema*	*ghobun ssaura*	—
6	16	Rand der Seitenplanken	*lauss* oder *ghabau-do*	*khabau do*	—
7	17	Ruderbänke	*aubandjer*	*baul* o. *nau bawalaga*	—
8	—	Baststrick, die Theile 6 und 7 mit einander verbindend	*tschil-nugh*	*tschel*	—
9	14	Der Ausleger	*ssamang* o. *ghobun-samang*	*ssaman*	*schap*
10	14a	Jede der Auslegerspitzen	*ssamang min*	—	—
11	12	Ausleger-Stangen	*kindja* o. *khobun-kindja*	*kiandja*	*kiok*
12	13	Pflöcke, womit die Auslegerstangen und der Ausleger an einander befestigt werden	*ssamangha-meli*	*batulo*	*matu*
13	—	Oberer Sitz und Frachtplatz (Plattform)	*djar*	*balage*	—
14	10	Geländer gegen den Ausleger zu	*atata*	*ssamana gambor tut*	*jakanu*
15	11	Sitzbank	*djar*	—	*jaun*
16	—	Umgebener Laderaum	*meligi* oder *meligi-tal* letzteres = Haus	—	—
17	9	Äusseres Geländer	*geigel*	*atano gambor tut*	—
18	—	Mast	*parra* o. *ghobun parra*	*ra-rengal*	*jamo*
19	—	Unteres Mastende	*parra-turu*	—	—
20	—	Mastspitze	*parra-gate* (*gate* = Kopf)	—	—
21	21	Mastgabel (Ausrücker)	*rer-gir*	*papak* (*p'pah*)	—
22	—	Segel	*rer*	*rar*	*rer*
23	2	Obere Segelstange, Rau	*rer-ghameli*	*tschujnam* o. *budjera*	*ak*
24	20	Inneres Ende der Segelstange (Segel-Ecke)	*rer-gate*	—	—
25	19	Äusseres » » » » »	*rer-buschu*	—	—
26	1	Untere Segelstange (Grossbaum)	*rer-ghameli*	—	*aschanga*
27	—	Gabel der unteren Segelstange (Klaue)	*rer-gala*	—	—
28	18	Äusseres Ende der unteren Segelstange (Segel-Ecke)	*rer-buschu*	—	—
29	—	Segelstricke im allgemeinen	*bu; ghobun-bu*	*khobun-bu*	*lepo*
30	3	Strick von der Mastspitze (Wante)	*samang-bu* o. *bu-nugh*	—	—
31	4	» » » » (Wante)	*gir* o. *bu-nugh*	—	—
32	5	» » » » (Stag)	*parrare-bu*	—	—
33	6	» » » oberen Segelecke (Niederholer o. Gaffelgier)	*doma*	—	—
34	7	» vom Segel, Steuerseite (Schot)	*langa-tschil*	*kelangale*	—
35	8	» vom Schiffschnabel her (Vorholer)	*langa-tschil*	*kelangale*	—
36	—	Ruder	*oijoh*	*kulumna* { *boro* = gross	*ik*
				kenene = klein	*ik*
37	—	» -Stiel	*oijoh-koren*	—	*ak*
38	—	» » -Ende (zumeist geschnitzt)	*oijoh-gate*	—	—
39	—	» -Blatt	*oijoh*	—	*ik*
40	—	Das in die Fugen des Kahnes gestopfte Moos	—	*djaver*	—
41	—	Taurolle am Maste	—	*tschawah*	—
42	—	Nautilus-Schale an der Mastspitze	*bubuj*	*teteba*	—
43	—	Das als Feuerstelle gebrauchte alte Geschirr	—	*bieramau*	—
44	—	Die an die Masten und Taue gehängten Wimpel	*mormor*	*djir* u. *boam*	—

[1] «Simbanger Benennungen gelang es mir nur wenige zu notieren, da, wie ich bemerkte, meine Arbeiter während des Hierseins ihre Muttersprache so ziemlich vergessen haben, und ich für jeden einzelnen Schiffstheil von Jedem einen anderen Namen erhielt. — Obige Namen wurden von allen gleich angegeben, es liegt also kein Grund vor, an deren Richtigkeit zu zweifeln.»

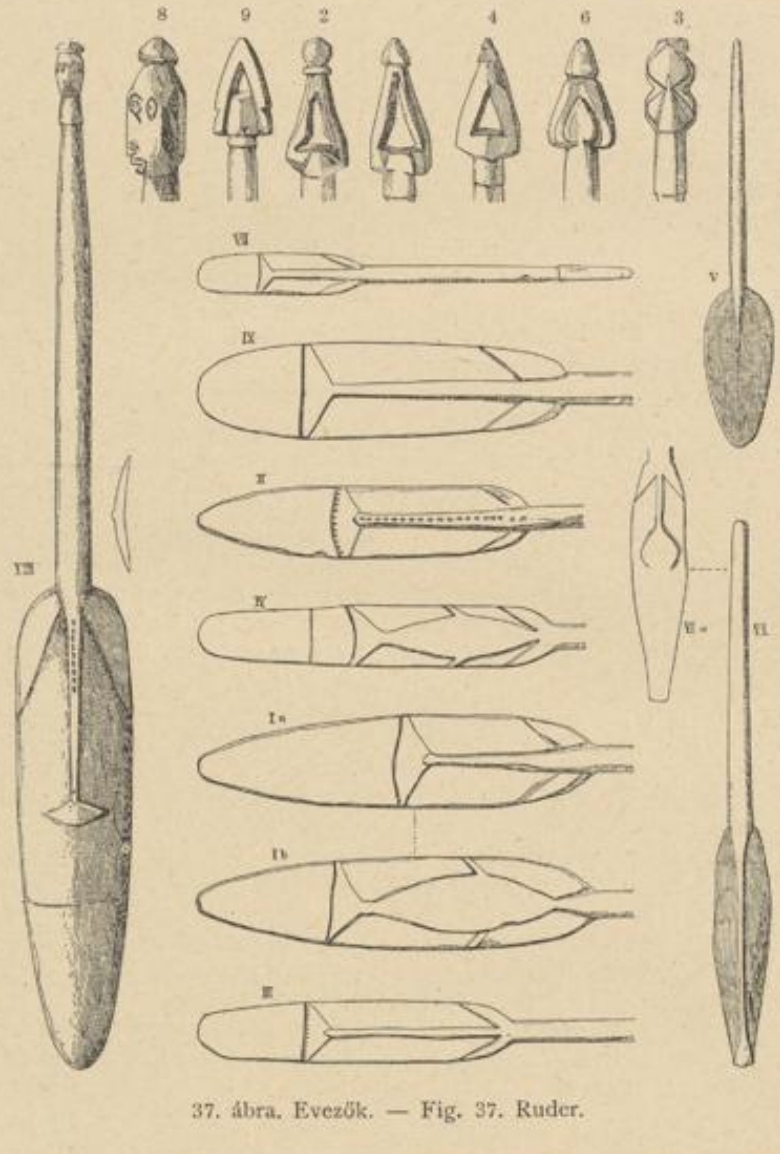
Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nám; a rákötött vitorla felhúzó kötél: *dogám;* a vitorla alsó villás rúdja *bugyerá,* villája *bugyera-papáj,* kötele: *lasel.* A vitorlarúd végén levő növénysallang = *boam.*

festigte Seil zum Niederholen des Segels: *dogam.* Die untere gegabelte Stange = *budjera,* die Gabel = *budjera-papaj,* der Strick = *laschel.* Die Pflanzenquaste am Ende der Segelstange = *boam.*

2. Evezők.

Mint már föntebb megjegyeztük, tamoléknál a férfiaknak, nőknek és gyermekeknek külön-külön, egymástól nagyságra nézve különböző evezői vannak. Ezekhez járul negyediknek a kormánylapát, mely mindanynyiok között a legvaskosabb. Az evező alkotórészei a nyél, melynek fején áttört faragás, ritkábban emberfő-alak van, s a levélalakú, néha levágott hegyű evezőlap, mely a majd mindig domború faragású halalakkal van díszítve. Néhánynál az evezőnyél folytatásakép csak a farkúszó, ismét másoknál a farkúszó és a két hasi úszó rajzai szorulnak az evezőlapátra, nyilvánvaló jeléül annak, hogy a tamol ezekben az esetekben a nyélfejet a hal fejéül, a hal testéül pedig magát a nyelet tekintette.

37. ábra. Evezők. — Fig. 37. Ruder.

a) Férfiak evezői.

224—228. (Lelt. sz. 27.880—27.882. és 27.885—27.886.) Hazájok: Bongu. Nevök: *kulumna tamokoba* (Bongu) = «nagy emberek evezője;» *oijó* (Bogágyi). Nyeleik (*kulumna-guriu,* Bongu) körülbelül 1 m. hosszuak. Nyelök végein (*kulumnu mana-gate,* Bongu), a faragás rendesen háromszögű. A lapátokon (*kulumna czab,* Bongu), néha mindkét oldalukon, néha csak az egyi-

2. Ruder.

Wie schon oben bemerkt, gebrauchen bei den Tamol sowohl die Männer, als auch die Frauen und Kinder der Grösse nach verschiedene Ruder. Als vierte Form kommen die Steuerruder hinzu, die von allen die ungeschlachtesten sind. Die Ruder haben einen Stiel, dessen Ende durchbrochen, seltener mit einem geschnitzten Menschenkopfe verziert ist. Bei einigen setzt sich als Verlängerung des Stiels bloss die Schwanzflosse auf das Ruderblatt fort, bei anderen wieder kommen noch zwei Bauchflossen auf dieses zu stehen, als beredtes Zeugniss dafür, das der schnitzende Tamol das Stielende als Fischkopf, den Stiel selber als den Fischkörper betrachtete.

a) Männerruder.

224—228. (Inv.-Nr. 27.880 — 27.882 und 27.855—27.886.) Sammelort: Bongu. Benennung: *kulumna tamokoba* (Bongu) = «Ruder der grossen Männer»; *oijoh* (Bogadji). Die Stiele (*kulumna-gurin,* Bongu) sind ungefähr 1 m. lang. An den Enden der Stiele (*kulumna mana-gate,* Bongu) befinden sich dreieckige Schnitzereien. An den Schaufeln (*kulumna zab,* Bongu), öfter an beiden Seiten, manchmal jedoch nur auf der einen, fischkörperartige, erhabene Schnitzereien (*ghajb,* Bongu; *ghe,* Bogadji = Fisch).

Dimensionen:

27.880. Länge: 1·77 m. Schaufel: 86 × 21 cm.
27.881. » 1·71 » » 73 × 16 »

kén halidomú domború faragások *(ghájb*, Bongu; *ghé*, Bogágyi = hal).

Méreteik: 27.880. hossza: 1·77 m., lapátja: 86×21 cm.
27.881. » 1·71 » » 73×16 »
27.882. » 1·52 » » 63×12 »
27.885. » 1·94 » » 76×13 »
27.886. » 1·71 » » 73×18 »

Lásd a lelt. számok sorrendjében 37. ábra Ia és Ib, II., III, IV. 27.886 nincs ábrázolva.

b) Nők evezője.

229. (Lelt. sz. 27.883.) Hazája: Bongu. Neve: *baraszso-kulumna* (Bongu), *borbasz-oijo* (Bogágyi). Alakra nézve a férfi és gyermek evezőktől kissé elütő. Hossza: 1 m., lapátja 36×16 cm. Lásd 37. ábra V.

c) Gyermekek evezői.

230—231. (Lelt. sz. 27.884., 27.887.) Hazájok: Bongu. Nevök: *malesz kulumna* (Bongu). A férfiak evezőinek mintájára faragva.

27.884. hossza: 1·39 m., lapátja: 53×12 cm.
27.887. » 1·04 m., » 38×10 »

Lásd 37. ábra VI, VIa és VII.

d) Kormánylapátok.

232—233. (Lelt. sz. 27.878. és 27.879.) Hazájok: Bongu. Nevök: *kulumna gyoga* (Bongu) = *ulamo-gyara* (Bogágyi) = kormánylapát. Nagy és vaskos szerszámok. Maga a lapát az egész hossznak körülbelül egy méterjét teszi ki. A 27.878. fogója faragott fejben végződik.

Méreteik: 27.878. hossza: 2·13 m., lapátja: 1·18×24 cm.
27.879. » 2·43 » » 85×22 »

Lásd 37. ábra VIII. és IX.

Az ábrán fejlődési sorozatban bemutatott lapátnyelek fejei a lapátok római számával egyező arabs számokkal vannak jelezve. A számozatlan fej a 27.886. számúé.

3. Faragott véglapok a felső hajótestről.

234—237. (Lelt. sz. 27.855—27.857., 29.988.) Hazájok: Bongu. Nevök: *ghobun szaura* (Bongu), *ghobun dedema* (Bogágyi). Hogy mit ábrázolnak, Biró L. nem írja, de valószinű, hogy alapelemeik emberi alakok. A 29.988. sz. kivételével, mely vörös és fehér szinűre van festve, nyers kivitelűek. Véletlenül letört darabok, különben bajos ilyenekhez jutni.

27.882. Länge: 1·52 m. Schaufel: 63 × 12 cm.
27.885. » 1·94 » » 75 × 13 »
27.886. » 1·71 » » 73 × 18 »

Siehe in der Reihenfolge der Inv.-Nr. auf Fig. 37: Ia, Ib, II, III, IV. Inv.-Nr. 27.886 nicht abgebildet.

b) Frauenruder.

229. (Inv.-Nr. 27.883.) Sammelort: Bongu. Benennung: *barasso-kulumna* (Bongu), *borbass oijo* (Bogadji). Der Form nach von den Männer- und Kinder-Rudern verschieden. Länge: 1 m., Schaufel: 36 × 16 cm. (siehe Fig. 37: V).

c) Kinderruder.

230—231. (Inv.-Nr. 27.884, 27.887.) Sammelort: Bongu. Benennung: *maless kulumna* (Bongu). Nach dem Muster der Männerruder geschnitzt.

Inv.-Nr. 27.884. Länge: 1·37 m. Schaufel: 53 × 12 cm.
» 27.887. » 1·04 » » 38 × 10 »

Siehe Fig. 37: VI, VIa und VII.

d) Steuerruder.

232—233. (Inv.-Nr. 27.878 und 27.879.) Sammelort: Bongu. Benennung: *kulumna djoga* (Bongu) = *ulamo djara* (Bogadji) = Steuerruder. Grosse, plumpe Geräthe. Die Schaufel beträgt ungefähr 1 m. der ganzen Länge. Der Griff von 27.878 endigt in einem geschnittenen Kopf.

Dimensionen:

27.878. Länge: 2·13 m. Schaufel: 1·18 × 24 cm.
27.879. » 2·43 » » 85 × 22 »

Siehe Fig. 37: VIII und IX.

Die in Fig. 37 in einer Entwickelungsreihe dargestellten Köpfe der Ruderstiele sind mit arabischen Nummern bezeichnet, die mit der römischen Nummer des betreffenden Ruders correspondieren. Der unnumerirte Kopf gehört zu Nr. 27.886.

3. Geschnitzte Endflächen vom oberen Schiffskörper.

234—237. (Inv.-Nr. 27.855—27.857, 29.988.) Sammelort: Bongu. Benennungen: *ghobun ssaura* (Bongu), *ghobun dedema* (Bogadji). Was sie darstellen sollen, ist bei Biró nicht erwähnt, jedoch sind es wahrscheinlich Menschenfiguren. Mit Ausnahme von Nr. 29.988, das roth und weiss bemalen ist, roh ausgeführt. Wohl zufällig abgebrochene Stücke, da es sonst sehr schwer hält, solche zu erhalten.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Méreteik:

27.855. lelt. sz. legn. hossza: 0·44 m. széless.: 0.14 cm.
27.856. » » » » 0·69 » » 0·17 »
27.857. » » » » 1·15 » » 0·23 »
29.988. » » » » 0·71 » » 0·15 »

Lásd a lelt. számok sorrendjében 38.: 2., 38.: 3., 38.: 1., 38 : 4. ábra.

Dimensionen:

Inv.-Nr. 27.855. Grösste Länge: 0·44 m. Gr. Breite: 0·14 m.
» 27.856. » » 0·69 » » » 0·17 »
» 27.857. » » 1·15 » » » 0·33 »
» 29.988. » » 0·71 » » » 0·15 »

Siehe in der Reihenfolge der Inv.-Nr. die Fig. 38: 2, 38: 3, 38: 1, 38: 4.

4. Hajódíszek.

238. (Lelt. sz. 16.005.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *jama ningreng* (Bogágyi). Fafaragvány, mely két végén faragott fejben végződő festett deszkán ülő sirályokat ábrázol. Efféle faragványok rendesen az ülőpadok deszkáiról és korlátairól *(gyar atata* és *gelegal)* lógnak. A madarak sorban vannak elhelyezve, láb nélkül, a hogy az uszadékfán sorban üldögélő sirályoknak se látszik a lába.» Hossza: 66 cm. (lásd 39.: 1. ábra).

38. ábra. Faragott véglapok a felső hajótestről.
Fig. 38. Geschnitzte Endflächen vom oberen Schiffskörper.

239. (Lelt. sz. 14.974.) Hazája: Bogágyi. Neve: *mingreng* vagy *ghobun mingreng* (Bogágyi). Hajóra való faragvány, két halat ábrázol, melyek golyóba harapnak. Hossza: 54·5 cm. (lásd 39.: 2. ábra).

240. (Lelt. sz. 29.934.) Háncs a csónaképítéshez. Hazája: Bogágyi. Neve: *varram* (u. o.) Nyers anyag, valami futónövény szára.

4. Schiffsverzierungen.

238. (Inv.-Nr. 16.005.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *jama ningreng* (Bogadji). Holzschnitzerei, wie sie zum Verzieren der grösseren Schiffe verwendet werden, die auf einem an beiden Enden in geschnitzte Köpfe endigenden Brette sitzende Möven darstellt. Hängen zumeist von den Sitzbrettchen und den Geländern herab. Die der Reihe nach sitzenden Vögel sind ohne Füsse geschnitzt, wie ja auch die Füsse der auf Treibholze sitzenden Möven unsichtbar bleiben.» Länge: 66 cm. (Siehe Fig. 39: 1.)

39. ábra. Hajódíszek. — Fig. 39. Schiffszierden.

239. (Inv.-Nr. 14.974.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *ningreng* oder *ghobun ningreng* (Bogadji). Stellt zwei in eine Kugel beissende Fische vor. Länge 54·5 cm. (Siehe Fig. 39: 2.)

240. (Inv.-Nr. 29.934.) Bast, wie er zum Kahnbau verwendet wird. Sammelort: Bogadji. Benennung: *warram* (Bogadji). Rohstoff, der Stengel einer Schlingpflanze.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

10. Kőbalták.

«A kőkorszaki ember ezen legfontosabb szerszáma, melyet tulajdonkép az összes szerszámok élén kellett volna tárgyalnunk, az Astrolabe öböl partvidékein ma már nincs használatban, szerezni is ritkán lehet, mert különösen erre vetették rá magukat a ritkaságkedvelők. A környékbeli falukban sincs már; mert mint kapós árút, mindenünnen összehordták a parti bennszülöttek.»

«Lassanként feledésbe is megy a kőbalta különféle fajtájának a neve s az egyes részek mesterszava. Már Bogágyiban se tudja mindenki megnevezni a kőbalta részeit, az éltesebbeket kell érte kikérdezni. Velök együtt kihalnak majd a nevek is.» Szerkezetüket lásd a 40. ábrán.

241. (Lelt. sz. 16.069.) Hazája: Bogágyi parti falu. Neve: *biárá* (Bogágyi). «Nyolcz hónapi itt időzésem alatt most jutottam először Bogágyiban kőbaltához, mely bizonyára nemrég került valahonnan a belső részekből az öböl vidékére.»

«A baltakövek állása, a kötés módja részben az ábrából, részben pedig az egyes részek neveinek felsorolásából tünnek ki. A nyélen látható domború faragású gyürűket a le nem hántott kéreg alkotja.»

«A kőbaltákon előforduló részek nevei: az egész kőbalta neve: *biárá*, kőpengéje = *bie-gei*, a kőtartó fa: *ngam-táng*, rajta a négy erős háncsgyürű = *tátál;* a nyél neve: *bállá* s ezt *bú* háncs köti a kőtartó fához. A balta foka *pogu*.»

«Ugyanilyen foglalású baltát láttam az Örtzen hegységben a Minyem folyó jobb partján fekvő *Jimjám* faluban, csakhogy ebben kő helyett gyaluvas *(inká)* volt, keresztben álló éllel, s a bogágyibeli kőbaltánál levő *(tátál)* háncsgyürű nélkül.»

«Az ilyen baltának a neve Bogágyiban *nká-bie*, de a jimjámbeliek *ber*-nek nevezték. A nyele *árfuru*, a vastartófa *bobun*, a kötőháncs *jászá*, a vas *berge*, éle *ber-uelu* nevet viselt.»

«Azt hiszem, hogy e nevek még nem modernizálvák. Következtetem a vasnak a *ber-ge* nevéről, mert ezt a bogágyibeli *bie-gei* névvel egyezőnek tartom. A *ber* és *bie* nevek közös eredetét se nehéz etymologice megfejteni.»

10. Steinbeile.

«Dieses wichtigste Geräth des Steinzeitmenschen, das wir eigentlich an der Spitze der Hausgeräthe bringen sollten, ist in der Astrolabe-Gegend heute schon ausser Gebrauch, und lassen sich solche schon ganz selten erwerben, da sich alle Liebhaber von Seltenheiten hierauf geworfen haben. Auch aus den benachbarten Küstendörfern sind sie schon verschwunden, da sie von den Küstenbewohnern als viel begehrte Waare von weither zusammengeschleppt wurden.»

«Damit gehen aber auch langsam die Benennungen der verschiedenen Steinbeil-Sorten verloren, desgleichen die termini technici für die einzelnen Theile derselben. In Bogadji muss man diesbezüglich schon die Alten ausholen, und mit ihnen werden dann diese Worte ganz zu Grabe getragen.» Die Construction der Steinbeile wird aus der beigegebenen Illustration (Fig. 40) ersichtlich.

241. (Inv.-Nr. 16.069.) Sammelort: Küstendorf Bogadji. Benennung: *biara* (Bogadji). «Nach achtmonatlichem Hierverweilen gelangte ich zum erstenmale in den Besitz von Steinbeilen, die wahrscheinlich eben jetzt von irgendwo aus den inneren Gegenden hieher gelangt sind. Die Art und Weise wie die Beilklingen gefasst und wie sie verbunden sind, zeigt zum Theil unsere Figur, zum Theil geht sie auch aus den folgenden Namen der Bestandtheile ganz klar hervor. Die am Stiel befindlichen Ringe werden durch die darauf gelassene Rinde gebildet.»

«Die Benennungen für die einzelnen Theile sind:

«Das ganze Steinbeil heisst: *biara;* die steinerne Klinge: *bie-gei;* das die Steinklinge umgebende Holz: *ngam-tang;* die darauf befindlichen vier starken Bastringe: *tatal;* der Stiel: *balla;* der Bast, mit welchem dieser und das den Stein fassende Holz mit einander verbunden sind, heisst: *buk*. Der Rücken des Steinbeiles: *pogu*.»

«Ein ganz ähnlich gefasstes Steinbeil sah ich auch im Dorfe *Jimjam*, das im Oertzen-Gebirge am rechten Ufer des Minjem-Flusses liegt, doch war bei diesem anstatt des Steines schon ein über quer stehendes Hobeleisen *(inka)* befestigt, jedoch ohne die an dem Steinbeile von Bogadji befindlichen Bastringe *(tatal)*.»

«Derartige Beile heisst man nun in Bogadji *nka-bie;* von den Jimjam-Leuten wurden sie jedoch *ber* genannt. Der Stiel heisst *arfuru*, das Holz, in welches das Eisen gefasst ist, *bobun*, die Bastschnur *jassa;* das Eisen *berge*, die Schneide *ber-uelu*.»

«Ich glaube, diese Namen sind noch unmodernisiert und folgere dies aus dem Namen *berge* für Eisen, welchen Namen ich mit dem hiefür in Bogadji gebrauchten Worte *bie-gei* für identisch halte. Auch den Zusammenhang zwischen *ber* und *bie* etymologisch zu beweisen würde nicht schwer halten.»

«In Tsinjadji heissen die Steinklingen *jehfi* und ebenso auch das Steinbeil, einerlei ob es ein tamol'sches

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

«Czinyágyiban *jéfi* a neve a balta kövének s erről minden baltának, legyen bár az támolmódra gyaluvassal fölszerelve, vagy pedig rendes európai balta és fejsze. Különbséget tesznek köztük először is nagyság szerint, *jéfi bitáró* = nagy, és *jéfi khedeididi* = kis balta. Ezek közül külön nevet kap még az európai mintájú *jéfi tafora*[1] = «átlyukasztott» balta. Ebből ismét *jéfi táforá áró,* vagy rövidesen *táforá áró* a mi magyar fejszénk, *táforá khedeididi* a mi baltánk.»

«A Graget-szigetbeliek *gánái-gánái*-nak hivják az olyan kis ácsbaltát, melynek fokán a rosszul haladó szeg kihuzására hasitéka és a nyele felé görbülő kampója van. A fekete kakadu *(Microglossa aterrima,* a gragetiek nyelvén *gánáj-gánáj)* görbe hegyes csőre hasonlóságáról kapta e nevet.» 16.069. l. 40.: 2. ábra

242. (Leltári szám 27.904.) Hazája: Bongu. Neve: *szejam-pat,* vagy készítési helye után *rháj-pat* (Bongu); *bierháj* (Bogágyi). «Bonguból szereztem meg, a fenti név alatt. Szerettem volna erről is részleteket jegyezni, de a bonguiak azt mondták: *rháj-pat* = hát ők nem tudják! A jó Bilej, mintha csak ezektől tanulta volna, szintén csak azt ismételte: *bie-rháj, rháj nanghó!* (Rhájbeli balta, Rhájban csinálták!)»

40. ábra. Fölszerelt és foglalatlan kőbalták.
Fig. 40. Montierte und ungefasste Steinbeile.

«Bilej ennek a kövét is *bie gurá*-nak mondta, a miből kitünik, hogy a név a *kő alakjára* vonatkozik, *tekintet nélkül az anyagra.*» (Lásd 40.: 3. ábra.)

[1] A *tafora* szó nem egyéb, mint az orosz топоръ = *tapor* = balta, mely Miklucho-Maclay ottani tartózkodása idejéből ragadt Új-Guineában (Hagen B.).

Steinbeil mit einem Hobeleisen oder aber ein gewöhnliches europäisches Beil oder eine Axt ist. Unterschiede werden nur in Betreff der Grösse gemacht: *jehfi-bitaro* = ein grosses Beil, *jehfi-khedeididi* = kleines Beil. Einen besonderen Namen erhält ein europäisches Beil mit einer Öse, das *jehfi tafora*[1] = «durchlöchertes» Beil heisst. Hievon giebt es wieder zwei Sorten, das *jefi tafora aro,* oder kurz *tafora aro,* unsere ungarische Axt, und *tafora khedeididi,* was wir Beil nennen.»

«Die Eingebornen von der Insel *Graget* heissen diejenigen kleinenZimmermannsbeile, die am Rücken zum Ausziehen der schlecht eingedrungenen Nägel einen dem Stiel zu sich krümmenden Hacken haben *ganai-ganai,* welchen sie von der Ähnlichkeit mit dem gekrümmten spitzigen Schnabel des Schwarzen Kakadu *(Microglossa aterrima)* erhalten haben, der in der Sprache der Bewohner von Graget *ganaj-ganaj* heisst.» Nr. 16 069 siehe Fig. 40.: 2.

242. (Invent.-Nummer 27.904.) Sammelort: Bongu. Benennung: *ssejam pat,* oder nach dem Herstellungsort *rhaj-pat* (Bongu); *bierhaj* (Bogadji). «Erwarb es unter obigem Namen in Bongu. Ich hätte auch hierüber gerne Daten notiert, die Bongu-Leute sagten jedoch *rhajpat,* und über diese wissen sie nichts. Auch mein guter alter Bilej wiederholte in einem, als ob er es ihnen abgelernt hätte: *bie rhaj, rajh nangho!* (Beil aus Rhaj, in Rhaj gemacht).»

«Bilej hiess auch den Stein dieses Beiles *bie-gura,* wovon herausgeht, dass sich der Name auf *die Form des Steines* bezieht, *ohne dass das Materiale in Betracht genommen worden wäre.*» (Siehe Fig. 40: 3.)

[1] Das Wort *tafora* ist das russische топоръ = spr. *taporr* = Beil, das sich seit dem Aufenthalte v. Miklucho-Maclay's in Neu-Guinea erhalten hat (B. Hagen).

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

243. (Lelt. sz. 27.905.) Hazája: Bongu. Neve: *pat* (Bongu), *bie szauete* (Bogágyi), *bie-melmel* kővel. «Megemlékeztem már a kőbalta bogágyibeli neveiről, itt feljegyzem róla, a mit Bonguban kitudakoltam (zárójelben odaírom a megfelelő bogágyii neveket is).»

«A kőbalta neve Bonguban *pat,* a miről most így hivnak minden vasbaltát és fejszét, akárha gyaluvassal van is ellátva. A balta köve *pat-ghál (biegei,* Bogágyi); a kő tartófája *mogun (ngám-táng,* Bogágyi); a kő fölött levő kettős háncsgyürű *rig,* a felső háncskötés, mely a nyélhez foglalja: *bó-csel (bu-csil,* Bogágyi); a balta nyele *kurin* (*bállá,* Bogágyi); a balta foka: *gateman (pogu,* Bogágyi); a balta nyelének a kőtartófával összeköttött ága: *kolaga* (= torok).»

«A kő részeinek a neve Bonguban: az éle = *alue;* széles elő- és hátsó lapja = *mole;* a keskeny köszörült oldal = *gyigyire;* a kőnek a fában levő felső része = *bogyolu.*»

«A régi balta *bie-szari* (Bogágyi), *szari* = régi; az új = *bie-omu* (Bogágyi). (Lásd 40.: 1. ábra.)

d) ***Baltakövek.***

244—246. (Lelt. sz. 14.718—14.720.) Hazájok: Astrolabe-öböl. Nevök: ha szépen köszörültek, *bie melmel* (Bogágyi), ha az oldalok köszörületlenek: *bie gurá* (Bogágyi). (Lásd 40: 4. és 5. ábra.)

A 14.718. és 14.719. egyszinű fekete, a 14.720. földszinű felhős kőzetből vannak csiszolva.

14.718.	Hossza:	16·5	cm.	Legn. széless.:	9 cm.
14.719.	»	14·0	»	»	9 »
14.720.	»	16·5	»	»	8 »

11. Konyhaberendezés.

A) ***Fatálak.***

Az új-guineai recens kőkori művesség ezen remekeit az «Astrolabe-öböl parti és közeli hegyi falvaiban mindenütt használják», rendszerint az ételek föltálalására, valamint a nyers jám- és tárótőkék eltartására. Néhol a tenger sós vizét is ebben tálalják fel A faragási nyomok tanusága szerint kemény fából, kőszakóczával, kővésővel készültek. «Készítési helyökül támolék általánosan a déli Rhájvidéket (Konstantinhafen környékét) jelölték meg. Egymás közt folyton csereberélik.»

243. (Inv.-Nr. 27.905.) Sammelort: Bongu. Benennung: *pat* (Bongu), *bie ssauete* (Bogadji), *bie-melmel* mit Steinklinge (Bogadji). «Nachdem ich oben die Bogadji-Benennungen für die Steinbeile angegeben, führe ich hier an, was ich über dieselben in Bongu erfahren konnte und zwar mit Hinzufügung der entsprechenen Bogadji-Namen.»

«Das Steinbeil heisst in Bongu *pat,* mit welchem Namen jetzt alle eisernen Äxte und Beile belegt werden, auch wenn es bloss ein Hobeleisen wäre. Der Stein des Beiles heisst *pat-ghal* (*biegei,* Bogadji); das den Stein umfassende Holz *mogun* (*ngam-tang* (Bogadji); der über dem Stein befindliche doppelte Bastring *rig,* das obere Wiedengeflecht, das ihn an den Stiel bindet: *bu-tschel (bu tschil* Bogadji); der Stiel des Beiles *kurin* (*balla,* Bogadji); der Rücken des Beils: *gateman (pogu,* Bogadji); das mit dem steinhaltenden Holze des Beilstiels verbundene Stück des Stiels: *kolaga* (= Gurgel).»

«Die Theile des Steines heissen in Bongu: die Schneide = *alue;* die breiten Vorder- und Hinterflächen = *mole;* die schmale, geschliffene Seite = *djidjire;* der im Holze befindliche Theil des Steines = *bodjolu.*»

«Alte Beile heissen: *bie-szuri* (Bogadji), *bie* = alt; neue: *bie omu,* (Bogadji).» (Siehe Fig. 40: 1.)

d) ***Beilklingen.***

244—246. (Inv.-Nr. 14.718—14.720.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *bie melmel* (Bogadji), wenn sie schön geschliffen sind, *bie gura* (Bogadji), wenn die Seiten ungeschliffen sind. (Siehe Fig. 40: 4. u. 5.)

Nr. 14.718 und 14.719 einfärbig schwarz; 14.720 aus einem wolkig gefleckten grünen Gesteine geschliffen.

Inv.-Nr.	14.718.	Länge:	16·5	cm., Breite:	9 cm.
»	14.719.	»	14·0	»	9 »
»	14.720.	»	16·5	»	8 »

11. Küchengeräth.

A) ***Holzschüsseln.***

«Diese Prachtstücke der recenten Steinzeitkunst Neu-Guineas werden in den Küsten- und nahegelegenen Bergdörfern des Astrolabe-Gebietes allgemein gebraucht, und zwar für gewöhnlich zum Auftragen der Speisen, sowie zum Aufbewahren der rohen Jam- und Taro-Knollen. Manchmal wird darin auch das salzige Meerwasser auf den Tisch gebracht. Nach dem Zeugnisse der Schnitzspuren verfertigt man dieselben vermittels Steinbeile und Steinmesser aus hartem Holze. Als Verfertigungsort bezeichneten mir die Tamol all-

Biró ezen adatai mindenben megerősítik a Vilmos-császár-földjén járt többi kutatók észleleteit. Már Finsch megjegyzi,[1] hogy az efajta fatálak néhol valósággal értéktárgy-számba mennek, sőt, hogy a menyasszony vételárát főképen ezekkel rójják le.[2]

Ugyanő ezekről a tabirokról még azt is elmondja, hogy Astrolabe-öbölben a legtökéletesebbeket Friedrich-Wilhelmshafen-ben találta. A legnagyobbakra azonban a már a Huon-golf vidékének ethnographiai jellegét mutató Finschhafen-ben akadt.

Hagen B.[1] a *tabir* (nála *tavirr*) nevezetű fatálakat ma már elég ritkáknak mondja. Bogágyi (nála Bogadjim) faluban, mely pedig szerinte a még érintetlen papua-világ valóságos fővárosa volt, azt a nyolcz szakajtó-alakú tabirt tartja a legutolsónak, mely idézett művének «Nagy krokodiluslakoma» czimű képén látható. Ezeknek *tavirr-koba* = nagy tál a neve. Gyakoribbak szerinte a medencze-alakú fatálak, melyek Finsch óta az irodalomban «csónakalakú fatálak» elnevezés alatt ismeretesek. Bogágyiban ezek a mindennapi használatra valók. De már ezekből sem jut mindenkinek. A szegényebb pápua, kinek fatála nincsen, néhány pizánglevéllel éri be, melyekkel használat előtt ezeket a fatálakat is kibélelik. Az edények tisztogatása, öblögetése a különben tisztaságkedvelő pápuáknál nem szokás, minek Bergmann hittérítő Hagen-nél olvasható tanusága szerint az a következménye, hogy az edények belsejét idővel undok nyákréteg lepi be. Kívül feketés-barna szinűek, a mit Finsch «grafit vagy mangán» máznak tartott. Ez irányban végzett tüzetesebb vizsgálat azonban arról győzött meg, hogy legalább Biró astrolabe-öbli fatálai umbra-féle barna földből és valami lakkból vagy gyantából készült mázzal vannak bevonva, talán azért, hogy a folyadékok átszivárgása ellen mentesítsék. A lakkréteg némely helyen le is pattogzik.

Kunyhóikban tartják, hol a háztető szelemenfájáról lecsüngő polczon, mondjuk, tálason vannak elhelyezve.

Nagyságukat illetőleg meglehetősen tetemesek az eltérések. A legnagyobb, a melyet Biró Astrolabe-öbölben látott, de meg nem szerezhetett, 110 cm. hosszú és 62 cm. széles volt.

Előfordulásukat illetőleg szintén helyes Biró észlelete,

[1] Finsch: Samoafahrten, Atlas, 7. lap.
[2] U. a.: Samoafahrten, 109. lap.
[3] Hagen: Unter den Papuas, 181. lap.

gemein die südliche Rhaj-Gegend (die Umgebung von Konstantinhafen); übrigens werden diese Schüsseln untereinander fortwährend vertauscht.»

Diese Angaben Biró's bestätigen die Daten der vor ihm in Kaser-Wilhelms-Land sammelnden Forscher. Schon Finsch bemerkt,[1] dass diese Art von Holzschüsseln in manchen Gegenden als wirkliche Wertsachen angesehen werden, ja auch der Kaufpreis der Braut hauptsächlich mit diesen abgezahlt wird.[2]

Eben er bemerkt noch über die Holzschüsseln, dass er in der Astrolabe-Bai die vollkommensten in Friedrich-Wilhelmshafen fand, während er auf die grössten Stücke in dem schon den ethnographischen Charakter des Huon-Golfes zeigenden Finschhafen traf.

Hagen B.[3] erwähnt, dass diese *tabir* (bei ihm *tawirr)* genannten Holzschüsseln heute schon ziemlich selten vorkommen. Im Dorfe Bogadji, sozusagen der einstigen Hauptstadt der noch unberührten Papua-Welt, hält er die acht brodkorbförmigen Stücke, die auf seinem «Grosses Krokodilfestessen» benannten Bilde zu sehen sind, für die letzten Stücke. Diese heissen nach ihm *tawirr-koba* = grosse Schüssel. Häufiger kommen die muldenförmigen Holzschüsseln vor, die in der Litteratur seit Finsch als kahnförmige Holzschüsseln bekannt sind. In Bogadji dienen letztere dem alltäglichen Gebrauche. Jedoch besitzen nicht alle Leute Holzschüsseln und die ärmeren Papua begnügen sich anstatt derselben mit einigen Pisangblättern, mit denen man übrigens vor dem jedesmaligen Gebrauche auch die Holzschüsseln auszulegen pflegt. Das Reinigen und Ausspülen der Geschirre ist bei den sonst Reinlichkeit liebenden Papuas nicht im Gebrauche, was, wie B. Hagen nach dem Zeugnisse Bergmann's angiebt, zur Folge hat, dass sich mit der Zeit die innere Seite der Schüsseln mit einer ekligen Schleimschichte bedeckt. An der Aussenfläche sind sie von schwarzer Farbe, was Finsch für durch «Graphit oder Mangan» hervorgerufen hielt. Eingehendere Untersuchungen belehrten mich, dass die schwarze Farbe, wenigstens was die durch Biró geschickten Holzschüsseln anbetrifft, mit einer aus brauner Umbraerde und irgend einem Lakk- oder Gummistoffe hergestellten Überzug versehen sind, vielleicht um das Durchsickern zu erschweren. Die Lakkschichte ist an einigen Stellen abgesprungen.

In den Hütten der Eingebornen werden sie auf einem vom Durchzugsbalken des Gerüstes herabhängenden Tragbrette aufbewahrt.

Die Grössendifferenzen sind übrigens ziemlich bedeutend. Das grösste Stück, welches Biró in der Astrolabe-Bai sah, jedoch nicht erwerben konnte, war 110 cm. lang und 62 cm. breit.

Was die Verbreitung anbelangt, hat Biró ganz gut

[1] Finsch: Samoafahrten, Atlas, Pag. 7.
[2] Finsch: Samoafahrten, Pag. 109.
[3] Hagen: Unter den Papuas, Pag. 181.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

hogy nem az Astrolabe-öböl középső vidékein, hanem a tőlük délkeletre fekvő Rhájvidéken készülnek, s csak cserekereskedés útján kerülnek astrolabe-öbli támolékhoz. Valójában a fatálak gyártásának főhelye még a Rháj-vidéknél is délebbre, valahol a Huon-golf belső hegységeiben keresendő, mert az itt leirandókkal részben egyazonos ornamentikával diszitett legszebb példányok — úgy az eddigelé ismert múzeumi darabok — valamint Biró nemrégiben hozzánk érkezett újabb gyűjtésének tanusága szerint mind a Huon-golfból származnak s onnan kiindulva, kézből-kézbe vándorolva, teszik meg a 800 kilométernyi utat föl Hatzfeldhafenig. Hogy a tárgyak ilyetén vándorlását még a tenger sem akadályozhatja meg, legjobban az a darabunk mutatja, melyet a részletes leirás során mint utolsót fogunk bemutatni, s mely határozottan az Admiralitás szigetcsoportból került Astrolabe-öbölbe.

Biró astrolabe-öbli gyűjtése a következőleg osztályozható:

1. Melencze-(csónak-)alakúak.

a) Hengeres fenekűek.

α) Egyszerű sávdiszitéssel.

Ebből a typusból öt darabunk van. Alakjuk a csónakalakútól az erősen tojásdad alakúig változik. Végeik majd gerinczesek, majd tompán lekerekítettek. A legnagyobb darab hossza 55 cm., szélessége 27 cm., mélysége 11 cm.; a legkisebb hossza 33 cm., szélessége 16 cm., mélysége 5 cm. Valamennyien, a 27.792. számú kivételével, kivül-belül feketére vannak mázolva. Diszük mindössze egy az edény felső karimáján végig futó 2—3 cm. széles, néha vörösre bemázolt sáv, mely a szerint, a hogy nézzük, három domborúan faragott vagy négy vésett, egymással párvonalasan futó szalagból, illetőleg barázdából alakul.

247. (Lelt. sz. 29.951.) Hazája: Bongu. Neve: *czájtabir, száj-tabir* (Bogágyi). Nagyobb szélessége miatt a többinél aránylag laposabbnak látszik, a mit támolék is észrevehettek, mert, a mint Biró mondja, a (Bogágyi-ban) nála járt öttagú edényvizsgáló bizottság erről a darabról bogágyii nyelven a következőket állapította meg: «A darab nevében a *czáj* szó azt jelenti: «nem», ez tehát azt jelentené: *nem tabir!* Tamolék nagyon mulatságosnak találták, hogy én nem tudom, hogy ez nem *czájtabir* (megnyomva a *czáj* szót), t. i. tabir rendeltetésű,

beobachtet, dass diese Holzschüsseln nicht im Mittelpunkte der Astrolabe-Bai, sondern in der südöstlich gelegenen Rhajgegend angefertigt werden und durch Tauschhandel hieher gelangen. In Wirklichheit wird wohl der Fabrikationsort der Holzschüsseln noch weiter südwärts, irgendwo im Hinterlande des Huon-Golfes zu suchen sein, da die in Betreff der Ornamentik mit den hier zu beschreibenden vollständig übereinstimmenden Exemplare der Museen, und die uns seither durch Biró von dorther eingesandten (später zu publicierenden Collection) Stücke alle aus dem Huon-Golf herstammen und den ungefähr 800 Kilometer langen Weg aufwärts bis zum Hatzfeldhafen aus einer Hand in die andere wandernd zurücklegten. Dass ein derartiges Wandern der Objecte nicht einmal durch dazwischen liegende Meeresstrecken verhindert wird, zeigt am besten das in der Specialbeschreibung als letztes zu erwähnende Stück, das ganz bestimmt von der Gruppe der Admiralitäts-Inseln in die Astrolabe-Sammlung Biró's gelangte.

Die Sammlung Biró's aus der Astrolabe-Gegend, lässt sich folgendermaassen classifizieren:

1. Mulden-(Kahn-)förmige Holzgeschirre.

a) Mit cylindrischem Boden.

α) Mit einfacher Streifenverzierung.

Von diesem Typus besitzen wir fünf Stücke, deren Form von der Gestalt eines Kahnes bis zur beinahe eirunden Form wechselt. Die Enden derselben laufen bald in einen Kiel zusammen, bald wieder sind sie stumpf abgeschnitten. Die Länge des grössten Exemplares beträgt 55 cm., Breite 27 cm., Tiefe 11 cm. Dimensionen des kleinsten Exemplares 33 cm., Breite 16 cm., Tiefe 5 cm. Alle sind mit Ausnahme von Nummer 27.792 innen und auswendig schwarz bemalen. Was an Zier darauf befindlich ist, beschränkt sich auf einen um den oberen Rand des Geschirres herumlaufenden 2—3 cm. breiten, manchmal roth beklecksten Streifen, der je nachdem man es nimmt, aus 3 convex oder 4 concav parallel neben einander laufenden Bändern oder Furchen gebildet wird.

247. (Inv.-Nr. 29.951.) Sammelort: Bongu. Benennung: *tsaj-tabir* oder *ssaj-tabir*. Scheint wohl der grösseren Breite wegen flacher zu sein als die übrigen Exemplare, was auch die Tamol wahrzunehmen schienen, denn, wie Biró erzählt, fand die in Bogadji in seiner Wohnung rathpflegende, aus fünf Mitgliedern bestehende Geschirr-Untersuchungs-Commission über dieses Stück folgendes zu bestimmen: Das Wort *tsaj* bedeutet jedoch «*nicht,*» was also «*nicht*» oder «*kein*» *tabir* bedeuten soll. Meine Tamol fanden es nun überaus lustig, dass ich nicht wusste, dass diess nicht soviel heisst *tsaj-tabir*

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

hanem *czáj-tabir* (nem hangsúlyozva), mert ha azt akarnák kifejezni: ez nem *tabir*, így mondották volna: *tabir czáj.*» Hossza 48 cm., szélessége 29 cm., mélysége 11 cm.

248. (Lelt. sz. 29.952.) Hazája: Bongu. Valamennyi közt a legnagyobb. Hossza 55 cm., szélessége 27 cm., mélysége 16 cm. (Lásd VI. tábla, 1. ábra.)

249. (Lelt. sz. 29.953.) Hazája: Bongu. Neve: *tabir kiniele, olejele* (= edény, kicsi, hosszú) (Bogágyi). Valamennyi közt a legkisebb. Hossza 33 cm., szélessége 16 cm., mélysége 5 cm.

250. (Lelt. sz. 29.954.) Hazája: Bongu. Neve: *jual-tabir olejele* (Bogágyi) (= tengervizes edény, hosszú). Sósvizet tálalnak fel benne. Hossza 42 cm., szélessége 20 cm., mélysége 8 cm.

251. (Lelt. sz. 29.955.) Hazája: Bongu. Neve: *csau csájam olejele* (Bogágyi). (Nem tudom értelmezni.) Hossza 50 cm., szélessége 23 cm., mélysége 11 cm.

β) Sávba foglalt vonaldiszítéssel.

Alakra nézve a föntiekkel egyeznek. A párvonalas sáv szélesebb s némileg a neolith kőkorszak agyagedényeinek sávdiszítéseire emlékeztető tiszta vonalas ornamentumokat mutat.

252. (Lelt. sz. 20.956.) Hazája: Bongu. Neve: *ganyim tabir* (Bogágyi). Hossza 36 cm., szélessége 20 cm., mélysége 10 cm. (Lásd VI. tábla, 3. ábra.)

253. (Lelt. sz. 29.957.) Hazája: Bongu. Neve: *tabir ongol olejele* (Bogágyi). Vastag fenekű tál. Tán ezt akarja az *ongol* szó jelezni, vagy azt, hogy mélyebb. Hossza 45 cm., szélessége 17 cm., mélysége 12 cm.

254. (Lelt. sz. 29.958.) Hazája: Bongu. Neve: *ganyim-tabir* (Bongu és Bogágyi) *(ganyim = táró),* Wong falu nyelvén *taur* vagy *daur.* Czinyágyiban *száia ugotu.* Hossza 32 cm., szélessége 24 cm., mélysége 10 cm.

255. (Lelt. sz. 27.792.) Hazája: Bongu. Az egyetlen nem mázos példány. «Bogágyibeli tamolék e közt és a 29.951. számú közt nem tettek különbséget. Diszítése szerint átmenetet mutat a huon-golfi melencze-alakú, dombormíves alakokhoz. Ha ugyanis sávdíszét elemezzük, legott kitünik, hogy a diszítő elemek elosztásában ennél is az a tervszerűség mutatkozik, hogy az illető ornamentumok az oldalak közepétől részarányosan vannak alkalmazva. Azonkívül a motivumokban is megegyeznek, mely mindkettőnél a hal. Igaz, hogy a typikus huon-golfi alakokra három hal van kifaragva, egy a középen,

(das Wort *tsaj* betonend), d. i. ein Geschirr von der Bestimmung der *tabir*'s, sondern *tsaj-tabir* (ohne Betonung), denn, wenn sie sagen wollten: dies ist überhaupt kein tabir, so würden sie dies so ausdrücken: *tabir tsaj.* Identität: Länge 48 cm., Breite 29 cm., Tiefe 11 cm.

248. (Inv.-Nr. 29.952.) Sammelort: Bongu. Von allen das grösste Stück. Identität: Länge 55 cm., Breite 27 cm., Tiefe 16 cm. (Siehe Tafel VI, Fig. 1.)

249. (Inv.-Nr. 29.953.) Sammelort: Bongu. Benennung: *tabir, kiniele, olejele* (= Geschirr, klein, lang) (Bogadji). Unter allen Stücken das kleinste. Länge 33 cm., Breite 16 cm., Tiefe 5 cm.

250. (Inv.-Nr. 29.954.) Sammelort: Bongu. Benennung: *jual-tabir olejele* (Bogadji) = Salzwasser, Geschirr, lang. Gehört zum Auftischen von Salzwasser. Länge 42 cm., Breite 20 cm., Tiefe 8 cm.

251. (Inv.-Nr. 29.955). Sammelort: Bongu. Benennung: *tschau tschajam olejele* (Sinn unbekannt, Bogadji). Länge 50 cm., Breite 23 cm., Tiefe 11 cm.

β) Geschirre mit Strich-Verzierungen.

Dieselben stimmen der Form nach mit obigen überein. An Stelle der reinen Schnurverzierung tritt jedoch ein einigermaassen an die Ornamente der neueren Steinzeit erinnerndes, strichverziertes Bandornament.

252. (Inv.-Nr. 29.956.) Sammelort: Bongu. Benennung: *ganjim-tabir* (Bogadji). Länge 36 cm., Breite 20 cm., Tiefe 10 cm. (Siehe Tafel VI, Fig. 3.)

253. (Inv.-Nr. 29.957.) Sammelort: Bongu. Benennung: *tabir ongol olejele* (Bogadji). Schüssel mit dickem Boden. Vielleicht soll das Wort *ongol* dies anzeigen oder vielleicht, dass es eine tiefere Schüssel ist. Länge 45 cm., Breite 17 cm., Tiefe 12 cm.

254. (Inv.-Nr. 29.958.) Sammelort: Bongu. Benennung: *ganjim-tabir* (*ganjim* = Taro). In der Sprache des Dorfes Wong: *taur* oder *daur.* In Tsinjadji: *ssaia ugotu.* Länge 32 cm., Breite 24 cm., Tiefe 10 cm.

255. (Inv.-Nr. 27.792.) Sammelort: Bongu. Das einzige ungefärbte Exemplar. «Die Bogadji-Tamol konnten jedoch zwischen diesem und Nr. 29.951 keinerlei Unterschied angeben. In Hinsicht des Ornamentes bildet es einen Übergang zu den muldenförmigen mit erhabenem Schnitzwerk versehenen Exemplaren aus Huongolf. — Analysiert man nämlich das Bandornament, so geht hervor, dass sich auch bei diesem in der Vertheilung der ornamentalen Elemente die Planmässigkeit kundgiebt, dass die betreffenden Ornamente von der Mitte der Seitenwände aus symmetrisch vertheilt sind. Ausserdem stimmen auch die Motive überein, die bei beiden Fische sind. Bei den typischen Formen vom Huongolf sind zwar drei Fische ausgeschnitzt, einer in der Mitte, mit dem Kopf ins Innere des Geschirres schauend, und zwei andere gegen die Mitte zu nach vorwärts schwim-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

mely fejjel az edény belseje felé néz, kettő pedig a közép felé előre uszva, míg ezen az átmeneti példányon a középső hal hiányzik, a másik kettő pedig bent a szalagban, fejjel a csónakalakú fatál két vége felé látszik úszni. Az sem lehetetlen, hogy a csónak végén a halak fejei körül látható convergáló vonalak, továbbá a két szembenálló farkuszót összekötő vonalpár nem egyéb, mint az uszó hal okozta hullámvonalak.» Hossza 51 cm., szélessége 24 cm., mélysége 11 cm. (Lásd VI. tábla, 2. ábra.)

γ) Domború mivű disszitéssel.

256. (Lelt. sz. 27.791.) Hazája: Bongu. Neve: *tabir duru* (Bongu), *tabir daur* (Bogágyi). Typikus huongolfi példány. Mindkét oldalán domborúan faragott disziténssel. «Régi darab, a kőkorszakbeli művészet valódi remeke, melyen kiválóan szép a faragások szembetünő symmetrikus kivitele. Az öreg Bilej Bogágyiból meg tudta nevezni azokat a halakat is, melyek a tálon ábrázolva vannak. Középen a rája-alakú lapos hal: *uru;* kétfelől szembe fordulva egy-egy *csábub;* orruknál a koronaszerű rajz a viz *(já)* gyürüzését jelenti.» Erről az ornamentumról mondja Preuss:[1] «Nagy szerepet játszanak továbbá azok az állatok, melyeknek szemei épen úgy vannak alkotva, mint a krokodilusok és gyíkok szemei . . . Miután az állat teste majd hosszabb, majd rövidebb és azonkívül is különböző alkotású, tisztán ornamentális képlettel lehet körülvéve . . . fogalmat alkothatunk ezen Leviathan sokalakúságáról stb. . . . Ezt az állatot szalamandrafélének tarthatnók és a fej alatti nyulványokat kopoltyúnyaláboknak, ámbár szalamandraféle állat eleddig ezekről a tájakról nincs kimutatva.» Alább pedig, ott, a hol a kopoltyúnyalábokról behatóbban értekezik, arra az eredményre jut: «hogy mi sem szól ellene, hogy valamint a fej összes nyulványait, ezeket a kopoltyúnyalábokat is stylizált füleknek vehetjük»

Biró-nak erre vonatkozó közléseiből ezzel szemben teljesen bizonyos, «hogy mindaz az értelmezés, mit Preuss idézett értekezésének 126 - 131. lapján «a szalamandra, a fül, a repülő madár» pontok alatt tárgyal, tévedésen alapszik és elesik».

«A tévedést a fatál diszítésének a középső alakja, a *duru*-hal okozta, mely elszélesedett rhombalakjával könymend, während bei diesem Übergangsstücke der mittlere Fisch fehlt und die beiden anderen in einem Bande, mit dem Kopfe den Enden des kahnförmigen Holzgeschirres zu gerichtet zu schwimmen scheinen. Auch ist es nicht unmöglich, dass die um den Mund der Fische herum sichtbaren convergierenden Linien, ferner die Linien, welche die beiden einander gegenüber stehenden Schwanzflossen verbinden, nichts anderes als die durch den schwimmenden Fisch verursachten Wellenschläge sind.» Länge 51 cm., Breite 24 cm., Tiefe 11 cm. (S. Taf. VI, Fig. 2.)

γ) Mit erhaben gearbeiteten Verzierungen.

256. (Inv.-Nr. 27.791.) Sammelort: Bongu. Benennung: *tabir duru* (Bongu), *tabir daur* (Bogadji). Typisches Huon-Golf-Exemplar. An beiden Seiten mit erhaben gearbeitetem Ornamente. «Altes Prachtstück der steinzeitlichen Kunst, an dem besonders die auffallend symmetrische Ausführung der Ornamente schön ist. Der alte Bilej aus Bogadji konnte mir auch die Fische benennen, die auf der Schüssel ausgeschnitzt sind. Der rochenartige Fisch in der Mitte heisst *uru;* die beiderseits einander gegenüber liegenden sind je ein *tschabub;* die kronenartige Zeichnung um den Mund herum stellt die Ringeln des Wassers *(ja)* dar.» Über dieses Ornament besagt nun Preuss[1] Folgendes: «Eine grosse Rolle in der Kunst spielt ferner eine Gattung Thiere, deren Augen genau so gebildet sind, wie die der Krokodile und Eidechsen . . . Da nun noch der Leib beliebig lang oder kurz . . . und der Kopf oft mit einem verschiedenartigen rein ornamentalen Gebilde umgeben ist, so kann man sich von der Vielgestaltigkeit dieses Leviathans einen Begriff machen u. s w. . . . Wir könnten das Thier wohl für eine Art Salamander halten und die Fortsätze unterhalb des Kopfes für die Kiemenbüschel; allein bis jetzt ist noch kein Exemplar davon in jener ganzen Region nachgewiesen.» Später gelang er dort, über die Kiemenbüschel eingehender handelt, zu dem Resultate, dass: «mindestens nichts dagegen spricht, dass wie alle anderen Kopffortsätze, auch die sog. Kiemelbüschel als Ohren anzusehen sind.»

Aus den hierauf bezüglichen Mittheilungen Biró's geht diesem gegenüber ganz gewiss hervor, «dass alle die Erklärungen, die Preuss auf Pag. 126—131 unter den Titeln: «Salamander, Ohr, Fliegender Vogel» giebt, auf Irrthümern beruhen und somit entfallen».

«Den Irrthum verursachte die mittlere Figur der ornamentierten Holzschüssel, der *duru*-Fisch, der mit seiner breit auseinanderfliessenden rhombischen Gestalt, jederman, der die Rochen benannten Seefische nicht kennt, leicht betrügt. Von derart ungewohnten Fischen

[1] Dr. phil. K. Th. Preuss: Künstl. Darstellungen aus Kaiser Wilhelmsland. Zeitschrift f. Ethnol. 29. kötet, 125. lap, 126. ábra.

[1] Dr. phil. K. Th. Preuss: Künstl. Darstellungen aus Kaiser Wilhelmsland. Zeitschrift für Ethnol. Band 29, Pag. 125, Fig. 126.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nyen megcsalja azt, a ki nem ismeri a rajaféle tengeri halakat. Az ilyen szokatlan halaknál az olyan ember, ki nem látott más halat édesvízieken kívül, eleinte alig tudná hamarjában megmondani, merre van a feje s merre a farka, melyik a hasa, melyik a háta? De tengerparti lakos és halásznépnél, mint Bogágyi-tamolék, eléggé felismerhetővé teszi azt az olyan vázlatos ábrázolás is, mint a milyen e *tabirduru* fatálon van s a melynek egészen pontos mását közli Preuss is a 129. lapon a 146. ábrán. A tamol előtt világosan áll az értelme annak a koronaszerű diszítménynek is a hal fejénél, mely Preuss-ot még jobban bevezette a téves combinátiók útvesztőjébe, s mely nem más, mint a víz gyürűzése a hal orra előtt.»

«Még jellemzetesebben van ábrázolva a VI. tábla 4. számú *tabir-duru* edényemen ez a vízgyürű-részlet a két szembeforduló halalak orránál. E két hal bogágyii tamolék szerint a *csábub* nevű hal. Azon a fatálon, melyről Preuss a 146. ábrát közli, bizonyosan voltak szintén megfelelő alakok, de talán nem ilyen, mert különben erről mindjárt észrevehette volna, hogy ez: halakkal járó diszités, ha nem is gondolt volna épen a vízgyürűre. Az én tárgyaimon nincs, de Preuss ábráin igen szépen kivehető (142., 143. és 148. ábra a 129. lapon) a vízgyürűnek második ábrázolása, az örvény, a mit még világosabbá tesz a forgást feltüntető fogaskerék.»

A szalamandra utánzását Biró teljesen lehetetlennek tartja, mert ez az állat nemcsak, hogy Uj-Guineában, de az egész ausztráliai faunaterületről hiányzik. «Nem is kell azért messzire menni, Preuss minden szalamander-alakját meg lehet érteni a hal-alakból is. Tessék megnézni először is a fenti *csábub*-halat az edényen, azután sorban Preuss 126., 132. ábráját, ugyanolyan vízgyürűvel az orra előtt, a 128. ábrát, hol a vízgyürűnek egész karikája megvan, azután a 127., 129., 130. ábrákat, hol a gyürű elmaradt: hal az mind!! Még pedig nem fantázia szülöttjei, hanem mindmegannyi annyira jellemzetes alak, hogy azokat tamolék sorra végig tudnák nevezni. Csak európai szemnek különösek, de a Csendes-tenger változatos alakú halai közt eleven alakok adták a mustrát mindenikhez. Még a kigyóalak is a halak sorába mehet, mert Uj-Guineában honos a mérges tengeri kigyó is, miket tamolék az angolnákkal együtt halnak tartanak.»

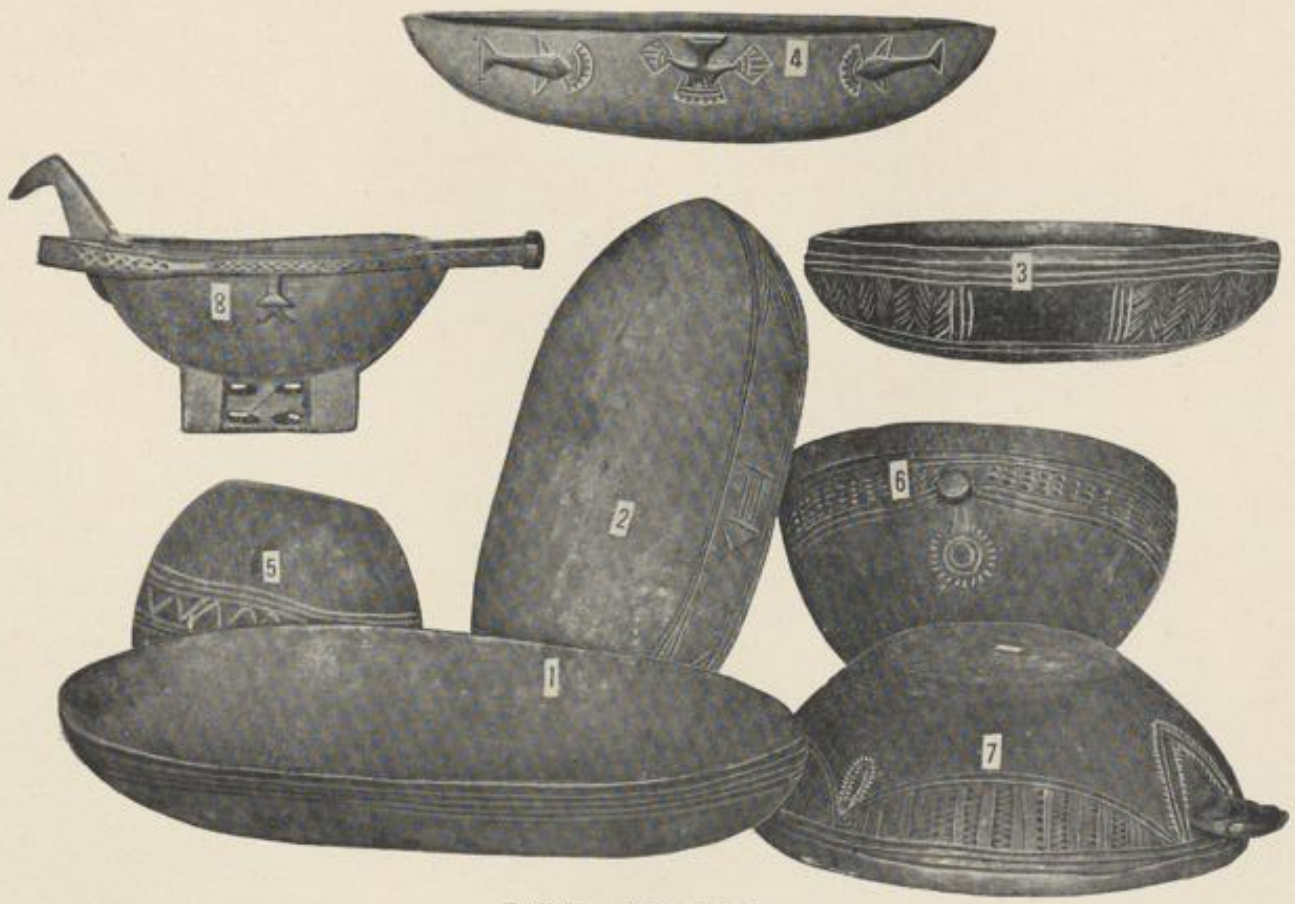
könnte jemand, der ausser Süsswasserfischen noch keine anderen sah, in der Schnelligkeit nicht einmal das angeben, welches der Kopf und welches die Schwanzflossen, welches der Bauch und welches der Rücken ist? Für Küstenbewohner und Fischer, wie es die Bogadji-Tamol sind, macht jedoch auch eine schematische Darstellung, wie selbe auf dieser *tabir-duru* Holzschüssel vorkommt und sie Preuss auf Pag. 129 in Figur 146 darstellt, zur Genüge erkenntlich. Für den Tamol ist auch die kronenartige Verzierung um den Fischkopf herum, die Preuss noch besser in das Labyrinth der Irrthümer hineinführte, durchaus verständlich und stellt selbe nichts weiter als Wasserringe vor dem Fischkopfe.»

«Eben diese Wasserringe sind auf meiner *tabir-duru* genannten Holzschüssel Taf. VI, Fig. 4 um die Nasen der einander gegenüberstehenden Fischfiguren, noch viel charakteristischer dargestellt. Dieser Fisch ist nach Angabe der Bogadji-Tamol der *tschabub* genannte Fisch. Auf derjenigen Holzschüssel, von welcher Preuss die Fig. 146 mittheilt, gab es ganz bestimmt auch die entsprechenden Formen, jedoch vielleicht nicht solche, da er sonst an diesen sogleich hätte wahrnehmen müssen, dass das immer ein mit Fischen vorkommendes Ornament ist, auch wenn er auf den Wasserring nicht gedacht hätte. Meinen Objecten geht die zweite Erscheinungsform des Wasserringes, der Wirbel, gänzlich ab, auf den Gegenständen Preuss' (Figg. 142, 143 und 148 auf Pag. 129) ist er jedoch recht schön ausnehmbar. Durch das die Drehung versinnlichende Zahnrad wird er nur noch besser angedeutet.»

Das Salamander-Ornament hält Biró für eine vollkommene Unmöglichkeit, da dieses Thier nicht nur Neu-Guinea, sondern dem ganzen australischen Faunengebiet abgeht. «Um alle Salamander-Formen Preuss' auch aus der Fischgestalt zu verstehen, braucht man gar nicht weit zu gehen. Man betrachte nur den obigen *tschabub*-Fisch auf dem Geschirre und sodann der Reihe nach die Figuren 126, 132 Preuss' mit ebendemselben Wasserringe vor der Nase, die Fig. 128, wo das ganze Ringelchen des Wasserringes vorkommt, sodann die Figuren 127, 129 und 130, wo die Ringe wegblieben — all das sind dennoch Fische!! Noch dazu durchaus keine Ausgeburten der Phantasie, sondern alles derartig charakteristische Formen, dass mir die Tamol alle der Reihe nach mit Namen benennen können. Nur dem europäischen Auge sind sie fremdartig, obgleich die Muster derselben lebendige Formen der morphologisch so abwechselungsvollen Fischgestalten des Stillen Oceans abgegeben haben. Auch die Schlange darf als Fisch angesehen werden, da in Neu-Guinea auch giftige Seeschlangen einheimisch sind, die aber von den Tamol sammt den Aalen für Fische angesehen werden.»

Biró, dessen hier mitgetheilten Ansichten ich einer unserem Zettelkataloge beigeschlossenen, «Einiges über

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Fatálak. — Holzschüsseln.

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
DFG

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Biró, kinek fenti közlését tárgyainak czédulakatalogusához mellékelt «Egy és más az új-guineai bennszülöttek művészetéről» czímű kisebbszerű értekezéséből idézem, melyet ő 1897 áprilisában Szingapur-ban írt meg, fejtegetéseit a következőkben folytatja: «Épen a mikor megérkezett Uj-Guineából a postával Preuss czikke, véletlenül jött a hajóval betegápolóként egy Finschhafenből való benszülött, Kamungszanga, a kit már meg is fogadtam szolgának. Hogy nálam volt, belenéztem Preuss közleményébe, s megkérdeztem egy pár kép felől, minek nézi? Véletlenül épen két problematikus ábrát a 125. lapon, a 133. és 139. ábrát is. Szerinte (mellesleg mondva: Kamungszanga maga is ügyes faragó) a 133. = «*pish kájkáj pish*» (ujguineai tört angolul: hal eszik halat), sőt a 139. is «*pish*» s úgy magyarázta, hogy lehetetlen volt fel nem ismernem a «béka-halat», a németek «Seeteufel» halát, a Lophiust, melynek fején halcsalogató készülék van. A 133. figurának az oldalán van a víztölcsér és a farkánál a vízkarika.»

Preuss 137. és 138. ábrájáról, melyen emberalak van, lába közt egyiknek hal, másiknak tengeri kígyó, egyelőre csak annyit mond Biró, hogy Astrolabe-öbölben feljegyzett egy támol színjátékot, melynek egyik tréfás epizódja, hogy egy asszony halat szül. Tanulmánya végső eredményeül azt jegyzi meg Biró: «Az ember- és a madárfej-ornamentumok kivételével, Preuss magyarázatai tehát nem váltak be.» Hossza 46 cm., szélessége 16 cm., mélysége 9 cm. (L. VI. tábla, 4. ábra.)

b) Lapos fenekűek.

257. (Lelt. sz. 29.950.) Hazája: Bongu. Átmeneti alak a szakajtó-alakúakhoz. Négy párvonalas zsinórból álló, egyik oldalon vörösre mázolt sávdíszszel. Hossza 34 cm., szélessége 22 cm., mélysége 15 cm.

2. Szakajtó-alakúak.

a) Fületlenek.

258. (Lelt. sz. 29.949.) Hazája: Astrolabe-öböl. «Külön elnevezése nincs. Majdnem kerek. Az edényt szalagdísz futja körül. Hossza 25 cm., szélessége 21 cm., mélysége 15 cm. (Lásd VI. tábla, 5. ábra.)

259. (Lelt. sz. 29.959.) Hazája: Bongu. Neve: *lamaj* (Bongu), *tabir kuru par* (Bogágyi). «Kerek, szabálytalan köralakú, lapos fenekű. A külső szélt három párvonalas

die Kunst der Eingeborenen» betitelten Abhandlung entnahm, die er im April 1897 in Singapur schrieb, setzt seine Erörterungen ebendort im Folgenden fort: «Eben als ich mit der aus Neu-Guinea ankommenden Post den Artikel Preuss's erhielt, kam mit demselben Schiffe der als Krankenwärter fungierende Finschhafener Eingeborene Namens Kamungsanga an, den ich sogleich als Diener aufnahm. Während er bei mir verweilte, las ich eben die Abhandlung von Preuss und befragte ihn über einige Figuren, wofür er dieselben halte. Zufälligerweise wies ich ihm auch die beiden problematischen Figuren 133 und 139 auf Pag. 125. Er erklärte mir nun (und inter parenthesim sei bemerkt, dass Kamungsanga selber äusserst geschickt schnitzt), dass Fig. 133 = «*pish kajkaj pish*» (im neuguinensischen gebrochenen Englisch: Fisch frisst Fisch; ja auch Fig. 139 ist «*pish*». Seine darauffolgende Erklärung war auch ganz darnach angethan, dass es mir unmöglich wurde, nicht sogleich den «Seeteufel» (Lophius) zu erkennen, der am Kopfe einen Apparat zum Herbeilocken der Fische trägt. Bei Figur 133 befindet sich der Wassertrichter an der Seite, der Wasserring am Schweife.»

Über die Figuren 137 und 138, die Menschenfiguren darstellen, bei der einen mit einem Fische, bei der anderen mit einer Seeschlange zwischen den Beinen, bemerkt Biró einstweilen so viel, er habe in der Astrolabe-Bai auch ein tamol'sches Drama notiert, in dem als komische Episode vorkommt, dass eine Frau einen Fisch gebärt.

Als Schlussresultat seiner Studie bemerkt Biró: «dass mit Ausnahme der Erklärung der Menschen- und Vogelkopf-Ornamente alle anderen Erklärungen Preuss's fehlgeschlagen haben.» Länge: 46 cm., Breite: 16 cm., Tiefe: 9 cm. (Siehe Taf. VI, Fig. 4.)

b) Mit flachem Boden.

257. (Inv.-Nr. 29.950.) Sammelort: Bongu. Übergangsform zu den brotkorbförmigen. Mit einer Band-Verzierung aus vier parallelen Schnüren; an der einen Seite roth bemalen. Länge: 34 cm., Breite: 22 cm., Tiefe: 15 cm.

2. Brodkorbförmige.

a) Henkellose.

258. (Inv.-Nr. 29.949.) «Sammelort: Astrolabe-Bai. Ohne besondere Benennung. Beinahe rund. Das Geschirr wird von einem Bandornamente umgeben.» Länge: 25 cm., Breite: 21 cm., Tiefe: 15 cm. (S. Taf. VI, Fig. 5.)

259. (Inv.-Nr. 29.959.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *lamaj* (Bongu), *tabir-kuru-par* (Bogadji). Rund, unregelmässig kreisförmig, mit flachem Boden. Der äussere Rand durch ein aus drei eingegrabenen, paral-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

barázdából keletkezett sáv díszíti.» Hossza 35 cm., szélessége 32 cm., mélysége 10 cm.

b) Fülesek.

260. (Lelt. sz. 27.789.) Hazája: Bongu. Neve: *tabir kuru* és *tabir sulume* (Bongu). Kerek, mély, lapos fenekű fatál, rövid csapos füllel. Díszítésének motivumát maguk a benszülöttek is megjelölték. Páros, domború szalagok közt (*csil* = mindenféle futónövény, különösen liánák) felülről lefelé sorosan egymás mellett álló mélyedésekkel, melyek némileg a praehistoriai agyagedényeken általánosan előforduló körömdíszítésekre emlékeztetnek. «Az edény fülénél a szalag keskenyedik, a vele szemben álló ponton szintén. Ezen a két helyen egy-egy gyümölcsforma (*csil-tamu* = lián-gyümölcs), kétoldalt egy-egy levélforma rajzolat (*csil banga* = lián-levél) látszik.»

«A díszítés motivuma tehát futónövény, levelekkel és gyümölcsökkel. Épen ez teszi ezt a darabot érdekessé, mert a növényi minták az Astrolabe-öbölben lakó támolok eszközeinek díszítésein igen ritkák.» Hossza 33 cm., szélessége 30 cm., mélysége 17 cm. (L. VI. tábla, 6. ábra.)

261. (Lelt. sz. 27.787.) «Hazája: Bongu. Neve: *mander tabir* vagy *tabir mangyer* (Bongu), *tabir kuru*, *tabir kuru manat* (lapos, Bogágyi). Kerek lapos fenekű fatál, egy füllel, lyukasztott díszszel. Az edény sávdísze kezdetleges.» Hossza 36 cm., szélessége 27 cm., mélysége 10 cm.

262. (Lelt. sz. 27.788.) «Hazája: Bongu. Neve: *mander tabir* (*tabir mangyer* nevet is hallottam, Bongu), *tabir kuru* (Bogágyi). Egyéb jelzőket is mondtak. Igy: *tabir kuru ongol* (mély?). Diszítése guirlandos.» Hossza 45 cm., szélessége 33 cm., mélysége 15 cm.

263. (Lelt. sz. 27.790.) Mint az előbbi. Bogágyiban ennek is *tabir kuru manat* a neve (lapos?). A guirlandok közt levél vagy gyümölcs.» Hossza 42 cm. szélessége 34 cm., mélysége 12 cm. (Lásd VI. tábla, 7. ábra)

Nem mulaszthatom el, hogy reá ne mutassak, hogy biztosan ismert növényi diszítő motivumok a primitiv népeknél rendkívül ritkák és eddigelé Ujguinea területéről nem voltak kimutatva. Biró egyébként még arra a következtetésre is jut, hogy akárhányszor a geometriai ornamentumok is növényi elemekből alakultak, a mit a következőkben igen szépen levezet: «A 29.949., 27.788.

lelen Furchen gebildetes Band verziert.» Länge: 35 cm., Breite: 32 cm., Tiefe: 10 cm.

b) Mit Henkeln.

260. (Inv.-Nr. 27.789.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *tabir kuru* und *tabir schulume* (Bongu). Runde, tiefe Holzschüssel mit flachem Boden und kurzem zapfigen Henkel. Das Motiv des Ornamentes bezeichneten mir die Eingeborenen. Zwischen paarigen, erhaben gearbeiteten Bändern *(tschil* = allerlei Rankengewächse, besonders Lianen) befinden sich von oben nach unten zu knapp aneinandergereihte Vertiefungen», die einigermaassen an die Nageleindrücke an praehistorischen Thongefässe erinnern. «Gegen den Henkel des Geschirres zu verschmälert sich das Band, gleichwie auch an dem ihm gegenüberliegenden Ende. An diesen beiden Stellen ist eine Frucht *(tschil-tamu* = Lianen-Frucht) und zu beiden Seiten je eine blattähnliche Zeichnung (*tschil-banga* = Lianen-Blatt) sichtbar.»

«Das Motiv des Ornamentes ist also eine rankende Pflanze, mit Blättern und Früchten. Das Stück wird eben hiedurch interessant, da sich unter den Verzierungen der Geräthe unserer Tamol, wenigstens in der Astrolabe-Bai, pflanzliche Motive nur ganz selten finden.» Länge: 33 cm., Breite: 30 cm., Tiefe: 17 cm. (Siehe Taf. VI, Fig. 6.)

261. (Inv.-Nr. 27.787.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *mander tabir* oder *tabir mandjer* (Bongu), *tabir kuru* oder *tabir kuru manat* (Bogadji, *manat* = flach). Runde Holzschüssel mit flachem runden Boden, einem Henkel, der durchbrochen ist. Das Bandornament des Geschirres primitiv.» Länge: 36 cm., Breite: 27 cm., Tiefe: 10 cm.

262. (Inv.-Nr. 27.788.) «Sammelort: Bongu. Benennung: wie oben *mander tabir* (öfter auch *tabir mandjer,* Bongu), *tabir kuru* (Bogadji). Auch hörte ich dort folgende Benennung: *tabir kuru ongol* (tief?). Das Ornament aus Guirlanden.» Länge: 45 cm., Breite: 33 cm., Tiefe: 15 cm.

263. (Inv.-Nr. 27.790.) Sammelort und Benennung wie bei den vorigen. In Bogadji hiess auch diese *tabir kuru manat* (flach?). Zwischen den Guirlanden ein Blatt, vielleicht irgend eine Frucht. Länge: 42 cm., Breite: 84 cm., Tiefe: 12 cm. (S. Taf. VI, Fig. 7.)

Ich kann hier nicht unterlassen, wiederholt darauf aufmerksam zu machen, dass sicher als solche erkannte pflanzliche Zier-Motive bei den primitiven Völkern ausserordentlich selten und aus Neu-Guinea bisher unbekannt sind. Biró gelangte übrigens zu der Folgerung, dass in recht vielen Fällen auch die geometrischen Ornamente aus Pflanzen-Decorationen entstanden sind, was er im Folgenden recht schön ableitet: «Die Exemplare mit den Inv.-Nr. 29.949, 27.788 und 27.790 sind auf ähnliche Weise verziert. Bei 27.790 (T. VI, Fig. 7) befindet

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

és 27.790. jelzésű darabok hasonló diszítésűek. A 27.790. számúnál (VI. t. 7. á.) a kígyózó szalag bal hajlásában bogyóforma ábra van, ennélfogva ezt is növénytől vett motivumnak nézem. Ez képezné az átmenetet a 29.949. sz. darabhoz (VI. t. 5. á.), melyen a bogyó elmaradt. Innen már csak egy árnyalat van a 7. ábra füle fölött látható geometrikus rajzolathoz, melyet a fentebbi példák után általában növényi motivumnak nézek, bárhogy csábítana is az állatmotivum gondolatához a kigyó-alakra való emlékezés.»

A 27.788–90. sz. alakok fogói Preuss ú. n. «függő röpülő kutyájá»-hoz hasonlítanak.

Marad végül különálló alakként az Admiralitás-szigetekről ide származott fatál:

264. (Lelt. sz. 27.786.) Hazája: Bongu. Neve: *barasz-tabir* (Bongu), *burbat tabir* és *csau tabir* (Bogágyi). *Csau* vagy *csó* = virág. Biró e tálról a következőket mondja: «A tál motivumát madár adja: feje, szárnyai, farka a tál fogantyúivá vannak alakítva. Négylábú állványon nyugszik, miket páronként egy-egy hal köt össze. Kétoldalt az evezőtollakról a támolék kedvelt függője, a *gidzs-gidzs*-mag és páros *khergala* (kutyafog; bogágyi nyelven) díszeskedik.»

«Régi darab, bizonyosan a vas bekerülte előtt való időből, foltozva is van, darabjai háncscsal összekötve, de újra elrepedt a másik oldalon is. Nem is használták már régóta.» Hossza 40 cm., szélessége 24 cm., mélysége 14 cm. (Lásd VI. tábla, 8. ábra.)

sich in der linken Biegung des sich schlängelnden Bandes eine Figur, die gewissen Beeren nicht unähnlich sieht, folglich möchte ich auch dieses als ein pflanzliches Motiv betrachten. Dieses Stück würde dann den Übergang zu Nr. 29.949 (T. VI, Fig. 5) bilden, von welchem die Beeren weggeblieben. Von hier ist es dann schon nur mehr ein Schritt zur geometrischen Zeichnung von Nr. 7, ober dem Henkel, die ich nach dem Obigen im Allgemeinen für Pflanzen motive halte, wie verlockend auch die Anlehnung an die Schlangenform sein mag.»

Die Henkel der Formen 27.788—90 erinnern an das durch Preuss als «Fliegender Hund» angesehene ornamentale Element.

Bleibt endlich als solitäre Form das von den Admiralitäts-Inseln hieher gerathene Holzgeschirr.

264. (Inv.-Nr. 27.786.) Sammelort: Bongu. Benennung: *barass-tabir* (Bongu), *burbat-tabir* und *tschau-tabir* (Bogadji). *Tschau* oder *tscho* = Blume. Biró bemerkt darüber Folgendes: «Das Motiv des Geschirres, das eigentlich eine Schüssel, ist ein Vogel; Kopf, Flügel und Schweif sind zu Henkeln verarbeitet. Die Schüssel ruht auf einem Gestelle, das aus vier, paarweise durch je einen Fisch verbundenen Füssen besteht. Rechts und links hängen von den Steuerfedern das beliebte Anhängsel der Tamol herab, das aus dem *gidsch-gidsch*-Samen (Bogadji) und paarigen Hundezähnen *(khergala,* Bogadji) besteht.»

«Altes, jedenfalls vor der Ankunft des Eisens hiehergerathenes Stück; mit Flicken, zu denen als Zwirn Weidenruthen verwendet werden. Später scheint es noch einmal zersprungen zu sein. Ist schon längst unbenützt.» Länge: 40 cm., Breite: 24 cm., Tiefe: 14 cm. (S. Taf. VI, Fig. 8.)

B) Agyag-főzőedények.

A melánéziai szigetvilág lakói abban különböznek a polinéziai szigetvilág bennszülöttjeitől, hogy az agyagedények készítési és használati módját ősrégi időktől fogva ismerik.

Az agyagedények készítése első sorban magának az agyagnak előfordulásától függvén, a fazekasság szerteszéjjel a világon egyes helyekhez van kötve, honnan a környező vidékek csere útján szerzik be edényeiket. Astrolabe-öbölben két ilyen fazekas-központ van, az egyik Baláj falu, a honnan az astrolabe-öbli tamolok régebben szerezték be edényeiket, a másik Bilibili, mely most látja el őket.

Tűzhöz állításuk, mint az Biró eredeti fényképén is látszik, olykép történik, hogy az edények két felpóczolt gerenda közt sorban állanak a tűz mellett, míg ha kicsiben főznek, az edényt rendesen három felfordított régi fazék tartja.

B) Kochgeschirre aus Thon.

Die Eingeborenen der melanesischen Inselwelt unterscheiden sich dadurch von den Bewohnern Polynesiens, dass sie die Verfertigung und den Gebrauch der Thongeschirre schon seit uralten Zeiten kennen.

Nachdem aber die Herstellung von Thongeschirren in erster Linie vom Vorkommen des Thones selber abhängt, ist die Töpferei auf der ganzen Welt an einzelne Orte gebunden, von wo aus die Umgebung ihren Bedarf im Wege des Tauschhandels erwirbt. In der Astrolabe-Bai befinden sich nun zwei solche Mittelpunkte der Töpferei, der eine ist das Dorf Balaj, von wo die Tamol in früheren Zeiten ihre Geschirre bezogen, der andere Bilibili, der sie jetzt damit versieht.

Ans Feuer stellt man die Geschirre derart, dass die Töpfe zwischen zwei aufgepolzte Stangen neben das Feuer zu stehen kommen, wie dies auch auf Biró's Original-Photographie ersichtlich ist. Wird im Kleinen gekocht, so wird der Kochtopf durch drei umgestülpte alte Töpfe aufrecht erhalten.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

1. Fénykép.

265. (Lelt. sz. 34.398.) Ebédfőzés Graget szigetén. (Lásd 41. ábra)

2. Baláji edények.

266—270. (Lelt. szám 27.796—27.799. és 29.989.) «Hazájuk: Balaj, Oertzen-hegységbeli falu. Nevök: *kagyaini* (Baláj), *morgcho* (Bogágyi). Csupán régi darabokat kaphatni belőlük, azt is keveset, mert az agyagiparral Balájban teljesen felhagytak, s most ott is a bilibiliek készítményét használják. Azok is, a miket nagynehezen megszereznem sikerült, egy megszünt ipar emlékei.» Hagen B. ezt a fajta — a bilibilieknél sokkal kezdetlegesebb — edényt *Ujja*-edények név alatt említi, mert a saját példányait onnan szerezte. Ugyancsak ő emeli ki, hogy rendkívül becsesek, mert alakra nézve a tropikus ősember természetadta legrégibb edényeit, a megfelezett, csúcsán álló kókuszdiót és a lopótököt utánozzák. Diszítéseik majdnem tökéletesen az európai kőkorszak edényeinek pont-, zsinór- és vonalas diszítményeivel azonosak.

1. Photographie.

265. (Inv.-Nr. 34.398.) Kochen des Mittagsmahles auf der Insel Graget. (Siehe Fig. 41.)

2. Balaj-Geschirre.

266—270. (Inv.-Nr. 27.796—27.799 und 29.989.) «Sammelort: das Dorf Balaj im Oertzen-Gebirge. Benennung: *kadjaini* (Balaj), *morgcho* (Bogadji) Von dieser Gattung sind bloss alte Stücke zu erhalten, und auch

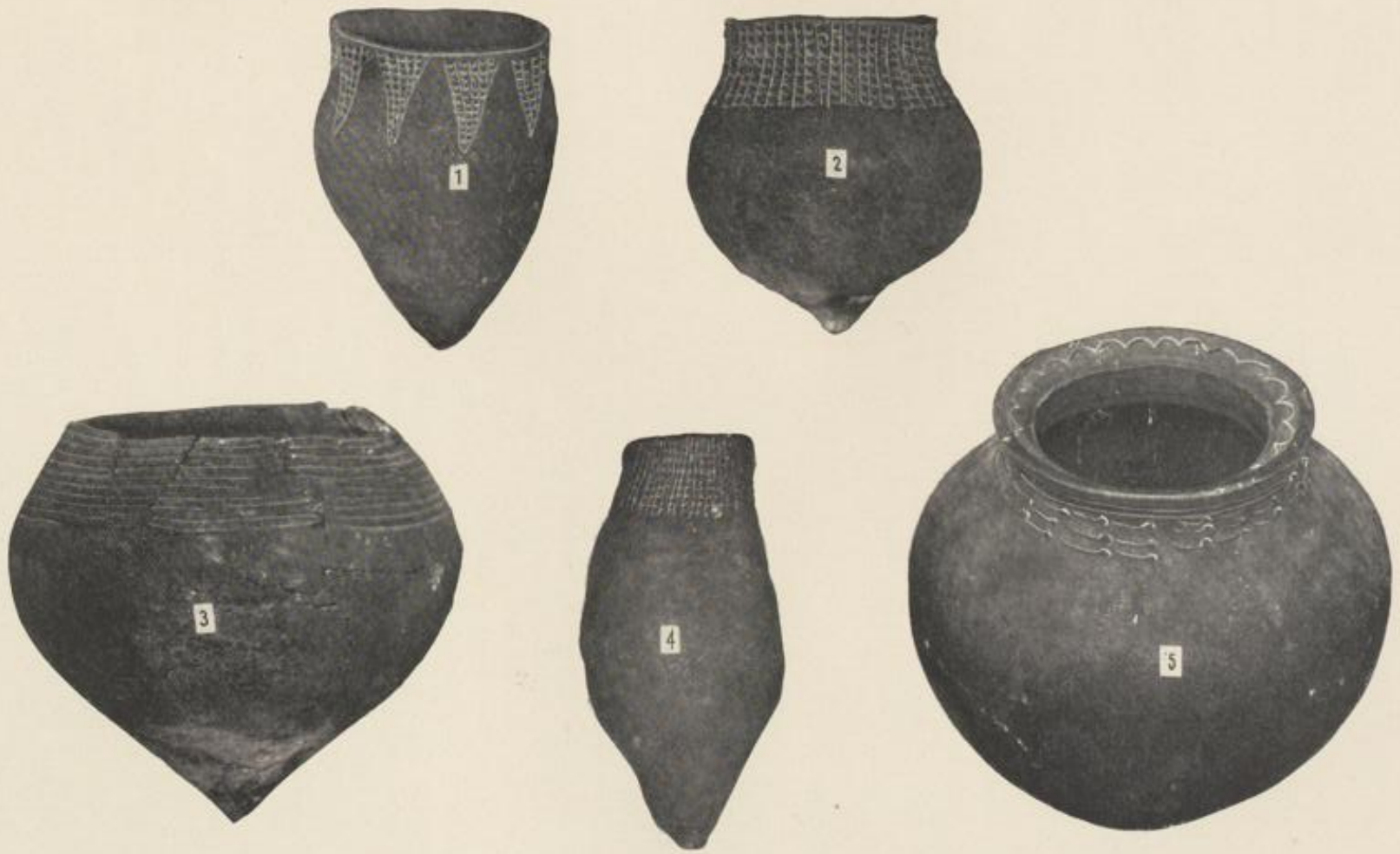

41. ábra. Ebédfőzés Graget szigetén. — Fig. 41. Kochen des Mittagsmahles auf der Insel Graget.

deren nur wenige, da die Töpferei in Balaj längst aufgehört hat und man heute auch dort Bilibili-Töpfe verwendet. Vorliegende Stücke sind also Überbleibsel eines längst aufgelassenen Handwerkes.» B. Hagen erwähnt diese Art von Geschirren, die viel älter als die Bilibili-Töpfe sind, unter der Benennung: *Ujja*-Geschirre, da er seine eigenen Exemplare von dorther erhielt. Gleichfalls er hebt hervor, dass dieselben überaus wertvoll sind, da sie der Form nach das älteste, von der Natur selbst dargebotene Geschirr des tropischen Naturmenschen, die halbirte, mit der Spitze nach unten gekehrte Kokusnuss und den Flaschenkürbis nachahmen.

Die Verzierungen derselben sind mit den Punkt-, Strich- und Schnurornamenten der europäischen neueren Steinzeitperiode verwandt.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Baláji és bilibilii agyagedények. — Thongeschirre von Balaj und Bilibili.

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
DFG

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

a) Kókuszdió alakúak.

Lelt. sz. 27.798. Felső szélén vonaldíszes karima. Magassága 14 cm., legnagyobb átmérője 18 cm.

27.799. Felső szélén díszes karima. A vonaldíszes karimán a körbefutó vonalak, úgy látszik, zsinórtól származnak, a keresztező függélyes vonalak éles hegyű pálczikával vannak bekarczolva. Magassága 20 cm., legnagyobb átmérője 19 cm. (Lásd VII. tábla, 2. ábra).

29.989. Zsinórdíszes. Valamennyi között a legnagyobb. Magassága 30 cm., legnagyobb átmérője szintén 30 cm., a mi azt mutatja, hogy majdnem gömbalakú. (Lásd VII. tábla, 3. ábra)

b) Átmeneti alak.

27.796. Szegélydíszszel, mely a többitől valamennyire különbözik. Magassága 24 cm., legnagyobb átmérője 16 cm. (Lásd VII. tábla, 1. ábra.)

c) Lopótök-alakúak.

27.797. Szegélydíszszel. Magassága 26 cm., legnagyobb átmérője 15 cm. (Lásd VII. tábla, 4. ábra,)

3. Bilibilii edények.

271—274. (Lelt. sz. 27.800—803.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *morgcho* (Bogágyi). Régi, használattól füstös darabok. Bilibiliben is mint egyáltalán a legtöbb ősi népnél, az agyagművesség főkép az asszonyok dolga, kik ebbeli ügyességüket gyermekkoruktól fogva gyakorolják. Összes eszközük egy vizes csöbör, egy 25 cm. hosszú, 8 cm. széles és 1 cm. vastag formáló deszka és belső támasztékul egy kókuszdió vagy egy sima kerek kődarab. A kész árúczikk elárusítása a férfiak dolga, kik vendéghajós csónakjaikon elég távoli vidékeken is megfordulnak. A bilibilii edények gömbded alakjukról és téglavörös szinükről azonnal megismerhetők. A vörös szín részben az égetett agyag természetes szine, részben festéstől származik. Magát az égetést még nem figyelték meg, annyi bizonyos, hogy zárt tűzben történik.»

27.800. Keskeny nyakán ∽∽∽ alakú körömdíszszel. Mélysége 30 cm., legnagyobb átmérője 30 cm.

27.801. Nyakán ○○○○ pontdíszszel. Mélysége 14 cm., legnagyobb átmérője 18 cm.

27.802. Diszítése, mint a 27.801.-nél. Mélysége 23 cm., legnagyobb átmérője 25 cm.

a) Kokusnussförmige.

27.798. Am oberen Rande ein linienverzierter Rand. Höhe: 14 cm. Grösst. Durchm.: 18 cm.

27.799. Am oberen Rande ein verzierter Streifen. Die wagrecht laufenden Streifen scheinen durch umgelegte Schnüre entstanden zu sein, die kreuzenden senkrechten Linien sind mit spitzen Stäbchen eingekratzt. Höhe: 20 cm. Grösst. Durchm.: 19 cm. (Siehe Taf. VII, Fig. 2)

29.989. Mit Schnurverzierung. Unter allen das grösste Stück. Höhe: 30 cm. Grösst. Durchm. gleichfalls 30 cm., also annähernd kugelförmig. (S. Taf. VII, Fig. 3.)

b) Übergangs-Form.

27.796. Mit Randverzierung, die von denen der anderen einigermaassen abweicht. Höhe: 24 cm. Grösst. Durchm.: 16 cm. (S. Taf. VII, Fig. 4.)

c) Flaschenkürbisförmige.

27.797. Mit Randverzierung. Höhe: 26 cm. Grösst. Durchm.: 15 cm. (S. Tafel VII, Fig. 4.)

3. Bilibili-Töpfe.

271—274. (Inv.-Nr. 27.800—803.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *morgcho* (Bogadji). Alte, vom vielen Gebrauche rauchgeschwärzte Exemplare. Auch in Bilibili, wie überhaupt bei den meisten primitiven Völkern liegt die Töpferei ausschliesslich in den Händen der Weiber, die ihre diesbezügliche Fertigkeit schon von Kindheit an üben. Die zur Töpferei notwendigen Geräthe sind ein Wassergefäss, ein 25 cm. langes, 8 cm. breites und 1 cm. dickes Formbrettchen und als Gegenhalt eine Kokusnuss oder ein runder glatter Stein. Das Vertreiben der fertigen Waare obliegt den Männern, die auf ihren mit Auslegern versehenen Boten auch ziemlich entfernte Gewässer besuchen. Die Bilibili-Töpfe sind an ihrer kugelförmigen Gestalt und ziegelrothen Farbe sogleich erkennbar. Letztere ist zum Theil die natürliche Farbe des gebrannten Thones, zum Theil rührt sie von der Bemalung mit einem rothen Lakke her. Das Brennen wurde bislang nicht beobachtet, so viel ist gewiss, dass es im geschlossenen Feuer geschieht.»

27.800. Unter dem schmalen Kragen eine ∽∽∽ förmige Nagelverzierung. Tiefe: 30 cm., grösster Durchmesser: 30 cm.

27.801. Unter dem Kragen eine ○○○○ förmige Punktverzierung. Tiefe: 14 cm., grösster Durchmesser: 18 cm.

27.802. Verzierung wie bei Nr. 27.801. Tiefe: 23 cm., grösster Durchmesser: 25 cm.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

27.803. Valamennyi között a legnagyobb. Nyakának belső peremén ∽∽∽ alakú dísz. A nyak alatt legfölül közvetlenül egymás mellett hármas zsinórbevágás, ez alatt három egymástól távolabb álló zsinórbevágás, köröskörül egymás fölött álló három-három agyaggömböcskével. Ez alatt ∽∽∽ alakú dísz. Mélysége 30 cm., legnagyobb átmérője 30 cm. (Lásd VII. tábla, 5. ábra.)

27.803. Von allen das grösste. An der inneren Fläche des Kragens ein ∽∽∽ förmiges Ornament. Unter dem Kragen, zu oberst, unmittelbar neben einander ein dreifacher Schnureinschnitt, unter demselben wieder drei von einander entfernter stehende Schnureindrücke, rundherum mit je drei übereinander stehenden, aufgelegten Thonkügelchen. Unter diesen eine ∽∽∽ förmige Verzierung. Tiefe: 30 cm., grösster Durchmesser: 30 cm. (S. Taf. VII, Fig. 5.)

C) Evőeszközök.

1. Kanalak.

a) Kókuszdióhéjból.

275—278. (Lelt. sz. 14.721., 14.722., 29.926, 29.927.) Hazájok: Bongu. Nevök: *káj* (Bongu). «Kókuszdióhéjból, széleik letöredezve, a két utóbbin az egymás mellett álló rovátkák azt mutatják, hogy kőkéssel vannak lekaparva.»

«A támol szörnyen titkolózva mutogatta s azt állította, hogy «*ái*» (Bogágyiban: *ászá*); de nem hiszem el neki, másnak se tessék elhinni. Csak jól meg akart fizettetni. Hamarjában készített szerszámok, milyeneket az asszony és gyermek közönséges napokon kanálnak használ.»

42. ábra. Kanalak kókuszdióhéjból.
Fig. 42. Löffel aus Kokusschalen.

A 14.721. hegye s hátlapjának a hegye alatti része faragott. A 14.722. sz. megfelelő részének rajza a kampós hegygyel együtt madárra emlékeztet, a mikor a kampó a csőrnek, a rajzok a szárnyaknak és a mögöttük lévő berovások a madár farmirigyének felelnének meg.

14.721.	hossz.	9·5	cm., legn.	széless.	5·5	cm.
14.722.	»	11·5	»	»	7·5	»
29.926.	»	16·5	»	»	9·5	»
29.927.	»	10·0	»	»	4·5	»

14.721. lásd 42.: 3. ábra, 14.722. lásd 42.: 2. ábra, 29.927. lásd 42.: 1. ábra.

b) Gyöngyházból.

279—281. (Lelt. sz. 14.783—785.) Hazájok: Bogágyi. Nevök: *ker* vagy *kher* (Bogágyi). «Tengerparti lakosoknál

C) Essgeräthe.

1. Löffel.

a) Aus Kokusnuss.

275—278. (Inv.-Nr. 14.721, 14.722, 29.926, 29.927.) Sammelort: Bongu Benennung: *kaj* (Bongu). «Aus Kokusnusschalen verfertigt, die Ränder mit der Hand, ohne Messer zugerichtet. Bei den beiden letzteren weisen die an der äusseren Fläche neben einander liegenden Kerbe darauf hin, dass dieselben mit einem Messer zugeschnitten wurden.»

«Mein Tamol zeigte mir dieselben unter fürchterlichem Geheimthuen und behauptete, sie seien «*ai*» (in Bogadji «*asa*»), was ich ihm jedoch nicht glaube, weil es gar nicht glaubenswürdig ist. Er wollte mir nur dieselben zu gutem Preise aufhalsen, obwohl es nichts weiter als ganz gewöhnliche Löffel sind, wie sie von Frauen und Kindern gebraucht werden.»

Bei 14.721 ist die Spitze und der darunter befindliche Theil geschnitzt. Bei 14.722 erinnert die darauf befindliche Zeichnung des entsprechenden Theiles sammt der Hackenspitze an einen Vogel, wobei dann der Haken dem Schnabel, die Zeichnung den Flügeln und die hinter diesen liegende Kerbe der Steissdrüse der Vögel entsprechen würde.

14.721.	Länge:	9·5	cm.	Grösste	Breite:	5·5 cm.
14.722.	»	11·5	»	»	7·5	»
14.726.	»	16·5	»	»	9·5	»
29.927.	»	10·0	»	»	4·5	»

14.721. siehe Fig. 42: 3, 14.722. siehe Fig. 42: 2, 29.927. siehe Fig. 42: 1.

b) Aus Perlmutter.

279—281. (Inv.-Nr. 14.783—14.785.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ker* oder *kher* (Bogadji). Sind nur

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

használatosak, hegyvidéki lakosoknál ritkaságok és nagyon becsesek. Itt Bogágyiban, hol a gyöngykagyló tudtommal nem fordul elő, szintén kevés van és nagy becsben állanak. Bonguban a gyöngykagylóból és a nautilusból való díszesebb darabok neve *era,* a cardium-kagylóból valók *gyerur* (Bogágyiban *jerur*). A legtöbb darabot egy kereskedő készletéből vettem meg, ki a kagylókat kereskedelmi célokra nagyban vásárolta.»

1. 2.

43. ábra. Kanalak gyöngyházból.
Fig. 43. Löffel aus Perlmutter.

A 14.783. számú sima éllel, a 14.784. számú fogazott éllel.

14.783. hossz. 10·5 cm, legn. széless. 7·5 cm.
14.784. » 11·5 » » » 9·0 »
14.785. » 10·3 » » » 6·5 »

14.784. lásd 43.: 1. ábra, 14.785. lásd 43.: 2. ábra.

bei den Küstenbewohnern bekannt, bei den Bergtamol aber eine Seltenheit und daher hochgeschätzt. Hier in Bogadji, wo die Perlmuschel meines Wissens nicht vorkommt, sind sie gleichfalls selten zu sehen und werden für wertvoll gehalten. In Bongu haben die aus Perlmutter und Nautilusschalen verfertigten, verzierten Stücke einen besonderen Namen: *era;* die aus Cardium-Muscheln verfertigten heissen ebendort: *djerur,* in Bogadji: *jerur.* Ich suchte mir die meisten Stücke aus dem Vorrathe eines Händlers aus, der Muscheln zu Handelszwecken en gros ankaufte.»

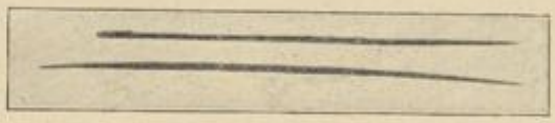
Nr. 14.783 mit glatter, 14.784 mit gezahnter Schneide.»

14.783. Länge: 10·5 cm. Grösste Breite: 7·5 cm.
14.784. » 11·5 » » » 9·0 »
14.785. » 10·3 » » » 6·5 »

14.784. siehe Fig. 43: 1, 14.785. siehe Fig. 43: 2.

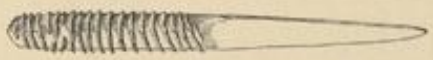
2. Villák.

282—284. (Lelt. sz. 14.804—806.) Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *kumida* (Czinyágyi), *gyokogy* (Bogágyi). «Kötőtűalakú egyszerű faszilánkok, a kókuszdió szárnyas leveléből, rendesen a melléklevél főeréből metszve.»

44. ábra. Villák. — Fig. 44. Gabeln.

«A tamolnak fontos eszköze, sütés-főzésnél és evésnél villája. Ha otthon a tűz közelében van, a támol mindig süt-főz valami apróságot; lő a patakban egypár apró halat az ötágú nyillal *(czeráj-geráu),* fog egy-egy kövér szöcskét *(sziszi),* botsáskát *(gyaluáj),* hernyót *(kemen)* czinczérálczát *(beá),* rákot *(áregá)* vagy csigát *(kábubu),* a tűzhöz siet, a kumidára tűzve a parázsra teszi és megpirítja; ugyancsak ezzel forgatja a parázson, erre böki fel, ha megsült, róla harapdálja le foghegygyel a csemegét. A forró tárót vagy húst szintén erre szúrja fel és róla harapdálja. Használat után a hajába tűzi, hogy mindig kéznél legyen. Czinyágyiban *komógyi-*, *kumidá*-nak is hívják.» (Lásd 44. ábra.)

45. ábra. Orvosságreszelő.
Fig. 45. Arznei-Riebeisen.

Ide sorolható még:

285. (Lelt. sz. 27.917.) Orvosságreszelő. Hazája: Bogágyi. Neve: *nyá* (Bogágyi). «Természetadta reszelő, a futó rotangnád bütyke fölött a levél tövéből levágva

2. Gabeln.

282—284. (Inv.-Nr. 14.804—806.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *kumida* (Tsinjadji), *djokodj* (Bogadji). «Stricknadelähnliche Holzsplitter, aus den Hauptadern eines Nebenblattes der gefiederten Kokuspalmblätter geschnitten.»

«Die Gabel ist für den Tamol beim Kochen und Essen ein überaus wichtiges Geräth. Ist er nämlich zuhause um den Herd herum, so findet er immer irgend eine Kleinigkeit zu sieden oder zu braten; er schiesst sich dann mit dem fünfspiessigen Pfeile *(tseraj-gerau)* einige kleine Fische, oder fängt sich eine fette Heuschrecke *(ssissi),* eine Stockheuschrecke *(djaluaj),* eine Raupe *(kemen),* eine Bockkäferlarve *(bea),* oder gar einen Krebs *(arega),* oder eine Schnecke *(kabubu).* Hat er erst irgend etwas gefangen, so eilt er zum Feuer, steckt das Thierchen auf die *kumida,* welche ihm nun als Drehspiess dient und röstet es; ist das Thier gebraten, so führt er es damit zu Munde und nascht von seiner Delicatesse. Auch heisses Fleisch und heisser Taro werden damit aufgespiesst und davon abgegessen. Nach dem Gebrauche wird sie ins Haar gesteckt, damit sie rasch zur Hand sei. In Tsinjadji heisst sie auch *komodji-kumida.*» (S. Fig. 44.)

Hieher gehört noch:

285. (Inv.-Nr. 27.917.) Arznei-Riebholz. Sammelort: Bogadji. Benennung: *nja* (Bogadji) «Ein natürliches

s a (búgófa) *csorop* alakjára faragva. Az orvosságnak *(léi)* használt gyömbért reszelik vele *(«nyá léi geregerum»)*. (Lásd 45. ábra.)

Riebholz, vom rankenden Rotang oberhalb dem Knoten, am Blattgrunde abgeschnitten und in Schwirrblatt-Form *(tschorop)* zugeschnitten. Man reibt darauf den als Arznei *(lei)* verwendeten Ingwer *(nja lei geregerum).»* (Siehe Fig. 45.)

12. Élvezeti és izgató szerek.

Támoléknak is megvannak a maguk élvezeti czikkei, csakúgy, mint a czivilizált népeknél. Ilyenek: az öregek csemegéi, a só, a bételrágás, a dohány és végül a kiál, mely utóbbi három egyszersmind izgató szer. Lássuk ezeket és a hozzá valókat rendre.

12. Genuss- und Reizmittel.

Auch die Tamol haben ihre Genussmittel, nicht nur wir Europäer. Als solche können die verschiedenen Delicatessen der Alten, das Salz, Betel und Tabak und endlich der Kial gelten, welch' letztere drei zugleich Reizmittel sind. Nehmen wir nunmehr dieselben sammt den dazugehörigen Geräthen der Reihe nach vor.

1. Az öregek csemegéje.

286—291. (Leltári szám 30.008—013.) Édesvízi csigák. Hazájok: Bogágyi. Nevök: *csevei* (Bogágyi). «Támoléknál, részben vallási, részben, úgy lát-zik, egészségi tekintetből is, megvan szabva a különböző korúak étele. Disznóhúst, kutyahúst, krokodilt, monitorgyíkot, kigyót nem szabad enni gyermeknek, asszonynak, se nagyon öreg férfinak. — Vén kazuár húsa csak ifjaknak való. Fiatal kutyahús ellenben az öreg férfiak étele. Fogatlan öregek (férfiak és asszonyok) főtápláléka a *csevei* nevű édesvízi csiga, mely könnyen emészthető étel lehet. Héját összegyűjtik és a bételrágáshoz finom mészport égetnek belőle (*ká-ui* vagy *csevei-ui; ui* = hamu).»

«A csigák közt következő fajtákat különböztettek meg:

30.008. *csevi tabir* = csíkos csiga (*Neritina* sp.).

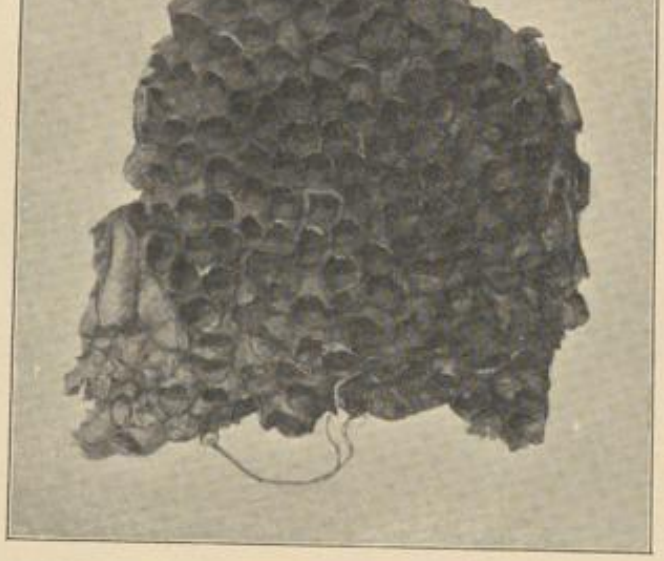
30.009. *csevei-mening* (*mening* = kő) = ugyanolyan, belül vörös (*Neritina* sp.).

30.010. *csevei mungumeli* = ugyanolyan, kívül ránczos (*Neritina* sp.).

30.011. *belgáte* («disznófejü csiga», *bel* = disznó, *gáte* = fej) = tornyos-tüskés (*Melania* sp.).

30.012. *gulá* = tornyos, fekete (*Pirena* sp.).

30.013. *gángádu* = *Trochus*-forma, tarka.»

46. ábra. Darázsfészek-csemege.
Fig. 46. Wespennest als Delicatesse.

1. Delicatessen der Alten.

286—291. (Inventar-Nr. 30.008—013.) Süsswasser-Schnecken. Sammelort: Bogadji. Benennung: *tschewei* (Bogadji). «Bei den Tamol hat jedes Alter — zum Theil aus religiösen, zum Theil auch aus hygienischen Gründen — seine besonderen Speisen. Das Fleisch von Schweinen, Hunden, Krokodilen, Monitor-Eidechsen und Schlangen dürfen Kinder, Frauen und ganz alte Männer nicht essen. Solches alter Kasuare gehört nur für die Jünglinge, hingegen das junger Hunde nur für alte Herren. Das Hauptnahrungsmittel der zahnlosen alten Männer und Frauen sind nun die *tschewei* genannten Süsswasserschnecken, die leicht verdaulich sein müssen. Die Schalen derselben werden gesammelt, um aus ihnen den zum Betelkauen notwendigen feinen Kalkstaub *(kai ui* oder *tschewei ui; ui* = Asche) zu brennen.»

«Von Schnecken unterschieden sie folgende Arten:

30.008. *tschewei tabir* = gestreifte Schnecke (*Neritina* sp.).

30.009. *tschewei mening* (*mening* = Stein) = wie obige, inwendig roth (*Neritina* sp.).

30.010. *tschewei mungumeli* = wie oben, aussen faltig (*Neritina* sp.).

30.011. *belgate* («Schweinsköpfige Schnecke»); *bel* = Schwein, *gate* = Kopf; thurmförmig, stachelig *(Melania* sp.)

30.012. *gula* = thurmförmig, schwarz (*Pirena* sp.)

30.013. *gangadu* = *trochusartig,* bunt.»

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

292. (Lelt sz. 16.071.) Darázsfészek. Hazája: Venge. Neve: *kulu* (Venge), *miodú* (Czinyágyi), *kín* (Bogágyi), *jendung* (Jimjám), *kná* (Uom) «Valami társasdarázs (Vespida) fészekdarabja, a mit az Örtzenhegység magasabb hegyeiből hoznak. Igen kedvelt csemege; a mint a sejtekről is látszik, a fiasítást megpirítják és megeszik, azután pedig az *ászá-házat* diszítik fel vele, miért is föntebb a házdiszek között is közölhettük volna. A darazsat nem ismerem, mindig csak akkor jutottam hozzá, mikor már kiették belőle.»

«Az illető darázs bizonyosan nem odúban fészkel, mert kívülről nagy lepedőszerű borítékja van, durva szálakból fonva, olyanformán, mint nálunk a nagy pávaszem-pille *(Saturnia pyri)* gubója; kívülről meglátszik rajta a levelek lenyomata, a mikhez odakötve volt.» (Lásd 46. ábra.)

292 (Inv.-Nr. 16.071.) Stück eines Wespennestes. Sammelort: Wenge. Benennung: *kulu* (Wenge), *miodu* (Tsinjadji), *kin* (Bogadji), *jendung* (Jimjam), *kna* (Uom). «Neststück irgend einer Vespida-Art, wie sie aus den höheren Regionen des Oertzen-Gebirges gebracht werden. Überaus beliebte Delicatesse. Wie auch aus den Zellen ersichtlich ist, wird die Brut geröstet und gegessen, mit der leeren Wabe aber das *Asahaus* verziert, weshalb ich sie auch oben, unter den Giebelzierden hätte vorführen können. Die Species ist mir unbekannt, da ich die Stücke jedesmal ausgelesen erhielt.»

«Die betreffende Wespenart wohnt gewiss nicht in Baumlöchern, da das Netz von aussen eine grosse tuchartige Hülle umiebt, die aus groben Fäden geflochten ist, ungefähr wie der Cocon des bei uns heimischen, das Grosse Pfauenauge *(Saturnia pyri)* benannten Schmetterlinges; von aussen sind daran Blattabdrücke zu sehen, an die es angeknüpft war.» (Siehe Fig. 46.)

2. A só használata.

Tengerparti tamolék ételeik sózására gyakran magát a tenger vizét használják. Ámbár jól tudják, hogy a tenger vizéből só is főzhető, legtöbbször mégis ahhoz a sokkal kényelmesebb módhoz folyamodnak, hogy a tenger vizében áztatott fadarabkákat hamuvá égetik s ezt úgy szopogatják, mintha czukor volna. Az európai kő- vagy főtt só egyébként, különösen befelé, ma is a legbecsesebb és legkeresettebb csereárú.

47. ábra. Sóhamuvá égetendő fa.
Fig. 47. Holz zur Herstellung von Salzasche.

a) *Sófajták.*

293. (Lelt. sz. 27.915.) Sós hamu, levélbe göngyölítve. Hazája: Bongu. A só neve: *bor* (Bongu), *bár* (Bogágyi), *sziri* (Czinyágyi).

294. (Lelt. sz. 27.910.) Tenger vizében áztatott, néhol megszenesített fadarab, melynek hamuja a sót pótolja. (Lásd 47. ábra.)

b) *Sótartók bambuszból.*

295. (Leltári szám 27.912.) Hazája: Bongu. Neve: *nau-koj*, tartalma = *bor* (Bongu); *imbá-gú*, benne *bár* (Bogágyi). A só neve Czinyágyiban: *sziri*. «Tamoléknál minden szerszámból becsesebb a régi; míg egy-egy gondosan faragott nagyobb bambusztartót az első szóra átengedtek megfelelő értékű dohányért, ezt az igénytelen kis kopott darabot ugyanaz

48. ábra. Sótartó bambuszból.
Fig. 48. Salzbehälter aus Bambus.

2. Salz-Gebrauch.

Die küstenbewohnenden Tamol benützen zum Salzen ihrer Speisen häufig das Meerwasser selbst. Obgleich sie nun recht wohl wissen, dass man das Salz auch aussieden kann, ergreifen sie doch, um Salz zu gewinnen, am liebsten das überaus bequeme Vorgehen, im Meerwasser eingeweichte Holzstückchen zu Asche zu verbrennen, an welcher Asche sie dann so saugen, als ob es Zucker wäre. Europäisches Stein- oder Sudsalz ist übrigens im Inneren auch heute noch die wertvollste und begehrteste Tauschwaare.

a) *Salzarten.*

293. (Inv.-Nr. 27.915.) Salzige Asche in ein Blatt gewickelt. Sammelort: Bongu Benennung des Salzes: *bor* (Bongu), *bar* (Bogadji), *ssiri* (Tsinjadji).

294. (Inv.-Nr. 27.910.) Im Meerwasser gelegenes, an einigen Stellen verkohltes Stück Holz, dessen Asche das Salz vertritt. (S. Fig. 47.)

b) *Bambus-Salzbehälter.*

295. (Inv.-Nr. 27.912.) Sammelort: Bongu. Benennung: *nau-koj*; Inhalt = *bor* (Bongu); *imba-gu*, Inhalt: *bar* (Bogadji); das Salz heisst in Tsinjadji *ssiri*. «Bei den Tamol sind immer die alten Geräthschaften am meisten wertgeschätzt. Während man einen sorgfältig gearbeiteten grösseren Bambusbehälter für eine entsprechende Menge Tabak auf das erste Wort hingab, wollte Freund Tamol

a tamol kétannyiért se volt hajlandó ideadni. Végre megalkudtunk a háromszorosában, mert ilyenfélékből én is csak a régit szeretem, az a valódi kőkorszakbeli ipar terméke.»

49. ábra. Sótartó ornamentuma.
Fig. 49. Ornament von einem Salzbehälter.

«Tartalmát közönséges halandó hamunak nézné, pedig az só = *bor* (Bongu), tengerben ázott fa hamuja.» Diszítése kopott, a mint azonban a 49. ábra mutatja, ember avagy repülő kutya (Pteropus) ornamentumával azonosítható. Magassága 15·75 cm. Átmérője 3 cm. (L. 48. és 49. ábra.)

das vorliegende unscheinbare, dabei abgetragene Stückchen nicht einmal um das Doppelte ablassen. Endlich einigten wir uns in dem Dreifachen. Von derlei Sachen liebe nämlich auch ich nur Altes, die Erzeugnisse der echten Steinzeit.»

«Der Inhalt, den man für gewöhnliche Asche halten könnte, ist *bor* (Bongu), d. i. Asche von im Salzwasser geweichtem Holze. Das Ornament ist schon abgewetzt, doch kann es, wie Fig. 49 zeigt, mit Menschen oder Fliegenden Hunden (Pteropus) identifiziert werden.» Höhe 15·75 cm., Durchmesser 3 cm. (S. Fig. 48 und 49.)

3. A dohányzás.

A dohányzást az astrolabe-öbli bennszülöttek már az európaiak megérkezése előtt ismerték. Maga a dohánynövény a sziget belső vidékein vadon is megterem. Ez és a malájokéval megegyező termelési mód arra mutat, hogy a dohányt tőlük kapták. Dohányzáshoz hegyes kúpalakú szivarkákba sodorják a leveleket. Eltartására bambusztartók szolgálnak, továbbá a pálmalevelekből készült dohánytartók

50. ábra.
Dohánytartó.
Fig. 50.
Tabakbehälter.

296. (Leltári szám 29.987.) Pálmalevélből készült dohánytartó. Hazája: Bogágyi. Neve: *csurem-lopó* (Bogágyi). «A bételpálma *(csurem)* leveléből hasítva, felül kárkári vörösháncsból *(állág)* font gyürű tartja össze. Német-Új-Guinea nyugati partvidékén (Berlinhafen táján) igen gyakran láthatni a férfiak tarisznyáiban, vagy a karkötő mögé tűzve; rendesen dohányát, orvosságát stb. apróságait tartja benne a bennszülött. Az Astrolabe-öbölben keveset látni, mert itt a bambusztartó *(imbá)* van helyette divatban.» (Lásd 50. ábra.)

3. Tabakrauchen.

Der Genuss des Tabakrauchens war den Eingebornen der Astrolabe-Bai schon vor der Ankunft der Europäer bekannt. Die Tabakpflanze selber wächst in den inneren Gegenden der Insel auch wild. Dies und die Art des Pflanzens, die mit derjenigen der Malayen übereinstimmt, gestatten den Schluss, dass die Astrolabe-Bewohner den Tabak von den Malayen übernommen haben. Um Tabak zu rauchen, werden die Blätter in spitze, kegelförmige Wickel (Zigarren) gedreht. Zum Aufbewahren des Tabakes dienen Bambusbehälter, sowie eigene Tabakbehälter aus Palmblättern.

296. (Inv.-Nr. 29.987.) Tabakbehälter aus Palmblättern. Sammelort: Bogadji. Benennung: *tschurem-lopoh* (Bogadji). «Aus den Blättern der Betelpalme *(tschurem)* gespalten, wird oben durch einen aus rothem Baste *(allag)* geflochtenen Ringe zusammengehalten. In den östlichen Küstengegenden von Deutsch-Neu-Guinea (in der Gegend von Berlinhafen) kann man diese Art von Behältern, in denen ausser Tabak auch Arznei oder andere Kleinigkeiten gehalten werden, in den Tragbeuteln oder hinter die Armbänder gesteckt viel öfter sehen als in der Astrolabe-Bai, da hier statt derselben Bambusbehälter *(imba)* im Gebrauche stehen.» (S. Fig. 50.)

4. Sziri- vagy bételrágás.

Astrolabe-öbli tamolék is azon vagy 200 milliónyi embertömeghez tartoznak, melynél a sziri- vagy bételrágás még a dohányzásnál is gyakoribb. Finsch azt mondja, hogy e vidéken még a gyermekek is szenvedélyes szirirágók. A bételrágáshoz szükséges szerek a

4. Siri- oder Betelkauen.

Auch die Tamol der Astrolabe-Bai gehören zu jenen ungefähr 200 Millionen Menschen, bei denen das Siri- oder Betelkauen ganz allgemein und häufiger als das Tabakrauchen geübt wird. Finsch bemerkt, dass hier sogar die Kinder mit Leidenschaftlichkeit Betel kauen. Die dazugehörigen Ingredienzen sind: die ge-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

következők: a bételbors *(Piper Betle* L. vagy *Chavica Betle* Miq.) nevű vadon termő felfutó cserjének piros nedvű fűszeres levelei *(sziri)*, az Astrolabe-öbölben mindenfelé tenyésztett bétel- vagy pinángpálma *(Areca catechu)* termése, az aréka-dió, melyet Astrolabe-öbölben még kevés dohánynyal (másutt catechuval vagy gambirral az *Uncaria gambir* Roxb. besürített nedve) és a csigahéjak égetéséből nyert finom mészporral elegyítve s a szirilevélbe betakarva, mint ú. n. bételfalatot vagy bételbagót a szájba dugnak és nagymérvű vérvörös nyálú köpködések közt végig rágnak. Astrolabe-öbölben a parti lakosok a mészport nem égetik, hanem a hegyi lakosoktól becserélik. Sem bódító, sem részegítő hatása nincs, az oltatlan mésztől különösen a fogak nagyon gyorsan romlanak; a bételbors levelétől pedig előbb megsárgulnak, később egészen megfeketednek. A fogfájást a bételrágók alig ismerik s állítólag a köhögést is csillapítja. Az Astrolabe-öbölben a bételrágásnak még egy egyszerűbb fajtája is dívik, a mikor a sziri-levelet kis dohánynyal és areka-dióval együtt rágják s a meszet külön mésznyaló pálczikákról szopogatják.

A) Bételbors termése.

297. (Leltári sz. 29.994.) Hazája: Bogágyi. Neve: *bem-gei* (Bogányi); *boma-gyiri* vagy *bomá-gyirá* (Czinyágyi és Erima). «Érdekes, hogy neve ugyanaz, a mi a vörös festéknek. Tán azért, mert a bételrágók nyála is vörös. Ha pontosan akarják megkülönböztetni, akkor a czinyágyiak a bételborsot *bomagyiri*-nek mondják.»

B) Mészportartók.

a) Lopótökből.

298—301. (Lelt. sz. 14.795—14.798.) Hazájok: Astrolabe-öböl. Nevök: *ulú* (Erima és Czinyágyi); *ulol* (Bogágyi és Jimjam). Erre a czélra rendesen a kisebb, kazuártojásalakú darabokat használják. Ilyenek a 14.796. és 14.797. számúak.

A 14.795. számú hossza: 21 cm. (l. 51.: 2. ábra).
14.796. » » 13 »
14.797. » » 19 » (l. 51. 1. ábra).

Mindannyian belsejükben mésznek nyomait mutatják.

302. (Lelt. sz. 27.908.) Hazája: Bongu. Neve: *kábu* (Bongu). «50 cm. hosszú, lopótökből. A nyalópálczának *(indongh*, Bongu) vége letört, a miért gazdája rákötött

würzigen, rothen Saft enthaltenden Blätter *(Siri)* des Betelpfeffers *(Piper Betle* L. oder *Chavica Betle* Miq.), eines wildwachsenden Rankstrauches; die Areka-Nuss, d. i. die Frucht der in der Astrolabe-Bai überall angebauten Betel- oder Pinangpalme *(Areca catechu)*, die sodann in der Astrolabe-Bai mit etwas Tabak (anderwärts mit Catechu oder Gambir, d. i. dem eingedickten Safte von *Uncaria gambir* Roxb.) und mit durch Brennen von Schneckenhäusern erhaltenem feinem Kalke vermengt in das Blatt gewickelt, als sogenannter Bettelbissen in den Mund gesteckt und gekaut wird; der in grosser Menge zufliessende Speichel ist dabei roth gefärbt. Die Bewohner der Astrolabe-Bai brennen sich den Kalk nicht, sondern tauschen ihn von den Bewohnern der inneren Gebirgsgegenden ein. Der Genuss des Betels ist weder betäubend, noch berauschend. Von dem ungelöschten Kalke gehen jedoch die Zähne schnell zu Grunde. Vom Betelblatte selber färben sie sich erst gelb, dann schwarz. Zahnweh soll den Betelkauern unbekannt sein, und auch den Husten soll es lindern. In der Astrolabe-Bai ist ab und zu eine einfachere Art des Betelkauens im Gebrauche, bei welcher die Papua das Siriblatt mit etwas Tabak und Areka-Nuss zusammen kauen und den Kalk von besonderen Kalkspateln abschlecken.

A) Frucht des Betelpfeffers.

297. (Invent.-Nr. 29.994.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *bem-gei* (Bogadji), *boma-djiri* oder *boma-djira* (Tsinjadji und Erima). Interessant ist, dass dies auch die Benennung für die rothe Farbe ist, vielleicht desshalb, weil sich beim Betelkauen der Speichel roth färbt. Wenn die Eingeborenen den Betelpfeffer genau bezeichnen wollen, so heissen sie ihn *bomadjiri*.

B) Kalkbehälter.

a) Aus Flaschenkürbisen.

298—301. (Invent.-Nr. 14.795—798.) Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *ulo* (Erima und Tsinjadji), *ulol* (Bogadji und Jimjam). Zu diesem Zwecke werden für gewöhnlich die kleineren, Kasuareiern ähnlichen Stücke verwendet, wie Nr. 14.796 und 14.797.

Nr. 14.795. Länge 21 cm. (S. Fig. 51: 2.)
» 14.796. » 13 »
» 14.797. » 19 » (S. Fig. 51: 1.)

Inwendig alle mit Kalk gefärbt.

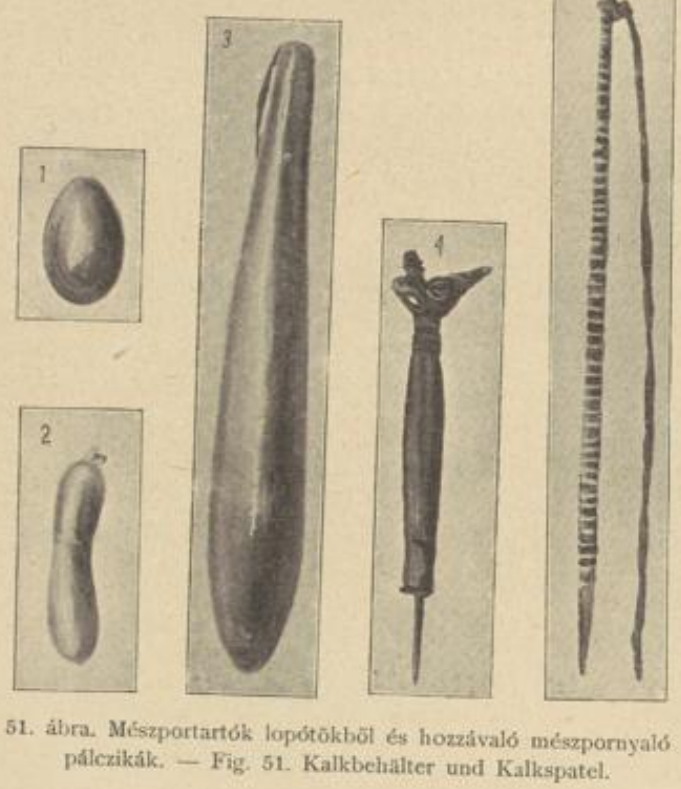
302. (Inv.-Nr. 27.908.) Sammelort: Bongu. Benennung: *kabu* (Bongu). «Aus einem 50 cm. langen Flaschenkürbis. Mit einem Stab zum Kalkschlecken, *indongh* (Bongu). Das Ende dieses letzteren ist abgebrochen, weshalb mein Papua ein Stückchen Band daran be-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

rongyszalaggal huzgálta ki, ha mészport *(káuj*, Bonguban; etymologiája: *káó* = bételdió, *uj* = hamu) akart nyalni. A pálcza rovatkos oldalát fitogtatva dörgölik oda használáskor, tán hogy a kerepelő hangra mindenki oda nézzen, vagy tán hogy az élvezetet fokozza. Bonguiak szerint az ilyen tartó: *jabatamó-kábu* = hegyi lakosoknál divatos mésztartó. A *jual-tamó-kábu* kisebb kerek tökből van.» (L. 51.: 3. ábra.)

b) ***Bambuszból.***

303. (Lelt. sz. 14.789.) Hazája: Bogágyi. Neve: *imba koba* = vastag bambusz Készítési módja épen olyan, mint a 60. lapon leírt bambusztartóké. Feneke a nád bütyke, dugója másik bütyök-darabból van faragva. Lehetséges,

51. ábra. Mészportartók lopótökből és hozzávaló mészpornyaló pálczikák. — Fig. 51. Kalkbehälter und Kalkspatel.

hogy eredetileg más czélra készült, utóljára azonban, mint ez belső falán meglátszik, mészszel volt megtöltve. A szája körül 7·3 cm.-nyi széles sáv. Magassága dugóval 29 cm. Átmérője 4·5 cm. (L. 52.: 2. ábra, rajza 53.: 2. ábra.)

304. (Lelt. sz. 29 908.) Hazája: Bongu. Neve: *ká-náu* (Bongu); *ká-imbá* (Bogágyi). «A szokott bambusztartó, dugóval, kívül szépen metszve. A metszés rajza valószínűleg öt emberi arczot ábrázol. Benne tisztítatlan mészpor *(káuj* Bonguban is, Bogágyiban is), édesvízi csigák *(csuvej*, Bongu; *csevei*, Bogágyi) héjából égetve.»

befestigte und wenn es ihm beliebte, Kalkstaub *(kauj*, Bongu; aus *kao* = Betelnuss, *uj* = Asche) zu schlecken, das Stäbchen an diesem herauszog. Bei dieser Procedur wird die eingekerbte Seite des Stäbchens mit Vorbedacht gegen den Behälter gerieben, vielleicht, dass auf das Klappern jedermann hinsehe, vielleicht auch, um hiedurch den Genuss zu erhöhen.»

«Bei den Leuten von Bongu heisst diese Sorte von Behältern *jabatamo-kabu* = bei den Bergbewohnern gebräuchliche Kalkbehälter. Die *jual-tamo-kabu* werden aus kleineren, runden Kalebassen verfertigt.» (S. Fig. 51: 3.)

b) ***Aus Bambus.***

303. (Inv.-Nr. 14.789.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *imba-koba* — dicker Bambus. Die Art der Ver-

52. ábra. Mésztartó bambusztokok.
Fig. 52. Bambus-Kalkbehälter.

fertigung ist dieselbe, wie bei den Pag. 60 beschriebenen Bambusbehältern. Als Boden dient der Rohrknoten, der Stöpsel ist aus einem anderen Knotenstücke geschnitzt. Möglich, dass dieser Bambusbehälter ursprünglich einem anderen Zwecke diente, zuletzt befand sich jedoch, wie dies aus der weissen Farbe des Inneren ersichtlich ist, Betelkalk darin.» Höhe sammt Stöpsel 29 cm. Durchmesser 4·5 cm. (S. Fig. 52: 2, Zeichnung Fig. 53: 2.)

304. (Inv.-Nr. 29.908.) Sammelort: Bongu. Benennung: *ka-nau* (Bongu), *ka-imba* (Bogadji). «Gewöhnlicher Bambusbehälter mit Deckel, aussen schön graviert. Die Zeichnung stellt wahrscheinlich fünf menschliche Gesichter vor. Mit unreinem Kalkstaub *(kauj*, sowohl in Bongu, als auch in Bogadji) gefüllt, der aus Süsswasser-Schnecken *(tschuwej*, Bongu; *tschewei*, Bogadji) gebrannt wird.» Höhe sammt Stöpsel: 30 cm. Durchmesser 5·5 cm. (S. Fig. 52: 5, Deckel Fig. 52: 3, Zeichnung Fig. 53: 4.)

305. (Inv.-Nr. 14.788.) Sammelort: Bogadji Benen-

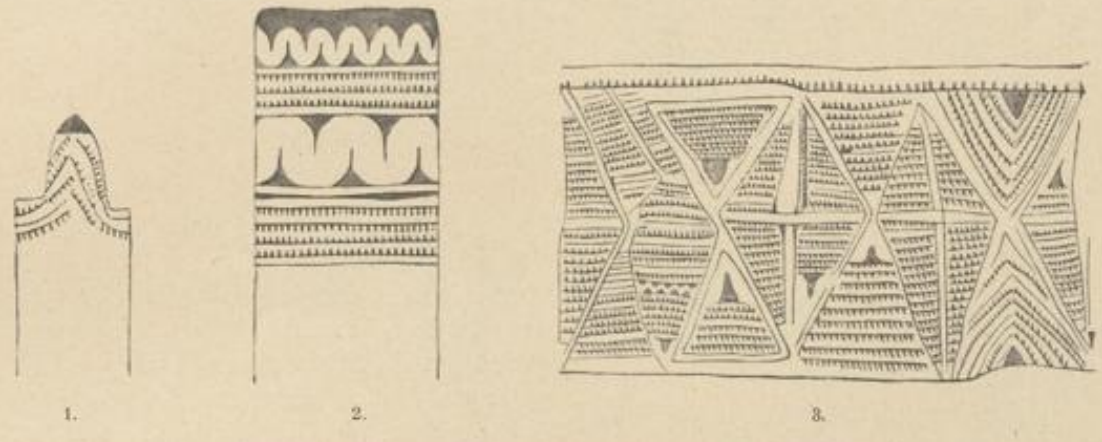
Magassága dugóval: 30 cm. Átmérője: 5·5 cm. (Lásd 52.: 5. ábra, dugója 52.: 3. ábra, rajza 53.: 4. ábra.

305. (Lelt. sz. 14.788.) Hazája: Bogágyi Neve: *imba*. Ebben is mész volt. Felül két füllel. Magassága: 22·5 cm. Átmérője: 4 cm (Lásd 52.: 1. ábra, rajza 53.: 1. ábra.)

306. (Lelt. sz. 29.909.) Hazája: Bogágyi. Neve: *ká-imbá* (Bogágyi). «A szokott alak, felül bekarczolt díszítéssel. Felső szélét fonott háncsgyürű védi a szétrepedéstől, mert ott a dugója van, megfordított bambuszbütyökből. Máskor száraz levéllel tömik be ezt a lyukat. A mésznyaló pálczikának, a melylyel a meszet kiszedik, *ka-dumbul* (Bogágyi) a neve.» Magassága: 25 cm. Átmérője: 4·5 cm. (L. 52.: 4. ábra, rajza 53.: 3. ábra.)

nung: *imba*. «Auch in diesem befand sich Kalk. Oben mit zwei Henkeln.» Höhe 22·5 cm. Durchmesser 4 cm. (S. Fig. 52: 1, Zeichnung Fig. 53: 1.)

306. (Invent.-Nr. 29.909.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *ka-imba* (Bogadji). «Gewöhnliche Form. Der obere Rand mit graviertem Ornamente. Derselbe Theil, der durch einen aus einem umgedrehten Knoten verfertigten Stöpsel geschlossen wird, wird durch einen aus Rotan geflochtenen Ring gegen das Zerspringen geschützt. Oft wird die obere Öffnung bloss durch einen Busch Blätter geschlossen. Die Stäbchen, mit welchen der Kalk herausgeholt wird, heissen *ka-dumbul* (Bogadji).» Höhe: 25 cm. Durchmesser: 4·5 cm. (Siehe Fig. 52: 4, Zeichnung Fig. 53: 3.)

1. 2. 3. 4.

53. ábra. Bambusztartók díszítései. — Fig. 53. Verzierungen der Bambusbehälter.

c) Hozzávaló mésznyalópálczák.

307. (Lelt. sz. 16.025.) Hazája: Czinyágyi. Neve: *áu-nijdá* (Czinyágyi). «A szájba való vége, a mire a mészpor ragad: *áu-má*. (Egynek a nevét *firiri-tutu*-nak jegyeztem fel, de ez csak annyit jelent: *firiri* = szár.» (Lásd 51.: 5. ábra.)

308. (Lelt. sz. 16.024.) Hazája: Czinyágyi. Neve: *asza*, *aunijda*. «Füstös, kormos, régóta eldugva hevert. Szájba való vége: *ászá-au*. Asszonyok előtt ép úgy rejtegetik, mint más ásza eszközt. Úgyszinte mulatságos látni, milyen gondosan lemossa, lesurolja a tamol az *au-nijda* végét, ha épen eladja. Ha maradna rajta valamicske, a mi az ő száját érintette, azzal, az ő hite szerint, a vevőnek ártana. Ezért a tamol a vásárban is, a mint csak lehet, elkerüli a vevőt, hogy ne kelljen neki a pálczikát átadnia.» (Lásd 51.: 4. ábra.)

c) Dazugehörige Kalkspatel.

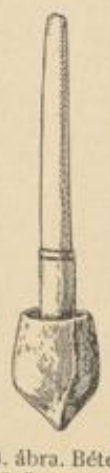
307. (Inv.-Nr. 16.025.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *au-nijda* (Tsinjadji). «Dasjenige Ende, das in den Mund gesteckt wird, und an welchem der Kalkstaub kleben bleibt, heisst *au-ma*. Einmal notierte ich auch als Benennung: *firiri-tutu*, *firiri* bedeutet jedoch einfach = Stengel.» (S. Fig. 51: 5.)

308. (Inv.-Nr. 16.024.) Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *assa aunijda*. «Altes, mit Russ belegtes, längst bei Seite geworfenes Stück. Das zum Munde geführte Ende heisst: *assa-au*. Wurde vor Frauen und Kindern so streng verborgen, wie alle anderen Assa-Geräthe. Sozusagen unterhaltend ist es noch zu sehen, wie sorgfältig der Tamol vor dem Verkaufe das Ende des *Aunijda* abscheuert. Wenn auf demselben nur ein Stäubchen von dem haften bliebe, was seinen Mund berührte, so wäre er nach seinem Dafürhalten der Gefahr der Verhexung ausgesetzt. Was das Schnitzwerk eigentlich

rint, a megrontás veszélyének tenné ki magát. Faragott, de hogy mit ábrázol, nem merem eldönteni.» (Lásd 51.: 4. ábra.) Hossza: 23·5 cm.

Ide sorolandó még:

309 a—b. (Lelt. szám 27.888 a—b.) Bételmozsár. Hazája: Bongu. Neve: *káógálá* (Bongu). «Fogatlan öregek ezt a szerszámot használják a bétel elkészítéséhez. Beléteszi elsőben is a beteldió belét *(kaó)*, és a mozsártörővel *(dengál* vagy *kaogala-csol)* szétmorzsolja, azután kevés mészport *(káuj)* és bételbors-levelet *(jau-banga)* tesz hozzá s azzal még jobban széttöri. Így is vérszinű massza lesz belőle, mint az ifjabbak szájában, ha összerágják. Az öreg aztán kiszopogatja és lenyeli.» (Lásd 54. ábra.)

54. ábra. Bételtörő mozsár.
Fig. 54. Betelmörser.

vorstellen soll, wage ich nicht zu entscheiden.» (Siehe Fig. 51: 4.) Länge: 23·5 cm.

Hieher gehört noch:

309 a—b. (Invent.-Nr. 27.888 a—b.) Betelmörser. Sammelort: Bongu. Benennung: *kaogala* (Bongu). «Dieses Geräthes bedienen sich zahnlose Alte zur Bereitung des Betels. Sie geben in den Mörser zuerst das Fleisch der Betelnuss *(kao)* hinein, vermahlen dasselbe mit dem Pistill *(dengal* oder *kaogala-tschol)*, geben sodann ein wenig Kalkstaub *(kauj)* und Blätter des Betelpfeffers *(jau-banga)* dazu und vermahlen dann noch einmal das Ganze. Auch so wird aus dem Ganzen eine blutrothe Masse, wie im Munde der Jungen, die es zerkauen. Diese Masse wird dann von den Alten ausgesogen und geschluckt.» (Siehe Fig. 54.)

5. A kiál-(kava-)ivás.

Az Indonézia, Mikronézia és Polynézia nagy vidékeire jellemző kava-ivás az Astrolabe-öböl vidékén is el van terjedve. Tamolék egyetlen izgató, de nem annyira részegítő, mint inkább bódító itala. Magát az italt a részegítő bors *(Piper methysticum)* gyökeréből, néha leveles ágaiból nyerik, olykép, hogy Polynéziában a nők, Astrolabe-öbölben a fiúk a kavagyökeret megrágják, egy közös tálba köpik, vízzel fölhigítva leszűrik s kész a csemegék koronája, a zöldes szinű, aromatikusan keserű ízű kiál, melyből csak az éltesebb emberek ihatnak s ezek is csak ünnepségeik után vagy más örvendetes alkalmakkor.

Hozzávaló kiál-poharak.

Kokuszdiók hegyei, csészeformára lemetszve.

*a) **Diszítetlenek.***

310—313. (Lelt. sz. 14.724., 16.068., 29.922., 29.923.) Hazájuk: Bongu. Nevük: *keu-gamban* (Bongu), *kial-gamban* (Bogágyi). Egyszerű, diszítetlen darabok. Átlag 7 cm. magasak és ugyanolyan átmérőjűek. A 14.724. számút különös alakja miatt l. 55.: 6. ábra.

*b) **Diszesek.***

314. (Lelt. sz. 27.794.) Kiál-ivópohár. Hazája: Bogágyi. Neve: *kiálgámbán* (Bogágyi). «Felső karimáján 2 cm. széles, domborúan metszett diszítéssel; csúcsán

5. Das Kial-(Kawa-)Trinken.

Der Genuss des Kawa ist für weite Gegenden Indo-, Mikro- und Polynesiens und auch in der Astrolabe-Gegend allgemein bekannt. Es ist dies das einzige reizende, jedoch nicht so sehr berauschende als vielmehr betäubende Getränk der Papua. Das Getränk wird aus den Wurzeln, manchmal auch den Zweigen und Blättern der Kawa-Pflanze *(Piper methysticum)*, wie der botanische Name besagt, einer Pfefferart gewonnen. Hier wird dieselbe jedoch nicht wie in Polynezien, durch Frauen, sondern durch Knaben gekaut und in eine Schüssel gespien. Mit Wasser gemischt und durchgesiehen, ist die Krone der Getränke gar. Von Farbe grünlich, von Geschmack aromatisch bitter dürfen nur ältere Leute Kawa trinken und auch diese nur nach ihren Festlichkeiten oder bei anderen feierlichen Gelegenheiten.

Dazugehörige Kial-Schalen.

Kokusnuss-Spitzen, schalenförmig abgeschnitten.

*a) **Unverzierte.***

310—313. (Inv.-Nr. 14.724, 16.068, 29.922, 29.923.) Sammelort: Bongu. Benennung: *keu-gamban* (Bongu), *kial-gamban* (Bogadji). Einfache, unverzierte Stücke. Durchschnittlich 7 cm. hoch, mit ebensogrossem Durchmesser. Nr. 14.724 s. seiner Form wegen Fig. 55: 6.

*b) **Verzierte.***

314. (Inv.-Nr. 27.794.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *kial-gamban* (Bogadji). «Oben mit einer 2 cm. breiten, erhaben gearbeiteten Randbordure; an der Spitze mit einer, einem Kleeblatte nicht unähnlicher Zeich-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

hármas lóherelevél-forma rajz. A rajz motivumai a tyúktojás *(tue-tauel)* és a disznó-lábnyom *(bel-nyinyem)*, olykép egymás mellé állítva, hogy két páros lábnyom közé mindig 2—3 tyúktojásalak kerül. Az ábrázolásban nincsenek tekintettel a természetességre. A tyúktojás a disznónyomhoz képest aránytalanul nagy, utóbbiak között a baloldali nyomok egyhelyt megfordítva állanak; látszik, hogy készítője csak jelképezni akart. Ha tamolék e jelképek jelentését meg nem mondják, nem jutna eszembe, hogy e két alakban keressem a megfejtést; így azonban természetes gondolatnak tartom, ha rágondolok, hogy milyen fontos szerep jut a tyúknak, de még inkább a disznónak tamolék ünnepélyeinél.»

55. ábra. Kiál-ivópoharak. — Fig. 55. Kialbecher.

«Régi tárgy, talán több nemzedék használta s e közben csiszolódott simára s ébenfeketére és kopott le a csúcsa, a rajtalevő faragott diszítés egy részével együtt. Széle is csorba, foltozva is van, repedt is, de az öreg Bilej-nek még se tudtam annyit igérni, hogy csak szóba is álljon az eladás felől. Három hónap óta kerülgettem az öreget, míg végre sikerült egy gyenge pillanatában magamhoz kaparintani. Mert valósággal szerelmes lettem e piszkos kókuszhéjba, melyet a kőkorszakbeli tamolidők egyik legbecsesebb ereklyéjének tartok. A vén Bilej azóta százszor is megbánta; eleinte csak sóhajtva emlegette: *ó kiálgámbá!* — míg végre elkeseredésében megpróbálta rimánkodva visszakövetelni. Igazán megható volt látni e ragaszkodást az elmult jó idők szép emlékéhez, úgy hogy végre nekem nem maradt más hátra, mint a jó öreget fájó szívvel — kidobni.» (Lásd 55.: 4. ábra.)

315—318. (Lelt. sz 14.728., 29.924., 29.925., 27.795.) Hazájok: Bongu. Nevök: *keu-gamban* (Bongu); *kiálgamban* (Bogágyi). — 14.728. Kettős zeg-zúg diszszel.

nung. Die Motive des Ornamentes sind: das Hühnerei *(tue-tauel)* und die Fusspur des Schweines *(bel-nyinyem)*, derart zusammengestellt, dass zwischen je zwei paarige Fusspur-Figur 2—3 Hühnereier-Formen zu stehen kommen. In den Darstellungen ist auf die Natürlichkeit keine Rücksicht genommen. Die Hühnereier sind im Vergleich zu den Fusspuren viel zu gross; von letzteren stehen die linksseitigen Spuren an einer Stelle umgekehrt; man sieht, dass der Darsteller bloss symbolisieren wollte. Hätten mir nicht die Tamol selber die Bedeutung dieser Symbole erklärt, so wäre es mir nie eingefallen, die Lösung derselben dort zu suchen, wo ich sie fand. Jetzt jedoch halte ich die Aufklärung für natürlich, besonders wenn mir einfällt, eine wie grosse Rolle dem Huhn, noch mehr aber dem Schwein bei den Festen der Tamol zukommt.»

«Das Stück ist alt und vielleicht von mehreren Generationen gebraucht, daher die Politur, die ebenholzschwarze Farbe, die abgeschliffene Spitze und auch, dass das Ornament hie und da stark mitgenommen ist. Dabei ist der Rand ausgebrochen, geflickt, das ganze zersprungen und ich mochte dem alten Bilej dafür versprechen, was ich wollte, er wollte vom Hergeben doch nichts hören. Drei volle Monate musste ich dem Alten zusetzen, bis es mir in Ausnützung einer schwachen Minute gelang, seines Schatzes habhaft zu werden. Ich wurde nämlich in diese schmutzige Kokusschale nachgeradezu verliebt, da ich sie für eine der schönsten Reliquien aus der Steinzeit der Tamol halte. Seither hat es Freund Bilej hundertmal bereut. Anfangs wagte er bloss darnach zu seufzen: *«Oh Kialgamba!»*, später versuchte er in der Erbitterung seinen Schatz durch Flehen zurückzubekommen. Es war wirklich rührend zu schauen, wie der Alte an diesem Erinnerungsstück an die guten alten Zeiten hieng, so dass mir am Ende nichts übrig blieb, als meinen guten alten Freund, obgleich blutenden Herzens — vor die Thür zu setzen.» (S. Fig. 54: 4.)

315—318. (Inv.-Nr. 14.728, 29.924, 29.925, 27.795.) Sammelort: Bongu. Benennung: *keu-gamban* (Bongu), *kial-gamban* (Bogadji). — 14.728. Mit doppelter Zick-Zack-Bordure. 29.924. Mit primitiven, aus Punktreihen und einer Zick-Zacklinie bestehendem gravierten Orna-

29.924. Kezdetleges pont-sorokból és zeg-zug vonalból álló karczolt díszítéssel. 29.925. Külső szélén domborúan vésett kígyós szalag. 27.795. Külső szélén szintén kígyós szalag, ettől öt hasonló szalag vezet a csúcshoz s osztja öt mezőre; mindenik mezőben egy csillag, két négyágú, egy-egy öt-, hat- és hétágú. Látszik, hogy művésze a symmetriára nem sokat adott, csinálta, a hogy jött. De így is tetszetős minta.» (14.728. lásd 55.: 5., 29.924. l. 55.: 1., 29.925. l. 55.: 2. és 27.795. l. 55 : 3. ábra.)

13. Fegyverzet.

A) Támadó fegyverek.

Az astrolabe-öbli tamolok támadó fegyverei első sorban: a dárda, az íjj és a nyíl. Néhol ismerik és használják még a parittyát, a vaskos fakardot, valamint a csonttőrt, de ezeket ma már nem tekintik férfiúhoz méltó, igazi fegyvereknek. A buzogány magán a szárazulaton, úgy látszik, teljesen hiányzik, csak épen Bilibilirői említi Finsch, hogy oda bár ritkán, de mégis kerül egy-egy darab. Fegyvere nélkül tamol soha sem látható. Magával viszi, ha a mezei munkára indul, magával, ha a vásárra megy s mint Biró mondja: «fegyver nélkül még látogatóba menni sem illik. Azért nagyon tévedne, ki a fegyverek láttára mindjárt ellenséges szándékot gyanítana. Különben is harczra ritkán használják, mert rendkívül békességes nép, hanem főkép vadászatra, melyre itt mindenütt és mindig bőséges alkalom nyílik.» Tamolék fegyverei között az elsőbbség ma mindenesetre az íjjat s a nyílat illeti. Az olyan férfiút, a kinek csak dárdája van, maguk tamolék csak félig fegyveresnek tartják.

Az íjjnak, nyílnak és a dárdának ilyetén közös és egyenlő mennyiségben való előfordulása az Astrolabeöböl egyik legérdekesebb néprajzi jelensége, mert Ratzel szerint ez a kétféle támadó fegyver egymást majd mindenütt kizárja. Így pl. a szomszédos Dampierre szigeteken is a dárda van előnyben, mely pedig Schmeltz szerint a Humboldt-öbölben teljesen ismeretlen fegyver. Astrolabe-öböl tehát a fegyverzet főbb fajtáinak előfordulása tekintetében — mint egyébként sok más tekintetben is — keverődési terület.

A támadó fegyverek bemutatásánál részint az illető fegyverfajta fellépésének időrendje, részint gyakorlati okokból először a dárdákat, azután az íjjat s a nyílakat veszszük sorra.

ment. 29.925. Am äusseren Rande ein erhaben geschnitztes Zick-Zack-Band. 27.795. Am äusseren Rande ein geschlängeltes Band. Fünf gleichgearbeitete Bänder, die ganze Oberfläche in fünf Felder theilend, von diesem zur unteren Spitze verlaufend. In jedem Felde eine Sternfigur. Von diesen zwei vierstrahlig, je eine fünf-, sechs- und siebenstrahlig. Man sieht, dem Künstler war es um Symmetrie kaum zu thun, er decorierte eben, wie es ihm einfiel, obgleich das Muster auch so ganz gefällig ist.» (Nr. 14.728 s. Fig. 55: 5, 29.924 s. Fig. 55: 1, 29.925 s. Fig. 55: 2 und 27.795 s. Fig. 55: 3.)

13. Waffen.

A) Angriffs-Waffen.

Als Angriffswaffen der die Astrolabe-Bai bewohnenden Tamol sind in erster Reihe der Speer, sodann Pfeil und Bogen zu erwähnen. Hier und da stehen noch die Schleuder, plumpe Holzsäbel, sowie Knochendolche im Gebrauch, die jedoch auch von ihnen als des Mannes unwürdig betrachtet werden. Die Keule geht dem Festlande von Neu-Guinea gänzlich ab, und erwähnt Finsch bloss von Bilibili, dass manchmal dort von solchen noch ein oder das andere Stück zu erhalten ist. Ohne seine Waffen ist ein Tamol undenkbar. Er führt dieselben bei der Feldarbeit mit sich, wenn er sich auf den Markt begiebt und wie Biró bemerkt: «ohne Waffen ist nicht einmal ein Besuch schicklich. Doch würde sich derjenige, der beim Anblicke der Waffen sogleich feindliche Absichten ahnen würde, überaus täuschen. Zu Kriegszwecken werden dieselben übrigens ganz selten gebraucht, da die Tamol ein überaus friedfertiges Volk sind. Zum Jagen bietet sich jedoch überall und immer reichliche Gelegenheit und daher die vielen Waffen.» Der Vorzug gebührt heute jedenfalls dem Bogen und dem Pfeil, und einen Mann, der nur einen Speer führt, halten die Tamol selber nur für halb bewaffnet.

Das gemeinsame, eine gleichgrosse Anzahl vorhandener Exemplare aufweisende Vorkommen von Pfeil, Bogen und Speeren, wie es in der Astrolabe-Bai beobachtet wird, ist eine der interessantesten ethnographischen Erscheinungen dieses Gebietes. Nach Ratzel pflegen nämlich diese beiden Angriffswaffen einander gegenseitig auszuschliessen. So steht z. B. auf den benachbarten Dampierre-Inseln der Speer im Vordergrunde, während derselbe nach Schmeltz im Humboldt-Golfe gänzlich unbekannt ist. Astrolabe-Bai ist also auch in Hinsicht des Vorkommens der hauptsächlichsten Angriffs-Waffen — wie überhaupt in vielen anderen Hinsichten — ein Misch-Gebiet.

Bei der speciellen Vorführung der Angriffs-Waffen werden wir theils mit Bezugnahme auf das Auftreten der betreffenden Waffengattung theils aus praktischen Rücksichten zuerst die Speere, sodann die Bögen und als letzte die Pfeile verhandeln.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

I. Dárdák.

Az Astrolabe-öböl bennszülöttjeinek ősi támadó fegyvere, mely az íjj és a nyíl használata elől itt is, mint sok helyütt, csak újabb időben szorult a második helyre. Finsch valamennyit hajító dárdának (gerelynek) nézi, de már Hagen B. csak a dárdák rövidebbjeit, a körülbelül 2—2·5 méternyi hosszúakat mondja hajító dárdáknak, míg az ezeknél nagyobb (2·5—3·5 m.-nyi) példányok kizárólagosan szúrásra valók. Számszerint — a mint az Biró astrolabe-öbli gyűjtésének részletes tárgyalása során is ki fog tünni — az utóbbiak vannak túlsúlyban. A dárdák anyaga legfőképen a niebung-*(areka-)*pálma fekete szinű tömör fája; de fiatal bambusztörzsekből készült dárdák is használatosak. Van egy darabból készült, valamint olyan is, a hol vagy a dárdavég csak másodlagosan idegen fájú póznára erősített bambuszkés, vagy pedig a fogórész bambusznád és a dárda vége pálmafa. A hajító dárdák egyik csoportjánál súlyzóként fiatalabb bambusznádnak néhány decimétternyi bütykös darabját erősítik a dárda alsó végére. Mérgezett dárdát az astrolabe-öbli tamol nem ismer. A dárdaokozta sebek t. i. amúgy is rendkívül veszedelmesek, a mennyiben a legtöbbször a csontig ható szúrás alkalmával a rövid és törékeny rostú pálma-, illetőleg bambuszfa sok ezernyi szilánkra töredezik, melyek a sebből még európai műszerekkel sem távolíthatók el egészen és az ilyen sebeknek gyakori kiújulását okozzák.

Biró Lajos astrolabe-öbli gyűjtése összesen 58 darab, melyeket a typusok muzeális meghatározása és a másodpéldányok gyors megállapitása czéljából — az egyes alakcsoportozatok földrajzi elterjedésének mellőzésével — összesen 17 oly csoportba osztottam, melyek a mondott czélon kívül egyúttal a részletes tárgyalás alapjául szolgálnak.

I. Speere.

Die uralte Angriffswaffe der Eingebornen von der Astrolabe-Bai, die nach dem Auftreten von Pfeil und Bogen auch hier, wie an so vielen anderen Orten erst in neuerer Zeit auf die zweite Stelle verdrängt wurde. Finsch hält sie alle für Wurfspeere, jedoch schon B. Hagen spricht dies nur bezüglich der kürzeren, ungefähr 2—2·5 m. langen Exemplare aus, während er die längeren Stücke von 2·5—3·5 m. als Stosspeere anspricht. Der Anzahl nach sind — wie dies auch aus der Special-Verhandlung der einschlägigen Collection Biró's hervorgehen wird — letztere in der Mehrzahl vorhanden. Das schwarze, dichte Holz für die Speere liefert beinahe ausschliesslich die Niebung-(Areka-)Palme, jedoch stehen auch aus jungen Bambusstämmen verfertigte Speere im Gebrauche. Die meisten sind aus einem Stück Holz angefertigt, doch giebt es auch solche, wo die Lanzenspitze, zumeist ein breites Bambusmesser erst nachträglich an die Stange befestigt wurde und auch solche, wo umgekehrt die Speerspitze aus Palmholz und der Griff aus Bambus angefertigt wurde. Bei einer Gattung der Wurfspeere wird ein einige Decimeter langes Stückchen eines jungen Bambusrohres an das untere Ende des Speeres befestigt. Vergiftete Speere sind den Bewohnern der Astrolabe-Bai umbekannt. Die durch Speere verursachten Wunden sind trotzdem äusserst gefährlich, da bei dem zumeist bis an die Knochen reichenden Stiche das kurzfaserige und brüchige Palm- oder Bambusholz in viele kleine Splitter zerschellt, die sogar mit europäischen chirurgischen Instrumenten nur sehr schwer aus der Wunde entfernt werden können und das häufige Aufbrechen derselben verursachen.

Die Astrolabe-Collection Biró's beträgt zusammen 58 Stück und habe ich selbe behufs schneller musealer Bestimmung der Typen und Doublette — mit Beiseitelassung der geographischen Verbreitung der einzelnen Formen — in 17 Gruppen getheilt, die zugleich als Basis für die Special-Verhandlung dienen.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

1. Az astrolabe-öbli dárdák muzealis meghatározó táblája.

1. Bestimmungs-Tabelle der Astrolabe-Speere zu musealen Zwecken.

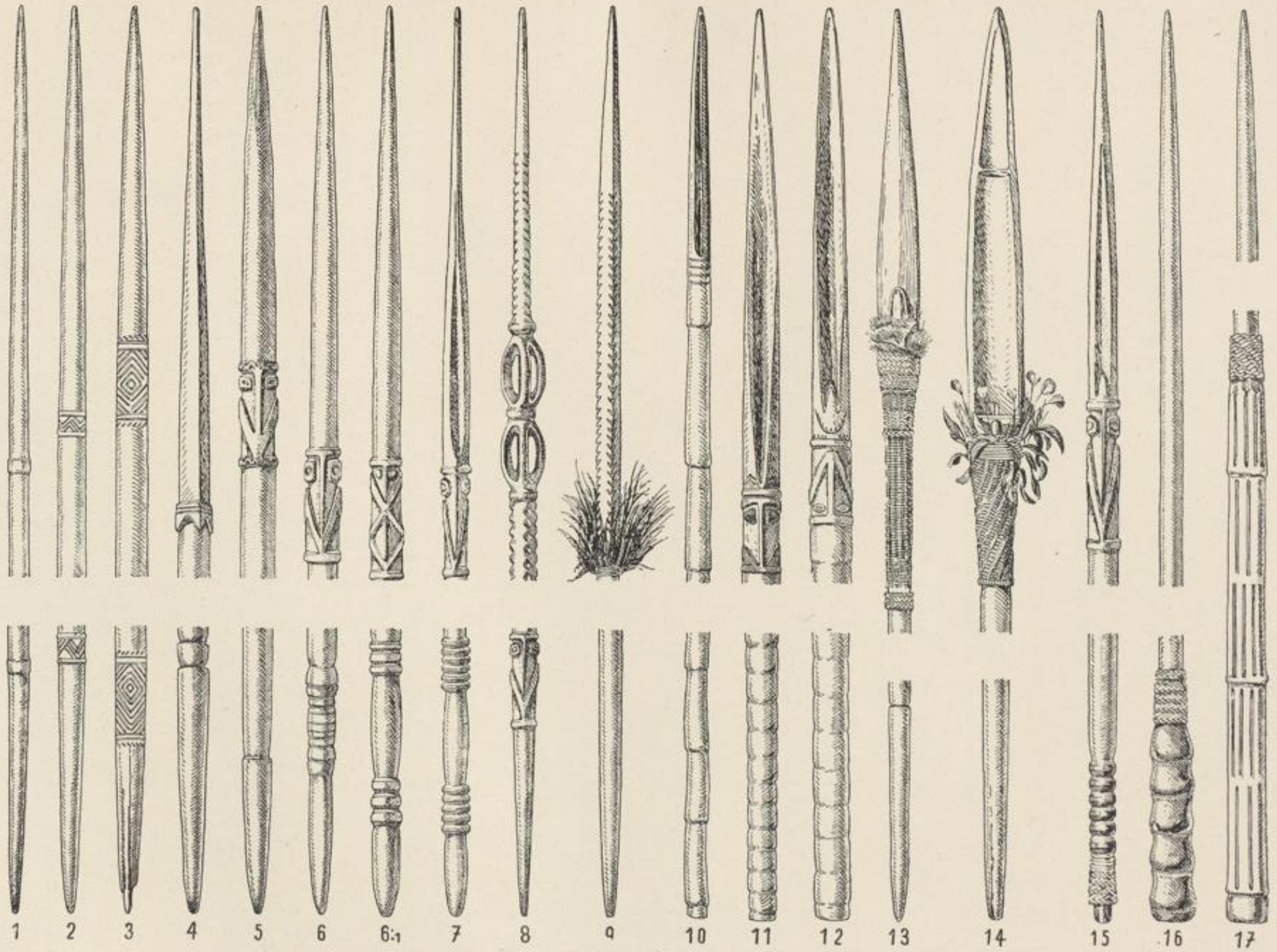
I. Hosszú (szurásra való) dárdák. — Lange (Stoss-)Speere.

					A lerajzolt dárda des abgebild. Speeres	
					leltárszáma Inventar Nr.	csop. sz. Grupp. Nr.
Végük áralakú Spitzen ahlenförmig	sima fájúak aus geglättetem Holze	élük, fogaik nincsenek ohne Kanten und Zähne	domború, faragott Janus-arczczal Erhaben geschnitztes Janus-Antlitz	Ornament geringfügig	felső és alsó végükön egy-egy domború faragású gyűrű. — Am oberen und unteren Ende je ein erhaben geschnitzter Ringwulst	16,097	1
					felső és alsó végükön egy-egy domború faragású, vonaldíszes gyűrű. — Am oberen und unteren Ende je ein erhaben geschnitzter Ringwulst mit Strichornament	27,895	2
					felső és alsó végükön egy-egy domború faragású, szélesebb vonaldíszes gyűrű. — Am oberen und unteren Ende je ein erhaben geschnitzter, breiter Ringwulst mit Strichornament	27,889	3
					felső végükön lefelé néző négyes fogörv. — Am oberen Ende ein nach abwärts gerichteter vierzähniger Wirtel	27,893	4
				felső végükön am oberen Ende	vércsatorna nincs ohne Blutrinne: alsó végükön egyszerű bevágás. — Am unteren Ende ein einfacher Einschnitt	30,030	5
					vércsatorna nincs ohne Blutrinne: alsó végükön domború faragású gyűrűkkel. — Am unteren Ende erhaben geschnitzte Ringwülste	27,819 27,823	6
					vércsatorna van mit Blutrinne	30,026	7
					alsó végükön. Felső végük áttört művű (díszdárda?). — am unteren Ende. Oberes durchbrochen gearbeitet (Zier-Speer)	27,817	8
		két élükön fűrészes hegyűek. — Zwei Kanten der Spitze gezähnt				27,816	9
	bütykös pálmafájúak aus knotigem Palmholze	Janus-arcz nincs rajtuk. — Ohne Janus-Antlitz				30,035	10
		Janus-arczczal, vércsatornával, melynek alján pöczök nincs. — Mit Janus-Antlitz, Blutrinne, an der Basis derselben kein Zapfen				27,825	11
		Janus-arczczal, vércsatornával, ennek alján pöczök. — Mit Janus-Antlitz, Blutrinne, an der Basis derselben ein Zapfen				30,034	12
Végük kés-alakú Spitzen lanzettförmig	pálmafából. — Aus Palmholz					27,822	13
	bambuszból. — Aus Bambus					27,826	14

II. Rövid (hajító) dárdák. — Kurze (Wurf-)Speere.

Végig pálmafából Ganz aus Palmholz	alsó végükön áralakúak. — Unteres Ende ahlenförmig	29,962	15
	alsó végükön bambusz-súlyzóval. — Am unteren Ende ein Bambus-Kolben	29,964	16
Alsó végükön bambuszfogó. — Am unteren Ende ein Bambusgriff		27,821	17

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

Dárdák. — Speere.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

2. Az astrolabe-öbli dárdák részletes felsorolása.

A) Hosszú (szúráshoz való) dárdák.

1. csoport.

Végük áralakú. Simafájúak, épek; csekély díszűek, mindössze felső és alsó végükön egy-egy domború faragású gyürűvel.

319. (Leltári sz. 16.097.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *khagya mandari* v *madari* (Bogágyi). Egyszerű dárda, felül és alul faragott gyürűdiszítéssel. Bogágyi tamolok szerint: *jabang-tamo-ghagya* — hegyi lakosok dárdája, készítménye.» Hossza: 2·47 m. (L. VIII. tábla, 1. ábra.)

320. (Lelt. sz. 27.897.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *khagya mandari* v. *madari* (Bogágyi).» Lásd 1. csoport 16.097. Hossza: 2·37 m.

2. csoport.

Végük áralakú. Sima fájúak, épek, csekély díszűek. Alsó és felső végükön egy-egy domború faragású vonaldíszes gyürűvel.

321 (Leltári sz. 27.895.) «Hazája: Bongu. Neve: *khagya bonum* (Bongu és Bogágyi) Hosszú, aránylag vékony, finomhegyű dárda, alul pár faragott gyürűvel» Lásd 1. csoport 16.097. Hossza: 2·82 m. (VIII. tábla, 2. ábra.)

3. csoport.

Végük áralakú. Sima fájúak, épek, csekély díszűek, felső és alsó végükön egy-egy domború faragású, szélesebb vonaldíszes gyürű.

322. (Lelt. sz. 27.812.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ghagya-b'lá* (Bogágyi). A közeli hegyi falukban készült. Néhány tamol (különböző időben kikérdezve) az efajta dárdákat mind *ghagya-bilá* (vagy *b'lá*) név alá foglalta össze. De egy más, a ki jobban akarja tudni, következőkép részletezte (mind bogágyii név): *gutugutu (g'tugtu), kubukubu, gyam papáh (p'páh).*» Hossza: 2·60 m.

323—324. (Lelt. sz. 27.889., 30.027.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *khagya mandari* vagy *madari* (Bogágyi). Egyszerű, kevés faragású dárdák. Pálmafából. 27.889. diszítése közel a végekhez. Hossza: 2.31 m (L. VIII. tábla, 3. ábra.) A 30.027-en a végtől 0·80 cm.-nyire szárnyas levélhez hasonló vésett rajz.» Hossza: 2·50 m.

2. Special-Verhandlung der Speere aus der Astrolabe-Gegend.

A) Lange (Stoss-) Speere.

1. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus geglättetem Holze, ohne Kanten und Zähne. Ornament geringfügig, alles in allem am oberen und unteren Ende je ein erhaben geschnitzter Ringwulst.

319. (Inv.-Nr. 16.097.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *khadja mandari* oder *madari* (Bogadji). Einfacher Speer, oben und unten ein erhaben geschnitzter Ringwulst Nach Angaben der Bogadji-Tamol: *jabang-tamo-ghadja*. Speer, Erzeugniss der Bergbewohner.» Länge: 2·47 m. (S. Taf. VIII, Fig. 1.)

320. (Inv.-Nr. 27.897.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *khadja mandari* oder *madari* (Bogadji).» Siehe 1. Gruppe Nr. 16.097. Länge: 2·37 m.

2. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus geglättetem Holze, ohne Kanten und Zähne. Ornament geringfügig, am oberen und unteren Ende je ein erhaben geschnitzter Ringwulst mit Strichornament.

321. (Inv.-Nr. 27.895.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *khadja bonum* (Bongu und Bogadji). Langer, verhältnissmässig dünner, fein zugespitzter Speer, am unteren Ende einige geschnitzte Ringe.» Siehe 1. Gruppe Nr. 16.097. Länge: 2·82 m. (Taf. VIII, Fig. 2.)

3. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus geglättetem Holze, ohne Kanten und Zähne. Ornament geringfügig. Am oberen und unteren Ende je ein erhaben geschnitzter, breiter Ringwulst mit Strichornament.

322. (Inv.-Nr. 27.812.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *khadja-b'la* (Bogadji). Wurde in einem der benachbarten Dörfer verfertigt. Einige zu verschiedentlichen Malen befragte Tamol fassten alle diese Speer-Gattung unter die Benennung *ghadja-bila* (oder *b'la*) zusammen. Ein anderer jedoch, der es besser wissen wollte, gab mir in Bogadji dafür folgende Benennungen an: *gutugutu (g'tugtu), kubukubu, djam-papah (p'pah).*» Länge: 2·60 m.

323—324. (Inv.-Nr. 27.889, 30.027.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *khadja mandari* oder *madari* (Bogadji). Einfache, wenig verzierte Palmholz-Speere. 27.889. Die Verzierung nahe zu den Enden stehend.» Länge: 2·31 m. (Siehe Taf. VIII, Fig. 3.) Auf 30.027 ungefähr 80 cm. von der Spitze eine gravierte, einem geflügelten Blatte gleichende Zeichnung. Länge: 2·50 m.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

4. csoport.

Végük áralakú. Sima fájúak, épek, csekély díszűek, felső végükön lefelé néző négyes fogörvvel.

325. (Leltári sz. 27.893.) «Hazája: Bongu Neve: *hhagya bonum* (Bongu és Bogágyi). Hosszú, aránylag vékony, finom hegyű dárda; végén a négyfogú örv ugyanaz, mint a *kundapun* nyílakon (l. nyílak 21. csoportját).» Hossza: 3 m. (L. VIII. tábla, 4. ábra.)

5. csoport.

Végük áralakú. Sima fájúak. Élük, fogaik nincsenek. Domború faragású Janus-arcz a felső végükön. Vércsatorna nincs; alsó végükön egyszerű bevágás.

326. (Leltári sz. 27.814.) «Hazája: Bilibili. Neve: *khagya imbile* (Bogágyi).» Lásd ugyanczen csoport 29.960. Hossza: 2·38 m.

327. (Lelt. sz. 29.960.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *gutu-gutú (gtugtú)* (Bogágyi) vagy *khagye-imbile* (szintén Bogágyi). Pálmafából, Janus-arcz faragással. Bogágyiban vettem, de volt tulajdonosa szerint jabatamolék készítették. Ziár környékén se ritkák; oda a Hanseman-hegységből kerültek be. Egyes részeire a következő neveket kaptam: a dárda neve általában *khágye* (vagy *khágya, ghágya,* sajátságos mély torokhangon kiejtve, mely *gch*-val volna legjobban kifejezhető). A dárda vége = *gtugutu-lüvi* vagy *khágyá-lüvi* (*lüvi* = tüske). A faragott Janus-arcz *támó-gáte-ningreng* (sokszor *nengreng* vagy *n'greng* és *n'gr'ng* hangot hallok), vagy még szokottabban = *imbile.* — A dárda szára egészben = *khágyá-kobá* («a dárda vastagja»); középső része, a hol rendesen fogja, vagy elhajításkor megmarkolja = *khágyá-ugyimó* vagy *khágyá-rhobó;* a dárda alsó vége = *khágyá-pogu.*» Hossza: 2·27 m.

328—331. (Lelt. sz. 30.030., 30.031., 30.033 , 30.036.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *khágyá imbile* (Bogágyi). Janus-arcz faragással. Alsó végén egyetlen bevágott gyűrűvel »

30.030.	hossza:	2·44 m.
30.031.	»	2·38 »
30.033.	»	1·96 »
30.036.	»	2·29 »

A 30.030. lásd VIII. tábla, 5. ábra

6. csoport.

Végük áralakú. Sima fájúak. Élük, fogaik nincsenek. Domború faragású Janus arcz a felső végükön. Vércsatorna nincs; alsó végükön domború faragású gyűrűk.

4. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus geglättetem Holze, ohne Kanten und Zähne. Ornament geringfügig. Am oberen Ende ein nach abwärts gerichteter vierzähniger Wirtel.

325. (Inv.-Nr. 27.893.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *khadja bonum* (Bongu und Bogadji). Langer, verhältnissmässig dünner, fein zugespitzter Speer. Unter der Spitze der vierzähnige Wirtel ganz derselbe, wie bei den Kundapun-Pfeilen. (S. oben 21. Gruppe der Pfeile.)» Länge: 3 m (S. Taf. VIII, Fig. 4.)

5. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus geglättetem Holze, ohne Kanten und Zähne. Ein erhaben geschnitztes Janus-Antlitz am oberen Ende. Ohne Blutrinne. Am unteren Ende ein einfacher Einschnitt.

326. (Inv.-Nr. 27.814.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *khadja imbile* (Bogadji).» S. in dieser Gruppe 29.960. Länge: 2.38 m.

327. (Inv.-Nr. 29.960.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *gutu-gutu (gtugtu)* (Bogadji) oder *khadje-imbile* (gleichfalls Bogadji). Aus Palmholz mit einem geschnitzten Janus-Antlitz. Kaufte dasselbe in Bogadji, doch soll er nach den Angaben des früheren Besitzers durch Jabangtamol verfertigt worden sein. Auch in der Gegend von Ziar sind sie nicht eben selten. Dorthin gelangen sie aus dem Hansemann-Gebirge. Für die einzelnen Theile erhielt ich folgende Berennungen. Name des Speeres im Allgemeinen: *khadje* (oder *khadja, ghadja; gh* ein tiefer Gurgellaut, der sich vielleicht am besten mit *geh* wiedergeben liesse). Die Speerspitze = *gtugutu-lüwi* oder *khadja-lüwi* (*lüwi* = Dorn). Das geschnitzte Janus-Antlitz = *tamo-gate-ningreng* (oft höre ich auch *nengreng* oder *n'greng* und *n'gr'ing),* oder noch gebräuchlicher = *imbile.* Der Speerschaft im Ganzen: *khadja-koba* («das Dicke des Speeres»); das Mittelstück, an dem man den Speer für gewöhnlich hält oder beim Schleudern anfasst = *khadja-udjimo* oder *khadja-rhobo;* das untere Ende des Speeres = *khadja-pogu.*» Länge: 2·27 m.

328—331. (Inv.-Nr. 30.030, 30.031, 30.033, 30.036.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *khadja-imbile* (Bogadji). Mit geschnitztem Janus-Antlitz. Am unteren Ende ein einziger eingeschnitzter Ring.»

30.030.	Länge:	2·44 m.
30.031.	»	2·38 »
30.033.	»	1·96 «
30.036.	»	2·29 »

Nr. 30.030, siehe Tafel VIII, Fig. 5.

6. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus geglättetem Holze, ohne Kanten und Zähne. Ein erhaben geschnitztes Janus-Antlitz am oberen Ende. Ohne Blutriune. Am unteren Ende erhaben geschnitzte Ringwülste.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

332. (Leltári sz. 27.810.) «Hazája: Bilibili. Neve: *khágyá-imbile*. A Janus-arcz és a dárda alsó végén a gyürűk utólag vörösre bemázolva.» Hossza: 2·76 m.

333—334. (Lelt. sz. 27.819. és 27.823.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *khágyá-imbile* (Bogágyi). A Janus-arczok nem egyformák.»

27.819. hossza: 2·60 m (Lásd VIII. tábla, 6. ábra.)
27.823. » 2·79 » (Lásd VIII. tábla, 6.: 1. ábra.)

335—336. (Leltári sz. 27.898., 27.890.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *khágyá-imbile* (Bogágyi). Az efajta dárdák alja *(ghagyá-pogu)* [*pogu* = sark], többnyire egyszerűbb faragással.»

27.898. hossza: 2·55 m.
27.890. » 2·58 »

337. (Lelt. sz. 29.961.) «Hazája: Bongu (parti falu). Neve: *gágyá-jájá* (Bongu), *khágyá-imbile* (Bogágyi) Vérvezető csatornája nincs, alja gyürűs diszítéssel. A Janus-arcz valami vörös gyantaforma festékkél van bevonva, a miről először azt gondoltam, hogy európaiaktól kezükbe került pecsétviaszk, de égetve nincs az a szaga. A faragott Janus-arczot pápua-művészünk oda módosította, hogy a kettős arcznak oldalt egy-egy közös nagy szemet faragott. A most épen előttem fekvő valamennyi *khágyá-imbile* dárdákon körülbelül ez képezi a fejlődési sorozat egyik végét, a másikon az ugyanezen csoportbeli 27.823. számú áll, melyen a két arcz teljesen külön van választva. E két motivum közt a többiek tüntetik fel az átmenetet. Hadd emlékezzem meg itt e dárdák származási helyéről. Finsch-nél olvasom (Ethn. Erfahr. p. 73 [211]), hogy az Augusta-folyó tájáról kapott olyant, a melyen «Papuagesicht» van faragva. Itt azonban azt látom, hogy az Astrolabe-öböl környékén mindenütt el van terjedve, a partvidéken épúgy, mint a belső részeken. Épúgy nem ritka a «Boldogemberek szigetségén»; láttam a Karkar (Dampier) szigetről Bilibiliben időző bennszülötteknél s a Maclay-partvidék keleti részéből, Rhájból való vendégeknél. Annyi bizonyos, hogy nem itt készítik, újat nem is láttam belőlük. Ha valamelyik végük letörik, ügyetlenül javítják ki. Bogágyi tamolék szerint jabángtamolok készítik. Leghitelesebbnek tartom ebben a kérdésben a bilibilieket, kik világlátott emberek; de meg épen legtöbb eféle dárda náluk van, a mit az is mutat, hogy egyetlen látogatásomkor hamarjában 11 darabot tudtam szerezni belőlük. Az ő állításuk szerint a *Gogol-já-tamolok* (Gogol-folyó vidéki lakosok) *(já* = folyó, édesviz) készítik; még a falu nevét is meg tudták mondani: ‚*Mujná*'.» Hossza: 2·52 m.

332. (Inv.-Nr. 27.810.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *khadja-imbile*. Das Janus-Antlitz und die Ringwülste am unteren Ende des Speeres nachträglich roth bestrichen.» Länge: 2·76 m.

333—334. (Inv.-Nr. 27.819, 27.823.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *khadja-imbile* (Bogadji). Die Janus-Antlitze ungleich geschnitzt.»

27.819. Länge: 2·60 m. (S. Taf. VIII, Fig. 6.)
27.823 » 2·79 » (S. Taf. VIII, Fig. 6: 1.)

335—336 (Inv.-Nr. 27.898, 27.890.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *khadja-imbile* (Bogadji). Das untere Ende dieser Speere heisst: *ghadja-pogu (pogu* = Ferse). Zumeist einfach geschnitzt.»

27.898. Länge: 2·55 m.
27.890. » 2·53 »

337. (Invent.-Nr. 29.961.) «Sammelort: Küstendorf Bongu. Benennung: *ghadja-jaja* (Bongu), *khadja-imbile* (Bogadji). Ohne Biutrinne. Das Janus-Antlitz ist mit einer rothen, harzigen Farbe überzogen. Anfangs hielt ich dieselbe für Siegellack, das sie von Europäern erhalten haben, gebrannt zeigt es jedoch nicht den charakteristischen Geruch. Das geschnitzte Janus-Antlitz zeigt die Variante, dass der Künstler für beide Gesichter ein gemeinsames grosses Auge schnitzte. Von allen vorliegenden *khadja-imbile*-Speeren steht wohl dieses Stück am Ende der Entwickelungsreihe, während am Beginne derselben der zu eben dieser Gruppe gehörende Speer 27.823 zwei ganz apart stehende Gesichter zeigt. Die Antlitze der übrigen Speeren zeigen die verschiedenen Übergangsstadien. Über die Herkunft dieser Speere möchte ich Folgendes sagen. Finsch erwähnt (Ethnogr. Erfahr. p. 73 (211), dass er von der Gegend des Augusta-Flusses Speere mit «Papuagesichtern» erhielt. Hier sehe ich jedoch, dass sie in der Umgebung der Astrolabe-Bai überall verbreitet sind, an der Küste ebenso, wie im Inneren. Dergleichen sind sie auch im Archipel der «Glücklichen Menschen» nicht selten; des weiteren sah ich sie bei den in Bilibili verweilenden Eingebornen von der Insel Karkar (Dampier) und bei den Gästen aus dem östlichen Theile der Maclay-Küste, aus der Rhaj-Gegend. So viel ist ersichtlich, dass sie nicht hier verfertigt werden. Neue sah ich überhaupt nicht und bricht das eine oder das andere Ende ab, so bessert man sie ganz ungeschickt aus. Den Bogadji-Tamol zufolge werden sie von den Jabang-Tamol hergestellt. Ich halte übrigens in der ganzen Frage die Eingebornen von Bilibili für die sachverständigsten, denn diese sind zumeist welterfahrene und weitgereiste Männer; ausserdem sind eben sie im Besitze der meisten Speere, was schon daraus hervorgeht, dass ich bei einem einzigen dortigen Besuche 11 Stück erwerben konnte. Ihren Angaben zufolge werden sie von den *Gogol-ja-Tamol* (Bewohnern der Gegend des Gogolflusses) verfertigt *(ja* = Fluss, Süsswasser). Sogar den Namen des Dorfes konnten sie mir bezeichnen: ‚*Mujna*'.» Länge: 2·52 m.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

338—339. (Lelt. sz. 30.028—029.) «Hazájok: Bávág falu az Örtzen-hegységben. Neve: *khágyá-imbile* (Bogágyi). Mint az ezen csoportbeli 27.898. számú, szintén vérlevezető csatorna nélkül, de alsó vége olyan faragással, mint a vérvezető csatornás darabok legnagyobb részénél. Nem a partvidékről kerültek, hanem az Örtzen-hegységből, Bávág faluból, a mivel az illusztrálható, hogy ez a dárdaforma az Astrolabe-öbölben mindenfelé használatos.»

30.028. hossza: 2·45 m.
30.029. » 2·60 »

340. (Leltári szám 30.032.) «Hazája: Bilibili. Neve: *khágyá-imbile* (Bilibili).» Lásd ugyanezen csoport 27.898. Hossza: 2·90 m.

7. csoport.

Végük áralakú. Sima fájúak. Élük, fogaik nincsenek. Domború faragású Janus-arcz a felső végükön; vércsatorna van, a vércsatorna alján nincs pöczök.

341—348. (Leltari sz. 27.818., 30.020—026.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *khágyá-imbile* (Bogágyi), *gedigud* (Ziár és Graget). Egyszerű dárdák vérvezető csatornával. Úgy látszik, hogy ezeknél a csatornás dárdáknál az aljukon levő gyürűs faragás typikus, a mi nem zárja ki, hogy ez néha más alakokon is előfordulhat. A vérvezető csatorna neve Bogágyiban: *meligi* (bél, az ember bele), Ziár és Graget falukban: *jú-giligol* (*jú* = általában dárda).»

27.818. hossza: 2·82 m.
30.020. » 2·71 »
30.021. » 2·70 »
30.022. » 2·90 »
30.023. » 2·63 »
30.024. » 2·70 »
30.025. » 2·37 »
30.026. » 2·95 m.

A 30.024. sz. helyes arányokban rajzolva lásd 46. ábra, a 30.026. sz. l. VIII. tábla, 7. ábra.

8. csoport.

Végük áralakú. Sima fájúak. Élük, fogaik nincsenek. Alsó végükön Janus-arcz, felső végükön áttört művű részlet. (Díszdárda.)

349. (Lelt. sz. 27.817.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *khágye-csimburut* (Bogágyi). Az ilyen áttört faragású dárdák és nyilak nagy ritkaságok az Astrolabe-öböl lakóinál, nincsenek is használatban, hanem csak

46. ábra.
Fig. 46.

338—339. (Invent.-Nr. 30.028—30.029.) «Sammelort: das Dorf Bawag im Oertzen-Gebirge. Benennung: *khadja-imbile* (Bogadji). Derselbe Typus, wie der in dieselbe Gruppe gehörige Speer Nr. 27.898. Gleichfalls ohne Blutrinne, am unteren Ende jedoch dieselbe Verzierung, wie bei dem grössten Theile der Stücke mit Blutrinnen. Stammen nicht von der Küstengegend, sondern aus dem im Oertzen-Gebirge gelegenen Dorfe Bawag, wodurch illustriert werden kann, dass diese Form der Speere in der Astrolabe-Gegend überall im Gebrauche steht.»

30.028. Länge: 2·45 m.
30.029. » 2·60 »

340. (Inv.-Nr. 30.032.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *khadja-imbile* (Bilibili).» Sieh in ebene dieser Gruppe 27.898. Länge: 2·90 m.

7. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus geglättetem Holze, ohne Kanten und Zähne. Am oberen Ende ein erhaben geschnitztes Janus-Antlitz. Mit einer Blutrinne. An der Basis dieser letzteren kein Zäpfchen.

341—348. (Invent.-Nr. 27.818, 30.020—026.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *khadja-imbile* (Bogadji). Einfache Speere mit Blutrinnen *meligi* (Bogadji). Es scheint, dass bei diesen Speeren mit Blutrinnen die am unteren Ende befindliche Schnitzerei typisch auftritt, was jedoch nicht ausschliesst, dass sie auch an anderen Formen vorkommen kann. Die Blutrinne heisst in Bogadji: *meligi* (Darm, Menschendarm), in den Dörfern Thiar und Graget: *ju-gihgol* (*ju* = allgemein für Speer).»

27.818. Länge: 2·82 m.
30.020. » 2·71 »
30.021. » 2·70 »
30.022. » 2·90 »
30.023. » 2·63 »
30.024. » 2·70 »
30.025. » 2·37 »
30.026. » 2·95 »

Nr. 30.024 in richtigen Formen gezeichnet Fig. 46, 30.026. Taf. VIII, Fig. 7.

8. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus geglättetem Holze. Ohne Kanten und Zähne. Am unteren Ende ein Janus-Antlitz, am oberen eine durchgebrochen gearbeitete Verzierung. (Zier-Speer).

349. (Inventar-Nummer 27.817.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *khadje-tschimburut* (Bogadji). Derartig durchbrochene Speere und Pfeile gelten bei den Bewohnern der Astrolabe-Bai als grosse Seltenheit. — Natürlich stehen dieselben

mint értékes ritkaságok füstölődnek a vénebb tamolok kunyhóiban elrejtve. Szégyenkezve és titkolózva árulja a megszorult tamol, mint az elszegényedett nagynevű családok ivadéka az utolsó családi kincset. Rendesen kiköti, hogy ne mutogassuk, csupán akkor nyugszik meg némileg, ha ruhába vagy papirba göngyölve állítjuk valami rejtett zugba. A szegény öreg Bilej meghalna szégyenletében, ha sejtené, hogy még az én falumban is megtudják! De abban igazat adhatok neki, hogy a sziget belsejéből való, ő legalább határozottan állította, hogy nem Rhájbeli készítmény. A Fenichel gyüjtéséből előttem ismeretes ilyen faragású nyíl neve szintén *ángcsimburut* és ezzel egy hazából való. A dárda egyes részeinek, felső és alsó végének, valamint fogásának ugyanaz a neve, a mi a *gutugutu* dárdának. Ellenben az áttört faragott diszítésnek a nevére *ungurungjó,* a dárda egész szárának *dárgó* nevet mondott Bilej. Alsó végén közel egy csúcshoz a rendes faragású Janus-arcz.» Hossza: 3·01 m. (Lásd VIII. tábla, 9. ábra.)

350. (Leltári sz. 27.827.) «Hazája: Bongu. Neve: *kházdá-nángor* (Bongu), *kházyá-csimburut* (Bogágyi). Megjegyzendő, hogy az előbbi 27.817. számúnál felemlített bogágyibeli szavak közül az *ungurungjó* a *ningreng* igének valamelyik alakja (más kiejtésben: *nengreng, n'greng* = csinál, készít, farag, rajzol, ír); *ail,* számnév = kettő. Ennek az alját is pápua Janus-arcz diszíti.» Hossza: 2·87 m.

9. csoport.

Végük áralakú. Sima fájúak. Két élükön fürészes hegyűek.

351—354. (Lelt. sz. 27.809., 27.811., 27.813., 27.816.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *kházyá sziringei, mangegurumi* vagy *kházyá mangoringen* (Bogágyi). Két élükön fogas, hosszú, vékoy dárdák. Végük felé egy oldaluk laposra van faragva s ennek a két éle aprófogasan bemetszve. Alsó vége még hegyesebb, mint a *bonum*-nál, nincs rajta semmi berovás. A 27.813. számún a fehér kakadútoll, hajfürtök és vörös háncs, valamint a kék és vörös festéket már csak a Finschhafenből való jabimmunkás rakta rá, a hazájabeli ízlés szerint. A többi is mind be van mázolva. A dárda jól illusztrálja, hogy egyes ethnographiai tárgyak mennyire alakulnak át.»

ausser Gebrauche und werden bloss als wertvolle Seltenheiten in den Hütten der älteren Tamol vom Rauche geschwärzt. In materielle Bedrängniss gerathene Tamol bringen diese Stücke verschämt und geheimnissvoll thuend, wie bei uns die Sprössling verarmter Magnatenfamilien das letzte Familien-Kleinod. Zumeist bitten sie, die Stücke Niemanden zu zeigen und beruhigen sich erst dann, wenn man dieselben mit einem Tuch oder mit Papier umwickelt und in eine Ecke stellt. Der gute alte Bilej würde vor Schande sterben, wenn er es erfahren würde, dass man dies nun auch in meinem Dorfe weiss. Darin kann ich ihm jedoch Recht geben, wenn er behauptet, dass das Stück aus dem Inneren der Insel stammt. Er bleibt nämlich steif und fest dabei, dass es kein Rhaj-Erzeugniss ist. Die ähnlich gearbeiteten, mir bekannten Pfeile der Fenichel-Collection heissen *ang-tschimburut* und sind von hier gesammelt. Die einzelnen Theile der Speere, obere und untere Ende, sowie Griff führen dieselben Namen, wie bei dem vorhergehenden *gutugutu*-Speere. Hingegen bezeichnete mir der alte Bilej als Name für den geschnitzten Theil des Speeres das Wort: *ungurungjo,* für den ganzen Speer das Wort *dargo.* Am unteren Ende, nahe zur Spitze, ein Janus-Antlitz in gewöhnlicher Ausstattung.» Länge: 3·01 m. (S. Taf. VIII, Fig. 9.)

350. (Inv.-Nr. 27.827.) Sammelort: Bongu. Benennung: *khadja-nangor* (Bongu), *khadja-tschimburut* (Bogadji). Zu bemerken ist, dass das bei dem vorhergehenden Pfeile Nr. 27.817 aus Bogadji angegebene Wort *ungurungjo* irgend eine Form des Zeitwortes *ningreng* ist (andere Aussprachen desselben = *nengreng, n'greng,* = machen, verfertigen, schnitzen, zeichnen, schreiben u. s. w.). *Ail* = Zahlwort für zwei. Auch bei diesem Stücke am unteren Ende ein Janus-Antlitz.» Länge: 2·87 m.

9. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus geglättetem Holze. Zwei Kanten der Spitze gezähnt.

351—354. (Inv.-Nr. 27.809, 27.811, 27.813, 27.816.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *khadja-ssiringei mangegurumi* oder *khadja-mangoringen* (Bogadji). Zwei gezähnte Kanten. Am oberen Ende eine flache Seite. Die hindurch entstandenen zwei Kanten gezähnt. Das untere Ende noch spitzer als bei den *bonum,* ohne alle Einkerbung. Die auf Nr. 27.813 sichtbaren weissen Kakadu-Federn, die Haare, das rothe Flechtwerk und die rothe und blaue Bemalung hat schon ein Jambim-Arbeiter aus Finschhafen, im Geschmacke seiner Heimath zugefügt, und dient nun dieser Speer als gutes Beispiel dafür, wie sehr sich einzelne Ethnographica verändern können. Auch alle übrigen sind roth bemalen.»

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

27.809. hossza: 2·90 m.
27.811. » 3·07 »
27.813. » 2·81 »
27.816. » 3·05 »

A 27.816 lásd VIII. tábla, 9. ábra.

10. csoport.

Végük áralakú. Bütykös fájúak. Janus-arcz nincs rajtuk.

355—356. (Leltári sz. 27.820., 30.035.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *gálgol* vagy *tijó* (Bogágyi). Egészen fiatal pálmatörzsből faragott gyenge dárdák. A 27.820-as jókora nyílnál nem nagyobb.»

27.820. hossza: 1·88 m.
30.035. » 2·40 » (lásd VIII. tábla, 10. ábra)

357. (Lelt. sz. 27.829.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *gálgol* vagy *tijó* (Bogágyi). Előbbenieknél sokkal vastagabb.» Átmérője: 4 cm. Hossza: 2·70 cm.

11. csoport.

Végük áralakú. Bütykös fájúak, Janus-arczosok, a vércsatorna alján pöczök nincs.

358—359. (Lelt. sz. 27.824., 27.828.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *gálgol* vagy *tijó* (Bogágyi). Fája neve: *matubor* (Bogágyi). A közeli falvakban készítik és használják. A Janus-arcz mögött faragott zeg-zug dísz.»

27.824. hossza: 2·67 m.
27.828. » 3·12 »

360. (Lelt. sz. 27.825.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *guredu* vagy *guredu-gyáribá* (Czinyágyi). Durván nagyolt vastag dárda, fiatal pálmából, töve felől kihegyezve; készítője még csak a durva faragás lesimításával se törődött, végét is csak azért mázolta be vörös festékkel *(bomá)*, hogy eltakarja az idő vasfogának a nyomait s legalább egy rudacska dohánynyal többet kapjon érte. Csak akkor kezdett érdekelni, mikor az én Keri *teszágóm* (komám) egyes helyeket kezdett rajta mutogatni, s hamarjában több nevet említett az egyszerű czifrázaton. Mert megszokták már tamolék, hogy addig ki nem eresztem a körmöm közül, míg ki nem préselem belőlük, a mit megtudhatok. Elsorolta hát: ez itt *guredu-má* (felső hegyes vége), az ott *gonu* (alsó tompa vége), végesvégig az egész *ugou* («has», szára), ez itt *mandáu* (homlok); ez *águtu* (szem); ez *mutu* (orr); amaz *má* (száj), miközben ezeket a részeket a janus-arczos dárdákon meg is mutatta. Meglepett, hogy a pápua maga ennyire tudatosan alkalmazza az emberi arcz motivumait! Pedig

27.809. Länge: 2·90 m.
27.811. » 3·07 »
27.813. » 2·81 »
27.816. » 3·05 »

27.816 siehe Taf. VIII, Fig. 9.

10. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus knotigem Palmholze. Ohne Janus-Antlitz.

355—356. (Inv.-Nr. 27.820, 30.035.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *galgol* oder *tijo* (Bogadji). Aus ganz jungen Palmstämmen verfertigte, schwache Speere. Nr. 27.820 kaum grösser als ein starker Pfeil.»

27.820. Länge: 1·88 m.
30.035. » 2·40 m. (S. Tafel VIII, Fig. 11.)

357. (Inv.-Nr. 27.829.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *galgol* oder *tijo* (Bogadji). Viel dicker als die vorigen.» Durchmesser 4 cm. Länge: 2·70 m.

11. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus knotigem Palmholze. Mit Janus-Antlitz, Blutrinne, an der Basis derselben kein Zapfen.

358—359. (Inv.-Nr. 27.824, 27.828.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *galgol* oder *tijo* (Bogadji). Das Holz derselben heisst *matubor* (Bogadji). Werden in den umliegenden Dörfern verfertigt und als Waffe gebraucht. Hinter dem Janus-Antlitz ein Zick-Zack-Ornament.

27.824. Länge: 2·67 m.
27.828. » 3·12 »

360. (Inv.-Nr. 27.825.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *guredu* oder *guredu-djariba* (Tsinjadji). Aus einem jungen Palmenstamme grob gearbeiteter, dicker Speer. Das Wurzelende als Speer zugespitzt. Der Verfertiger kümmerte sich nicht einmal so viel darum, dass er die groben Beilspuren geglättet hätte. Auch die Spitze bemalte er nur deswegen mit rother Farbe *(boma)*, um die Spuren zu verdecken, die der Zahn der Zeit daran genagt und um ein Stückchen Tabak mehr dafür zu erhalten. Speciell begann ich mich erst dann dafür zu interessiren, als mir mein *Tesag* (Gevatter) Keri daran einzelne Stellen zu zeigen begann und am Janus-Antlitze mehrere Benennungen angab. Die Tamol sind es nämlich schon gewohnt, dass ich sie nicht auslasse, bevor ich sie nicht so viel nur möglich ausgekundschaftet habe. Er begann also zu erklären: dies hier heisst *guredu-ma* (das obere spitze Ende), das dort *gonu* (das untere stumpfe Ende), das ganze *ugou* (Bauch, der Speerschaft); dies hier *mandau* (die Stirne); dies *agutu* (Auge); dies *mutu* (Nase); dies *ma* (Mund), wobei er mir an den Speeren mit Janus-Antlitzen diese einzelnen Theile auch zeigte. Mich überraschte es dennoch, dass die Papua das Menschenantlitz derart bewusst als Ziermotiv

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Keri aligha olvasta még a drezdai kir. ethnographiai múzeum kiadványainak VI. részében a 10-ik lapon dr. Meyer és Uhle-től azt a kijelentést, hogy ez az ornamentikai elem Uj-Guinea nagy vidékeire jellemző.» — Hossza: 2·64 m. (Lásd VIII. tábla, 11. ábra).

12. csoport.

Végük áralakú. Bütykös pálmafájúak. Janus-arczczal, vércsatornával, ennek alján pöczök.

361. (Lelt. sz 30.034.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *guredu* v. *guredu-gyariba.*» Lásd 11. csoport 27.825. Hossza: 2·86 m. (VIII.. tábla, 12. ábra.)

13. csoport.

Végük késalakú pálmafadarab.

362. (Lelt. sz. 27.822.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ghagya-szaruaru* (Bogágyi), *szavath* (Graget és Ziár). Bogágyiak tanusága szerint Karkar (Dampier) szigeti készítmény, hozzájuk a karkariakkal egyenes összeköttetésben álló Ziár- és Bilibili-tamolok útján kerül. A kötésen látható cuscusbőrt *csele* nevű állattól származónak mondták, a pálmafakést pedig a *piriri*-pálmából valónak. — Ellentétben az e neműi bambuszkéses dárdával *(imbá-szaruara)* a *piriri*-késes dárdákat Bogágyiban *piriri-szaruara* néven különböztették meg.» Hossza: 2·57 m. (L. VIII. tábla, 13. ábra.)

363. (Lelt. sz. 27.896.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ghagya-szaruaru* (Bogágyi). Lásd ugyanezen csoport 27.822. Kötése a Bismarck-szigetségeken dívó dárdákéra emlékeztet.» Hossza: 2·72 m.

364. (Lelt. sz. 27.899.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *szororuá* v. *ghágye-szororuá* (Bogágyi).» Hossza: 2·62 m.

14. csoport.

Végük bambuszkéses.

365. (Lelt. sz. 26.826.) «Hazája: Bongu. Neve: *szeruaru* (Bongu), *imbá-szaruara* (Bogágyi). E dárdára Finsch leírása tett figyelmessé (Ethn. Erfahr. II Abth. 73. [211.] lap) s Bonguban sikerült is ezt a darabot kapnom. — Bogágyiban ilyen dárdája egy tamolnak sincs. Maragumban készítik, onnan kerül a szomszédos Bonguba, vagy hajóval Bilibilibe és Friedrich-Wilhelmshafen szigeteire, hol Ziár és Graget lakóinál láttam volt. Általában *szaruara,* csak ha épen a 13. csoportbeli dárdáktól akarják megkülönböztetni, nevezik *imba-szaruara*-nak (a Bogágyiak).» Hossza: 2·91 m. (Lásd VIII. tábla, 14. ábra.)

verwenden. Dabei glaube ich kaum, dass mein Gevatter Keri im VI. Hefte der Editionen des Dresdener kgl. ethnographischen Museums (Pag. 10) aus der Feder Dr. Uhle's gelesen hätte, dass dieses ornamentale Element für grosse Gebiete von Neu-Guinea charakteristisch ist.» Länge: 2·64 m. (S. Taf. VIII, Fig. 11.)

12. Gruppe.

Spitze ahlenförmig. Aus knotigem Palmholze. Mit Janus-Antlitz, Blutrinne, an der Basis derselben ein Zapfen.

361. (Inv.-Nr. 30.034.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *guredu* oder *guredu-djariba.*» S. 11. Gruppe Nr. 27.825. Länge: 2·86 m. (Taf. VIII, Fig. 12.)

13. Gruppe.

Spitze lanzettenförmig. Aus Palmholz.

362. (Inv.-Nr. 27.822) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ghadja-ssaruaru* (Bogadji), *ssavath* (Graget und Thiar). Nach Angabe der Bewohner von Bogadji auf der Insel Karkar (Dampier) erzeugt, von wo es durch die mit den dortigen Bewohnern im directen Verkehre stehenden Tamol von Thiar und Bilibili zu ihnen gelangte. Das an dem Verbindungsstücke ersichtliche Stückchen Cuscusfell — sagte man mir — rühre von dem *tschele* genannten Thiere, das Holz von der *piriri*-Palme her. Im Gegensatze zu den Speeren mit Bambus-Messer-Spitzen *(imbassaruara)* unterschied man diese Speere mit *piriri*-Messer-Spitzen, in Bogadji als *piriri-ssaruara.*» Länge: 2·57 m. (S. Tafel VIII, Fig. 13.)

363. (Inv.-Nr. 27.896.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ghadja-ssaruaru* (Bogadji). S. in dieser Gruppe 27.822. Das Bindstück erinnert an die im Bismarck-Archipel gebräuchlichen Speere.» Länge: 2·72 m.

364. (Inv.-Nr. 27.899. «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ssororua* oder *ghadje-ssororua* (Bogadji).» Länge: 2·62 m.

14. Gruppe.

Spitze lanzettenförmig, aus Bambus.

365. (Inv.-Nr. 27.826.) Sammelort: Bongu. Benennung: *sseruaru* (Bongu), *imba-ssaruaru* (Bogadji). Auf diese Art von Speeren machte mich die Beschreibung Finsch's aufmerksam (Ethn. Erfahr. II. Abth. Pag. 73 (211), bis es mir dann endlich in Bongu gelang, dieses Stück zu erhalten. In Bogadji war kein einziger Tamol im Besitze eines derartigen Stückes. Dieselben werden in Maragum verfertigt, von wo dieselben ins benachbarte Maragum oder im Schiffswege nach Bilibili und den Inseln von Friedrichs-Wilhelmshafen gelangen. Auch bei den Bewohnern von Thiar und Graget habe ich gleiche gesehen. Im allgemeinen werden sie *ssaruara* genannt, und nur wenn man sie von den die 13. Gruppe bildenden Speeren unterscheiden will, bezeichnet man dieselben als *imba-ssaruara* (Bogadji). Länge: 2·91 m. (S. Taf. VIII, Fig. 14.)

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

B) Rövid (hajító) dárdák.

15. csoport.

Végig pálmafából, alsó végük áralakú.

366—367. (Lelt. sz. 27.815., 29.962.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *gutu-gutu (gtugtu)* (Bogágyi), *khagye-imbile* (szintén Bogágyi). Csak rövidebbek, mint az 5-ik csoportbeli 29.960. számú dárda, egyébként, mint már a nevekből is kitetszik, azzal teljesen egyezők. A 29.962. vége befonva, a mi arra mutat, hogy arra valamikor a 16. csoportra jellemző bambuszbunkó volt erősítve.»

27.815. hossza: 2·07 m.
29.962. » 2·12 » (L. VIII. tábla, 15. ábra.)

16. csoport.

Végig pálmafából, alsó végükön bambusz-súlyzóval.

368. (Lelt. sz. 27.891.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *giripu* (Bogágyi), *kubu* (Marcha-Garena, európaias néven Gorima, parti falu), *girikubu* (Bávág, Örtzen-hegységbeli falu). Rövid, egyszerűen faragott pálmafadárda, végén hengeralakú bambuszsúlyzóba tűzve; a bambusz a szár tövéről van vágva, mert sürű bütykös. Bogágyiban nem készítik s nem is használják, legfölebb mint különlegességet őrzik. Gyakrabban látni Bilibiliben s a vele átellenes parton lakó *Márchá* vagy *Maregá* lakosoknál.» Hossza: 2·19 m.

369. (Lelt. sz. 27.892.) «Hazája: Bávág. Neve: *girikubu* (Bávág). Némi lekopott diszítéssel, alól háncskötéssel.» Hossza: 1·89 cm.

370. (Lelt. sz. 29.964.) «Hazája: Bilibili. Neve: *giripu* (Bogágyi). Alján a bambuszbütykös fölött kettős *száuá*-háncskötés.» Hossza: 2·22 m. (L. VIII. tábla, 16. ábra.)

371—373. (Lelt. sz. 30.037—30.039.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *guripu* (Bogágyi). Lásd ugyanezen csoport 27.891.»

30.037. hossza: 2·39 m.
30.038. » 1·96 »
30.039. » 1·65 »

17. csoport.

Alsó végükön bambuszfogó.

374—376. (Lelt. sz. 27.821., 27.894., 29.963.) «Hazájok: Bongu. Nevök: *khagya-tinduá* (Bongu), *khagya-csau* (Bogágyi). Hosszabb dárdák, aljukon 80—120 cm. hosszú bambusznyél *(tinduá-gurin,* Bongu), mely a dárdáknál csak valamicskével vastagabb; a kettőt, mint a

B) Kurze (Wurf-)Speere.

15. Gruppe.

Ganz aus Palmholz, unteres Ende ahlenförmig.

366—367. (Inv.-Nr. 27.815, 29.962.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *gutu-gutu (gtugtu),* Bogadji; *khadje-imbile* (gleichfalls Bogadji). Kürzer als der zur 5. Gruppe gehörige Speer Nr. 29.960, im übrigen, wie schon aus den Benennungen hervorgeht, mit diesem ganz gleich. Das untere Ende von Nr. 29.962 umflochten, was darauf hinweist, dass der Speer vielleicht mit dem für die 16. Gruppe charakteristischen Bambuskolben versehen war.»

27.815. Länge: 2·07 m.
29.962. » 2·12 m. (S. Taf. VIII, Fig. 15.)

16. Gruppe.

Ganz aus Palmholz. Am unteren Ende ein Bambus-Kolben.

368. (Inv.-Nr. 27.891.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *giripu* (Bogadji), *kubu* (Marcha-Garena, europäisirt Küstendorf Gorima), *girikubu* (Bawag im Oertzen-Gebirge). Kurzer, einfacher Palmholzspeer. An das untere Ende ein cylindrisches Stück Bambus angesteckt. Der Bambus nahe zur Erde abgeschnitten, da die Internodien überaus kurz sind. Werden nicht in Bogadji verfertigt und auch nicht dort gebraucht, sondern höchstens als Seltenheit aufbewahrt. In Bilibili und bei den Bewohnern des gegenüber gelegenen Marcha oder Marega sind sie häufiger zu sehen.» Länge: 2·19 m.

369. (Inv.-Nr. 27.892) «Sammelort: Bawag. Benennung: *girikubu* (Bawag). Spuren einer früheren Verzierung. Am unteren Ende mit Bast umwunden.» Länge: 1·89 m.

370. (Inv.-Nr. 29.964.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *giripu* (Bogadji). Am unteren Ende, oberhalb des Bambus-Kolbens ein doppeltes *ssaia*-Geflecht.» Länge: 2·22 m. (S. Taf. VIII, Fig. 16.)

371—373. (Inv.-Nr. 30.037—30.039.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *guripu* (Bogadji).» Siehe in dieser Gruppe Nr. 27.891.

30.037. Länge: 2·39 m.
30.038. » 1·96 »
30.039. » 1·65 »

17. Gruppe.

Am unteren Ende ein Bambusgriff.

374—376. (Inv.-Nr. 27.821, 27.894, 29.963.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *khadja-tindua* (Bongu), *khadja-tschau* (Bogadji). Längere Speere, am unteren Ende ein 80—120 cm. langer Bambusgriff *(tindua-gurin,* Bongu), der nur etwas dicker als der Speer selbst ist. Beide Stücke werden ebenso wie bei den Pfeilen aneinander befestigt. Das Palmholz wird in das Bambusrohr gesteckt und beide durch ein darauf gewickeltes

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nyílaknál a pálmafát a nádba, rácsavart háncskötés vagy fonott széles gyűrű *(tindua-gyaule,* Bongu) foglalja össze. A dárdák egyszerűek, faragás nincs rajtuk, csak a 27.821. számúnak bambuszán hosszában vakart szalagok. Ilyen darabokat se tudtam felvadászni Bogágyiban.»

27.821. hossza: 2·25 m. (l. VIII. tábla, 17. ábra).
27.894. » 2·55 »
29.963. » 2·58 »

Biró még egy kéthegyű pálmakéses dárda leírását is beküldte. A dárda maga útközben elveszhetett, mégis a leírásban közölt elnevezések megmentése czéljából leírását közlendőnek tartom.

Függelék.

Kétkésű dárda.

«Hazája: Bogágyi. Neve: *khágye szororuá gorát ájl* (Bogágyi) 270 cm. hosszú dárda búgófa-formájú diszitésű *(csorop ningreng)* kettős *(gorát ájl)* pálmahegygyel *(szororuá).* Ennek a tövét *kári-sumsum* (kazuártoll) fedi, erre ismét Cuscus-bundából *(magárá)* kettős karika jön. Azon alól erős *szaue*-háncs foglalja a pálmakéseket a nyélhez (*khágyábole* = «a dárda java»). — Bogágyiban vettem, de gazdája állítása szerint Ziárból való. Jól ismerem az odavaló dárdákat, de nem emlékszem kettős hegyűre; a kazuártollról és Cuscus-bundáról ismerem, hogy a Hansemann-hegységben lakók készitménye.»

Bastband oder durch einen geflochtenen breiten Ring (*tindua-djalue,* Bongu) aneinander gebunden. Die Speere sind ganz einfach, ohne Schnitzwerk. Bloss der Bambus von 27.821 ist der Länge nach mit schwarzen Streifen verziert. In Bogadji konnte ich auch diese Stücke nicht auftreiben.»

27.821. Länge: 2·35 m. (S. Taf. VIII, Fig. 17.)
27.894. » 2·55 »
29.963. » 2·58 »

Biró schickte ferner die Beschreibung eines Speeres mit zwei Spitzen. Der Speer selber ist unterwegs leider verloren gegangen. Um jedoch die in der Beschreibung vorkommenden Benennungen zu retten, sei hier auch dieser Zettel mitgetheilt.

Anhang.

Speer mit zweifacher Palmholzspitze.

«Sammelort: Bogadji. Benennung: *ghadje-ssororua-gorat-ajl* (Bogadji). Ein 270 cm. langer Speer mit einer *tschorop*-förmigen *(tschorop-ningreng)* Doppel-*(gorat-ajl)*-Palmholzspitze *(ssororua).* Das untere Ende mit Kasuarfedern *(kari schumschum)* bedeckt. Auf diese kommt ein doppelter Ring aus Cuscus-Fell *(magara).* Unterhalb diesem werden die Palmholzspitzen durch ein starkes *ssaue*-Geflecht an den Stiel *(khadja-bole* =), den besten (hauptsächlichsten) Theil des Speeres befestigt. — Ich erstand das Stück in Bogadji, es stammt jedoch nach Aussage seines früheren Eigenthümers aus Thiar. Nun kenne ich aber die dortigen Speere ganz gut, ohne mich eines doppelspitzigen erinnern zu können, vielmehr halte ich der Kasuarfedern und Cuscusfelle wegen, dass es ein Erzeugniss der Bewohner der Hansemann-Gegend ist.»

II. Íjj és nyíl.

Az astrolabe-öbli tamolság mai főfegyvere. Aránylag későn ismerhették meg, erre vall legalább, hogy dárdáik, ámbátor egyre kevesbbedő számban, még mindig vannak, valamint hogy azok az óriás nagyságú, rendkivül súlyos pajzsok, melyek az Astrolabe-öböl egyik legjellemzőbb ethnographicumát teszik és még a dárdáknál is ritkábban kaphatók, szintén nem a nyíl, hanem a dárdák ellenében óvták meg gazdájukat.

Az északnyugatra fekvő Berlinhafen vidékén divatos, első catalogusunkban leírt íjjaktól az Astrolabe-öböl vidékén használtak nagyobb egyszerűségökkel különböznek. Faragás csak kevés van rajtuk; szines háncsfonadéknak, sallangnak, papagájtollaknak s egyéb amazokon rendesen előforduló czifraságnak teljes hijjával vannak.

II. Pfeile und Bogen.

Die heutige Hauptwaffe der Astrolabe-Tamol, mit der sie jedoch verhältnissmässig spät bekannt geworden scheinen, wenigstens deutet hierauf der Umstand, dass bei ihnen, wenn auch in stets abnehmender Anzahl, der Speer noch immer vorkommt und die riesigen, dabei schweren Schilde, die eines der typischesten ethnographischen Charakteristika der Astrolabe-Bai ausmachen, und heute schon ganz selten zu haben sind, gleichfalls nicht zur Abwehr der Pfeile, sondern der Speere dienten.

Von den Bögen, die im nordwestlich gelegenen Berlinhafen gebräuchlich sind, und die wir in unserem ersten Cataloge beschrieben haben, unterscheiden sich die für diese Gegend charakteristischen Formen durch ihre grössere Einfachheit. Schnitzereien kommen an denselben nur ganz wenige vor; färbige Bastgeflechte, Troddeln, Papageifedern und dergleichen an ersteren

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Az íjj fája a niebung-(areka-)pálma feketeszinű, kiválóan rugalmas fája. A bélhúrt valamely bambusztörzsből hasított, centiméternyi szélességű kéregszíj pótolja, mely a bélhúrnál annyival czélszerűbb, hogy kevesebb fáradsággal készül és rugalmasságát a nedvesség sem csökkenti. Az íjj fejes vagy fejetlen, utóbbi esetben hurokkal erősítik a húrt az íjj tartó-gyűrűvel ellátott fájára. A hurok kötési módja állandóan ugyanaz, annyira, hogy még a gyermekíjjakon is ezt alkalmazzák.

«A bambuszhúr természete még azt hozza magával, hogy a tamol bevágatlan vesszejű nyílát nem azzal a fogással lövi el, mint a hogy az a bélből vagy liánákból sodrott húrú íjj és a bevágott vagy szárnyas nyílaknál ismeretes. Ez utóbbiaknál t. i. a nyílat a hüvelyk- és a mutatóujjunk középső ize közé szorítják. Máskép a tamol. Előbb féloldalra fordulva, a nyílvessző végét szintén hüvelyk- és mutatóujja közé fogja ugyan, de erre a két ujjára többé nem is háramlik más feladat, mint hogy a nyílat helyesen tartsa, miért is a mutatóujj mindvégig kinyujtva marad, mint a mi kezünkben íráskor a toll szárán. A húr megfeszítése és elpattantása a behorgasztott többi három ujj dolga. Magától értetődik, hogy a nyíl ellövés közben nem fekszik szabadon a hüvelyken, hanem a mutatóujj szorítja hozzá.» Biró-nak ezen a lövés módjára tett észrevételei teljesen egyeznek Hagen B. megfelelő adataival, valamint Morse ú. n. «mediterranean release» (középtengeri ellövési) módjával.

A lövés módját egy bogágyi tamol következőleg írta le: *tamol angali angyeram* (a tamol bal kézzel megfogja az ív közepét), *an-gaigeram* (felteszi a nyilat s felhúzza az ívet), *ang purentegam* (czéloz), *pirringim* (lő; a szó hangfestő), *an-gaigeram* (az ellőtt nyíl elrepül), *an khorujeram* (a nyíl behatol), *tamol mojrhó* (az ember meghal).

Az íjjakat illetőleg Biró külön is megjegyzi, hogy újonnan, frissen ott helyben készült példányt alig látott, mindig csak régit, a miből azt gyanítja, hogy az astrolabe-vidéki tamolok ezeket is, csak úgy mint nyílaik legnagyobb részét, nem maguk készítik, hanem más helyről cserélik be.

Puzdra, tegez, vagy más hasonló rendeltetésű készségük nincs. A tartaléknyílakat lövéskor az íjj fájához szorítva, balkezükben tartják.

Nyilat Biró erről a vidékről 300-nál többet küldött, ganz allgemein vorkommende Zierden, gehen diesen gänzlich ab.

Das Holz der Bögen, das von schwarzer Farbe und elastisch ist, liefert die Niebung-(Areka-)Palme. Die Darmsaite wird durch einen ungefähr ein Centimeter breiten aus der Rinde eines Bambusrohres geschnitzten Riemen ersetzt, der vor Darmsehnen den Vorzug hat, viel weniger Mühe zu kosten, ferner dass die Elastizität desselben auch durch Nässe nicht beeinflusst wird. Die Bögen sind entweder solche mit oder ohne Köpfe. Letztere jedoch mit einem Haltering, an welchen die Bambussehne vermittels einer Schlinge befestigt wird. Die Art, wie man diese Schlinge anlegt, bleibt immer dieselbe sogar an den als Spielzeug gebrauchten Bogen der Kinder.

«Die Natur der Bambussehne bringt es nun mit sich, dass der Tamol seinen Pfeil, der am Ende keinen Einschnitt hat, nicht mit demjenigen Griffe abschiesst, wie derselbe bei Sehnen aus Darmsaiten oder gedrehten Lianen und am Ende eingeschnittenen oder geflügelten Pfeilen bekannt ist. Bei letzteren wird nämlich der Pfeil zwischen den Daumen und das mittlere Glied des Mittelfingers gedrückt. Anders der Tamol. Erst eine halbe seitliche Wendung machend, fasst er den Pfeil zwar gleichfalls zwischen Daumen und Mittelfinger, jedoch fällt diesen beiden fortan keinerlei Aufgabe mehr zu, als den Pfeil in der richtigen Lage zu erhalten, weshalb auch der Zeigefinger ganz ausgestreckt bleibt, ähnlich, wie man ihn beim Schreiben auf den Federstiel streckt. Das Spannen und Auslassen der Sehne ist Aufgabe der übrigen drei Finger. Selbstverständlich ist dabei, dass der Pfeil beim Abschiessen nicht frei auf dem Daumen aufliegt, sondern durch den Zeigefinger an denselben angedrückt wird.» Diese Angaben Biró's über das Abschiessen des Pfeiles stimmen vollständig mit denjenigen Hagen's und der durch Professor Morse «mediterranean release» benannten Methode überein.

«Das Abschiessen beschrieb mir ein Bogadji-Tamol folgendermaassen: *tamol angali andjeram* (der Tamol ergreift mit der linken Hand die Mitte des Bogens), *ang-gaigeram* (legt den Pfeil an und zieht den Bogen auf), *ang-purentegam* (zielt), *pirringim* (schiesst, das Wort ist tonmalend), *an-gaigeram* (der abgeschossene Pfeil fliegt fort), *an-khorujeram* (der Pfeil dringt ein), *tamol mojrho* (der Mensch stirbt).

Bezüglich der Bögen bemerkt Biró, dass er neue, an Ort und Stelle angefertigte Exemplare nirgends sah, sondern immer bloss die alten Exemplare, woraus er folgert, dass die Tamol, gleichwie den grössten Theil ihrer Pfeile, auch die Bögen nicht selber anfertigen, sondern von anderen Orten her eintauschen.

Einen Köcher, oder ein anderes, dem gleichen Zwecke dienendes Geräth haben sie nicht, und beim Schiessen

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

bizonyságúl, hogy az astrolabe-öbli tamolék, ha nem is valami vitéz harczosok és czéllövők, a vadászat táplálékhozó örömeinek mégis csak szivesen hódolnak.

Más vidékek nyílaival szemben az astrolabe-öbliek közös tulajdonságai a következők. Meglehetősen állandó nagyságúak (hosszuk körülbelül másfél méter) és ritka kivétellel két darabból, háncskötéssel egymáshoz illesztett ár- vagy késalakú pálmafa- vagy bambuszvégből és vékony — alján mindenkor bevágatlan — nádvesszőből készülnek. A késes végűeknél — úgy látszik, súlyozás czéljából — néha e két darab közé különböző alakúra faragott harmadik darabot is iktatnak.

A tulajdonképeni harczi és vadászati nyílakat, az íjjakhoz hasonlóan csak gyéren diszítik. Faragó művészetükről nyílaik egy harmadik fajtája tanuskodik, a melyeket a részletes tárgyalás során «dísznyílak» elnevezés alatt foglaltam egybe, s a melyeket kizárólag a névben kifejezett czélra, no meg csere-berélésre használnak. Igaz, hogy Bíró eredeti jegyzeteiben néha egyszerűbb diszítésűek is dísznyílaknak vannak bemutatva, noha közülök a museális felosztásnál egyik-másik a harczi nyílak közé van besorozva, ez azonban annyival kisebb baj, mert alig hiszem, hogy szükség esetén, ép megfordítva, a dísznyíl is nem válhatnék harczi avagy vadászati nyíllá. Ugyancsak jónak láttam, hogy a fentebb a halászatnál részletesen bemutatott, többágú voltuk miatt azonnal fölismerhető halászati nyílakat, a vadászati nyílak egyik fajtájaként e helyt a sorozatba, habár csak röviden, újra beiktassam.

Valamennyi felsoroltam nyílfajták között akad olyan melynek vesszején többé-kevésbbé tökéletes rajzok láthatók, melyeket addig is, míg ezt valaki meg nem czáfolja, analogiák alapján tulajdonjeleknek vagyunk hajlandók tartani.

Az íjj és a nyíl eme általános jellemzése kapcsán, — Hoffmann hittérítő tudósításai alapján — harczviselésükről és a csatázás módjáról még a következők foglaljanak itt helyet: «Leölni csak vén embereket szabad, fiatalok megölése a hadi szokás ellenére van. A csatát mindkét szembenálló fél részéről a nyílak zörgetésével vezetik be. Ha ettől egyik fél sem ijed meg, az íjjak felajzásával ijesztenek egymásra. Ha ennek sincs foganatja, előbb egymás fejei fölött röpítenek el néhány nyílat s halten sie die Reserve-Pfeile gegen das Bogenholz gepresst in der linken Hand.

Pfeile schickte Bíró aus dieser Gegend über 300, was dafür spricht, dass die Tamol der Astrolabe-Gegend — die eben als keine tapferen Krieger gelten, doch gerne nach dem Ziel schiessen, und auch den Jagdfreuden nicht ungerne fröhnen.

Mit den Pfeilen anderer Gegenden verglichen, sind die gemeinsamen Eigenschaften der Astrolabe-Pfeile: die ziemlich ständige Länge (ungefähr $1^1/_2$ Meter); sodann bestehen sie mit seltenen Ausnahmen aus zwei Stücken, einer durch ein Weidengeflecht an einander befestigten, ahlen- oder lanzettenförmigen Palmholz- oder Bambusspitze und aus dem Schafte, einem nie eingeschnittenen, dünnen Rohrstäbchen. Bei den Formen mit lanzettenförmigen Spitzen ist manchmal, behufs Beschwerung, zwischen diesen beiden Theile ein auf verschiedene Art zugeschnitzter, dritter Theil eingefügt.

Die eigentlichen Kriegs- und Jagdpfeile werden, ähnlich den Bogen, nur sehr wenig verziert, und verkündet die hohe Stufe ihrer Schnitzkunst eine dritte Sorte von Pfeilen, die in der eingehenderen Verhandlung der Pfeile unter der Benennung: «Zierpfeile» eingestellt sind, die ausschliesslich dem im Namen angedeuteten Zwecke und ausserdem als Tauschartikel dienen. Dabei bemerke ich, dass in den Originalnotizen Bíró's manchmal auch einfache Formen als «Zierpfeile» vorgeführt sind, obwohl einer oder der andere derselben in meiner musealen Eintheilung unter den einfachen Kriegspfeilen vorkommt. Ein umso kleinerer Irrthum, als ich es nicht glauben kann, dass im Nothfalle sich auch die Zierpfeile nicht zu Kriegs- oder Jagdzwecken verwenden liessen. Desgleichen fand ich es für gut, die beim Fischfang eingehend besprochenen, an ihren 4—6 Zinken sogleich erkennbaren Fischpfeile, als eine Art der Jagdpfeile auch an dieser Stelle in die Serie einzustellen.

Unter allen vorgeführten Pfeilgattungen finden sich nun auch solche, an derem Schafte mehr-weniger vollkommene Zeichnungen angebracht sind, die ich, solange es nicht jemand widerlegt, auf Grund der Analogien als Eigenthumsmarken ansprechen möchte.

Im Anhange an diese allgemeine Schilderung von Pfeil und Bogen möge hier noch folgende vom Missionär Hoffmann herrührende Beschreibung ihrer Kriegs- und Schlachtenführung stehen: »Nur alte Leute dürfen getödtet werden, junge zu erschlagen verstösst gegen den Kriegsgebrauch. Die Einleitung des Kampfes geschieht, sobald die beiden Parteien sich gegenüberstehen, durch Rasseln und Klappern mit den Pfeilen. Flüchtet darauf keine von beiden, so sucht man sich durch drohendes Anlegen der Bogen zu erschrecken, und wenn auch das nichts nützt, so sendet man erst einige Pfeile über die Köpfe der Gegner hinweg. Erst dann schreitet

csak ezután kezdődik a tulajdonképeni harcz, melyben család család ellen küzd, a mi olykép történik, hogy a családok vénei kölcsönösen kilépnek s dárdáikat egymásra hajítják. Ha valamelyikök elesik, ennek hozzátartozói odaugranak s megkezdődik a dulakodás, melyben kiki azzal harczol, a mi a kezébe akad.» (Hagen i. h. 311. l.)

A békét a vének kötik meg, de néha csak egymás közt, a mikor a fiatalokat nem kötelezi, a miben Hoffmann annak igazolását látja, hogy a vérbosszúról csak gyakorlatilag mondanak le, elméletileg nem.

A) Íjjak.

Összesen 12 darab, melyek négy csoportba oszthatók:

a) Az íjj fája fejetlen, csap nélkül való, nagyolt.

377—378. (Lelt. szám 27.862., 30.006.) Hazájok: Bogágyi. Nevök: *csauej-ang* (Bogágyi). Hevenyészett szerszámok. Fájuk még egészen új. Helybeli és közelvidéki készítmény.

27.862. hossza: 184 cm.
30.006. » 187 »

b) Az íjj fája fejetlen, csap nélkül való, e helyett fönt-lent fonadékgyűrűk, esetleg nagyobb karczolt vagy festett dísz.

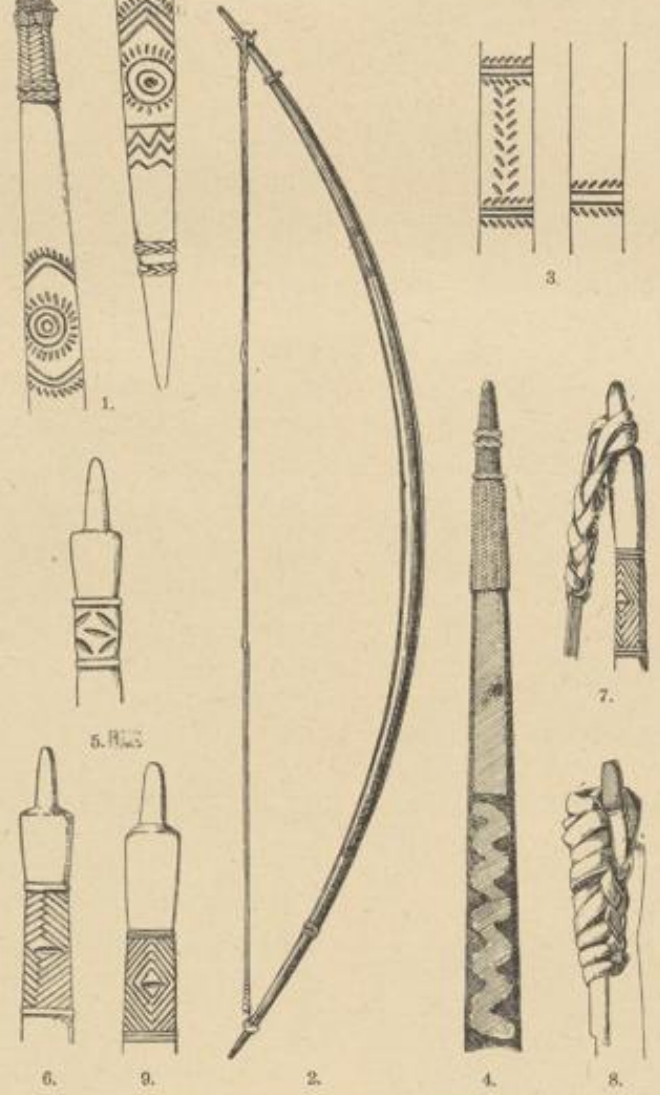
379—381. (Leltári szám 16.115—16.117.) Hazájok: Ziár. Nevök: *fi* (Ziár és Graget).

16.115. Egyik végén szárnyas levélre emlékeztető vésett rajz. Hossza: 180 cm.

16.116. Mindkét végét lásd 47.: 1. ábra. Hossza: 184 cm.

16.117. Teljes képet, valamint a karczolt rajzokat lásd 47.: 2. és 3. ábra. Hossza: 179 cm.

382. (Lelt. sz. 27.860.) Hazája: Bogágyi. Neve: *rájbulu* (Bogágyi). Rhájvidéki készítmény. A fonások alatt

47. ábra. Az íjj. — Fig. 47. Der Bogen.

man zum wirklichen Kampfe. Derselbe findet familienweise statt. Familie steht gegen Familie Zuerst treten die Familienhäupter vor und beschleudern sich gegenseitig mit Speeren, fällt einer, so springen seine Angehörigen hinzu, diejenigen der Gegenpartei ebenfalls, und es beginnt das reguläre Streitgewühl, wobei sowohl Speere, wie Pfeile und Nahwaffen verwendet werden. Der Friede ward bei der geschilderten Gelegenheit nur zwischen den älteren Leuten geschlossen, zwischen den jungen Männern aber nicht, was Hoffmann als Beweis dafür ansieht, dass die Blutrache nur praktisch, nicht auch theoretisch aufgegeben ist. (Hagen a. a. O. P. 311).

A) Bogen.

Zusammen 12 Stück, die sich in vier Gruppen eintheilen lassen.

a) Der Bogenkörper ohne Kopf und Zapfen, roh geschnitzt.

377—378. (Inventar-Nr. 27.862, 30.006.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *tschauej-ang* (Bogadji). In Eile gefertigte Geräthe. Das Holz erscheint noch ganz neu. Hierorts oder in der Umgebung angefertigt.

27.862. Länge: 184 cm.
30.006. » 187 »

b) Der Bogenkörper ohne Kopf und Zapfen, anstatt derselben oben und unten Flechtringe, eventuell ein grösseres eingeritztes oder aufgemaltes Ornament.

379—381. (Invent.-Nr. 16.115—16.117.) Sammelort: Thiar. Benennung: *fi* (Thiar und Graget).

16.115. An einem Ende eine an ein geflügeltes Blatt erinnernde Zeichnung. Länge: 180 cm.

16.116. Beide Enden siehe Figur 47: 1. Länge: 184 cm.

16.117. Den ganzen Bogen, sowie die darauf befindlichen gravierten Zeichnungen siehe Fig. 47: 2 u. 3.

382. (Inv.-Nr. 27.860.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *rajbulu* (Bogadji). Erzeugniss der Rhajgegend. Unter den Geflechten oben und unten, innen und aussen rothe Schlangenlinien. Länge: 180 cm. (S. Fig. 47: 4.)

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

fönt-lent, kívül-belül vörös kígyóvonalak. Hossza: 180 cm. (Lásd 47.: 4. ábra.)

c) Az íjj fája fejes, csapos, csekély díszűek.

383—384. (Lelt. sz. 16.114., 27.861.) Hazájok: Bogágyi. Nevök: *karuam-ang* (Bogágyi). Készítési helyül Ruó szigetét (Ziár-sziget szomszédságában) mondták a bogágyiak. Mégis azt hiszem, távolabbról kerülnek a parti forgalom útján. Astrolabe-öbölben ebből a fajtából van legtőbb. Részeik elnevezései Bogágyiban a következők: az íjjak általános neve: *angali,* fája: *karoman,* azt a részt, a melyen a faragás van, az ív feje = *an-gate.* A fejből csap *(pogu)* nyulik ki. A bambuszhúr: *ángbor.*

16.114. hossza: 191 cm.
27.861. » 161 »

A csapot, a fejet s a fej alatti diszítést l. 47.: 5. ábra.

385. (Lelt. sz. 30.003.) Hazája Uom. Neve: *puna reli* (Uom). Fájának feje: *puna-kol-gati* (Uom), húrja ugyanott *puna-kol.* Alsó vége sérült. Hossza: 177 cm.

386. (Leltári sz. 30.014.) Hazája: Bogágyi. Neve: *gacsireli.* Hegyi lakosok készítménye. Hossza: 191 cm.

d) Az íjj fája fejes, csapos, alatta nagyobbfajta díszszel.

387. (Lelt. sz. 16.113.) Hazája: Ziár. Neve: *fi* (Ziár és Graget). Lásd *a)* csoport 27.862. Hossza: 175 cm. Fejét a diszítéssel, továbbá a húrnak valamennyi többi íjjra jellemzetes hurkolási módját lásd 47.: 6., 7. és 8. ábra.

388. (Leltári sz. 30.002.) Hazája: Bogágyi. Neve: *angali* (Bogágyi), *ágál* (Bongu), *ganyeta* (Marcha-Gorima), *ganya-ola* (Czinyágyi), *puna-reli* (Uom). Bonguban az ív egyes részeit a következőképen hívják: az ív fája is *agal;* a bambuszhúr: *agalgu(;* a húr hurka a két végén: *agalgul-galagh;* az ív fejei: *ágál-mana.* Hossza: 177 cm. Fejének rajzát lásd 47.: 9. ábra.

B) ***Nyílak.***

Mielőtt a nyílak tárgyalásába fognánk — a dárdáknál követett eljáráshoz hasonlóan — itt is a nyílak muzeális meghatározásához s a másodpéldányok kiválogatásához szükséges «meghatározó táblát» közöljük, mely egyszersmind a részletes tárgyalás alapjául is szolgál.

c) Der Bogenkörper mit Kopf und Zapfen. Wenig verziert.

383—384. (Invent.-Nr. 16.114, 27.861.) Sammelort: Bogadji. Benennungen: *karuam-ang* (Bogadji). Als Erzeugungsort bezeichneten mir die Bogadji-Leute die Insel Ruo (in der Nähe von Thiar). Dennoch glaube ich, dass dieselben im Wege des Küstenhandels von entfernter gelegenen Gegenden herstammen. Die Benennungen der einzelnen Theile sind in Bogadji die folgenden: Benennung für Bogen überhaupt: *angali,* der Holzkörper: *karoman,* der Theil, an dem sich die Schnitzerei befindet = der Bogenkopf = *an-gate.* Aus dem Kopfe steht ein Zapfen *(pogu)* hervor. Die Bambussehne = *angbor.*

16.114. Länge: 191 cm.
27.861. » 161 »

Zapfen, Kopf und die Verzierung unter letzterem siehe Fig. 47: 5.

385. (Inv.-Nr. 30.003.) Sammelort: Uom. Benennung: *puna-reli* (Uom). Der Kopf des Bogenkörpers = *puna-kol-gati* (Uom), die Sehne ebendort *puna-kol.* Das untere Ende beschädigt. Länge: 177 cm.

386. (Inv.-Nr. 30.014.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *gaschireli.* Erzeugniss der Bergbewohner. Länge: 191 cm.

d) Bogenkörper mit Kopf und Zapfen, darunter grössere Verzierungen.

387. (Inv.-Nr. 16.113.) Sammelort: Thiar. Benennung: *fi* (Thiar und Graget). S. Gruppe *a)* Nr. 27.862. Länge: 1·75 m. Den Kopf sammt der Verzierung, ferner die für alle vorgeführten Bogen charakteristische Sehnen-Schlinge und Art der Befestigung s. Fig 47: 6, 7 und 8.

388. (Inv.-Nr. 30.002.) Sammelort: Bogadji. Benennung: *angali* (Bogadji), *agal* (Bongu), *ganjeta* (Marcha-Gorima), *ganja-ola* (Tsinjadji), *ssuma-reli* (Uom). In Bongu benannte man mir die einzelnen Theile des Bogens wie folgt: der Bogenkörper heisst auch *agal,* die Bambussehne *agalgul*; die Sehnen-Schlinge an den beiden Enden *agalgul-galagh*; die Bogenköpfe *agalmana.* Länge: 177 cm. Die Zeichnung des Kopfes siehe Fig. 47: 9.

B) ***Pfeile.***

Bevor wir an die Verhandlung der Pfeile gehen, geben ich auch hier, gleichwie bei den Speeren die «Museale Bestimmungstabelle» der Pfeile, die unter einem zur Basis der Special-Verhandlung dient.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

1. Az Astrolabe-öböl vidékéről származó nyílak muzealis meghatározó táblája.

1. Museale Bestimmungstabelle der von der Astrolabe-Bai-Gegend stammenden Pfeile.

I. Hadi és vadászó nyílak. — Kriegs- und Jagdpfeile.

Áralakú pálmafa- vagy késalakú bambuszvéggel, mely diszitetlen vagy csak csekély díszű. — Spitze aus ahlenförmigem Palmen- oder lanzettförmigen Bambusholze. Unverziert oder nur ein geringfügiges Ornament.

A) Pálmafavégűek. — Mit Palmholzspitzen.

				Az ide tartozó lerajzolt nyíl: leltári száma Inventar-Nummer	csop. száma Gruppen-Nr.
				der hiehergehörigen abgezeichneten Pfeile	
Sima végűek — Spitzen glatt	Metszete kör Durchschnitt kreisrund	A nyílvég egyenes Spitze gerade	Fája nyers Holz unbearbeitet	vesszeje sima Schaft glatt — kötése háncsforma — Verbindung aus Wiedengeflecht	14.986, 15.977, 16.016	1
				kötése psychida-gubó — Verbindung aus einem Psychiden-Cocon	14.928	2
				vesszeje barna gyürűs — Schaft mit braunen Ringen	14.998	3
				vesszeje bevágott — Schaft eingeschniiten	16.111	4
				vesszeje rajzolt tulajdonjeles — Schaft mit gezeichneter Eigentumsmarke	14.862, 14.879, 14.905, 15.968, 15.982, 16.017, 27.722, 27.719, 27.729. 27.738, 27.739, 27.746, 27.747, 27.760, 27.765, 30.110, 30.114, 30.120.	5
				vesszeje faragott tulajdonjeles — Schaft mit geschnitzter Eigentumsmarke	15.970	6
				fája vakart — Holz geschabt	14.919	7
				fája festett — Holz bemalen	15.000	8
				fája alsó felében csatornás — Holz in der unteren Hälfte canelliert	30.095	9
		a nyílvég lángos — Spitze geflammt			14.996	10
	Metszete négyszög Durchschnitt quadratisch			vesszeje sima — Schaft glatt	14.884	11
				vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke	14.966	12
	Metszete körkétszög Durchschnitt ein Kreis-Zweieck			fája alsó felében nem csatornás — Holz in der unteren Hälfte nicht canelliert	15.967	13
				fája alsó felében csatornás — Holz in der unteren Hälfte canelliert	27.721	14
Végük hasadási csatornákkal Spitze mit Spalt-Rillen	Faragatlan Ungeschnitzt			vesszeje sima — Schaft glatt	30.067	15
				vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke	27.731	16
	Faragásos — mit Schnitzerei				27.726	17
	körmetszésű			egy vagy több berovott gyürűvel — mit ein oder mehreren eingegrabenen Ringen	27.762	18

Végük faragott — Spitze geschnitzt	Súlyozás nincs Unbeschwert	körmetszésű Durchschnitt kreisförmig	egy vagy több berovott gyürűvel — mit ein oder mehreren eingegrabenen Ringen		27.762	18
			domború faragású gyürűvel — mit concav geschnitzten Ringen	vesszeje sima — Schaft glatt	30.104	19
				vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke	27.744—45, 27.448—50	20
			négyfogú örvvel — mit vierzähnigem Wirtel		30.107	21
		négyszög-metszésű Durchschnitt quadratisch	egyszerű bevágással — mit einfachen Einschnitten		16.006	22
			gyürűs faragással — mit Ringen	vesszeje sima — Schaft glatt	30.112	23
				vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke	14.882, 14.964—965, 14.983, 15.986—987, 30.106, 30.108	24
			négyfogú örvvel — mit einem vierzähnigen Wirtel		15.987	25
	Sulyozás van Beschwert	a súlyozott vég hasasodó — die beschwerte Spitze bauchig anwachsend			27.724	26
		a súlyozott vég gömbös — die beschwerte Spitze kugelig			14.864	27
		ú. n. sonkás (felében vékony, majd hirtelen vastagodó)	kötése háncsfonadék — Bindstück aus Geflecht		14.951	28
		sog. Schinken-Pfeil (zur Hälfte dick, rasch verdünnend)	kötése psychidagubó — Bindstück aus Psychiden-Cocons		14.950	29
		ú. n. liánás (csavart) sog. Lianen-Pfeil (schraubig gedreht)	egyszer csavart einmalige Drehung	vesszeje sima — Schaft glatt	14.895	30
				vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke	14.896	31
			kétszer csavart — zweifache Drehung		14.891	32
		Janus-arczos mit Janus-Antlitz	vércsatorna nincs — ohne Blutrinne	tulajdonjeles — mit Eigentumsmarke	27.757	33
			vércsatorna van mit Blutrinne	vesszeje sima — Schaft glatt	27.742	34
				vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke	14.889	35

B) Bambuszkéshegyűek. — Mit lanzettförmigen Bambusspitzen.

A bambuszkés lapos Bambuslanzette flach	Súlyozó nincs Unbeschwert	vesszeje nád — Schaft aus Rohr		14.981	36
		vesszeje pálmafa Schaft aus Palmholz	bambuszkése sima — Bambuslanzette glatt	30.078	37
			bambuszkése tulajdonjeles — Bambuslanzette mit Eigentumsmarke	16.109, 30.077	38
	Súlyozó van Beschwert	a sulyozótag hengeres Beschwerglied cylindrisch	bambuszkése sima — Bambuslanzette glatt	15.975	39
			bambuszkése fekete sávú — Bambuslanzette mit schwarzen Streifen	16.106	40
			bambuszkése tulajdonjeles — Bambuslanzette mit Eigentumsmarke	14.912, 14.913, 14.914, 16.100, 16.108, 16.110.	41
		a sulyozótag négyszögletű — Beschwerglied quadratisch		30.089	42
		a sulyozótag hasasodó — Beschwerglied bauchig anwachsend		16.102	43
		a sulyozótag bunkós — Beschwerglied knollig		30.084	44
A bambuszkés hengeres (fuvolyás) Bambuslanzette cylindrisch (Flöten-Pfeil)	Súlyozó nincs — Unbeschwert			16.008	45
	Súlyozó van Beschwert	vesszeje sima — Schaft glatt		14.890	46
		vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke		14.886, 27.763	47

II. Halászó nyílak. — Fischpfeile.

(Négy-, öt- és többhegyűek. — Mit vier, fünf und mehr Spitzen.)

Kötése háncsfonadék	Vesszeje sima — Schaft glatt		14.923	48
Bindestück Bastgeflecht	Vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke		27.761	49
Kötése psychidagubó — Bindstück aus Psychiden-Cocons			14.941	50

III. Dísznyílak. — Zierpfeile.

(Egy-, ritkábban kéthegyűek, áralakú pálmafa- vagy bambuszkéshegygyel, mely néha rendkívül díszes faragású.)
(Ein-, seltener zweispitzig, aus ahlenförmigen Palmholze, oder lanzettförmigen Bambusholze, oft ungemein reich geschnitzt.)

				Az ide tartozó lerajzolt nyíl	
				leltári száma Inventar-Nummer	csop. száma Gruppen-Nr.
				der hiehergehörigen abgezeichneten Pfeile	
A) Pálmafahegyűek. — Mit Palmholzspitzen.					
Végük hengeres (kígyózó díszszel) — Spitze cylindrisch (mit einem Schlangenlinien-Ornamente				27.720	51
Végük négyszögletű — Spitze quadratisch	Bevágásos — Mit Einschnitten	két oldalt (tulajdonjeles) — an zwei Kanten (u. Eigentumsmarke)		30.041	52
		négy oldalt — an vier Kanten		30.043	53
		négy oldalt összekötő vonalakkal — an den vier Kanten Verbindungslinien		30.040	54
	Fogas — Gezähnt	Fogak örvben állók — Zähne im Wirtel stehend	kicsinyek — klein	27.758	55
			nagyok — gross: vesszeje sima — Schaft glatt	30.056	66
			nagyok — gross: vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke	14.960	57
		Fogak spirálisban állók — Zähne in einer Spirale stehend		30.066	58
		Fogak váltakozó állásúak — Zähne gegenseitig stehend		16.001	59
	Félig fogas — Zur Hälfte gezähnt	Fogak örvös állásúak — Zähne im Wirtel stehend		14.972	60
		Fogak váltakozó állásúak — Zähne gegenseitig stehend		30.092	61
	Felemás motivumos — Mit vermischten Motiven			14.957, 14.969, 14.971, 27.733, 27.755, 27.759, 30.045, 30.046	62
	Szemmotivumos — Mit Augenornament			14.956—14.974, 16.107, 27.764, 30.047—30.053	63
Végük háromszögletű — Spitze dreikantig	Az egyes élek mindvégig fogasok — Die Kanten durchaus gezähnt	két él fogas — zwei Kanten gezähnt		30.054	64
		három él fogas — drei Kanten gezähnt		27.751	65
	Az egyes élek nem mindvégig fogasak — Die Kanten nicht ganz gezähnt	egy-egy fog váltakozik — ein Zahn abwechselnd		16.009	66
		több fog váltakozik — mehrere Zähne abwechselnd	vesszeje sima — Schaft glatt	16.000	67
			vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke	15.973, 16.001	68
B) Bambuszkés-végűek. — Mit Bambus-Lanzetten-Spitzen.					
Vesszeje sima — Schaft glatt				27.979	69
Vesszeje tulajdonjeles — Schaft mit Eigentumsmarke				27.728, 27.735 27.736, 27.980	70
C) Függelék: ***Be nem osztott különleges alakok.*** — Anhang: ***Nicht eingereihte, solitäre Formen.***					
Hadi és vadászó nyílak — Kriegs- und Jagdpfeile	Csak a végük pálmafa — Nur die Spitze aus Palmholz	vége különleges rajzzal diszítve — Spitze mit einer besond. Zeichnung		15.997	71
		vége hasasodó, áttört — Spitze bauchig, durchbrochen		14.945	72
	Az egész nyíl pálmafa — Der ganze Pfeil aus Palmholz			14.918, 30.093	73
Dísznyílak — Zierpfeile	Pálmafavégűek (európai nyílalakra kifaragva) — Palmholzspitze (in europäischer Pfeilform geschnitzt)			14.887, 14.888, 16.104	74
	Bambuszkés-végűek — Bambus-Lanzetten	egykésű — eine Lanzette		30.082	75
		kétkésű — zwei Lanzetten		14.916, 15.966	76
Hajítónyíl (?) — Wurfpfeil (?)				—	77

1. Hadi és vadászó nyílak.

Áralakú pálmafa- vagy késalakú bambuszvéggel, díszítetlenek vagy elenyésző csekély díszűek.

A) Pálmafavégűek.

1. csoport.

Végük sima, egyenes, nyers fájú; vesszejük sima; kötésük háncsfonadék.

389. (Leltári sz. 14.854.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ang sziringei ningren* (Bogágyi). Törött.»

390—392. (Lelt. sz. 24.859—861.) «Hazájok: Venge és Jimjam falu, az Örtzen-hegységben, a Minnyem folyó jobb partján. Nevök: *pálám kángyi* (Jimjam). Az 1. csop. 14.880. számú szintén *pálám kángyi* nevű nyíltól csak abban különböznek, hogy pálmafavégük jóval rövidebb.»

«Ezeknél a nyílaknál Jimjam-beli szakértőm megnevezésének helyességét kétségbe vonom, bárha meg vagyok győződve, hogy nincs a világon olyan tudós ethnologus, a ki a Venge- és Jimjam-beli ethnographiákat nálánál jobban ismerje. A végek hosszrovatkái csak esetlegesek. Ha t. i. pálmafát hasítunk, kivált fiatalt, a milyenből ezek is készültek, a belső, lágyabb részek felől e rovátkák a hasítás következtében állanak elő. Ezeknél a durván faragott nyílvégeknél tehát a simább oldal a pálmának a kéreg felől való keményebb része, a határozatlanul rovátkos a belső, puhább fa.»

14.859.	vége:	52·5 cm.,	vesszeje:	80 cm.
14.860.	»	50·0 »	»	83 »
14.861.	»	54·0 »	»	80·5 »

393—395. (Lelt. sz. 14.865—867.) «Hazájok: Jimjam és Venge. Nevök: *kubedó* (Jimjam). A *kubedó* elnevezés magyarázatát lásd az 1. csoportbeli 412—413. sz. nyílaknál.»

14.865.	vége:	60 cm.,	vesszeje:	75·5 cm.
14.866.	»	57·5 »	»	69 »
14.867.	»	63·5 »	»	71·5 »

396—397. (Lelt. sz. 14.870—871.) «Hazájok: Jimjam és Venge. Nevök: *palam ogu* (Jimjam). Feltűnő, hogy ezeket a nyílakat is úgy nevezik, mint a 26. csoportbeli 14.863. és a 27. csoportbeli 14.864. számúakat, melyeknél a nyíl vége súlyozva van, bár inkább hasonlítanak az 1. csoportbeli 14.876. számú *kadibragá*-hoz, mely utóbbitól csak abban különböznek, hogy rövidebbek és hogy a pálmafavégük az egész nyílnak alig $^1/_3$ része. Közel állanak a 14.865—14.867. számú (1. csop.)

1. Kriegs- und Jagd-Pfeile.

Ahlenförmige Palmholz- oder lanzettförmige Bambusspitze, ganz unverziert oder in verschwindend geringfügigem Maasse verziert.

A) Mit Palmholzspitzen.

1. Gruppe.

Spitze glatt, gerade, roh; Schaft glatt; Bindestück aus Wiedengeflecht.

389. (Inv.-Nr. 14.854.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ang ssiringei ningren* (Bogadji). Zerbrochen».

390—392. (Inventar-Nr. 14.859—861.) «Sammelort: Wenge und Jimjam im Örtzengebirge, am rechten Ufer des Minjem-Flusses. Benennung: *palam-kandji* (Jimjam). Unterscheiden sich von dem gleichfalls *palam-kandji* genannten Pfeile 1. Gruppe Nr. 14.880 nur durch die um ein Beträchtlicheres kürzere Palmholzspitze.»

«Bei diesen Pfeilen bin ich gezwungen die Richtigkeit der durch meinen Jimjam-er Sachverständigen angegebenen Benennung zu bezweifeln, obwohl ich ansonsten überzeugt bin, dass es auf der ganzen Welt keinen zweiten Ethnologen giebt, der die Ethnographica von Wenge und Jimjam gleich sicher kennen würde. Die Längseinschnitte der Pfeilspitzen sind nämlich bloss zufälliger Natur. Spaltet man nämlich Palmholz, besonders junges, aus welchem auch diese Pfeile geschnitzt sind, so entstehen diese Risse in Folge des Spaltens, gegen die inneren, weicheren Theile zu von selber. Bei diesen grob geschnitzten Pfeilen entspricht also die glatte Seite dem ursprünglich gegen die Rinde zu gekehrten, härteren, die unbestimmt riessige Seite aber dem gegen das Innere zu gekehrten holzigen Theile».

14.859.	Spitze:	52·5 cm.,	Schaft:	80 cm.
14.860.	»	50 »	»	80 »
14.861.	»	54 »	»	80·5 »

393—395. (Inv.-Nr. 14.865—867.) «Sammelort: Jimjam) und Wenge. Benennung: *kubedo* (Jimjam). Die Erklärung der Benennung *kubedo* siehe 1. Gruppe 412—413 u. s. w.»

14.865.	Spitze:	60 cm.,	Schaft:	71·5 cm.
14.866.	»	57·5 »	»	69 »
14.867.	»	63·5 »	»	71·5 »

396—397. (Inv.-Nr. 14.870, 14.871.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam ogu* (Jimjam). Es ist auffällig, dass man diese Pfeile eben so heisst, wie die zur 26. Gruppe gehörenden Nr. 14.863 und die zur 27. Gruppe gehörenden 14.864, bei denen die Pfeilspitzen bechwert sind, obwohl sie mehr dem zur 1. Guppe gehörenden *kadibraga* benannten Pfeile Nr. 14.876 gleichen, von welchem sie sich bloss dadurch unterscheiden, dass sie kürzer sind und die Palmholtzspitzen kaum $^1/_3$ der ganzen Pfeillänge ausmachen. Auch zu den

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

kubedókhoz is, a mennyiben köztük csakis a pálmafavég viszonylagos hosszában látható különbség. Részeik elnevezései ugyanazok, mint a 26. és 27. csoportbeli 14.863. és 14.864. számú nyílaknál: *palam mangruin* = a nyíl vége felőli vékonyabb rész; *palam ogu* = hasa (Jimjam).»

14.870. vége: 51 cm., vesszeje: 74·5 cm.
14.871. » 38 » » 86 »

398–399. (Lelt. sz. 14.872—873.) «Hazájok: Jimjam és Venge faluk. Nevök: *tomagali* (Jimjam). Egyszerű nyílak, rövid, vastag végűek. A nyílvég az egész nyílnak körülbelül $^1/_3$-a.»

14.872. vége: 42·5 cm., vesszeje: 81·5 cm.
14.873. » 40·5 » » 80·0 »

400. (Leltári sz. 14.876.) «Hazája: Venge. Neve: *kadibraga* (Jimjam). Vaskos nyíl, 135 cm. hosszú, miből körülbelül fele (68 cm.) a közepén kissé vastagabb pálmafarészre esik. A nyílvég fáját Jimjamban *millingáj*-nak mondták.»

401. (Lelt. sz. 14.878.) «Hazája: Jimjam és Venge. Neve: *kubedo* (Jimjam). Mint az 1. csoportbeli 14.865—867. sz. *kubedó*-k, de pálmafavége aránytalanul hosszú.» Vége: 73 cm., vesszeje: 55 cm.

402—411. (Lelt. sz. 14.897—904., 14.906., 14.907.) «Hazájok: Czinyágyi hegyi falu. Nevök: *amade-ganya* (Czinyágyi). Sehogy sem tudtam megérteni, hogy miért van ezeknek az itt rendesen *tarenga*-nevű nyílaknak külön nevük? Anyagjukról nem, mert bételpálmafából csinálják és azért igen sokszor *czeráj-ganyá*-nak is hívják. Származási helyükről sem, mert látszik, hogy újak, de magok is azt mondják, hogy ők készítik. Abban kerestem a megfejtést, hogy az *új* szót kutattam, de a *daru* szóhoz jutottam, melynek jelentése új, fiatal, erős.»

14.897. vége: 65 cm., vesszeje: 77·5 cm.
14.898. » 43 » » 92 »
14.899. » 41 » » 86·5 »
14.900. » 61·5 » » 78 »
14.901. » 65 » » 69·5 »
14.902. » 39 » » 77 »
14.903. » 45 » » 103 »
14.904. » 41·5 » » 99 »
14.906. » 38 » » 97 »
14.907. » 49 » » 88 »

412—413. (Lelt. sz. 14.914., 14.921.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *an-ghéi kubedo* (Bogágyi). Új név tamolék változatos nyílnévszótárából, de ez is csak általános név, melynek első részét *(gé, ghé, khe* = hal) halászó nyíl-

in der 1. Gruppe sub 14.865—867 erwähnten *kubedo*'s stehen sie nahe, insoferne zwischen denselben bloss in der relativen Länge der Pfeilspitzen ein Unterschied zu sehen ist. Die Benennungen der einzelnen Theile sind dieselben wie bei den zu den Gruppen 26 und 27 gehörenden Pfeilen Nr. 14.863 und 14.864; nämlich *palam mangruin* = der gegen die Spitze zu fallende dünnere Theil; *palam ogu* = der Bauch (Jimjam).»

14.870. Spitze: 51 cm., Schaft: 74·5 cm.
14.871. » 38 » » 86 »

398—399. (Inv.-Nr. 14.872—873.) «Sammelort: Die Dörfer Jimjam und Wenge. Benennung: *tomagali* (Jimjam). Einfache Pfeile mit kurzen dicken Spitzen, die ungefähr $^1/_3$ der ganzen Pfeillänge ausmachen.»

14.872. Spitze: 42·5 cm., Schaft: 81·5 cm.
14.873. » 40·5 » » 80·0 »

400. (Inv.-Nr. 14.876.) «Sammelort: Wenge. Benennung: *kadibraga* (Jimjam). Ein plumper 135 cm. langer Pfeil, wovon die Hälfte (68 cm.) auf die in der Mitte etwas verdickte Palmholzspitze fällt. Für das Holz der Pfeilspitze bezeichnete man mir in Jimjam die Benennung *millingaj*.»

401. (Invent.-Nr. 14.878.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *kubedo* (Jimjam). Wie die zur 1. Gruppe gehörenden *kubedo*'s Nr. 14.865–867, nur ist die Palmholzspitze derselben unverhältnissmässig lang.» Spitze: 73 cm., Schaft: 55 cm.

402—411. (Inv.-Nr. 14.897–904, 14.906—14.907.) «Sammelort: Das Bergdorf Tsinjadji. Benennung: *amade-ganja* (Tsinjadji.) Auch bei diesen Pfeilen gieng es mir durchaus nicht in den Kopf, warum diese hier sonst *tarenga* genannten Pfeile einen besonderen Namen tragen? Vom Materiale gewiss nicht, da die Spitzen aus dem Holze der Betelpalme verfertigt werden weshalb man sie auch oft *tseraj-ganja* heisst. Auch vom etwaigen Herkunftsorte nicht, denn man sieht es ihnen an, dass sie neu sind, übrigens behauptete man, dass diese Pfeile von hiesigen Leuten angefertigt wurden. Ich suchte nun nach der Lösung, indem ich dem Worte *neu* nachforschte, wobei ich jedoch zu dem Worte *daru* gelangte, das neu, jung, stark bedeutet.»

14.897. Spitze: 65 cm., Sckaft: 77·5 cm.
14.898. » 43 » » 92 »
14.899. » 41 » » 86·5 »
14.900. » 61·5 » » 78 »
14.901. » 65 » » 69·5 »
14.902. » 39 » » 77 »
14.903. » 45 » » 103 »
14.904. » 41·5 » » 99 »
14.906. » 38 » » 97 »
14.907. » 49 » » 88 »

412—413. (Invent.-Nr. 14.914, 14921.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *an-ghej kubedo* (Bogadji). Ein neues Wort aus dem reichen Vocabular der bei den Tamol gebräuchlichen Pfeilbenennungen; jedoch bloss eine all-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nak lehetne magyarosítani. A *kubedo* név pedig a hasonnevű faluból való származást jelzi. A bennszülöttek határozottan a mellett erősködtek, hogy ez a nyíl, habár erősen hasonlít az 1. csoportbeli 16.010. számúhoz, már nem *denda,* hanem csupán *anghei.* A kettő közt csak annyi különbséget látok, hogy ezeknél a második darabnak a vége aránylag hosszabb. Kötésük a többiekétől eltérően csak egymáshoz szoruló bambuszkéregszíjacsból készült.»

14.914. vége: 30 cm., vesszeje: 108 cm.
14.921. » 63 » » 102 »

414. (Lelt. sz. 14.927.) «Hazája: Czinyágyi hegyi falu. Neve: *szabo-ganya* vagy *szabo-kubedo,* melyek nagy valószinűséggel végének fekete szinű pálmafájára vonatkoznak. A *szábó* vagy *czabó* szót a csoropokra (búgófákra) is alkalmazták. Volt tulajdonosa szerint erimai tamol készítette.» Vége: 63 cm., vesszeje: 77·5 cm.

415—426. (Lelt. sz. 14.931—939., 14.948., 14.985., 14.986.) «Hazájok: Czinyágyi, Bogágyi stb. Nevök: *tarenga* (Erima és Czinyágyi), *kundapun* (Bogágyi). A *tarenga* a Czinyágyibeliek leggyakrabban használt nyíla s jórészben saját készítményük. Más hegyi lakóktól is legtöbbet ebből a fajtából cserélnek, erre vonatkozik a *jabagánya* vagy *jabagánye* (hegyi nyíl) név. Kubedó hegyi falu híres lehetett előttük a nyílkészítésben, mert a csinosabb, háncsgyürűvel ellátott s gondosabban csiszolt pálmafavégű nyílakat még most is *jabagánye-kubedó*-nak, vagy csak egyszerűen *kubedó*-nak nevezik, a miről igen sokszor *kubedó* lesz a neve saját készítésű *tárengáik*-nak is. De már Kubedó faluban is alászállhatott a nyílkészítés művészete, vagy talán nehéz arrafelé a közlekedés, mert ezekből rendesen csak öreg példányokat lehet itt kapni. A typikus *tárengák* igen egyszerű nyílak. Átlag 140—145 cm. hosszúak, miből fele a nyílvesszőre, fele a hengeres, közepe táján vastagabb, sima pálmafavégre jut. A czinyágyiak készítménye közül kiválik az utánzott *kubedó;* de bár a valódiaknak egyes alkatrészeit is felhasználják, elárulja a helybeli gyártmányt a rossz kötés, a mit sokszor csupán rost vagy sodrott fonal pótol.»

«14.931—933. *Tarenga ufáro* («hosszú tarenga», Czinyágyi nyelven). Nem az egész nyíl hosszúságát kell nézni, hanem azt, hogy a pálmafavég a nádnál *viszonylagosan* hosszabb. Ezek közül is kiválik a 14.932. sz. *kubedó ufáró* csiszolt pálmafájával s erősebb kötésével.»

14.931. vége: 81 cm., vesszeje: 68 cm.
14.932. » 67·5 » » 63·5 »
14.933. » 64 » » 71·75 »

gemeine Benennung, deren ersten Theil *(ge, ghe, khe* = Fisch) man mit Fischpfeil übersetzen könnte. Der Name *kubedo* besagt die Herkunft vom Dorfe gleichen Namens. Die Eingebornen betonten scharf, dass dieser Pfeil obgleich er sehr dem Pfeil 1. Gruppe 16.010 gleicht, dennoch kein *denda,* sondern bloss ein *anghei* ist. Ich bemerke zwischen den beiden bloss den Unterschied, dass bei dem zweiten der vorliegenden Stücke die Spitze relativ länger ist. Das Bindestück ist, abweichend von den anderen, bloss aus sich aneinander schmiegenden Bambusriemchen verfertigt.»

14.914. Spitze: 30 cm., Schaft: 108 cm.
14.921. » 63 » » 102 »

414. (Inv.-Nr. 14.927.) «Sammelort: Bergdorf Tsinjadji. Benennungen: *ssaboganja* oder *ssabo-kubedo,* die sich wahrscheinlich auf die schwarze Farbe der Palmholzspitze beziehen. Das Wort *ssabo* oder *tsabo* gebrauchten sie auch für die *tschorop*'s (Schwirrhölzer). Nach Angabe seines ehemaligen Besitzers von einem Erima-Tamol verfertigt.» Spitze: 63 cm., Schaft: 77·5 cm.

415—426. (Inv.-Nr. 14.931—14.939, 14.948, 14.985, 14.986.) Sammelort: Tsinjadji, Bogadji etc. Benennung: *tarenga* (Erima und Tsinjadji), *kundapun* (Bogadji). «Der *tarenga* ist der am meisten gebrauchte Pfeil der Eingebornen von Tsinjadji und zum grössten Theile ihr eigenstes Erzeugniss. Auch von den Bergbewohnern tauschen sie zumeist diese Sorte ein, hierauf bezieht sich die Bemerkung *jabaganja* oder *jabaganje.* Das Bergdorf Kubedo musste bei ihnen als Pfeilerzeugungsort eines guten Rufes genossen haben, da die Pfeile mit hübsch geflochtenen Bindestücken und mit sorgsam geglätteten Palmholzspitzen auch jetzt noch *jabaganje-kubedo* oder einfach *kubedo* geheissen werden, wonach dann die Benennung *kubedo* auch den eigenhändig angefertigten *tarenga*'s gegeben wird. Jedoch muss die Kunst der Pfeil-Erzeugung auch in Kubedo schon stark nachgelassen haben, oder aber der Weg dorthin, schwer zugänglich sein, da von solchen hier bloss alte Exemplare zu bekommen sind. Die typischen *tarenga* sind ganz einfach gearbeitet. Dieselben sind im Durchschnitte 140—145 cm. lang, wovon die Hälfte auf das Rohr, die andere Hälfte auf die cylindrische, in der Mitte etwas verdickte, glatte Palmholzspitze entfällt. Von den in Tsinjadji verfertigten sind die nachgeahmten *kubedo*'s die besten Stücke, obgleich sie jedoch zu denselben auch Stücke der echten *kubedo*'s verwenden, verräth das schlecht geflochtene Bindestück, das gar oft durch Fasern oder gedrehte Schnüre vertreten wird, sogleich die hiesige Provenienz.»

«14.931—933. *Tarenga ufaro* (= langer tarenga, in der Sprache von Tsinjadji). Hiebei ist nicht auf die Länge des ganzen Pfeiles zu sehen, sondern darauf, dass die Palmholzspitze relativ länger als der Rohrschaft ist. Auch von diesen sticht sogleich Nr. 14.932 ab, der

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

«14.934. *Tarenga khedeididi* (Czinyágyi), *tárengá menekále* (Erima), *jámbáng knielle* (Bogágyi); mindhárom melléknév jelentése = «kicsi», egész termetükben vékony, rövid *tárengá*-k. Velök szemben a nagyok neve csak az egyszerű *tárengá* marad.» Vége: 49 cm, vesszeje: 63·5 cm.

«14.935. *Bomá-gányá* (Czinágyi), egyszerű typusos *tarenga;* a külön név a pálmavég fájára vonatkozik s nem a hullámos faragásra, mint a hogy nem jön ez tekintetbe a 10. csoportbeli 14.996—997. számú *gányá-piriri*-nél sem. Czinyágyiban t. i. *bomá* a szágópálmának a neve. Különben az eladó tamol szerint *jabagánye* ez a nyíl, tehát nem helybeli készítmény.» Vége: 59 cm., vesszeje: 79 cm.

«14.936. *Tarenga tutu* (Czinyágyi) = «rövid *tarenga*». A rövidség itt is viszonylagos, csak azért rövid, mert pálmafavége körülbelül $^1/_3$ része az egész nyílnak. E nyíl neve Bogágyiban *jámbáñg trugjelle* (~ orrhang jele) = «rövid hegyi nyíl». A vég alján kis háncsgyürű.» Vége: 41 cm., vesszeje: 104 cm.

«A ‚nagyon rövid' *tarengá*-kat, hol a pálmafavég a nyílnak $^1/_4$—$^1/_5$ része, a czinyágyiak rendesen csak *khálá turu*-nak hívják, de az idegen helyről került darabokat *jabagánye khále turu,* vagy *jabagánya tutu* és *kubedó tutu* névvel is megkülönböztetik, ha épen azt akarják jelezni, hogy nem az ő készítményük.»

A közelebbről nem érintett nyílak azonossági számai:

14.937.	vége:	48·5	cm., vesszeje:	78·5	cm.
14.938.	»	58	» »	78·5	»
14.939.	»	62·5	» »	77·5	»
14.948.	»	64	» »	70·5	»
14.985.	»	31·5	» »	90·5	»
14.986.	»	31	» »	105	»

14.986. lásd IX. tábla, 1. ábra, a kötést külön X. tábla, 1.: 4. ábra.

427. (Lelt. sz. 14.990.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *guredu-ganya* és *guredu-ganya-kubedo* (Czinyágyi). Bogágyi tamolék *dendáh*-nak nevezték. Ennek a szónak se tudtam meg a tüzetesebb jelentését.» Vége: 59 cm., vesszeje: 90 cm.

428. (Lelt. sz. 14.991.) Lásd 1. csop. 14.931. Vége: 38 cm., vesszeje: 81·5 cm.

429—430. (Lelt. sz. 14.992—993.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *czeráj-gányá,* máskor *czeráj-ganya-tarenga* vagy *czeráj-ganya-kubedó* nevekkel nevezték meg e pár czinyágyibeli készítésű nyílat. Nem nehéz constatálni, hogy e név a pálmafára vonatkozik, melyből a nyíl *kubedo ufaro* und zwar durch die geglättete Palmholzspitze und das stärkere Bindstück».

14.931.	Spitze:	81	cm., Schaft:	68	cm.
14.932.	»	67·5	» »	63·5	»
14.933.	»	64	» »	71·75	cm.

«14.934. *Tarenga khedeididi* (Tsinjadji), *tarenga menekale* (Erima), *jambang knielle* (Bogadji) (die Bedeutung aller drei Attribute ist «klein»). Ein seinem ganzen Habitus nach dünner, kurzer *tarenga*. Diesem gegenüber bleiben die Benennung für die grossen das einfache *tarenga.*» Spitze: 49 cm., Schaft: 63·5 cm.

«14·935. *Boma-ganja* (Tsinjadji) Einfacher typischer *tarenga;* der besondere Name bezieht sich auf die Species der Palmholzspitze und nicht auf die wellige Gestalt derselben, wie diese auch bei dem *ganja-piriri* 10. Gruppe 14.996—997. nicht in Betracht kommt. *Boma* heisst nämlich in Tsinjadji die Sagopalma. Nach Aussage des Tamol, der mir selben verkaufte, ist dieser Pfeil ein *jabaganje,* also kein hiesiges Erzeugniss.» Spitze: 59 cm., Schaft: 79 cm.

«14.936. *Tarenga tutu* (Tsinjadji = kurzer *tarenga*). Die Kürze ist auch hier relativ zu nehmen und der Pfeil bloss deshalb kurz, weil die Palmholzspitze nur ungefähr $^1/_3$ der ganzen Pfeillänge beträgt. Eben dieser Pfeil hiess in Bogadji *jambañg trugjelle* (~ hier für den Nasenlaut gebraucht) = kurzer Berg-Pfeil. An der Basis der Spitze ein kleiner geflochtener Bastring.» Spitze: 41 cm., Schaft: 104 cm.

«Ganz ‚kurze' Pfeile, bei welchen die Palmholzspitze bloss $^1/_4$—$^1/_5$ des Pfeiles beträgt, heissen die Eingebornen von Tsinjadji für gewöhnlich *khala-turu,* unterscheiden jedoch fremde Stücke — wenn es ihnen eben darauf ankommt, anzudeuten, dass dieselben nicht ihr eigenes Erzeugniss sind, als *jabaganje khala turu* oder *jabaganja tutu* und *kubedo tutu*».

Die des Näheren nicht berührten Pfeile besitzen folgende Grössen:

14.937	Spitze:	48·5	cm., Schaft:	78·5	cm.
14.938	»	58	» »	78·5	»
14.939	»	62·5	» »	77·5	»
14.948	»	64	» »	70·5	»
14.985	»	31.5	» »	90·5	»
14.986	»	31	» »	105·0	»

Siehe Tafel IX, Fig. 1, das Bindestück für sich Tafel IX, Fig 1: 4.

427. (Inv.-Nr. 14.990.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *guredu-ganja* und *guredu-ganja-kubedo* (Tsinjadji). Die Bogadjier Tamol hiessen diesen Pfeil *dendah.* Auch die eingehendere Bedeutung dieses Wortes konnte ich nicht erfahren». Spitze: 59 cm., Schaft: 90 cm.

428 (Inv.-Nr. 14.991.) Siehe 1. Gruppe 14.931. Spitze: 38 cm., Schaft: 81·5 cm.

429—430. (Invent.-Nr. 14.992—993.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *Tseraj-ganja,* auch mit *tseraj-ganja-tarenga* oder *tseraj-ganja-kubedo* wurde dieses

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

faragva van. A bételpálmafát és dióját nevezik a bennszülöttek a *czeráj, szeráj, czerái, szorai, csurej, szurej* és *szureu* változatos hangzású szóval.»

14.992. vége: 30 cm., vesszeje: 108·5 cm.
14.993. » 51·5 » » 55·5 »

431. ((Lelt. sz. 14.995.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *amade-ganya* (Czinyágyi).» Lásd 1. csop. 14.897. Vége: 46 cm., vesszeje: 29 cm.

432. (Lelt. sz. 15.969.) «Hazája: Uom falu. Neve: *pulut* vagy *pulute* (Uom). Egyszerű nyíl, a czinyágyibeliek *tarengája,* csakhogy egészben véve hosszabb, vaskosabb. A pálmafavég ezeknél az egész nyílnak $^1/_2$—$^1/_3$ részét teszi.» Vége: 44 cm., vesszeje 72 cm.

433. (Lelt. sz. 15.977.) «Hazája: Uom falu. Neve: *kubedó-gala* (Uom). 130 cm. hosszú *kubedó* (lásd 1. csop. 15.980—981. sz.), aránytalanul hosszú pálmafavéggel (92 cm.).»

434—435. (Lelt. sz. 15.980—981.) «Hazájok: Uom. Nevök: *kubedó* (Uom). A rövid *tarenga* felé közeledő alakok, a mennyiben pálmafavége $^1/_3$—$^1/_4$ része a nyíl hosszának. Uom-tamolék biztos kézzel válogatták ki e «*kubedó*»-nyílakat a többiek közül, bár próbaképen többször összekevertem az 5. csoportbeli 15.968—970. sz. *pulute*-nyílakkal.»

15.980. vége: 55 cm., vesszeje: 74·5 cm.
15.981. » 49·5 » » 81 »

436—437. (Lelt. sz. 16.010—011.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *dendá* (Bogágyi). Bogágyi tamolék ezeket a nyílakat háromféle néven is nevezik, mind a három neve egyformán használatos: *dendá, piriri* vagy *kundapun.* Ha épen nagyobb társaság van együtt, mindenik nevét hallhatni, sőt még ugyanaz a tamol is ritkán marad egy névnél, ha időközönkint újra tudakolom. Értelmét csak a *piriri* névnek tudom (lásd a 10. csoportbeli 14.996—997. sz.). Teljesen azonosak a 14.996—997. sz. nyílakkal, így csak azok másnevű társa. Igen gyakran nevezik Bogágyiban *dendá*-nak az 1. csoportbeli 14.936. számú *tarenga tutu* (Czinyágyi) hosszabb példányait, ha összes hossza megüti legalább is a 125—130 cm.-t.»

16.010. vége: 39 cm., vesszeje: 97 cm.
16.011. » 38·5 » » 97 »

438. (Lelt. sz. 16.016) «Hazája: Bogágyi. Neve: *an-gai-kubedó* (Bogágyi).» Vége: 61 cm., vesszeje: 66 cm. A vég és a nyílvessző közötti arány bemutatása czéljából lásd X tábla, 1.: 1., 1.: 2, 1.: 3. ábrákat.

439—442. (Lelt. sz. 16.020—023.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *csurej-áng* (Bogágyi). Alakjuk után az

Paar in Tsinjadji verfertigte Pfeile benannt. Es kann nicht schwer fallen zu constatieren, dass sich die Benennung auf das Palmenholz bezieht, aus dem die Spitze dieses Pfeiles geschnitzt ist. Die Eingebornen heissen nämlich die Betelpalme und deren Nuss mit dem auf die verschiedenste Art ausgesprochenen Worte: *tseraj, sseraj, tserai, ssorai, tschurej, ssurej* und *ssureu*».

14.992 Spitze: 30 cm., Schaft: 108·5 cm.
14.953 » 51·5 » » 56·5 »

431. (Inv.-Nr. 14.995.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *Amade-ganja* (Tsinjadji).» Siehe 1. Gruppe Nr. 14.897. Spitze: 46 cm., Schaft: 29 cm.

432. (Invent.-Nr. 15.969.) «Sammelort: Dorf Uom. Benennung: *pulut* oder *pulute* (Uom). Einfacher Pfeil, von der Sorte die man in Tsinjadji *tarenga* heisst, nur ist er im Ganzen genommen länger und plumper. Die Palmholzspitze beträgt bei diesen $^1/_2$—$^1/_3$ Theil des ganzen Pfeiles.» Spitze: 44 cm., Schaft 72 cm.

433. (Inv.-Nr. 15.977). Sammelort: Dorf Uom. Benennung *kubedo-gala* (Uom). Ein 130 cm. langer *kubedo* (s. 1. Gruppe 15.980—981) mit unverhältnissmässig langer Palmenholzspitze (92·0 cm.).»

434—435. (Invent.-Nr. 15.980—981. «Sammelort: Uom. Benennung: *kubedo* (Uom). Den kurzen *tarenga*-Formen annähernde Form, indem die Spitze $^1/_3$—$^1/_4$ der ganzen Pfeillänge beträgt.»

«Die Uomer Tamol wählten diese «kubedo»-Pfeile mit sicherer Hand aus, obwohl ich sie mit den *pulute*-Pfeilen (5. Gruppe, Inv.-Nr. 15.968—70) mehreremale geflissentlich vermischte.»

15.980. Spitze: 55 cm., Schaft 74·5 cm.
15.981. » 49·5 » » 81·0 »

436—437. (Invent.-Nr. 16.010—011.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *denda* (Bogadji). Die Bogadji-Tamol haben für diese Pfeile drei Benennungen, die alle drei ganz gleicherweise gebraucht werden, nämlich: *denda, piriri* oder *kundapun*. Befindet sich zufällig eine grössere Gesellschaft beisammen, so kann man alle drei Namen hören, ja sogar ein und derselbe Tamol bleibt, frägt man ihn öfters darum, nur selten bei derselben Benennung». «Wass sie bedeuten sollen, weiss ich bloss für das Wort *piriri*. S. 10. Gruppe, Inv.-Nr. 14.996—997.) Vollständig identisch mit dem zur 1. Gruppe gehörigen Pfeilen 14.996—997. und also nur gleiche Stücke mit anderen Benennungen. In Bogadji werden auch längere Exemplare der *tarenga-tutu* (Tsinjadji) (1. Gruppe Nr. 14.936.) *dendah* genannt, aber bloss dann, wenn ihre Gesammtlänge 125—130 cm. beträgt.»

16.010. Spitze: 39 cm., Schaft: 97 cm.
16.011. » 38·5 » » 97 »

438. (Inv.-Nr. 16.016.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *an-gai-kubedo* (Bogadji)». Spitze: 61 cm., Schaft 66 cm. Behufs Vorführung des Verhältnisses zwischen Spitze und Schaft s. Taf. X, Fig. 1: 1, 1: 2, 1: 3.

439—442. (Invent.-Nr. 16.020—023.) «Sammelort:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

1. csoportbeli 14.991. sz. kicsi *tárengák*-hoz sorozom. Egyik Bogágyi-tamol úgyis *an knielle* (kis nyíl) névvel mutatta be; azt is megjegyezte egyúttal, hogy az ugyanilyen, *de hosszú* nyílaknak *dendáh* a neve.» (V. ö 1 csop. 14.990. sz.)

16.020. vége: 45 cm., vesszeje: 75 cm.
16.021. » 40·5 » » 75 »
16.022. » 49·5 » » 74 »
16.023. » 44 » » 75·5 »

443. (Lelt. sz. 27.743.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *(tarenga)* = *szavej-ang* (Bogágyi). Egyszerű *tarenga*-alak. Nevéről azt hiszem, hogy ez a *szavej* név azonos lehet a sokféle hangzású *szorej, csurej* nevével (= bételpálma).» Vége: 48 cm., vesszeje: 79·5 cm.

444—446. (Lelt. sz. 26.965., 30.073—074.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *an-gái-kubedo* (Bogágyi).» Lásd 1. csop. 16.010—011. sz.

29.965. vége: 41 cm., vesszeje: 93·5 cm.
30.073. » 55 » » 88 »
30.074. » 72 » » 76·5 »

447. (Leltári sz. 30.096.) «Hazája: Bongu. Neve: *aralgé mineghobuloghó* (Bongu), *jambangang* (Bogágyi). Lásd az 1. csop. 14.931. sz. a. ismertetett *jabogányekubedó*-t.» Vége: 51 cm., vesszeje: 70 cm.

448—453. (Lelt. sz. 30.097., 30.099—103.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *an-ghai* (Bogágyi) Lásd 1. csop. 16.016.»

30.097. vége: 58 cm., vesszeje: 86 cm.
30.099. » 39 » » 125 »
30.100. » 49·5 » » 113 »
30.101. » 54 » » 108 »
30.102. » 19·5 » » 112 »
30.103. » 29 » » 124·5 »

454—463. (Lelt. sz. 30.115—30.119., 30.121—30.125.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *samsam* (Bilibili), *csurej-ang* (Bogágyi), *maragum-aralgé* (Bongu), *gabun* (Maragum = Rhájvidék), *tu* (Graget és Ziár) = általában nyíl. Ezeken is ugyanazokat a változatokat iátni, mint az erima- és czinyágyibeliek *tarengáin*.»

«30.115—118. typikus *tarengák*. Maragumi készítmény.»

30.115. vége: 48 cm., vesszeje: 82 cm.
30.116. » 51 » » 79 »
30.117. » 67 » » 53 »
30.118. » 44·5 » » 70 »

30.119. hosszú *tarenga*. Vége: 64 cm., vesszeje: 56 cm.

Bogadji. Benennung: *tschurej-ang* (Bogadji.) Ich zähle dieselben ihrer Form nach zu den *kleinen tarenga* (Gruppe 1, Inv.-Nr. 14.991.) Ein Bogadji-Tamol bezeichnete mir nämlich dieselben als *an-knielle* (kleiner Pfeil), und bemerkte zugleich, dass ganz dieselben jedoch *langen* Pfeile *dendah* heissen.» Vergl. 1. Gruppe 14.990.

16.020 Spitze: 45 cm., Schaft: 75 cm.
16.021 » 40·5 » » 75 »
16·022 » 49 5 » » 74 »
16·023 » 44 » » 75·5 »

443. (Inv.-Nr. 743.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: (*tarenga*) = ssawej-ang (Bogadji). Einfache *tarenga*-Form. Über die Benennung glaube ich, dass *ssawej* mit dem viellautigen *ssorej, tschurej* (= Betelpalme) identisch sein dürfte.» Spitze: 48 cm., Schaft: 79·5 cm.

444—446. (Inv.-Nr. 29.965, 30.073—074.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *an-gai-kubedo* (Bogadji).» S. 1. Gruppe Nr. 16.010—011.

29.965 Spitze: 41 cm., Schaft 93·5 cm.
30.073 » 55 » » 88 »
30.074 » 72 » » 76·5 »

447. (Invent.-Nr. 30.096.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *aralge minegkobulogho* (Bongu), *jambangang* (Bogadji). Siehe den unter 1. Gruppe 14.931 beschriebenen *jaboganje-kubedo*.» Spitze: 51 cm., Schaft 70 cm.

448—453. (Inv.-Nr. 30.097, 30.099—103.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *an-ghai* (Bogadji.) S. 1. Gruppe 16.016.»

30.397. Spitze: 58 cm., Schaft 86 cm.
30.099. » 35 » » 125 »
30,100. » 49·5 » » 113 »
30.101. » 54 » » 108 »
30.102. » 19·5 » » 112 »
30.103. » 29 » » 124·5 »

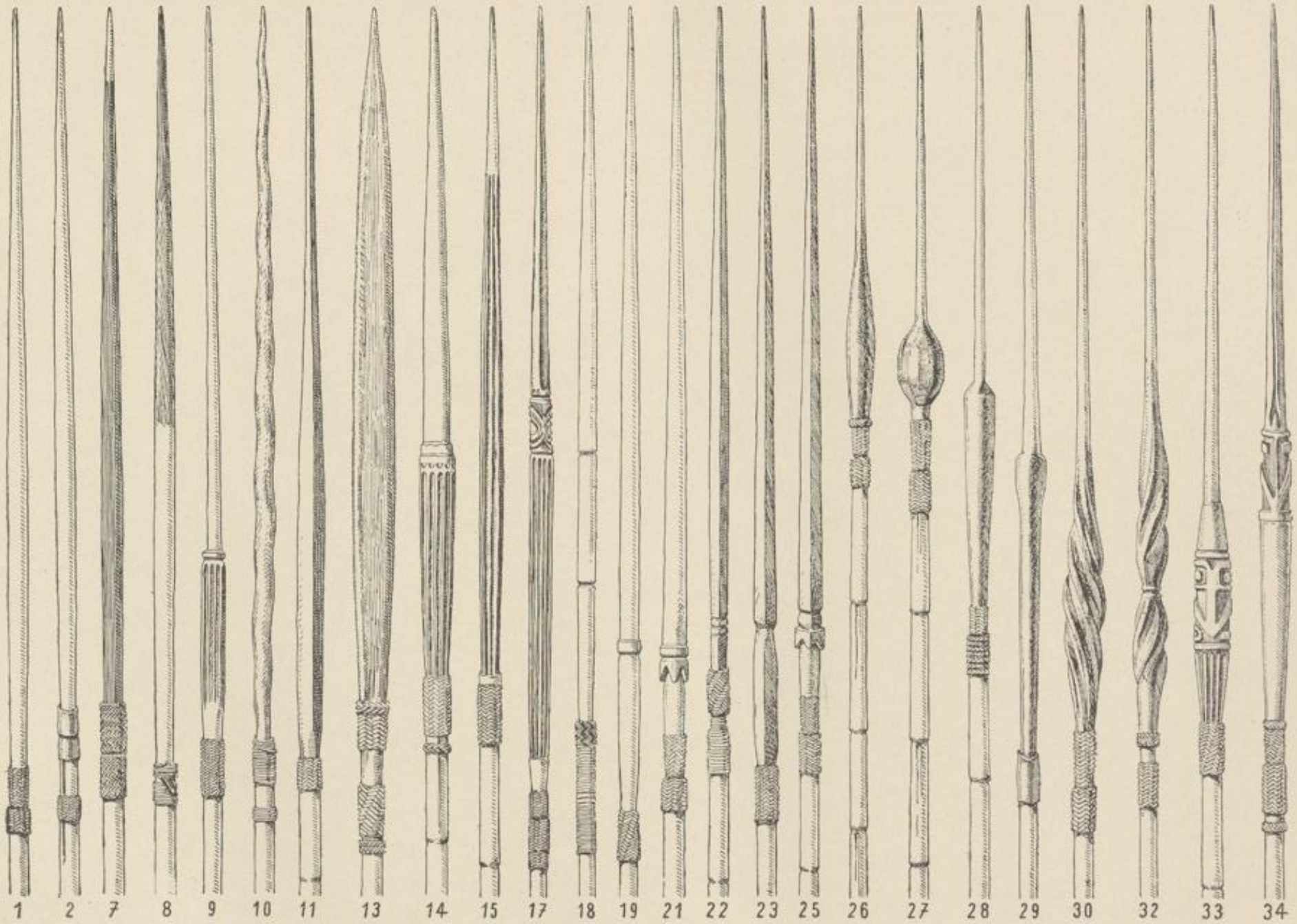
454—463. (Invent.-Nr. 30.115—119, 33.121—125.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *schamscham* (Bilibili), *tschurej-ang* (Bogadji), *maragum-aralge* (Bongu), *gabun* (Maragum = Rhaj-Gegend), *tu* (Graget und Thiar) im Allgemeinen Pfeil. Auch diese variieren ebenso wie die *tarenga* der Leute von Erima und Tsinjadji.»

«30.115—118. Typische *tarenga*'s. Maragum-er Erzeugniss.

30.115. Spitze: 48 cm., Schaft: 82 cm.
30 116. » 51 » » 79 »
30.117. » 67 » » 53 »
30.118. » 44·5 » » 70 »

30.119. Langer *tarenga*. Spitze: 64 cm., Schaft: 56 cm.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Hadi- és vadászati nyilak. — Kriegs- und Jagd-Pfeile.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

30.121. Átmeneti alak, maragumbeli *gábun*. Vége: 45 cm., vesszeje: 85 cm.

30.122—125. *maragum-kubedó* (Bongu), a hol a *kubedó* szó az idegen származást jelzi. Bilibiliben ez is csak *samsam*. Az egyik darabot Bonguban vettem, a hol egy tamol azt magyarázta, hogy ez *jigate-aralgé-kubedó*.»

30.121. vége: 45 cm., vesszeje: 83 cm.
30.122. » 53 » » 71 »
30.123. » 65 » » 61·5 »
30.124. » 39 » » 78 »
30.125. » 43 » » 79 »

2. csoport.

Végük sima, körmetszésű, egyenes, nyers fájú; vesszejük sima; kötésük psychida gubója.

464—467. (Lelt. sz. 14.928—930., 14.994.) «Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *kadodoli tarenga* (Czinyágyi). Az 1. csoportbeliekkel teljesen egyezők, csakhogy a véget a szárhoz erősítő kötés a zsákhordó hernyók *(Psychida* sp.) gubójából készül.»

14.928. vége: 43 cm., vesszeje: 82·5 cm.
14.929. » 56 » » 66·5 »
14.930. » 52 » » 67·5 »
14.994. » 65 » » 64 »

14.928, lásd IX. tábla, 2. ábra, a kötést külön X. tábla, 2.: 1. ábra.

3. csoport.

Végük sima, körmetszésű, egyenes, nyers fájú; vesszejük vakart barna gyűrűs.

468. (Lelt. sz. 14.869.) «Hazája: Jimjám és Venge faluk. Neve: *palam ogu*. Lásd az ezzel egyszerre gyűjtött 1. csoportbeli 14.870. és 14.871. számúakat. A külső kéreg levakarása által támadt barna gyűrűk a nádszár öt felső szártagjának alsó végére vannak kifaragva.» Vége: 36 cm., vesszeje: 80 cm.

469. (Leltári sz. 14.920.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *an-ghei*. Lásd az 1. csoportbeli 16.016. számú nyílat. A barna gyűrűk változó hosszúak (3—4·5 cm.). A legfelső a szártagon, a többiek az izbütykökre vannak kifaragva. A legalsó izen még vékony, vízszintes bevágások.» Vége: 49 cm., vesszeje: 119 cm.

470. (Lelt. sz. 14.940.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *tarenga* (Erima és Czinyágyi). A nyílvesszőn levő barna gyűrűk sekély vakarásúak és rendetlen elhelyezésűek. Kötése háncsból font hármas gyűrű.» Vége: 65 cm., vesszeje: 75·5 cm.

30.121. Übergangsform, ein *gabun* aus Maragum. Spitze: 45 cm., Schaft: 85 cm.

30.122—125 *Maragum-kubedo* (Bongu), in welcher Benennung *kubedo* bloss die fremde Herkunft bezeichnet; in Bilibili heissen auch diese bloss *schamscham*. Dass eine Stück kaufte ich in Bongu, wo mir ein Tamol erklärte, dass dies ein *jigate-aralge-kubedo* ist.»

30.121. Spitze: 45 cm., Schaft: 83 cm.
30.122. » 53 » » 71 »
30.123. » 65 » » 61·5 »
30.124. » 39 » » 78 »
30.125. » 43 » » 79 »

2. Gruppe.

Spitzen glatt, Durchschnitt kreisrund, aus rohem Holze; die Pfeilschäfte glatt; das Bindestück aus den Cocons einer Psychiden-Art.

464—467. (Inv.-Nr. 14.928—930, 14.994.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *kadodoli tarenga* (Tsinjadji). Stimmen mit den zur 1. Gruppe gehörigen Pfeilen überein, bloss, dass hier das Bindstück zwischen Spitze und Schaft nicht aus einem Wiedengeflechte, sondern aus den Cocons einer Sackträger-Raupe *(Psychida* sp.) besteht.»

14.928. Spitze: 43 cm., Schaft: 82·5 cm.
14.929. » 56 » » 66·5 »
14.930. » 52 » » 67·5 »
14.994. » 65 » » 64 »

14.928 siehe Taf. IX, Fig. 2. — Das Bindestück apart Taf. X, Fig. 2: 1.

3. Gruppe.

Spitze glatt, Durchschnitt kreisrund, gerade, aus rohem Holze; Schaft mit abgeschabenen braunen Ringen.

468. (Inv.-Nr. 14.869.) «Sammelort: die Dörfer Jimjam und Wenge. Benennung: *palam ogu*. Siehe die mit vorliegendem Exemplare bei der gleichen Gelegenheit gesammelten Pfeile 1. Gruppe Nr. 14.870 und 14.871. Die durch das Abschaben der äusseren Rinde entstandenen braunen Ringe sind an den unteren Theilen der oberen fünf Schaftglieder angebracht.» Spitze: 36 cm., Schaft: 80 cm.

469. (Inv.-Nr. 14.920.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *an-ghei*. Siehe den Pfeil Nr. 16.016 der 1. Gruppe. Die braunen Ringe verschieden hoch, 3—4·5 cm. Der oberste am Internodium, die anderen an den Knoten. Am untersten Internodium sind noch dünne, wagrechte Kerbe eingeritzt.» Spitze: 49 cm., Schaft: 119 cm.

470. (Inv.-Nr. 14.940.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *tarenga* (Erima und Tsinjadji). Die braunen Ringe des Pfeilschaftes nur seicht abgeschaben und regellos angeordnet. Als Bindestück drei aus Wieden geflochtene Ringe.» Spitze: 65 cm., Schaft: 75·5 cm.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

471. (Lelt. sz. 14.998.) «Hazája: Czinyágyi hegyi falu. Neve: *amade ganya*. Lásd az 1. csoportbeli 14.897. számú nyílat. Vége nem egészen körmetszésű. A gyürük a felső részen keskenyek, az alsón szélesebbek és sürűen állanak egymás mellett.» Vége: 39 cm., vesszeje: 95·5 cm. (Lásd X. tábla, 3. ábra.)

4. csoport.

Végük sima, körmetszésű, egyenes, nyers fájú; a nyílvessző nádjának szárczikkei váltakozva bemetszettek.

472. (Lelt. sz. 16.111.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *amade ganya* (Czinyágyi). Kötése rotangszalag.» Vége: 62 cm., vesszeje: 95 cm. (L. X. tábla, 4. ábra.)

5. csoport.

Végük sima, körmetszésű, egyenes, nyers fájú; vesszejük karczolt, tulajdonjeles.[1]

473. (Lelt. sz. 14.862.) «Hazája: Jimjam és Venge. Neve: *palam-kangyi*. Lásd az 1. csoportbeli 14.859—861. számú nyílakat.» Vége: 45·5 cm., vesszeje: 83·5 cm. Tulajdonjelét lásd X. tábla, 5.: 11. ábra.

474. (Lelt. sz. 14.879.) «Hazája: Jimjam és Venge falu. Neve: *szurejpene* (Jimjam). Egyszerű nyíl, vékony nádvesszővel és megfelelően vékony pálmafavéggel, mely az egész nyílnak körülbelül $^1/_3$ részét teszi. A *szurej* szó arra mutat, hogy anyagjáért jelölték meg ezzel a névvel.» L. 1, csop. 27.743. Vége: 44·5 cm., vesszeje: 75 cm. Tulajdonjelét, mely teljesen azonos az ugyanezen csoportbeli 15.968. számúéval, lásd X. tábla, 5.: 5. ábra.

475. (Lelt. sz. 14.905.) «Hazája: Czinyágyi hegyi falu. Neve: *amade-ganya* (Czinyágyi).» Lásd az 1. csoportbeli 14.897. számú nyílat. Vége: 44 cm., vesszeje: 75 cm. Tulajdonjelét lásd X. tábla, 5.: 16. ábra,

476. (Lelt. sz. 15.968.) «Hazája: Uom falu. Neve: *pulut* vagy *pulute* (Uom). Egyszerű nyíl, a czinyágyibeliek *tarengája*, csakhogy egészben véve hosszabb, vaskosabb. A pálmafavég az egész nyílnak körülbelül $^1/_3$-át teszi.» Vége: 44 cm,, vesszeje: 86 cm. Tulajdonjelét, mely a 14.879. számúéval azonos, lásd X. tábla, 5.: 5. ábra.

[1] Megjegyzem, hogy csak a száraknak felső tagján előforduló diszítéseket és ezeket is csak per analogiam következtetve, tehát föntartással, nevezem tulajdonjeleknek. Hogy mit ábrázolnak, arról Biró nem szól, többje, így a X. tábla 5.: 6., 5.: 7., 5.: 9., 5.: 10 és 5.: 11. ábráin ábrázoltak, hol a lövés irányában, hol ezzel ellenkező irányban néző arczot látszanak ábrázolni.

471. (Inv.-Nr. 14.998.) «Sammelort: das Bergdorf Tsinjadji. Benennung: *amade ganja*. Siehe den zur 1. Gruppe gehörenden Pfeil 14.897. Die Spitze nicht ganz kreisförmigen Durchschnittes. Die Ringe oben schmäler, dem Schaftende zu breiter und dicht nebeneinander stehend.» Spitze: 39 cm., Schaft: 45·5 cm. (S. Taf. X, Figur 3.)

4. Gruppe.

Spitzen glatt, mit kreisrundem Durchschnitte, gerade, aus rohem Holze; die Internodien des Schaftrohres abwechselnd eingekerbt.

472. (Inv.-Nr. 16.111.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *amade-ganja* (Tsinjadji). Das Verbindungsstück ein einfaches Bambusriemchen.» Spitze: 62 cm., Schaft: 95 cm. (S. Taf. X, Fig. 4.)

5. Gruppe.

Spitze glatt, mit kreisrundem Durchschnitte, aus rohem Holze; Schaft mit eingeritzter Eigenthumsmarke.[1]

473. (Invent.-Nr. 14.862.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam kandji*.» S. 1. Gruppe Inv.-Nr. 14.859—861. Spitze: 45·5 cm., Schaft: 83·5 cm. Die Eigentumsmarke s. Taf. X, Fig. 5: 11.

474. (Invent.-Nr. 14.879.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *ssurejpene* (Jimjam). Einfacher Pfeil mit dünnem Rohrschafte und entsprechend dünner Palmholzspitze, die ungefähr $^1/_3$ der Gesammtlänge des Pfeiles ausmacht. Die Benennung *ssurej* weist darauf hin, dass der Pfeil nach seinem Materiale benannt wurde.» (Siehe 1. Gruppe 27.743.) Spitze: 44·5 cm., Schaft: 75 cm. Die Eigentumsmarke, die mit der Marke des zu eben dieser Gruppe gehörigen Pfeiles Nr. 15.968 vollständig identisch ist, siehe Taf. X, Fig. 5: 5.)

475. (Inventar-Nr. 14.905.) «Sammelort: Bergdorf Tsinjadji. Benennung: *amade-ganja*.» Siehe den Pfeil Gruppe 1, Nr. 14.897. Spitze: 44 cm., Schaft: 75 cm. Eigenthumsmarke siehe Taf. X, Fig. 5: 16.

476. (Invent.-Nr. 15.968.) «Sammelort: Dorf Uom. Benennung: *pulut* oder *pulute* (Uom). Einfacher Pfeil, *tarenga* der Leute von Tsinjadji, nur im Ganzen länger und plumper. Die Palmholzspitze macht ungefähr $^1/_3$ des ganzen Pfeiles aus.» Spitze: 44 cm., Schaft: 86 cm. Die Eigentumsmarke, die mit der des Pfeiles Nr. 14.879 identisch ist, siehe Taf. X, Fig. 5: 5.

[1] Ich bemerke, dass ich die an den obersten Internodien befindlichen Zeichnungen per analogiam folgernd, also mit Vorbehalt als «Eigentumsmarken» ansehe. Auch Biró giebt keine Erklärung, was sie vorstellen sollen. Mehrere derselben, so die in Taf. X, Fig. 5: 6, 5: 7, 5: 9, 5: 10 und 5: 11 dargestellten scheinen bald nach der Schussrichtung, bald nach der entgegengesetzten Seite hin schauende Antlitze darzustellen.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

477 (Lelt. sz. 15.982.) «Hazája: Uom. Neve: *kubedo* (Uom).» Lásd 1. csoportbeli 15.980. sz. Vége: 40 cm., vesszeje: 87 cm. A nádvessző legfelső szártagján lévő tulajdonjelet, mely az 5. csoportbeli 30.110. számúval közösen egyetlen fehéren hagyott gyürű, lásd X. tábla, 5.: 1. ábra.

478. (Lelt. sz. 16.017.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *an-gai-kubedo* (Bogágyi).» Lásd 1. csoportbeli 16.016. sz. Vége: 47 cm., vesszeje: 78 cm. Tulajdonjelét l. X. tábla, 5.: 13. ábra.

479. (Leltári sz. 27.722.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *csurej-ang* (Bogágyi).» Lásd az 1. csoportbeli 16.020. sz. nyílat. Vege: 39 cm., vesszeje: 78 cm. Tulajdonjelét l. X. tábla, 5.: 10. ábra.

480. (Lelt. sz. 27.729.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *szavej-ang* (Bogágyi).« Lásd az 1. csoportbeli 27.743. számú nyílat. Vége: 39 cm., vesszeje: 78 cm. Tulajdonjele: X. tábla, 5.: 2. ábra.

481. (Leltári sz. 27.738.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ang gagya-tanu* (Bogágyi). Egyszerű, hosszú és vaskos nyíl, mint az *ang-géi* (1. csop. 14.919—921. sz.) és *dendáh* (1. csop. 16.010—011. sz.) Ezt a fenti nyílnevet csakis most az egyszer hallottam, s nem is keresek alatta külön névvel megkülönböztetett nyílalakot, hanem a neve után így magyarázom: $\frac{\textit{ang gagya-tanu}}{\text{nyíl dárda fa}}$ = vaskos nyíl, nagy mint egy dárda» Vége: 48 cm., vesszeje: 78 cm. Tulajdonjele: X. tábla, 5.: 14. ábra.

482—483. (Lelt. sz. 27.719., 27.739.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *szavej-ang* (Bogágyi).» Lásd az 1. csoportbeli 27.743. sz.

27.719. vége: 38 cm., vesszeje: 71 cm.
27.739. » 42 » » 85·5 »
27.719. tulajdonjele: X. tábla, 5.: 6. ábra.
27.739. » X. » 5.: 8. »

484—485. (Lelt. sz. 27.746—747.) «Hazájok: Maragum Nevök: *gyeba* (Maragum).» Lásd a 20. csoportbeli 27.744. számot.

27.746. vége: 51 cm., vesszeje: 76 cm.
27.747. » 44·5 » » 77 »
27.746. tulajdonjele: X. tábla, 5.: 9. ábra.
27.747. » X. » 5.: 4. »

486—487. (Leltári sz. 27.760., 27.765.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *szongum-áng* (Bogágyi). Szongum hegyi falubeli készítmény; különben *tarenga*-typus.»

27.760. vége: 46 cm., vesszeje: 76 cm.
27.765. » 38·5 » » 92 »
27.760. tulajdonjele: X. tábla, 5.: 12. ábra.
27.765. » X. » 5.: 3. »

477. (Inv.-Nr. 15.982.) «Sammelort: Uom. Benennung: *kubedo* (Uom).» S. Gruppe 1, Pfeil Nr. 15.980. Spitze: 40 cm., Schaft: 87 cm. Die am obersten Internodium des Pfeilschaftes ersichtliche, mit dem zur Gruppe 5 gehörenden Pfeile Nr. 30.118 gemeinsame Eigentumsmarke siehe Taf. X, Fig. 5: 1.

478. (Inv.-Nr. 16.017.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *an-gai-kubedo* (Bogadji).» S. 1. Gruppe Pfeil-Nr. 16.016. Spitze: 47 cm., Schaft: 78 cm. Die Eigentumsmarke siehe Taf. X, Fig. 5: 13.

479. (Inv.-Nr. 27.722.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *tschurej-ang* (Bogadji).» S. den Pfeil 1. Gruppe Nr. 16.020. Spitze: 39 cm., Schaft: 78 cm. Die Eigentumsmarke siehe Taf. X, Fig. 5: 10.

480. (Inv.-Nr. 27.729.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ssawej-ang* (Bogadji).» Siehe 1. Gruppe, Nr. 27.243. Spitze: 39 cm., Schaft: 78 cm. Eigentumsmarke: Taf. X, Fig. 5: 2.

481. (Inv.-Nr. 27.738.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ang-gadja-tanu* (Bogadji). Einfacher, langer und plumper Pfeil, wie die *ang-gei* (1. Gruppe 14.919—921) und die *dendah* (1. Gruppe 16.010—011). Obige Pfeilbenennung hörte ich dies einemal und suche darunter keine durch einen besonderen Namen unterschiedene Pfeilgattung, sondern erkläre mir den Namen auf folgende Weise: $\frac{\textit{ang-gadja-tanu}}{\text{Pfeil Lanze Holz}}$ = plumper Pfeil, einer Lanze gleichend.» — Spitze: 48 cm., Schaft: 78 cm. Eigentumsmarke: Taf. X, Fig. 5: 14.

482—483. (Inv.-Nr. 27.719, 27.739.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ssawej-ang* (Bogadji).» S. Gruppe 1, Nr. 27.743.

27.719. Spitze: 38 cm., Schaft: 71 cm.
27.739. » 42 » » 85·5 »
Eigentumsmarken: 27.719. Taf. X, Fig. 5: 6.
» 27.739. » X, » 5: 8.

484—485. (Invent.-Nr. 27.746—747.) «Sammelort: Maragum. Benennung: *djeba* (Maragum).» S. Gruppe 20. Pfeil.

27.746. Spitze: 51 cm., Schaft: 76 cm.
27.747. » 44·5 » » 77 »
Eigentumsmarken: 27.746. Taf. X, Fig. 5: 9.
» 27.747. » X, » 5: 4.

486—487. (Inv.-Nr. 27.760, 27.765.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ssongum-ang* (Bogadji). Im Bergdorf Ssongum erzeugt, im übrigen *tarenga*-Typus.»

27.760. Spitze: 46 cm., Schaft: 76 cm.
27.765. » 38·5 » » 92 »
Eigentumsmarke: 27.760. Taf. X, Fig. 5: 12.
» 27.765. » X, » 5: 3.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

488. (Lelt. sz. 30.110.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *jabagánye-kubedó* (Czinyágyi), *gánye-kubedó* (Erima), *ang-kubedó* (Bogágyi).» Lásd 1. csop. 14.931. szám. Vége: 47 cm., vesszeje: 78 cm. Tulajdonjelét, mely a 15.982. számúéval egyezik, lásd X. tábla, 5.: 1. ábra.

489. (Leltári sz. 30.014.) «Hazája: Bilibili. Neve: *samsam* (Bilibili), *gabun* (Maragum). Utóbbi helyen készült.» Vége: 48 cm., vesszeje: 74·5 cm. Tulajdonjele: X. tábla, 5.: 7. ábra.

490. (Leltári sz. 30.120.) «Hazája: Bilibili. Neve: *samsam* (Bilibili), *maragum-kubedó* (Bongu).» Vége: 34·5 cm., vesszeje: 90·5 cm. Tulajdonjele: X. tábla, 5.: 15. ábra.

6. csoport.

Végük sima, körmetszésű, egyenes, nyers fájú; vesszejök faragott tulajdonjellel.

491. (Lelt. sz. 15.970.) «Hazája: Uom. Neve: *pulut* (Uom). A nyílvessző két legfelső internodiumán emberarczot ábrázoló, faragott tulajdonjel.» Vége: 66 cm., vesszeje: 72 cm. Tulajdonjelét l. X. tábla, 6. ábra.

7. csoport.

Végük sima, körmetszésű, egyenes, végén vakart fájú.

492. (Lelt. sz. 14.919.) «Hazája: Bogágyi Neve: *an-ghei* (Bogágyi).» Lásd 3. csoport 14.920. sz. Vége: 42 cm., vesszeje: 119 cm. Lásd IX. tábla, 7. ábra. Helyes arányokban rajzolva X. tábla, 7. ábra.

8. csoport.

Végük sima, körmetszésű, egyenes, festett fájú.

493. (Lelt. sz. 15.000.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *an-ghei* (Bogágyi). Lásd 1. csop. 14.914. sz. Végének felső kisebbik fele vörösre, alsó hosszabb fele lisztes zöldre festve. Kötése rendkívül hanyagul van készítve.» Vége: 51 cm, vesszeje 78 cm. Ld. IX. tábla, 8. ábra. Helyes arányokban rajzolva X. tábla, 8. ábra.

9. csoport.

Végük sima, körmetszésű, egyenes, alsó felében csatornás fájú.

494. (Lelt. sz. 30.095.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *an-ghéi* (Bogágyi), *twalib* (Bilibili). Végének alsó fele csatornás, erre következik egy gyürűs bevágás, az e fölött lévő rész sima.» Vége: 36·5 cm., vesszeje: 58·5 cm. Lásd IX. tábla, 9. ábra. Helyes arányokban rajzolva X. tábla, 9. ábra.

488. (Inv.-Nr. 30.110.) «Sammelort: Dorf Tsinjadji. Benennung: *jabaganje-kubedo* (Tsinjadji), *ganje-kubedo* (Erima), *ang-kubedo* (Bogadji).» Siehe 1. Gruppe Nr. 14.931. Spitze: 47 cm., Schaft: 78 cm. Die Eigentumsmarke, welche mit jener von Nr. 15.982 übereinstimmt, siehe Taf. X, Fig. 5: 1.

489. (Inv.-Nr. 30.114.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *schamscham* (Bilibili), *gabun* (Maragum). An letzterem Orte erzeugt.» Spitze: 48 cm., Schaft: 74·5 cm. Die Eigentumsmarke siehe Taf. X, Fig. 5: 7.

490. (Inv.-Nr. 30.120) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *schamscham* (Bilibili), *maragum-kubedo* (Bongu).» Spitze: 34·5 cm., Schaft: 90·5 cm. Die Eigentumsmarke siehe Taf. X, Fig. 5: 15.

6. Gruppe.

Spitzen glatt, mit kreisrundem Durchschnitte, gerade, aus rohem Holze; Schaft mit geschnitzter Eigentumsmarke.

491. (Inv.-Nr. 15.970.) «Sammelort: Uom. Benennung: *pulut* (Uom). An den beiden obersten Internodien des Pfeilschaftes eine wahrscheinlich ein Menschenantlitz darstellende geschnitzte Eigentumsmarke.» — Spitze: 66 cm., Schaft: 72 cm. Die Eigentumsmarke siehe Taf. X, Fig. 6.

7. Gruppe.

Spitze glatt, mit kreisrundem Durchschnitte, gerade, an der Spitze abgeschabt.

492. (Inv.-Nr. 14.919.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *an-ghei* (Bogadji).» S. 3. Gruppe Nr. 14.920. Spitze: 42 cm., Schaft: 119 cm. Siehe Taf. IX, Fig. 7. In richtigen Verhältnissen gezeichnet Taf. X, Fig. 7.

8. Gruppe.

Spitze glatt, mit kreisrundem Durchschnitte, gerade, bemalen.

493. (Inv.-Nr. 15.000.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *an-ghei* (Bogadji). S. 1. Gruppe Nr. 14.914. Die obere kleinere Hälfte der Spitze roth, die untere längere Hälfte graugrün bemalen. Das Bindestück nachlässig angefertigt.» Spitze: 51 cm., Schaft: 78 cm. Siehe Taf. IX, Fig. 8. In richtigen Verhältnissen gezeichnet Taf. X, Fig. 8.

9. Gruppe.

Spitze glatt, mit kreisrundem Durchschnitte, gerade, die untere Hälfte canelliert.

494. (Inv.-Nr. 30.095.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *an-ghei* (Bogadji), *twalib* (Bilibili). Die untere Hälfte der Spitze canelliert, und durch einen ringförmigen Einschnitt vom darüber befindlichen glatten Theile abgetrennt.» Spitze: 36·5 cm., Schaft: 58·5 cm. (Siehe Taf. IX, Fig. 9. In richtigen Verhältnissen gezeichnet Taf. X, Fig. 9.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

10. csoport.

Végük sima, körmetszésű, lángos.

495—496. (Lelt. sz. 14.996—997.) «Hazája: Czinyágyi hegyi falu. Neve: *gánya-piriri* (Czinyágyi és Erima), *áng-piriri* (Bogágyi). A *piriri* (sokszor *firiri*-nek is hallottam) egy legyezőlevelű pálmafaj, a melynek rostjai hullámosan haladnak, a mitől a nyílak vége lángpallos-formájúnak látszik. Szembetünő jegyénél fogva e nyílak neve mindig egyforma (rövidség okáért egyszerűen csak *piriri*-nek mondják), ritkán esik meg, hogy ezeket is a *tarenga, kubedó* és *jabagánye* általánosabb értelmű nevek alá sorozzák.»

14.996. vége: 57 cm., vesszeje: 80·5 cm.
14.997. » 60 » » 75 »

14.996. lásd IX. tábla, 10. ábra, helyes arányokban rajzovla X. tábla, 10. ábra.

11. csoport.

Végük sima, négyszöges átmetszésű. Vesszejök sima.

497. (Lelt. sz. 14.884.) «Hazája: Jimjam és Venge. Neve: *palam kundapun* (Jimjam). Jellemző a négyszögletesre faragott pálmafavég. A Jimjam és Venge falubeliek készítménye. Többféle változatban csinálják. Legegyszerűbb alakjok ez az egyszerű, diszítetlen darab.» Vége: 48·5 cm., vesszeje: 75·5 cm. (Lásd IX. tábla, 11. ábra.)

498. (Lelt. sz. 27.752.) «Hazája: Bilibili. Neve: *kunanombo* (Bilibili), *kundapun* vagy néhány tudósabb öreg szerint *isi* (Bogágyi), *bulcsumbili* vagy *maragum-aralgé* (Bongu), *giu* (Graget és Ziár). Mint bongui neve mondja, a rhájvidékbeli Maragum faluból került erre a vidékre.» Vége: 41 cm., vesszeje: 83 cm.

499. (Lelt. sz. 30.109.) «Hazája: Bongu. Neve: *bulcsumbili* (Bongu), *isi* (Bogágyi). E nyíl neveit két tamol vetélkedése útján kaptam. Egymást cenzeálta a bongui Móló és bogágyibeli Brág, hogy melyik ismeri jobban a nyílakat. V. ö. a 11. csoportbeli 14.884. sz. nyílat. Esetleg ez is onnan kerülhetett.» Vége: 39 cm., vesszeje: 80 cm.

12. csoport.

Végük sima, négyszögmetszésű, száruk tulajdonjeles.

500. (Lelt. sz. 14.966.) «Hazája: Jimjam és Venge. Neve: *palam kundapun* (Jimjam).» Lásd a 11. csoportbeli 14.884. sz. Vége: 39 cm., vesszeje: 80 cm. Tulajdonjelét lásd X. tábla, 12. ábra.

10. Gruppe.

Spitze glatt, mit kreisrundem Durchschnitte, geflammt.

495—496. (Invent.-Nr. 14.996—997.) «Sammelort: Bergdorf Tsinjadji. Benennung: *ganja-piriri* (Tsinjadji und Erima), *ang-piriri* (Bogadji). *Piriri* (das ich öfters auch für *firiri* hörte, ist eine Art Fächerpalme, deren Holzfasern wellenförmig verlaufen, wovon die Spitzen dieser Pfeile einigermaassen an Flamberge erinnern. Dieses augenfälligen Merkmals wegen benennt man diese Pfeile immer mit dem gleichen Namen (wohl der Kürze halber einfach nur *piriri*). Nur selten kommt es vor, dass man auch diese Art Pfeile unter die allgemeinen Benennungen *tarenga, kubedo* und *jabaganje* einreiht.»

14.996. Spitze: 57 cm., Schaft: 80·5 cm.
14.997. » 60 » » 75 »

14.996 siehe Taf. IX, Fig. 10 und in richtigen Verhältnissen gezeichnet Taf. X, Fig. 10.

11. Gruppe.

Spitze glatt, mit vierkantigem Durchschnitte; Schaft glatt.

497. (Inv.-Nr. 14.884.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam kundapun* (Jimjam). Pfeil mit charakteristischer vierkantig zugespitzter Palmholzspitze. Erzeugniss der Bewohner von Jimjam und Wenge. Dieselben werden in mehreren Varianten angefertigt. Die einfachste Form derselben zeigt dieses unverzierte Exemplar.» Spitze: 48·5 cm., Schaft. 75·5 cm. (Siehe Taf. IX, Fig. 11.)

498. (Inv.-Nr. 27.752.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *kunanambo* (Bilibili), *kundapun,* oder nach einigen älteren Leuten *ischi* (Bogadji), *bultschumbili* oder *maragum-aralge* (Bongu), *giu* (Graget und Thiar). Wie schon die in Bongu gebräuchliche Benennung besagt, aus dem in der Rhaj-Gegend gelegenen Dorfe Maragum stammender Pfeil.» Spitze: 41 cm., Schaft: 83 cm.

499. (Inv.-Nr. 30.109.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *bultschumbili* (Bongu), *ischi* (Bogadji). Die Benennungen für diesen Pfeil verdanke ich dem Wettstreite zweier Tamol. Der Bonguer Molo und der Bogadjier Brag wetteiferten nämlich, wer von ihnen ein besserer Pfeilkenner ist.» Vergleiche 11. Gruppe 14.884. Vielleicht stammt auch dieser von dorther. Spitze: 39 cm., Schaft: 80 cm.

12. Gruppe.

Spitze glatt, mit viereckigem Durchschnitte; am Schaft Eigenthumsmarken.

500. (Inv.-Nr. 14.966.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam kundapun* (Jimjam).» Siehe 11. Gruppe 14.884. Spitze: 39 cm., Schaft: 80 cm. Die Eigentumsmarke siehe Taf. X, Fig. 12.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

13. csoport.

Végük körkétszögmetszésű, alsó felében sem csatornás.

501. (Lelt. sz. 14.906.) «Hazája: Czinyágyi hegyi falu. Neve: *amade-ganya.*» Lásd 1. csop. 14.897. sz. nyílat. Vége: 41 cm., vesszeje: 82 cm.

502. (Leltári sz. 15.967.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ángéi-pálám* (Bogágyi). A késes nyílakhoz hasonló alak, melyen azonban a rendes bambuszkés helyett pálmafából faragott késforma vég van. Az amazokra jellemző, pálmafából készült összekötő rész elesett, mert így is megvan a kellő súlya. Ezt a nyílat is egyszerűen *pálám* néven mutatták be. De a mikor előkerítettem egy bambuszkéses nyílat s vele összehasonlítva állítottam eléjök, oda nyilatkoztak, hogy a bambuszosnak a neve *imbá pálám (imbá* = bambusznád), a pálmakéses pedig *ángéi-pálám (áng* = nyíl, *géi* = hal). Az *áng-szerie* eredeti bogágyibeli név lehet, az *imbá-pálám,* vagyis inkább a *pálám* szó alkalmasint Jimjamból kölcsönzött név, mert itt csakis ezt a nevet hallottam.» Vége: 47 cm., veszszeje: 69·5 cm. Lásd IX. tábla, 13. ábra.

503. (Leltári sz. 27.723.) «Hazája: Gorima falu, a Gogol-folyó torkolatánál. Neve: *gam-fatuh* (Márchá-Gorima). E nyílalak a Gogol-folyó torkolatánál nehány falura terjedő *Márkhá*-vidék (így is ejtik ki: *Marekhá, Mareghá, Maregá)* jellemző nyíla; itt külön neve is van: *gam-fatúh.* A közeli vidékeken meg a velük azonos nyelvű Czinyágyiban *márkhá-ganya* (Márkhá vidékbeli nyíl) a neve, a távolabbi falukban már csak: nyíl *(ang,* Bogágyiban). Nyelvésznek érdekes példát mutat e nyíl neve arra, hogy alakulnak át a pápua szók. Íme az erimai nyelvet beszélő nyelvterület egyik végén a nyíl neve: *gam,* a másik szélén *ganyá.*» Vége: 58 cm., veszszeje: 92·5 cm.

14. csoport.

Végük sima, négyszögmetszésű; alsó felében csatornás.

504. (Lelt. sz 27.721.) «Hazája: Bilibili. Neve: *tvalib* (Bilibili), *gyeba* (Maragum). Díszesebb darab. Tövén a kettős domború gyűrűn alól hosszában csatornásan van kifaragva, mint a 15. csoportbeli 15.978. és 14.880. sz. *áng-gyábá.* Itt rhájbeli nyílnak mondták.» Vége: 39·5 cm., vesszeje: 78·5 cm. Lásd IX. tábla, 14. ábra.

15. csoport.

Végén hasadási csatornák, egyébként faragatlan; szára sima.

13. Gruppe.

Spitze auf dem Durchschnitte ein Kreis-Zweieck zeigend; auch die untere Hälfte uncanelliert.

501. (Inv.-Nr. 14.906.) «Sammelort: Bergdorf Tsinjadji. Benennung: *amade-ganja.* S. 1. Gruppe 14.897. Spitze: 41 cm., Schaft: 82 cm.

502. (Inv.-Nr. 15.967.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *angei-palam* (Bogadji). Eine den mit Bambusmessern versehenen Pfeilen ähnliche Form, nur dass ibe diesem die Spitze aus Palmholz geschnitzt ist. Auch fiel das für erstere charakteristische Mittelstück weg, da der Pfeil ohnedies schwer genug ist. Auch diesen Pfeil nannte man mir einfach *palam.* Als ich jedoch einen anderen mit einem Bambusmesser versehenen Pfeil hervorholte und ihnen denselben behufs Vergleichung vorlegte, erklärten sie sogleich, dass der mit der Bambusspitze *imba-palam* (*imba* = Bambusrohr), der mit der Palmholzspitze aber *angei-palam* heisst (*ang* = Pfeil, *gei* = Fisch). *Ang-serie* mag der einheimische (Bogadji-)Name sein, *imba-palam* oder besser das Wort *palam* aber scheint aus Jimjam entlehnt zu sein, da ich dort bloss diesen Namen hörte». Spitze: 47 cm., Schaft: 69·5 cm. S. Taf. IX., Fig. 13.

503. Inv.-Nr. 27.723.) «Sammelort: Gorima, an der Mündung des Gogol-Flusses. Benennung: *gam-fatuh* (Marcha-Gorima). Diese Pfeilform ist für die an der Mündung des Gogol-Flusses einige Dörfer zählende *Marcha*-Gegend (auch *Marekha, Maregha, Marega*) charakteristisch. Hier hat sie auch einen besonderen Namen: *gamfatuh.* In der nächsten Umgebung und in Tsinjadji, dessen Sprache mit der hiesigen identisch ist, heisst diese Art Pfeile noch *Marcha-ganja* (Marcha-Gegend-Pfeil); in den entfernter gelegenen Dörfern heissen sie nur mehr bloss: Pfeil *(ang,* Bogadji). Für den Sprachforscher ist diese Pfeilbenennung deswegen interessant, weil sie zeigt, wie sich die Wörter der Papua verändern. So heisst dieser Pfeil in der einen Ecke des die Erima-Sprache sprechenden Gebietes: *gam,* in der anderen: *ganja.*» Spitze: 58 cm., Schaft: 92·5 cm.

14. Gruppe.

Spitze glatt; mit viereckigem Durchschnitte; in der unteren Hälfte canelliert.

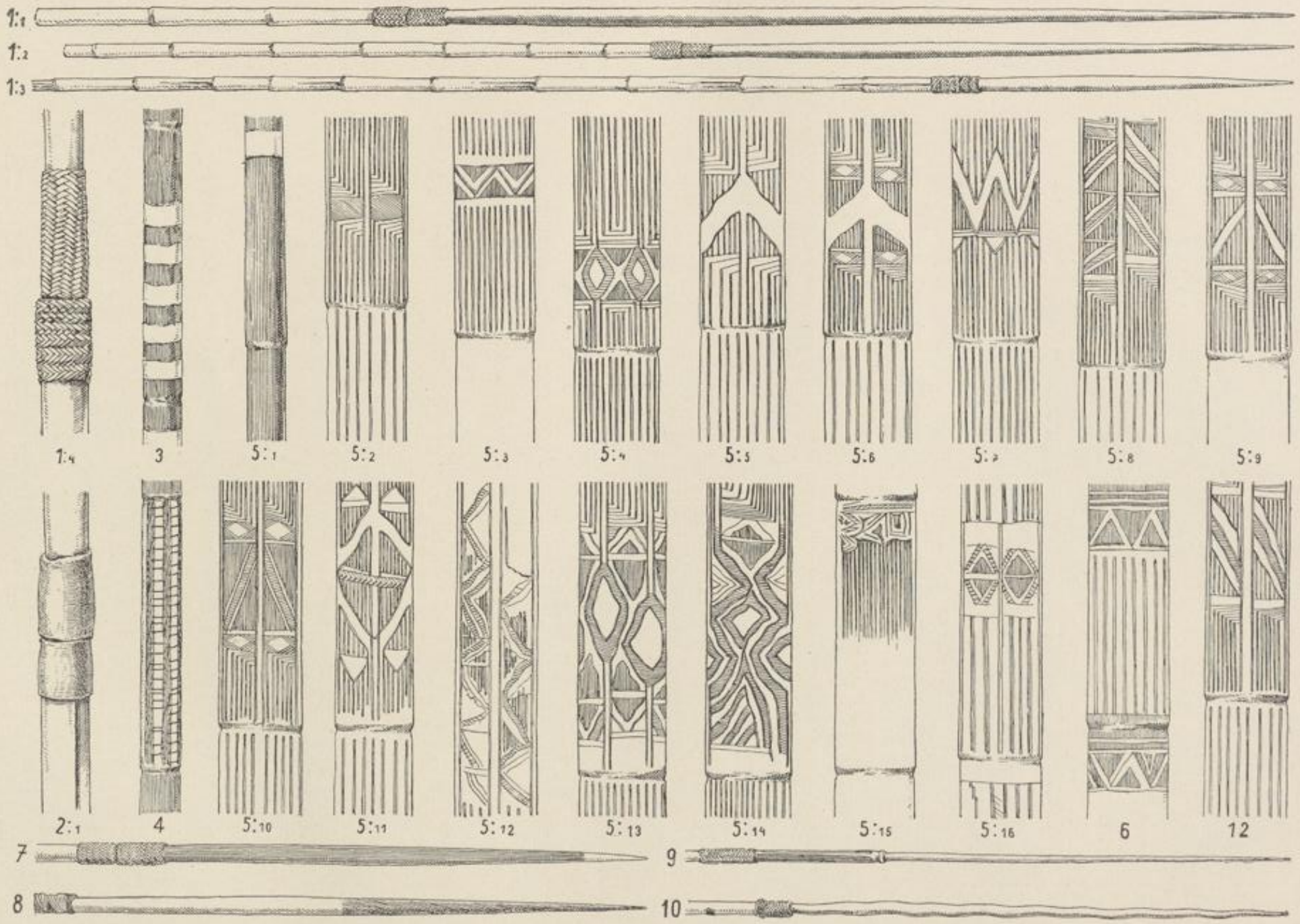
504. (Inv.-Nr. 27.721.) Sammelort: Bilibili. Benennung: *tvalib,* (Bilibili), *djeba* (Maragum). Zierliches Stück. An der Basis unter dem doppelten erhaben geschnitzten Ringe der Länge nach canalförmig ausgehöhlt wie der *ang-djaba* 15.978. Hier bezeichnete man denselben für einen Pfeil aus der Rhaj-Gegend.» Spitze: 39·5 cm., Schaft: 78·5 cm. S. Tafel IX, Fig. 14.

15. Gruppe.

Spitze mit Spaltrillen, sonst ungeschnitzt, Schaft glatt.

505. (Invent.-Nr. 14.880.) «Sammelort: Die Dörfer

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Hadi- és vadászati nyilak, kötéseik és ú. n. tulajdonjeleik. — Kriegs- und Jagd-Pfeile, ihre Schaftungen und sog. Eigentumsmarken.

falu
ján.
nél
szál
cm.,

Nev
jimj

falu,
ban
gató
otta
széd
közé
olya
több
mon

Bilib
csop

Utól

Nev

vess

rago
den
több
egyé
a hé
tom
bili).
(Jim
olya
boga
86 c

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

505. (Lelt. sz. 14.880.) «Hazája: Venge és Jimjam falu az Örtzen-hegységben, a Minyem-folyó jobb partján. Neve: *pálám-kángyi* (Jimjam). Egyszerű nyíl, felénél rövidebb pálmafavéggel, melyen jellemzők a hosszában elnyúló sekély hasadási barázdák.» Vége: 51·5 cm., vesszeje: 66·5 cm.

506—507. (Lelt. sz. 14.999., 15.978.) «Hazájok: Uom. Nevök: *uoszrádi* (Uom). Mint az előbbi 14.880. számú jimjambeli *pálám-kángyi*.»

14.999. vége: 52 cm., vesszeje: 73 cm.
15.978. » 50·5 » » 70 »

508. (Leltári sz. 27.732.) «Hazája: Maragum parti falu, Bongutól keletre. Neve: *gyobija* (Maragum). Bonguban időzésem alatt egy Maragum-tamol jött oda látogatóba, ettől vettem néhány nyílat s feljegyeztem ezek ottani neveit. Maragum közel esik Rhájhoz, tán szomszédos is vele, azért a maragumi név jobban is megközelíti az eredeti rháj nevet. Látni már arról is, hogy olyan nyílakat is meg tudott különböztetni, a mikre a többieknek nincsen külön szavuk. E nyílra *gyobija* nevet mondott.» Vége: 38·5 cm., vesszeje: 78 cm.

509—510. (Leltári sz. 27.754., 30.067.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *guragon* (Bilibili). Lásd a következő 16. csoportbeli 27.731. sz. nyílat.

27.754. vége: 35 cm., vesszeje: 81 cm.
30.067. » 38 » » 81·5 »

Utóbbit lásd IX. tábla, 15. ábra.

511—512. (Lelt. sz. 30.071., 30.072.) «Hazája: Uom. Neve: *uoszrádi* (Uom). Lásd ebben a csoportban 15.978.

30.071. vége: 42 cm., vesszeje: 87 cm.
30.072. » 71 » » 66 »

16. csoport.

Végükön hasadási csatornák, egyébként faragatlan; vesszején tulajdonjel.

513. (Lelt. sz. 27.731.) «Hazája: Bilibili. Neve: *guragon* (Bilibili), *filá* (Márchá-Gorena). Szórványosan mindenütt előfordul az Astrolabe-öböl falvaiban, de legtöbbet mégis Bilibiliben láttam; nem is csoda, mert lakói egyenes összeköttetésben vannak a Rháj-partvidékkel, a honnan szerintük e nyílak kerülnek. — Itt összeállítom e nyílnak eddig feljegyzett neveit: *gurágon* (Bilibili), *áng-gyábá* (Bogágyi), *uoszrádi* (Uom), *pálám-kángyi* (Jimjam), *gyobijá* (Maragum), *filá* (Gorima). Utóbbi nevet olyan általános névnek ismerem Czinyágyiból, mint a bogágyiaknál az *áng* = nyíl.» Vége: 54 cm., vesszeje: 86 cm. Tulajdonjelét lásd XI. tábla, 16. ábra.

Wenge und Jimjam im Örtzen-Gebirge, am rechten Ufer des Minjem-Flusses. Benennung: *palam kandji* (Jimjam). Einfacher Pfeil mit einer Spitze, die weniger als die Hälfte der gesammten Pfeillänge beträgt. Für die Spitze sind die der Länge nach verlaufenden seichten Spaltrillen charakteristisch.» Spitze: 51·5 cm, Schaft: 66·5 cm.

506—507. (Inv.-Nr. 14.999, 15.978.) «Sammelort: Uom. Benennung: *uossradi* (Uom). Wie der vorige *palam kandji* aus Jimjam. Nr. 14.880.

14.999. Spitze: 52 cm., Schaft: 70 cm.
15.978. » 50·5 » » 73 »

508. (Inv.-Nr. 27.732.) «Sammelort: Küstendorf (?) Maragum, östlich von Bongu Benennung: *djobija* (Maragum). Während der Zeit meines Aufenthaltes in Bongu kam ein Maragumer Tamol nach Bongu zu Besuche, dem ich einige Pfeile abkaufte, wobei ich die dort gebräuchlichen Namen notierte. Maragum liegt nahe, ja es ist vielleicht sogar benachbart zu Rhaj, weshalb auch die in Maragum gebräuchlichen Benennungen den ursprünglich in Rhaj verwendeten viel näher liegen dürften. Es ist dies schon hieraus ersichtlich, dass er auch solche Pfeile unterscheiden konnte, für welche die übrigen keine Benennungen hatten. Für diesen Pfeil gab mein Gewährsmann die Benennung *djobija* an.» Spitze: 38·5 cm., Schaft: 78 cm.

509—510. (Inv.-Nr. 27.754, 30.067.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *guragon* (Bilibili).» S. den zur folgenden 16. Gruppe gehörigen Pfeil Nr. 27.731, 27.754. Spitze: 35 cm., Schaft 81 cm.

27.754. Spitze: 35 cm., Schaft 81 cm.
30.067. » 38 » » 81·5 »

Letzt. s. Taf. IX, Fig. 15.

510—512. (Inv.-Nr. 30.071, 30.072.) «Sammelort: Uom. Benennung: *uossradi* (Uom).» Siehe bei dieser Gruppe 15.978.

30.071. Spitze: 42 cm., Schaft: 87 cm.
30.072. » 71 » » 66 »

16. Gruppe.

Spitze mit Spaltrillen, sonst ungeschnitzt; am Schaft eine Eigentumsmarke.

513. (Invent.-Nr. 27.731.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *guragon* (Bilibili), *fila* (Marcha-Gorena). Kommt sporadisch in den Dörfern der Astrolabe-Bai überall vor, die meisten sah ich jedoch in Bilibili; was nicht Wunder nehmen darf, da die hiesigen Leute mit den Bewohnern der Rhaj-Küste, von wo diese Pfeile laut ihren Angaben herrühren sollen, in unmittelbarem Verkehre stehen. Ich notiere hier die noch kaum mitgetheilten Benennungen dieser Pfeile.» *guragon* (Bilibili); *ang-djaba* (Bogadji); *uossradi* (Uom); *palam-kandji* (Jimjam); *djobija* (Maragum); *fila* (Gorima). Letztere Benennung kenne ich als so allgemein in Tsinjadji, als *aug* für Pfeil in Bogadji.» Spitze: 54 cm., Schaft: 86 cm. Die Eigentumsmarke s. Tafel XI, Figur 16.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

17. csoport.

Végén hasadási csatornák és faragvány.

514. (Lelt. sz. 27.726.) «Hazája: Bilibili. Neve: *guragon* (Bilibili). A csatornás részen felül csinos szem-ornamentum-diszítéssel, azonfelül a sima végén vérvezető csatornával. Rháj-vidéki nyíl. Az Astrolabe-öbölben ritkaság.» Vége: 55 cm., vesszeje: 75·5 cm. Lásd IX. tábla, 17. ábra.

18. csoport.

Végük faragásos, nincs súlyozva, körmetszésű, egy vagy több bevágott gyürűvel.

515. (Lelt. sz. 27.740.) «Hazája: Bilibili. Neve: *tvalib* (Bilibili), *maragum aralge* (Bongu), *gyeba* és *dimau* (Maragum), *ang-sziringei-mangegurumi* és *ang-sziringei mangorungento* (Bogágyi). Rhájbeli (Maragum) készítmény. Egyébként olyan, mint a *tarenga* nevű nyíl, de öt berovott gyürűvel.» Vége: 54 cm., vesszeje: 73·5 cm.

516—517. (Leltári sz. 27.741., 27.762.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *tvalib* (Bilibili). Rhájbeli (Maragum) készítmény. Lásd e csoportban a megelőző 27.740. számú nyilat. 27.741. hat berovással, melyekbe háncsgyürűk vannak fonva. Vége: 43·5 cm., vesszeje: 77 cm. 27.762. két berovott gyürűvel. Ezek fölött több apró bevágás észlelhető, mintha fonadék borította volna.» Vége: 42 cm., vesszeje: 83 cm. Lásd IX. tábla, 18. ábra.

19. csoport.

Végük faragásos, súlyozva nincs, körmetszésű, domború faragású gyürűvel; vesszejük sima.

518. (Lelt. sz. 30.104.) «Hazája: Astrolabe-öböl. Neve: *gyeba* (Maragum), *maragum-aralgé* (Bongu). Maragumi készítmény. Lásd a 20. csoportbeli 27.744. számú nyilat. Egy faragott gyürűvel.» Vége: 57·5 cm., vesszeje: 80 cm. Lásd IX. tábla, 19. ábra.

20. csoport.

Végük faragásos, súlyozva nincs, körmetszésű, domború faragású gyürűvel; vesszejük tulajdonjeles.

519—523. (Lelt. sz. 27.744., 27.745., 27.748—750.) «Hazájok: Bongu. Nevök: *gyeba* (Maragum), *maragum-aralgé* (Bongu). Maragumi készítmény. Termetes, hosszú nyílak, mint az előbbeniek. A tulajdonjelek a legtöbb esetben (lásd az ábrákat) határozottan arczot ábrázolnak. Valamennyi új, csinos darab, a min nincs mit csudálnunk, ha megtudjuk, hogy gazdájuk hódító útra

17. Gruppe.

Spitze mit Spaltrillen und Schnitzwerk.

514. (Invent.-Nr. 27.726.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *guragon* (Bilibili). Über dem gerillten Theile ein hübsches sogenanntes «Augenornament», diesem im glatten Theile ein Blutkanal. Stammt aus der Ohaj-Gegend. In der Astrolabe-Bai eine Seltenheit.» Spitze: 55 cm., Schaft: 75·5 cm. Siehe Tafel IX, Figur 17.

18. Gruppe.

Spitzen geschnitzt, ohne Gewichtstheil, mit kreisrundem Durchschnitte, und einen oder mehreren eingeschnitzten Ringen.

515. (Inv.-Nr. 24.740.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *tvalib* (Bilibili), *maralgun-aralge* (Bongu); *djeba* u. *dimau* (Maragum), *ang-ssiringei-mangegurumi* u. *ang-ssiringei mangorungento* (Bogadji). Erzeugniss der Rhaj-Gegend. Im übrigen ganz den *tarenga*'s gleichend, mit 5 eingekerbten Ringen.» Spitze: 54 cm., Schaft: 73·5 cm.

516—517. (Inv.-Nr. 27.741, 27.762.) »Sammelort: Bilibili. Benennung: *tvalib* (Bilibili). Erzeugniss der Rhaj-Gegend. Siehe in dieser Gruppe den vorangehenden Pfeil Nr. 27.740—27.741 mit 6 Einkerbungen, in welche geflochtene Ringe eingelegt sind. Spitze: 43·5 cm., Schaft 77 cm. 27.762 mit zwei Einkerbungen, über welchen mehrere kleine Einschnitte sichtbar sind, als ob diese Stellen früher mit Geflechten bedeckt gewesen wären.» Spitze: 42 cm., Schaft: 83 cm. S. Tafel IX., Figur 18.

19. Gruppe.

Spitze geschnitzt, ohne Gewichtstheil, mit kreisrundem Durchschnitte und erhaben geschnitztem Ringe. Der Schaft glatt.

518. (Inv.-Nr. 30.104.) «Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: *djeba* (Maragum), *maragum-aralge* (Bongu). Maragumer Erzeugniss. Siehe den zur 20. Gruppe gehörenden Pfeil Nr. 27.744. Mit einem geschnitzten Ringe.» Spitze: 57·5 cm., Schaft: 80 cm. Siehe Taf. IX, Fig. 19.

20. Gruppe.

Spitze geschnitzt, ohne Gewichtstheil mit kreisrundem Durchschnitte und erhaben geschnitztem Ringe. Am Schaft eine Eigentumsmarke.

519—528. (Invent.-Nr. 27.744, 27.745, 27.748—750.) (Sammelort: *Bongu* Benennung: *djeba* (Maragum), *maragum-aralge* (Bongu). Maragumer Erzeugniss. Lange grosse Pfeile wie die vorigen. Die Eigentumsmarken stellen in mehreren Fällen (siehe die Figuren) unwiderleglich Menschenantlitze vor. Der Reihe nach neue und hübsche Stücke, worüber man sich nicht verwundern wird, sobald man erfährt, dass der Besitzer nach Bongu

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

jött Bonguba, s még az nap este elszöktetett az urától egy fiatal menyecskét.»

27.744. vége: 53 cm., vesszeje: 76·5 cm.
27.745. » 43 » » 77 »
27.748. » 53 » » 76 »
22.749. » 45 » » 77 »
27.750. » 44·5 » » 77 »
27.744. tulajdonjele: XI. tábla, 20.: 1. ábra.
27.745. » XI. » 20.: 2. »
27.748. » XI. » 20.: 4. »
27 749. » XI. » 20.: 3. »
27.750. » XI. » 20.: 5. »

21. csoport.

Végük faragott, súlyozva nincs, körmetszésű, négyfogú örvvel.

524—525. (Leltári sz. 14.967., 30.107.) «Hazájok: Venge és Jimjam. Neve: *pálám-kundapun* (Jimjam). Venge és Jimjam falubeliek készítménye. A többi efajta nyílaknál hosszabb és vaskosabb. Jellemző diszítésök meglehetősen állandó.»

14.967. vége: 54·5 cm, vesszeje: 75 cm.
30.107. » 60 » » 76 »

Utóbbit lásd IX. tábla, 21. ábra.

526. (Lelt. sz. 15.971.) «Hazája: Uom falu a Konstantinhegyen. Neve: *táren* (Uom). Rövid, vékony *kánengó*-nyíl, ugyanazzal a faragott diszítéssel.» Vége: 35·5 cm., vesszeje: 71·5 cm.

527. (Lelt. sz. 15.988.) «Hazája: Uom. Neve: *kánengó* (Uom). Tökéletesen egyeznek a jimjamiak *pálám-kundapun* nyílával. Az Uom falubelick készítménye s a *pulute* mellett ott a leggyakoribb nyíl.» Vége: 48·5 cm., vesszeje 71·5 cm.

22. csoport.

Vége faragott, súlyozás nincs, négyszögmetszésű, egyszerű bevágással.

528. (Lelt. sz. 16.006.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *filá* (Czinyágyi), *gundá-pun* (Bogágyi). A nyíl vékony pálmafa vége olyan mint a *tárengáké,* csakhogy négyélűre van faragva. Háromélűt ritkán látni. A *filá* név magyarázatául a Czinyágyi-beliek rendesen a lapokat és éleket mutogatták, tehát alkalmasint szegletest jelent. A négyszegletes nyílvég alján hármas bevágás.» Vége: 48 cm., vesszeje: 90 cm. Lásd IX. tábla, 22. ábra.

23. csoport.

Végük faragott, súlyozás nincsen, négyszögmetszésű, gyürűs faragással; vesszejük sima.

529. (Lelt. sz 14.883.) «Hazája: Jimjam és Venge.

auf Freiersfüssen kam... und noch am selben Abend eine junge Frau ihrem Gemahle entführte.»

27.744. Spitze: 53 cm., Schaft: 76·5 cm.
27.745. » 43 » » 77 »
27.748. » 53 » » 76 »
27.749. » 45 » » 77 »
27.750 » 45·5 » » 77 »
27.744. Eigentumsmarke: Taf. XI, Fig. 20: 1
27.745. „ » XI, » 20: 2.
27.748. » » XI, » 20: 4.
27.749. » » XI, » 20: 3.
27.750. » » XI, » 20: 5.

21. Gruppe.

Spitze geschnitzt, ohne Gewichtstheil, mit kreisrundem Durchschnitte und vierzähnigem Kragen.

524—525. (Inv.-Nr. 14.967, 30.107.) «Sammelort: Wenge und Jimjam. Benennung: *palam-kundapun* (Jimjam). Erzeugniss der Bewohner von Jimjam und Wenge. Länger und plumper als die übrigen zu dieser Gruppe gehörigen Pfeile. Das charakteristische Ornament ziemlich beständig.»

14.967. Spitze: 54·5 cm., Schaft: 75 cm.
30.107. » 60 » » 76 »

Letztere siehe Taf. XI, Fig. 21.

526. (Inv.-Nr. 15.971.) «Sammelort: Uom am Konstantinberge. Benennung: *taren* (Uom). Ein kurzer, dünner *kanengo*-Pfeil, mit demselben geschnitzten Ornamente.» Spitze: 35·5 cm., Schaft: 71·5 cm.

527. ((Inv.-Nr. 15.988.) «Sammelort: Uom. Benennung: *kanengo* (Uom). Stimmt vollkommen mit dem *palam-kundapun* der Leute von Jimjam überein. Erzeugniss der Eingebornen von Uom und neben dem *pulute* deren gebräuchlichster Pfeil.» Spitze: 48·5 cm., Schaft: 71·5 cm.

22. Gruppe.

Spitze geschnitzt, ohne Gewichtstheil, mit viereckigem Durchschnitte und einfachen Einschnitten.

528. (Inv.-Nr. 16.006.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *fila* (Tsinjadji), *gunda-pun* (Bogadji). Die dünne Palmholzspitze, wie bei den *tarenga*'s, nur vierkantig zugeschnitzt. Dreikantige sind nur selten zu sehen. Behufs Erklärung des Wortes *fila* zeigten mir die Tsinjadjier gewöhnlich die Flächen und Kanten der Pfeilspitzen, dasselbe mag also wahrscheinlich so viel wie eckig bedeuten. An der Basis der vierkantigen Pfeilspitze eine dreifache Einkerbung.» Spitze: 48 cm., Schaft: 90 cm. (Siehe Taf. IX, Fig. 22.)

23. Gruppe.

Spitze geschnitzt, ohne Gewichtstheil; mit viereckigem Querschnitte und ringförmigen Kerben; Schaft glatt.

529. (Inv.-Nr. 14.883.) «Sammelort: Jimjam und

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Neve: *palam kundapun* (Jimjam). Könnyű, vékony, finom nyíl. A pálmafavég hegyén egyszerű domború gyürű.» Vége: 62 cm., vesszeje: 62·5 cm.

530. (Lelt. sz. 15.996.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *szabo-ganya* vagy *szabo-kubedo.*» Lásd az 1. csoportbeli 14.927. sz. Vége: 41 cm., vesszeje: 96·5 cm.

531. (Lelt. sz. 16.007.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *fila* (Czinyágyi).» Lásd a 22. csoportbeli 16.006. számú nyílat. Vége: 40·5 cm., vesszeje: 94 cm.

532—533. (Leltári sz. 30.105., 30.112.) «Hazájok: Maragum. Nevök: *ngurumbolka* (Maragum).» Lásd a 24. csoportbeli 27.766. sz. nyílat.

30.105. vége: 51 cm., vesszeje: 73·5 cm.
30.112. » 55 » » 74·5 »

Utóbbit lásd IX. tábla, 23. ábra.

24. csoport.

Végük faragott, súlyzó nincs, négyszögmetszésű, gyürűs faragással; vesszejük tulajdonjeles.

534. (Lelt. sz. 27.766.) «Hazája: Maragum. Neve: *ngurumbolka* (Maragum), *minekobi* (Bongu), *kundapun* (Bogágyi). Teljesen olyan, mint a bogágyiak *kundapun* nyíla.» Vége: 43 cm., vesszeje: 77 cm. Tulajdonjelét lásd XI. tábla, 24.: 1. ábra.

535. (Lelt. sz. 30.069.) «Hazája: Venge és Jimjam. Neve: *palam-kundapun.*» Lásd 21. csop. 14.967. Vége: 48 cm., vesszeje 75 cm. Tulajdonjelét lásd XI. tábla, 24.: 4. ábra.

536—537. (Lelt. sz. 30.111., 30.113.) «Hazájok: Maragum. Nevök: *ngurumbolka* (Maragum) » Lásd ugyanebben a csoportban 27.766.

30.111. vége: 38 cm., vesszeje: 73·5 cm.
30.113. » 51 » » 52 »
30.111. tulajdonjele: XI. tábla, 24.: 3. ábra.
30.113. » XI. » 24.: 2. »

25. csoport.

Végük faragott, súlyozás nincs, négyszögmetszésű, négyfogú örvvel.

538. (Lelt. sz. 14.882.) «Hazájok: Jimjam és Venge. Neve: *palam kundapun* (Jimjam). Ugyanaz a typus, mint a 23. csoportbeli 14.883. számú, csakhogy az egész nyíl könnyebb, vékonyabb, rövidebb A pálmafavég tövén egyszerű domború gyürű van faragva.» Vége: 51·5 cm., vesszeje: 63·5 cm.

539—540. (Leltári sz. 14.964., 14.965.) «Hazájok:

Wenge. Benennung: *palam kundapun* (Jimjam). Ein leichter, dünner, feiner Pfeil. Am Ende der Palmholzspitze ein einfacher, erhaben geschnitzter Ring.» Spitze: 62 cm., Schaft: 62·5 cm.

530. (Inv.-Nr. 15.996.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *ssabo-ganja* oder *ssabo-kubedo.*» S. 1. Gruppe 14.927. Spitze: 41 cm., Schaft: 96·5 cm.

531. (Inv.-Nr. 16.007.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *fila* (Tsinjadji).» S. 22. Gruppe, Nr. 16.006. Spitze: 40·5 cm., Schaft: 94 cm.

532—533. (Inv.-Nr. 30.105, 30,112.) «Sammelort: Maragum. Benennung: *ngurumbolka* (Maragum).» Siehe 24. Gruppe 27.766.

30.105. Spitze: 51 cm., Schaft: 73·5 cm.
30.112. » 55 » » 74·5 »

Letzteren siehe Taf. IX, Fig. 23.

24. Gruppe.

Spitze geschnitten, ohne Gewichtstheil, mit viereckigem Querschnitte, ringförmigen Kerben; Schaft glatt.

534. (Inv.-Nr. 27.766.) «Sammelort: Maragum. Benennung: *ngurumbolka* (Maragum), *minekobi* (Bongu), *kundapun* (Bogadji). Gleicht vollständig dem *djeba,* nur ist er vierkantig, wie der *kundapun*-Pfeil der Bogadjier.» Spitze: 43 cm., Schaft: 77 cm. Die Eigentumsmarke siehe Taf. XI, Fig. 24: 1.

535. (Inv.-Nr. 30.069.) «Sammelort: Wenge und Jimjam. Benennung: *palam-kundapun.*» S. 21. Gruppe 14.967. Die Eigentumsmarke siehe Taf. XI, Fig. 24: 4. Spitze: 48 cm., Schaft: 75 cm.

536—537. (Inv.-Nr. 30.111, 30.113.) «Sammelort: Maragum. Benennung: *ngurumbolka* (Maragum).» Siehe in dieser Gruppe 27.766.

30.111. Spitze: 38 cm., Schaft: 73·5 cm.
30.113. » 51 » » 52 »
Die Eigentumsmarke von 30.111 s. Taf. XI, Fig. 24: 3.
» » » 30.113 » » XI, » 24: 2.

25 Gruppe.

Spitze geschnitzt, ohne Gewichtstheil, mit viereckigem Querdurchschnitte und vierzähnigem Kragen.

538. (Inv.-Nr. 14.882.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam kundapun* (Jimjam). Derselbe Typus, wie 23. Gruppe 14.883, nur ist der ganze Pfeil dünner, kürzer. An der Basis der Palmholzspitze ein einfacher geschnitzter Ring.» — Spitze: 51·5 cm., Schaft: 63·5 cm.

539—540. (Inv.-Nr. 14.964, 14.965.) «Sammelort:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Venge és Jimjam. Nevök: *palam kundapun* (Jimjam).» Lásd 21. csop. 14.967. •

14.964. vége: 49·5 cm., vesszeje: 86·5 cm.
14.965. » 57·5 » » 73 »

541. (Lelt. sz. 14.983.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *fila* (Czinyágyi).» Lásd 22. csop. 16.006. Vége: 46 cm., vesszeje: 81 cm.

542—543. (Lelt. sz. 15.986—987.) «Hazájok: Uom Nevök: *kanengo* (Uom).» Lásd 21. csop. 15.988. sz.

15.986. vége: 52 cm., vesszeje: 70·5 cm.
15.987. » 43 » » 85·5 »

15.987. lásd IX. tábla, 25. ábra.

544—545. (Leltári sz. 30.106., 30.108.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *kunanambo* (Bilibili).» Lásd 11. csop. 27.752. sz.

30.106. vége: 51 cm., vesszeje: 73 cm.
30.108. » 51 » » 76·5 »

26. csoport.

Végük súlyozás czéljából faragott, hasasodó.

546. (Lelt. sz. 14.863.) Hazája: Jimjam és Venge Neve: *palam ogu* (Jimjam). Részeinek a neve Jimjamban: *palam mangruin* = a nyíl vége felől a vékony rész; *palam ogu* = hasa.» Vége: 39 cm, vesszeje: 84·5 cm.

547. (Leltári sz. 14.868.) «Hazája: Jimjam. Neve: *palam ogu* (Jimjam).» Lásd 1. csop. 14.870. sz. Vége: 47 cm., vesszeje: 80·5 cm.

548—550. (Lelt. sz. 14.947., 14.949., 27.724.) «Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *amade-ganya* (Czinyágyi). Átmeneti nyílalakok az *aukubi* és a rendes *tarenga* közt, a mennyiben végük többé-kevésbbé hasasan vastagodó. De ellentétben a jimjambeli tamolok szokásával, kik már a kissé hasast is *palam-ogu*-nak mondják, a czinyágyibeliek még a nagyobbacska hasúakat is mindig *kubedo* vagy *jabaganye,* vagy együtt *jabaganye-kubedo* névvel nevezik meg.»

14.947. vége: 64 cm., vesszeje: 66·5 cm.
14.949. » 48 » » 87 »
27.724. » 39 » » 88 » Lásd IX. tábla, 26. ábra.

551. (Lelt. sz. 15.979.) «Hazája: Uom. Neve: *kámumu* (Uom). Kevéssé hasas nyíl, mely csak abban különbözik a 27. csoportbeli 14.952. sz. *palamu-muku*-tól, hogy hasas vastagodása elején egy domborúan faragott gyürű diszíti.» Vége: 59 cm., vesszeje: 85·5 cm.

Wenge und Jimjam. Benennung: *palam-kundapun* (Jimjam).» S. 21. Gruppe Nr. 14.967.

14.964. Spitze: 49·5 cm., Schaft: 86·5 cm.
14.965. » 57·5 » » 73 »

541. (Inv.-Nr. 14.983.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *fila* (Tsinjadji).» S. 22. Gruppe Nr. 16.006.

542—543. (Invent.-Nr. 15.986—987.) «Sammelort: Uom. Benennung: *kanengo* (Uom).» Siehe 21. Gruppe Nr. 15.988.

15.986. Spitze: 52 cm., Schaft: 70·5 cm.
14.987. » 53 » » 85·5 »

Letzteren siehe Taf. IX, Fig. 25.

544—545. (Inv.-Nr. 30.106, 30.108.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *kunanambo* (Bilibili).» S. 11. Gruppe Nr. 27.752.

30.106. Spitze: 51 cm., Schaft: 73 cm.
30.108. » 51 » » 76·5 »

26. Gruppe.

Spitze geschnitzt, behufs Beschwerung bauchig.

546. (Inv.-Nr. 14.863.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam ogu* (Jimjam). Die Benennungen der einzelnen Theile sind in Jimjam: *palam mangruin* = der dünne Spitzentheil; *palam ogu* = Bauch.» Spitze: 39 cm., Schaft: 84·5 cm.

547. (Inv.-Nr. 14.868) «Sammelort: Jimjam. Benennung: *palam ogu* (Jimjam).» S. 1. Gruppe 14.870. Spitze: 47 cm., Schaft: 80·5 cm.

548—550. (Inv.-Nr. 14.947, 14.949, 27.724.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *amade-ganja* (Tsinjadji). Übergangsformen zwischen den *aukubi* und den gewöhnlichen *tarenga*'s, indem die Spitzen mehr oder weniger ausgebaucht sind. Im Gegensatze zu den Tamol von Jimjam, bei denen auch die ganz wenig Ausgebauchten *palam ogu* heissen — nennen die Eingebornen von Tsinjadji auch solche mit ziemlich starker Ausbauchung nur *kubedo* oder *jabaganje* oder diese beiden nebeneinander fügend *kubedo-jabaganje.*»

14.947. Spitze: 64 cm., Schaft: 66·5 cm.
14.949. » 48 » » 87 »
27.724. » 39 » » 88 » Siehe Taf. IX, Fig. 26.

551. (Inv.-Nr. 15.979.) «Sammelort: Uom. Benennung: *kamumu* (Uom). Wenig bauchiger Pfeil, der sich von Nr. 14.952 in Gruppe 27 Namens *palamu-muku* bloss durch einen zu Beginn der Ausbauchung erhaben ausgeschnitzten Ringwulst unterscheidet.» Spitze: 59 cm., Schaft: 85·5 cm.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

27. csoport.

Végük súlyozás czéljából gömbösen faragott.

552. (Leltári sz. 14.864.) «Hazája: Jimjam. Neve: *palam-ogu* (Jimjam).» Lásd 26. csop. 14.863. sz. Vége: 42 cm., vesszeje: 86 cm. (Lásd IX. tábla, 27. ábra.)

553—554. (Lelt. sz. 14.952—953.) «Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *aukubi* (Czinyágyi), *ang-boldamu* (Bogágyi). Azt hiszem, hogy a 30. csoportbeli 14.892. sz. csavaros nyíllal együtt az Astrolabe-öböl legjellemzőbb nyílformája, melyet csakis e tájon használnak. Nem itt készülnek, hanem a tamolok magyarázata szerint messze bent a sziget belsejében.»

«Nevöket Czinyágyiban rendesen *aukubi*-nak mondják. Az öreg Barkó egyszer magyarázni kezdte a nevét is. A gyomrára tette a kezét, az *au* szót emlegette s hozzátette, hogy: *kuba-kuba*. Nem értettem el a magyarázatot, mert a *kuba* szónak azt a jelentését tudtam: *sok,* a hasnak a czinyágyibeli neve pedig *ugou* szóval volt nálam feljegyezve. Csak jóval később, mikor az állatok belső részeinek a neveire voltam kíváncsi és ezeket egy felbontott madárnál tudakoltam, tudtam meg, hogy az *au* a máj neve. Más szavakkal való számos összetételéből a *kuba* vagy *koba* szóról is nyilvános lett, hogy a sok, nagy, vastag, széles, erős, öreg szók értelmében a temérdekséget fejezi ki. Mindezekből a ‚nagymájú nyíl' szót kovácsolom össze az *aukubi*-ra.»

«Érdekes példája a tamol észjárásnak és szófüzésnek e nyílnak a bogágyibeli neve is: *ang-bole-dámu* = szép nyíl. A *bole-dámu* szónak a tulajdonképeni jelentése: jó húsú, jó ízű (*bole* = jó, *dámu* = hús), de rendesen ezzel a szóval dicséri meg a jó ételt, a szép leányt, a disznóját és minden eladó portékáját, meg az igaz beszédet.»

«A bogágyi tamol szájából soha se lehet e nyíl nevét olyan hosszan és olyan tisztán hallani, a hogy én itt a kifejezés etymologiai magyarázása után leírtam, hanem *khánguldámu, khánkhuldámú, rhánguldámu, anboldámu, amboldámu* és *anguldámu* változatokban.»

14.952. vége: 42 cm., vesszeje: 100·5 cm.
14.953. » 43 » » 88·5 »

555—557. (Lelt. sz. 14.961—963.) Hazájok: Uom. Nevök: *palamu muku* (Uom). Másai az előző 14.952—953. számú más nevű nyílaknak. Ugyanerre a nyílra az uomi többtagú tamol társaság (hogy ne mondjam: «nyíl-

27. Gruppe.

Spitze behufs Beschwerung kugelförmig zugeschnitzt.

552. (Inv.-Nr. 14.864.) «Sammelort: Jimjam. Benennung: *palam-ogu* (Jimjam).» S. 26. Gruppe 14.863. Spitze: 42 cm., Schaft: 86 cm. S. Taf. IX, Fig. 27.

553—554. (Invent.-Nr. 14.952—953.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *aukubi* (Tsinjadji), *ang-boldamu* (Bogadji). Ich glaube, für die Astrolabe-Bai neben den lianenartig gedrehten Pfeilen (siehe 30. Gruppe 14.892) eben diese Art von Pfeilen als die am meisten charakteristischeste Pfeilform ansprechen zu können, umsomehr als beide Formen nur hier in Verwendung stehen. Jedoch werden auch diese nicht hier, sondern nach Angabe der Tamol, weit im Inneren der Insel angefertigt.»

«Als Benennung für dieselben hört man in Tsinjadji zumeist *aukubi*. Einmal begann mir sodann mein alter Barko auch die Bedeutung des Wortes zu erläutern. Er legte seine Hände auf die Magengegend und sagte dazu das Wort: *au,* sodann: *kuba-kuba*. Ich konnte die Erklärung nicht verstehen, da mir für *kuba* bloss die Bedeutung *viel* bekannt war; und ich mir für Bauch das in Tsinjadji gebrauchte *ugou* notiert hatte. Erst viel später, als ich einmal auf die Benennungen der Eingeweide der Thiere neugierig wurde und mir diese an einem ausgeweideten Vogel benennen liess, erfuhr ich, dass auch die Leber *au* heisst. Sodann wurde mir aus vielerlei Zusammensetzungen klar, dass *kuba* oder auch *koba* im Sinne von viel, gross, dick, breit, stark, u. s. w. immer etwas Bedeutendes ausdrückt. Aus alledem schweisse ich für *aukubi* das Wort ‚grossleberiger Pfeil' zusammen.»

«Ein gutes Beispiel tamol'schen Ideenganges und der Art ihres Wortgefüges erhellt auch aus der Bogadjier Benennung dieses Pfeiles: *ang-bole-damu* = schöner Pfeil. Die eigentliche Bedeutung von *bole damu* ist «gutfleischig, wohlschmeckend» *(bole* = gut; *damol* = Fleisch), doch pflegen sie gewöhnlich mit diesem Worte auch gute Speisen, schöne Mädchen, ihre Schweine, alles verkäufliche Hab und Gut und auch ein wahres Wort zu bezeichnen.»

«Aus dem Munde des Bogadji-Tamols kann man diese Benennung nie so lang und so klar hören, wie ich sie auf der etymologischen Erklärung fussend hier niederschrieb, sondern in den Varianten: *khanguldamu, khankhuldamu, rhanguldamu, anboldamu, ambuldamu* und *anguldamu*.»

14.952. Spitze: 42 cm., Schaft: 100·5 cm.
14.953. » 43 » » 89·5 »

555—557. (Invent.-Nr. 14.961—963.) «Sammelort: Uom. Benennung: *palamu muku*. Genau dieselben Pfeile, wie die vorangehenden: 14.952—953, trotzdem dieselben einen anderen Namen hatten. Für die vorliegenden Pfeile gab mir übrigens der eine Theilnehmer einer

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

vizsgáló bizottság») egyik tagja *mukungáli,* ismét másik *palamu-muku-ányi* nevet mondott, de a többiek leszavazták a *palamu-muku*-val. A két név közül a *gáli* azonos lehet a más nyílneveknél előforduló *gálá* (nyílvessző) szóval, az *ányi* pedig a bogágyibeli *án* vagy *áng* (nyíl) szóval.»

14.961. vége: 48 cm., vesszeje: 78·5 cm.
14.962. » 37 » » 92 »
14.963. » 53 » » 83·5 »

558. (Lelt. sz. 15.998.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *tarenga,* de miután ez be van metszve: *ganya, gama, kharuo.*» Bunkója hengeralakú és nem gömbded s ezért tulajdonkép nem ebbe a csoportba való, a melybe csak azért helyeztem, mert legfeltünőbb jellemvonása mégis csak bunkója. Vége: 21 cm., vesszeje: 99 cm.

28. csoport.

Végük súlyozás czéljából faragott. (Felében vékony, majd hirtelen hasasodó, ú. n. sonkás nyíl.) Kötésük háncsfonadék.

559. (Lelt. sz. 14.951.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *aukubi-kala* (Czinyágyi), *an-guldamu* (Bogágyi). A nádvessző *(jáligi)* végéhez a szokott *száiá*-kötéssel odaerősített sajátságos nyílvéggel, melynek mind a két része ugyanazon darab bételpálmafából van kifaragva. Az alsó rész *(tabakóri)* vastag, bunkós, a belőle kiálló rész aránylag nagyon vékony *(má* = a nyíl hegye).»

«Bogágyiban a nyíl részeinek más neve van. A nádja: *an-koren,* a kötés: *szaue,* a czinyágyibeli *tabakóri* szónak *án-guldámu* felel meg, a nyíl vége: *lüvi.* Az egész nyíl neve: *án-guldámu.*»

«E nyílnak czinyágyibeli nevével sokáig nem tudtam tisztába jönni. Többféle nevet is kaptam hozzá. De most már tudom, hogy a melyik tamol *kala, khara* vagy *khala* szót mondott, az csak annyit akart jelenteni: *nyíl,* a melyik *aukubi-khala* nevet adott, az mondta a tüzetes nevét; a melyik *markha-gányá*-nak mondta, az a készítési helyét jelölte meg (Márkhá, Márghá vagy Máregá parti falut).»

«De legtöbb dolgot adott a *bua-madoa-ghajgu* név kisütése, a mit a falu vénjétől és fejétől, az öreg Barkó-tól hallottam; ám azóta szógyűjtés közben rájöttem, hogy *bua* = disznó, *madoa* = kan, *ghajgu* = czomb. Czinyágyi ifjabb nemzedéke már nem tudja, hogy a Barkó gyermekkorában e nyílat *vaddisznósonká-*

Uomer Gesellschaft (um nicht zu sagen: der dortigen Pfeiluntersuchungscommission) die Benennung: *mukungali,* wieder ein anderer: *palamu-muku-anji* an, die jedoch von den übrigen, die sich für *palamu-muku* entschieden, niedergestimmt wurden. Von diesen beiden Namen kann *gali* mit dem auch bei anderen Pfeilnamen vorkommenden *gala* (Schaft), *anji* aber mit dem Bogadjier *an* oder *ang* (Pfeil) identisch sein.»

14.961. Spitze: 48 cm., Schaft: 78·5 cm.
14.962. » 37 » » 92 »
14.963. » 53 » » 83·5 »

558. (Inv.-Nr 15.998.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *tarenga,* da er jedoch eingeschnitzt ist, eigentlich: *ganja, gama, kharuo.*» Der Kolben cylinder- und nicht kugelförmig, wesshalb derselbe eigentlich nicht ganz in diese Gruppe passt, in die ich ihn nur desshalb einreihte, da das auffallendste Merkmal desselben jedenfalls der Kolben ist. Spitze: 21 cm., Schaft: 99 cm.

28. Gruppe.

Spitzen behufs Beschwerung geschnitzt (zur Hälfte dünn, zur Hälfte sich plötzlich verdickend, sog. «Schinken-Pfeil»), das Bindestück aus Weidengeflecht.

559. (Inv.-Nr. 14.951.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *aukubi-kala* (Tsinjadji), *anguldamu* (Bogadji). Mit einer am Ende des Rohrschaftes *(jaligi)* vermittels des gewöhnlichen *ssaja*-Geflechtes befestigten ganz eigenthümlichen Spitze, deren beide Hälften aus einem Stück Betelpalmholz ausgeschnitzt sind. Der untere Theil *(tabakori)* dick, knollig, der aus der Mitte desselben herausstehende obere Theil verhältnissmässig äusserst dünn (*ma* = Pfeilspitze).»

«In Bogadji führen die einzelnen Theile des Pfeiles andere Benennungen. Das Rohr: *an-koren,* das Bindestück: *ssaue;* dem Tsinjadjer Worte *tabakori* entspricht *an-guldamu,* der Spitzenobertheil: *lüwi.* Benennung des ganzen Pfeiles: *an-guldamu.*»

«Mit der Tsinjadjier Benennung dieses Pfeiles konnte ich nur schwer ins Reine kommen. Ich bekam dort hiefür mehrere Namen. Jetzt weiss ich jedoch, dass diejenigen Tamol, die mir *kala, khara* oder *khala* angaben, bloss soviel sagten: *Pfeil.* Die mir den Namen *aukubi-khala* besagten, gaben die correcteste Benennung, die *markha-ganja* Angebenden benannten die Erzeugungs-Stelle. (Das Küstendorf Markha, Margha oder Marega.)»

«Die meiste Mühe verursachte mir jedoch herauszubekommen, was die Benennung *bua-madoa-ghajgu* zu bedeuten hat, welche letztere ich von dem ältesten und angesehensten Manne des ganzen Dorfes, von dem alten Barko hörte; seither bin ich jedoch beim Wortesammeln daraufgekommen, dass *bua* = Schwein, *madoa* = Eber, *ghajgu* = Schenkel bedeutet. Der jüngeren Tsinjadjier Generation ist es schon unbekannt, dass

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nak csúfolták.» Vége: 47 cm., vesszeje: 68·5 cm (Lásd IX. tábla, 28. ábra.)

560—561. (Leltári sz. 15.976., 15.994.) «Hazájok: Uom. Nevök: *mongyor* (Uom). Az előbbi *aukubi-khálá*, kicsinyített kiadásban. Teljesen azonos a *gama-kharuo* nevű (Czinyágyi) nyíllal.»

15.976. vége. 49 cm., vesszeje: 83·5 cm.
15.994. » 37 » » 81·5 »

562. (Lelt. sz. 16.015.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *anguldamu* (Bogágyi).» Lásd az előbbi 15.976. számút. Vége: 49 cm., vesszeje: 77 cm.

29. csoport.

Végük súlyozás czéljából faragott. (Felében vékony, majd hirtelen hasasodó ú. n. sonkás nyíl.) Kötésük psychidagubóból készült.

563. (Lelt. sz. 14.950.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *aukubi* (*kadodoli* kötéssel) Czinyágyi. Teljesen olyan, mint a 28. csoportbeliek, csakhogy a rendes *száiá* háncskötés helyett egy zsákhordó pille hernyójának a burka *(kadodoli)* erősíti a szárba.» Vége: 53·5 cm., vesszeje: 90·5 cm. Lásd IX. tábla, 29. ábra.

30. csoport.

Végük súlyozás czéljából faragott (ú. n. liánásan egyszer csavarva); vesszejük sima.

564—567. (Lelt. sz. 14.892—895.) «Hazájok: Jimjam. Nevök: *pánápribir* (Jimjam). Jimjamban a következő részeket jelölték meg rajta: *ngámbári-domáli* (csavarosan vésett vastagja); *dámi-domáli* (a hegybe futó vékony rész).»

14.892. vége: 45 cm., vesszeje: 90·5 cm.
14.893. » 44 » » 91·5 » vörösre bemázolva.
14.893. » 46 » » 78·5 » sárga kötéssel.
14.895 » 53 5» » 81·5 » (l. IX. tábla, 30. á.)

568—570. (Lelt. sz. 15.983—985.) «Hazájok: Uom. Nevök: *vararugó* (Uom). Csavaros nyílak, mint az előbbeniek. Más-más Uom-tamol *páná-vararugó, gále-vararugó* és *gámbulu-vararugó* melléknevekkel jelezték.»

15.983. vége: 56 cm., vesszeje: 72 cm.
15.984. » 55 » » 65·5 »
15.985. » 61 » » 65 »

571. (Lelt. sz. 27.737.) «Hazája: Bongu. Neve: *cselgocsiu* (Bongu). *Csel* (Bongu) = *csil* (Bogágyi) futónövényeknek a kötélformán csavarodott szárát jelenti.» Vége a kötésig 52·5 cm., vesszeje nincs meg.

man zur Zeit der Kindheit Bako's diese Art Pfeile spöttisch *Eberschinken* benannte.» — Spitze: 47 cm., Schaft: 68·5 cm. (S. Taf. IX, Fig. 28.)

560—561. (Inv.-Nr. 15.976, 15.994.) «Sammelort: Uom. Benennung: *mondjor* (Uom). Verkleinerte Ausgabe des vorstehenden *aukubi-khala*-Pfeiles. Mit dem *gama-kharuo* (Tsinjadji) ganz identisch.»

15.976. Spitze: 49 cm., Schaft: 83·5 cm.
15.994. » 37 » » 81·5 »

562. (Inv.-Nr. 16.015.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *anguldamu* (Bogadji).» Siehe den vorstehenden Pfeil Nr. 15.976. Spitze: 49 cm., Schaft: 77 cm.

29. Gruppe.

Spitze behufs Beschwerung geschnitzt (zur Hälfte dünn, zur Hälfte sich plötzlich verdickend, sog. Schinken-Pfeil); das Bindestück aus einem Psychidencocon.

563. (Inv.-Nr. 14.950.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *aukubi* (mit *kadodoli*-Geflecht) in Tsinjadji. Vollkommen identisch mit den zur 28. Gruppe gehörigen, nur ist die Spitze anstatt des Weidengeflechtes mit dem Cocon einer Psychiden-Species an den Schaft befestigt.» Spitze: 53·5 cm., Schaft: 90·5 cm. Siehe Taf. IX, Fig. 29.

30. Gruppe.

Spitze behufs Beschwerung schraubig geschnitzt (sog. Lianen-Pfeil, eine Windung); Schaft glatt.

564—567. (Inv.-Nr. 14.892—885.) «Sammelort: Jimjam. Benennung: *pana-pribir* (Jimjam). In Jimjam bezeichnete man mir an demselben folgende Theile: *ngambari-domali* dicker Theil der schraubenförmig gewundenen Spitze); *dami-domali* (das dünne Ende der Pfeilspitze).»

14.892. Spitze: 45 cm., Schaft: 90·5 cm.
14.893. » 44 » » 91·5 » (roth bemahlen
14.894. » 46 » » 78·5 » (mit gelbem Weidengefl.)
14.895. » 53·5 » » 81·5 » Siehe Tafel IX., Figur 30.

568—579. (Invent.-Nr. 15.983—985.) «Sammelort: Uom. Benennung: *wararugo* (Uuom). Gewundene Pfeile, wie die vorhergehenden. Mehrere Uomer Tamol bezeichneten mir dieselben mit verschiedenen Namen, so *pana-wararugo, gale-wararugo* und *gambulu-wararugo.*»

15·983. Spitze: 56 cm., Schaft 72 cm.
15.984. » 55 » » 65·5 »
15.985. » 61 » » 65·0 »

571. (Invent.-Nr. 27.737.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *tschelgotschiu* (Bongu). *Tschel* (Bongu) = *tschil* (Bogadji) bedeutet die schraubenartig gewundenen Stengel der Schlingpflanzen.» Spitze (bis zum Bindestück): 52·5 cm., Schaft: fehlt.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

31. csoport.

Végük súlyozás czéljából faragott (ú. n. liánásan egyszer csavarva); vesszejük tulajdonjeles.

572. (Leltári sz. 14.896.) «Hazája: Jimjam. Neve: *panapribir* (Jimjam). Az egyes részek nevei ugyanazok, mint az előbbeni 30. csoport 14.892. számú nyílánál; a mit tulajdonjelnek szoktunk nevezni, lásd XI. tábla, 31. ábra, *kágyi-domáli* (Jimjam).» Vége: 59 cm., vesszeje: 75·5 cm.

32. csoport.

Vége súlyozás czéljából faragott (ú. n. liánásan, kétszer csavarva).

573. (Lelt. sz. 14.891.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *ojli* (Czinyágyi), *áng-csil* (Bogágyi). Az Astrolabe-öböl-ben előforduló nyílak közt, az *aukubi*-val együtt (a 27. csoportbeli 14.952—953. sz.) ezt a nyílat tartom legjellemzőbbnek és legszebbnek.»

«Minthogy a csavart a tamol nem ismeri, a kötélről vették nevéhez a hasonlatot. A czinyágyibeli *ojli* és a bogágyibeli *csil* különböző nyelven ugyanazt jelenti: kötél, gúzs. De még többször mondják e nevet vastag liánszárakra, a mik közül úgyis sok csavarosnak marad, ha gazdanövényét elölte s az elkorhadt fa leesett.»

«Ez a czinyágyibeli *ojli* még művésziesebb, mert közepén befűződik s kettős csavarodást tüntet fel.»

«Ennek és az egyik Bogágyiból került 30. csoportbeli 14.893. számú *áng-csil*-nak a váltakozó csavarjai élénk piros színnel vannak bemázolva. Ez nem eredeti tamol szokás; az itteni melanéziai munkásoktól tanulják. Maguk számára nem is festik be a nyílakat soha, csak az eladásra akarták tetszetősebbé tenni vele. Ugyanez a megjegyzésem áll a pirossal bemázolt dárdákra is.»

«Ellenben eredeti tamol szokás az, hogy a metszett diszítéseket bedörzsölik fehér mészporral, a mi úgyis mindig kéznél van a bételrágáshoz, még pedig különösen akkor, ha tánczhoz készülnek, vagy látogatóba mennek.» Vége: 37 cm., vesszeje: 78·5 cm. L. IX. tábla, 32. ábra.

33. csoport.

Végük súlyozás czéljából faragott, Janus-arczos. Vércsatorna nincs. Tulajdonjeles.

574. (Leltári sz. 27.757.) «Hazája: Astrolabe-öböl. Neve: l. a többieknél. A Janus-arcz alatt a lefelé futó

31. Gruppe

Spitze behufs Beschwerung geschnitzt (sog. einfache Lianen-Windungen); Schaft mit Eigentumsmarke.

572. (Inv.-Nr. 14.896.) «Sammelort: Jimjam. Benennung: *panapribir* (Jimjam). Benennung der einzelnen Theile wie bei Nr. 14.892 der vorangehenden 30. Gruppe, die sog. Eigentumsmarke siehe Taf. XI, Fig. 31 *kadji domali* (Jimjam).» Spitze 59 cm., Schaft: 70·5 cm.

32. Gruppe.

Spitze behuf Beschwerung geschnitzt (sog. zweifache Lianen-Windung).

573. (Inv.-Nr. 14.891.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *ojli* (Tsinjadji); *ang-tschil* (Bogadji). Von den in der Astrolabe-Bai vorkommenden Pfeile halte ich diesen und die *aukubi* (27. Gruppe 14.952—14.953) für die charakteristischesten und schönsten.»

«Nachdem die Schraube den Tamol unbekannt ist, haben sie den zur Benennung notwendigen Vergleich vom Stricke hergenommen. Beide, sowohl das in Tsinjadji gebräuchliche *ojli*, wie das Bogadjier *tschil* bedeuten in verschiedener Sprache dasselbe, nämlich: Strick, Wiedenstrang. Noch häufiger gebrauchen sie diese Benennung zur Bezeichnung dicker Lianenstengel, von denen viele, nachdem sie ihren Wirt getödtet und der abgemorschte Baum zur Erde fiel, ohnehin viele auch fernerhin gewunden bleiben».

«Dieser *ojli* von Tsinjadji ist noch viel künstlicher, da er sich gegen die Mitte zu einschnürt und also eine zweifache Schraubenbildung aufweist».

«Bei diesem und bei dem einen *aug-tschil* aus Bogadji (30. Gruppe 14.893) sind die Windungen mit lebhaft rothen Farben beschmiert. Est ist dies kein ursprünglicher Brauch der Tamol, sondern sie haben ihn von den hier verweilenden melanesischen Arbeitern gelernt. Für den eigenen Gebrauch pflegen sie die Pfeile nie zu beschmieren, sondern sie wollen damit bloss dem zum Verkaufe angebotenen — ein gefälligeres Äusseres geben. Dieselbe Bemerkung gilt auch bezüglich der mit rother Farbe beschmierten Speere.»

«Hingegen ist es ein ursprünglicher Brauch der Tamol, gravierte Ornamente mit weissem Kalkstaube einzureiben, der ja in der Betelkalkbüchse ohnedies immer zur Hand ist. Besonders dann, wenn sie sich zum Tanze anschicken oder auf Besuch gehen.» Spitze: 37 cm., Schaft: 78·5 cm. S. Taf. IX, Fig. 32.

33. Gruppe.

Spitze behufs Beschwerung mit einem geschnitzten Janus-Kopfe. Ohne Blutrinne. Mit Eigentumsmarke.

574. (Inv.-Nr. 27.757.) «Sammelort: Astrolabe-Bai. Benennung: siehe bei den anderen. Unter dem Janus-Antlitz senkrecht verlaufende Rillen. Am obersten In-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

csatornácskák. A bambusz legfelső ízén tulajdonjel.» Vége: 51 cm., vesszeje: 79·5 cm. (Lásd IX. tábla, 33. ábra, tulajdonjelét XI. tábla, 33. ábra.)

34. csoport.

Végük súlyozás céljából faragott, Janus-arczos vércsatornával. Vesszejük sima.

575—577. (Lelt. sz. 14.881., 16.009.) Hazájok: Jimjam hegyi falu és Bogágyi. Nevök: *palam imbile* (Jimjam), *áng-imbile* (Bogágyi). A pálmafa nyílvég töve felé Janus-arcz faragás van, vége felé vérlevezető csatorna, Maga az arcz itt is úgy van faragva, mint nagyban a faragott faálarczokon, csónak- és más emberarczra faragott új-guineai ábrázolatokon gyakran látni, s melyen jellemző a megnyúlt arcz, a hosszú orr és a mélyen lenyúló ékalakú hegyes áll.»

«Az arcz részei szerint nevezik meg a faragvány részeit. Jimjam falu nyelvén *ngámdámu* (szem), *dámu* (orr), *nyagám* (áll). A vérlevezető csatorna neve, bizonyára rendeltetését jelezve, nem pedig helyét: *mánong* (orrlyuk).»

«A 16.009. számú darabot Bogágyiban *áng-imbile* névvel kaptam. Ezt az *imbile* jelzőt mondják az olyan dárdára is, a min épen ilyen Janus-arczú faragás van.»

14.881. vége: 48 cm., vesszeje: 85 cm.
16.009. » 66 » » 61·5 »

578—579. (Leltári sz. 27.734., 27.742.) «Hazájok: Bilibili. Mevök: *ang-imbile* (Bogágyi). A parti falukban nem tudták e nyílak eredeti hazáját megmondani. Bilibili tamolék szerint «*Gogol-ja-tamol*»-ok (Gogol-folyó menti lakosok) készítik. Legalább ezek útján kerül a a sziget belseje felől a parti lakosokhoz, ép úgy mint az efajta Janus-arczos dárdák.»

27.734. vége: 58 cm., vesszeje: 74 cm.
27.742. » 57·5 » » 80 » (Lásd IX. tábla, 34. ábra.)

35. csoport.

Pálmafavége faragott, súlyozott, Janus-arczczal díszítve. Vércsatornával, tulajdonjeles vesszővel.

580. (Lelt. sz. 14.889.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *khala-czagu* (Czinyágyi). Teljesen azonos a *palam-imbile* (Venge) vagy *ang-imbile* (Bogágyi) nyíllal, csakhogy a czinyágyiak nyelvén a szem = *agutu*, az orr = *mutu*; áll = *mete (meete)*, homlok = *manedau*. A vérlevezető csatorna neve itt is orrlyuk = *mutine-gyuku*. Czinyágyiban a *ganya-kubedó-khala-czágu* nevet is hallottam e

ternodium des Schaftes eine Eigenthumsmarke.» Spitze: 51 cm., Schaft: 79·5 cm. Siehe Tafel IX, Figur 33. Die Eigentumsmarke Tafel XI, Figur 33.

34. Gruppe.

Spitzebehufs Beschwerung mit einem geschnitzten Jänuskopfe, mit Blutrinne. Schaft glatt.

575—577. (Inv.-Nr. 14.881, 16.009.) «Sammelort: Bergdorf Jimjam und Bogadji. Benennung: *palam imbile* (Jimjam), *ang-imbile* (Bogadji). Der Basis der Palmholzspitze zu ein geschnitztes Janus-Antlitz, dem oberen Ende zu eine Blutrinne. Das Janus-Gesicht auch hier in dem Style geschnitzt, wie es im grösseren Maassstabe bei den geschnitzten Holzmasken, Kähnen und anderen Neu-Guinea-Schnitzereien behandelt wird, und für welchen das gestreckte Gesicht, die lange Nase und das tief hinabreichende zwickelförmige spitze Kinn charakteristisch sind.»

«Die einzelnen Theile des Schnitzwerkes tragen die Benennungen der Gesichtstheile. In der Sprache von Jimjam *ngamdamu* = Auge, *damu* = Nase, *njagam* = Kinn. Der Name der Blutrinne und zwar jedenfalls die Bestimmung und nicht die bezügliche Vorkommensstelle bezeichnend: *manong* = Nasenloch.»

«Nr. 16.009 erhielt ich in Bogadji unter dem Namen *ang-imbile*, welch letzteres Adjectiv man auch für die mit Janus-Antlitzen verzierten Speere benützt.»

14.881. Spitze: 48 cm., Schaft: 85 cm.
16.009. » 66·0 » » 61·5 »

578—579. (Inv.-Nr. 27.734, 27.742.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *ang-imbile* (Bogadji). In den Küstendörfern konnte man mir die ursprüngliche Heimat dieses Pfeiles nirgends angeben. Nach den Angaben der Bilibili-Tamol werden sie von den «*Gogol-ja-tamol*» (d. i. von den die Ufer des Gogol-Flusses bewohnenden Eingebornen) verfertigt. Zumindenst gelangt er durch diese vom Inneren der Insel zu den Küstenbewohnern, ebenso wie die ähnlichen Lanzen mit Janusgesichtern.»

27.734. Spitze: 58 cm., Schaft 74 cm.
27.742. » 57·5 » » 80 »
Siehe Tafel IX, Figur 34.

35. Gruppe.

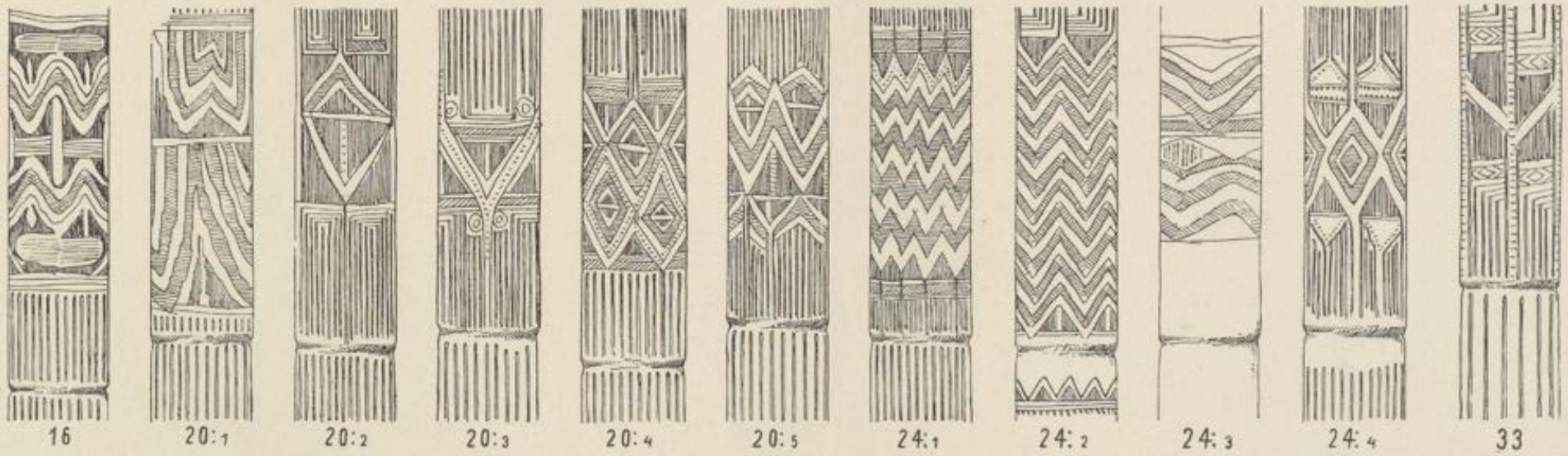
Palmspitze geschnitzt, beschwert, mit einem Janus-Antlitz verziert. Blutrinne, am Schafte eine Eigentumsmarke.

580. (Invent.-Nr. 14.889.) «Sammelort: Tsindjadji. Benennung: *khala-tsagu* (Tsinjadji). Volkommen identisch mit den Wengeer *palam-imbile* oder Bogadjier *ang-imbile* Pfeilen, nur heisst in der Sprache der Leute von Tsinjadji das Auge = *agutu*, die Nase = *mutu*; das Kinn = *mete (meete)*, die Stirne *manedau*. Die Blutrinne heisst auch hier Nasenloch = *mutine djuku*. In Tsinjadji hörte ich für diesen Pfeil noch die Benennung: *ganja-*

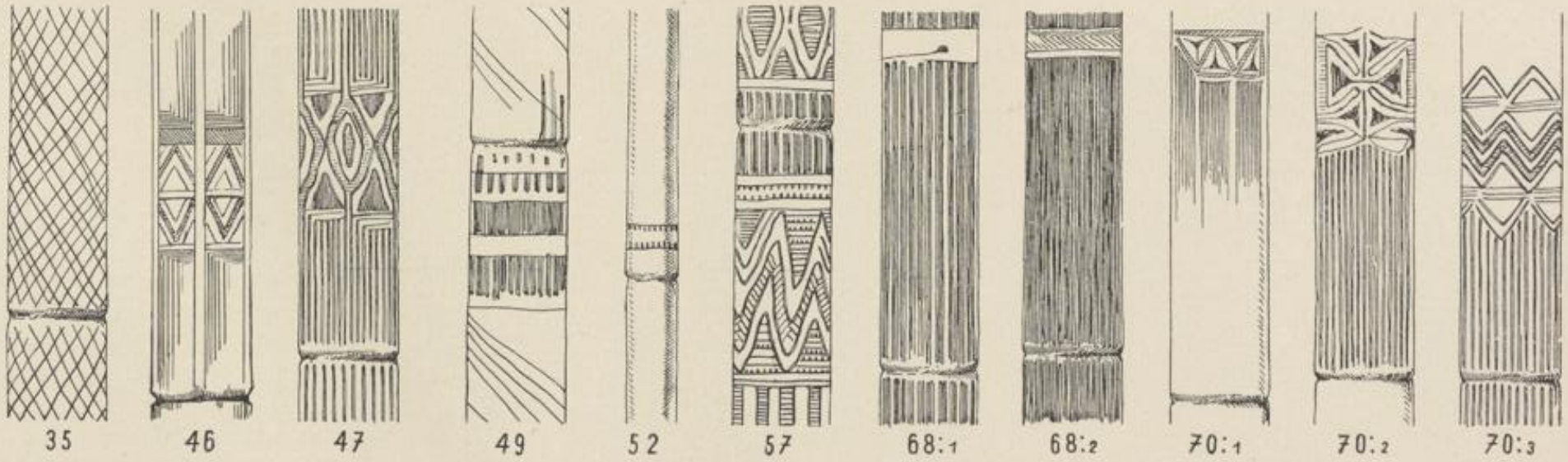
Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

31

16 20:1 20:2 20:3 20:4 20:5 24:1 24:2 24:3 24:4 33

35 46 47 49 52 57 68:1 68:2 70:1 70:2 70:3

Nyilak ú. n. tulajdonjelei. — Sog. Eigentumsmarken der Pfeile.

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main DFG

nyílra. A *czágu* jelentése = metszett (az ennek megfelelő szó Bogágyiban = *sziringei).* A szó orthographiájában válogathatunk tetszés szerint a *czágu, czági, szágu, szági, tágu, tági, cságu* és *csági* közt. A hány bennszülött mondja, s a hányszor mondja, annyiféleképen hallom.» Vége: 60 cm., vesszeje: 21 cm. Tulajdonjelét lásd XI. tábla, 35. ábra.

B) Bambuszkésvégűek.

36. csoport.

A bambuszkés lapos, súlyozás nincs, vesszeje nád.

581. (Lelt. sz. 14.909.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *borea-kálá* (Czinyágyi). Ifjú legény kezdetleges munkája, egészen kiri belőle a nádszár, a mit a legényke kapott valakitől s kiegészítette, a hogy tudta. Habár ez a nyíl csak két részből áll, mégis itt mutatom be a czinyágyibeli három részből álló nyílak egyes részeinek az elnevezéseit. A nyílvessző (*afu* vagy *afó* = láb) rendesen nádból *(jáligi,* sokszor *eligi*-nek hallom) van. A közbeékelt darabnak *ugou* (has) az általános neve; gyakrabban hallani erre még a *kálá-turu* (*kálá* = nyíl; *turu* = vessző) nevet is. A nyílba rendesen *szaia-* (mindenféle háncsból font kötés, ha karperecz is) háncskötés erősíti be; ha ez elszakad vagy elvész, hevenyészett fonallal *(fáfá-faregau* és *fáfá-golobá)* kötik össze, legjobb esetben egy zsákhordó pille (Psychida) hernyójának az erős szövetét *(kádodoli)* húzzák rá. A bambuszkés bennszülött nevének *(vátete)* jelentését nem tudom; fej nem illik rá (ez Czinyágyiban = *manedau),* a végének a neve = *má* (ez a neve a dárda végének, az ember és állat szájának, madár csőrének, edények stb. nyílásának). A bambuszkés éle *szagarau,* a homorúsága *gurá.»* Bambuszkése 26 cm., vesszeje 122 cm.

582. (Lelt. sz. 14.981.) «Hazája: Erima parti falu. Neve: *borea szaugi* (Erima). Rövid nyíl, a vége tőrforma lapos bambuszkés, mely egyenest a nádba van erősítve. A kötés kaucsukszerű anyaggal van bemázolva, s mert ez lassan száradt, hogy ne ragadjon, porba mártva. A *szaugi* szó alighanem azonos a bogágyibeli *szagei* névvel. A kaucsuk-anyagot az erimai tamolok *gajlogau* szóval nevezték. Bizonyosan nem a kenyérfa kaucsukja, mert ez az erimaiak nyelvén is *báli.»* Vége: 27 cm., vesszeje: 103 cm. Lásd XII. tábla, 36. ábra.

kubedo-khala tsagu für diesen Pfeil. Die Bedeutung von *tsagu* ist = geschnitten (das diesem entsprechende Wort in Bogadji = *ssiringei).* Was die Orthographie des Wortes anbetrifft, kann man nach Belieben zwischen: *tsagu, tsagi, ssagu, ssagi, tagu, tagi, tschagu* und *tschagi* wählen, denn es klingt im Mund eines jeden Eingebornen und so oft man es hört, ganz grundverschieden. Spitze: 60 cm., Schaft: 21 cm. Die Eigentumsmarke siehe Tafel XI, Figur 35.

B) Mit lanzettförmigen Bambusspitzen.

36. Gruppe.

Die Bambuslanzette flach, unbeschwert, der Schaft aus Rohr.

581. (Invent.-Nr. 14.909.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *borea-kala* (Tsinjadji). Primitive Arbeit eines jungen Burschen, der aus dem rohen Rohre, das er von irgend Jemand erhalten haben mochte, den Pfeil derart anfertigte, wie er es eben im Stande war. Obgleich dieser Pfeil aus nur zwei Theilen besteht, will ich doch hier einzelne Benennungen der dreitheiligen Tsinjadjier Pfeile anfügen. Der Schaft (*afu* oder *afo* = Fuss) besteht zumeist aus Rohr *jaligi,* das ich öfter auch als *eligi* höre. Das eingeschaltete Stück *(ugou* = der Bauch) ist das Mittelstück des Pfeiles; ich höre hiefür auch öfter *kala-turu* (*kala* = Pfeil, *turu* = Schaft). An den Pfeil wird es zumeist vermittels eines geflochtenen Bandes *ssaia* (alle Wiedengeflechte, auch wenn dieselben als Armbänder dienen) befestigt; reisst dieses ab oder geräth es in Verlust, so wird es vermittels eines gewöhnlichen Fadens *(fafa-faregau* und *fafa-goloba)* verbunden, oder im besten Falle der starke Cocon einer Psychiden-Larve darüber gezogen *(kakodoli).* Bei der Lanzette ist mir die Bedeutung der einheimischen Benennung *vatete* nicht bekannt, das Wort Kopf lässt sich nicht anwenden, da derselbe *manedau* heisst. Die Spitze heisst *ma* (auch Name für die Speere, den Mund der Menschen und Thiere, der Vogelschnäbel, der Öffnung von Geschirren u. s. w.). Die Schneide der Bambuslanzette heisst *ssagarau,* die Concavität derselben *gura.»* Bambuslanzette 26 cm., Schaft 122 cm.

582. (Invent-Nr. 14.981.) «Sammelort: Küstendorf Erima. Benennung: *borea ssaugi* (Erima). Kurzer Pfeil mit dolchförmiger Bambuslanzette, welche direct an den Schaft befestigt ist. Das Bindestück ist mit einem kautschukähnlichen Materiale beschmiert, welches man, da es langsam trocknete, in den Sand tauchte, damit es nicht klebe. Das Wort *ssaugi* ist wahrscheinlich mit der in Bogadji gebräuchlichen Benennung *ssagei* identisch. Das kautschukähnliche Materiale benannten die Erimatamol mit dem Worte *gajlogau.* Gewiss ist, dass es nicht Kautschuk vom Affenbrotbaume ist, da dieser auch in der Sprache der Eingebornen von Erima *bali* heisst.» Spitze: 27 cm., Schaft: 103 cm. Siehe Taf. XII, Fig. 36.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

37. csoport.

Bambuszkése lapos, súlyozás nincs; vesszeje pálmafa, nádkése sima.

583—586. (Lelt. sz. 30.078—081.) «Hazájok: Erima. Nevök: *biraga* (Erima és Czinyágyi), *kole* (Bogágyi). Abban különböznek a többiektől, hogy a *kole-gálá*-hoz (Bogágyiban a bambuszkés neve) tartozó nyílvessző végig pálmafából *(bemu-turu)* készült. Ezek a nyílak, mint átutaztomban a Graget-szigeti bennszülöttektől megtudtam, a Graget- és Ziár-tamolok nyelvén *bezág* (helyesebben kiejtve: *bethág; th* sajátságos hang e nyelvben, olyanformán hangzik, mint az angol *th).* Az erimai *biraga* szó a grageti név ferdített kiejtése lehet.»

30.078. vége: 20 cm., vesszeje: 121 cm.
30.079. » 20 » » 131 »
30.080. » 35·5 » » 113 »
30.081. » 30 » » 112 »

30.078. lásd XII. tábla, 37. ábra.

38. csoport.

Bambuszkése lapos. Súlyozás nincs; vesszeje pálmafa, nádkése tulajdonjeles.

587—588. (Leltári sz. 16.109., 30.077.) «Hazájok: Erima. Nevök: *biraga* (Erima).» Lásd a 37. csoportbeli 30.078. sz. nyílat. 30.077. tulajdonjele fekete stráf.

16.109. vége: 44 cm., vesszeje: 116 cm.
30.077. » 39 » » 106 »
16.109. tulajdonjelét lásd XIV. tábla, 38. ábra.
30.077. » » XIV. » 40. »

39. csoport.

Bambuszkése lapos, súlyzótagja hengeres, bambuszkése sima.

589. (Lelt. sz. 14.908.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *gánya obu* (Czinyágyi). Teljesen olyan, mint az ugyanezen csoportbeli 14.975. sz. *borea-kala,* csakhogy valamicskével hosszabb (a leghosszabb *boreá*-nál nem is 10 cm.-rel). Az *obu* szó valódi értelmét nem tudom. Jelentését más szavakkal való összetételei után úgy tudom: ‚görbe'. De ez itt nem talál.» Vége és közbeékelt tagja: 39 cm., vesszeje: 112 cm.

590. (Lelt. sz. 14.910.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *borea-kala* (Czinyágyi).» Lásd 36. csoport 14.909. sz. Vége és közbeékelt tagja: 48 cm., vesszeje: 108 cm.

591—592. (Lelt. sz. 14.975—976.) «Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *borea-khala* (Czinyágyi és Erima), *ang-szerie* (Bogágyi). Széles, lapos bambuszkéses nyíl. Gyarló utánzásai az ugyanezen csoportbeli 14.977. és 14.979. sz.

37. Gruppe.

Die Bambuslanzette flach. Unbeschwert, der Schaft aus Palmholz, die Bambuslanzette glatt.

583—586. (Invent.-Nr. 30.078—081.) «Sammelort: Erima. Benennung: *biraga* (Erima und Tsinjadji), *kole* (Bogadji). Unterscheiden sich von den übrigen darin, dass der zum *kole-gala* (in Bogadji der Name des Bambusmessers) gehörige Schaft seiner ganzen Länge nach aus Palmholz *(bemu-turu)* besteht. Diese Pfeile heissen, wie ich bei meiner Durchreise von den Eingebornen der Insel Graget erfuhr, in der Sprache der Graget- und Ziartamol *bessag,* besser *bethag (th* = engl. *th).* Das Erima-Wort *biraga* kann auch eine corrumpierte Form der Grageter Benennung sein.»

30.078. Spitze: 20 cm., Schaft: 121 cm.
30.079. » 20 » » 131 »
30.080. » 35·5 » » 113 »
30.081. » 30 » » 112 »

30.078. Siehe Tafel XII, Figur 37.

38. Gruppe.

Bambuslanzette flach. Ohne Beschwerung. Schaft aus Palmholz, an der Lanzette eine Eigentumsmarke.

587—588. (Inv.-Nr. 16.109, 30.077.) «Sammelort: Erima. Benennung: *biraga* (Erima).» Siehe Gruppe 37, Pfeil-Nr. 30.078. Eigentumsmarke von 30.077. ein schwarzer Streifen.

16.109. Spitze: 44 cm., Schaft: 116 cm.
30.077. » 39 » » 106 »
16.109. Eigentumsmarke siehe: Taf. XIV, Fig. 38.
30.077. » » » XIV, » 40.

39. Gruppe.

Bambuslanzette flach, das Beschwerungsglied cylinderisch, die Rohrlanzette glatt.

589. (Inv.-Nr. 14.908.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *ganja obu* (Tsinjadji), gleicht vollständig dem gleichfalls in diese Gruppe gehörigen *borea-kala* Nr. 14.975, nur ist es etwas länger. (Jedoch kaum um 10 cm. als der längste *borea).* Die wahre Bedeutung des Wortes *obu* ist mir unbekannt, in mit anderen Worten gebildeten Compositas heisst es ‚krumm', was hier jedoch sinnlos ist.» Spitze und Schaltstück: 39 cm., Schaft: 112 cm.

590. (Inv.-Nr. 14 910.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *borea-kala* (Tsinjadji).» Siehe Gruppe 36. 14.909. Spitze und Schaltstück: 48 cm. Schaft: 108 cm.

591—592. (Inv.-Nr. 14.975—76.) «Sammelort: *Tsinjadji.* Benennung: *borea-khala* (Tsinjadji und Erima), *ang-szerie* (Bogadji). Pfeile mit breiten, flachen Bambuslanzetten. Schlechte Nachahmungen des *palam*-Pfeiles

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

jimjambeli *palam*-nyílaknak. Látszik rajtuk, hogy Czinyágyiban nem igen tudnak kötni-fonni. Én csak annyit láttam e nyílakon, hogy tamolék a fonal- és háncsféléket milyen gondosan megkülönböztetik egymástól. Így a bambuszkést odafogó sodrott fonalat Czinyágyiban mindig egyképen *fafa-faregau* (Erimában *faoa*), a közbeékelt tagot és nádat összekötő sodratlan kenderfonalat szintén mindig *fafa-goloba* (Erimában *hebbe*), a rotangszíjat, akár kötve volt, akár spirálisan rácsavarva, *gyáká* szóval nevezték meg. Bogágyiban használatos nevéből a *szerie* = kést jelent; széltére használják azonban a jimjambeli nevet is: *palam.*» 14.975. bambuszkése és közbeékelt tagja: 51 cm., vesszeje: 83 cm. 14.976. bambuszkése és közbeékelt tagja: 35 cm., veszszeje: 88 cm.

593—594. (Leltári sz. 14.977., 14.979.) «Hazájok: Jimjam és Venge. Nevök: *palam* (Jimjam). Lapos, éles, bambuszkéses nyílak. Három főrészből állanak: a lapos bambuszkés *(palam-csire [palam-szerie]* vagy *palam-gaszipur),* melyet csinos háncskötés *(palam-kundem)* erősít a második főrészhez, a hengeres vagy négyszögletes pálmafa-középtaghoz *(palam-uanga-turu).* A nádvesszőbe *(palam-guren)* ezt ismét a másféle nyílakon szokásos gyürűs kötés erősíti bele. E nyíl a Jimjam- és Venge-beliek saját készítménye s a *kundapun* mellett ezt látni náluk leggyakrabban. A rövid bambuszkéses nyílakra Bogágyiban a *palam-knielle* «kis palam» nevet mondták. Ezzel szemben a nagyokat *palam-koba* «nagy palam»-nak hívták.» 14.977. Nyílvég és középtag: 56 cm., vesszeje: 72 cm. 14.979. nyílvég és középtag: 64 cm., vesszeje: 67 cm.

595. (Lelt. sz. 14.980.) «Hazája: Jimjam és Venge. Neve: *palam* (Jimjam). Bambuszkéses nyíl, mint az előbbi. Nem lényeges rajta az sem, hogy pálmaszára a nádkés rovására nyúlt meg. A *palam-csilanu* szó, melyet a bambuszvég és a pálmafavessző között levő spirálisan rácsavart fonalra mondták, nem jelent egyebet, mint: a nyíl fonala *(palam* = nyíl; *csil* = kötél, zsineg, lián). Hogy a háncs erősebb és tartósabb legyen, be van kenve a kenyérfából *(báli)* folyó kaucsukszerű nedvével *(báli-rhák,* Bogágyiban, *gyigoló,* Czinyágyiban).» Bambuszkése és középtagja: 80 cm., vesszeje: 62·5 cm.

596. (Lelt. sz. 15.975.) «Hazája: Uom. Neve: *málepalam* (Uom). Mint az előbbeniek. Uom faluban a bambuszkés nevét *palam-uj*-nak mondták, a középső pálmafaszárat *palam-ányi*-nak, a nád nevét pedig *palam-kuren-*

aus Jimjam. (Selbe Gruppe 14.977 u. 14.979.) Ich konnte an diesen Pfeilen bloss so viel sehen, dass die Tamol besonders die Faser- und Bastgeflechte sehr genau unterscheiden. So benannte man das gedrehte Faserband, mit welchem die Bambuslanzette angebunden war, in Tsinjadji immer mit ein- und demselben Worte *fafa faregau* (in Erima *faoa),* desgleichen auch den umgedrehten Hanffaden immer *fafa goloba* (in Erima *hebbe),* die Rotangriemen, ob er nun angebunden oder bloss spiralförmig daraufgedreht war, mit dem Worte: *djaka.* Aus dem in Bogadji dafür gebrauchten Namen bedeutet *sserie* = Messer; jedoch ist auch die Jimjamer Benennung *palam* ganz allgemein verbreitet.» 14.975. Bambuslanzette und Schaltstück: 51 cm., Schaft 83 cm., 14.976. Bambuslanzette und Schaltstück: 35 cm., Schaft 88 cm.

593—594. (Inv.-Nr. 14.977, 14.979.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam* (Jimjam). Beile mit flacher, scharfer Bambuslanzette. Bestehen aus drei Haupttheilen: der flachen Bambuslanzette *(palam-tschire [palam-sserie]* oder *palam-gassipur,* welche durch ein hübsches Bastband *(palam-kundem)* an den zweiten Haupttheil, an das cylindrische oder vierkantige Schaltstück *(pala-muanga-turu)* befestigt ist. Dieses wird an den Rohrschaft *(palam-guren)* vermittels des auch an den anderen Pfeilen gebräuchliche Ringgeflecht befestigt. Eigenes Erzeugniss der Bewohner von Jimjam und Wenge, neben dem *kundapun* am häufigsten zu sehen. Für die kurzen Pfeile mit Bambuslanzetten gab man mir in Bogadji die Benennung *alam-knielle* «kleiner palam» an, demgegenüber man die grossen *palam-koba* «grosser palam» nannte.» 14.977. Spitze und Spaltstück: 56 cm., Schaft: 72 cm. 14.979. Spitze und Spaltstück: 64 cm., Schaft: 67 cm.

595. (Inv.-Nr. 14.980.) Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam* (Jimjam). Pfeil mit Bambuslanzette, wie der vorige. Auch der Umstand, dass der Palmholzschaft auf Kosten der Bambuslanzette länger geworden, ist nebensächlich. Das Wort *palam-tschilanu,* das man mir für den Bindfaden angab, welcher spiralisch aufgewickelt die Bambuslanzette mit dem Palmholzschafte verbindet, bezeichnet bloss so viel: der Faden zum Pfeile (*palam* = Pfeil, *tschil* = Strick, Schnur, Liane). Damit der Faden stärker und haltbarer werde, ist er mit dem kautschukähnlich ausfliessenden Safte *(bali-rhak,* Bogadji), *djigolo* (Tsinjadji) des Brotbaumes *(bali)* beschmiert. Bambuslanzette und Schaltstück: 80 cm., Schaft: 62·5 cm.

596. (Inv.-Nr. 15.975.) «Sammelort: Uom. Benennung: *male-palam* (Uom). Wie die vorigen. Im Dorfe Uom hatte man für die Bambuslanzette das Wort: *palam-uj,* für das Schaltstück *palam-anji,* und für den

nek.» Bambuszkés és középtag: 67 cm., vesszeje: 61 cm. Lásd XII. tábla, 39. ábra.

597. (Leltári sz. 27.725.) «Hazája: Gorima. Neve: *birágá (?)*, miután e falu egy nyelvet beszél az Erima- és Czinyágyi-beliekkel. Kötőháncsa vörös festékkel van bevonva.» Bambuszkés és középtag: 67 cm., vesszeje: 70·5 cm.

598. (Leltári sz. 27.727.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *áng-szerie* (Bogágyi). Kötése után ítélve Vengéből került ide. A bambuszkés belső lapján a kötésbe dugott fehér toll.» Bambuszkés és középtag: 61 cm., vesszeje: 79 cm.

599—603. (Lelt. sz. 30.085—088., 30.090.) «Hazájok: Erima. Nevök: *birágá* (Erima). Mint az előbbeniek.»

30.085.	Bambuszkés és középtag:	74	cm.,	vesszeje:	76	cm.
30.086.	»	»	»	50	»	»	90	»
30.087.	»	»	»	66	»	»	80·5	»
30.088.	»	»	»	45	»	»	79·5	»
30.090.	»	»	»	52	»	»	75·5	»

40. csoport.

Bambuszkése lapos; súlyozás van, a súlyzótag hengeres; a nádkésen tulajdonjelszerű fekete sáv.

604—607. (Lelt. sz. 14.911., 16.105—106., 30.075.) «Hazájok: Bogágyi és Czinyágyi. Nevök: *kole* (Bogágyi), *birágá* (Czinyágyi). Széles, lapos bambuszkéses nyílvessző. Az itteni bennszülöttek mondása szerint nem itt készült, hanem a ziáriaktól való. (Így nevezik Bogágyiban közös névvel a Friedrich-Wilhelmshafen körül fekvő szigeti és parti lakosokat, kivált a velök kereskedelmi összeköttetésben levő Graget, Ziár és Ruó sziget lakóit.)»

«Az Astrolabe-öböl lakóinál divatos többi bambuszkéses nyílaktól feltünően megkülönbözteti legelőször is hosszúsága (a nálam lévők hossza átlag 160 cm.). Egyéb jellemzetes különbség még, hogy a hosszú, egyenlő közűen haladó oldalú bambuszkés vége sohasem esik a bambusznád bütykére, mint az itteniek legtöbbjénél. A homorú oldalon lévő bekarczolt vagy festett diszítés (melyet szintén tulajdonjelnek veszek) is ritkán hiányzik a ziárbelieknél, a mi az ittenieknél nincs divatban; tövéhez sincs egy-két toll fogva, mint a *kolé*-nél.»

«Megjegyzem, hogy dr. Finsch, mikor legelső felfedező útjában Bogágyit érintette, a nyíl nevéül épen a «*kolle*» szót jegyezte fel. Bizonyosan épen ezen a nyílon akadt meg a szeme véletlenségből. Neki természetesen ideje se lehetett, hogy a nyílak külön-

Schaft *palam-kuren.*» Bambuslanzette und Schaltstück: 67 cm., Schaft: 61 cm. Siehe Tafel XII, Figur 39.

597. (Inv.-Nr. 27.725.) «Sammelort: *Gorima*. Benennung: *biraga* (?), nachdem dieses Dorf mit den Bewohnern von Erima und Tsinjadji eine Sprache spricht. Das Bindegeflecht ist mit rother Farbe überzogen.» Bambuslanzette und Schaltstück: 67 cm., Schaft: 70·5 cm.

598. (Inv.-Nr. 27.727.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ang-sserie* (Bogadji). Kam dem Bindstücke nach aus Wenge hieher. An der inneren Fläche der Bambuslanzette eine in das Verbandstück gesteckte weisse Feder.» Bambuslanzette und Bindstück: 61 cm., Schaft: 79 cm.

599—603. (Inv.-Nr. 30.085—088, 30.090.) «Sammelort: Erima. Benennung: *biraga* (Erima). Wie die vorigen.»

30.085.	Bambuslanz. u. Schaltst.:	74	cm.,	Schaft:	76	cm.
30.086.	»	»	»	50	»	»	90	»
30.087.	»	»	»	66	»	»	80.5	»
30.088.	»	»	»	45	»	»	79·5	»
30.090.	»	»	»	52	»	»	75·5	»

40. Gruppe.

Bambuslanzette flach; mit Beschwerung, das Beschwerstück cylindrisch; an der Rohrlanzette ein schwarzer, einer Eigentumsmarke ähnlicher Streifen.

604—607. (Inv.-Nr. 14.911, 16.105, 16.106, 30.075.) «Sammelort: Bogadji und Tsinjadji. Benennung: *kole* (Bogadji), *biarag* (Tsinjadji). Pfeil mit breiter, flacher Bambuslanzette. Nach Angabe der hiesigen Bewohner von Thiar-Leuten herrührend, mit welchem gemeinsamen Namen man in Bogadji die Insel- und Küstenbewohner der Umgegend von Friedrich Wilhemshafen, besonders aber die mit den hiesigen Leuten in Handelsverbindung lebenden Bewohner der Inseln Graget, Thiar und Ruo benennt.»

«Unterscheiden sich von den bei den Bewohnern der Astrolabe-Bai gebräuchlichen übrigen Pfeilen mit Bambuslanzetten erstens durch die grössere Länge. Die in meinem Besitze befindlichen sind durchschnittlich 160 cm. lang Ein anderer charakteristischer Unterschied ist noch, dass die Spitze der langen, parallele Seiten aufweisenden Bambuslanzette nie auf den Knoten des Rohres fällt, wie bei den meisten übrigen Pfeilen. Auch fehlt bei diesen Thiarformen nur selten eine auf die concave Fläche der Lanzette gemalene oder geritzte Zeichnung (die ich gleichfalls für Eigentumsmarken ansehe), was bei den anderen Formen nicht gebräuchlich ist; auch die in das Bindstück gesteckten Federn, die für den *kole* charakteristisch sind, gehen den hiesigen Formen ab.»

«Ich muss bemerken, dass Dr. Finsch bei seiner ersten Berührung von Bogadji als Benennung für den Pfeil eben das Wort: «*kolle*» notierte. Wahrscheinlich blieb sein Auge zuerst an dieser Art Pfeile haften. Um nun auch die Benennungen für die übrigen Gattungen

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

böző fajtáinak a neveit tudakolja. Lásd: Samoafahrten, 71. lap).»

«A *kole* egyes részeit Bogágyiban a következőleg nevezték meg: *kole,* a bambuszvég, a mi után az egész nyílat is nevezik; *kole-n'greng* = a bambusz homorú oldalán lévő festett szalag vagy vésett-festett diszítés; *turu* (vessző), a nyíl közepén a pálmafadarab.»

14.911. Bambuszkés, közbeékelt tag: 76·5 cm., vessz. 89 cm.
16.105. » » » 86 » » 84 »
16.106. » » » 63 » » 69·5 »
30.075. » » » 69 » » 85 »
16.106. tulajdonjele: XIV. tábla, 40 ábra.

41. csoport.

Bambuszkése lapos; súlyozás van, a súlyzótag hengeres, a nádkés homorú lapján tulajdonjel.

608—613. (Lelt. sz. 14.912—914., 16.100., 16.108., 16.110.) «Hazájok: Bogágyi és Czinyágyi. Nevök: *kole* (Bogágyi), *birágá* (Czinyágyi).» Lásd a 40. csoportbeli 14.911. számút.

14.912. Bambuszkés, közbeékelt tag: 79 cm., szár: 87·5 cm.
14.913. » » » 70 » » 90·5 »
14.914. » » » 72·5 » » 93·5 »
16.100. » » » 60 » » 101·5 »
16.108. » » » 58 » » 103 »
16.110. » » » 85 » » 79 »
14.912. tulajdonjelét lásd XIV. tábla, 41.: 4. ábra.
14.913. » » XIV. » 41.: 5. »
14.914. » » XIV. » 41.: 3. »
16.100. » » XIV. » 41.: 1. »
16.108. » » XIV. » 41.: 6. »
16.110. » » XIV. » 41.: 2. »

42. csoport.

Bambuszkése lapos; súlyozás van, a súlyzótag négyszögletű.

614. (Lelt. sz. 14.978.) «Hazája: Jimjam és Venge. Neve: *palam* (Jimjam).» Lásd 39. csoport 14.977. sz. Bambuszkés és súlyzótag: 57 cm., vesszeje: 71 cm.

615. (Leltári sz. 30.089.) «Hazája: Erima. Neve: *birágá* (Erima).» Lásd 39. csop. 30.085. sz. Bambuszkés és súlyzótag: 74 cm., vesszeje: 75 cm. Lásd XII. tábla, 42. ábra.

43. csoport.

Bambuszkése lapos; súlyozás van, a súlyzótag hasasodó.

616—617. (Leltári sz. 14.945., 16.102.) «Hazájok:

der Pfeile zu sammeln, gebrach es ihm bei der erwähnten Gelegenheit schon an Zeit. (Siehe Samoafahrten pag. 71.).

«Die einzelnen Theile des *kole* benannte man mir in Bogadji mit den folgenden Namen: *kole,* die Bambuslanzette, nach welcher auch der ganze Pfeil benannt wird, *kole-ningreng,* der an der concaven Seite der Bambuslanzette befindliche schwarze Streifen oder aber die eingekratzte oder gemalene schwarze Verzierung, *turu* (das Schaltstück in der Mitte des Pfeiles).»

14.911. Bambuslanz. u. Schaltst: 76·5 cm., Schaft: 89 cm.
16.105. » » » 86 » » 84 »
16.106. » » » 63 » » 69·5 »
30.075. » » » 69 » » 85 »
16.106. Eigentumsmarke: Tafel XIV, Figur 40.

41. Gruppe.

Bambuslanzette flach, beschwert, das Beschwerstück cylindrisch; an der concaven Seite der Lanzette eine Eigentumsmarke.

608—613. (Inv.-Nr. 14.912—914, 16,100, 16,108, 16.110.) «Sammelort: Bogadji und Tsinjadji. Benennung: *kole* (Bogadji), *biraga* (Tsinjadji).» Siehe 40. Gruppe, Nr. 14.911.

14.912. Bambuslanz. u. Schaltst.: 79 cm., Schaft: 87·5 cm.
14.913. » » » 70 » » 90·5 »
14.914. » » » 72·5 » » 93·5 »
16.100. » » » 60 » » 101·5 »
16.108. » » » 58 » » 103 »
16.110. » » » 85 » » 79 »
14.912. Eigentumsmarke siehe: Tafel XIV, Fig. 41. 4.
14.913. » » » XIV, » 41: 5.
14.914. » » » XIV, » 41: 3.
16.100. » » » XIV, » 41: 1.
16.108. » » » XIV, » 41: 6.
16.110. » » » XIV, » 41: 2.

42. Gruppe.

Bambuslanzette flach; beschwert, das Beschwerungsstück vierkantig.

614. (Inv.-Nr. 14.978.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam* (Jimjam).» Siehe 39. Gruppe 14.977. Bambuslanzette und Schaltstück: 57 cm., Schaft: 71 cm.

615. (Inv.-Nr. 30.089.) «Sammelort: Erima. Benennung: *biraga* (Erima). Siehe 39. Gruppe 30,085. Bambuslanzette und Schaltstück: 74 cm., Schaft: 75 cm. Siehe Tafel XII, Figur 42.

43. Gruppe.

Bambuslanzette flach; beschwert; das Schaltstück bauchig.

616—617. (Invent.-Nr. 14.945, 16,102.) Sammelort:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Czinyágyi. Nevök: *ang-szerie-boldamu* (Bogágyi).» Lásd 44. csop. 14.942. sz.

14.945. Bambuszkés és súlyzótag: 46 cm., vesszeje: 82·5 cm.

16.102. » » » 69 » » 95 »

Utóbbit lásd XII. tábla, 43. ábra.

618. (Leltári sz. 27.730.) «Hazája: Bilibili. Neve: *mapul-palam* (Bilibili). Átmeneti alak a czinyágyibeli *borea-kálá,* a bogágyibeli *ang-szerie* s a jimjambeli *palam* közt, a mennyiben a középső beékelt darab vaskosabb, hasasodó. Bilibiliek szerint e nyíl *márkhe-gányá,* azaz a Gogol-folyó torkolatánál fekvő falvakban divatos nyíl.» Bambuszkés és súlyzótag: 44 cm., veszszeje: 92·5 cm.

44. csoport.

Bambuszkése lapos; súlyozás van, a súlyzótag bunkós.

619—624. (Lelt. sz. 14.942—944., 16.099., 16.101., 16.103.) «Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *ang-szerie-boldamu* (Bogágyi), *borea-kálá* (Czinyágyi). A bambuszkéses nyílvég gömbösen vastagodó pálmafabunkóra van erősítve, a mitől az *aukubi* és a *borea-kálá* (Czinyágyi) összetételének tekinthető. Bogágyibeli nevéből *(ang-szerie-boldamu,* sokszor *an-szerie-guldamu* kiejtésben) a bunkóra vonatkozik a *boldamu* név. E nyílat parti lakosoknál ritkán látni, hegyi lakosoknál gyakrabban. A 14.943. számúnál a bunkón faragott emberarcz nyomai.»

14.942. Bambuszkés és súlyzótag: 42·5 cm., veszszeje: 107 cm.

14.943. Bambuszkés és súlyzótag: 38·5 cm., veszszeje: 97·5 cm.

14.944. Bambuszkés és súlyzótag: 46 cm., veszszeje: 91·5 cm.

16.099. Bambuszkés és súlyzótag: 39·5 cm., veszszeje: 113·5 cm.

16.101. Bambuszkés és súlyzótag: 45 cm., veszszeje: 102 cm.

16.103. Bambuszkés és súlyzótag: 42 cm., veszszeje: 108 cm.

625—627. (Lelt. sz. 30.076., 30.083—084.) Hazájok: Bongu. Nevök: *palama-lipuge* (Bongu). Nevének az értelmezését a következő bongui szavak adják: *lipuge* = a koponya nyakszirti dudorodása (protuberantia ossis occipitis); *csamba-lipuge* = boka *(csamba* vagy *szamba* = láb). A bunkót egy felső és egy alsó karima tulajdonképen három részre osztja.»

30.076. Bambuszkés és súlyzótag: 39·5 cm., veszszeje: 81 cm.

Tsinjadji. Benennung: *ang-sserie-boldamu* (Bogadji).» S. 44. Gruppe 14.942.

14.945. Bambuslanz. u. Schaltst. 46 cm., Schaft: 82·5 cm.

16.102. » » » 69 » » 95 »

siehe Tafel XII, Figur 43.

618. (Inv.-Nr. 27.730.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *mapul-palam* (Bilibili). Übergangsform zwischen dem *borea-kala* aus Tsinjadji, dem *ang-sserie* aus Bogadji und dem Jimjamer *palam,* indem das mittlere Schaltstück ein wenig anschwillt. Den Bilibili-Leuten zufolge ein *markhe-ganja,* d. i. ein auch in den an der Mündung des Gogolflusses gelegenen Dörfern gebräuchlicher Pfeil.»

Bambuslanzette und Schaltstück: 44 cm., Schaft: 92·5 cm.

44. Gruppe.

Bambuslanzette flach; beschwert; das Beschwerstück knollig.

619.624. (Inv.-Nr. 14.942—944, 16.099, 16.101, 16.103.) »Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *ang-sserie boldamu* (Bogadji), *borea-kala* (Tsinjadji). Die Bambuslanzette ist an einen geschnitzten Palmholzknollen gebunden. Der Pfeil kann also als ein Compositum des *aukubi* und des *borea-kala* (Tsinjadji) angesehen werden. In der Bogadji-Benennung (*ang-sserie-boldamu*, oft auch *an-sserie-guldamu* ausgesprochen) bezieht sich das Wort *boldamu* auf den Knollen. Diese Art von Pfeile ist seltener bei den Küstenbewohnern, öfter bei den Bergbewohnern zu sehen. Bei Nr. 14.943 an dem Knollen die Spuren eines geschnitzten Menschenantlitzes.»

14.942. Bambuslanzette und Beschwerstück: 42·5 cm., Schaft: 107·0 cm.

14.943. Bambuslanzette und Beschwerstück: 38·5 cm., Schaft: 97·5 cm.

14.944. Bambuslanzette und Beschwerstück: 46 cm., Schaft 91·5 cm.

16.099. Bambuslanzette und Beschwerstück 39·5 cm., Schaft 113·5 cm.

16.101. Bambuslanzette und Beschwerstück: 45 cm., Schaft: 102 cm.

16.103. Bambuslanzette und Beschwerstück: 42 cm., Schaft: 108 cm.

625—627. (Invent.-Nr. 30.083—084.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *palama-lipuge* (Bongu). Die Erläuterung der Benennung ist in folgenden Bonguer Worten gegeben: *lipuge* = Hinterhauptsknochen-Wölbung (protuberantia ossis occipitis); *tschamba-lipuge* = Knöchel *(tschamba* oder *ssamba* = Fuss). Der Knollen selber wird durch einen oberen und einen unteren Reifen eigentlich in drei Theile getheilt.»

30.076. Bambuslanzette und Beschwerstück: 39·5 cm., Schaft: 81 cm.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

30.083. Bambuszkés és súlyzótag: 46 cm., veszszeje: 79 cm.

30.084. Bambuszkés és súlyzótag: 40 cm., veszszeje: 83 cm. Utóbbit lásd XII. tábla, 44. ábra.

45. csoport.

A bambuszkés hengeres (ú. n. fuvolás), súlyzó nincs.

628. (Lelt. sz. 16.008.) «Hazája: Czinyágyi és Bogágyi. Neve: *csumbum-turu* (Bogágyi), *gyue-khálá* (Czinyágyi). Lásd 46. csop. 14.886. Typikus furulyás nyíl, furulyája szembetünő. Másképen nem ebbe a csoportba való.» Vége: 43 cm., vesszeje: 94 cm. Lásd XII. tábla 45. ábra.

46. csoport.

A bambuszkés hengeres, súlyzó van; vesszeje tulajdonjeles.

629. (Leltári sz. 14.890.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *gáburun-turu* (Bogágyi). A vékony bambuszvessző vége felé kihegyezve s ettől természetesen völgyes. Tamolék mondása szerint Rháj (Maclay-part) a készítési helye. Teljesen hasonló a 47. csoporbeli 14.886. sz. *csumbum-turu* név alatt leírt nyílhoz.» Vége: 55 cm., vesszeje: 76 cm. L. XII. tábla, 46. ábra. Tulajdonjele XI. t. 46. á.

47. csoport.

A bambuszkés hengeres, súlyozás van; vesszeje tulajdonjeles.

630. (Lelt. sz. 14.886.) «Hazája: Czinyágyi és Bogágyi. Neve: *csumbum-turu* (Bogágyi), *gyue-khálá* (Czinyágyi). *Csumbum* = nádfurulya, innen a nyíl neve. Curiosumnak megjegyzem, hogy a Bogágyi-tamol tréfásan az alfel-nyílást is furulyának nevezi; a belőle kijövő anaesthetikus massza pedig *csumbum-bi* néven ismeretes tamoléknál.» Vége: 51 cm., vesszeje: 72·5 cm.

631. (Lelt. sz. 27.763.) «Hazája: Rháj vidék. Neve: *ghaburun-turu* (Bogágyi).» Vége: 46 cm., vesszeje: 68 cm. Tulajdonjelét l. XI. tábla, 47. ábra.

II. Halászó nyílak.

A) Négy-, öt- és többhegyűek.

48. csoport.

Kötésök háncsfonadék; vesszejök sima. L. 69. lapon. 14.923. l. XII. tábla, 48. ábra.

49. csoport.

Kötése háncsfonadék; vesszeje tulajdonjeles. Lásd 70. lapon. 27.761. l. XI. tábla, 49. ábra.

30.083. Bambuslanzette und Beschwerstück: 46 cm., Schaft: 79 cm.

30·084. Bambuslanzette und Beschwerstück: 40 cm., Schaft: 83 cm., letzteren siehe Tafel XII, Figur 44.

45. Gruppe.

Bambuslanzette cylindrisch (sog. Flötenpfeil), Beschwerstück fehlt.

628. (Inv.-Nr. 16.008.) »Sammelort: Tsinjadji und Bogadji. Benennung: *tschumbum-turu* (Bogadji), *djuekhala* (Tsinjadji). Siehe 46. Gruppe 14.886. Flötenpfeil, mit augenfälliger sog. Flöte. Sonst nicht in diese Gruppe gehörig.» Spitze: 43 cm., Schaft: 94 cm. Siehe Tafel XII, Figur 45.

46. Gruppe.

Bambuslanzette cylindrisch, beschwert, Schaft mit Eigentumsmarke.

629. (Inv.-Nr. 14.890.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *gaburun turu* (Bogadji). Der dünne Bambusschaft dem Ende zu gespitzt und hievon naturgemäss wölbig. Nach Angabe der Tamol in Rhaj (Maclay-Küste) verfertigt. Gleicht vollständig dem Pfeile Gruppe 47, Nr. 14.886, mit der Benennung *tschumbum-turu.*» Spitze 55 cm., Schaft: 76 cm. Siehe Taf. XII, Fig. 46. Eigentumsmarke Taf. XI, Fig. 46.

47. Gruppe.

Bambuslanzette cylindrisch, mit Beschwerung; Schaft mit Eigentumsmarke.

630. (Inv.-Nr. 14.886.) «Sammelort: Tsinjadji und Bogadji. Benennung: *tschumbum-turu* (Bogadji), *djuekhala* (Tsinjadji). Tschumbum-Rohrflöte, daher auch der Name des Pfeiles. Als Curiosum sei erwähnt, dass die Tamol in humoristischer Anwandlung auch die Steissöffnung als Flöte benennen, und der Koth bei ihnen als *tschumbum-bi* bekannt ist.» Spitze: 51 cm., Schaft: 72·5 cm.

631. (Inv.-Nr. 27.763.) «Sammelort: Rhaj-Gegend. Benennung: *ghaburun-turu* (Bogadji).» Spitze: 46 cm., Schaft: 68 cm. Eigentumsmarke siehe Tafel XI, Fig. 47.

II. Fisch-Pfeile.

A) Mit vier, fünf und mehr Spitzen.

48. Gruppe.

Verbindungsstück ein Geflecht-Ring, Schaft glatt. Siehe Seite 69; 14.923. Tafel XII, Figur 48.

49. Gruppe.

Verbindungsstück ein Geflecht-Ring; am Schaft eine Eigentumsmarke. Siehe Seite 70; 27.761. Tafel XI, Figur 49.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

50. csoport.

Kötésük psychidagubó. L. 70. lapon. 14.941. lásd XII. tábla, 50. ábra.

III. Dísznyílak.

Egy-, ritkábban kéthegyűek, áralakú pálmafa- vagy bambuszvéggel, mely rendkívül díszes faragású.

A) Pálmafavégűek.

51. csoport.

Vége hengeres, bekarczolt kígyózó díszszel.

632. (Lelt. sz. 27.720.) «Hazája: Bilibili, de rhájbeli (Maragum) készítmény. Neve: *áng-szíringei-mangegurumi* (Bogágyi). Vége: 52 cm, vesszeje: 76 cm. Lásd XII. tábla, 51. ábra.

52. csoport.

Vége négyszögletű, bevágásos, de csak két élén. Tulajdonjeles.

633. (Leltári sz. 30.041.) «Hazájok: Bilibili. Neve: *taren* (Bilibili). A pálmafavég négyélű. A díszítés a vég kivételével az egész pálmavégre terjed ki és egyszerűen kisebb-nagyobb bevágásokból áll.» Vége: 54 cm., veszszeje: 78 cm. Lásd XII. tábla, 52. ábra. Tulajdonjelét lásd XI. tábla, 52. ábra.

53. csoport.

Vége négyszögletű, bevágásos, még pedig mind a négy oldalt

634. (Lelt. sz. 30.043.) «Hazája: Bilibili. Neve: *taren* (Bilibili). Az efajta nyílak Rháj vidékről (Maragum) kerülnek az Astrolabe-öbölbe, az oda kereskedelmi czélokból látogató bilibiliek útján. Ezért itt tömegesen szerezhetni, a parti falukban szórványosan. Más falubeli neveik a következők. Maragumbeli neve *makiake,* Gorimában *kala*. Utóbbi nem különös név, csak annyit jelent, mint a bogágyibeli szó *ang* = általában «nyíl». Bogágyiban az efféle Rháj-nyílak neve *ang-szíringei,* Graget szigetén a befaragott végű nyílak neve = *thlágát.*» Vége: 49 cm., vesszeje: 75 cm. Lásd XII. tábla, 53. ábra.

54. csoport.

Vége négyszögletű, bevágásos, négy élén összekötő vonalak.

635. (Lelt. sz. 30.040.) «Hazája: Bilibili. Neve: *taren*

50. Gruppe.

Verbindungsstück aus einem Psychiden-Cocon. S. Seite 70; 14.941, siehe Tafel XII, Figur 50.

III. Zierpfeile.

Ein-, seltener zweispitzig, mit ahlenförmiger Palmholzspitze oder Bambuslanzette, welche immer schön geschnitzt sind.

A) Mit Palmholzspitzen.

51. Gruppe.

Spitze cylindrisch, mit einer Schlangenlinie als Zier.

632. (Inv.-Nr. 27.720.) «Sammelort: Bilibili, jedoch Erzeugniss der Rhajküste (Maragum). Benennung: *ang-ssiringei-mange-gurumi* (Bogadji).» — Spitze: 52 cm., Schaft: 76 cm. Siehe Tafel XII, Figur 51.

52. Gruppe.

Spitze vierkantig, eingekerbt, jedoch bloss an zwei Kanten. Mit Eigentumsmarke.

633. (Inv.-Nr. 30.041.) Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren* (Bilibili). Die Palmspitze ist vierkantig. Die Verzierung erstreckt sich mit Ausnahme der äussersten Spitze auf den ganzen Spitzentheil und besteht aus einfachen, bald kleineren, bald grösseren Kerben.» Spitze: 54 cm., Schaft: 78 cm. Siehe Taf. XII, Fig. 52. Eigentumsmarke siehe Taf. XI, Fig. 52.

53. Gruppe.

Spitze vierkantig, eingekerbt, und zwar an allen vier Kanten.

634. (Inv.-Nr. 30.043.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren* (Bilibili). Diese Art von Pfeilen gelangt aus der Rhaj-Gegend (Maragum) in die Astrolabe-Gegend und zwar durch die dort Handelsverbindungen pflegenden Bilibili-Leute. Deshalb kann man dieselben hier massenhaft ankaufen, während sie in den Küstendörfern nur sporadisch zu haben sind. Die für dieselben in den anderen Dörfern gebräuchlichen Benennungen sind: in Maragum *makiake,* in Gorima *kala*. Letzteres keine Specialbezeichnung und bedeutet bloss so viel wie das in Bogadji gebräuchliche Wort *ang,* allgemein für Pfeil. In Bogadji ist die Bezeichnung für diese Rhajpfeile *ang-ssiringei,* auf Graget heissen Pfeile mit geschnitzten Spitzen *thlagat.*» Spitze: 49 cm., Schaft: 75 cm., siehe Tafel XII, Figur 53.

54. Gruppe.

Spitze vierkantig; gekerbt, an den vier Kanten Verbindungslinien.

635. (Invent.-Nr. 30.040.) «Sammelort: Bilibili. Be-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

(Bilibili).» Lásd az 53. csop. 30.043. sz. Vége: 45 cm., vesszeje: 67·5 cm. Lásd XII. tábla, 54. ábra.

55. csoport.

Pálmafavége négyszögletű, fogas, a fogak örvben állók, kicsinyek.

636. (Lelt. sz. 14.875.) «Hazája: Venge és Jimjam. Neve: *leringangam* (Jimjam). Négyélű, hegyétől tövéig fogasan faragott pálmafavégű nyíl. A fogak négyesével egy örvben. Az Astrolabe-öböl partvidékén és hegyi faluiban kevés példányban lehet kapni, a mi van is, mind öreg, füstös-kormos, jeléül, hogy nem itt készül, használatban sincs, csak ritkaságképen őrzik. Ha készítési helyét tudakolom, egyértelműleg Rhájt mondják annak.» Vége: 37 cm., vesszeje: 88·5 cm.

637—639. (Lelt. sz. 14.954., 14.957., 14.959.) «Hazájok: Uom. Nevök: *kulugagarei* (Uom).»

14.954. vége: 38·5 cm., vesszeje: 78·5 cm.
14.957. » 50 » » 74 »
14.959. » 49 » » 75 »

640—642. (Lelt. sz. 27.753., 27.755., 27.758.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *taren* (Bilibili). A 27.753. sz.-nál a négyes örvben álló fogak fölött mindenütt a fogak nagyságával arányos, valamikor fénylő, sárga szinű, most füstös háncskarikák. A 27.758. sz.-nál a fogazott rész alatt kuszkuszbőr darabka »

27.753. vége: 74 cm, vesszeje: 79·5 cm.
27.755. » 48 » » 71 »
27.758. » 48 » » 76·5 »

Utóbbit lásd XII. tábla, 55. ábra.

643—645. (Lelt. sz. 30.044., 30.062., 30.091.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *taren.*» Lásd 53. csop 30.043. sz.

30.044. vége: 50 cm., vesszeje: 73·5 cm.
30.062. » 47 » » 84 »
30.091. » 49 » » 79·5 »

56. csoport.

Pálmafavége négyszögletű, fogas, a fogak örvben állók, nagyok; a nyíl vesszeje sima.

646—650. (Lelt. sz. 14.874., 30.057., 30.058., 30.065., 34.102.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *taren.*» Lásd 53. csop. 30.043. sz.

14.874. vége: 59 cm., vesszeje: 78 cm.
30.057. » 51 » » 78·5 »
30.058. » 49 » » 76·5 »
30.065. » 41 » » 87·5 »
30.102. » 51 » » 71 »

30.057. lásd XII. tábla, 56. ábra.

nennung: *taren* (Bilibili).» Siehe 53. Gruppe Nummer 30.043. Spitze: 45 cm., Schaft: 67·5 cm. Siehe Tafel XII, Figur 54.

55. Gruppe.

Palmholzspitze vierkantig, gezähnt, die Zähne im Wirtel stehend, klein.

636. (Inventar-Nr. 14.875.) «Sammelort: Wenge und Jimjam. Benennung: *leringangam* (Jimjam). Ein vierkantiger, von der äussersten Spitze bis unten gezähnt geschnitzter Pfeil mit einer Palmholzspitze. Die Zähne sitzen zu vieren in einem Wirtel. Pfeile dieser Sorte sind an der Küste- und in den Bergdörfern der Astrolabe-Bai nur in wenig Exemplaren zu haben, und auch dies sind alte, rauchige und berusste Exemplare, zum Zeichen dessen, dass sie nicht hier verfertigt und nur als Rarität aufbewahrt werden. Wenn ich mich nach dem Herstellungsorte erkundige, bezeichnet man mir einstimmig die Rhaj-Gegend als solchen.» Spitze: 37 cm., Schaft: 88·5 cm.

637—639. (Inv.-Nr. 14.954, 14.957, 14.959.) «Sammelort: Uom. Benennung: *kulugagarei* (Uom).»

14.954. Spitze: 38·5 cm., Schaft: 78·5 cm.
14.957. » 50 » » 74 »
14.959. » 49 » » 75 »

640—642. (Inv.-Nr. 27.753, 27.755, 27.758.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren* (Bilibili). Bei Nr. 27.753 oberhalb der in vierzähligen Wirteln stehenden Zähne, mit der Grösse der Zähne im Verhältniss stehende, ehemals glänzendgelbe, jetzt rauchige geflochtene Ringe. Bei Nr. 27.758 unter dem gezähnten Theil ein Stückchen eines Cuscusfelles.»

27.753. Spitze: 74 cm., Schaft: 79·5 cm.
27.755. » 48 » » 71 »
27.758. » 48 » » 76·5 »

Siehe Tafel XII, Figur 55.

643—645. (Inv.-Nr. 30.044, 30.062, 30.091.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren.*» Siehe 53. Gruppe, Nr. 30.043.

30.044. Spitze: 50 cm., Schaft: 73·5 cm.
30.062. » 47 » » 84 »
30.091. » 49 » » 79·5 »

56. Gruppe.

Palmholzspitze vierkantig, gezähnt, die Zähne im Wirtel stehend, gross; der Schaft glatt.

646—650 (Inv.-Nr. 14.874, 30.057, 30.058, 30.065, 34.102. «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren* siehe 53. Gruppe, Nr. 30.043.

14.874. Spitze: 39 cm., Schaft: 78 cm.
30.057. » 51 » » 78·5 »
30.058. » 49 » » 76·5 »
30.065. » 41 » » 87·5 »
34.102. » 51 » » 21 »

30.657 siehe Tafel XII, Figur 56.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

57. csoport.

Pálmafavége négyszögletű, fogas, a fogak örvben állók, nagyok; a nyíl vesszeje tulajdonjeles.

651. (Lelt. sz. 14.960.) «Hazája: Uom. Neve: *kalu-gagarei* (Uom).» Vége: 41 cm., vesszeje: 81·5 cm. Lásd XII. tábla, 57. ábra, tulajdonjele: XI. tábla, 57. ábra.

58. csoport.

Pálmafavége négyszögletű, fogas, fogak spirálisban állók.

652. (Lelt. sz. 14.955.) «Hazája: Uom. Neve: *kalu-gagarei* (Uom).» Vége: 45 cm., vesszeje: 85 cm.

653. (Lelt. sz. 14.973.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *khala-tagi* (Czinyágyi), *an-sziringei* (Bogágyi).» Vége. 35 cm., vesszeje: 86 cm.

654—656. (Lelt. sz. 30.063., 30.064., 30.066.) «Hazája: Bilibili. Neve: *taren.*» Lásd az 53. csoportbeli 30.043. sz. nyílat.

30.063. vége: 44 cm., vesszeje: 79·5 cm.
30.064. » 51 » » 71 »
30.066. » 38 » » 77 » lásd XII. tábla, 58. ábra.

59. csoport.

Pálmafavége négyszögletű, fogas, a fogak váltakozó állásúak.

657. (Lelt. sz. 14.970.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *ganya-szabo-khala-tagi* (Czinyágyi). A négyélű nyílvégen váltakozva 3—3 gyengén faragott fog s egy-egy ilyen csoport alatt hosszúkás barázda.» Vége: 30 cm., vesszeje: 84 cm

658. (Leltári sz. 16.001.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ang-sziringei-ningren* (Bogágyi). Pálmafája négy oldalán faragott, két-két szemben levő szeglet váltakozva fogas. Rháj-partvidéki (Mingyire falu) készítmény. Az itt lévő Salamon-szigeti bukák hazájukbeli Szomoró-szigeti nyílnak tartották s nyelvükön *tokinkiszá* nevűnek mondták.» Vége: 48 cm., vesszeje: 76·5 cm. Lásd XII. tábla, 59. ábra.

60. csoport.

Pálmafavége négyszögletű, félig fogas, a fogak örvös állásúak.

659. (Lelt. sz. 14.972.) «Hazája: Czinyágyi Neve: *khala-tagi* (Czinyágyi).» Lásd 59. csoport 14.970. sz. Vége: 42 cm., vesszeje: 103 cm. L. XII. tábla, 60. ábra.

660. (Leltári sz. 30.042.) «Hazája: Bilibili. Neve: *taren* (Bilibili).» Lásd 61. csop. 30.092. sz. Vége: 31 cm., vesszeje: 58 cm.

57. Gruppe.

Palmholzspitze vierkantig, gezähnt, dle Zähne im Wirtel stehend, gross; der Schaft mit Eigentumsmarke.

651. (Inv.-Nr. 14.960.) «Sammelort: Uom. Benennung: *kalugagarei* (Uom).» Spitze: 41 cm. Schaft 81·5 cm. Siehe Tafel XII, Figur 57, die Eigentumsmarke Taf. XI, Fig. 57.

58. Gruppe.

Palmholzspitze vierkantig, gezähnt, Zähne in einer Spirale stehend.

652. (Inv.-Nr. 14.955.) «Sammelort: Uom. Benennung: *kalu-gagarei* (Uom).» Spitze: 45 cm., Schaft: 85 cm.

653. (Inv.-Nr. 14.973.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *khala-tagi* (Tsinjadji), *an-ssiringei* (Bogadji).» Spitze: 35 cm., Schaft: 86 cm.

654—666. (Inv.-Nr. 30.063, 30.064, 30.066.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren* » Siehe 53. Gruppe. Nr. 30.043.

30.063. Spitze: 44 cm., Schaft: 79·5 cm.
30.064. » 51 » » 71 »
30.066. » 38 » » 77 »
siehe Tafel XII, Figur 58.

59. Gruppe.

Palmholzspitzen vierkantig, gezähnt, Zähne abwechselnd stehend.

657. (Inv.-Nr. 14.970.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *ganja-ssabo-khala-tagi* (Tsinjadji). An der vierkantigen Spitze abwechselnd je drei schwach geschnitzte Zähne, und unter je einer solchen Gruppe eine längliche Furche.» Spitze: 30 cm., Schaft: 84 cm.

658. (Inv.-Nr. 16.001.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ang-ssiringei-ningren* (Bogadji). Das Palmholz vierkantig zugeschnitzt, abwechselnd je zwei gegenüberstehende Ecken gezähnt. Erzeugniss von der Rhaj-Küste (Dorf Mindjire). Die hier verweilenden Buka vom Salomon-Archipel hielten sie für Pfeile von der Insel Somoro und benannten sie in ihrer Sprache *tokinkissa.*» Spitze: 48 cm., Schaft: 76·5 cm. S. Taf XII, Fig. 59.

60. Gruppe.

Palmholzspitze vierkantig, halb gezähnt, die Zähne wirtelständig.

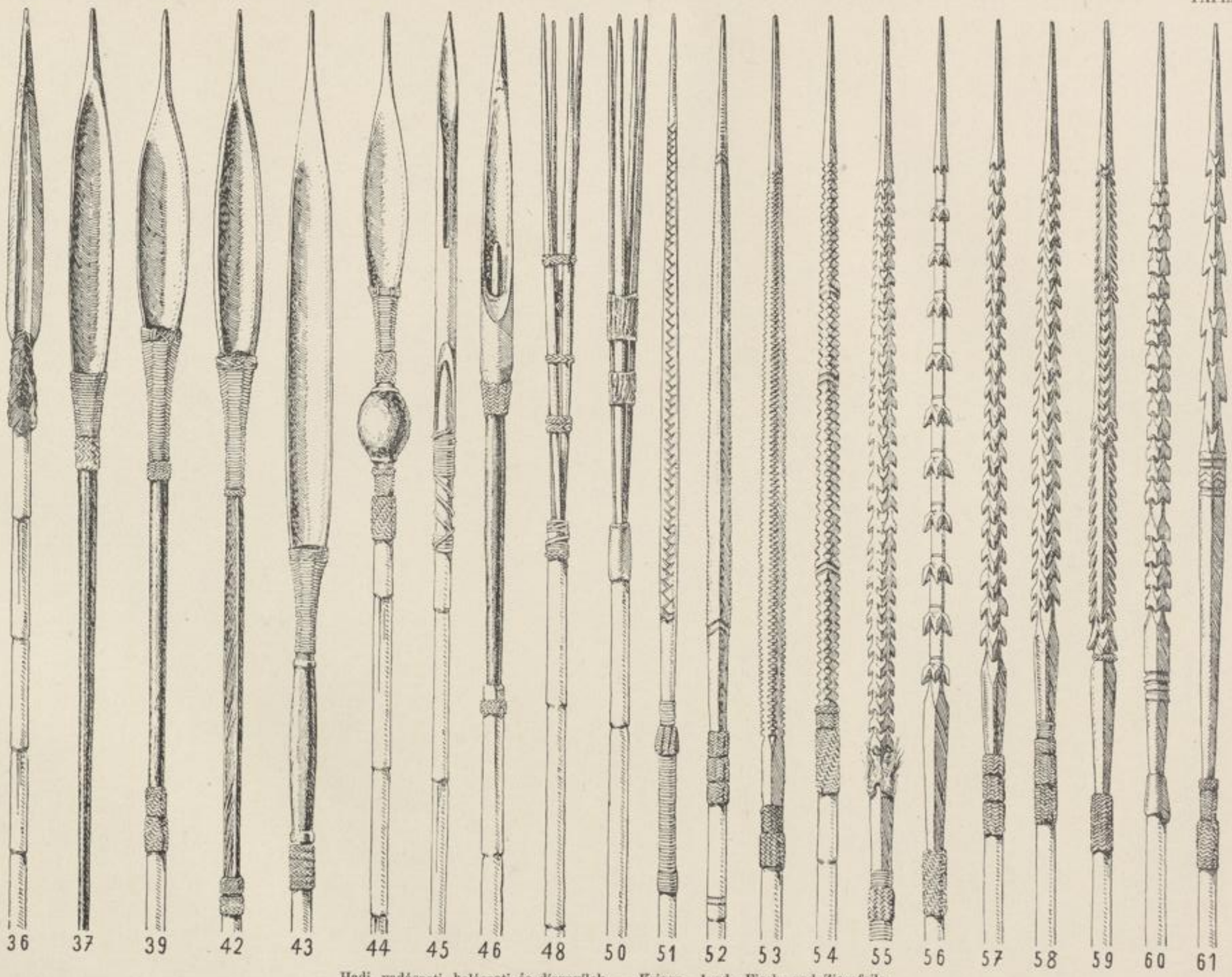
659. (Inv.-Nr. 14.972.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *khala-tagi* (Tsinjadji).» Siehe 59. Gruppe. Nr. 14.970. Spitze: 42 cm., Schaft: 103 cm. Siehe Tafel XII, Fig. 60.

660. (Invent.-Nr. 30.042.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren* (Bilibili).» Siehe 61. Gruppe Nr. 30.092. Spitze 31 cm., Schaft: 58 cm.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

XII. TÁBLA.

TAFEL XII.

Hadi, vadászati, halászati és dísznyilak. — Kriegs-, Jagd-, Fisch- und Zierpfeile.

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
DFG

61. csoport.

Pálmafavége négyszögletű, félig fogas, a fogak váltakozó állásúak.

661. (Leltári sz. 14.885.) «Hazája: Erima. Neve: *khala-hiria* (Erima), *tagi-munyaszugu* (Czinyágyi). Vége négyélű, két-két oldalon váltakozó állású durva fogakkal, azon alul a kerekre maradt rész csatornásan berovott, mint a jimjami *palam-kangyi*. Erimában kétféle nevet mondtak rá: *khala-hiria* és *hiria-minyágó*. Czinyágyibeli neve: *tagi-munyaszugu*. Jelentését csak a *munyaszugu* szónak tudom = nyelv; valószinűleg ezt jelenti az erimai *minyágó* is. A fogakat tehát tamolék is a nyelv szóval fejezik ki, mint a Salamon-szigeti bukák.» Vége: 56 cm., vesszeje: 71 cm.

662. (Leltári sz. 30.092.) «Hazája: Bilibili. Neve: *taren* (Bilibili).» Lásd 53. csop. 30.043. sz. Vége: 35·5 cm, vesszeje: 94 cm. Lásd XII. tábla, 61. ábra.

62. csoport.

Pálmafavége négyszögletű, faragott felemás motivumokkal.

663. (Lelt. sz. 14.857.) «Hazája: Uom. Neve: *kulugagarei* (Uom).» Lásd 58. csoport 14.955. sz. Vége: 51 cm., vesszeje: 74 cm. L. XIII. tábla, 62.: 1. ábra.

664—667. (Lelt. sz. 14.969., 14.971., 27.733., 27.755.) «Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *khala-tagi* (Czinyágyi), *an-sziringei* (Bogágyi). Az egyik friss metszésű darab mutatja, hogy ez a fajta nyíl itt készül s nem mint sok más, csere útján kerül más vidékről. Ezért könnyen érthető, hogy itt még a különféle alakú metszéseknek is külön nevük van; így a csipkésfogú négyszögletes vastagabb gyürű neve *csanaku*, az élek lefaragása után maradt vékonyabb részé *khala-gaima*. A Bogágyiaknál, hol e nyilat nem csinálják, mint minden fogazásnak, *sziringei* az általános neve.»

«E nyílak nevét Czinyágyiban sokféleképen hallottam: *kala-tagi, ganye-kala-tagi, ganya-szabo-khala-tagi* és *ganya-szabo-khala*. E sok név tulajdonképen mindig ugyanegy kifejezésnek a változata, a mit könnyen meg lehet érteni, ha tudjuk, hogy *ganya* és *khala* általában nyílat jelent; *tági* = bevagdalt, berovott; *szábó* (néha *czábó*) az a fa, a miből készitik.»

«A rámázolt vörös föld, mint sok más faeszközön, nem annyira diszítés, mint védőszer a rovarok ellen.»

61. Gruppe.

Palmholzspitze vierkantig, halb gezähnt, die Zähne wechselständig.

661. (Inv.-Nr. 14.885.) «Sammelort: Erima. Benennung: *khala-hiria* (Erima), *tagi-munjassugu* (Tsinjadji). De Spitze vierkantig, an je zwei Seiten wechselständige Zähne, unter denselben der rund belassene Theil kanalförmig eingeschnitzt, wie bei dem *palam-kandji* von Jimjam. In Erima gab man mir dafür zwei Namen an: *khala-hiria* und *hiria-minjago*. In Tsinjadi heisst er *tagi-munjassugu*, hievon weiss ich nur die Bedeutung des zweiten Wortes = Zunge; wahrscheinlich bedeutet die Erima-Benennung *minjago* das nämliche. Die Zähne werden also auch durch die Tamol mit demselben Worte bezeichnet wie durch die Bukaleute von den Salomons-Inseln, d. i. mit dem Worte: Zunge.» Spitze: 56 cm., Schaft: 71 cm.

662. (Inv.-Nr. 30.092. Sammelort: 30.092. Benennung: *taren* (Bilibili). Siehe 53. Gruppe, Nr. 30.043. Spitze: 35·5 cm., Schaft: 94 cm. S. Taf. XII, Fig. 61.

62. Gruppe.

Palmholzspitze vierkantig, mit zweierlei Schnitzwerk.

663. (Inv.-Nr. 14.957.) «Sammelort: Uom. Benennung: *kulugagarei* (Uom). Siehe 58. Gruppe. Nr. 14.955. Spitze: 51 cm., Schaft: 74 cm. S. Taf. XIII, Fig. 62: 1.

664—667. (Inv.-Nr. 14.969, 14.971, 27.733, 27.755.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *khala-tagi* (Tsinjadji), *an-ssiringei* (Bogadji). Das eine frisch geschnitzte Stück zeigt, dass diese Art Speere hier angefertigt wird und nicht wie so viele andere Gattungen von anderen Gegenden eingetauscht werden. Es ist deshalb leicht verständlich, dass hier sogar die verschiedenen Schnitzformen verschiedene Namen führen; so heisst der vierkantige dickere Ring *tschanaku*, der nach dem Wegschneiden des Ringes zurückgebliebene dünnere Theil *khala-gaima*. Bei den Bogadji-Leuten, wo diese Art Pfeile nicht angefertigt werden, pflegt man auch diese Art der Zähnung, wie alle anderen mit der allgemeinen Bezeichnung *ssiringei* zu belegen.»

«In Tsinjadji hörte ich die Benennung dieser Pfeile auf ganz verschiedene Weise aussprechen: *kala-tagi, ganje-kala-tagi, ganja-ssabo-khala-tagi* und *ganja-ssabo-khala*. All diese Namen sind eigentlich nur Varianten eines und desselben Ausdruckes, was leicht verständlich ist, wenn man weiss, dass *ganja* und *khala* im Allgemeinen so viel wie Pfeil bedeutet; *tagi* = eingeschnitten, eingekerbt; und *ssabo* (manchmal *tsabo*) das Holz, aus dem sie verfertigt werden.»

»Die aufgestrichene rothe Farbe ist auch hier wie an so vielen anderen Holzgeräthen nicht so sehr eine Verzierung, als ein Schutzmittel gegen die Insekten.»

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

14.969. vége: 75 cm., vesszeje: 52 cm.
14.971. » 45 » » 101 »
27.733. » 41 » » 83 »
27.755. » 48 » » 71 »
14.969. lásd XIII. tábla, 62.: 7. ábra.
14.971. » XIII. » 62.: 6. »
27.733. » XIII. » 62.: 8. »
27.755. » XIII. » 62.: 3. »

668. (Lelt. sz. 27 759.) «Hazája: Bilibili. Neve: *angsziringei* (Bogágyi). Ritkábbnak látszik a búgófa-(csorop) diszítésű nyílnál is, mert ezen az egyetlen darabon kívül nem láttam többet. (A misszionariusoknál sem, a kik pedig különösen a czifra eszközökre vadásznak.) Ez is Maragumból való. Kötése sárga és czikk-czakk mustrázatos fekete háncs. A nyílvég alsó részén négyes örvben álló fogak, a fogak fölött sárga háncsgyürű, a következő darabon kettős, szembenálló fogsor; e fölött váltakozva még két örvös és egy szembenálló fogsor. A négyszögletes véget vörös-sárga-vörös háncsfonat takarja.» Vége: 53 cm., vesszeje: 78 cm. Lásd XIII. tábla, 62.: 2. ábra.

669—670. (Lelt. sz. 30.045—046.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *taren* (Bilibili).» Lásd 53. csop. 30.040. sz-

30.045. vége: 41 cm., vesszeje: 84 cm.
30.046. » 57 » » 62 »
30.045. lásd XIII. tábla, 62.: 4. ábra.
30.046. » XIII. » 62.: 5. »

63. csoport.

Pálmafavége négyszögletű, úgynevezett szemmotivum-díszszel.

671—672. (Lelt. sz. 14.956., 15.974.) «Hazájok: Uom. Nevök: *sziringaue* (Uom), *sziringei* (Bogágyi). Ezekre az uombeli fogasan metszett nyílak különféle fajaira sincs az Astrolabe-öböl partvidékén s a közeli hegyeken lakó tamoloknak külön nevük, minthogy nem is itt készülnek, hanem a délkeletre eső Rháj partvidéken. Az edényeikkel távoli partvidékre is eljáró Bilibili-lakosok hozzák, azoktól kerül a többi falukba.»

«Astrolabe-öböl parti falvaiban, különösen Bogágyiban a faragott nyílaknak ezt a fajtáját is a *sziringei* (berovott, tüskés) általános elnevezéssel jelzik, mely szó az uomi lakók rokon nyelvén *sziringaue*-vé változik. A czinyágyiak nyelve ezektől egészen eltérő, s ezek a fenti szókat lefordítván, e nyílakat *tagi (khala tagi)*

14.969. Spitze: 75 cm, Schaft: 52 cm.
14.971. » 45 » » 101 »
27.733. » 41 » » 83 »
27.755. » 48 » » 71 »
14.969. Siehe Tafel XIII, Figur 62: 7.
14.971. » » XIII, » 62. 6.
27.733. » » XIII, » 62: 8.
27.755. » » XIII, » 62: 3.

668. (Inv.-Nr. 27.759.) Sammelort: Bilibili. Benennung: *ang-ssiringei* (Bogadji). Scheint noch seltener zu sein als die Pfeile mit der Schwirrholz-(tschorop-) Verzierung, da ich ausser diesem einzigen Stück keines mehr gesehen. (Auch bei den Missionären nicht, obwohl diese besonders auf verzierte Geräthe jagen). Auch dieser Pfeil stammt aus Maragum. Das Verbindungsgeflecht zeigt ein aus schwarzen und gelben Bändern geflochtenes Muster. Am unteren Theile der Pfeilspitze vier wirtelständige Zähne; ober den Zähnen ein gelber Bastring, am folgenden Theile zwei, einander gegenüberstehende Zahnreihen; oberhalb dieser abwechselnd noch zwei wirtelständige und eine gegenüberstehende Zahnreihe. Der vierkantige äusserste Spitzentheil mit einem roth-gelb-rothen Bastgeflechte bedeckt.» Spitze: 53 cm., Schaft: 78 cm., s. Taf. XIII, Fig. 62: 2.

669—670. (Invent.-Nr. 30.045—046.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren* (Bilibili).» Siehe 53. Gruppe, Nr. 30.040.

30.045. Spitze: 41 cm., Schaft: 84 cm.
30.046. » 57 » » 62 »
30.045. Siehe Tafel XII, Figur 62: 4,
30.046. » » XII, » 62: 5.

63. Gruppe.

Palmholzspitze vierkantig, mit sog. Augenmotiv-Verzierung.

671—672. (Inv.-Nr. 14.956—15.974.) «Sammelort: Uom. Benennung: *ssiringaue* (Uom), *ssiringei* (Bogadji). Für die verschiedenen Formen dieser aus Uom stammenden, gezähnt geschnittenen Pfeile haben die an der Küste und in den nahegelegenen Küstengebirgen der Astrolabe-Bai wohnenden Tamol keine besondere Benennung, nachdem dieselben nicht hier, sondern in der südöstlich zu fallenden Rhaj-Gegend angefertigt werden. Dieselben werden von den mit ihren Geschirren auch ganz entlegene Gegenden besuchenden Bilibili-Leuten hieher gebracht und gelangen erst aus den Händen dieser in die übrigen Dörfer.»

«In den Küstendörfern der Astrolabe-Bai, besonders in Bogadji wird auch diese Gattung der geschnitzten Pfeile mit der allgemeinen Benennung *ssiringei* (eingeschnitzt, eingekerbt) bezeichnet; dieses Wort wandelte sich in der verwandten Sprache der Bewohner von Uom zu *ssiringaue*. In der ganz fremden Sprache der Tsinjadji-Leute hat man diese Benennung in die eigene Sprache übersetzt und bezeichnet man dieselben

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

szóval nevezték meg. Egyáltalán, ha valamely név után tudakozódom, mindig mondanak ilyent, de ezeket csak akkor veszem biztosaknak, ha többszöri, különböző időben tett kérdéseimre mindig egy s ugyanazt a feleletet kapom s egyiket a másikkal az irányban ellenőrizhetem, hogy nem-e csak valamely sebtiben adott, személyes válaszszal van dolgom.»

14.956. vége: 38 cm, vesszeje: 83 cm.
15.974. » 51 » » 76 »
14.956. lásd XIII. tábla, 63.: 4. ábra.
15.976. » XIII. » 63: 5. »

673—681. (Lelt. sz. 16.107., 27.764., 30.047—053.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *taren.*» L. 53. csop. 30.040. sz.

16.107. vége: 34 cm., vesszeje: 79 cm.
27.764. » 35 » » 83 »
30.047. » 47 » » 75 »
30.048. » 28·5 » » 72·5 »
30.049. » 32 » » 86·5 »
30.050. » 43 » » 85·5 »
30.051. » 47 » » 83·5 »
30.052. » 58 » » 75·5 »
30.053. » 40·5 » » 89·5 »
16.107. lásd XIII. tábla, 63.: 11. ábra.
27.764. » XIII. » 63.: 1. »
30.047. » XIII. » 63.: 7. »
30.048. » XIII. » 63.: 2. »
30.049. » XIII. » 63.: 9. »
30.050. » XIII. » 63.: 10. »
30.051. » XIII. » 63.: 3. »
30.052. » XIII. » 63.: 6. »
30.053. » XIII. » 63.: 8. »

64. csoport.

Pálmafavége háromszögletű, az egyes élek mindvégig fogasok, fogak csak két élén vannak.

682. (Leltári sz. 14.853.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ang-szíringei-ningren* (Bogágyi). Háromélű nyíl, egy oldal épélű, más két éle felváltva csipkés, illetőleg fogas. Salamon-szigeti buka munkások Szomoró-szigeti nyílnak állították s *ausur-korkoru* nevűnek mondták.» Vége: 51 cm., vesszeje: 71 cm.

683. (Leltári sz. 30.054.) «Hazája: Bilibili. Neve: *taren.*» Lásd 53. csop. 30.040. sz. Vége: 46 cm., vesszeje: 75 cm. Lásd XIII. tábla, 64. ábra.

65. csoport.

Pálmafavége háromélű; az egyes élek mindvégig fogasok, még pedig mindhárom él.

mit dem Worte *tagi* (*khala tagi* = geschnitzter, eingekerbter (Pfeil). Wenn ich des Längeren nach einem speciellen Namen forsche, so sagt man mir zwar solche, jedoch nehme ich dieselben nur dann für sicher hin, wenn mir zu verschiedenen Zeiten und verschiedentlichemale immer dieselbe Antwort zu Theil wird und ich den einen durch den anderen zu controllieren vermag, ob es nicht irgend eine in der Eile abgegebene persönliche Antwort ist, die der Betreffende nach eigenem Gutdünken abgab.»

14.956. Spitze: 38 cm., Schaft: 83 cm.,
15.974. » 51 » » 76 »
14.956. Siehe Tafel XIII, Figur 63: 4.
15.976. » » XIII, » 63: 5.

673—681. (Invent.-Nr. 16.107, 27.764, 30.047—053.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren.*» Siehe 53. Gruppe, Nr. 30.040.

16.107. Spitze 34 cm., Schaft: 79 cm.
27.764. » 35 » » 83 »
30.047. » 47 » » 75 »
30.048. » 28·5 » » 72·5 »
30.049. » 32 » » 86·5 »
30.050. » 43 » » 85·6 »
30.051. » 47 » » 83·5 »
30.052. » 58 » » 75·5 »
30·053. » 40·5 » » 89·5 »
16.107. Siehe Tafel XIII, Figur 63: 11.
27.764. » » XIII, » 63: 1.
30.047. » » XIII, » 63: 7.
30.048. » » XIII, » 63: 2.
30.049. » » XIII, » 65: 9.
30.050. » » XIII, » 63: 10.
30.051. » » XIII, » 63: 3.
30.052. » » XIII, » 63: 6.
30.053. » » XIII, » 63: 8.

64. Gruppe.

Palmholzspitzen dreikantig, die einzelnen Kanten der ganzen Länge nach gezähnt, Zähne nur an zwei Kanten.

682. (Inv.-Nr. 14.853.) «Sammelort: Bogadji: Benennung: *ang-ssiringei-ningren* (Bogadji). Dreikantiger Pfeil, eine Kante ganzrandig, die beiden anderen abwechselnd gezähnt. Die Buka-Arbeiter von den Salomon-Inseln behaupteten, der Pfeil stamme von der Insel *Ssomoro* und heisse *auschur-korkoru.*» Spitze: 51 cm., Schaft: 71 cm.

683. (Invent.-Nr. 30.054.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren.* Siehe 53. Gruppe Nr. 30.040. Spitze 46 cm., Schaft: 75 cm. Siehe Tafel XIII, Figur 64.

65. Gruppe.

Palmholzspitze dreikantig, die einzelnen Kanten der ganzen Länge nach gezähnt, und zwar alle drei Kanten.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

684. (Lelt. sz. 14.958.) «Hazája: Uom. Neve: *kulugagarei.*» Lásd 63. csoport 14.956. sz. Vége: 39 cm., vesszeje: 81 cm.

685. (Leltári sz. 27.751.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ang, lüvi ocsogogy* (Bogágyi). Ez az egyetlen ilyenformán fogazott nyíl, melyet az Astrolabe környékén eddig láttam. Különben rhájbeli készítmény, talán csak «phantasie-nyíl» s nem használt alak. Különös neve nincs is, mert az «*ang, lüvi ocsogogy*» egész mondat, s azt jelenti: «a nyíl vége (tüskéje) felfelé áll»; ezzel ellentétben a hátrafelé álló fogas nyílakat így jellemezték: »*ang, lüvi ocsájron.*»

A fentiben, mint az idézőjel mutatja, Biró Lajos eredeti szövegét közlöm; a nyelvészek tán hasznát veszik annak a három szónak, a mely azt jelenti, hogy a nyíl tüskéi előrefelé állanak. A nyíl maga azonban korántsem «phantasie-nyíl», mert mindössze a nyílvég volt fordítva a kötésbe dugva, mit egy kézfogással helyreigazítottunk. Vége: 42 cm., vesszeje: 81·5 cm. Lásd XIII. tábla, 65. ábra.

686. (Leltári sz. 30.056.) «Hazája: Bilibili. Neve: *taren.*» Lásd 53. csoport 30.040. sz. nyílat. Vége: 50·5 cm., vesszeje: 81 cm.

66. csoport.

Pálmafavége háromélű, az egyes élek nem mindvégig fogasok, egy-egy fog váltakozik.

687—688. (Leltári sz. 14.887., 16.004.) «Hazájok: Mingyire (Maclay-partvidék). Nevök: *sziringei bumána* (Bogágyi). E nyílakhoz más útján jutottam, kinél a német védterület legkülönbözőbb vidékeiről származó nyílak voltak összekeverve. Elsőben Salamon-szigeti buka-nyílnak véltem. Minthogy a telepen van vagy 20 buka, s épen egyik szolgám is e nemzetbeli, ezeket kérdeztem meg s mindnyájan elismerték hazájukbelinek.»

«Teljesen megbíztam a bukák adatainak a helyességében, csak annak kivántam még utána járni, hogyan kerültek ezek a buka-nyílak tamolékhoz? A parti forgalom útján kerültek-e fel, vagy háziszolgák lopkodták el gazdáik gyűjteményéből s adogatták el? Kérdezősködéseimre az éltesebb és tapasztaltabb Bogágyi-tamolok egyértelműleg azt a felvilágosítást adták, hogy ezeket a nyílakat a Rháj-tamolok csinálják s Bilibili-tamolok hozzák erre a vidékre. Ugyanezt mondta egy Bilibiliből ide telepedett tamol is. Épen ilyen határozottan Rhájt vallották e nyílak származási helyének Uom falu lakói,

684. (Invent.-Nr. 14.958.) «Sammelort: Uom. Benennung: *kulugagarei.*» Siehe 63. Gruppe, Nr. 14.956. Spitze: 39 cm., Schaft: 81 cm.

685. (Inv.-Nr. 27.751.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ang, lüwi otschogodj* (Bogadji). Der einzige derart geschnitzte Pfeil, den ich in der Astrolabe-Bai sah. Übrigens ein Rhaj-Erzeugniss, vielleicht nur ein «Phantasie-Pfeil» und keine gebrauchte Form. Derselbe führt keinen besonderen Namen, da der Satz: *ang, lüwi otschogodj* soviel bedeutet: «die Spitze (der Dorn) des Pfeiles steht nach oben», dem gegenüber charakterisierte man mir die Pfeile mit nach rückwärts stehenden Zähnen: «*ang, lüwi otschajron.*»

Im obigen theilte ich, wie ja auch das Anführungszeichen zeigt, den ursprünglichen Text Biró's mit. Die Sprachforscher können vielleicht die drei angeführten Worte, die das Nachvornestehen der Dornen bedeuten, zu ihren Zwecken verwenden. Der Pfeil selber war aber durchaus kein «Phantasie-Pfeil», sondern die Spitze war ganz einfach verkehrt in das Verbindungstück gesteckt, was mit einem Handgriffe corrigiert wurde. Spitze: 42 cm., Schaft: 81·5 cm., siehe Tafel XIII, Figur 65.

686. (Invent.-Nr. 30.056.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren.*» Siehe 53. Gruppe, Nr. 30.040. Spitze: 50·5 cm,, Schaft: 81 cm.

66. Gruppe.

Palmholzspitze dreikantig, die einzelnen Kanten nicht der ganzen Länge nach gezähnt; abwechselnd je ein Zahn.

687—688. (Inv.-Nr. 14.887, 16,004.) «Sammelort: Mindjire (Maclay-Küste.) Benennung: *ssiringei bumana* (Bogadji). Zu diesem Pfeile gelangte ich aus fremder Hand. Der Betreffende hatte eine Collection von aus den verschiedensten Theilen des deutschen Schutzgebietes stammenden Pfeilen. Erst hielt ich denselben für einen Buka-Pfeil von den Salomon-Inseln. Da sich in der Colonie ungefähr 20 Buka befinden und auch der eine meiner Diener diesen angehört, befragte ich sie hierüber und bekräftigten sie alle, dass der Pfeil aus ihrem Vaterlande stammte.»

«Ich glaubte anfangs an die Angaben der Buka, doch wollte ich noch wissen, wieso diese Bukapfeile zu den Tamol gelangten? Im Wege des Küstenhandels, oder vielleicht gar durch Untreue der Domestiken, welche dieselben aus den Sammlungen ihrer Herren wegstahlen? Auf meine diesbezüglichen Fragen erhielt ich von den betagteren und erfahrenen Bogadji-Tamol die einmütige Antwort, dass diese Pfeile durch die Rhaj-Tamol angefertigt und durch die Bilibili-Tamol in diese Gegend gebracht werden. Dasselbe bestättigte mir auch ein aus Bilibili hier ansässig gewordener Tamol. Ebenso beglaubigten diese Herkunft auch die Be-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

sőt egy ugyanakkor jelen levő Bongu-tamol a falu nevét is meg tudta mondani: *Mingyire.*»

«Megbízhatóbbnak kell tartanom tamolék mondását, mint a bukákét, a kikről látom, hogy három évi itt létük alatt még anyanyelvüket is jórészben elfelejtették. A fenti szavak feljegyzéséhez is egész csoportot kellett összehívnom, mert soknak a legközönségesebb szavak se jutottak eszébe.»

14.887. vége: 44 cm., vesszeje: 87 cm.
16.004. » 43 » » 80·5 »

Lásd XIII. tábla, 66. ábra.

wohner des Dorfes Uom, ja ein zufällig dort verweilender Bongu-Tamol gab mir auch den Namen des Dorfes an, ihm zufolge *Mindjire,*»

«Ich muss also die Angaben der Tamol für verlässlicher halten als diejenigen der Buka, die in den drei Jahren ihres hiesigen Aufenthaltes sogar ihre Muttersprache zum grossen Theile verlernten und ich, um auch nur die obigen Worte notieren zu können, eine ganze Schaar zusammentreiben musste, da vielen nicht einmal die gewöhnlichsten Worte einfielen.»

14.887. Spitze: 44 cm., Schaft: 87 cm.
16.004. » 43 » » 80·5 »

siehe Tafel XIII, Figur 66.

67. csoport.

Pálmafavége háromélű, az egyes élek nem mindvégig fogasok; vesszeje sima.

689—692. (Lelt. sz. 14.855—858.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *ang-sziringei-ningreng* (Bogágyi).» Lásd 64. csop. 14.853. sz.

14.855. vége: 45 cm., vesszeje: 78·5 cm.
14.856. » 46·5 » » 81 »
14.857. » 48 » » 74·5 »
14.858. » 47 » » 77 »

693. (Leltári sz. 16.000.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ang-sziringei* (Bogágyi). A rajta levő sárga háncs neve Bogágyiban *agagi.* A bukák ezt is hazájukbelinek állították, nevéül *uhuemben* szót mondtak, ellentétben a 66. csoportbeli 14.887. sz. nyílhoz, melyről folyton azt állították, hogy *korkoru.*» Vége: 49 cm., vesszeje: 81 cm. Lásd XIII. tábla, 67. ábra.

694—695. (Lelt. sz. 16.002—003.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *ang-sziringei-ningren* (Bogágyi).» Lásd 64. csop. 14.853. sz.

16.002. vége: 45·5 cm., vesszeje: 72·5 cm.
16.003. » 41·5 » » 79 »

696. (Lelt. sz. 27.756.) «Hazája: Maragum. Neve: *makiake* (Maragum). A bilibilieknél a neve = *twalib;* a bogágyiak egyszerűen *rháj-ganye* (rhájbeli nyíl) vagy *ang-sziringei-mangegurumi* nevét adták. A legutolsó bemetszés alatt kétoldalt 4—4 finoman karczolt zegzug vonalas dísz.» Vége: 45·5 cm., vesszeje: 75 cm.

697—700. (Lelt. sz. 30.055., 30.059—061.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *taren.*» Lásd 53. csop. 30.040. sz.

30.055. vége: 45 cm., vesszeje: 79·5 cm.
30.059. » 46·5 » » 81·5 »
30.060. » 47·5 » » 87·5 »
30.061. » 50·5 » » 78·5 »

67. Gruppe.

Palmholzspitze dreikantig, die einzelnen Kanten nicht der ganzen Länge nach gezähnt; Schaft glatt.

689—692. (Inv.-Nr. 14.855.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ang-ssiringei-ningreng* (Bogadji).» Siehe 64. Gruppe, 14.853.

14.855. Spitze: 45 cm., Schaft: 78·5 cm.
14.856. » 46·5 » » 81 »
14.857. » 48 » » 74·5 »
14.858. » 47 » » 77 »

693. (Inv.-Nr. 16.000.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ang-ssiringei* (Bogadji). Der darauf befindliche gelbe Bast heisst in Bogadji *agagi.* Die Buka behaupteten auch von diesem Stück, dass es aus ihrer Heimath herstamme und benannten sie es: *uhuemben,* im Gegensatze zu Nr. 14.887. der 66. Gruppe, den sie *korkoru* benannten.» Spitze 49 cm., Schaft: 81 cm., siehe Tafel XIII, Figur 67.

694—695. (Inv.-Nr. 16.002.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ang-ssiringei-ningren* (Bogadji), siehe 64. Gruppe, Nr. 14.853.

16.002. Spitze: 45·5 cm., Schaft: 72·5 cm.
16.003. » 41·5 » » 79

696. (Invent.-Nr. 27.756.) «Sammelort: Maragum. Benennung: *makiake* (Maragum). Bei den Bilibili-Leuten heisst er *twalib,* bei den Bogadjiern einfach *Rhaj-ganje* (Rhaj-Pfeil), oder *ang-ssiringei-mangegurumi.* Unterhalb der letzten Einkerbung beiderseits je vier fein eingekratzte Zick-Zack-Linien. Spitze: 45·5 cm., Schaft: 75 cm.

697—700. (Inv.-Nr. 30.055, 30.059—061. «Sammelort: Bilibili. Benennung: *taren.* S. 53. Gruppe, Nr. 30.040.

30.055. Spitze. 45 cm. Schaft: 79·5 cm.
30.059. » 45·5 » » 85·5 »
30.060. » 47·5 » » 87·5 »
30.061. » 50·5 » » 78·5 »

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

68. csoport.

Pálmafavége háromélű, az egyes élek nem mindvégig fogasok. Vesszeje tulajdonjeles.

701. (Lelt. sz. 15.973.) «Hazája: Uom. Neve: *kámbuli-sziringaue* (Uom).» Vége: 42 cm., vesszeje: 83 cm. Tulajdonjelét lásd XI. tábla, 68.: 1. ábra.

702. (Leltári sz. 16.001.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *ang-sziringei-ningren* (Bogágyi).» Lásd 64. csop. 14.853. szám. Vége: 39 cm., vesszeje: 85 cm. Tulajdonjelét lásd XI. tábla, 68.: 2. ábra.

B) Bambuszkésvégűek.

69. csoport.

Száruk sima.

703—704. (Leltári sz. 14.982., 27.858.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *szagei* (Bogágyi). Valamennyi eddigi alaktól eltérő, rövid nyílak, háromélű keskeny bambuszvéggel (a *szaghi* ennek a neve), mely egyenest a nádba van erősítve; a bambusz töve aranysárga háncscsal *(agigi)* van körülkötve, mely alatt vörös papagálytoll látszik. A nádat *(ang-koren)* a beékelésnél keskeny fonott *szaue* háncsgyürű fogja körül, mely végig a kenyérfa *(báli)* kaucsukszerű anyagjával van bekenve. A kenyérfának ezt a nedvét, mely a megsértés helyén kifolyik, friss korában *bálirbák*-nak hivják, ha pedig szurokformává lett, *bálikà*-nak. E nyílak nem itt készülnek, hanem cserekereskedés útján kerülnek ide.»

14.982. vége: 23 cm., vesszeje: 101 cm.
27.858. » 31 » » 94 »

705. (Leltári sz. 27.859.) «Hazája: Bilibili. Neve: *ang-sziringei csorop-ningreng* (Bogágyi). Az Astrolabeöbölben a legritkább nyílalakok egyike; nem is láttam belőle ezenkívül többet egynél. Maragumból kerül erre a vidékre. Végébe, valószinüleg hevenyészve, egy a később leírandó búgófák, illetőleg bájolítók *(csorop)* mintájára faragott és diszített lapos vég van illesztve.» Vége: 28·5 cm., vesszeje: 97 cm.

706. (Leltári sz. 27.979.) «Hazája: Bilibili. Neve: *szángi* (Bilibili). Bilibiliek szerint is, más falubeliek szerint is (Bogágyi, Erima, Bongu) Rháj-vidéki nyíl, a mit itt nem készítenek. Bilibiliben a nádjának a neve; *ueri.*» Vége: 28 cm., vesszeje: 96·5 cm. Lásd XIV. tábla, 69. ábra.

70. csoport.

Bambuszkéses, tulajdonjeles.

707—709. (Lelt. sz. 27.728., 27.735—736.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *samsam* (Bilibili). A bilibiliek ezeket is

68. Gruppe.

Palmholzspitze dreikantig, die einzelnen Kanten nicht der ganzen Länge nach gezähnt. Schaft mit Eigentumsmarke.

701. (Inv.-Nr. 15.973.) :«Sammelort: Uom. Benennung: *kambuli-ssiringaue* (Uom).» Spitze: 42 cm., Schaft: 83 cm. Die Eigentumsmarke siehe Taf. XI, Fig. 68: 1.

702. (Inv.-Nr. 16.001.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ang-ssiringei-ningren* (Bogadji). S. 64. Gruppe, 14.853. Spitze: 39 cm., Schaft: 85 cm. Die Eigentumsmarke siehe Taf. XI, Fig. 68: 2.

B) Mit Bambuslanzetten.

69. Gruppe.

Schaft glatt.

703—704. (Inv.-Nr. 14.982, 27.858.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ssagei* (Bogadji). Von allen bisherigen Formen abweichende, kurze Pfeile mit dreikantiger schmaler Bambusspitze (diese heisst *ssagei),* welche direct in das Rohr befestigt ist; unten ist die Bambuslanzette mit goldgelbem Baste *(agigi)* umwunden; hinter demselben steckt eine rothe Papagei-Feder. Der Schaft *(ang-koren)* wird an der Verbindungsstelle von einem schmalen, geflochtenen Bastringe *(ssue)* umgeben, und ist die Fuge mit dem kautschukähnlichen Materiale des Brodbaumes bestrichen. Der an den Einschnitten ausfliessende Saft des Brodbaumes heisst im frischen Zustande *balirbak,* erstarrt *balika.* Auch diese Pfeile werden nicht hier angefertigt, sondern gelangen im Wege des Tauschhandels hieher.»

14.982. Spitze: 23 cm., Schaft: 101 cm.
27.858. » 31 » » 94 »

705. (Invent.-Nr. 27.859.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *ang-ssiringei tschorop-ningreng* (Bogadji). In der Astrolabe-Bai eine der seltensten Pfeil-Formen, und sah ich hievon nur ein einziges Exemplar. Dieselben kommen von Maragum in diese Gegend. Als Spitze eine (wahrscheinlich nur in Eile) nach dem Muster der unten zu beschreibenden Schwirr-beziehentlich Liebeszauberhölzer geschnitzte Lanzette eingefügt.» Spitze: 28·5 cm., Schaft: 97 cm.

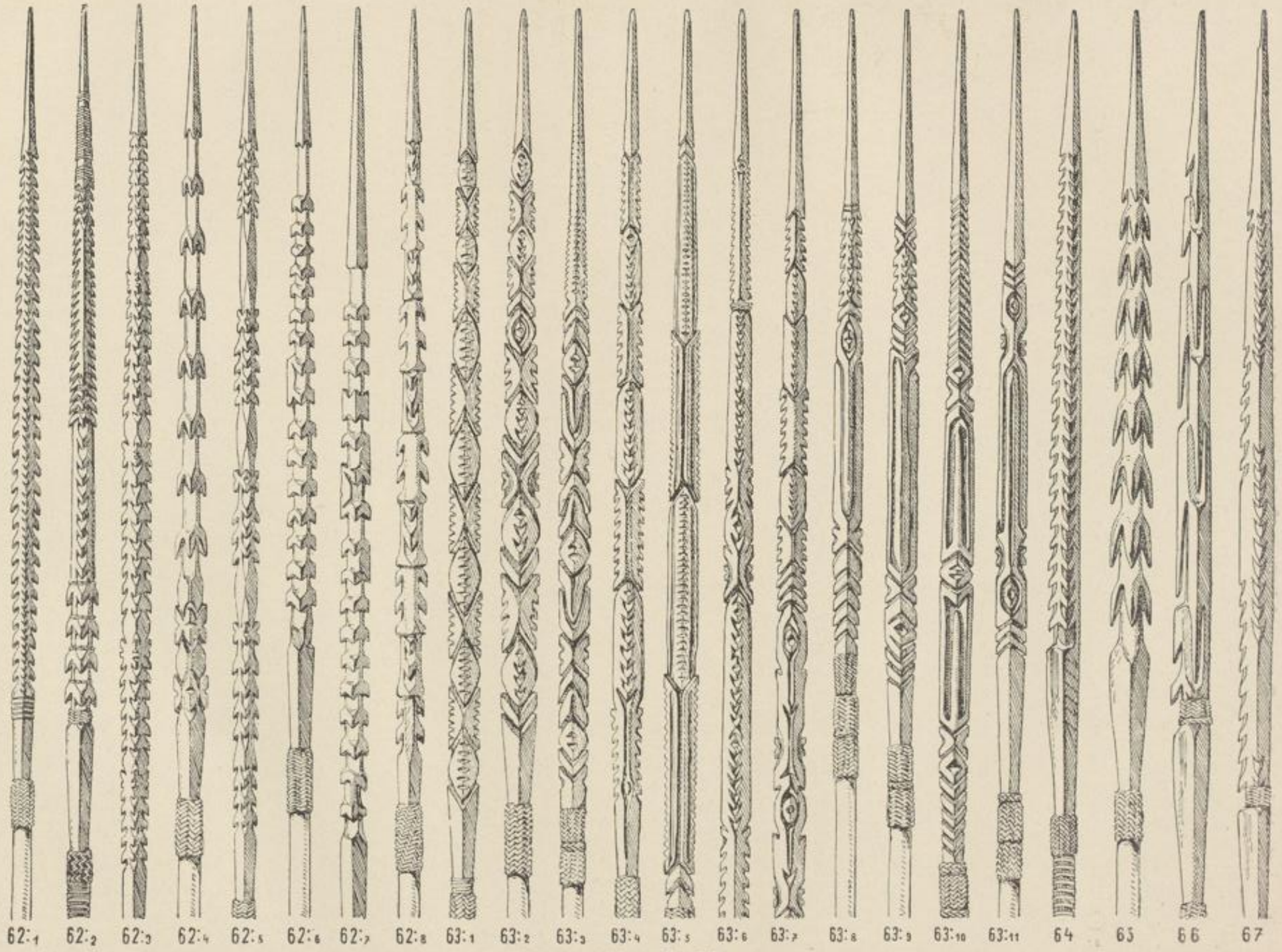
706. (Inv.-Nr. 27.979.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *ssaugi* (Bilibili). Nach Angaben der Bilibili-Leute aber auch der Bewohner von Bogadji, Erima und Bongu ein Pfeil aus der Rhajgegend, wie solche hier nicht angefertigt werden. Der Schaft heisst in Bilibili *ueri.*» Spitze: 28 cm., Schaft: 96·5 cm. Siehe Taf. XIV, Fig. 69.

70. Gruppe.

Mit Bambuslanzette und Eigentumsmarke.

707—709. (Inv.-Nr. 27.728, 27.735—736. «Sammelort: Bilibili. Benennung: *schamscham* (Bilibili). Die Bilibili-Leute hatten auch für diese Pfeile blos die obige

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Disznyilak. — Zierpfeile.

a fenti általános név alá sorozták. Csupán hanyagúl készített nyílnak néztem, nem jártam különösebben utána, hogy van-e külön neve, vagy mely vidékbeli készítmény? Gondosan diszített nádjuk, az egyformán készült gyürűk s a nyílvégek tövén az elmosódott festés mégis azt mutatják, hogy bizonyos meghatározott formát kivánnak jelezni. Elütő a nyílvégek háromszögű alakja, féloldalú diszítése és kaucsuk kötése is.» Lásd a 58. sz. ábrát, mely a 27.735. számú nyíl megerősítési módját ábrázolja.

58. ábra. A 70. sz. nyílcsoport megerősítési módja.
Fig. 58. Schaftung der zur Gruppe 70 gehörigen Pfeile.

27.728. vége: 29 cm., vesszeje: 97·5 cm.
27.735. » 37 » » 93 »
27.736. » 34 » » 89·5 »
27.728. tulajdonjelét l.: XI. tábla, 70.: 3. ábra.
27.735—736. » » XI. » 70.: 1. »

Az a tény, hogy itt is két nyíl egy és ugyanazzal a jellel van diszítve, e jelek tulajdonjelzése mellett szól.

710. (Leltári sz. 27.980.) «Hazája: Bilibili. Neve: *szángi* (Bilibili).» Lásd 69. csoport 27.979. sz. Vége: 31 cm., vesszeje: 107 cm. Tulajdonjelét lásd XI. tábla, 70.: 2. ábra.

allgemeine Bezeichnung. Anfangs hielt auch ich sie bloss für nachlässig angefertigte Stücke, weshalb ich auch weder um die besondere Bezeichnung, noch aber darüber nachfrug, in welcher Gegend dieselben erzeugt wurden? Der sorgfältig verzierte Schaft, die auf die gleiche Art angebrachten Ringe und die verwaschene Malerei an der Basis zeigen jedoch, dass eine gewisse selbständige Form angestrebt wird. Abweichend ist auch die dreikantige Form und die halbseitige Verzierung der Lanzette, sowie der Kautschuk an der Verbindungsstelle.» Siehe Figur 58, welche die Schaftung des Pfeiles Nr. 27.735 darstellt.

27.728. Spitze: 29 cm., Schaft: 97·5 cm.
27.735. » 37 » » 93 »
27.736. » 34 » » 89·5 »
27.728. Eigentumsmarke s. Taf. XI, Fig. 70: 3.
27.735—736. » » » XI, » 70: 1.

Das Factum, dass hier zwei Pfeile ein- und dieselbe Marke tragen spricht dafür, dass es wirklich Eigentumsmarken sind.

710. (Inv.-Nr. 27.980.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *ssangi* (Bilibili).» S. 69. Gruppe, Nr. 27.979. Spitze: 31 cm., Schaft: 107 cm. Die Eigentumsmarke siehe Tafel XI, Figur 70: 2.

C) Függelék.

Be nem osztott különleges alakok.

71. csoport.

Hadi és vadászó nyílak; csak a végük pálmafa, különleges rajzzal diszítve.

711. (Lelt. sz. 15.997.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *ganya-gama-kharuo* (Czinyágyi). Tolmácsom a *kharuo* szónál a bemetszést jelezte. Az ugyanakkor nálam lévő erimai tamolok e nyílra *kunda-fuma* nevet mondtak, a mi kétségkívül a *kunda-pún* bogágyibeli szónak a változtatása.» Vége: 32·5 cm., vesszeje: 105·5 cm. Lásd XIV. tábla, 71. ábra.

712. (Lelt. sz. 30.094.) «Hazája: Bilibili. Neve: *tvalib* (Bilibili). A nyílvég tövén kettős domború gyürű alatt hosszában vájt csatornácskák. Bilibiliben rhájbelinek mondták. Maragumi nyelven: *gyeba.*» Vége: 48 cm., vesszeje: 84 cm.

713. (Leltári sz. 30.098.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *anghei.*» Lásd 62. csoport 27.759. sz. Vége: 51 cm., vesszeje: 98 cm.

72. csoport.

Hadi és vadászó nyíl, vége pálmafából, hasasodó, áttörve.

714. (Lelt. sz. 14.946.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *aukubi-szivine* (Czinyágyi), *ang-sziringei-gági* (Bogágyi).

C) Anhang.

Nicht eingetheilte specielle Formen.

71. Gruppe.

Jagd- und Kriegs-Pfeile; bloss die Spitze aus Palmholz, mit einer eigentümlichen Verzierung.

711. (Inv.-Nr. 15.997.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *ganja-gama-kharuo* (Tsinjadji). Mein Dolmetsch that beim Worte *kharuo,* als ob er eine Kerbung vornehmen würde. Die zur selben Zeit bei mir anwesenden Erima-Tamol besagten, derselbe heisse *kunda-fuma,* was offenbar eine Variante des Bogadjier *kunda-pun* ist.» Spitze: 32·5 cm., Schaft: 105·5 cm. S. Taf. XIV, Fig. 71.

712 (Inv.-Nr. 30.094.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *twalib* (Bilibili). Am unteren Ende der Pfeilspitze unter einem zweifachen, erhaben gearbeiteten Ringe der Länge nach eingegrabene Kanälchen. In Bilibili gab man denselben für einen Rhajpfeil aus. In der Sprache von Maragum heisst er: *djeba.*» Spitze: 48 cm., Schaft: 84 cm.

713. (Inv.-Nr. 30.098.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *anghei.* Siehe 62. Gruppe, Nr. 27.759. Spitze: 51 cm., Schaft: 98 cm.

72. Gruppe.

Jagd- und Kriegspfeil, die Spitze aus Palmholz, bauchig, durchbrochen.

714. (Inv.-Nr. 14.946.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *aukubi-ssivine* (Tsinjadji), *ang-ssiringei-gagi*

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Hasasan vastagodó nyíl, közepén áttört faragással, psychida-kötéssel. Czinyágyiban e faragáson lévő lyuk neve *(szivine)* ugyanaz, a mi az ember végbélnyílásának. Bogágyiban a nyíl neve *ang-sziringei-gágí (gágí* = lyuk, üreg). Vége: 75cm., vesszeje: 72 cm. Lásd XIV. tábla, 72. ábra.

73. csoport.

Hadi és vadászó nyíl, az egész nyíl pálmafából.

715—716. (Leltári sz. 14.918., 30.093.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *angdu-anghei* (Bogágyi). Egyetlen darab pálmafából faragott nádvessző nélkül való nyílak Nevöket minden bogágyibeli tamol *an-ghei*-nak (halászó nyíl) mondta, s csak más ilyen nevűekkel összevetve mondták hozzá az *angdu* jelzőt. Nem keresek bennük külön nyílfajtát. Csak utalok tamoléknak arra a szokására, hogy ha névért szorongatom őket, az illető növény nevét mondják, a miből készült. A tamolék használta növények gyűjtése bizonyosan világosságot derit majd sok olyan szóra, a mit most értelmezni nem tudok.»

14.918. vége: 51 cm., vesszeje: 90 cm.
30.093. » 37 » » 82 »
14.918. lásd XIV. tábla, 73.: 1. ábra.
30.093. » XIV. » 73.: 2. »

74. csoport.

Dísznyílak, pálmafavégűek, európai nyílalakra kifaragva.

717. (Lelt. sz. 14.877.) «Hazája: Jimjam és Venge. Neve: *palam-nagamgyaru* (Jimjam). A nyílvég élének a neve: *mungunpári* (Jimjam).» Vége: 23 cm., vesszeje: 122 cm. Lásd XIV. tábla, 74.: 2. ábra.

718—719. (Leltári sz. 14.888., 16.104.) «Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *khiau-mudárá* (Czinyágyi). Nevöket az én czinyágyibeli tolmácsom *khiau-mudárá*-nak mondta s magyarázatúl a hajára mutatott. Szógyűjteményemben még egyik szó sincs benne, bár a testrészek pontosan fel vannak véve. Egyetlen hasonló szó volna nálam: *ui-fájmudárá,* de ez egy lombokba burkolt társasdarázsfészeknek a neve.«

14.888. vége: 31 cm., vesszeje: 99·5 cm.
16.104. » 23 » » 122 »
14.888. lásd XIV. tábla, 74.: 3. ábra.
16.104. » XIV. » 74.: 1. »

75. csoport.

Dísznyíl, bambuszkésvégű, egykésű.

720. (Leltári sz. 30.082.) «Hazája: Bilibili. Neve:

(Bogadji). Bauchig verdickter Pfeil, in der Mitte durchbrochen Bindestück aus einem Psychiden-Cocon. In Tsinjadi heisst die Durchbrechung der Spitze *ssivine,* mit welchem Worte man auch die Afteröffnung des Menschen bezeichnet. In Bogadji heisst dieser Pfeil *ang ssiringei-gagi (gagi* = Loch, Höhlung). Spitze: 75 cm., Schaft: 72 cm., siehe Tafel XIV, Figur 72.

73. Gruppe.

Jagd- und Kriegspfeil, der ganzen Länge nach aus Palmholz.

715—716. (Inv.-Nr. 14.918, 30.093.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *angdu-anghei* (Bogadji). Aus einem einzigen Stück Palmholz geschnitzte Pfeile. Als Benennung derselben gaben mir alle Bogadji-Tamol das Wort *an-ghei* (Fischpfeil) an und fügten sie nur nach erfolgter Vergleichung mit anderen Pfeilen dieses Namens das Attribut *angdu* hiezu. Ich sehe in denselben keine besondere Pfeilgattung, und verweise bloss auf die Gewohnheit der Tamol, dass sie beim Erpressen irgend eines Namens zumeist den Namen der betreffenden Pflanze angaben, aus welcher der Gegenstand angefertigt wurde. Das Einsammeln der Namen der durch die Tamol gebrauchten Pflanzen wird gewisslich auf viele mir derzeit noch unerklärliche Benennungen ihr Licht werfen.»

14.918. Spitzentheil: 51 cm., Schaft: 90 cm.
30.093. » 37 » » 82 »
14.918. Siehe Tafel XIV, Figur 73: 1.
30.093. » » XIV, » 73: 2.

74. Gruppe.

Zierpfeile. Palmholzspitze nach Art der europäischen Pfeile geschnitzt.

77. (Inv.-Nr. 14.877.) «Sammelort: Jimjam und Wenge. Benennung: *palam-nagamdjaru* (Jimjam). Die Spitzenkante heisst: *mungunpari* (Jimjam).» Spitze: 23 cm., Schaft: 122 cm., siehe Tafel XIV, Figur 74: 2.

718—719. (Inv.-Nr. 14.888, 16,104.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *khiau-mudara* (Tsinjadji). Die Benennung derselben gab mir mein aus Tsinjadji gebürtiger Dolmetsch mit *khiau-mudara* an und zeigte dabei erläuternd auf sein Kopfhaar. Nun befindet sich jedoch keines dieser Worte in meiner Vocabeln-Sammlung, obgleich ich die Namen der Körpertheile ganz genau aufgezeichnet habe. Ein ähnliches Wort wäre: *ui-fajmudara,* das jedoch die Benennung für ein in Laub gewickeltes Nest der Gesellschaftswespe ist.»

14.888. Spitze: 31 cm., Schaft: 99·5 cm.
16.104. » 23 » » 122 »
14.888. Siehe Tafel XIV, Figur 74: 3.
16.104. » » XIV, » 74: 1.

75. Gruppe.

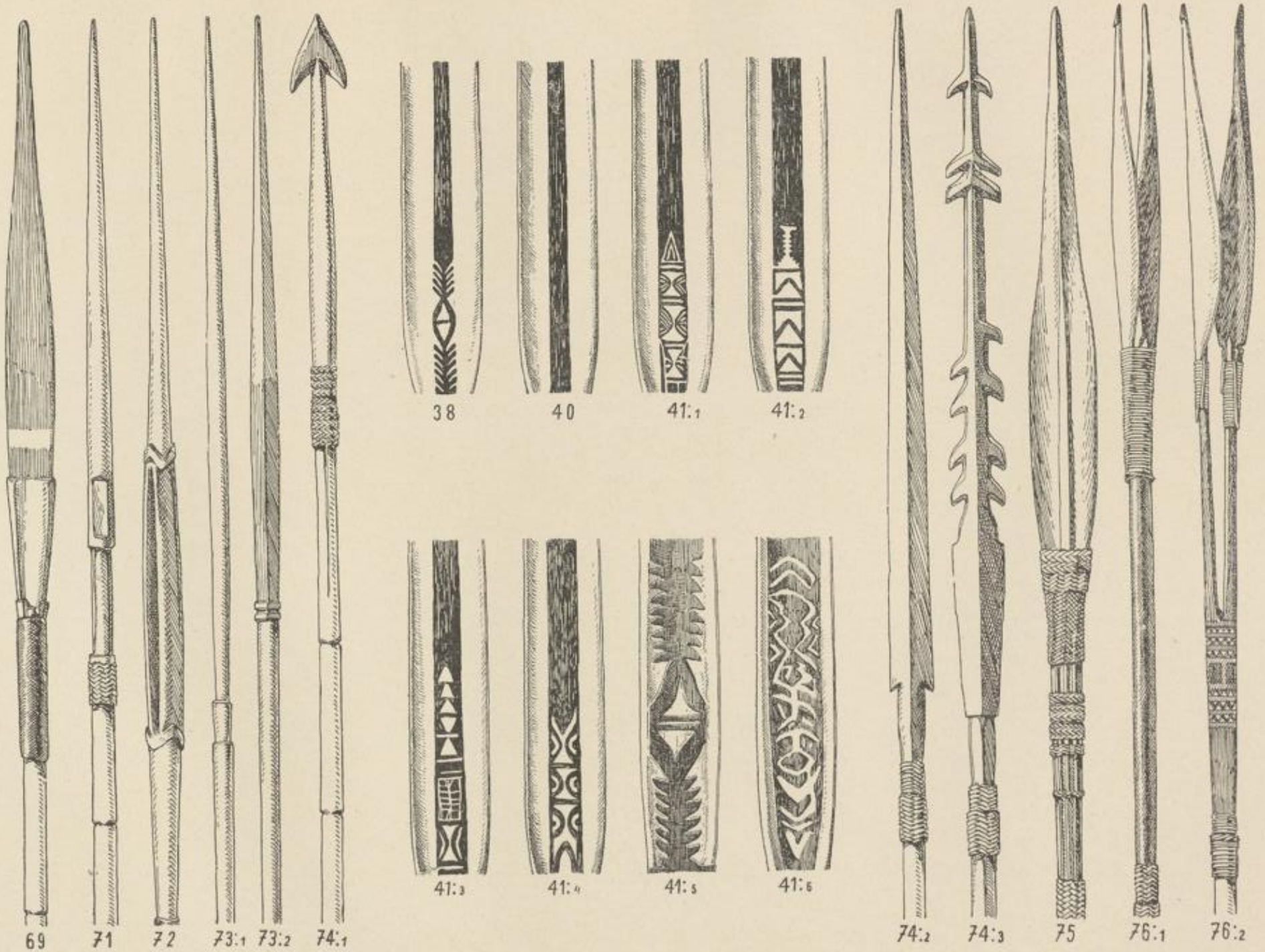
Zierpfeil, mit einer Bambuslanzette.

720. (Inv.-Nr. 30.082.) «Sammelort: Bilibili. Benen-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

XIV. TÁBLA.

TAFEL XIV.

Különálló nyílalakok és a bambuszkéses vadászati és hadi nyilak ú. n. tulajdonjelei. — Sonderständige Pfeilformen u. sog. Eigentumsmarken der Kriegs- und Jagdpfeile mit Bambuslanzetten.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

—. Az odavalók bemondása szerint Rháj-vidéki nyíl. Középső része *ang-gyábá* nyíl darabjából készült.» Vége: 41 cm., vesszeje: 89 cm. Lásd XIV. tábla, 75. ábra.

76. csoport.

Dísznyíl, bambuszkéshegyű, kétélű.

721—722. (Lelt. sz. 14.916., 15.966.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *palam-gorát-ajl* (Bogágyi). Kettős végű nyílak az Astrolabe-öböl környékén lakó tamoloknál igen ritkák. A mi eddig volt, mint feltünően kiválót, elkapkodták az eddigi gyüjtők. Nem is készülnek itt, hanem a bennszülöttek magyarázata szerint messze bent a jabang-tamolok faragják, ámbár a legtöbbnek metszett diszítése Rháj-vidéki eredetre vall.»

«Többféle nyíl fordul elő kettős véggel, mindeniknek a nevénél «*gorát-ajl*» jelzi a kettőzést.»

«A 14.916. sz. *palam-gorát-ajl* egy Bogágyi-tamol készítménye. Bizonyosan csak az én kedvemért készítette, látván, hogy sokat kérdezősködöm utána. Még kevésbbé eredeti a kék és piros színnel való mázolás, a miről már általánosságban többször említést tettem. A 15.966. számú pálmafájának a neve: *mátubor*.»

14.916. vége: 48 cm., vesszeje: 103·5 cm.
15.966. » 65 » » 75·5 »
14.916. lásd XIV. tábla, 76.: 2. ábra.
15.966. » XIV. » 76.: 1. »

77. csoport.

Az 1. csoportba tartozó közönséges nyíl, de oly hosszú, hogy hajítónyílnak kell tartanunk.

723. (Leltári szám 16.098.) Hazája: Ziár. Neve: —. Vége: 85 cm., vesszeje: 163 cm.

B) Védelmi fegyverek.

Pajzsok.

Luschan B. szerint Astrolabe-öbölnek négy jellemző pajzsalakja van: 1. nagy kerek pajzsok, 2. a zsinóron szabadon a nyak körül hordott kicsi pajzsok, 3. pajzstarisznyákban hordott pajzsok és 4. szívpajzsok; így nevezi és ennek tartja ő azokat a fonadékból készült, kettéhasított disznóagyarakkal, nassza-csigával és abruszmagvakkal ékesített mellvértecskéket, melyek különösen az északnyugoti vidékre jellemzők, de néha az Astrolabeöböl északi vidékeire is elvetődnek.

E négy fajtából Biró L. astrolabe-öbli gyüjtésében csak az 1. és a 3. csoportba tartozók fordulnak elő.

nung: —. Nach Angabe der dortigen Eingebornen aus der Rhaj-Gegend stammend. Der mittlere Theil gehörte einem *ang-djaba*-Pfeile an.» Spitze: 41 cm., Schaft: 89 cm. Siehe Tafel XIV, Figur 75.

76. Gruppe.

Zierpfeil, mit zwei Bambuslanzetten.

721—722 (Inv.-Nr. 14.916, 15.966.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *palam-gorat-ajl* (Bogadji). Doppelspitzige Pfeile sind in der Umgebung der Astrolabe-Bai überaus selten. Was an solchen vorhanden gewesen, wurde als besonders auffällig schon von den bisherigen Sammlern zusammengerafft. Dieselben werden nicht hier, sondern nach Angabe der Eingebornen weit im Inneren durch die Jabangtamol angefertigt, obgleich die daran befindlichen Schnitzereien auf die Rhaj-Gegend verweisen.»

«Es giebt mehrere Sorten von doppelspitzigen Pfeilen und bedeutet in deren Benennung immer *gorat-ajl* die doppelte Spitze.»

»Der *palam-gorat-ajl* Nr. 14.916 ist das Erzeugniss eines Bogadji-Tamol, der denselben, angeregt durch mein vieles Nachforschen, wahrscheinlich direct für mich anfertigte. Noch weniger ursprünglich ist das Beschmieren mit rother und blauer Farbe, worüber ich mich schon des öfteren ausgesprochen habe. Von Nr. 15.966 benannte man mir das Palmholz: *matubor*.»

14.916. Spitze: 48 cm., Schaft: 103·5 cm.
15.966. » 65 » » 75·5 »
14.916. Siehe Tafel XIV, Figur 76: 2.
15.966. » » XIV, » 76: 1.

77. Gruppe.

In die 1. Gruppe gehörender einfacher Pfeil, den ich seiner aussergewöhnlichen Länge wegen für einen Wurfpfeil halte.

723. (Inv.-Nr. 16.098.) Sammelort: Thiar. Benennung: —. Spitze: 85 cm., Schaft: 163 cm.

B) Schutzwaffen.

Schilde.

Nach F. v. Luschan besitzt das Astrolabe-Gebiet vier charakteristische Schildformen: 1. Grosse runde Schilde; 2. an einer Schnur frei am Halse getragene kleine Schilde, 3. in eigens dazu gefertigten Tragbeuteln getragene Schilde und 4. Herzschilde, wie er ihrem Zwecke entsprechend, die aus Geflecht bestehenden, mit gespaltenen Eberhauern, Nassa-Schnecken und Abrusbohnen verzierten Brustkürasse nennt, die besonders für die nordwestlichen Gegenden charakteristisch sind, manchmal jedoch auch in die nördlichen Theile der Astrolabe-Gegend gelangen.

Von diesen viererlei Gattungen Schilden sind in der Collection L. Biró's nur solche der 1. und der 3. Gruppe vorhanden. Biró schickte jedoch auch einen

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Ámde ő még tánczpajzsot is küldött, melynek leírását a tánczszereknél adjuk, s ezzel, ama szoros összefüggésnél fogva, mely a harczi és a tánczpajzsok között fennállani szokott, az astrolabe-öbli pajzstypusok számát egygyel megszaporította volna.

Az astrolabe-öbli pajzsok között legérdekesebbek a nagy kerek pajzsok. Hagen B. belőlük összesen már csak két példányt látott s ezeket utolsóknak tartja. Biró Lajos mégis 12 darabot küldött. Ezek közül a nagyobb darabok átmérője 0·80—1·00 méter, vastagságuk 0·20 cm. körül ingadozik. Közepes súlyuk körülbelül 10 Kg. Alakjukra nézve szabad szemmel mért köralakúak. Színükön ritkán simák, hanem vagy domborúan metszettek, vagy legalább vörös és zöldesszürke festékkel mázolt rajzok díszítik. Ha faragásosak, úgy rendesen × alakkal vannak díszítve, melyről Biró-nak sikerült kiderítenie, hogy az a legtöbbször női alakot jelent, avagy abból alakult csillaggá. Hogy milyen fákról veszik tamolék ezeket az óriási szeleteket, arról Biró nem szól, de megmondja Hagen B., a ki az efajta pajzsokról azt írja, hogy a tropikus természet kedvezéséből tamolék csak bizonyos faóriások (mangrove-félék) deszkaalakú léggyökereit kellett, hogy körülvágják, kőbaltáikkal kicifrázzák, a közepükön zsinórra fűzzék s készen volt a világ legremekebb pajzsa.

A zsákban hordott pajzsok hasonló anyagból készülnek, körülbelül $^1/_2$ m. átmérőjűek, mindenkor teljesen dísztelenek; annál szebb kötött és festett mintákat láthatni a külön e czélra készült pajzstarisznyákon.

1. Nagy kerek pajzsok.

724—735 (Leltári sz. 27.842—845., 34.177—184.) «Hazájok: Graget szigete. Nevök: *gubis* (Graget és Ziár sziget), *dimu* (Erima és Czinyágyi), *damu* (Bogágyi). Czinyágyiban a következő részeket jelölték meg a pajzson: A pajzs előlapja egészben *ugou* (has), metszett czirádái *jeregetenei* (mint minden metszés és karczolt rajzolat), ezek közül a pajzs közepén levő kerek folt *agutu* (szem). A pajzs hátsó lapja *aula* (hát), rajta a kötélféle *male* (az a háncsból készült szövetféle, a mit a férfiak a csípők körül és a lábak közt áthúzva viselnek); a pajzs hátlapjának két füle, melybe a kötél van húzva: *malafu* (*male* és *afo* vagy *afu* (láb) szókból összetéve). Ugyanők *dimu bitáró* (nagy), *dimu magana* (kicsi), *dimu*

Tanzschild, dessen Beschreibung bei den Tanzgeräthen folgt, mit welchem also in Anbetracht des engen Zusammenhanges, welcher zwischen den Kriegs- und Tanzschilden zu bestehen pflegt, sich die Anzahl der für die Astrolabe Bai charakteristischen Schildgattungen um eine vermehrt hätte.

Unter den Schilden der Astrolabe-Bai sind zweifelsohne die grossen runden Schilde am interessantesten. B. Hagen sah insgesammt nur zwei Exemplare derselben und hielt diese für die letzten. Biró schickte dennoch in runder Zahl ganze 12 Exemplare. Hievon besitzen die grösseren Stücke einen Durchmesser von 0·80—1·00 cm., und beträgt die Dicke derselben ungefähr 0·20 cm., bei einem mittleren Gewichte von 10 Kg. Der Form nach sind dieselben mit freiem Auge betrachtet kreisförmig. An der Oberfläche sind sie selten glatt, sondern entweder mit erhabenen Schnitzereien bedeckt oder wenigstens mit rother Farbe beschmiert. Sind sie geschnitzt, so zeigen sie zumeist ein ×-förmiges Ornament, welches Biró dahin zu erklären gelang, dass es immer eine weibliche Figur oder eine daraus corrumpierte Sternfigur darstellt.

Von welchen Bäumen die Tamol diese ungeheueren Stücke abschneiden, darüber schreibt L. Biró nichts, doch giebt diesbezüglich B. Hagen Auskunft, der über diese Schilde bemerkt, dass die Tamol aus der Gunst der tropischen Natur, bloss die brettartigen Luftwurzeln gewisser Baumriesen (Mangrove-Sp.) zu umranden, mit ihren Steinbeilen zu verzieren, in der Mitte an eine Schnur zu hängen brauchten und im Besitze des prachtvollsten Schildes der Welt waren.

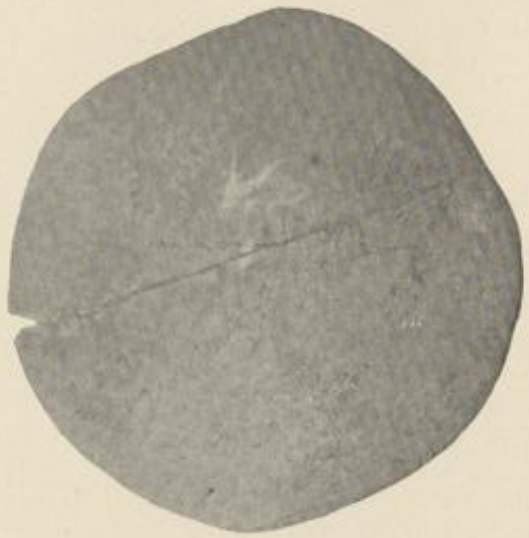
Die in Tragbeuteln getragenen Schilde sind aus ähnlichem Materiale verfertigt, haben einen Durchmesser von circa $^1/_2$ m., und sind nie verziert. Desto schöner aber sind die gestrickten oder aufgemalten Muster der eigens zu diesem Zwecke angefertigten Tragbeutel.

1. Grosse runde Schilde.

724—735 (Invent.-Nr. 27.842—45, 34.177—34.184.) «Sammelort: Insel Graget. Benennung: *gubisch* (Inseln Graget und Thiar), *dimu* (Erima und Tsinjadji), *damu* (Bogadji). In Tsinjadji bezeichnete man mir folgende Theile des Schildes. Die Vorderseite des Schildes als solche heisst *ugou* (Bauch), die geschnitzten Verzierungen *jeregetenei* (wie überhaupt alle geschnitzten und geritzten Verzierungen). An der Verzierung heisst der in der Mitte des Schildes befindliche runde Fleck *agutu* — Auge. Die Rückseite des Schildes heisst *aulo* (Rücken), die strickförmige Handhabe *male* (so heisst auch das Bastgewand, das die Männer um die Lenden geschlungen und zwischen den Füssen durchgezogen tragen). Die an der Rückseite befindlichen Henkel, durch welche der Strick durchgezogen ist, heissen: *malafu* (aus den Wörtern *male* und *afo* o. *afu* (Fuss) zusam-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

1

2

3

4

5

6

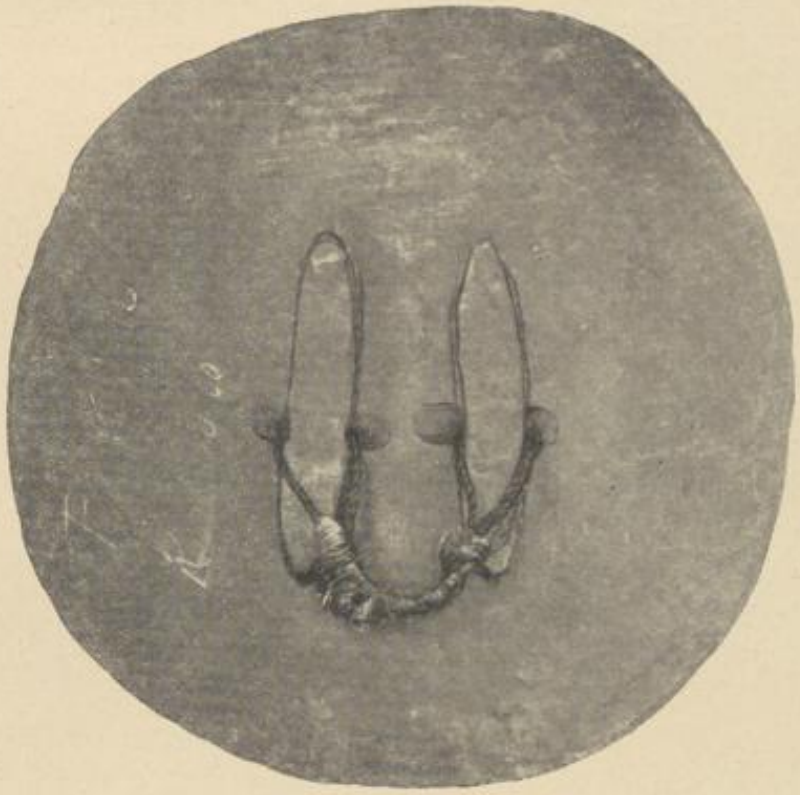

Nagy pajzsok. — Grosse Schilde.

usza (régi), *dimu daru* (uj) pajzsokat különböztetnek meg.»

«Az olyan gyakran ismétlődő ornamentikai ábrázolatnak, mint a milyen a pajzsokon az a kereszt vagy x, bizonyosan valami jelentőségének is kell lenni. Ezt igyekeztem kivenni az én három tamolomból, kik félkörben kuporogtak előttem a pajzs körül. Mikor a pajzs közepén levő karikára mutatva, feltettem a szokott kérdést: *u moa?* (mi ez itt?), nevetőre vált az én tamoljaim könnyen vidámságra hajló arcza, összedugták a fejüket, s előbb óvatosan körülnézve, hogy nincs-e valami *giriga* (leány) a közelben, sugva mondták fülembe a rejtélyes szót: «*moa szinyou*»! A lefelé haladó ujjas végű két szalag: *szinyou afu,* a két felfelé álló *szinyou-uogyirou;* oldalt a két mező: *ugou.*»

«Hogy az ábrázolatban rejlő tamol-humort megértsük, elég lesz annyit elárulnom, hogy az *uogyirou* = keze, *afu* = lába a *szinyou*-nak (a vulvának).» Hátlapjukat, két füllel és a háncsakasztóval lásd 59 ábra.

59. ábra. Nagy kerek pajzs hátlapja.
Fig. 59. Rückseite eines grossen runden Schildes.

27.842. Egészen dísztelen, az ábrán láthatatlan, egyébként is kuszált és értelmetlen vörös mázolásokkal. Legnagyobb átmérője: 74 cm. Lásd XV. tábla, 1. ábra.

27.844. Női alakkal. Legnagyobb átmérője: 76 cm. Lásd XV. tábla, 2. ábra.

34.177—180. Női alakkal és a csípőihez illeszkedő levéldíszszel (?)

34.177. legn. átm.: 96 cm. Lásd XV. tábla, 3. ábra.
34.178. » » 77 » » XV. » 4. »
34.179. » » 83 » » XV. » 5. »
34.180. » » 84 » » XV. » 6. »

34.181. Női alak, egy levél a kézhez, egy a lábhoz tapadva. Legnagyobb átmérője: 77 cm. Lásd XVI. tábla, 7. ábra.

mengesetzt. Eben sie unterscheiden folgende Gattungen dieser grossen Schilde *dimu bitaro* (gross) *dimu magana* (klein), *dimu ussa* (alt), *dimu daru* (neu).»

«Ein so oft sich wiederholendes ornamentales Gebilde wie auf diesen Schilden die Kreuz- oder X-Figur muss natürlich seine Bedeutung haben. Nur galt es, diese von den drei um den Schild herum in einem Halbkreise knauernden Tamol herauszubekommen. Als ich nun nach auf dem in der Mitte des Schildes befindlichen Kreis zeigend, die gewöhnliche Frage stellte: *u moa?* (was ist das hier?), begannen sich die ziemlich leicht erregbaren Gesichter meiner Tamol zu einem grinsenden Lachen zu verziehen, sodann steckten sie die Köpfe zusammen, um mir erst dann, nachdem sie sich noch einmal vorsichtig umgesehen, ob sich nicht irgend ein *giriga* (Mädchen) in der Nähe befände, das geheimnissvolle Wort «*moa ssinjou*!» in's Ohr zu flüstern. Ferner heissen die nach unten zu verlaufenden zwei Bänder mit Fingern *ssinjou afu,* die beiden aufwärts zu gerichteten *ssinjou-uodjirou;* seitwärts die beiden Felder *ugou.*»

«Um den in der Darstellung zu Tage tretenden Tamol-Humor zu verstehen, genüge esanzugeben, dass *uodjirou* (Hand), *afu* (Fuss) der *ssinjou* (vulva) bedeuten.» Die Rückseite mit zwei Ohren u. Basthenkel s Fig. 59.

27.842. Ganz unverziert, roth beschmiert. Die Zeichnung (im Lichtbilde leider unsichtbar) verworren und sinnlos. Grösster Durchmesser 74 cm. Siehe Tafel XV, Figur 1.

27.844. Mit weiblicher Figur. Grösster Durchmesser 76 cm. Siehe Tafel XV, Figur 2.

34.177—34.180. Mit weiblicher Figur und von den Hüften abstehender Blattverzierung (?)

34.177. Grösst. Durchm.: 96 cm. S. Taf. XV, Fig. 3.
34.178. » » 77 » » XV, » 4.
34.179. » » 83 » » XV, » 5.
34.180. » » 84 » » XV, » 6.

34.181. Weibliche Figur, ein Blatt von der Hand, eines vom Fusse abstehend. Grösster Durchm. 77 cm. Siehe Tafel XVI, Figur 7.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

34.182. Női alak. Két levél a kezekhez tapadva, zöldes szinű festéssel, a kezek és lábak közti mezőkben sajátságos diszítmény. Legnagyobb átmérője 95 cm. Lásd XVI. tábla, 8. ábra.

27.843. Női alak, két, a csípőhöz tapadó levél és európai nyíl (?). Legnagyobb átmérője 75 cm. Lásd XVI. tábla, 9. ábra.

34.183. Fél női alakkal, két a csípőihöz tapadó levéllel és nyíllal (?). Vörös festésekkel. Legnagyobb átmérője 98 cm. Lásd XVI. tábla, 10. ábra.

27.845. Rajza valószinűleg szintén női alak, az ujjak azonban befelé állanak. Két levéllel és festéssel A kerületen sajátságos, fejdisz alakú faragás. Legnagyobb átmérője 78 cm. Lásd XVI. tábla, 11. ábra.

34.184. A női alak négysarkú csillagidommá alakult át. Ebben ötös csillag. Legnagyobb átmérője 79 cm. Lásd XVI. tábla, 12. ábra.

34.182. Weibliche Figur. Zwei Blätter von den Fingern herabhängend. Mit grünlicher Bemalung. In den Feldern zwischen den Händen und Füssen ein eigentümliches ornamentales Gebilde. Grösster Durchmesser 95 cm. Siehe Tafel XVI, Figur 8.

27.843. Weibliche Figur, zwei an die Hüften gehängte Blätter und ein europäischen Pfeil (?). Grösster Durchmesser 75 cm. Siehe Tafel XVI, Figur 9.

34.183. Halbe weibliche Figur, zwei von den Hüften hängende Blättern und zwei Pfeile (?). Mit rother Bemalung. Grösster Durchmesser 98 cm. Siehe Taf. XVI, Fig. 10.

27.845. Wahrscheinlich gleichfalls eine weibliche Figur, jedoch mit einwärts gerichteten Fingern. Zwei Blätter und Bemalung. An der Peripherie eigenthümliche, an einen Kopfputz erinnernde Zeichnung. Grösster Durchmesser 78 cm. Siehe Tafel XVI, Figur 11.

34.184. Die weibliche Figur zu einer viereckigen Sternfigur verkümmert. In dieser ein fünfeckiger Stern. Grösst. Durchm. 79 cm. Siehe Taf. XVI, Figur 12.

2. Zsákban hordott kicsi pajzsok.

736. (Leltári sz. 27.846.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *szabáma,* táskája *szabáma-gun* (Bogágyi). Szabad szemmel mért köralakú kis pajzs, kemény fából, mintegy 1 cm. vastag, egyszerűen simára faragva.»

«Ezt az egyszerű fapajzsot a külön erre a czélra készült kötött tarisznya *(szabáma-gun)* teszi érdekessé. A tarisznyán jellemzőnek nézem a korcztól távol álló fület (a *kágun*-tarisznyán ez a korcz a szélén van), mely a háló kötésének folytatásaként nyúlik ki. Mindenik külön végződik, úgy hogy a kettőt össze kell kötni.»

«A *szabámát* tánczhoz nem veszik fel, csak távoli vidékre való látogatásnál, kivált, a mikor nincs kizárva az a lehetőség, hogy verekedésre kerül a dolog. A szóban levő példányt is egy olyan tamoltól szereztem, a ki a távolabb fekvő Baláj faluból tért vissza egy gyűlésről, melyre a bogágyiak még a nagy *dimu*-pajzsokat is magukkal vitték.» Legnagyobb átmérője 38 cm. A tarisznyán festett mustra. Lásd 60. ábra.

737—738. (Leltári sz. 27.847., 29.947.) «Hazájok: Bilibili. Nevök: *szábámá* (Bogágyi). Akkor vettem, a mikor a bilibiliek az európai büntető-expediczió elől menekültökből hazajöttek.»

27.847. legnagyobb átmérője 40 cm.
29.947. » » 49 »

739. (Lelt. sz. 29.948.) «Hazája: Bilibili. Neve: *szábáma* (Bogágyi). Az előbbeni pajzsokkal egyidejűleg

2. Kleine Schilde in Tragbeuteln.

736. (Inv.-Nr. 27.846.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *ssabama,* der Tragbeutel *ssabama-gun* (Bogadj)i. Dem freien Auge kreisförmig erscheinender kleiner Schild aus hartem Holze, ungefähr 1 cm. dick, einfach glatt geschnitzt.

«Diese Art einfacher Holzschilde wird durch die eigens zu diesem Zwecke angefertigten gestickten Tragbeutel *(ssabama-gun)* interessant. An letzteren halte ich die von dem Knoten fernstehenden Henkel für charakteristisch (am *kagun*-Tragbeutel befinden sie sich am Rande des Knotens), welche als Fortsetzung des Netzbandes herauslugen, und zu beiden Seiten apart endigen, so dass man dieselben zusammenbinden muss.»

«Diese *ssabama* pflegt man nie zum Tanze mitzunehmen, sondern bloss bei in entlegene Gegenden gemachten Besuchen, besonders wenn die Möglichkeit nicht ausgeschlossen ist, dass es zu einer Rauferei kommt. Vorliegendes Exemplar erhandelte ich von einem Tamol, der eben aus dem entfernt gelegenen Dorfe Balaj von einer Versammlung heimkehrte, auf welche die Bogadji-Leute sogar ihre grossen *dimu*-Schilde mit sich führten.» Grösster Durchm. 38 cm. Am Tragbeutel ein schönes, aufgemaltes Muster. Siehe Figur 60.

737—738. (Inv.-Nr. 27.847 und 29.947.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *ssabama* (Bogadji). Kaufte sie als die vor der europäischen Straf-Expedition flüchtig gewordenen Bilibili-Leute heimkehrten.»

27.847. Grösster Durchmesser 40 cm.
29.947. » » 49 »

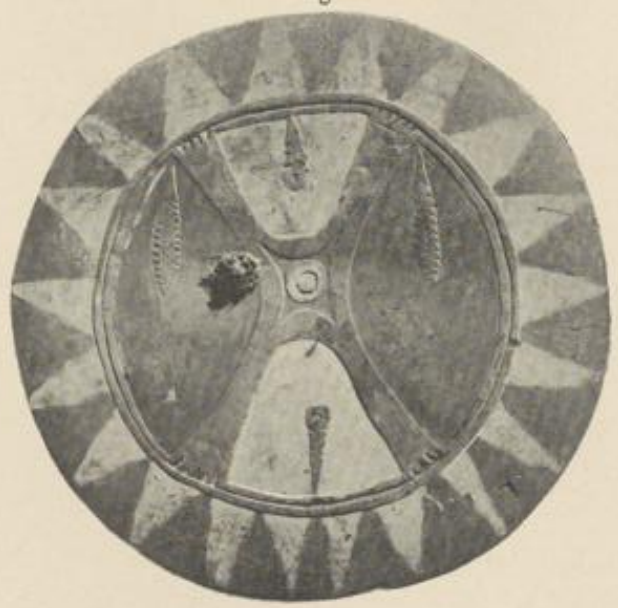
739. (Invent.-Nr. 29.948.) «Sammelort: Bilibili. Benennung: *ssabama* (Bogadji). Kaufte ihn zusammen mit

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

7

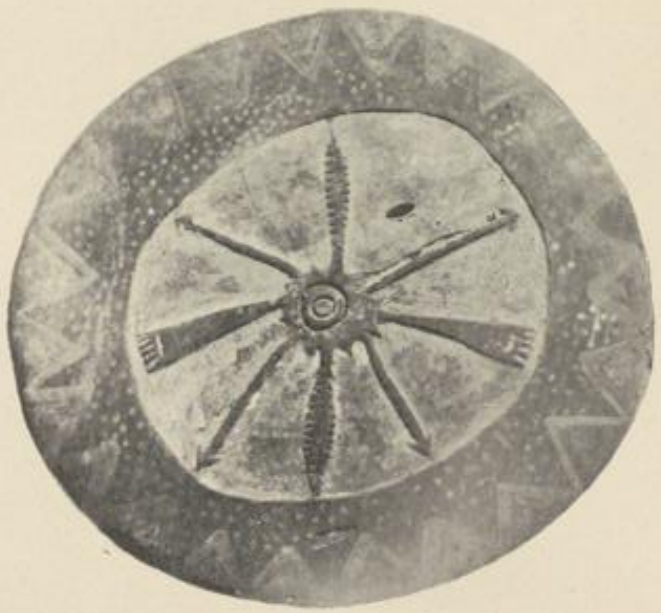
8

9

10

11

12

Nagy pajzsok. — Grosse Schilde.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

szereztem. Tarisznyája ethnographiai falsificatum, mert a hozzávaló *szábámá-gun* helyett csak egyszerű *gun*-tarisznyába van téve, a milyenben az asszonyok a föld termékeit vagy a kis gyermeket viszik.»

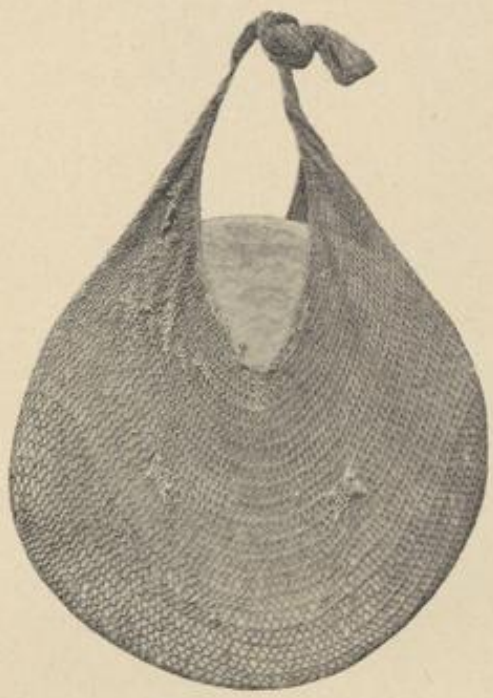
«Ezt tudva, nem nehéz megérteni, miért törtek ki általános derültségben Bilibili tamolék, s miért szégyelte el magát Balifu, mikor észrevettem a csalfaságot s megjegyeztem, hogy ő egy tarisznya *számbi*-val *(jam*-gyökér) ment az ellenség ellen.» Legnagyobb átmérője 46 cm. Lásd 61. ábra.

den beiden vorhergehenden Exemplaren. Der Tragbeutel ist ein ethnographisches Falsificat, da der Schild anstatt in den dazugehörigen *ssabama-gun* bloss in einen einfachen Tragbeutel (*gun*) gesteckt ist, in welchem die Weiber die Feldfrüchte oder ihre Säuglinge zu tragen pflegen.»

«Dies wissend ist es unschwer zu verstehen, warum die Bilibili-Leute in eine allgemeine Lache ausbrachen und sich *Balifu* verschämt bei Seite drückte, als ich den Schwindel wahrnehmend, zu ihm bemerkte, dass er wohl mit einem Tragbeutel *ssambi* (Yam) gegen den Feind auszurücken pflegt.» Grösster Durchmesser 46 cm. (Siehe Figur 61.)

60. ábra. Zsákban hordott kicsi pajzs.
Fig. 60. Im Beutel getragener kleiner Schild.

61 ábra. Kis pajzs közönséges válltarisznyában.
Fig. 61. Kleiner Schild in einem gewöhnlichen Tragbeutel.

Gyermekek játékszerei.

A felnőttek foglalatoskodásainak bemutatása után térjünk immár néhány perczre a kicsinyekhez is. Az astrolabe-öbli tamolok, mint a természet igazi fiai, gyermekeiket rendkívül szeretik. A kis pápua-csemetéknek ép ezért jó dolguk van. Mihelyt járni tudnak, övék a világ, a tengerpart, a rét s az ősi erdő. A testi fenyíték jogával szüleik csak nagy ritkán élnek, s az az ezernyi tilalom, mely a művelt népek gyermekei előtt feltornyosul, náluk mindössze néhány vallási természetű tilalommá zsugorodik. Foglalkozásuk — a játék — mint mindenütt a világon, Astrolabe-öbölben is, a felnőttek tevékenységének tükörképe. Ezek vadásznak, néha hadakoznak, s hogy e példa láttára a kis pápua-legénykéket

Das Spielzeug der Kinder.

Nachdem wir die Beschäftigung der Erwachsenen kennen gelehrt, verweilen wir nun auch bei den Kleinen einige Minuten. Die Tamol der Astrolabe-Bai sind auch insoferne echte Naturkinder, als sie ihre Kinder äusserst lieben. Sobald diese zu gehen beginnen, ist die ganze Welt ihr eigen, Küste und Wiese und Urwald. Das Recht der körperlichen Züchtigung wird von den Eltern nur selten ausgeübt — und die tausend und abertausend Verbote, die sich vor den Kindern der gebildeten Völker aufthürmen, schmelzen bei ihnen auf einige Verbote religiöser Natur zusammen. Ihre Beschäftigung, das Spiel, ist auch hier in der Astrolabe-Bai, wie ja sonst überall auf der Welt, ein Spiegelbild der Beschäftigungen der Erwachsenen. Diese jagen, bekriegen sich auch manchmal ein wenig und dass dem Beispiele der Alten fol-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

is, miként azt Biró idevágó, kizárólag fegyverekből álló küldeménye bizonyítja, minden egyéb játékszernél jobban a dárda, az íjj és a nyíl vonzza: a gyermek lelkének a földkerekségén mindenütt azonos megnyilatkozása.

Boldogságukat csak újabban fenyegeti veszély. Az európai hittérítők, a katholikus és protestáns felekezetűek egyaránt, a gyermekeken kezdik a térítés nehéz művét s még iskolába is fogják őket. Egyelőre mily módon s mennyi sikerrel, hadd mondja el következő fényképének leírása során maga Biró Lajos.

1. Fénykép.

740. (Lelt. sz. 34.185. fklelt. 3895/901.) Hazája: Graget. Tamol iskola. «Szokatlan hangok ütötték meg a fülemet, a mint egyszer korán reggel átmentem Graget falun. Mintha hegedűt nyakgatott volna valaki, olyanforma hallatszott valami zsibongásféle zajból, mely olykor énekformába csapott át. A háromféle hangnem közül hol az ének, hol a muzsika, hol a zsivaj hangzott túl a másik kettőn. Kellemetes hangok voltak ezek nekem mégis, mert az ötlött az eszembe, hogy most mindjárt valami titkos hangszerre bukkanok, melyet tamolék rejtegetnek a kíváncsi európaiak szeme elől. A hangok után hamar rátaláltam a kunyhóra is. Óvatosan kandikáltam be, s habár csalódással kellett látnom, hogy nem fedezhettem fel ismeretlen tamol-hangszert, érdekes jelenet lepett meg: a tamol iskolára bukkantam. Az ajtónak hátat fordítva ült egy rozoga ládán a német hittérítő, előtte kótaállvány, s miközben pápaszemes orral a kótába mélyedt, hegedült és énekelt nagy buzgósággal. Előtte ült, guggolt és feküdt 15—20 csupasz fiú, — azt cselekedték, a mit az európai, nem «vad gyerekek» szoktak, ha nem néz oda a tanító, — játszottak, pajzánkodtak egymással, s közben úgy tettek, mintha énekelnének, persze ki erre, ki arra. Egyforma a gyermek mindenütt, ezek se rosszabbak, mint az otthoniak.»

«Elosontam észrevétlenül: ne zavarjuk a művelődés haladását! Oda húzódtam az én Labutó barátom házához s megalkudtam egy pár kókuszdióra, mit a galambvadászatra szoktam magammal vinni, mert ez eltörhetetlen víztartó, a mit azután megenni is lehet. Észre se vettem, mert máskor is úgy szokott az lenni, hogy mind több-több gyerek gyűlt körülöttem, míg egyszer csak

gend, wie das die einschlägige, ausschliesslich aus Waffen bestehende Collection Biró's beweist, auch die kleinen Papuabürschlein Speer, Bogen und Pfeil am meisten anziehen, ist nur eine neuerliche Bekräftigung dessen, dass die Kinderseele überall auf dem ganzen Erdenrund dieselbe bleibt.

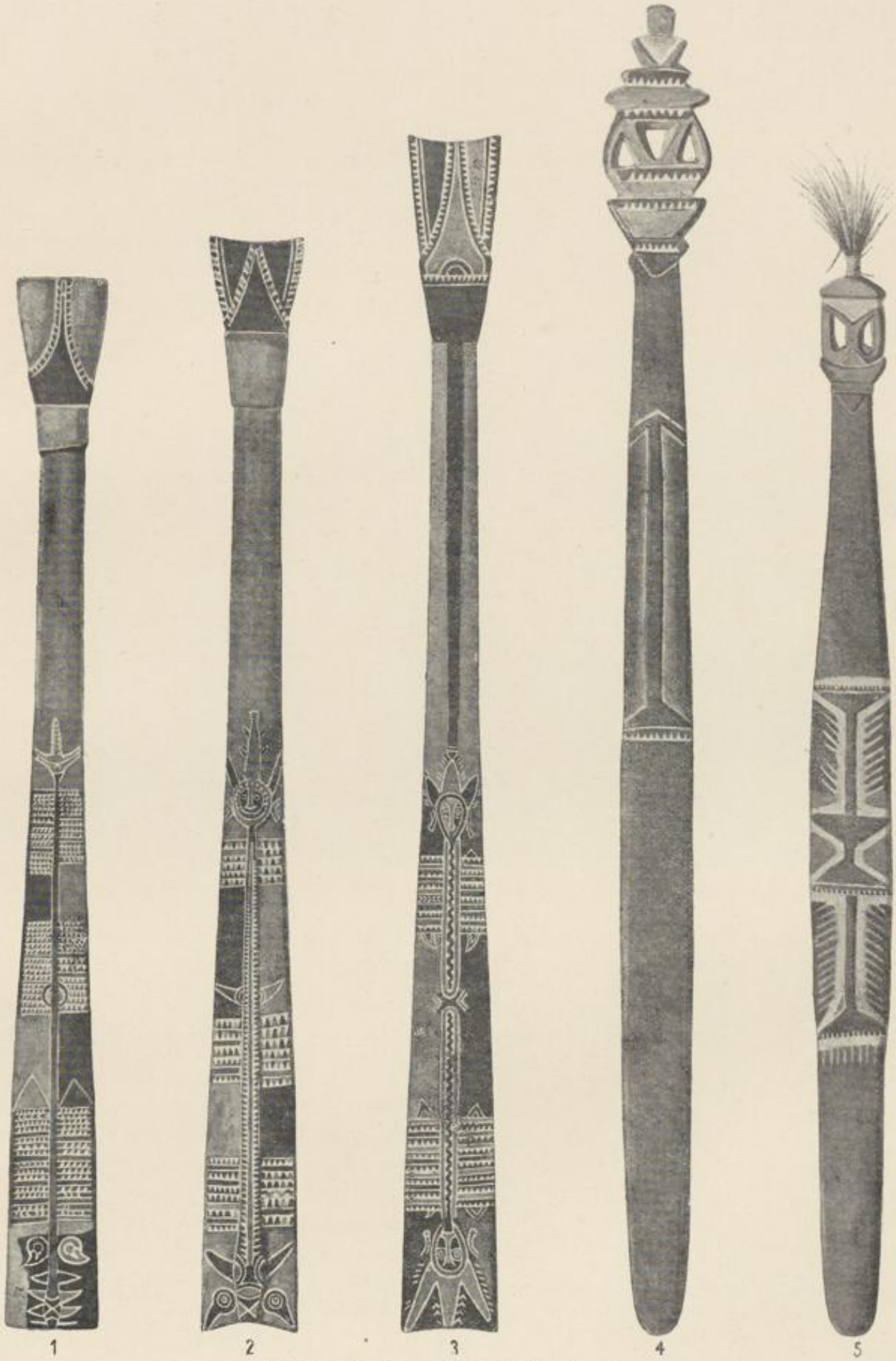
Ihre Glückseligkeit wird nur in neuerer Zeit bedroht. Die europäischen Missionäre, sowohl katholische, wie protestantische, beginnen nämlich mit dem schweren Bekehrungswerke an den Kindern, die sie sogar zum Schulbesuche anhalten. Auf welche Art und derzeit wenigstens mit welchem Erfolge, soll uns Ludwig Biró in Beschreibung der nachfolgenden Photographie selber erzählen.

1. Photographie.

740. (Inv.-Nr. 34.164. 3895/901. Fkpl.) Sammelort: Graget. Tamol-Schule. «Gieng da einst früh morgens durch das Dorf Graget, als ganz ungewohnte Töne an mein Ohr schlugen. Als ob inmitten eines hie und da Gesangform annehmenden Summens das Gequicke einer Geige durchtönen würde — von welchen dreierlei Tönen bald der eine, bald wieder der andere vorherrschte. Für mich waren es insoferne angenehme Töne, als mir blitzschnell durch den Kopf gieng, dass ich jetzt wahrscheinlich irgend ein verborgenes Musikinstrument entdecken werde, das die Tamol vor den Europäern geheim halten. Den Tönen nachgehend stiess ich sogleich auf die Hütte, aus der sie kamen. Vorsichtig hineinblickend nahm ich sogleich wahr, dass es mit der Entdeckung des unbekannten Tamol-Musikinstrumentes für diesmal nichts war, jedoch bot sich mir eine andere interessante Scene dar: ich war auf eine tamol'sche Schule gestossen. Der deutsche Missionär sass mit dem Rücken gegen die Thüre zu gekehrt und zwar auf einer wackeligen Kiste, vor ihm das Notenpult, wobei er die brillenbewaffneten Augen auf das Notenblatt gesenkt, mit grossem Eifer geigte und sang. Vor ihm hockten und lagen 15—20 nackte Knaben, die all das trieben, was auch die europäischen «nicht wilden» Kinder dann zu treiben pflegten, wenn der Lehrer bei Seite schaut, sie spielten, trieben mit einander Unfug und thaten dabei, als ob sie singen würden. Kinder sind überall gleich, und auch diese nicht schlimmer, als die zu Hause.»

«Ich schlug mich unbemerkt in die Büsche: wer wollte auch den Culturfortschritt stören! Sodann begab ich mich in das Haus meines Freundes Labuto, um von ihm einige Kokusnüsse zu erhandeln, wie ich solche auf die Taubenjagd mitzunehmen pflegte, und von denen jede ein unzerbrechlicher Wassertopf ist, den man auch essen kann. Dabei wurde ich es gar nicht gewahr, dass sich ein Haufe Kinder um mich angesammelt hatte, wie das ja zumeist der Fall war, — bis dann der Missionär

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Diszes tánczkardok — Verzierte Tanzschwerter.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

a hittérítő rohan hozzám kétségbeesetten, hogy az istenért ne vigyem el magammal minden tanítványát! Persze, én ártatlanságom tudatában szabadkoztam e czivilizáczió-ellenes merénylettől, sőt magam is segítettem neki összeterelni a szétrebbent nyájat.»

«De aznapra már felbomlott minden fegyelem, mely különben is csak annyiból áll, hogy a ki nem jön a tanításra, — nem kap üveggyöngyöt. A nebulók tudják, hogy apáik édes-keveset törődnek az iskolával, a missionárius pedig máskor is ad gyöngyöt, ha azt akarja, hogy iskolája legyen. Ma mind szétszökdöstek, az erdő minden mellékútjánál várt már egynéhány, jelentve, hogy melyik fán ülnek a galambok? mert szép ugyan a gyöngy, de mégis csak édesebb a czigaretta, a mi a rendes jutalma annak, a ki az elejtett madarat megmutatta.»

«Tamoléknál nem tilalmas a gyereknek a szivarozás, előbb megtanulja azt, mint járni tud. A tivud-tamol (európai) pedig ilyent mindig hord magával, s ha jó kedvében van, könnyen ad egy csipetnyit, a mit egy falevélbe göngyölgetve, kész a tamol-szivar. Magam rendes czigaretta-adófizetője vagyok a kis KAFUJ-nak, a ki olyan szégyenlősen áll a képen az előtérben az árnyékos veranda előtt. Tudom, hogy ritkán jut egy kis dohány-

herbeigeeilt kam und mich mit der Miene eines Verzweifelten bat, ihm um Gotteswillen doch nicht seine Zöglinge wegzuführen! Im Bewusstsein meiner Unschuld begann ich mich gegen die Zumuthung eines solchen anticivilisatorischen Vorhabens zu erwehren und war ihm sogar behilflich, die auseinandergescheuchte Heerde zusammenzutreiben.»

«Für diesen Tag war es aber mit Disciplin zu Ende, umsomehr als dieselbe ohnedies bloss daraus bestand: wer nicht zur Schule geht, bekommt keine Glasperlen. Die Rangen wissen recht gut, dass sich ihre Väter um die Schule ganz herzlich wenig kümmern, und der Missionär — will er erst Schule halten — auch morgen seine Perlen ablassen wird. Für heute stoben sie alle auseinander, und erwarteten mich bei jedem Seitenweg des Waldes einige derselben, zugleich meldend, auf welchem Baume die Tauben sitzen. Perlen sind nämlich an und für sich sehr schön, eine Cigarette aber, die gewöhnliche Belohnung für das Zeigen eines erlegten Vogels, noch viel süsser.»

62. ábra. Tamol iskola Graget szigetén. — Fig. 62. Tamol Schule auf der Insel Graget.

«Bei den Tamol ist nämlich das Tabakrauchen auch den Kindern nicht verboten. Der Tiwud-Tamol (Europäer) führt nun aber immer Tabak bei sich und ist er erst bei guter Laune, so giebt er ganz leicht einige Abfälle her, die in ein dürres Baumblatt gewickelt, eine ganz annehmbare Tamol-Zigarre abgeben. So habe ich unter anderem für gewöhnlich an den kleinen KAFUJ meinen Cigaretten-Tribut zu bezahlen. Er steht auf dem Bilde verschämten Blickes vor der Veranda. Ich weiss, er gelangt nur selten in den Besitz eines Bisschen Tabaks,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

hoz, mert árva gyerek. Meg is látszik rajta, mert neki nincs a nyakában olyan drága és szép csigakarikából köszörült ékszere, mint a hátánál ülő Maszongani-nak, a gazdag Labutó fiának; pedig ez a tamolgyerek büszkesége, s azért is ül olyan büszkén Balifu a főhelyen, egy faládán, mely a tanító úr jóvoltából az iskola modern felszerelését képezi, mert neki van a legszebb ékszere, az ő apja Tyebiau, a falu legelőkelőbb embere.»

«Mert nincsen egyenlőség még a mezítelenek közt sem!»

da er eine Waise ist, was man ihm ja ansehen kann. So hat er z. B. keinen Nackenschmuck aus den theueren und schönen zugeschliffenen Schneckenscheibchen wie der hinter seinem Rücken sitzende Massongani, der Sohn des reichen Labuto; obwohl diese den Stolz der Tamolknaben ausmachen. Deshalb sitzt auch auf dem Hauptplatze, einer Kiste, die aus besonderem Wohlwollen des Herrn Lehrers die moderne Schuleinrichtung vorstellt, so stolz und gravitätisch der kleine Balifu, denn er nennt den schönsten Schmuck sein eigen, dafür ist aber auch Tjebiau sein Vater, der der vornehmste Mann des Dorfes.»

«Denn Gleichheit, die giebt es nicht einmal unter den Nackten.»

2. Gyermekdárdák.

741. (Leltári sz. 16.012.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *guredu-gyariba* (Czinyágyi). Vékonyka, a legyezőlevelű pálma fájából egy darabban készült szerszám. Felnőtt tamol nyílnak sem igen nézné, de a kis Szánári-nak, kinek vitézi fegyverzetéhez tartozott, mégis dárda volt. Tartozom megemlíteni, hogy Szánári-bibi 6—7 éves, s mint a *bibi* szó megmondja, árva gyermek. Ezzel a dárdával meg a küldött íjjal-nyíllal is, alkalmasint a jószívű Kelebáj-*bau* (*bau* = nevelőatya) lepte meg.» — Hossza: 101 cm., épen annyi, mint a kis Szánári-é. (Lásd 63. ábra.)

2. Kinderspeere.

741. (Inv.-Nr. 16.012.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *guredu-djariba* (Tsinjadji). Dünnes, aus dem Holze der Fächerpalme aus einem Stücke geschnitztes Geräth. Von einem erwachsenen Tamol würde es für einen Pfeil zu geringfügig gehalten, für den kleinen Sanari, zu dessen ritterlicher Ausrüstung sie gehörte, war es dennoch ein Speer. Ich muss hier bemerken, dass der kleine Sanari *bibi* 6—7 Jahre zählte und wie schon das Wort *bibi* besagt, eine Waise ist. Auch mit diesem Speere, sowie mit den geschickten Pfeilen und Bogen beschenkte ihn wahrscheinlich der gutherzige Kelebaj-*bau* (*bau* = Pflegevater). Länge: 101 cm., also gerade soviel wie die des kleinen Sanari. (Siehe Figur 63.)

63. ábra. Gyermekdárda. Fig. 63. Kinderspeer

3. Gyermekíjjak.

742—743. (Lelt. sz. 15.993., 15.994.) «Hazájok: Bogágyi. Külön nevök nincs. A két elsőnél az íjj fája is, húrja is bambuszból. A harmadiknak fáját úgy látszik, maga a kis Szánári szerezte, de már a húr megerősítése a *bau* kezére vall. Ezekkel gyakorolta magát a czéllövésben az útjába kerülő lapuleveleken.»

64. ábra. Gyermekíjjak. — Fig. 64. Kinderbögen.

15.993. hossza: 50 cm. (lásd 64.: 1. ábra).
15.994. » 61 » » 64.: 2. »

744—746. (Lelt. sz. 15.995., 30.004., 30.005.) «Hazájok: Czinyágyi. Külön nevök nincs. Nagyobb, 10—11 éves gyermekek íjjai. Teljesen olyanok, mint az öregek

3. Kinderbögen und Pfeile.

742—743. (Inv.-Nr. 15.993, 15.994.) «Sammelort: Bogadji. Ohne besondere Benennung. Bei den beiden ersten Bogenkörper und Sehne aus Bambus. Das Holz des dritten hat sich, wie es scheint, der kleine Sanari selbst angeschafft, jedoch schon die Art und Weise, wie die Sehne befestigt ist, zeigt auf die Hand des *bau*. Mit diesen Bögen üben sich die Kleinen im Schiessen nach den ihnen unter den Weg kommenden Wegerichtblättern.»

15.993. Länge: 50 cm., siehe Fig. 64: 1.
15.994. » 61 » » » 64: 2.

744—746. (Inv.-Nr. 15.995, 30.004, 30.005.) «Sammelort: Tsinjadji. Ohne besondere Benennung. Für grössere, 10—11 Jahre alte Kinder. Vollständig dieselben,

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

íjjainak 2. csoportjába tartozó, fejetlen, alul-felül vörös festékű íjjfajtája. Ha a nagyok a *barau*-ünnepet tartják, és minden asszony és gyermek az ültetvényekbe vonul, a nagyobb fiúk összegyűlnek a *nái* (anya) köré s ügyességüket összemérve, úgy ünneplik a *baraut*, melyet nekik még most nézni se szabad.»

15.995. hossza: 1·09 cm.
30.004. » 1·11 »
30.005. » 0·92 »

4. Gyermeknyílak.

747—748. (Leltári szám 15.989., 16.013.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *palam*. — Nagyobb fiúgyermek nyílai.»

15.989. vége: 21 cm., vesszeje: 86 cm.

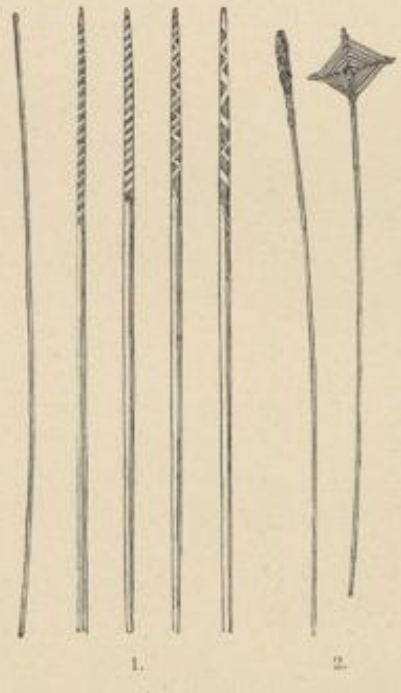
16.013. vége: 33 cm., vesszeje: 87·5 cm. (lásd 65.: 1. ábra).

749. (Leltári sz. 16.014.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *tarenga*. Szintén nagyobb fiúgyermeké.« Vége: 14 cm., összekötő darab: 37 cm., vesszeje: 69 cm. (L. 65.: 2. á.)

750. (Lelt. sz. 27.767.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *eszibari*. Apró gyermekek nyílainak egy kötegje. Különböző pálmalevelek mellékerei. Részben teljesen disztetlenek, részben tűzben diszítve, olyképen, hogy az *eszibari*-t zöld fűszállal körülfonták s rövid időre a tűzbe tartották, mikor is a fűtől nem védett rész kissé megszenesedett (lásd 66.: 1. ábra). Van köztük vagy hat darab, melyek a 66.: 2 ábrán bemutatott módon körül vannak fonva. A fonás a lobogós nyílra emlékeztet, melynek pedig Melaneziában egyébként semmi nyoma.» Hosszuk körülbelül 86 cm.

1. 2.
65. ábra. Gyermeknyílak.
Fig. 65. Kinderpfeile.

1. 2.
66. ábra. Gyermeknyílak.
Fig. 66. Kinderpfeile.

wie die in die 2. Gruppe der Bogen der Erwachsenen gehörigen Bogen, ohne Kopf, oben und unten roth bemalen. «Wenn die Männer das *Barau*-Fest feiern, so versammeln sich wohl die grösseren Knaben um die *nai* (Mutter), um vor derselben ihre Geschicklichkeit zu erproben und so das *Barau*, das sie jetzt nicht einmal sehen dürfen, so nach ihrer Art zu feiern.»

15.995. Länge: 1·09 cm.
30.004. » 1·11 »
30.005. » 0·92 »

4. Kinderpfeile.

747—748. (Inv.-Nr. 15.989, 16.013.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *palam*. Die Pfeile grösserer Kinder.»

15.989. Spitze: 21 cm., Schaft: 86 cm.

16.013. Spitze: 33 cm., Schaft: 87·5 cm. Siehe Fig. 65: 1.

749. (Inv.-Nr. 16.014.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *tarenga*. Gleichfalls von grösseren Kindern.» Spitze: 14 cm., Verbindungsstück: 37 cm., Schaft: 69 cm. (Siehe Figur 65: 2.)

750. (Inv.-Nr. 27.767.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *essibari*. Pfeilbündel kleiner Kinder. Die Hauptnerven verschiedener Palmblätter. Zum Theil vollkommen unverziert, zum Theil mit Brandverzierung, deren Anfertigung derart geschieht, dass man den *essibari* mit grünen Grashalmen umwand und auf kurze Zeit in's Feuer hielt, wobei der durch das Gras ungeschützte Theil ein wenig verkohlte (siehe Fig. 66: 1). Es befinden sich darunter 6 Stück, die auf die in Figur 66: 2 dargestellte Weise umflochten sind. Die Umflechtung erinnert an befiederte Pfeile, die in Melonesien nirgends vorkommen.» Länge ungefähr 86 cm.

Táncz, zene, vallás.

I. Táncz.

A fenti hármas czímben megjelölt néptani jelenségek közül a két elsőt, a tánczot és a vele egy órában megszületett ikertestvérét, a zenét, az egyes emberben,

Tanz, Musik, Religion.

I. Tanz.

Von den drei im Titel berührten ethnologischen Erscheinungen werden die beiden ersteren, der Tanz, und seine mit ihm in einer Stunde zur Welt gekom-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

valamint a társadalomban időről-időre meggyülemlő erőfölöslegek kiegyenlítődési tüneményének magyarázzák. A czímben foglalt harmadik néptani jelenség, a vallás, ép ellenkezőleg az erők hiányának — a végtelen nagy természettel szemben érzett tehetetlenségünknek — folyománya és első csiráiban a táncznál is régibb keletű. Ha mégis e helyt, a hol egy a napjainkra megmenekedett ősi néptöredék anyagi és szellemi életébe kell bevilágítanunk, a tánczot és a zenét a vallással társítjuk, úgy ennek tisztára külső oka van, az, hogy miként az ősi népek legtöbbjénél, úgy az Astrolabe-öbli tamolságnál is, kezdetleges vallásuknak legkönnyebben megfigyelhető része, az, mely a fejlettebb vallások szertartási részének megfelelője, javarészt ének- és zenekisérettel avagy azok nélkül lejtett ú. n. vallási tánczok sorozata.

A tamolok vallási tánczai közé mindenekelőtt a vallásos ünnepeken szokásos tánczok sorolandók. Ilyennek Bíró L. az *asza-szeburu-vagam* tánczot említi. Ezt, miként nevéből is kitetszik, az *asza*-kultusz ünnepein, és különösen azok legfőbbikén, a *barlum*- vagy körülmetélési ünnepen, a nők és a még fel nem avatott ifjak kizárásával, a férfiak járják.

Tánczaiknak egy második fajtája, mely a vallásos tánczok és a profan tánczok között mintegy középhelyet foglaló ú. n. társadalmi tánczok közé sorolható, hasonlóképen titokzatossággal van körülvéve és szintén a nők kizárásával folyik le. Ilyenül Bíró L. a czinyágyii *barau*-tánczot említi. Magát az ünnepet, melyről a táncz is nevét vette, Bíró L. a következőkben jellemzi: «A *barau* Czinyágyiban nem olyan nagy ünnep, mint az *asza*, nem is vallási színezetű, hanem csak ünnepies disznótor, mely azonban mindig bizonyos formaságok közt megy végbe. Nőnek ilyenkor közel menni se szabad, mert, a mint nekem Czinyágyiban mondták: «*giriga-baraufeta, gyalobage-bonaja, ajauszorau* = ha az asszony meglátja, hogy mit csinálnak a *barau*-ünnepen, megvakul!» És ne tessék ám azt hinni, hogy tamolék ezzel csak az asszonyokat teszik bolonddá, hogy maguk falhassanak fel mindent. A férfiak ép oly szentül meg vannak ennek az igazságáról győződve, mint az asszonyok. Még most is élénken előttem van annak a jelenetnek a képe, hogy milyen rémült képpel ugrott ki néhány tamol a gyülekezőház ajtaján, hogy visszatartsák azt az asszonyt, a ki épen engem bámulni vetődött oda, mikor Barkó nekem egy *barau* ünnepségi tök-sípot (*barau-ulót*) mutogatott. Mintha valami halálos veszedelemből mentették

mene Zwillingsschwester, die Musik, als Ausgleichungsphänomene der sowohl im einzelnen Menschen als auch in der Gesellschaft sich von Zeit zu Zeit ansammelnden Kraftüberschüsse erklärt. Die im Titel enthaltene dritte ethnologische Erscheinung, die Religion ist geradezu entgegengesetzt ein Ausfluss des Kräftemangels, dessen wir uns im Kampfe gegen die äussere Natur stetiglich bewusst werden — und in den ersten Keimen vielleicht älterer Herkunft als der Tanz selber. Wenn wir an dieser Stelle, wo das materielle und geistige Leben eines auf unsere Tage hinübergeflüchteten Ur-Völkchens mit wenig Strichen gezeichnet werden soll, Tanz und Musik mit der Religion parten, so findet dies seinen rein äusseren Grund darin, dass auch bei den Tamol der Astrolabe-Bai, gleichwie bei den meisten der primitiven Völker eben der am leichtesten beobachtbare Theil ihrer primitiven Religionsformen, der dem Culte der höhergestellten Religionen entspricht, zumeist aus mit Gesang oder Musik begleiteten, oder auch ohne diesen ausgeführten Tänzen besteht.

Unter die religiösen Tänze der Tamol sind zunächst ihre Fest-Tänze einzureihen. Als solche erwähnt L. Bíró unter anderem den *assa-sseburu-wagam*-Tanz, den man, wie auch aus dem Namen hervorgeht, an den Festen des Assa-Cultus und an dem hauptsächlichsten derselben, am *Barlum*- oder Beschneidungsfeste und dann mit Ausschluss der Frauen und der noch nicht eingeweihten Jünglinge tanzt.

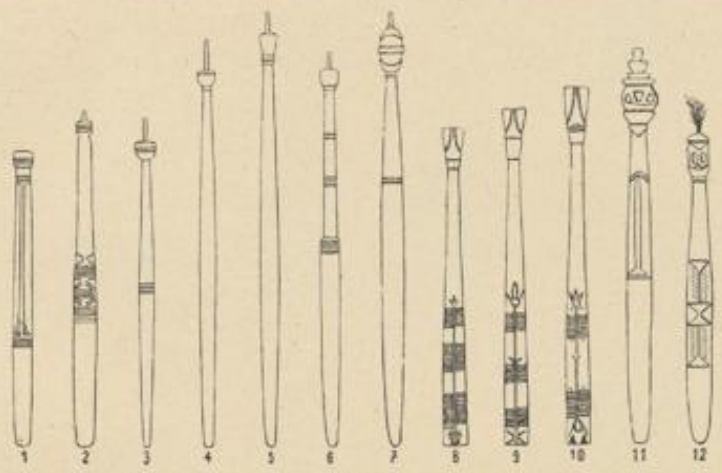
Zur zweiten Art des Tanzes, welche so ziemlich die Mitte zwischen religiösem und profanem Tanze innehält, gehören die sogenannten Geselligkeits-Tänze, die gleichfalls mit Geheimnisthuerei umgeben und mit Ausschliessung der Frauen executiert werden. Als ein Beispiel dieser Art von Tänze erwähnt L. Bíró den in Tsinjadi gebräuchlichen *Barau*-Tanz. Das Fest selber, von welchem auch der Tanz den Namen erhielt, charakterisiert er bei dieser Gelegenheit im Folgenden: «Das *Barau*-Fest ist in Tsinjadji nicht so gross wie das *Assa*-Fest und hat keinen religiösen Charakter, da es nur eine Art festliches Schweineschlachten ist, das jedoch immer unter gewissen vorgeschriebenen Förmlichkeiten abgehalten wird. Frauen dürfen dabei nicht einmal in die Nähe kommen, denn, wie man mir in Tsinjadji sagte: «*giriga-baraufeta djalobagebonaja, ajaussorau*» — wenn die Frau sieht, was am *Barau*-Feste geschieht, so erblindet sie! Und dabei beliebe man ja nicht zu glauben, dass man damit nur die Frauen zum Besten halten will, damit die Männer selber alles aufessen können. Die Männer sind von der Wahrheit dessen ebenso überzeugt, wie die Weiber, und noch jetzt steht mir ganz lebhaft vor Augen, mit welchen entsetzten Mienen einige Tamol zur Thüre des Versammlungshauses hinaussprangen, und einige Frauen, die gekommen waren mich anzustaunen, davon abhielten, dass sie die zum *Barau*-Feste gehörigen Kürbis-Pfeifen (*barau-ulo*)

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

volna ki, úgy örültek neki, hogy idejekorán észrevették. Mi több, az öreg Barkó a tavaszszal meghalt, s én nem csodálnám, ha a Czinyágyibeliek abban találnák meg a halál okát, hogy véletlenségből meglátni engedett egy ilyen *ulót.*»

A táncznak harmadik fajtája a profán táncz. Ilyenek a tamoléknál is mindenfelé divó halászati, vadászati, állatutánzó és végül a különféle hadi tánczok. Ezek legtöbbjén a nők is résztvesznek.

Tánczaikhoz tamolék mindenkor teljes díszt öltenek. Hogy külön tánczékszereik is vannak, már föntebb említettük, itt csak a tánczszerekről kell megemlékeznünk, melyekből Biró L. 12 darabot küldött. Ezek közül a tánczkardokat, melyeket azelőtt fegyvereknek vagy ásóknak néztek, az *asza*-tánczoknál forgatják, miáltal maguk is *asza*-tárgyakká válnak és azontúl szentek és sérthetetlenek.[1] A tánczpajzsról Biró nem mondja meg, hogy milyen tánczknál használják; a tánczdárdát, mely külsőleg is halászó dárdát utánoz, tényleg a halásztánczknál használják.

67. ábra. Tánczkardok helyes arányban rajzolva.
Fig. 67. Tanzschwerter im richtigen Verhältniss gezeichnet.

die mir der alte Barko eben zeigte, gleichfalls erblickten. Der alte Barko ist seitdem gestorben und ich würde mich durchaus nicht verwundern, wenn die Tsinjadjier eines Tages die Ursache seines Todes darin erblicken würden, dass er mich aus Unvorsichtigkeit einen solchen *ulo* erblicken liess »

Die dritte Art der Tänze bilden die profanen Tänze. Solche sind die auch bei den Tamol überall gebräuchlichen Fisch-, Jagd-, Thiernachahmungs- und endlich die Kriegstänze. An diesen pflegen zumeist auch Frauen theilzunehmen.

Zu ihren Tänzen pflegen sich die Tamol jedesmal in volle Gala zu schlagen. Dass sie auch eigenen Tanzschmuck besitzen, wurde oben erwähnt, hier sei nur noch der Tanzgeräthe Erwähnung gethan, von denen Biró zusammen 12 Stück schickte. Von diesen werden die Tanzschwerter, die man ehedem bald als Waffen, bald als Harken betrachtete, zumeist bei den *Assa*-Tänzen gebraucht, wodurch auch sie selber zu *Assa*-Gegenständen werden, die fortab für heilig und unverletzlich gehalten werden.[1] Über den eingesandten Tanzschild giebt Biró nicht an, bei welchem Tanze er verwendet wird; der Tanz-Speer, der auch dem Äusseren nach einen Fischspeer nachahmt, wird de facto zum Fischtanze gebraucht.

1. Tánczszerek.

a) Tánczkardok.

751—755. (Lelt. sz. 16.086—16.088., 30.017—018.) «Hazájok: Bogágyi és Czinyágyi. Nevök: *szeburu alagasz* (Bogágyi), *szeburiri* (Czinyágyi). Saját bemondása szerint, Czinyágyi falu legidősebb és legtekintélyesebb emberének, Barkónak a munkája, ki, a mikor én ismertem, mintegy 50—55 évesnek látszott. A részek neveit lásd az ezekkel teljesen egyező külsejű 16.089—16.091. számú *asza-szeburu* nevű tánczkardoknál.

16.086. hossza: 137 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 6. ábra, részleteit 68.: 1., 2., 3. ábra.

16.087. hossza: 118 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 2. ábra, részleteit 68.: 4., 5. ábra.

[1] Nyilvánvaló, hogy ez nem egyéb, mint a Polynezia nagy vidékein rendkívül kifejlődött tábu-ismus (tilalommal-sujtás) egyik megjelenési alakja.

1. Tanzgeräthe.

a) Tanzschwerter.

751—755. (Inv.-Nr. 16.086—16.088, 30.017—018) «Sammelort: Bogadji und Tsinjadji. Benennung: *sseburu-alagass* (Bogadji), *sseburiri* (Tsinjadji). Nach eigener Angabe die Arbeit Barkó's, des ältesten und angesehensten Mannes in Tsinjadji, der damals, als ich ihn kannte, ungefähr 50—55 Jahre zählen konnte. Die Benennungen der einzelnen Theile siehe bei den diesen vollkommen gleichenden Tanzschwertern *(assa-sseburu)* Nr. 16.089 16.091.

16.086. Länge: 137 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 6, Details: Fig. 68: 1, 2, 3.

16.087. Länge: 118 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 2, Details: Fig. 68: 4, 5.

[1] Ganz offenbar eine Form des in Polynezien weitverbreiteten Tabuismus.

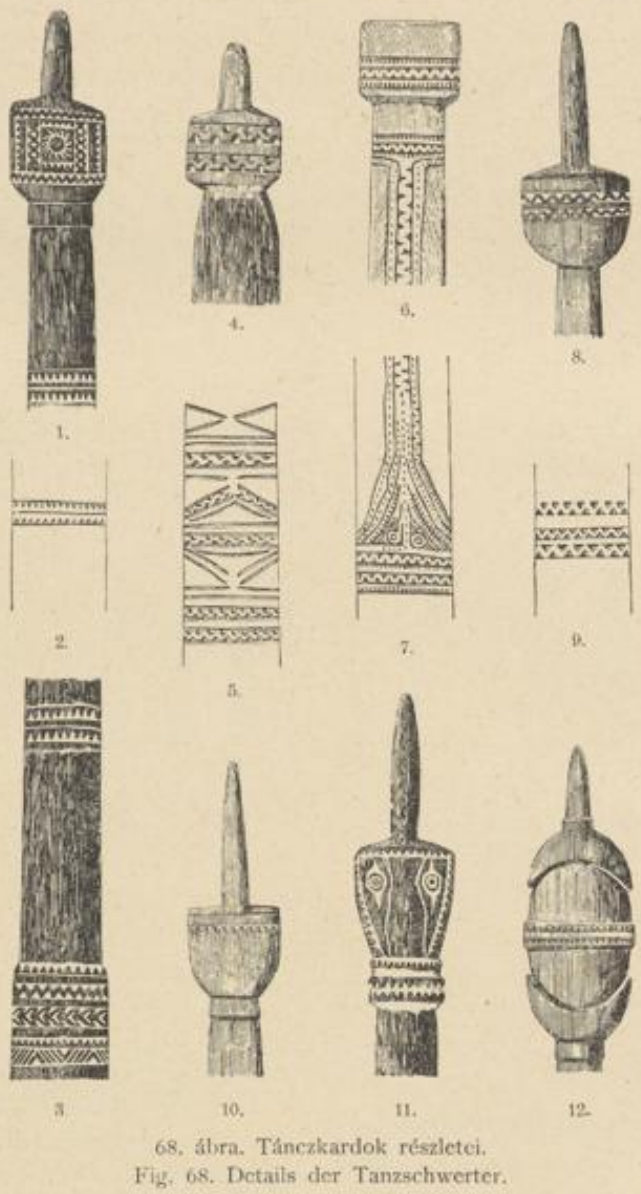
Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

16.088. hossza: 106 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 1. ábra, részleteit 68.: 6., 7. ábra.

30.017. hossza: 115 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 3. ábra, részleteit 68.: 8., 9. ábra.

30.018. hossza: 140 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 4. ábra, részleteit 68.: 10. ábra.

756—759. (Lelt. sz. 16.089—091., 27.862., 27.865., 27.867.) «Hazájok: Bogágyi. Nevök: *asza-szeburu* (Bogágyi). Dr. Finsch-sel ellentétben, ki ezeket fegyvereknek tartja (Ethnogr. Erfahr. und Belegst. p. [215.] 77.), sok ideig egyszerűen ásóknak néztem, mert tényleg láttam is egy Graget-tamolt, a mint az ültetvényben ilyennel ásta a földet. Az Astrolabe-öbölben azonban a Konstantinhegyen fekvő Uom faluban megkaptam a tulajdonképeni ásót is (*getate*) (lásd 66-ik lap), és ekkor végleg kitünt, hogy ezek a *szeburuk* tulajdonképen sem fegyverek (kard vagy bunkó), sem ásók, hanem tánczhoz való eszközök és hogy csak szükség esetében használják mindhárom czélra. Következtetésemet arra épitem, hogy a tamollegény, ha kezébe kaphatja, az a legelső mozdulata, hogy lapos végét vállára fektetve, tánczolni kezd, az *uricsó aj-aj-aj* nótájára. Ha fegyver volna, az volna a legtermészetesebb, hogy mint nálunk mindenki teszi, ha kardot vesz a kezébe, még a gyermek is, vágásra illeszti. Különösen a Bogágyi-tamolék nagy ünnepén, az *asza-ünnepen* jut nagy szerepök. Verekedések alkalmával, a mikor, mint már mondottuk, az *asza-szeburu* is félreteszi szent mivoltát, *szeburu-alagasz* = *ütő szeburu* válik belőlük. Van markolatjuk *(szeburu-gate)*, ezen néha két lyuk *(gorogurut)* s ekkor az ezek közt megmaradt fa nevéről *mana* (orr) mindjárt rá lehet ismerni, hogy ez az arcz motivumait

68. ábra. Tánczkardok részletei.
Fig. 68. Details der Tanzschwerter.

16.088. Länge: 106 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 1, Details: Fig. 68: 6, 7.

30.017. Länge: 115 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 3, Details: Fig. 68: 8, 9.

30.018. Länge: 140 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 4, Details: Fig. 68: 10.

756—759. (Invent.-Nr. 16.089 - 091, 27.862, 27.865, 27.867.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *assa-sseburu* (Bogadji). Im Gegensatze zu Dr. Finsch, der diese Holzschwerter für Waffen ansieht (Ethn. Erfahr. und Belegst. p. [215] 77), hielt ich dieselben lange Zeit für Harken, zumal ich wirklich einen Graget-Tamol sah, der mit einer solchen in seiner Pflanzung den Boden aufwühlte. In der Astrolabe-Bai erhielt ich jedoch in dem am Konstantin-Berge gelegenen Uom auch die wirkliche Harke *(getate)* s. p. 66 und nun wurde mir endgiltig klar, dass diese *sseburu* weder Waffen, noch Harken, sondern Tanzgeräthe sind, welche nur im Nothfalle zu beiden ersteren Zwecken gebraucht werden. Ich baue meine Folgerung darauf, dass die Tamolburschen wenn sie ein solches Geräth in die Hand bekommen dasselbe mit einer einzigen Handbewegung auf die Schulter werfen und nach der Melodie des Liedes *uritscho ajajaj* zu tanzen beginnen. Wäre es eine Waffe, so würde man damit, wie es bei uns auch die Kinder thun, wenn sie einen Säbel in die Hand bekommen, jedenfalls zuerst zum Schlage ausholen.» Besonders am grossen Feste der Tamol, am *Assa*-Feste spielen dieselben eine grosse Rolle. Ist jedoch eine grosse Rauferei im Anzuge, dann legen auch diese *assa-sseburu* ihr heiliges Wesen ab und werden zu *sseburu-alagas* (Schlag-sseburu). Sie haben einen Griff *(sseburu-gate)* an dem sich öfter zwei Öffnungen *(gorogurut)* befinden und kann man schon von der Benennung des dazwischen stehen gebliebenen Stück Holzes *mana* (= Nase) erkennen, dass hier Gesichts-Motive dargestellt sind. Der daraus hervorstehende Zapfen *(pogu)* ist mit

tünteti fel. A fejből kiálló csap, a *pogu* néha kazuártoll-bokrétával *(kari-sumsum)* díszeskedik. Felső lapjukon legtöbbször két, egymással fejjel *(ghe-gate)* szembe forduló hal *(ghe)* van domborúan kifaragva, melyeknek farka *(ueru)* ellenkező irányba mutat.»

«Más Bogágyi-tamol ezekre az *asza-szeburuk*-ra *szeburu-sulumi* nevet mondott. (*Sulumi* a neve a nagy bálványforma faragott alakoknak.)»

Fehér, vörös és kék szinekben utólag festve.

16.089. hossza: 115 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 9. ábra, részleteit XVII. tábla, 2. ábra.

16.090. hossza: 112 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 12. ábra, részleteit XVII. tábla, 5. ábra.

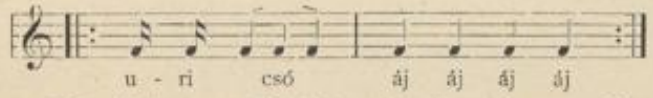
16.091. hossza: 111 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 8. ábra, részleteit XVII. tábla, 1. ábra.

27.862. hossza: 153 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 7. ábra, részleteit 68.: 12. ábra.

27.865. hossza: 124 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 10. ábra, részleteit XVII. tábla, 3. ábra.

27.867. hossza: 152 cm., helyes arányban rajzolva lásd 67.: 5. ábra, részleteit 68.: 11. ábra.

«A fent említett tánczdalban csak egyetlen hang *(f)* s két ütem van. Az *uricsó* szóra 4 és a négy *áj*-ra szintén 4 lépés esik. A szöveg és a dal folytonosan ismétlődik. A dallamot és az ütemet a következőkben megkisértem visszaadni.»

760. (Lelt. sz. 27.866.) «Hazája: Bongu. Neve: *mulum-panyi* (Bongu), *asza-szeburu* (Bogágyi), *ulisu* (Erima). Díszesen faragott, áttört munka; a faragvány mustrája a csónak orrán levő diszítés (lásd a hajózás fejezeténél 27.857. szám alatt), ennek megfelelőleg lapján is hal-alak van.»

«Lám ez a vadnak csúfolt papua is következetesen alkalmazza az egyszer felvett stylt; ez pedig itt nem a művészi érzék ösztönszerű megnyilatkozása, hanem irásba nem foglalt szabály náluk.» Hossza: 137 cm. Helyes arányban rajzolva lásd 67.: 11. ábra, részleteit XVII. tábla, 4. ábra.

b) ***Tánczpajzs.***

761. (Leltári sz. 14.851.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *dimu-magana* (Czinyágyi). Tánczhoz, karra öltve használ-

69. ábra. Kis tánczpajzs.
Fig. 69. Kleiner Tanzschild.

einem Strausse Kasuarfedern *(kari-schumschum)* verziert. An der oberen flachen Seite befinden sich zwei erhaben geschnitzte, mit den Köpfen *(ghe-gate)* gegen einander gekehrte Fische *(ghe)*, deren Schwanzflossen *(ueru)* nach der entgegengesetzten Seite hin zeigen.»

«Ein anderer Bogadji-Tamol gab mir für die *assa-sseburu* den Namen *sseburu-schulumi* an (so heissen auch die grossen götzenähnlichen Holzschnitzwerke.)»

In weisser, rother und blauer Farbe nachträglich bemalen.

16.089. Länge: 115 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 9, Details: Taf. XVII, Fig. 2.

16.090. Länge: 112 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 12, Details: Taf. XVII, Fig. 5.

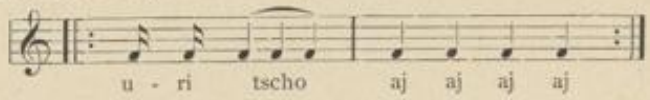
16.091. Länge: 111 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 8, Details: Taf. XVII, Fig. 1.

27.862. Länge: 153 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 7, Details: Fig. 68: 12.

27.865. Länge: 124 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 10, Details: Taf. XVII, Fig. 3.

27.866. Länge: 152 cm., im richtigen Verhältnisse gezeichnet s. Fig. 67: 5, Details: Fig. 68: 11.

«Die oben erwähnte Tanzmelodie hat bloss einen einzigen Ton *(f)* und ist die Hauptsache der Rhytmus. Auf jeden Takt entfallen vier Schritte, vier auf das Wort *uritscho* und ebensoviele auf die vier *ajajaj*. Text und Melodie wiederholen sich ohne Unterlass. Ich versuche beide wie folgt wiederzugeben:

760. (Invent.-Nr. 27.866.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *mulum-panji* (Bongu), *assa-sseburu* (Bogadji), *ulischu* (Erima). Zierlich geschnitzte, durchbrochene Arbeit, ganz dasselbe Schnitzwerk zeigend wie die Schiffsverzierung (siehe Inv.-Nr. 27.857 unter dem Capitel Schiffahrt), dem entsprechend auch auf der flachen Seite eine Fischfigur.»

«Ein schönes Beispiel dafür, dass auch diese Wilde genannten Papua einen einmal angenommenen Styl consequent weiterfortführen. Hier liegt also nicht mehr eine unfreiwillige Bethätigung des Kunstgefühles, sondern eine wenn auch nicht aufgezeichnete Regel vor.» Länge: 137 cm. Im richtigen Verhältnisse gezeichnet siehe Fig. 67: 11, die Details: Taf. XVII, Fig. 4.

b) ***Tanzschild.***

761. (Inv.-Nr. 14.851.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *dimu-magana* (Tsinjadji). Wird während des Tanzes auf dem Arme getragen. Ein-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

ják. Ez az egyetlen példány, a mit itt az Astrolabe-öböl faluiban láttam (*magana* = gyermek, állatok kölyke, csirke).» Sárgára és vörösre festve. (Lásd 69. ábra.)

c) Tánczdárda.

762. (Lelt. sz. 27 808.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *jour* (Bogágyi). A halászódárdáktól csak annyiban különbözik, hogy bambusz (*imba*) szára van, a mitől olyan könnyű, hogy halászásra nem is volna alkalmas Nem is halásznivaló ez, hanem a tamol *halásztánczhoz* kell. Ezért van a villás vége (*jour-gala*) tövében feldiszítve *kari-sumsum* (kazuártoll) és *kiagy-bari* (kakadútoll) bokrétával; a rajta függő *gulogan-nyangam* csörgő maghéja a táncznál azt a szerepet viszi, mint a magyar táncznál a sarkantyú pengője. A nevek bogágyiiak.» — Hegye: 38 cm., szára: 216 cm.

II. Zene.

Tamolék zenéje a lehető legalacsonyabb fokon áll, a mint ez már az Astrolabe-öbölben divó hangszerek puszta bemutatásából is kitünik. Ezek t. i. kivétel nélkül vagy ütő- vagy fuvó-hangszerek (dobok és sípok). Bonyolultabb dallam az utóbbiakon sem fujható ki, s ezek is kizárólag a tánczütem megadására valók. Hangszereik: nagy jelző és kézi tánczdobok, tök- és kókuszsípok, bambuszfuvolák és bambuszdudák. Ez utóbbiak hosszant berepesztett egyszerű bambuszcsövek, melyek maguk hangot nem adnak, hanem a beledudált hangot egyhangú recsegésükkel kisérik. Végül magból készült csattantóik is vannak.

Hangszerek között még a szerint is különbséget kell tennünk, a mint azok csakis profán czélokat szolgálnak, avagy a vallási ünnepeken, illetőleg a vallásos tánczoknál is használatosak. Ezáltal t. i. a hangszerek is titokzatosakká, szentekké lesznek, miként azt már a tánczszereknél is láttuk.

A hangszerek függelékeként végül a gyüjtemény nagyszámú ú. n. *búgófáit* kell tárgyalnunk, melyeket az első utazók mészporszedő kanalaknak s más eféléknek irtak le. Később azután kiderült, hogy ezeket a halalakú, díszesen faragott falapocskákat zsinórra kötözik, körben forgatják és ilyképen zúgó hangot adó zeneszerszámfélének használják. Biró L. idevágó kutatásai, részben legziges in der Astrolabe-Bai gesehenesExemplar *(magana* = Kind, Junges der Säugthiere, Hühnchen).» Roth und gelb bemalen. (Siehe Figur 69.)

c) Tanzspeer.

762. (Invent.-Nr. 27.808.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *jour* (Bogadji). Unterscheidet sich von den Fischspeeren bloss dadurch, dass der Stiel aus Bambus *(imba)* besteht, wovon derselbe so leicht ist, dass er zum Fischen schon deswegen ungeeignet wäre. Er gehört auch nicht dazu, sondern zum *Fischtanz* der Tamol. Deswegen ist er auch unter der Gabel *(jour-gala)* mit Sträussen von *kari-schum-schum* (Kasuar) und *kiadj-bari* (Kakadufedern) verziert. Der anhängenden klappernden Frucht *gulogan-njangam* kommt beim Tanze dieselbe Rolle zu, wie beim magyarischen Tanze den Tanzsporen. (Die Benennungen aus Bogadji.)» — Spitze: 38 cm., Schaft: 216 cm.

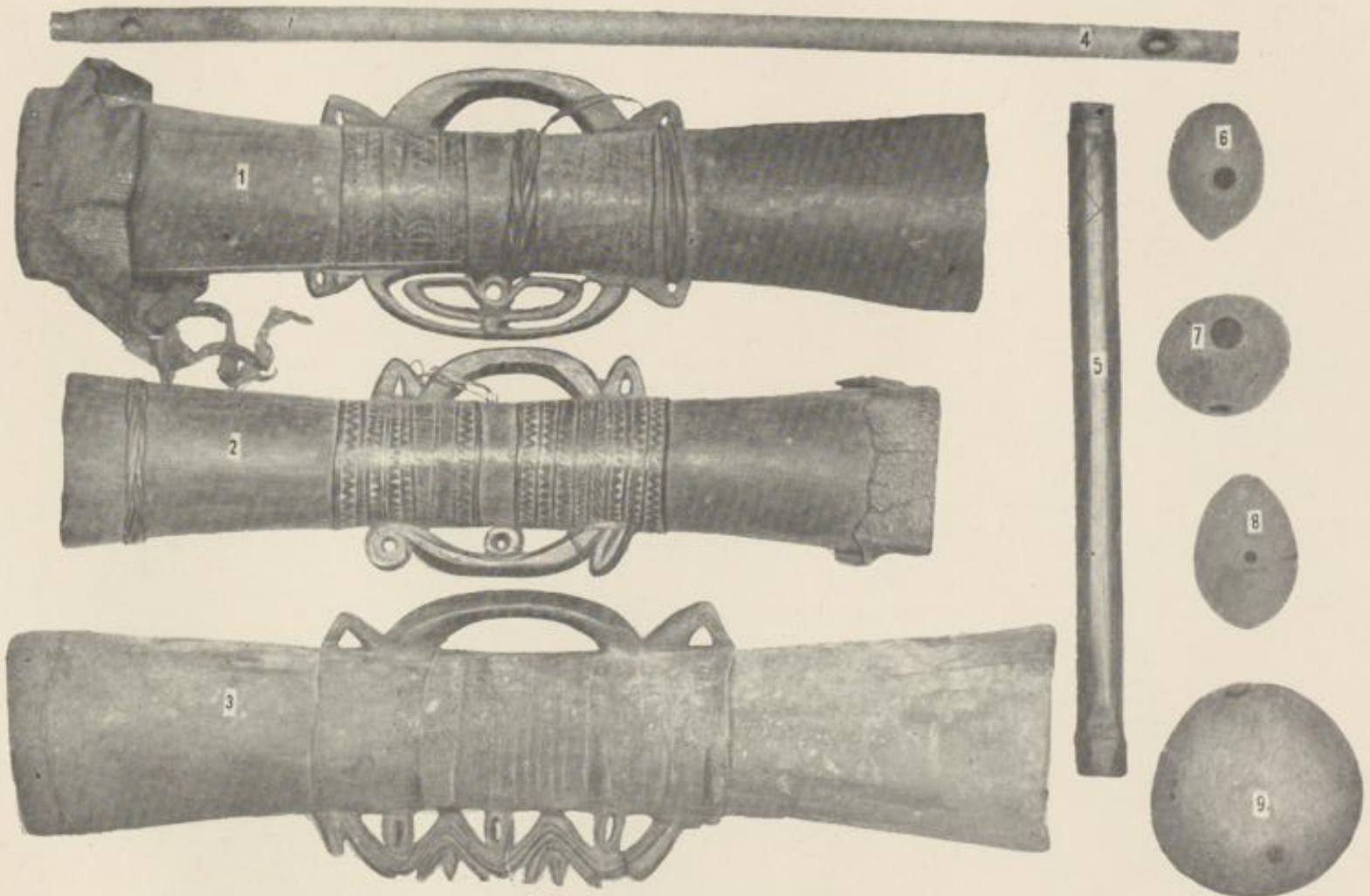
II. Musik.

Die Musik der Tamol steht auf der untersten Stufe, wie dies auch aus ihren Musikinstrumenten hervorgeht, dieselben sind nämlich in der ganzen Astrolabe-Bai ohne Ausnahme entweder Schlag- oder Blasinstrumente (Trommeln und Pfeilen). Compliciertere Melodien können auch diesen letzteren nicht entlockt werden, und gehören auch diese ausschliesslich zum Angeben des Tanzrythmus. Ihre wichtigsten Musikinstrumente sind: grosse Signal- und kleine Handtrommeln, Kürbis- und Kokuspfeifchen, Bambusflöten und Bambusdudelsäcke. Letztere sind an den Seiten zum Springen gebrachte Bambusröhren, die keinen eigenen Ton geben, jedoch den hineingesungenen Ton mit einem monotonen, musikalisch klingenden Gesumme begleiten.

Unter den Musikinstrumenten muss auch insoferne ein Unterschied gemacht werden, ob dieselben bloss zu profanen Zwecken oder auch zu den religiösen und socialen Tänzen verwendet werden, da in letzterem Falle auch die Musikinstrumente, den Tanzgeräthen gleich, mit einem geheimnissvollen Schimmer umgeben sind.

Als Anhang zu den Musikinstrumenten müssen endlich auch die in der Collection in grosser Anzahl befindlichen *Schwirrhölzer* gerechnet werden. Dieselben wurden von den ersten Reisenden als Kalkspatel beschrieben und erfuhr man erst später, dass man diese fischförmigen, dabei zumeist hübsch geschnitzten Holzbrettchen eigentlich an Schnüre bindet und sodann im Kreise schwingt, wobei dieselben einen schwirrenden Ton hervorbringen, also als eine Art Musikgeräth dienen. Durch die einschlägigen Forschungen L. Biró's erleidet zwar die Allgemeinheit dieser Angabe einen Schlag, indem diese sogenannten Schwirrhölzer in grossen Gebieten der

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Hangszerek. – Musikinstrumente.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

alább, ezt is megdöntik, a mennyiben az ú. n. búgófácskák az Astrolabe-öböl nagy vidékein nem erre a czélra szolgálnak, hanem *bájolító* eszközül, melyet a leány ad a szerelmesének s a melyet ez szorgosan a válltarisznyájában őriz, nehogy a tárgygyal együtt kedvesének vonzalma is odaveszszék.

1. Dobok.

Öreg jelződobot Biró L. nem küldött, de írja, hogy «ilyenek az Astrolabe-öbölben mindenütt használatban vannak. A hányat azonban látott, az mind egyszerűen kivájt vastag fatörzs volt, mindennemű diszítés nélkül és ez az oka, a miért nem szerzett meg egyet sem.»

Neve a nagy dobnak *guruma* (Bogágyi), *barum* (Bongu, Uom és Male); *grám* (Bilibili), *toua* (Czinyágyi). Fogója *toua-lalena* öble, nagy ürege = *szugeri*, ennek a nyilása *gyugu* (valamennyi Czinyágyiban).

A dobverőfa neve: *guruma-dumburi* (Bogágyi), *barum-togal* (Uom és Male).

Kézi tánczdobot Biró L. két rendbeli gyűjtése eredményéül összesen 13 darabot küldött. Alakjuk a rendes homokóra-alakú, a gyíkbőrből készült dobbőr mindig csak a dob egyik végére van feszítve. A középen többnyire áttört faragású fogantyú van, melynél fogva a dobot az egyik kézzel vízszintes helyzetben tartják, míg a másik üres kéz középső három ujjával ütik. A kézidobok teste is díszesen faragott.

763–775. (Leltári szám 27.869., 27.981., 29.946., 34.644—653.) «Hazájok: Bongu; de Karkar-szigeti készítmény. Nevök: *vagam-tabol* (Bogágyi), *diri* (Czinyágyi és Erima), *okam* (Bongu), *duduag* (Graget és Zhiar). Az Astrolabe-öböl környékén csakis Karkar (Dampier) szigetén csinálják, s onnan kerülnek a szemben levő partvidékre, hol nagy becsben állanak, mert minden tánczosnak nélkülözhetetlen, e nélkül nem tánczolhat senki. Ezt a fajta dobot Bonguból *okam* név alatt már Maclay és Finsch is megemlítették. Hozzáteszem most, hogy Bonguban *tanu* = a fája (általában minden élő és száraz fa); *madamu-ibon* = a fogója; *tali* = a dob bőre; *mub* = ürege és alsó nyilt szája. — Kifejezések: *tamo okam ghallagh* (az ember veri a dobot), *okam balanga* (szól a dob), *tamo mun kocsongor* (az emberek dalolnak).»

«Gragetről Finsch «*dubuag*» nevet jegyzett fel Én *dugvag*-nak hallottam, s a gragetiek magyarázata szerint: *dug* = egy táncz, *vag* (*uag*) az a faféle, a miből készül.»

Astrolabe-Bai nicht zum benannten Zwecke, sondern als Liebeszauber verwendet werden, wie solche die Mädchen den Burschen geben, und von letzterem im Tragbeutel wohl verwahrt werden, damit nicht mit dem Geschenke auch die Neigung der Angebeteten in Verlust gehe.

1. Trommeln.

Eine grosse Signaltrommel hat Biró aus der Astrolabei-Bai nicht eingesandt, jedoch schreibt er, dassdieselben dort überall im Gebrauche stehen. Jedoch waren es, soviele derselben er nur sah, ganz einfach ausgehöhlte, dicke Baumstämme, ohne alle Verzierung, wesshalb er denn auch die Anschaffung einer solchen unterliess.

Die Benennung für die grosse Trommel ist: *guruma* (Bogadji), *barum* (Bongu, Uom und Male); *gram* (Bilibili), *toua* (Tsinjadji). Der Griff heisst *toua-lalena*, die Höhlung *ssugeri*, der Höhlungsrand *djugu* (alle in Tsinjadji).

Das Holz zum Rühren der Trommel heisst: *guruma-dumburi* (Bogadji), *barum-togal* (Uom und Male).

Kleine Handtrommeln schickte L. Biró in zwei Sendungen 13 Stück. Die Form ist die gewöhnliche sanduhrförmige. Das Eidechsenhaut-Fell ist immer nur auf die eine Seite gespannt. In der Mitte befindet sich ein zumeist durchbrochener Handgriff, an dem man die Trommel wagrecht hält, während man mit den drei mittleren Fingern der anderen Hand das Fell bearbeitet. Der Trommelkörper zumeist mit schönen Schnitzereien.

763—775. (Inv.-Nr. 27.869, 27.981, 29.946, 34.644—653.) «Sammelort: Bongu, jedoch Karkarer Erzeugniss. Benennung: *wagam-tabol* (Bogadji), *diri* (Tsinjadji und Erima), *okam* (Bongu), *duguag* (Graget und Thiar). Werden im Astrolabe-Gebiete bloss auf der Insel Karkar (Dampier) hergestellt und gelangen von dort auf die gegenüberliegende Küstengegend, wo man dieselben überaus wertschätzt, da sie für jeden Tänzer unentbehrlich sind. Ohne diese könnte Niemand tanzen. Diese Art von von Trommeln wird unter der Benennung *okam* schon von Maclay und Finsch erwähnt. Nunmehr kann ich beifügen, dass man in Bongu die einzelnen Theile folgendermaassen benennt: *tanu* = das Holz (im allgemeinen sowohl für Holz wie für Baum); *madamu-ibon* = der Griff; *tali* = Trommelfell; *mub* = die Höhlung und der untere offene Mund. Ausdrücke, die sich hierauf beziehen: *tamo-okam-ghallagh* (der Mann schlägt die Trommel), *okam-balanga* (die Trommel tönt), *tamo-mun-kotschongor* (die Männer singen).»

«In Graget notierte Finsch den Namen «*dubuag*». Ich hörte denselben *dugwag*, was nach Angaben der Graget-Insulaner Folgendes bedeutet: *dug* = Tanz, *wag* (*uag*), das Holz, aus dem man diese Trommeln verfertigt.»

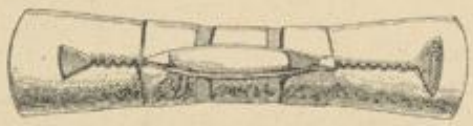
Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

«Czinyágyiban *diri* a dob neve, *diri lalená* = a fogója (füle), *ujbá* = a gyíkbőr; *ujbá-ogolá* = ennek az oldalsallangjai.»

17.869. hossza: 63 cm., lásd XVIII. tábla, 3. ábra. A fogó felől tekintve, a fogó folytatásaképp a dob testére halalak fogas szája és hullámos kocsánra erősített farkúszó van kifaragva. (Lásd 70. ábra.)

27.981.	hossza:	53	cm.,	lásd	XVIII.	tábla,	2. ábra.
29.946.	»	59	»	»	XVIII.	»	1. »
34.644.	»	56	»	»	XIX.	»	1. »
34.645.	»	57	»	»	XIX.	»	2. »
34.646.	»	54	»	»	XIX.	»	3. »
34.647.	»	53	»	»	XIX.	»	4 »
34.648.	»	61	»	»	XIX.	»	5. »
34.649.	»	60	»	»	XX.	»	1. »
34.650.	»	58	»	»	XX.	»	2. »
34.651.	»	54	»	»	XX.	»	3. »
34.652.	»	65	»	»	XX.	»	4. »
34.653.	»	61	»	»	XX.	»	5 »

A fogók és az ezekkel szembe álló dísztaréjok magyarázatába, eredeti adatok híján, nem bocsátkozom, csak azt akarom megjegyezni, hogy a XIX. táblán ábrázolt 1., 2. és 3. számúaknál a dísztaréjon nyilásukkal lefelé néző csészeféle faragványok láthatók.

70. ábra. Kézi tánczdob felülről nézve.
Fig. 70. Kleine Handtrommel von oben gesehen.

A dobok teste körbe futó, mélyített faragású, 1—3 diszítőszalaggal van ékesítve. Egy stílben vannak tartva miért is mutatványul csak a három elsőét akarom lefejtett rajzokban bemutatni.

27.869. lásd 71.: 1. és 2. ábra.
27.981. » 71.: 3. és 4. »
29.946. » 71.: 5. ábra.

A 34.648. sz. felső nem dobbőrös végén reáragasztott, átlyukasztott kis kauri-csigák.

2. Sípok.

a) Tökből.

Tojásalakú elnyomorodott tökök, száruk helyén lemetszve és kifurva, oldalt a közepén kis kerek lyuk. Felül fujják, oldalt a hüvelykujjal billegtetik és csak két hangot adnak.

776—780. (Lelt. sz. 14.793—797.) «Hazájok: Erima és Czinyágyi. Nevök: *ulé* (Erima és Czinyágyi); *ulol* (Bogágyi és Jimjam). Nem közönséges töksípok, mert ezeket a már fentemlített *barau*-ünnepnél is használják.

»In Tsinjadji heisst die Trommel *diri*, der Griff (Henkel) *diri-lalena*, das Eidechsenleder-Fell *ujba*, die Seitenlappen dieses letzteren *ujba-ogola*».

27.869. Länge: 63 cm. S. Taf. XVIII, Fig. 3. Vom Griffstücke aus betrachtet, ist als Fortsetzung dieses, auf den Trommelkörper der Zahnbewaffnete Mund eines Fisches und eine an einen wellenlinigen Stiel befestigte Schwanzflosse geschnitzt. (S. Fig. 70.)

27.981.	Länge:	53	cm.,	siehe	Taf.	XVIII,	Fig. 2.
29.946.	»	59	»	»	»	XVIII,	» 1.
34.644.	»	56	»	»	»	XIX,	» 1.
34.645.	»	57	»	»	»	XIX,	» 2.
34.646.	»	54	»	»	»	XIX,	» 3.
34.647.	»	53	»	»	»	XIX,	» 4.
34.648.	»	61	»	»	»	XIX,	» 5.
34.649.	»	60	»	»	»	XX,	» 1.
34.650.	»	58	»	»	»	XX,	» 2.
34.651.	»	54	»	»	»	XX,	» 3.
34.652.	»	65	»	»	»	XX,	» 4.
34.653.	»	61	»	»	»	XX,	» 5.

In die Erklärung der Griffstücke und der diesen gegenüberstehenden Zierkämme möchte ich mich wegen Mangel an Original-Deutungen nicht einlassen; bloss soviel sei erwähnt, dass bei den auf Tafel XIX dargestellten Fig. 1, 2 und 3 sich in der Mitte dieser Zierkämme ein abwärts schauendes becherförmiges Schnitzwerk befindet.

Der Trommelkörper ist bei allen um den denselben in einer Anzahl von 1—3 herumlaufenden Bändern verziert. Sie zeigen alle dieselbe Auffassung, wesshalb ich bloss die der drei ersten in abgewickelten Zeichnungen darstelle.

27.869. siehe Figur 71: 1 und 2.
27.981. » » 71: 3 und 4.
29.946. » » 71: 5.

An Nr. 34.648 am unbespannten Loche kleine durchlochte Kauri-Schnecken.

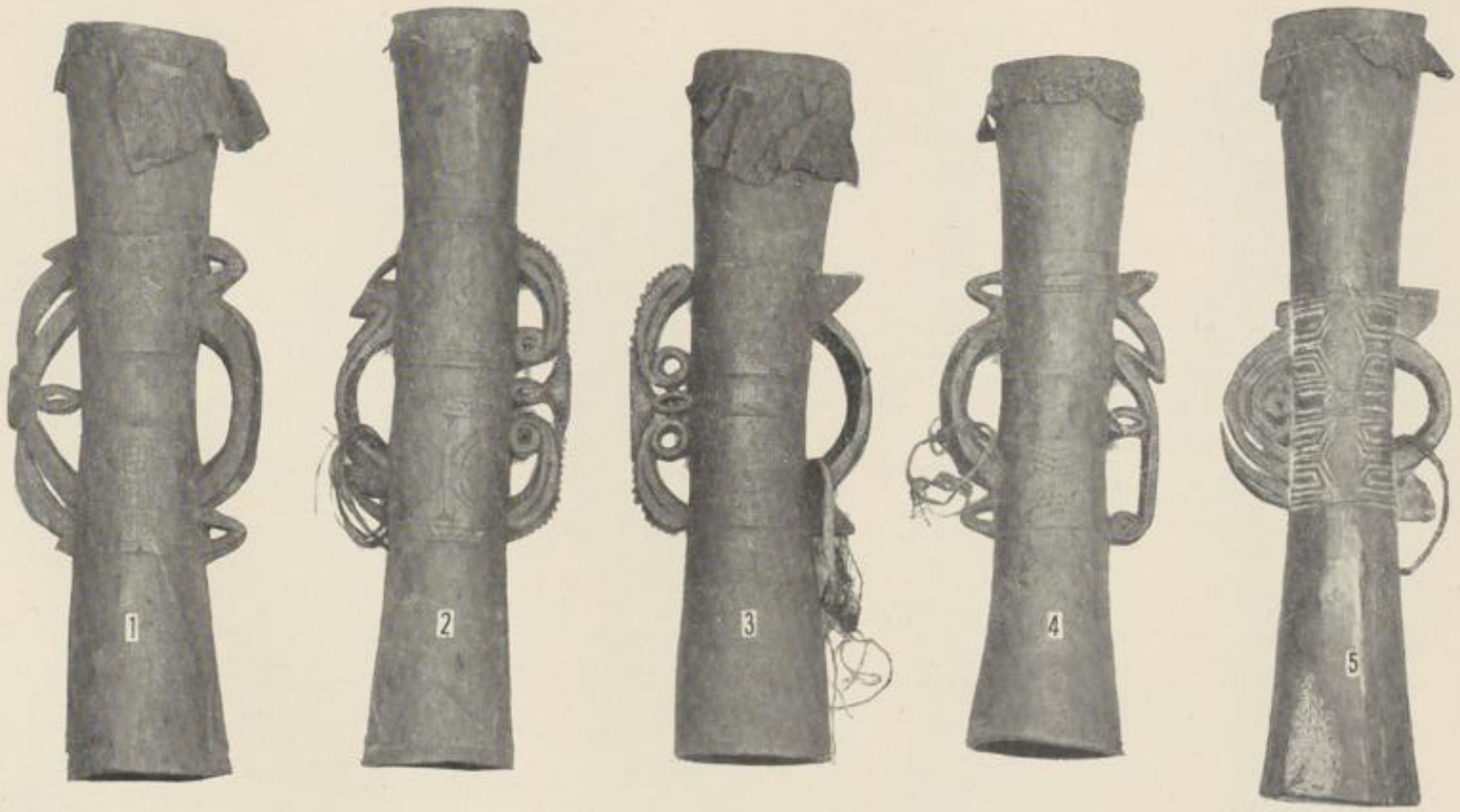
2. Pfeifchen.

a) Aus Kürbissen.

Eiförmige, im Wachstum zurückgebliebene Kürbisse, am Stengel abgeschnitten und durchbohrt. An der Seite in der Mitte ein kleines rundes Loch. Oben bläst man hinein, wobei dann durch Auf- und Zuklappen des Daumens auf das Schalloch zwei Töne erzeugt werden.

776—780. (Invent.-Nr. 14.793—797.) «Sammelorte: Erima und Tsinjadji. Benennung: *ulo* (Erima und Tsinjadji); *ulol* (Bogadji und Jimjam). Keine gewöhnlichen Kürbispfeifchen, da man sie auch beim oben erwähnten

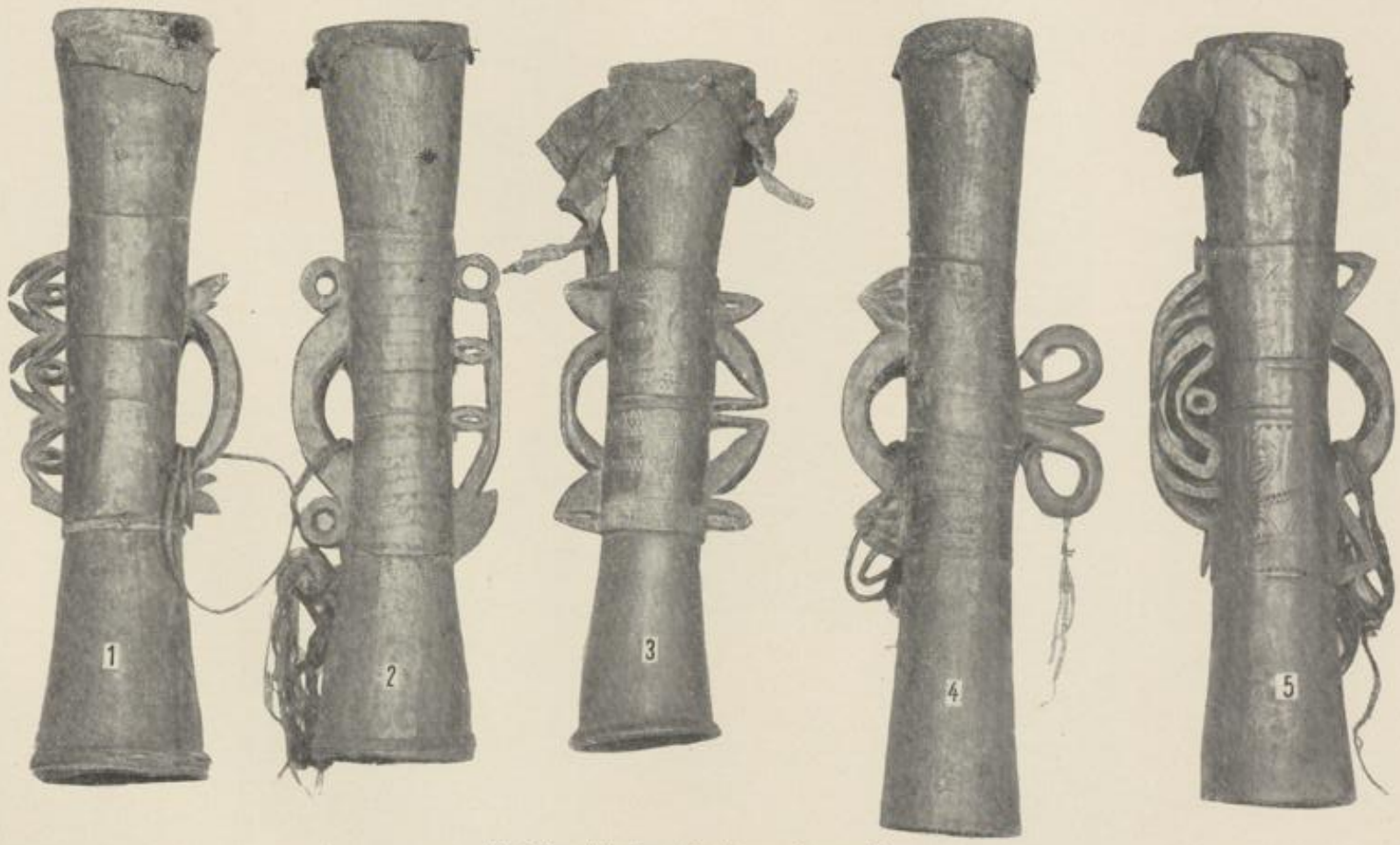
Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Kézi tánczdobok. — Handtrommeln zum Tanze.

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main
DFG

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Kézi tánczdobok. — Handtrommeln zum Tanze.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

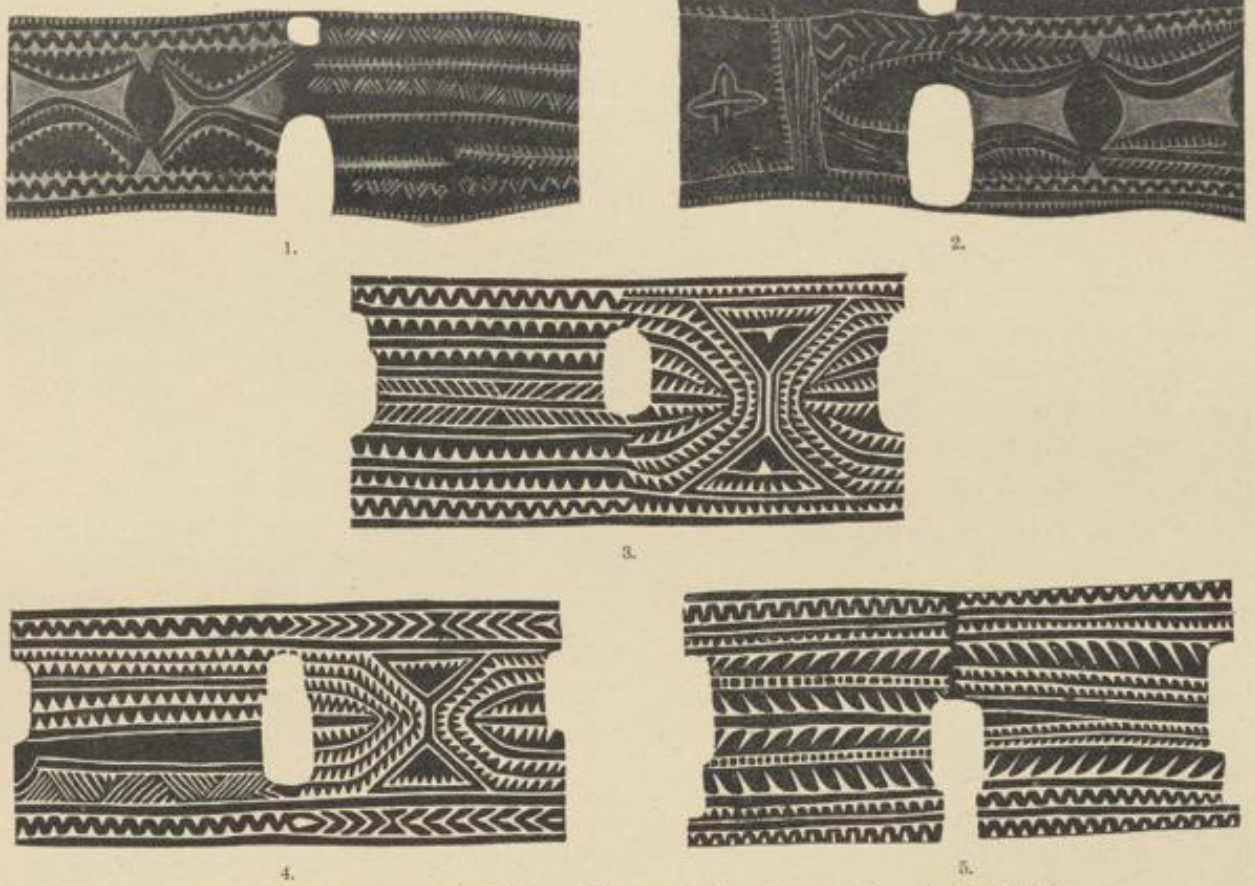
Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

E tökök rendkívül hosszúra és vékonyra nőnek meg, kigyós alakot öltenek és addig, míg száron vannak, csak amolyan tökök, mint a többiek. Ha azonban *barau-uló*-vá dolgozzák, akkor rögtön titokzatossá válnak, s akkor már asszonyfélének meglátni nem szabad, mert megvakul.» 14.798. lásd XVIII. tábla, 8. ábra. Magasságuk 12—15 cm. közt váltakozik.

781. (Lelt. sz. 14.798.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *ulo-asza* (Czinyágyi). Ugyanarra a czélra szolgáló hangszer, mint az előbbi és a 14.782. sz. kókuszsíp *(asza-kore)*.

Barau-Feste verwendet. Diese Kürbisse wachsen ausserordentlich lang, sind dünn, und nehmen eine schlangenähnliche Form an. Solange sie am Baume hängen, sind es ganz gewöhnliche Kürbisse, wie die übrigen. Arbeitet man sie jedoch zu *barau-ulo*'s auf, so werden sie sogleich mit dem Schleier des Geheimnissvollen umgeben und dürfen die Frauen dieselben nicht mehr zu Gesichte bekommen, da sie sonst erblinden würden.» 14.798 siehe Taf. XVIII, Fig. 8. Höhe: zwischen 12—15 cm.

781. (Inv.-Nr. 14.798.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *ulo-assa* (Tsinjadji). Demselben Zwecke dienend, wie die Kokuspfeife *(assa-kore)* Nr. 14.782.»

71. ábra. Kézi dobok szalagdíszei. — Fig. 71. Bandverzierungen der Handtrommeln.

782. (Leltári sz. 29.918.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *vob-asza* (Bogágyi). Csak két hangot ad, bezárva és kinyitva, de ez épen elég a kettős ütemű *asza*-tánczhoz. Asszonynak, leánynak és gyereknek itt sem szabad látnia, nevét is csak súgva szabad kimondani. *(Lumu angyam!)*

b) Elnyomorodott kókuszból.

— «Végükön és oldalukon egy-egy lyuk, 10—12 cm, magas bűbájos hangszerek, melyet asszonyfélének meglátni vagy hangját hallani nem szabad, mert különben:

782. (Inv.-Nr. 29.918.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *wob-assa*. Gibt bloss zwei Töne, einen geöffnet, den anderen gesperrt, die jedoch zum zweitaktigen *assa*-Tanze eben genügen. Frauen, Mädchen und Kinder dürfen es auch hier nicht ansehen und auch der Name nur flüssternd ausgesprochen werden *(Lumu andjam!)*»

b) Aus verkümmerten Kokusnüssen.

Am Ende und an der Seite je ein Loch. 10—12 cm. hohe, gefeite Musikinstrumente, die anzusehen, oder deren Ton zu hören den Frauen nicht gestattet ist, den sonst:

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

giriga nyányi alau! Nem tudom, mit jelent, de valami nagy baj lehet, mert tamolék ezeket a sípokat szörnyen titkolódzva mutatják meg és nem is szivesen. Ha pedig sok rábeszélés után mégis eladják, előbb gondosan becsomagolják és szörnyen a lelkére kötik az embernek, hogy hazáig ki ne bontsa, kivált pedig bele ne fújjon. Még a nevét is csak suttogva ejtik ki. Szerepe csak tamolék nagy ünnepén, az *asza*-ünnepen van; ennek a hangja mellett járják az *asza*-tánczot. A táncz nótáját könnyű kifújni rajta: az oldalsó lyukon kell belefújni s a másik nyílást a hüvelykkel befödni, egyenlő taktusban egyszer zárva, egyszer nyitva. A fő mellette nem a dallam, hanem az ütem, a melyekre az egyes lépések esnek. Erimában *jogode* = a lyukja; *fuáne* = belefújni.»

783. (Lelt. sz. 14.782.) «Hazája: Czinyágyi. Neve: *asza-kore* (Czinyágyi).

784—787. (Leltári sz. 29.911—29.914.) «Hazájok: Bongu. Nevök: *mangi-ai* (Bongu), *mangi-asza* (Bogágyi). Bonguban mind a négyet *mouuuuu* közös név alatt kaptam, de a bogágyiak, habár nagyobb különbséget rajtuk nem látni, minden darabot külön névvel neveztek meg, és pedig: 29.911. *asza-jagiampa;* 29.912. *asza-komáingiri;* 29.913. *asza-giringam.* Ez nagyon régi lehet, mert simára kopott. Valami különösen becses darab lehet, mert a hány Bogágyi tamolnak megmutattam, mind meglepetve kiáltott fel. Pedig a csodálkozás nem könnyen áll náluk. Lásd XVIII. tábla, 7. ábra. — 29.914. *asza-jakuleli.*»

788. (Leltári sz. 29.915.) «Hazája: Bongu. Neve: *mangi-ai* (Bongu), *mangi-asza* (Bogágyi). Ezt is ugyancsak titkolódzással és sugdosva vásároltam és tamolék figyelmeztettek: *lumu angyam! koba angyam, ugerasz!* (Súgva mondd! ha fenhangon mondod, baj lesz!) Gondosan beburkolva, vagy éjjel hozzák, ha eladni akarják.»

«Rendkívül sok nevet hallani e hangszerekre, pld. *mangi-ai, imbaja-gatam* (Bongu), *mangi-asza-karusz* (Bogágyi).»

789. (Leltári sz. 29.916.) «Hazája: Bongu. Neve: *koaruszi* (Bongu), *krin* (Bogágyi; a hangja után nevezik így). Simára kopott régi darab. Éjjel hozták hozzám, rendkívül titkolózva; ruhába csavarva és bekötve kellett eldugnom, volt gazdája egész nap ott vigyázott a tás-

giriga-njangi alau! Was es bedeutet, weiss ich nicht, doch muss es etwas Fürchterliches sein, da die Tamol diese Pfeifchen nur überaus geheimthuend zeigen und auch dann nur ungerne. Hat man sie endlich nach langwierigem Überreden dazu gebracht, dass sie dieselben verkaufen, so pflegen sie dieselben zuerst sorgfältig einzuschlagen und binden einem gar gewaltig auf die Seele, sie erst zuhause wieder auszupacken, besonders aber, ja nicht hineinzublasen. Sogar den Namen pflegt man nur flüsternd auszusprechen. Eine Rolle spielen dieselben bloss an dem Grossen Feste der Tamol, am *Assa*-Feste, an welchem sie zu den Tönen dieses Instrumentes den *Assa*-Tanz tanzen. Die Tanzmelodie kann sehr leicht geblasen werden, man braucht nur an dem seitwärts gelegenen Loche hineinzublasen und die andere Öffnung mit dem Daumen in gleichem Zeitabstande einmal zu schliessen und dann wieder zu öffnen. Die Hauptsache ist eben nicht die Melodie, sondern der Tact auf welche die einzelnen Schritte fallen. In Erima heisst das Loch *jogode;* hineinblasen: *fuane.*»

783. (Inv.-Nr. 14.782.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *assa-kore* (Tsinjadji).

784—787. (Invent.-Nr. 29.911—29.914.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *mangi-ai* (Bongu), *mangi-assa* (Bogadji). Erhielt alle vier in Bongu unter der gemeinsamen Benennung *mouuuuu,* in Bogadji wurden mir jedoch selbe, obgleich ich an denselben keinerlei einschneidende Unterschiede wahrnehmen konnte, jedes mit einem anderen Namen bezeichnet u. zw.: 29.911 *assa-jagiampa,* 29.912 *assa komaingiri,* 29.913 *assa-giringam.* Dieses Stück muss sehr alt sein, da es ganz glatt abgeschliffen ist, und dabei ungemein wertvoll, denn soviel Bogadji-Tamol ich es zeigte, stiessen alle einen Schrei der Aufregung aus, obwohl es ziemlich schwer hält, sie zur Bewunderung irgend etwas zu bringen. Siehe Taf. XVIII, Fig. 7. — 29.914, *assa-jakuleli.*»

788. (Inv.-Nr. 29.915.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *mangi-ai* (Bongu); *mangi-assa* (Bogadji). Auch dieses kaufte ich unter grosser Geheimthuerei und vielem Geflüster, da mich die Tamol mehr als einmal darauf aufmerksam machten: *lumu-andjam! kabo-andjam, ugerass!* (Sage es leise, wenn du laut sprichst, entsteht daraus ein Übel!) Auch zum Kaufe bringt man sie sorgfältig versteckt oder des Nachts.»

«Für diese Art der Musikinstrumente kann man recht vielerlei Namen hören, so auch *mange ai, imbaja-gatam* (Bongu); *mangi-assa-karuss* (Bogadji).»

789. (Invent.-Nr. 29.916.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *koarussi* (Bongu), *krin* (Bogadji), und zwar nach dem Tone, den es giebt. Ein glatt poliertes altes Stück, das man mir des Nachts brachte, und zwar überaus geheimnissvoll thuend; ich musste es in einen Lappen wickeln, zubinden und dann verstecken, und auch dann hielt der gewesene Eigentümer ganzen Tag Wache, ob nicht irgend jemand in den Tragbeutel

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

kára, hogy valaki bele ne nyuljon és meg ne lássa. Induláskor maga hozta a csónakba, ott is jól eldugta, sőt még Bogágyiba is átcsónakázott velem. Itt is a lelkemre kötötte, hogy valakinek meg ne mutassam, mert: *ugerasz!* (baj lesz belőle!) Eleinte azt hittem, hogy lopott portéka.»

790. (Leltári sz. 29·917.) «Hazája: Bongu. Neve: *nangeli-áj* (Bongu; *nangeli* = asszony), *mangi-bulaka* (Bogágyi). Nagy kókuszhéj.» (Lásd XVIII. tábla, 9. ábra.)

791—793. (Leltári sz. 29.919—29.921.) «Hazájok: Bongu. Nevök: *mangi-áj* (Bongu), *mangi-asza* (Bogágyi). Ezeket a darabokat Bonguban *koaruszi* név alatt kaptam (neve bizonyára egy a 29.915. sz. alatt levő *asza-karusz* Bogágyi szóval); Bogágyiban azonban mindenikre külön nevet mondtak: 29.919. *asza-külili;* 29.920. *asza-kiáldú;* 29.921. *asza-koumbel.* A befogó lyuk előtt csillagos rajz. (Utóbbit lásd XVIII. tábla, 6. ábra.)

4. Bambuszfuvolák.

«Egyszerű nádszál, bütykénél lemetszve, rajta parázszsal égetett pár lyuk. Érdekes nézni, milyen ügyesen kezelik e kezdetleges flótát a tamol legények s hogy kifújják rajta a legkülönfélébb nótát csak úgy félkézzel. A jobb kéz mutatóujja és hüvelyke tartja az alsó végénél, ezzel szorítja a másik végét is ajkához; a hüvelyke a billentyű; a hang a szerint is változik, a mint a lyukat többé vagy kevésbbé fedi el vele, s erősebben vagy gyengébben fújja.»

794—796. (Lelt. sz. 16.094—096.) «Hazájok: Czinyágyi. Nevök: *borea* (Czinyágyi), *csumbum* (Bogágyi).»

16.094. hossza: 74 cm.
16.095. » 87 »
16.096. » 72 »

A 16.094. számút lásd XVIII. tábla, 4. ábra.

5. Bambuszduda.

«Vékony bambuszdarab, két végén a bütykön túl lemetszve, s oldala hosszában többszörösen berepesztve. Hangot csak úgy ad, ha beledudálunk. Így az igaz, hogy az ujjunkkal is dudálhatnánk, de a bambuszdudánál a közbereccsentő hang a bájoló.»

«Asszonynak és gyermeknek ezt se szabad látni, vagy hangját hallani, mert ez is *ai-* vagy *asza-*tárgy.»

greift und des Stückes ansichtig wird. Auch bei der Abfahrt brachte er es eigenhändig in den Kahn, wo er es gleichfalls gut versteckte, was mehr, er ruderte mit mir nach Bogadji herüber, mich in einemfort warnend, damit es ja Niemand sehe, denn: *ugerass!* (Es wird ein Unglück daraus!) Anfangs glaubte ich sogar, es wäre gestohlenes Gut!»

790. (Invent.-Nr. 29.917.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *nangeli-aj* (Bongu; *nangeli* = Frau); *mangi-bulaka* (Bogadji). Grosse Kokusschale.» (S. Taf. XVIII, Figur 9.)

791—793. (Invent.-Nr. 29.919 – 29.921.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *mangi-aj* (Bongu), *mangi-assa* (Bogadji). Diese Stücke erhielt ich in Bongu unter der gemeinsamen Benennung *koarussi,* welche jedenfalls identisch mit der bei Nr. 29.916 angeführten Bogadjier Benennung *assa-karuss* ist. In Bogadji gab man mir jedoch für ein jedes Stück einen besonderen Namen an: 29.919 *assa-külili;* 29.920 *assa-kialdu;* 29.921 *assam-koumbel.* Um das Schalloch herum eine Sternfigur.» (Letztere siehe Tafel XVIII, Fig. 6.)

4. Bambusflöten.

«Ein einfaches Stück Rohr, an den Knoten abgeschnitten, daraut zwei mit einem Glutstück gebrannte Löcher. Es ist interessant zu schauen, wie geschickt die Tamol mit dieser primitiven Flöte umzugeben wissen und darauf auch compliziertere Melodien spielen, dabei nur mit einer Hand. Die Flöte wird mit dem Zeigefinger und dem Daumen der rechten Hand am unteren Ende gehalten und dabei zugleich das obere Ende an die Lippen gedrückt; der Daumen dient als Klappe; der Ton wechselt, je nachdem man das Loch mehr oder weniger verdeckt und stärker oder schwächer Luft einbläst.»

794—796. (Invent.-Nr. 16.094—096.) «Sammelort: Tsinjadji. Benennung: *borea* (Tsinjadji); *tschumbum* (Bogadji).»

16.094. Länge: 74 cm.
16.095. » 87 »
16.096. » 71 »

Nr. 16.094. siehe Tafel XVIII, Fig. 4.

5. Bambusdudelsack.

«Dünne Bambusstücke, an beiden Enden über den Knoten abgeschnitten, die cylindrische Holzwand durch Druck zum Bersten gebracht. Geben nur dann einen Ton, wenn man in dieselben hineinsingt. So könnte man freilich auch auf dem Finger musizieren, bei diesen Bambusdudelsäcken ist es jedoch das mitklingende Gesumme, was die Leute bezaubert.»

«Frauen und Kinder dürfen auch diese Instrumente nicht sehen oder hören, weil auch diese *ai-* oder *assa-*Objecte sind.»

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

797. (Leltári sz. 27.871.) «Hazája: Bongu. Neve: *ai-karam* (Bongu), *asza-parrara* (Bogágyi). Teljesen diszítetlen, ritkán némi faragással.» Hossza: 42 cm. (Lásd XVIII. tábla, 5. ábra)

798. (Lelt. sz. 29.966.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *asza-parrara* (Bogágyi). Nevét többnyire hangutánzóan ejtik ki: *asza-prr'r'rá*. Ez is *asza*-hangszer.» Hossza: 37 cm.

6. Perczegtető.

Canarium sp. magvából olykép készült, hogy a csontkemény mag egyik oldalán nyelvet vágtak ki, mely perczegtetve elég hangosan szól, mert az alatta lévő üreg resonatorként szerepel.

799. (Leltári sz. 31.185.) «Hazája: Bogágyi. Neve: *kangar* (Bogágyi). Canarium polyphyllum (Burseraceae) magvából. K. Schuman: Flora von Kaiser-Wilhelmsland, 1889, 63. lap szerint csak ez az egyetlen faj fordul elő itt. Ugyancsak Schuman azt írja róla, hogy a bennszülöttek állítólag eszik a magvát. Azt is tudja, hogy a héjából ezt a krikri-féle perczegtetőt csinálják.» Hossza: 33 cm.

7. Búgófák.

Uj-Guinea néprajzában a legvitásabb tárgyak egyike, melynek rendeltetése sokáig kétes volt. Az európai múzeumokba került első darabok mészpor-szedőkanál, bételdió-törő, háló-kötőtű stb. elnevezések alatt szerepelnek. Finsch maga eleinte szintén mészporszedőknek vélte, de Bilia-szigeti kirándulásán meggyőződött, hogy az odavaló bennszülöttek ezt a *thon*-nak nevezett szerszámot nagy tiszteletben részesítik és legalább ott a helyszinén semmi profán czélra nem használják, sőt bizonyos titokzatossággal környékezték. Megvenni pedig ott, a biliai *szirit*-ben (a gyülekezési házban) semmi pénzen sem lehetett, ámbár egyebütt olcsó pénzért voltak kaphatók. Mindez már őt is arra a gondolatra vitte reá, hogy ez az eszköz esetleg a vidéken több helyt dívó körülmetéléssel van összefüggésben. Finsch sejtése valónak bizonyult. Utóbb azonban ahhoz a nézethez hajlott, hogy miután az eszköz felső lapja majd mindig faragásos, nemcsak egyes esetekben, miket ő megfigyelt, hanem általánosságban arra szolgál, hogy piros vagy fehér festékbe mártva, a benszülöttek az illető mintát a testükre vigyék át.

Ugyanabban az évben (1888-ban) Bastian[1] bemu-

[1] Z. f. Ethnologie, XX. köt., 266. lapon.

797. (Inv.-Nr. 27.871.) «Sammelort: Bongu. Benennung: *ai-karam* (Bongu); *assa-parrara* (Bogadji). Ganz unverziert, manchmal mit etwas Schnitzwerk.» Länge: 42 cm. (Siehe Taf. XVIII, Fig. 5.)

798. (Inv.-Nr. 29.966.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *assa-parrara* (Bogadji). Der Name wird zumeist lautnachahmend: *assa-prr'r'ra* ausgesprochen. Gleichfalls ein *assa*-Instrument.» Länge: 37 cm.

6. Cri-cri.

Aus dem Samenkerne einer Canarium-Species, derart verfertigt, dass man aus der knochenharten Schale auf der einen Seite eine Zunge ausschnitt, die mit den Fingern gedrückt einen lauten Schall giebt, da die darunter befindliche Höhlung als Resonator dient.

799. (Inv.-Nr. 31.185.) «Sammelort: Bogadji. Benennung: *Kangar* (Bogadji.) Aus dem Samenkerne von Canarium pollyphyllum (Buseraceae), die nach K. Schuman: Flora von Kaiser-Wilhelmsland. 1889, pag. 63 hier nur in dieser einzigen Species vorkommt. Gleichfalls er schreibt, dass die Eingebornen diese Samen essen, auch weiss er, dass man daraus vorliegendes cri-cri-artige Musikinstrument verfertigt.» Länge: 3·3 cm.

7. Schwirrhölzer.

In der Ethnographie Neu-Guineas eines der meistumstrittenen Objecte, dessen Bestimmung lange Zeit hindurch überaus zweifelhaft war. Die in die europäischen Museen gelangten ersten Stücke figurierten als Kalkspatel, Betelnussbecher, Netznadeln u. s. w. Auch Finsch selber hielt sie anfangs für Kalkspatel, überzeugte sich jedoch gelegentlich seines Ausfluges auf die Insel Bilia, dass dieses dort *thon* genannte Geräthe in grossen Ehren gehalten, ja sogar mit einer Art Geheimnissthuerei behandelt wurde. Dieselben anzukaufen war dort im *sirit* (Versammlungshaus) von Bilia um keinen Preis möglich, obwohl dieselben sonst um ein Geringes zu erstehen waren . . . was auch ihn schon auf den Gedanken brachte, dass dieses Geräthe eventuell mit der in dieser Gegend allgemein geübten Beschneidung in Verbindung stehe. Seine Vorahnung erwies sich als wahr, dennoch schlug er sich später zu der Meinung, dass diese Brettchen, deren Oberfläche immer verziert ist, nicht nur in einzelnen durch ihn selbst beobachteten Fällen, sondern im allgemeinen, Stempel sind, die dazu dienen, in weisse oder rothe Farbe getaucht, das auf der Oberfläche befindliche Muster auf die Haut zu übertragen.

In demselben Jahre (1888) legte Bastian[1] ein aus dem Huongolf stammendes Musik- oder vielleicht besser gesagt Cultusgeräthe, ein sogenanntes Schwirrbrett vor, das an eine Schnur befestigt und im Kreise geschwungen

[1] Z. f. Ethnologie, Bd. XX, pagina 266.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

tatott egy, a Huongolf-ból származó zene- vagy mondjuk: kultusz-szerszámot, egy ú. n. búgófát, mely zsinórral botra kötve és körben forgatva, úgy látszik, a föld minden népének közös, ősi kulturális vagyona, melyet szerinte már az «eleuziszi miszteriumok szertartásai alatt is zúgattak», csak úgy, mint Brazilia és Afrika primitiv népei manapság is, avagy ahogy azt játékszerré zsugorodva, madzagra kötött zsindely alakjában a magyar parasztgyerek is forgatja.

De már a reá következő évben láttak napfényt Schellong dr. dolgozatai a pápuák zenéjéről és tánczáról,[1] valamint a Finschhafen környékén megfigyelt *barlum*-(körülmetélési)-ünnepről,[2] mely utóbbiról szóló klasszikus dolgozatának illusztrácziói közt (II. kötet, VII. tábla, 13. ábra) a typikus astrolabe-öbli alakot *barlum* néven a körülmetélési ünnepnél használt «rituális zeneszerszámnak» (búgófának) mutatja be.

Hogy rendeltetését jobban megérthessük, röviden magát a *barlum*-ünnepet kell megismernünk, mely Hoffmann hittérítő és Hagen tanusága szerint Bogágyiban hasonló lefolyású, mint Finschhafenben, s melynek főbb szertartásai a következők: Egy-egy helyen csak minden tizenöt évben ismétlődik és négy hónaptól egy évig tart. Nyáron kezdődik, aratás idején, azzal, hogy a körülmetélendőket a *barlumok* zúgó-búgó hangjainál kiviszik a falutól félreeső *asza*-házba (szent házba), hol az ifjak bőjtöléssel és önsanyargatással hosszabb időt elzárva töltenek. Vizet ezalatt nem isznak, meg nem mosakodnak, asszonyi szem semmi körülmények közt nem láthatja őket. Az apák, a legközelebbi rokonok és a messze vidékről odazarándokolt vendégek ezalatt az *asza*-ház előtti emelkedett téren búgatással, dobolással, tánczczal és evéssel töltik idejüket. Ők sem esznek húst, csak táró-t s a vízivástól is el vannak tiltva. Teendőjük mindössze az, hogy a fiaik vagy gyámoltjaik számára a férfiékszert készítik, különösen a kétlebenyű karpereczeket, mint a férfiasság legfőbb attributumát.

A körülmetélés nagy napját ismét búgással harangozzák be, miközben Bogágyiban az áldozatokat a patakocska mentén fekvő *asza*-térségre vezetik. A műtétet nem egy ember végzi, s nem is valamennyien egyformán; hanem kiki úgy, a hogy tőle kitelik. Kés helyett Bogágyiban üvegcserepet használtak, de még 10 évvel ezelőtt, írja Schellong dr., Finschhafenben kizárólag

[1] Globus, 1889. évf. 87. l.
[2] Archiv f. Intern. Ethnogr. II. köt. 144. l.

ein allen Völkern der Erde gemeinsame, uralte Kulturhabe zu sein scheint, die wie er bemerkt, schon bei den Ceremonien der eleusynischen Mysterien erklang, ebenso wie bei den primitiven Völkern Brasiliens, Afrikas und zum Spielzeug verkümmert, bei den ungarischen Bauernknaben.

Jedoch schon im nächstfolgenden Jahre erschienen die Arbeiten Dr. Schellong's über Musik und Tanz der Papua's,[1] sowie über das in der Umgebung von Finschhafen beobachtete *Barlum*-Fest.[2] Unter den Illustrationen dieser letzteren klassischen Arbeiten (Bd. II., Taf. VII) führt er in Fig. 13 unter der Benennung *barlum* ein bei der Beschneidungs-Ceremonie gebrauchtes typisches Astrolabe-Schwirrbrett vor.

Um nun die eigentliche Bestimmung dieses Geräthes ganz genau zu erkennen, sei hier in Kürze das Barlumfest skizziert, umsomehr als es nach den Angaben des Missionärs Hofmann und B. Hagen's in Bogadji ebenso verläuft wie in Finschhafen. Dasselbe wiederholt sich an einem Orte nur ungefähr alle fünfzehn Jahre und währt von vier Monaten bis zu einem Jahre. Es beginnt im Sommer, zur Zeit der Ernte und zwar damit, dass man die zu Beschneidenden unter dem Geschwirre der *barlume* in das abwärts von Dorfe gelegene *assa*-Haus (heilige Haus) führt und dort einsperrt. Dort verbringen nun die Jünglinge unter Fasten und Kasteiungen eine längere Zeit, während welcher sie kein Wasser trinken, sich nicht waschen, u. s. w. und von keinem Frauenauge gesehen werden dürfen. Die Väter, die nächsten Anverwanden und die von weit und breit herbeigeströmten fremden Gäste sitzen unterdessen auf dem erhöhten Platze vor dem *assa*-Hause, und vertragen sich die Zeit mit dem Schwirrenlassen der Bretter, mit Trommeln, Tanz und Schmausen. Jedoch essen auch sie kein Fleisch, sondern bloss Taro; auch ist ihnen das Wassertrinken untersagt. Ihre einzige Arbeit ist, für ihre Knaben oder Pfleglinge den Mannesschmuck, besonders aber die zweilappigen Armbänder anzufertigen, die das erste und wichtigste Attribut eines Mannes bilden.

Der Grosse Tag des Beschneidungsfestes wird wiederum durch das Gesumme der Schwirrbretter eingeleitet. Unterdessen werden (in Bogadji) die Opfer auf den an einem kleinen Bächlein gelegenen *assa*-Platz geführt. Die Operation selber wird nicht durch einen einzigen Mann vorgenommen, und auch nicht auf dieselbe Weise, sondern jeder macht es so, wie er es eben kann. Anstatt des Messers verwendete man in Bogadji Glasscherben, aber noch vor 10 Jahren — schreibt Dr. Schellong — sah er in Finschhafen bloss Obsidian- und Bambusmesser. Das abgeschnittene Stückchen des Praeputiums werfen die Tamol ins Wasser. Die Wunde selber wird ausgewaschen, mit einem Blatt überdeckt und einem Stückchen Lappen

[1] Globus, Jahrg. 1889. pag. 87.
[2] Archiv f. Intern. Ethnogr. Bd. II. pag. 144.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

obszidián- és bambuszkéseket látott. A praeputiumnak levágott darabját tamolék a vízbe dobták, a sebet kimosták, levéllel letakarták és egy darab rongygyal bekötözték. A gyógyulás természetesen csak lassan halad előre, végre azonban elérkezik az ünnepségek legkellemesebb része, a körülmetéltek hazatérése. A búgófának az ünnepség ezen részében ismét fontos szerep jut. A midőn t. i. a fölavatott ifjak a főnök előtt elhaladnak, ez valami áldásfélében részesíti őket, a mennyiben egy «búgófával» ünnepélyesen megérinti homlokukat és orczáikat. Ha ez is megtörtént, levezetik az ifjakat a folyóhoz, hol hosszú idő után először megfürödnek. Majd kezdetét veszi az ifjak kifestése, az apáik készitette ékszerekkel való földiszítése, hússal való etetése és végül azok is viszontláthatják a szenvedésektől rendszerint alig felismerhetővé vált gyermekeiket, kiknek a hosszú elválás legjobban fájt — anyáik.

Az astrolabe-öbli búgófák ilyetén szereplése kétségtelen, mégis Biró Lajos, ki ilyen ünnepet nagy ritkasága miatt ezen a vidéken nem láthatott, 64 darabból álló gyűjteményéről egészen más, eddigelé új adatokat közöl, melyek röviden abba foglalhatók össze, hogy ezen ú. n. búgófák tulajdonkép bájolítók, melyeket a leányok a legényeknek ajándékoznak. Hogy mikép jött erre Biró, a következőkben beszéli el: «Ezeknek a spatuláknak a tulajdonképeni használatát sokáig nem tudtam kivenni. Hol keskenyebbek, hol szélesebbek, több vagy kevesebb czirádával ékesítve *(jerege* vagy *nyerege)*. Nevök is változó, Czinyágyiban három is van, a miket mindig megkülönböztetve használnak s nincs rá egyetlen közös elnevezésük, mint a Bogágyibelieknek, hol valamennyi neve *csorop*. Azelőtt megnyugodtam benne, hogy evőeszköz, a minek itt minden európai állitotta, annyival is inkább, mert egy benszülött legény, a kitől vettem, így mutatta egyszer. Csak akkor kezdtem gyanakodni erre a magyarázatra, mikor észrevettem tamoléknak azt a szokását, hogy mindent ráhagynak és igenlenek, ha szájukba adjuk a feleletet; nem azért, mintha örömüket találnák a mások félrevezetésében, hanem csupa ártatlanságból, hogy kedvünkben járjanak. De ha csak evőeszköznek nézem e spatulákat, érthetetlen marad, hogy miért látni néha 10—15 ével is, leginkább a nőtlen legények és fiatal férfiak tarisznyájában? (A házas férfi sem veszti el becsületét a leányok előtt, mert vehet el többet is.) Miért van a legtöbb a szebb legényeknél és a gazdagabb apák fiainál? Miért, hogy alig látni az éltesebb embereknél, a kik az evésben a főszerepet viszik, s ha evő-

zugebunden. Das Heilen geht natürlich nur langsam von statten, endlich jedoch kommt es zum angenehmsten Theile des Festes, zur Heimkehr der Beschnittenen, wobei dem Schwirrholz gleichfalls eine wichtige Rolle zukommt. Bei dem Aufmarsche der nunmehr eingeweihten Jünglinge vor dem Dorfältesten, erhalten sie nämlich von diesem eine Art Segen, indem dieser mit einem «Schwirrholze» Stirne und Gesicht derselben feierlich berührt. Ist auch dies vorbei, so führt man die Jünglinge zum Bache hinunter, wo sie sich nach langer Zeit zum erstenmale baden dürfen. Hierauf folgt die Bemalung derselben, die Ausstattung mit den von ihren Vätern angefertigten Schmuckgegenständen, das Füttern derselben mit Fleisch — und nun endlich dürfen auch diejenigen ihre durch die erlittenen Strapazen zumeist ganz unkenntlich gewordenen Söhne sehen, denen das lange Getrenntsein am meisten weh that — die Mütter.

Diese Art der Verwendung der in der Astrolabe-Bai vorkommenden Schwirrhölzer ist durchaus unbezweifelbar, jedoch theilt Biró, der seiner grossen Seltenheit wegen bislang an keinen *Barlum*-Feste theilnehmen konnte, über seine 64 Stück bestehende Sammlung ganz andere, dabei neue Daten mit, die kurz dahin zusammengefasst werden können, dass diese sogenannten Schwirrhölzer in diesen eigentlich Gegenden Liebeszauber sind, welche die Mädchen ihren Burschen verehren. Wieso er darauf gekommen, erzählt Biró wie folgt: «Den eigentlichen Gebrauch dieser Spateln konnte ich bislang noch immer nicht erfahren. Dieselben sind bald breiter bald schmäler und mit mehr-weniger Schnitzwerk *(jerege* oder *njerege)* verziert. Auch die dafür gebrauchten Benennungen sind verschieden. In Tsinjadji giebt es deren drei, die immer auf verschiedene Art gebraucht werden, und hat man dort dafür keine solche gemeinsame Benennung wie die Bogadji-Leute, bei denen sie alle *tschorop* heissen. Anfangs beruhigte auch ich mich bei dem Gedanken, dass es Essgeräthe sind, wofür sie hier von allen Europäern gehalten wurden, umsomehr als ein eingeborner Bursche, dem ich dieselben abkaufte, mir einmal als solche angab. Ich begann erst dann an dieser Erklärung zu zweifeln, als ich die Gewohnheit der Tamol wahrnahm, wenn man sie über etwas befragt, alles dabei zu belassen und zu bejahen, nicht als ob es ihnen eine Freude gewähren würde, jemanden irre zu leiten, sondern aus blosser Unschuld, um dem Betreffenden dadurch eine Freude zu bereiten. Betrachte ich jedoch diese Spateln als Essgeräthe, so bleibt es für mich unverständlich, warum man dieselben oft zu 10—15, und zwar zumeist in den Tragbeuteln der Bursche und jungen Männer bemerkt? (Hierzulande verlieren nämlich in den Augen der Mädchen auch die jungen Männer nichts an Wertschätzung, da sie mehrere Frauen heirathen können.) Auch verstehe ich dann nicht, warum die meisten dieser geheimnissvollen Dingerchen bei den schöneren Burschen und den Söhnen der reicheren Väter vorkommen und man selbe

eszköz volna, bizonyára náluk volnának a legdíszesebbek?»

Mindezekre a kérdéseire Biró megkapta a kielégítő feleletet, a mikor megtudta, hogy ezekkel a furcsa szerszámokkal kedveseiknek szoktak kedvezni — a tamol *girigák,* a leányok.

A búgófák azon, mondjuk, rituális csoportját, melyre az ünnepségekhez szükség van, időközben az illető község gyűlésházában őrzik.

Elterjedése szerint ez a fajta búgófa az egész Astrolabe-öbölre jellemző. A Huongolf vidékén távolról nagyban elütő. Az északnyugoti (Berlinhafen) környékből pedig mindezideig nem ismeretes.

Biró 64 darabból álló gyűjtésének osztályozásánál mindegyik darabnál megemlítem, használhatták-e rituális zeneszerszámnak vagy sem, azaz be vannak-e vágva, hogy a zúgatás czéljára zsinórt köthettek reá, avagy a bevágás teljes hiánya inkább Biró adatait igazolja-e? Egyebekben mind a 64 darabot minden különös rendszerbeszedés mellőzésével a lelőhelyek szerint csoportosítottam, miáltal az egyes rokon alakok maguktól összeverődtek, azt igazolva, hogy ezek a fácskák, ha elvégre, a mint Biró gazdag collectiója mutatja, kaphatók is, tulajdonképi cserekereskedés tárgyát még sem igen teszik, mert egy-egy helyen főjellemvonásaik szerint meglehetősen egyféléket használnak.

A) Bongui alakok.

Bonguból nem kevesebb, mint öt, a főjellegek megóvása mellett többé-kevésbbé eltérő búgófaformánk van.

a) Lyukas fejűek.

800—803. (Lelt. sz. 27.832—833., 27.835., 27837.) Nevök: *loblob* (Bongu), *csorop* (Bogágyi). «Typikus állatalakok (hal vagy gyík), melyeken első pillantásra feji, törzsi és farki részt különböztethetünk meg. A szemek és a 27.832. számúnál a fülnyílások is át vannak lyukasztva. A füllyukak egyikében vékony zsinórdarabka volt látható. Diszítésük egyezik a bongui többi alakokéval. Áll pedig a törzsi részen 2—3 farkasfogdíszből és ezekre merőlegesen a középvonalon végighúzódó

nur äusserst selten bei den herangewachsenen Männern findet, deren Hauptbeschäftigung das Essen bildet, und bei denen, wenn es wirklich Essgeräthe wären, zweifelsohne die zierlichsten aufzufinden wären?»

Auf alle diese Fragen erhielt nun Biró die wahrscheinliche Lösung, als er, wie oben bemerkt, erfuhr, dass diese eigentümlichen Geräthe die Burschen von ihren *giriga* (Mädchen) als Liebeszauber erhalten.

Diejenige, sagen wir rituelle Gruppe der Schwirrhölzer, die man zu den Feierlichkeiten benöthigt, werden in der Zwischenzeit in den Versammlungshäusern der betreffenden Gemeinden aufbewahrt.

Was die Verbreitung anbelangt, ist diese Art der Schwirrhölzer für die ganze Astrolabe-Bai charakteristisch. Von der im Huongolfe üblichen Form weichen sie stark ab. Aus der nordwestlichen Gegend (Berlinhafen) sind sie bis jetzt ganz unbekannt. Bei der nachfolgenden Classifizierung der zur Collection Biró's gehörigen 64 Stücke erwähne ich jedesmal, ob dieselben wirklich als rituelles Musikinstrument gebraucht werden konnten oder nicht, d. h. ob sie irgendwo einen derartigen Einschnitt haben, an welchem man die zum Schwingen erforderliche Schnur anbinden konnte, oder aber der vollständige Mangel eines derartigen Einschnittes eher die Ansicht Biró's bekräftigt? Übrigens habe ich dieselben mit Weglassung sonstiger systematischer Bestrebungen nach Sammelorten geordnet, wobei sich zugleich die einzelnen verwandten Formgruppen wie von selber zusammenfanden, wodurch denn gerechtfertigt wurde, dass diese Geräthe, trotzdem man sie, wie dies auch aus der reichen Collection Biró's erhellt, ankaufen kann, doch niemals Gegenstand des eigentlichen Tauschhandels bildeten, da man an einem Orte, wenigstens den Hauptmerkmalen nach, stets zu einer Formgruppe gehörige Exemplare findet.

A) Bonguer Formen.

Von Bongu sind uns nicht weniger als 5, mit Beibehalt der Hauptmerkmale, mehr-weniger verschiedene Formen bekannt.

a) Mit durchlochtem Kopfe.

800—803. (Inv.-Nr. 27.832—833, 27.835, 27.837.) Benennung: *loblob* (Bongu), *csorop* (Bogadji). «Typische Thierfiguren (Fische oder Eidechsen), an denen man auf den ersten Anblick einen Kopf, Rumpf- und Schwanztheil unterscheiden kann. Die Augen, bei Nr. 27.832 auch die Ohren durchlocht. In einem der Ohrlöcher war noch ein Stückchen einer dünnen Schnur vorhanden. Ornamentierung mit den übrigen aus Bongu stammenden Stücken übereinstimmend, und zwar besteht dieselbe aus auf dem Rumpftheile angebrachten 2—3 Reihen

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

lánczszerű ornamentumból, mely tán pikkelysort akar jelezni és a törzsi rész lezárásául ismét 2—3 farkas-fogsorból.»

«A 27.833. számút, ámbár alapeszméje szerint ide tartozik, a fejen kifaragott keresztsáv, a lánczdiszítést pótló, hármasan osztott kettős farkasfogsor és a hosszabb farki része miatt valami más állatfaj utánzásának kell tartanunk.»

«Czéljukat illetőleg, noha búgatásra mind alkalmasak, az egyik bongui tamol, ki már kissé beszélte az itt divatos tört angol nyelvet, azt a felvilágosítást adta: «ha a leányok látják, hogy valamelyik legénynél sok van belőlük, azt mondják rá, hogy szép». A 27.837-en mész nyomai is láthatók.»

«Technikájuk kőeszközökre vall, a mélyedések fehér földes festékkel vannak kitöltve.»

27.832. hossza: 36 cm., legnagyobb szélessége: 2·3 cm.
27.833. » 37·2 » » » 1·8 »
27.835. » 30 » » » 2·3 »
27.837. » 30 » » » 2·0 »
27.832. lásd XXI. tábla, 1. ábra.
27.833. » XXI. » 2. »

b) Állatfejűek (nem lyukasok).

804—810. (Lelt. sz. 14.762., 29.874—876., 29.878., 29.881—882.) Nevök: mint az előbbi csoporté. Alapgondolatuk is ugyanaz. Valamennyien abban egyeznek meg, hogy a feji rész tulajdonképen két részből áll, egy kis nyelvféle előrészből és a tulajdonképeni feji részből, melyet az előbbitől bevágás választ el. Erre a második részre arcz van kivésve, két szemmel és erősen kifejezett orral, a miért is ezt ember- vagy madárfejnek nézem. A farkasfogak és a lánczszemek a rendes módon vannak elhelyezve. Búgófának csakis a 29.876. és a 14.762. számúak lehettek alkalmasak, mert csakis ezeknél van a fej két része között akkora bevágás, hogy arra zsinórt is lehetett kötözni és búgatásra használni.

A legkisebbiket (29.878. szám) vastag, sárgaszinű mészréteg födi, ezt tehát tényleg mészspatulának is használták.

14.762.	hossza:	39 cm.	lásd XXI. tábla, 4. ábra.	Szélességök: 1·5—4 cm. között.
29.874.	»	44 »		
29.875.	»	40·5 »		
29.876.	»	45·5 »	lásd XXI. tábla, 3. ábra.	
29.878.	»	17 »		
29.881.	»	30·5 »		
29.882.	»	23 »	lásd XXI. tábla, 5. ábra.	

des Wolfszahnornamentes, einem zu diesem senkrecht stehenden Kettenornamente, das vielleicht eine Schuppenreihe andeuten soll und als Abgrenzung des Rumpftheiles wiederum aus 2—3 Wolfszahnreihen.»

«Nr. 27.833. Obwohl dem Grundgedanken nach hieher gehörend scheint es, wie dies die auf dem Kopfe ausgeschnitzten Kreuzstreifen, das an Stelle des Kettenornamentes tretende dreitheilige, zweifache Wolfszahnornament und der Schweiftheil zeigen, irgend eine andere Thierspecies nachzuahmen.»

«Ihren Zweck betreffend, gab mir — obwohl alle zum Schwirren geeignet sind — der eine Bongu-Tamol, der sich im hiesigen gebrochenen Englisch schon einigermaassen ausszudrücken wusste, die Aufklärung, dass die Mädchen, wenn sie sehen, dass ein Bursche deren viele habe, sagen, dass er schön sei.» Auf Nr. 27.837 sind auch Kalkspuren zu sehen.»

«Die Technik weist auf Steingeräthe, die Vertiefungen sind mit einer weissen Erdfarbe ausgefüllt.»

27.832. Länge: 36 cm., grösste Breite: 2·3 cm.
27.833. » 27·2 » » » 1·8 »
27.835. » 30 » » » 2·3 »
27.837. » 30 » » » 2·0 »
27.832. siehe Tafel XXI, Figur 1.
27.833. » » XXI, » 2.

b) Mit Thierköpfen (ohne Loch).

804—810. (Invent.-Nr. 14.762, 29.874—876, 29.878, 29.881—882) Benennung: wie bei den vorigen, auch der Grundgedanke zeigt dieselbe Form. Alle stimmen darin überein, dass der Kopftheil eigentlich aus zwei Theilen besteht, einem kleinen, zungenähnlichen vorderen Theile, und dem eigentlichen Kopftheile, der als solcher von dem Hintertheile durch einen tiefen Einschnitt abgetrennt ist. Dieser zweite Theil stellt ein Gesicht dar, mit zwei Augen und einer stark ausgeprägten Nase, weshalb ich den Kopf für einen Menschen oder Vogelkopf halte. Die Wolfszähne und das Kettenornament sind auf die gewöhnliche Weise angebracht.

Zum Schwirren sind bloss die Nummern 29.876 und 14.762 geeignet, da nur diese in der Kopfgegend so tief eingeschnitten sind, dass sich eine Schnur befestigen lässt und selbe an dieser zum Schwirren gebracht werden können. Das kleinste Stück (Nr. 29.878) ist mit einer dünnen gelben Kalkschichte bedeckt, wurde also de facto als Kalkspatel gebraucht.»

14.762.	Länge:	39 cm.	Siehe Taf. XXI, Fig. 4.	Breite 1·5—4 cm.
29.874.	»	44 »		
29.875.	»	40·5 »		
29.876.	»	45·5 »	Siehe Taf. XXI, Fig. 3.	
29.878.	»	17 »		
29.881.	»	30·5 »		
29.882.	»	23 »	Siehe Taf. XXI, Fig. 5.	

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

c) Lepkediszesek.

811—816. (Lelt. sz. 27.834., 27.836., 27.877., 29.830., 29.837., 29.872.) Az ide tartozó hat darab mindegyikén a fejnyaki bevágás után következő nyaki részen lepkealak van kifaragva, melyről Bastian a Z. f. Ethn. XX. köt. 267. lapján, a huongolfi búgófa bemutatásánál kiemeli, hogy «az eszköz symbolikus rendeltetését a felső lapjára faragott bőgöly vagy éjjeli lepke jelzi». A lepkealak ellen egyedül az a tény szól, hogy az ú. n. lepkealak testének közepébe lyuk van vájva. Néhány darabnál a lepkealak a búgófa fonákján is ki van dolgozva, másoknál nem. A diszítés alapeszméje a régi, a nagyobbaknál rendesen két láncszemsávval. A 27.836. számúnál az ú. n. lepke-motivum alatt két szem is ki van faragva, a 29.837. sz. feji része hegyes, háromszögalakú. A 29.872. számúfeji része kihegyesedő, lepkealakja a szinen test nélkül, a 29.877. számú alja a valódi mészszedő pálczikák módjára be van faragva. Búgatásra mind alkalmas.

27.834.	hossza:	29 cm.		Szélességök: 1·5 – 4 cm. között.
27.836.	»	29 »	lásd XXI. tábla, 8. ábra.	
27.877.	»	31·5 »	» XXI. » 7. »	
29.830.	»	30 »		
29.837.	»	30 »		
29.872.	»	28 »	lásd XXI. tábla, 6. ábra.	

d) Kinyulásos fejjel.

817—818. (Lelt. sz. 27.831., 27.983.) Nevök: —. Az állat-fej mögött két kinyulással. A középen az egyiknél rhombikus díszszel, a másiknál befejezetlen gödröcske. Egyéb diszitéseik egyezők a többiekével. Búgatásra alkalmasak.

27.831. hossza: 33 cm. lásd XXI. tábla, 9. ábra.
27.983. » 31·5 » » XXI. » 11. »

e) Fej nélkül.

819. (Leltári sz. 29.871.) Azelőtt ép darab roncsa. Hossza: 34 cm., szélessége: 5 cm. lásd XXI. tábla, 10. ábra.

B) Vengei alakok.

Nevök: *csorop* (Bogágyi). «Mind a hét darab annyira egyforma, mintha egy kézből került volna ki. A bonguiaknál kezdetlegesebb kidolgozásúak. A typikus példányok ugyancsak állati alakokat ábrázolnak. Van feji,

c) Mit Schmetterlingornament.

811—816. (Inv.-Nr. 27.834, 27.836, 27.877, 29.830, 29.837, 29.872.) »Bei allen 6 Stücken auf dem hinter der Kopf-Nacken-Einschnürung folgenden Nackentheile eine geschnitzte Schmetterlingfigur, über welche Bastian (Z. f. Ethn. XX. P. 267), beim Demonstrieren des Schwirrbrettes aus dem Huongolfe hervorhebt, dass «die symbolische Rolle des Instrumentes durch eine auf der Oberfläche ausgeschnitzte Bremse oder einen Nachtfalter angedeutet ist». Gegen diese Auffassung spricht bloss der Umstand, dass man die Mitte des Schmetterlingskörpers aushöhlt. Bei einigen Stücken ist der Schmetterling auch an der Rückseite des Schwirrbrettes ausgeschnitzt, bei anderen nicht. Die Grundidee der Verzierung ist die schon bekannte. Bei den grösseren Stücken zumeist zwei Kettenstreifen. Bei Nr. 27.836 unter dem Schmetterling-Motive noch zwei ausgeschnitzte Augen, bei 29.837 der Kopftheil spitz, dreieckig. Nr. 29.872. Der Kopftheil gleichfalls spitz auslaufend, die an der Oberfläche geschnitzte Schmetterlingfigur ohne Körper. 29.877. Untertheil nach Art der echten Kalkspatel gearbeitet. Zum Schwirren alle geeignet.

27.834.	Länge:	29 cm.		Breite 1·5—4 cm.
27.836.	»	29 »	Siehe Taf. XXI, Fig. 8.	
27.877.	»	31·5 »	» » XXI, » 7.	
29.830.	»	30 »		
29.837.	»	30 »		
29.872.	»	28 »	Siehe Taf. XXI, Fig. 6.	

d) Kopf mit Ausladungen.

817—818. (Inv.-Nr. 27.831, 27.983.) Benennung: —. Hinter dem Kopftheile zwei Ausladungen. In der Mitte bei dem einen eine rhombische Figur, bei dem anderen ein halbfertiges Grübchen. Die übrigen Ornamente mit den anderen übereinstimmend. Zum Schwirren geeignet.»

27.831. Länge: 33 cm. Siehe Taf. XXI, Fig. 9.
27.893. » 31·5 » » » XXI, » 11.

e) Ohne Kopf.

819. (Invent.-Nr. 29.871.) Bruchstück eines früher ganzen Stückes. Länge: 34 cm., Breite: 5 cm. Siehe Taf. XXI, Fig. 10.

B) Wengeer Formen.

Benennung: *tschorop* (Bogadji). «Alle sieben Stücke einander derart ähnlich, als ob sie durch eine Hand verfertigt worden wären. Von primitiverer Ausführung als die Bonguer. Die typischen Exemplare auch hier Thierformen vorstellend, mit Kopf-, Nacken-, Rücken-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

nyaki, háti és farki részük. Ez utóbbi kőbaltával van kurtítva. Díszök V-alakú örv. Fönt is, alant is egy-két farkasfogsor. A nyaki és háti rész vörösre van bemázolva. A vésett rajzok fehér festékkel vannak kitöltve, az idomok maguk ú. l. feketére voltak bemázolva.

820. (Lelt. sz. 14.735.) Feje levágva, a háti részen két lánczszemsorral. Búgásra nem használhatták. Hossza: 37 cm. Lásd XXI. tábla, 12. ábra.

821. (Lelt. sz. 14.736.) Fejes. Egy hátsó lánczszemsorral. Búgásra alkalmas. A háti diszítés felső végén egy csúcscsal. Hossza: 41 cm.

822. (Lelt. sz. 14.737.) Feje lekerítve. A nyaktörzsi bevágás mély; ez tehát búgatásra is alkalmas lehetett. Hossza: 29·5 cm.

823. (Lelt. sz. 14.738.) A nyaki díszen, a háromszögű bevágásban jobbról-balról egy-egy kisebb háromszög, mely a 14.740. számú példány analogiája alapján szemet ábrázol. A háti rész a középen egy vonallal kettéosztva, ez alatt a csúcsával mell felé néző egyenlőoldalú háromszögidom. Búgatásra alkalmas. Hossza: 39 cm.

824. (Lelt. sz. 14.739) Fejes alak. A fejen jobboldalt két szem. A nyak hosszú. A V-alakú örv alatti két háromszögű területen szintén szemek. A kettős lánczszemsor végén álló háromszög alapjával a farkasfogsorra támaszkodik. Búgatásra alkalmas. Hossza: 37 cm. Lásd XXI. tábla, 13. ábra.

825. (Lelt. sz. 14.740.) Fejes alak. A szemek és az orr a másutt nyaknak nevezett részen. A V-alakú örv alatt nem, mint az eddigieknél, vonalvésésű, hanem domborúan kifaragott szemek. Fönt két farkasfog-díszgyürű. Erre derékszögben két háti lánczszem-, bezárásul egy farkasfogsor. Búgatásra alkalmas. Hossza: 37 cm.

826. (Leltári szám 14.741.) Fejes. Szemek csak a V-alakú örv alatti háromszögekben. A háti rész a középen kutyafogsorral kettéosztva, fölötte háromszögidom. Szemben vele kisebb, vonalkázott háromszögidom. Búgatásra alkalmas. Hossza: 42 cm.

C) *Czinyágyii alakok.*

«Czinyágyiban névszerint háromféle búgófát különböztetnek meg: *nijda, szabo* és *uredo*, melyek azonban külalakjok szerint egymástól nem mindig különböznek, a miből az látszik, hogy az elnevezésekkel mást fejeznek ki.»

und Schweif-Theil. Letzterer mit einem Steinbeile abgehackt. Ornament ein *V*-förmiger Gürtel, oben und unten je eine Reihe des Wolfszahnornamentes. Der Nacken- und Rückentheil roth bemalen. Die gravierten Zeichnungen sind mit weisser Farbe ausgefüllt, die Figuren selber waren schwarz bemalen.»

820. (Inv.-Nr. 14.735.) «Kopf abgehackt, am Rückentheile mit zwei Reihen Kettenglieder. Zum Schwirrenlassen ungeeignet.» Länge 37 cm. S. Taf. XXI, Fig. 12.

821. (Inv.-Nr. 14.736.) Mit Kopf und einer Kettengliederreihe. Zum Schwirrenlassen geeignet. Am oberen Ende des Rückenornamentes eine Spitze.» Länge 41 cm.

822. (Invent.-Nr. 14.737.) «Kopf abgeschlagen. Der Nacken-Rumpf-Einschnitt tief. Konnte also auch zum Schwirrenlassen geeignet sein.» Länge 29·5 cm.

823. (Inv.-Nr. 14.738.) «Am Nackenornament, im dreieckigen Einschnitte rechts und links je ein kleineres Dreieck, das nach Analogie des Stückes Nr. 14.740 ein Auge darzustellen scheint. Der Rückentheil in der Mitte durch eine Linie in zwei Theile getheilt, unter diesem eine mit der Spitze nach vorwärts schauende gleichseitige Dreieckfigur. Zum Schwirren geeignet.» Länge: 39 cm.

824. (Inv.-Nr. 14.739.) «Form mit Kopf, an demselben rechtseitig zwei Augen. Der Nacken lang. Auf den zwei dreieckigen Flächen unter dem *V*-förmigen Gürtel gleichfalls zwei Augen. Das am Ende der paarigen Kettengliederreihe befindliche Dreieck stützt sich mit der Basis auf das Wolfszahnornament. Zum Schwirren geeignet.» Länge: 37 cm. Siehe Taf. XXI, Fig. 13.

825. (Inv.-Nr. 14.740.) «Form mit Kopf. Augen und Ohr an dem Nacken benannten Theile. Unter dem *V*-förmigen Gürtel erhaben geschnitzte Augen und nicht bloss solche aus gravierten Linien wie bei den bisherigen Formen. Oben zwei Wolfszahnornament-Ringe. Auf diese im rechten Winkel stehend zwei Rücken-Kettenglieder-Reihen und als Abschluss eine Wolfszahnornament-Reihe. Zum Schwirren geeignet.» Länge: 37 cm.

826. (Inv.-Nr. 14 741.) «Mit Kopf. Augen bloss in den Dreiecken unter dem *V*-förmigen Wirtel. Der Rückentheil in der Mitte mit einer Wolfszahnreihe entzwei getheilt, ober diesem ein Dreieck. Zum Schwirren geeignet.» Länge: 42 cm.

C) *Tsinjadjier Formen.*

«In Tsinjadji unterscheidet man dem Namen nach dreierlei Schwirrhölzer: *nijda, ssabo* und *uredo,* die jedoch der äusseren Form nach nicht immer von einander verschieden sind. Es scheint also, dass man mit diesen Ausdrücken etwas anderes bezeichnet.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

a) Nijdák.

827. (Lelt. sz. 14.754.) «A *nijda* név magyarázatául megjegyzem, hogy *nijda, nijda, niido* és *nei* neveket minden csontdarabra mondták, a mit nálam láttak. Ezzel a darabbal egy Czinyágyi-i legénytől végre megkaptam ennek a szerszámnak megfejtését. A dolog annyival inkább érdekelt, mert ezen a rejtélyes ethnographicumon mások is hiába törték a fejüket.»

«Rövidre fogom a mi kézzel-lábbal való hosszas értekezésünknek eredményeit. Az én Dábua barátom magyarázata oda lyukadt ki, hogy mind a három ide tartozó búgófát a *giriga* (leány, asszony) készíti és adja a legénynek, a ki azt tánczmulatság alkalmával a *szaia* vagy *gyaka* nevű, a felső karon díszlő, fonott karkötőbe tűzi. Olyan boldog ember, a ki elég gazdag arra, hogy a drága *bouto-szabalia* csigás karkötőt fitogtathatja, Czinyágyiban csak három van, az persze ebbe tűzi. Egy ilyen legalább is két disznó-értékű. (Képét lásd Finsch: Ethnogr. Atlas Taf. XVIII, Fig. 3, 4.) E magyarázat iránt ugyan kétségeim is lehetnének, mert néhány bogágyii tamol határozottan azt állítja, hogy nem asszonyok, hanem férfiak csinálják. De ezeknek a prózai tamoloknak nem hiszek, mert már mind házas ember, mindegyiknek van legalább két felesége. Dábua pedig nőtlen s Czinyágyi falu legderekabb legénye. E búgófa külalakja nagyjában azonos a bongui alakokéval. Van feje *(mandau* = fej, koponya), az ettől gyürűvel elválasztott nyaki részen két szeme, a hátán pedig négy körívből alakított rutacsillag-alakú bevágása. Úgy a felső elválasztó gyürűk, valamint a rutacsillag előtt és mögötte alkalmazott hosszanti díszeket 2—3 farkasfogsor alkotja.» Hossza: 35·5 cm. Lásd XXI. tábla, 14. ábra.

«Ezzel az alakkal teljesen egyazonos stylusúak a 14.753. és a 14.757. számú búgófák, melyekre azonban a *szabo* és az *uredo* neveket kaptam, miért is azok közé kellett fölvennem. Búgatásra közülök egy sem alkalmas.»

828. (Lelt. sz. 14.756.) Egyes részeit a következőkép magyarázták. Van rajta *mudara* (homlok), *agorau* (füle), *bouduru* (nyak), *czaragau* (a test törzse), mert a támol mellére és hasára mutatott *(áfó* = lába). A törzs díszítése a rendestől valamennyire eltérő, t. i. valamivel a középen alul vízszintes, a melltáját a hastól elválasztó vonallal van kettéosztva. Hossza: 38 cm. Lásd XXI. tábla, 17. ábra.

a) Nijda's.

827. (Inv.-Nr. 14.754.) »Zur Bedeutung des Wortes *nijda* muss ich bemerken, dass man alle Knochenstückchen, die sich bei mir vorfanden, mit den Namen *nijda, nihjda, nijdo* und *nei* benannte. Mit diesem Stücke erhielt ich von einem Tsinjadjier Burschen endlich die Erklärung dieses Geräthes. Die Sache interessierte mich natürlich umso mehr als auch andere Forscher sich darüber umsonst den Kopf zerbrochen haben.»

«Ich will das Resultat unserer mit Händen und Füssen gepflogenen Berathungen in Kürze zusammenfassen. Die Erklärung meines Freundes Dabua geht dahin aus, dass alle drei hier in Verwendung stehenden Formen durch die *giriga* (Mädchen und Frauen) angefertigt und den Burschen gegeben werden, welche selbe bei den Tanzbelustigungen in die am Oberarme prangenden *ssaja* oder *djaka* benannten, geflochtenen Armbänder stecken. Solche glückliche Leute, die im Besitze der *bouto-sabalia* benannten theueren Schnecken-Armbänder sind, giebt es in ganz Tsinjadji nur drei, und diese befestigen unser Geräth natürlich nur in dieses. Der Preis eines solchen beträgt aber zumindest zwei Schweine. Eine Abbildung siehe bei Finsch (Ethn. Atlas Taf. XVIII, Fig. 3 u. 4). Ich könnte nun zwar in diese Erklärung Zweifel hegen, da einige Bogadji-Tamol fest behaupten, dass dieselben nicht durch die Frauen, sondern durch die Männer angefertigt werden, kann jedoch diesen prosaischen Tamol keinen Glauben schenken, da sie schon alle verheiratet sind und jeder von ihnen wenigstens zwei Frauen besitzt, während Dabua ledig und der hübscheste Bursche im Dorfe ist. Der äusseren Form nach im Grossen und Ganzen identisch mit derjenigen der Bonguer Formen. Auch dieses Stück hat einen Kopf *(mandau* = Kopf, Schädel), an dem vom diesem durch einen Ring getrennten Nackentheile zwei Augen, und am Rücken einen aus vier Viertelkreisen gebildeten tief eingeschnitzten Rauten-Stern. Sowohl der obere Ring als auch die vor und hinter dem Rautensterne angebrachten Längsverzierungen werden durch je drei Wolfszahnornamente gebildet.» Länge: 35·5 cm. Siehe Taf. XXI, Fig. 14.

«Ganz in demselben Style wie die beschriebene Form sind auch die Stücke Nr. 14.753 und 14.757 gehalten, für die mir jedoch die Namen *ssabo* und *uredo* angegeben wurden, wesshalb ich sie unter diese aufnehmen musste. Zum Schwirren sind alle drei ungeeignet.»

828. (Inv.-Nr. 14756.) Zu diesem Stücke erhielt ich die folgenden Benennungen. Es besitzt eine Stirne *(mudara),* ein Ohr *(agorau),* einen Nacken *(bouduru),* einen Rumpf *(tsaragau),* wobei der Tamol auf die Brust und den Bauch zeigte und einen Fuss *(afo).* Die Verzierung des Rumpfes ist von der gewöhnlichen insoferne verschieden, als sich nämlich unter der Mitte ein wagrechter Strich befindet. Siehe Taf. XXI, Fig. 17.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

b) *Szabók.*

829. (Lelt. sz. 14.752.) Bugófa-óriás. Jól van tagolva: fejből, nyaki, törzsi és farki vagy lábreszből áll. Búgatásra aligha használták, mert a fej nyaki bevágására zsinórt kötözni nem lehet, alább pedig már túlszéles. A nyaki részen a két háromszög a föntebb lepkének nevezett alak két szárnyára emlékeztetett, csakhogy a test nincs kifaragva. A szárnyszélek kettős farkasfogsorral vannak különválasztva. Ilyenek választják el egymástól a nyaki, törzsi és farki részeket is. A törzsi részt középen vörösre mázolt farkasfogsor metszi át, szintúgy vannak jelezve az átlók, a középvonal felett domború, a középvonal alatt egyenes farkasfogsorral. A fejen, a nyaki rész alapi háromszögén és a tor felső és alsó háromszögén egy-egy csillag van befaragva. Bíró erről a darabról még a következőket írja: «Fogantyúja *madau* (homlok) és nem *feoma*, se nem *mudara*. A négy csillag közül a legfelső neve *gaue;* a másodiké *báj* vagy *kilelo*, a harmadiké *szóna;* a legalsót *jevuváj*-nak hívják. Ha már most ideírom, hogy a *szábó* négy csillagján a *szóná* a napot, *báj* csillagot jelent, *kilelo* a gyöngynek, *jevuváj* pedig a *mángó* jóizű, de kissé terpentines zamatú gyümölcsének a neve,' úgy csak egy költői lelkű, szerelmes ethnologus kell hozzá, hogy szépen rímelő versben megírja egy *giriga*-szív reményeit. A felderítetlen *gaue* szót veheti egy ki nem fejezett gondolatnak.»

«Csalfaság, csapodárság a girigáknál is mindennapi. Akkor aztán a nemrég kincsnek tartott *szabo* egy csomó dohányért oda vándorol támolék ócskaneműkereskedőjének, az ethnographusnak a batyujába.» Hossza: 41 cm., szélessége: 6 cm. Lásd XXI. tábla, 18. ábra.

830. (Lelt. sz. 14.753.) Teljesen hasonlít a 14.754. számú alakhoz, csakhogy *szabó*-nak van jelezve. Hossza: 35·5 cm. Lásd XXI. tábla, 15. ábra.

c) *Uredók.*

831. (Leltári sz. 14.757.) Egészen olyan, mint a 14.754. sz. alak. Hossza: 31 cm. L. XXI. tábla, 16. ábra.

832. (Lelt. sz. 14.758.) Azt hiszem, hogy az *uredó* név inkább a fáját jelenti, mintsem külön czélra való rendeltetését. Czinágyiban a következő részeket jelölték meg rajta: *feoma* (a mi az előbbin *mandau*), *garita* itt a keresztvonalak; *kaka*, a hosszában lefelé haladó lánczszem

b) *Ssabo's.*

829. (Inv.-Nr. 17.452.) Ein Riese unter den Schwirrbrettern. Gut gegliedert, aus Kopf, Nacken, Rumpf und Schwanz oder Fusstheil bestehend. Konnte schwerlich zum Schwirren verwendet werden, da der Einschnitt zwischen Kopf und Nacken nicht tief genug dazu ist, um daran eine Schnur zu binden; nach unten zu ist dann das Stück noch breiter. Am Nackentheil erinnern die zwei Dreiecke an die Flügel der oben als Schmetterling angesprochenen Figur, nur blieb der Körper unausgeschnitzt. Die Flügelränder sind durch eine doppelte Wolfszahnreihe von einander getrennt, und werden auch die Nacken-, Rumpf- und Schwanztheile von einander durch solche getrennt. Der Rumpftheil durch eine in der Mitte roth beschmierte Wolfszahnreihe durchschnitten, desgleichen sind auch die Diagonalen angegeben; ober der Mittellinie eine erhabene, unter derselben eine gerade Wolfszahnreihe. Auf dem Kopfe, dem Basaldreiecke des Nackentheiles und dem oberen und unteren Dreiecke des Rückens je ein eingeschnitzter Stern. Bíró schreibt über dieses Stück noch Folgendes: «Der Griff heisst *madau* (Stirne), und nicht *feoma*, oder *mudera* Von den vier Sternen heisst der erste *gaue*, der zweite *baj* oder *kilelo;* der dritte *ssona*, der unterste *jewuwaj*. Wenn ich nun bemerke, dass von den am *ssabo* befindlichen vier Sternen *ssona* die Sonne, *baj* einen Stern, *kilelo* eine Perle und *jewuwaj* die wohlschmeckende, wenngleich ein bisschen nach Terpentin riechende *Mango*-Frucht bedeutet, so bedarf es nur noch einen poetisch veranlagten Ethnologen, der die Hoffnungen eines *giriga*-Herzchens in schön gereimten Zeilen beschreibe. Das unerklärt gebliebene Wort *gaue* könnte er für einen nicht ausgesprochenen Gedanken betrachten.»

«Untreue, und Flatterhaftigkeit sind auch bei den *giriga* alltägliche Vorkommnisse und dann wandert der noch unlängst für einen Schatz gehaltene *ssabo* für ein Packet Tabak in den Sack des Altsachen-Händlers der Tamol, ich meine den Ethnographen.» Länge: 41 cm. Breite: 6 cm. Siehe Taf. XXI, Fig. 18.

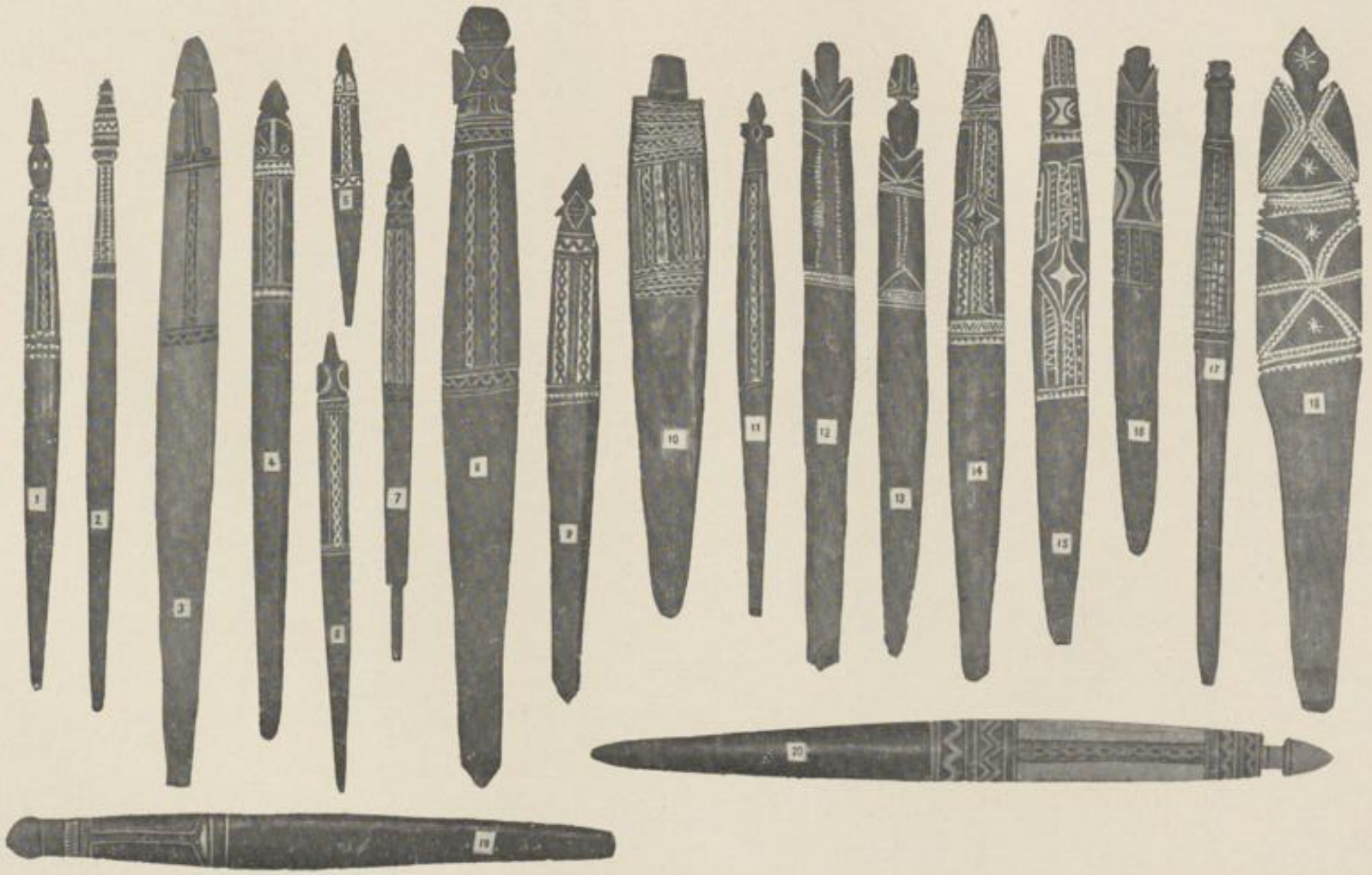
830. (Inv.-Nr. 14.753.) Vollkommen der Form Nr. 14.754 gleichend, jedoch alls *ssabo* bezeichnet. Länge: 35·5 cm. Siehe Taf. XXI, Fig. 15.

c) *Uredo's.*

831. (Inv.-Nr. 14.757.) Ganz dieselbe Form wie bei Nr. 14.754. Länge: 31 cm.

832. (Inv.-Nr. 14758.) «Ich glaube, *uredo* bedeutet eigentlich das Holz und nicht die Bestimmung. Hier in Tsinjadji bezeichnete man mir daran folgende Theile: *feoma* (was am vorigen *mandau* war), *garita* hier die Kreuzlinien, *kaka* das der Länge nach abwärts verlaufende Kettengliederornament, obwohl hier die Zeich-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Bugó ill. bájolitó fácskák. — Schwirrbretter bez. Liebeszauber.

díszítmény, bár itt a rajz csak egyszerű vonal. A vége = *gonu*. Búgásra alig lehetett alkalmas.» Hossza: 38 cm., szélessége 3 cm. Lásd XXI. tábla, 19. ábra.

D) Bogágyii alakok.

Közös nevök: *csorop, szorop* (Bogágyi)

a) Lepkedísz nélkül, búgásra is alkalmasok.

833. (Lelt. sz. 14.745.) «Beosztása ugyanolyan, mint a Czinágyi-belieken. Van rajta: *mandau* = fej, *ogorau* = fül, *mouszelum* vagy *moszelum* (bemetszés). Ez nem a nyak neve, mert az *bouduru;* de mégis valami nyakra vonatkozó név, mert nagyon hasonlít a *moutyaka* (torok) szóhoz.»

«A díszítményeken *kukura* a hullámos vonalú rajz; *ráráte* a keresztvonalkák, *kakat,* a hosszában lefelé haladó lánczforma rajz neve. Feltünő a díszítések otromba volta.» Hossza: 45 cm. Szélessége: 3·8 cm. Lásd XXI. tábla, 20. ábra.

834—835. (Lelt sz. 14.748 a—b.) «Két kicsi darab. A fejen hosszúra nyult orral és két háromszögű szemmel, a nyakon két farkasfogsor *(kukura),* a törzsön egy lánczszemsor *(kara).*» Hossza: 23 cm.

b) Lepkedísszel, esetleg búgásra alkalmasok.

836. (Lelt. sz. 14.750.) «Három darab egy csomóba kötve, úgy hordják a tarisznyában, de mindig csak hevenyészett háncscsal összecsavarva. De ha ez mégis csak arra való volna, hogy épen összetartsa, miért van a közepükbe kókus-rost tömve? Nem-e azért, hogy így jobban lehessen fitogtatni? A legszélesebb *csoropot* Bogágyi-támolék *piriri*-nek, a két kisebbet *matubor*-nak mondták. Most már látom, hogy *mátubor* is csak valamelyik fának a neve. A fejnyaki bevágás sem olyan mély, hogy abban a zúgató zsinórja belefekhetik, ez ellen még az a körülmény is szól, hogy a piros festék vagy fehér festék, a melyekkel a lepke, a farkasfog és a lánczornamentumok mélyedései be vannak mázolva, ezeken a helyeken is sértetlenek. Búgatásra tehát, legalább a közel multban, ezeket sem használták. A legkisebbeken a lepke körüli bevágások szokatlanul mélyek. Ezeknél is, meg a számszerint fölsorolandó többieknél is a lepke testében üreg látható, vagy a mi másutt nem fordul elő, a lepketest rhombusának középpontjába több concen-

nung bloss eine einfache Linie vorstellt. Das Ende *gonu.* Konnte zum Schwirrenlassen kaum geeignet sein.» Länge: 38 cm., Breite 3 cm. Siehe Taf. XXI, Fig. 19.

D) Bogadjier Formen.

Gemeinsame Benennung: *tschorop, ssorop* (Bogadji).

a) Ohne Schmetterlingsornament, zum Schwirren geeignet.

833. (Inv.-Nr. 14.745.) «Die Eintheilung im Grossen dieselbe wie bei den Tsinjadjier Formen. Man unterscheidet daran: den *mandau* (Kopf), *agorau* (Ohr), *mousselum* oder *mosselum* (Einschnitt), jedoch nicht der Name des Nackens, denn dieser heisst *bouduru;* bezieht sich dennoch irgendwie auf den Nacken, da es dem Worte *moutjaka* stark gleicht.»

«Benennungen für das Ornament sind: *kukura* für die wellenlinige Figur, *rarate* für die Kreuzstrichchen, *kakat* für die der Länge nach dahinziehende kettenähnliche Zeichnung. Auffällig ist das rohe Ornament.» Länge: 45 cm., Breite. 3·8 cm. Sieke Taf. XXI, Fig. 20.

834—835. (Invent.-Nr. 14.748 a—b.) «Zwei kleine Stücke. Am Kopfe eine langgestreckte Nase und zwei dreieckige Augen. Am Nacken zwei Wolfszahnreihen *(kukura),* am Rumpfe eine Kettengliederreihe *(kara).*» Länge: 23 cm.

b) Mit Schmetterlingsornament, eventuell zum Schwirren geeignet.

836. (Inv.-Nr. 14.750.) «Drei zusammengebundene Stücke, wie sie, jedoch immer nur in Eile zusammengedreht, in den Tragbeuteln gehalten werden. Nun bleibt jedoch die Frage offen, zu was dann inmitten der drei Stücke der auf dauernde Zwecke hindeutende Kokusbast gesteckt wird wahrscheinlich desshalb, dass man mit denselben umsomehr prahlen könne? Den breitesten *tschorop* hiess man in Bogadji *piriri,* die beiden kleineren *matubor.* Jetzt gewahre ich, dass auch *matubor* die Benennung irgend einer Holzart ist. Der Einschnitt zwischen Kopf und Nacken ist zwar genug tief, um der zum Schwingen notwendigen Schnur Raum zu gewähren, jedoch spricht hiegegen der Umstand, dass die rothe und weisse Farbe, mit welcher die Vertiefungen, das Schmetterling-, das Wolfszahn- und das Kettenglied-Ornament ausgefüllt wurden, auch an den bezeichneten Stellen ganz unverletzt sind. Zum Schwirren hat man also auch diese, wenigstens in der nächstgelegenen Vergangenheit nicht gebraucht. Bei den kleinsten sind die Einschnitte um den Schmetterling herum ungewöhnlich tief. Auch bei diesen, sowohl wie bei den bloss nummerisch aufzuzählenden anderen befindet sich im Schmetterlings-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

trikus köröcske van faragva.» A leghosszabb 38 cm. hosszú, 7 cm. széles, a középső 37 cm. hosszú, a legkisebb 26 cm. hosszú, 3—4 cm. széles. A többi alak a rendes variációkat mutatja. Lásd XXII. tábla, 17. ábra.

A többi lepkés alakról csak a dimensiókat adom:

14.743. Hossza: 44 cm., szélessége: 3 cm.
14.744. » 40 » » 7 »
14.746. » 37 » » 3 »
14.751. » 39 » » 5 »
27.838. » 42 » » 4 »
29.879. » 42 » » 4·5 »
14.743. lásd XXII. tábla, 1. ábra.
14.751. » XXII. » 2. »

c) Lepkediszes, búgásra föltétlenül alkalmas.

Ezekről egész habitusuk miatt biztosra veszem, hogy búgatásra használták.

837. (Leltári sz. 14.742.) Feje durván kinagyolva, hegyes, tán utólag lefaragva. A középen mindenesetre másodlagosan faragott lyuk. Hossza: 29·5 cm. Lásd XXII. tábla 4. ábra.

838. (Lelt. sz. 14.747.) Kezdetleges bevágásokkal, a fülön két lyuk. Hossza: 30 cm. Lásd XXII. tábla, 3. ábra.

839. (Leltári sz. 29.880.) Különálló alak. Hossza: 28·5 cm.

E) Kászkári (a Hansemann-hegységben) alakok.

A következő csoportokba oszthatók:

a) Búgófa-szerűek.

840. (Lelt. sz. 14.694.) Három darab rosttal egy csomóba kötve, belül pálmarost kócza. Van fejük, nyakuk, a lepke a legnagyobbiknál azt a variánst mutatja, hogy a szárnyak a testből kiinduló sugarakkal vannak borítva. A legnagyobb hossza: 40 cm., szélessége, 4 cm. A legkisebb hossza: 35 cm., szélessége: 3·5 cm. Lásd XXII. tábla, 6. ábra.

841. (Leltári sz. 14.695.) Fejjel, a nyakon lepkeszárnyak lepketest nélkül. Hossza: 40 5 cm. Lásd XXII. tábla, 7. ábra.

842. (Leltári sz. 14.697.) Az aránylag rövid nyaki

körper eine Höhlung, oder was sonst nicht vorkommt, es sind im Mittelpunkte des Rhombus des Schmetterlingskörpers mehrere concentrische Kreise zu sehen.» Das grösste Stück, Länge: 38 cm., Breite 7 cm., das mittlere, Länge: 37 cm, das kleinste, Länge: 26 cm. Breite beider letzteren 3—4 cm. Die übrigen zeigen die gewöhnlichen Variationen. Siehe Taf. XXII, Fig. 17.

Bezüglich der übrigen Formen mit Schmetterlingsverzierung gebe ich im folgenden bloss die Dimensionen:

14.743. Länge: 44 cm., Breite: 3 cm.
14.744. » 40 » » 7 »
14.746. » 37 » » 3 »
14.751. » 39 » » 5 »
27.838. » 42 » » 4 »
27.879. » 42 5 » » 4·5 »
14.743. siehe Tafel XXII, Figur 1.
14.751. » » XXII, » 2.

c) Mit Schmetterlingsornament, zum Schwirren jedenfalls geeignet.

Von diesen halte ich es, dem Habitus nach geurtheilt, für gewiss, dass dieselben zum Schwirren benützt wurden.

837. (Invent-Nr. 14.742.) Der Kopf nur aus dem Groben geschnitzt, spitz, vielleicht auch nachträglich abgeschnitzt. In der Mitte jedenfalls ein secundär ausgeschnitzte Vertiefung. Länge: 29·5 cm. S. Taf. XXII. Fig. 4.

838. (Inv.-Nr. 14.747.) Mit primitiven Einschnitten, am Ohre zwei Löcher. Länge: 30 cm. Siehe Taf. XXII, Fig. 3.

839. (Inv.-Nr. 29.880.) Sonderständige Form. Länge: 28·5 cm.

E) Kaskarer (Hansemann-Gebirge) Formen ohne besondere Benennung.

Können in folgende Gruppen gereiht werden:

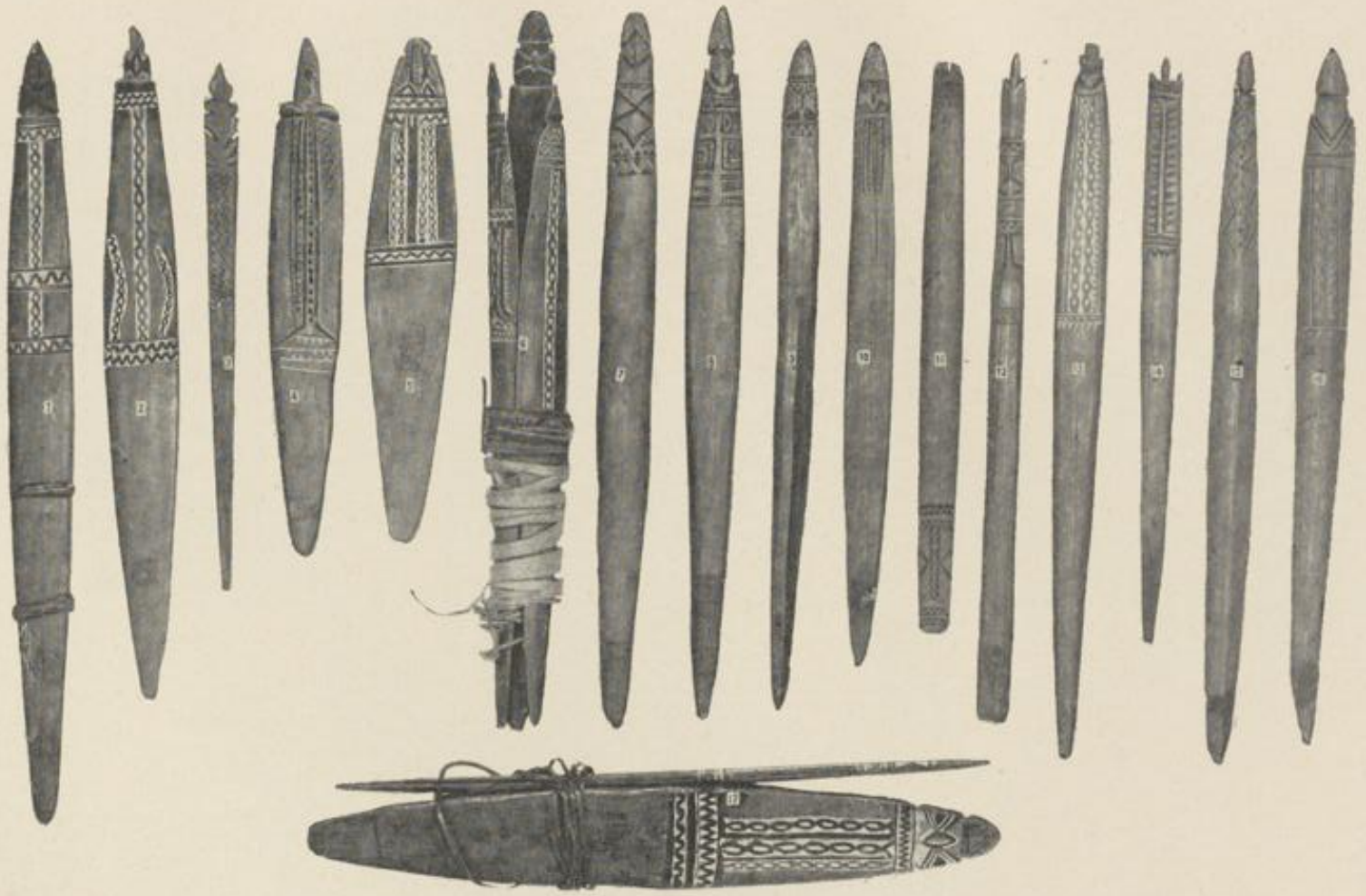
a) Schwirrholzartige.

840. (Inv.-Nr. 14.694.) Drei Stück mit Wieden zusammengebunden, inwendig Palmfasern. Mit Kopf und Nacken, am grössten eine Schmetterlingsfigur mit der Varianta, dass die Flügel durch vom Körper ausgehende Strahlen bedeckt sind. Länge: 40 cm., Breite: 4 cm., der kleinste: 35 cm., Breite: 3·5 cm.

841. (Inventar-Nr. 14.695.) Mit Kopf, am Nacken Schmetterlingflügel ohne Schmetterlingskörper. Länge: 40·5 cm. Siehe Taf. XXII, Fig. 7.

842. (Inv.-Nr. 14.697.) An dem verhältnissmässig kurzen Nackentheile ein Schmetterlingsornament, an den Flügeln radiär verlaufende Linien. Länge: 40 cm.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Bugó ill. bájolító fácskák. — Schwirrbretter bez. Liebeszauber.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

részen lepkedísz, a szárnyakon rádiális vonalakkal. Hossza: 40 cm.

843. (Lelt. sz. 14.698.) A fej helyén tövis, a vége szélesre levágva. Elütő díszítéssel. Hossza: 37 cm. Lásd XXII. tábla, 12. ábra.

844. (Leltári sz. 14.699.) A fejen két szemlyukkal. Hossza: 34 cm.

845. (Leltári sz. 14.701.) Fejjel, éles bevágással (ebben a sorozatban ez az egyetlen, mely búgásra alkalmas). A többiekétől elütő nyak- és hátdiszítéssel. Hossza: 40 cm. Lásd XXII. tábla, 8. ábra.

846. (Leltári sz. 14.702.) Hasonló a 14.756-ikhoz. Hossza: 35·5 cm.

847. (Lelt. sz. 14.705.) Egyetlen dísze négy farkasfogsor. Hossza: 38 cm.

b) Mésznyalópálcza-alakúak.

848. (Lelt. sz. 14.700.) Kis spatula. A hegye meszes. Primitiv diszítésű. Hossza: 27 cm.

849. (Leltári sz. 14.703.) Dísze a lepkealak. Ennek feje fölött két-két domborúan faragott szemmel. Hossza: 35 cm. Lásd XXII. tábla, 9. ábra.

850. (Lelt. sz. 14.704.) Mint az előbbi. Hátdiszítéssel. Hossza: 37 cm. Lásd XXII tábla, 10. ábra.

F) Ismeretlen falvakból származó astrolabeöbli alakok.

851. (Lelt. sz.) 14.755.) A háti középvonaltól jobbrabalra elálló farkasfogsordíszszel. Hossza: 33 cm. Lásd XXII. tábla, 14. ábra.

852. (Lelt. sz. 14.759.) Felső és alsó végén egyaránt tompán lekerekítve. Felső végén a rendes diszítések, vörösre bemázolva. Hossza: 32 cm. Lásd XXII. tábla, 11. ábra.

853. (Leltári sz. 14.760.) Valamennyi közt a legprimitivebb díszítéssel. Hossza: 40 cm. Lásd XXII. tábla, 15. ábra.

854. (Lelt. sz. 14.761.) Hossza: 39 cm. Lásd XXII. tábla, 16. ábra.

855. (Lelt. sz. 27.982.) Hossza: 40 cm. Lásd XXII. tábla, 13. ábra.

III. Vallás.

A kezdetleges népek vallási nézeteinek fölkutatása a legnehezebb feladatok egyike. Így maga Hoffmann hittérítő, ki az Astrolabe-öböl vidékén évekig tartózko-

843. (Inv.-Nr. 14.698.) An Stelle des Kopfes ein Dorn, das Ende breit abgehackt. Mit abweichendem Rückenornamente. Länge: 37 cm. Siehe Tafel XXII, Fig. 12.

844. (Inv.-Nr. 14.699.) Am Kopfe zwei Augenlöcher. Länge: 34 cm.

845. (Inv.-Nr. 14.701.) Mit Kopf und tiefem Einschnitt (in dieser Serie das einzige zum Schwirren geeignete Stück Mit Nacken- und Rückenverzierung, die sich von denen der übrigen unterscheidet. Länge: 40 cm. Siehe Taf. XXII, Fig. 8.

846. (Inv.-Nr. 14.702.) Gleicht zu Nr. 14.756. Länge: 35·5 cm.

847. (Inv.-Nr. 14.705.) Als einzige Verzierung vier Wolfszahnreihen. Länge: 38 cm.

b) Kalkspatelartige.

848. (Inv.-Nr. 14.700.) Kleine Spatel. Die Spitze mit Kalk bedeckt. Primitiv verziert. Länge: 27 cm.

849. (Inv.-Nr. 14.703.) Mit Schmetterlingsornament und über dem Kopfe desselben je zwei erhaben geschnitzte Augen. Siehe Taf. XXII, Fig. 9.

850. (Inv.-Nr. 14.704.) Wie voriges mit Rückenornament. Länge: 37 cm. Siehe Taf. XXII, Fig. 10.

F) Aus unbekannten Dörfern stammende Astrolabe-Bai-Formen

851. (Invent.-Nr. 14.755.) Vom Rückenmittelpunkte links-rechts wegstehend. Länge: 33 cm. S. Taf. XXII, Fig. 14.

852. (Inv.-Nr. 14.759.) Am oberen und unteren Ende stumpf abgehackt. Am oberen Ende die gewöhnlichen Verzierungen roth bemalen. Länge: 32 cm. Von der mittleren Rückenlinie rechts und links abstehend. Länge: 33 cm. Siehe Taf. XXII, Fig. 13.

853. (Inv.-Nr. 14.760.) Von allen am primitivsten verziert. Länge: 40 cm. Siehe Taf. XXII, Fig. 14.

854. (Inv.-Nr. 14.761.) Länge: 39 cm. S. Taf. XXII, Fig. 16.

855. (Inv.-Nr. 27.982.) Länge: 40 cm.

III. Religion.

Die Erforschung der religiösen Anschauungen der primitiven Völker ist eine der schwersten diesbezüglichen Aufgaben. Gesteht doch selbst Missionär Hoff-

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

dott, az odavaló bennszülöttek csip-csup nyelveiben tökéletesen jártas és már hivatásából folyólag is majdnem kizárólag leendő híveinek vallási állapotát kutatta, nyiltan bevallja, hogy ebben az iránban kifejtett minden igyekezete kárba veszett, mert tamolék vallási fogalmairól összefüggő tiszta képet mindeddig nem szerezhetett.

Hoffmann-nak ezt a kijelentését Hagen B.-nek e magyarázó lajstrom folyamán sürűen felkeresett nagy művéből szedtem s ugyancsak az ő nyomában járok, a midőn részint a kerekdedség, részint Bíró L. idevágó, csekély számú gyűjteménytárgyának megértetése czéljából mindazt, a mit a tamolság vallási viszonyairól tudunk, Bíró L. egyik-másik eredeti közleményével összesítve, a következőkben egybefoglalom.

A teremtő Isten fogalma, különösen abban az értelemben, a melyben azt a hittérítők kutatják, az Astrolabe-öböl bennszülöttjeinél teljesen ismeretlen.

Mindennapi viselkedésükből, folytonos rettegésükből, születési, avatási és temetkezési szokásaikból, valamint gyér számú meséikből mégis kitünik, hogy az egyetemességtől való függésüket a mivelt embernél sokkalta jobban érzik. Számukra a körülöttük lévő egész világ él, a hegy, a völgy, a viz, a fa, de élnek a meghaltak szellemei is. Ezek a test kihülése után külön vidékre, az elköltözöttek falujába térnek, honnan mint hazajáró lelkek az élők dolgaiba is beavatkoznak. A kezdetleges vallásnak ezt a fokát *animismusnak*, «meglelkesítésnek» nevezzük.

Ennek magasabb foka, melynek csiráit az Astrolabe-öböl vidékén is észlelték, a lélekvándorlásban vetett hit, és végül az ősök tisztelete, mely többek között abban leli kifejezését, hogy a különösen érdemes elhunytak arczát, avagy egész szobrát kifaragják és ezeket az álarczokat és szobrokat a körülményekhez képest többkevesebb tisztelettel környezik.

Az elmondottakhoz járul még az *aza, asza, ai* neveken ismert, az Astrolabe-öbölben mindenütt fennálló s mindenütt a titokzatosság leplébe burkolódzó vallási kultusz, mely az újpomerániai *duk-duk* intézményben találja párját.

Az *asza*-kultuszszal járó különböző ünnepségek közül a legfontosabb a körülmetélés ünnepe (a *balum*-ünnep), a melyen a felserdült ifjakat e kultusz titkaiba beavatják.

Hogy a meglelkesített természetre hatni is igyekeznek, s e végből tamoléknál a kuruzslás, a bájolítás, a

mann, der sich in der Astrolabe-Gegend Jahre lang aufhielt, die winzigen Sprachen der dortigen Bewohner beherrschte und sich auch vermöge seiner Stellung beinahe ausschliesslich dem Studium des religiösen Lebens seiner dereinstigen Gläubigen widmete, ganz offen ein, dass alle seine diesbezügliche Mühe verloren gieng, da er sich von den religiösen Begriffen der Tamol noch immer kein zusammenhängendes klares Bild schaffen konnte.

Auch dieses Geständniss habe ich sinngetreu dem im Verlaufe dieses erläuternden Cataloges so oft benutzten Werke B. Hagen's entnommen und will ich seinen Spuren auch weiter folgen, wenn ich z. Theil desshalb, um ein halbwegs abgerundetes Bild zu geben, z. Theil aber auch, um unsere wenigen diesbezüglichen Objecte zu erklären, all' das, was wir über die religiösen Verhältnisse der Tamol wissen, in Kürze im Folgenden wiedergebe. Nebenbei seien auch einige Original-Bemerkungen Bíró's eingeflochten.

Der Begrift eines schöpferischen Gottes, besonders in dem Sinne, wie ihn die Missionäre suchen, ist bei den Eingebornen der Astrolabe-Bai vollkommen unbekannt.

Und doch geht aus ihrem alltäglichen Benehmen, der ewigen Furcht, in der sie leben, ihren bei der Geburt, der Beschneidung und beim Tode, sowie auch aus ihren in nur ganz geringer Anzahl vorhandenen Märchen ganz unstreitig hervor, dass sie die Abhängigkeit vom Weltall ungemein stärker fühlen, als der Culturmensch. Für sie ist die ganze Umwelt belebt, Berge und Thal, das Wasser und der Baum. Alles lebt, desgleichen auch die Geister der Abgeschiedenen, die nach dem Erkalten des Körpers in eine fremde Gegend, in das Dorf der Abgeschiedenen wandern, von wo sie als Gespenster nach Hause kehrend, sich in die Angelegenheiten der Lebenden mischen *(Animismus)*.

Auf eine höhere Stufe verweist der in der Astrolabe-Bai in den Keimen gleichfalls vorhandene Glaube an die Seelenwanderung und endlich die stark gepflogene Ahnenverehrung, die unter anderem darin ihren Ausdruck findet, dass man die Gesichtsmasken oder auch ganze Statuen besonders verdienter Männer in Holz ausschnitzt und diese den Umständen entsprechend mit mehr-weniger Verehrung umgiebt.

An das Vorgebrachte schliesst sich noch der unter den Benennungen *asa, assa, ai* bekannte religiöse Kult an, der in der Astrolabe-Gegend überall vorkommt, sich in den Schleier des Geheimnissvollen hüllt, und sein Analogon in der Neupommerschen *duk-duk*-Institution findet.

Von den Festen des *assa*-Kultes ist das wichtigste das Beschneidungs-*(balum-)*Fest, an welchem die erwachsene Jugend in die Mysterien dieses Kultes eingeweiht wird.

Dass man es auch versucht, auf die beseeligte

megigézés s a többi az emberi erőt meghaladó behatási mód mind virul, magától értetődik. Így Bíró L. pl. a dracena-levelekről és a kutyacsontokról a következőket közli: «Az előbbiek egy-egy levele, harántránczokba törve s vékony háncsfonalra kötve, mindenütt ott lóg, libeg-lobog, a hol tamolék járnak és tartózkodnak, a faluban házaik kiálló gerendáin, a fák alsó ágain, továbbá hajók árboczain, vitorlarúdjain és kötelein, ültetvények kerítésein, a tengerparton a szélső fák alsó ágain stb. Azonkívül viselik fésűbe, karkötőbe, övükbe szúrva is.»

«Eleinte csak diszítő növénynek tartottam, az összehajtogatott leveleket pedig gyermekjátéknak, a mit mulatságból kötöznek fel, erre azonban jó volna akármilyen széles lapu. De miért mindenütt épen csak ez a levél, még olyan helyeken is, a hol nem terem a közelben: És miért épen orvosi növény levele?»

«Uom faluba tett kirándulásomkor aztán láttam, hogy ennek valami mélyebb jelentőségének kell lenni, mert különösen az *asza*-ünnepség főhelyéül szolgáló ház = *mulum-tál* (Uom) és környéke volt feldiszítve vele, míg aztán egy éltesebb Bogágyi-tamol megmagyarázta, hogy ha beteg lesz valaki közülök, ennek a levelékhez susognak valamit, aztán bedörzsölik vele a beteg testét s a tamol meggyógyul tőle.»

«Hasonló szerep jut a bűvölő kutyacsontoknak. Neve: *bau-uetanu* (Bogágyi) (*bau* = kutya, *ue* = kéz, első láb, *tanu* = csont). Evőeszközöknek is használják, de már csak akkor, ha elvesztette bűvös erejét. Egy-egy ilyen igénytelen csontocska ára különben akkora, mint egy szép dárdáé, mert hisz bűvös-bájos erejű! Csak le kell kaparni belőle kevéskét, a szivarnak való dohányba tenni s füstölés közben úgy állani, hogy a szellő az imádott lény orrocskájába hajtsa a füstöt. Csuda hatása van ennek! A leány szerelmes lesz, sír, nem találja nyugtát, míg csak meg nem nyerte szivét a varázslónak.»

«Még bizonyosabb a hatás, ha a szivar, habár mások útján is, az imádott kezéhez juttatható, s az egy párt szippant belőle.»

«Ámde csak akkor van ereje, ha a férfi maga is igazán szeret!»

A bájolító eszközök legkiválóbbjait különben már fentebb az ilyenekül használt búgófákban ismertük meg.

Bíró idevágó gyüjtése két ősi szoborra, néhány szintén a bűvölés körébe tartozó amulettre és egy amulett-tartóra szorítkozik.

Natur menschlicherseits Einfluss zu gewinnen und zu diesem Ende alle Arten von Quacksalberei, Verzauberung, Besprechung in voller Blüthe stehen, ist ganz selbstverständlich. So theilt z. B. L. Bíró über die Dracaena-Blätter und Hundeknochen Folgendes mit: «In Querfalten gelegt und an einen dünnen Bastfaden gebunden, hängen erstere überall dort, wo die Tamol stehen und gehen. Im Dorfe, auf den vorspringenden Balken der Dächer, auf den untersten Zweigen der Bäume, den Masten, Raen und Tauen der Schiffe. Jedoch auch auf den Zäunen der Pflanzungen, an der Meeresküste, an den niedrigsten Zweigen der äussersten Bäume, und sogar in die Kämme, Gürtel und Armbänder gesteckt.»

«Anfangs hielt ich sie bloss für Zierden und dass man sie faltete, für Kinderspiel, um sich die Zeit zu vertreiben, wozu aber alle flachen Blätter gut gewesen wären. Ich fand jedoch überall diese eine Pflanze, auch an solchen Orten, wo sie nicht in der Nähe wächst, und dabei ist es noch eine Arznei-Pflanze.»

«Auf einem Ausfluge nach Uom bemerkte ich sodann, dass dem irgend eine tiefere Bedeutung zu Grunde liegen muss, da besonders die Uomer *Assa*-Festhalle, *mulum-tal* (Uom), und die Umgebung derselben damit reich verziert waren, bis mir sodann ein bejahrterer Bogadji-Tamol die Aufklärung gab, dass wenn jemand unter ihnen krank wird, man nur diesen Blättern etwas zuflüstert, und der Kranke hievon genest.»

«Eine ähnliche Rolle kann auch ein Hundsknochen spielen. Die Benennung desselben ist dann *bau-uetanu* (*bau* = Hund, *ue* = Hand, Vorderfuss; *tanu* = Knochen). Kann auch als Essgeräthe benützt werden, jedoch nur, wenn er schon seine Zauberkraft verloren hat. Solch ein unscheinbares Knöchelchen kostet aber so viel wie eine schöne Lanze, denn man braucht davon nur etwas abzukratzen, in den Zigarettentabak zu geben und sich beim Rauchen so zu stellen, das der Wind den Rauch in das Näschen der Angebeteten treibe. Das Wunder ist fertig. Das Mädchen wird verliebt, weint, und findet weder Ruh noch Rast, bis sich nicht das Herz des Verzauberers ihr zugewendet hat.»

«Noch sicherer tritt diese Wirkung ein, wenn man die Cigarette der Angebeteten in die Hand spielt und dieselbe daraus einige Züge macht.»

«Die Zauberkraft waltet jedoch nur so lange, als auch der Mann wahrhaft liebt.»

Das schönste Beispiel der Lieberzauber gaben jedenfalls die als solche benützten Schwirrhölzer ab!

Die einschlägige Sammlung Bíró's beschränkt sich auf zwei Ahnenbilder, einige Amulette und deren Behälter.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

1. Ősök szobrai.

856—857. (Lelt. sz. 34.654., 34.655.) Hazájok: Bongu. Nevök: *sulum* (Bongu). Hagen B. szerint a falu tekintélyes embereit haláluk után így szokták ábrázolni, a mint régebben Finsch és Schmeltz is gyanították, hogy az ilyen szoborművek tulajdonképen ősök szobrai. Teljes bizonyosságot ez iránt Hagen B. sem szerzett, de már pl. a jambimokra nézve Bummler hittérítő határozottan állítja ezt. Bogágyiban egyébként csak keveset törődnek velük s csak hébe-korba (Hoffmann tapasztalásai szerint csak minden 2—3 évben egyszer) a szobrok előtt disznó- és kutyahúsból, valamint kókuszdióból álló nagy lakomát csapnak, a melyeken a nőknek résztvenniök nem szabad. Ilyenkor az ősök képeit — mint Kuntze mondja — középre állítják s körülöttük vígan lakmároznak.

34.654. Régi darab, fején a boglyaszerű hajdísz, szájából tánczékszer lóg ki. Vörös festés nyomaival. Magassága: 129 cm. Lásd 72. ábra.

34.655. Töredék. Fején csőrével az orr felé nyuló madáralak. Utólag vörösre mázolva. Magassága: 60 cm. Lásd 73. ábra.

72. ábra. Ős szobra.
Fig 72. Ahnenfigur.

2. Amulettek és tartója.

858. (Lelt. sz. 27.872) Kígyó állkapcsa. «Hazája: Bogágyi. Neve: *amal-aratanu* (*amal* = óriáskígyó, *ara* = áll, *tanu* = csont). Valami szerelmi bájolító. Némi vonalas díszítésű, repesztett falú, felül kis háncskarikával összefonott bambusztokban, melynek hossza: 17 cm., átmérője: 2·5 cm »

859. (Lelt. sz. 34.656.) «Szerencsekő». «Hazája: Bogágyi. Neve: *m'lál* (*malál* vagy *melál*). Ha a legény arrafelé fordul, a merre szive választottja van és szerelmes szavakat sugdos a kőhöz, az imádott ezt meghallja, megérzi és belészeret.» — Mogyorónagyságú.

73. ábra. Ős szobrának töredéke.
Fig. 73. Bruchstück einer Ahnenfigur.

1. Ahnenbilder.

856—857. (Inv.-Nr. 34.654, 34 655.) Sammelort: Bongu. Benennung: *schulum* (Bongu). Nach B. Hagen werden besonders angesehene Tode auch bildlich dargestellt. Die grossen hölzernen Bilder scheinen wie auch schon Finsch und Schmeltz vermutheten, solche Ahnenbilder zu sein. Gewissheit hat Hagen nicht erlangt, doch wird dies vom Missionär Bummler für die Jabims ausdrücklich bezeugt. Grosse Aufmerksamkeit wird denselben in Bogadji nicht bewiesen, nur hie und da, nach Hoffmanns's Erfahrungen alle paar Jahre, wird ihnen einmal ein grosser Schmaus von Schweinen, Kokusnüssen und Hunde gegeben, an dem die Weiber nicht theilhaben dürfen. Die *silum*'s werden dabei, wie Kunze sagt, in die Mitte der Schmausenden gesetzt.

34.654. Altes Stück, auf dem Kopfe der schoberartige Kopfputz, aus dem Munde hängt ein Tanzschmuck hervor. Mit Spuren rother Bemalung. Höhe: 129 cm. Siehe Figur 72.

34.655. Bruchstück. Am Kopfe eine mit dem Schnabel nach der Nase zu greifende Vogelfigur. Nachträglich roth bemalen. Höhe: 60 cm. Siehe Figur 73.

2. Amulette und Behälter.

858. (Invent.-Nr. 27.872.) «Schlangen-Kiefer. Sammelort: Bogadji. Benennung: *amal-aratanu* (Bogadji) (*amal* = Riesenschlange, *ara* = Kinn, *tanu* = Knochen). Liebeszauber, doch weiss ich nicht, wie er wirkt In einer Bambuskapsel mit zum Bersten gebrachten Wänden, oben durch einen geflochtenen Bastring zusammengehalten.» Länge: 27 cm. Durchmesser: 2·5 cm.

859. (Inv.-Nr. 34.656.) «Glückstein». «Sammelort: Bogadji. Benennung: *m'lal* (*malal, melal*), Bogadji. Ein Kiesel aus dem Magen einer Krontaube. Wendet sich der Jüngling der Gegend zu, in welcher sich die Geliebte befindet und flüstert gegen den Stein verliebte Worte, so hört sie dies, wird ergriffen und in den Jüngling verliebt.» Haselnussgross.

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

TARTALOMJEGYZÉK.

	Lap
Előszó	1
Bevezetés. Az Astrolabe-öböl földrajzi és néprajzi vázlata	6
A gyüjtemény leirása:	
Első csoport. *Anthropologiai tárgyak*	13
a) Fényképek	14
b) Koponyák	15
Második csoport. *Ethnographiai tárgyak*	19
Építkezés	19
1. Fényképek	21
2. Oromdíszek	28
a) Oromdíszül használt lakomaemlékek	23
b) Faragott oromdíszek	24
Ékszer és ruházat	26
A) Ékszer	27
a) Testfestés	27
b) Szagositók	28
c) Fejdísz	28
1. Bundás homlokdíszek	28
2. Csipkés hajkötő	29
α) Bételdió rostjából készült hajkötők	29
β) Vékony háncsból font csipkés karkötők	30
3. Tolldíszek	30
4. Bokréta nélkül való forgók	31
5. Hajtük	31
6. Fésüalakú bokrétatartók, illetőleg hajborzolók	32
7. Fülbevälók	35
a) Korall-fülbevaló	36
b) Kazuártoll-fülbevaló	36
c) Teknősbékahéj-fülbevalók	36
8. Orrdísz	36
9. Fogápolás és fogdísz	37
d) Övdísz	39
e) Melldísz	40
f) Kar- és lábdísz	41
A) Kardísz	41
a) Rotangfonatosak	41
b) Rostfonatosak	42
c) Léggyökérfonatosak	43
d) Lebenyes karkötők	43
B) Csuklóra való karkötők, azaz karpereczek	44
a) Rostfonatos	44
b) Vadkanagyaras	44
c) Csigás	44
d) Teknősbékahéj-karpereczek	44
e) Karkötődísz	45

INHALTSVERZEICHNISS.

	Pag.
Vorwort	1
Einleitung. Geographisch-ethnographische Skizze der Astrolabe-Bai	6
Beschreibung der Sammlung:	
Erste Gruppe. *Anthropologische Objecte*	13
a) Photographien	14
b) Schädel	15
Zweite Gruppe. *Ethnographische Objecte*	19
Bauart	19
1. Photographien	21
2. Giebelzierden	23
a) Als Giebelzierden verwendete Fesmahl-Überreste	23
b) Geschnitzte Giebelzierden	24
Schmuck und Kleidung	26
A) Schmuck	27
a) Körperbemalung	27
b) Parfüme	28
c) Kopfschmuck	28
1. Stirnzierden aus Fellen	28
2. Spitzen-Haarbänder	29
α) Aus Betelnuss-Fasern verfertigte Haarbänder	29
β) Aus dünnen Wieden geflochtene Haarbänder	30
3. Federschmuck	30
4. Aigretten ohne Federbusch	31
5. Haarnadeln	31
6. Kammartige Federbuschhälter bezw. Haarkräusler	32
7. Ohrschmuck	35
a) Koraflen-Ohrschmuck	36
b) Ohrgehänge aus dem Kiele einer Kasuarfeder	36
c) Schildpatt-Ohrgehänge	36
8. Nasenschmuck	36
9. Zahnpflege und Zahnschmuck	37
d) Gürtelschmuck	39
e) Brustschmuck	40
f) Arm- und Fusschmuck	41
A) Armschmuck	41
a) Rotanggeflechte	41
b) Fasergeflechte	42
c) Luftwurzelgeflechte	43
d) Lappige Armbänder	43
B) Armbänder für die Gelenke, also echte Armbänder	44
a) Aus Fasergeflecht	44
b) Eberhauer-Armband	44
c) Aus Schnecken	44
d) Schildpatt-Armbänder	44
e) Armband-Zierde	45

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

	Lap
B) Tulajdonképeni ruházat	47
a) Férfiak ágyékkötői	47
b) Rost- és füszoknyák	49
c) Tapa-paplanok	52
A mindennapi élet tárgyai	54
1. Melltáskák	55
a) Diszítetlenek	56
b) Coyx-maggal díszesek	56
2, Tarisznyák	57
a) Férfi-tarisznyák	57
b) Asszonyi tarisznyák	58
c) Pajzs-tarisznyák	58
d) Munkában lévő tarisznyák	58
3. Apróságok tamolék tarisznyáiból	59
a) Kabaktartók	61
b) Bambusztokok	62
4. Korarak	62
5. Faragott kókuszcsésze	63
6. Vánkosfák	64
7. A földmüvelés és a hozzávaló munkaeszközök	65
8, A halászat és szerszámai	66
a) Fénykép	68
b) Hálók	68
c) Halászó nyilak	68
9, Rákászó szerszámok	71
10. Vadászat	71
11. Hajózás és kereskedelem	72
a) Vitorlás hajók mintái	74
b) A hajók fölszerelési tárgyai	75
1. Vitorla	75
2. Evezők	78
a) Férfiak evezői	78
b) Nők evezője	79
c) Gyermekek evezői	79
d) Kormánylapátok	79
3. Faragott véglapok a felső hajótestről	79
4. Hajódíszek	80
12. Kőbalták	81
Baltakövek	83
13. Konyhaberendezés	83
A) Fatálak	83
1. Melencze-(csónak-)alakúak	85
a) Hengeres feneküek:	
b) Lapos feneküek	87
2. Szakajtó-alakúak	89
a) Fületlenek	89
b) Fülesek	90
B) Agyag-főzőedények	91
1. Fénykép	92
2. Baláji edények	92
a) Kókuszdió-alakúak	93
b) Átmeneti alak	93
c) Lopótök-alakúak	93
3. Bilibilii edények	93
C) Evőeszközök	94
1. Kanalak	94
a) Kókuszdióhéjból	94
b) Gyöngyházból	94
2. Villák	95
D) Élvezeti és izgató szerek	96
1. Az öregek csemegéje	96
2. A só használata	97
a) Sófajták	97

	Pag.
B) Eigentliche Kleidung	47
a) Lendenschürzen der Männer	47
b) Faser- und Grasröckchen	49
c) Tapa-Decken	52
Alltägliche Gebrauchsgegenstände	54
1. Brusttäschchen	55
a) Unverzierte	56
b) Brusttäschchen mit Coyx-Zier	56
2. Tragbeutel	57
a) Tragbeutel für Männer	57
b) Tragbeutel für Frauen	58
c) Tragbeutel für Schilde	58
d) In Arbeit stehende Tragbeutel	58
3. Kleinigkeiten aus den Tragbeuteln der Tamol	59
a) Kürbisbehälter	61
b) Bambusbehälter	62
4. Körbe	62
5. Geschnitzte Kokusschale	63
6. Nackenstützen (Schlafschemel)	64
7. Der Ackerbau und die dazugehörigen Geräthe	65
8. Fischerei und dazugehörige Geräthe	66
a) Photographie	68
b) Netze	68
c) Fischpfeile	68
9. Der Krebsfang	71
10. Jagd	71
11. Schiffahrt und Handel	72
a) Modelle von Segelschiffen	74
b) Ausrüstungsgegenstände der Schiffe	75
1. Segel	75
2. Ruder	78
a) Männerruder	78
b) Frauenruder	79
c) Kinderruder	79
d) Steuerruder	79
3, Geschnitzte Endflächen vom oberen Schiffskörper	79
4. Schiffsverzierungen	80
12. Steinbeile	81
Beilklingen	83
13. Küchengeräth	83
A) Holzschüsseln	83
1. Mulden-(Kahn-)förmige Holzgeschirre	85
a) Mit cylindrischem Boden:	
b) Mit flachem Boden	87
2. Brodkorbförmige	89
a) Henkellose	89
b) Mit Henkeln	90
B) Kochgeschirre aus Thon	91
1. Photographie	92
2. Balaj-Geschirre	92
a) Kokusnussförmige	93
b) Übergangsform	93
c) Flaschenkürbisform	93
3. Bilibili-Geschirre	93
C) Essgeräthe	94
1. Löffel	94
a) Aus Kokusnuss	94
b) Aus Perlmutter	94
2. Gabeln	95
D) Genuss- und Reizmittel	96
1. Delicatessen der Alten	96
2. Salz-Gebrauch	97
a) Salzarten	97

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

	Lap
b) Sótartók bambuszból	97
3. A dohányzás	98
4. Sziri- vagy bételrágás	98
A) Bételbors termése	99
B) Mészportartók	99
a) Lopótökből	99
b) Bambuszból	100
c) Hozzávaló mésznyalópálczák	101
és bételmozsár	102
5. Kial-(kava-)ivás	102
Hozzávaló kiál-poharak:	
a) Diszítetlenek	102
b) Diszesek	102
14. Fegyverzet	104
A) Támadó fegyverek	104
I. Dárdák	105
II. Íjj és nyil	115
Íjjak	118
Nyilak	119
B) Védelmi fegyverek	163
Pajzsok	163
1. Nagy kerek pajzsok	164
2. Zsákban hordott kicsi pajzsok	166
Gyermekek játékszerei	167
1. Fénykép	168
2. Gyermekdárdák	170
3. Gyermekíjjak	170
4. Gyermeknyilak	171
Tánez, zene, vallás	171
I. Táncz	171
1. Tánczszerek	173
a) Tánczkardok	173
b) Tánczpajzs	175
c) Tánczdárda	176
II. Zene	176
1. Dobok	177
2. Sípok	178
a) Tökből	178
b) Elnyomorodott kókuszból	179
4. Bambuszfuvolák	181
5. Bambuszduda	181
6. Perczegtető	182
7. Búgófák	182
A) Bongui alakok	185
B) Vengei alakok	187
C) Czinyágyi alakok	188
D) Bogágyii alakok	191
E) Kaszkari (a Hansemann-hegységben alakok	192
F) Ismeretlen falvakból származó Astrolabe-öbli alakok	193
III. Vallás	193
1. Ősök szobrai	196
2 Amulettek és tartója	196

	Pag
b) Bambus-Salzbehälter	97
3. Tabakrauchen	98
4. Siri- oder Betelkauen	98
A) Frucht des Betelpfeffers	99
B) Kalkbehälter	99
a) Aus Flaschenkürbissen	99
b) Aus Bambus	100
c) Dazugehörige Kalkspatel	101
und Betelmörser	102
5. Das Kial-(Kawa-)Trinken	102
Dazugehörige Kial-Schalen:	
a) Unverzierte	102
b) Verzierte	102
14. Waffen	104
A) Angriffs-Waffen	104
I. Speere	105
II. Pfeile und Bogen	115
Bogen	118
Pfeile	119
B) Schutzwaffen	163
Schilde	163
1. Grosse runde Schilde	164
2. Kleine Schilde in Tragbeuteln	166
Das Spielzeug der Kinder	167
1. Photographie	168
2. Kinderspeere	170
3. Kinderbögen	170
4. Kinderpfeile	171
Tanz, Musik. Religion	171
I. Tanz	161
1. Tanzgeräthe	173
a) Tanzschwerter	173
b) Tanzschild	175
c) Tanzspeer	176
II. Musik	176
1. Trommeln	177
2. Pfeifchen	178
a) Aus Kürbissen	178
b) Aus verkümmerten Kokusnüssen	179
4. Bambusflöten	181
5. Bambusdudelsack	181
6. Cri-cri	182
7. Schwirrhölzer	182
A) Bonguer Formen	185
B) Wengeer Formen	187
C) Tsinjadjier Formen	188
D) Bogadjier Formen	191
E) Kaskarer (Hansemann-Gebirge) Formen ohne besondere Benennung	192
F) Aus unbekannten Dörfern stammende Astrolabe-Bai-Formen	193
III. Religion	193
1. Ahnenbilder	196
2. Amulette und Behälter	196

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

53 310 540 √

Sg 17/M74 Bd 2

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main

Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
Frankfurt am Main